תַּלְמוּד בַּבְלִי

מַסֶּכֶת עֲרָכִין

מְנוּקָד

עִם פֵּירוּשׁ רַשִּׁי וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָדִים

מַסֶּכֶת עֲרָכִין

תַּלְמוּד בַּבְלִי – מְנוּקָּד

עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָּדִים
רַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹם, עֵין מִשְׁפָּט, מָסוֹרֶת הַשַּׁ״ס
וּמְפָרְשֵׁי הַשַּׁ״ס

נוסח הגמרא המנוקד: מהדורת William Davidson (ספריא)

רש״י, תוספות ורבינו גרשום: דפוס וילנא (ספריא) · ניקוד הפירושים: ממוחשב (דיקטה)

עין משפט, מסורת הש״ס ותורה אור: לפי קישורי ספריא · מפרשים: ספריא

סודר עבור אברמי · תשפ״ז

תּוֹכֶן הַפְּרָקִים

פֶּרֶק ראשון – הַכֹּל מַעֲרִיכִין	דף ב.	4
פֶּרֶק שני – אֵין נָעֲרָכִין	דף ז:	15
פֶּרֶק שלישי – יֵשׁ בַּעֲרָכִין	דף יג:	27
פֶּרֶק רביעי – הֶשֵּׂג יָד	דף יז.	34
פֶּרֶק חמישי – הָאוֹמֵר מְשַׁקְּלִי	דף יט.	38
פֶּרֶק שישי – שׁוּם הַיְּתוֹמִים	דף כא:	43
פֶּרֶק שביעי – אֵין מַקְדִּישִׁין	דף כד.	48
פֶּרֶק שמיני – המקדיש שדהו	דף כז.	54
פֶּרֶק תשיעי – המוכר שדהו	דף כט:	59

מְפָרְשִׁים בְּסוֹף הַסֵּפֶר

רַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹם	69
חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת – מַהַרְשָׁ"א	71
רַשַּׁ"שׁ	74

מסורת הש"ס

א לקמן ד:
ב מגילה כב:
ג תמורה ג.
ד תמורה ב.; בכורות נט.; מנחות צג.

מתני' **הַכֹּל** מַעֲרִיכִין, וְנֶעֱרָכִין, נוֹדְרִין וְנִידָּרִין — כֹּהֲנִים, לֹוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים. 'טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, נוֹדְרִין וְנִידָּרִין וּמַעֲרִיכִין, אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין, שֶׁאֵינוֹ נֶעֱרָךְ אֶלָּא הַזָּכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדָּאִית. "חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נִידָּרִין וְנֶעֱרָכִין, אֲבָל לֹא נוֹדְרִין וְלֹא מַעֲרִיכִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת. "גְּמָי "הַכֹּל מַעֲרִיכִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי מוּפְלָא סָמוּךְ לְאִישׁ. (א)"נֶעֱרָכִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי מְנוּוָל וּמוּכֶּה שְׁחִין. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב, כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדָמִים — יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים — אֵינוֹ בַּעֲרָכִין. קָא מַשְׁמַע לַן "נְפָשׁוֹת", כָּל דְּהוּ. "נוֹדְרִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? נִידָּרִין אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ. (ב)"נִידָּרִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? אִי לְאֵתוּיֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! וְאִי לְאֵתוּיֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן — בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! אִי לְאֵתוּיֵי פָּחוֹת מִבֶּן חוֹדֶשׁ, בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! וְאִי לְאֵתוּיֵי נָכְרִי, בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! לְעוֹלָם לְאֵתוּיֵי פָּחוֹת מִבֶּן חוֹדֶשׁ, וְתָנֵי וַהֲדַר מְפָרֵשׁ. ז(ג)"הַכֹּל סוֹמְכִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. ח(ד)"הַכֹּל מְמִירִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ מֵימֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו, וְיָלִיף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ — מָה סוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, אַף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. וְרַבָּנַן, הָמֵר יָמִיר — לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ, וְיָלְפִינַן סוֹף הֶקְדֵּשׁ מִתְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ: מָה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ — יוֹרֵשׁ מֵימֵר, אַף סוֹף הֶקְדֵּשׁ — יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ. וְרַבָּנַן, הַאי "קָרְבָּנוֹ" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ: "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵירוֹ, "קָרְבָּנוֹ" — לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה. ט"וְרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה לֵית לֵיהּ, וְאִי נָמֵי אִית לֵיהּ,

גּוֹי

וְאִיתְּרַבִּי בִּנְפָשׁוֹת אַלְמָא אִיקְּרֵי נֶפֶשׁ דְּמַאי טַעְמָא מִרַּבֵּינָן לַהוֹרֵג בֶּן יוֹם אֶחָד פֶּרֶק יוֹצֵא דּוֹפֶן (נִדָּה מז:) וְאַף עַל גַּב דְּאָסְמָא נָפֵל הוּא וְי"ל דְּהָתָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּשֹׁכְלוֹ לוֹ חֲלָשָׁיו וְכֵן מוֹקְמִינַן הָתָם לְר' שִׁמְעוֹן כ"ג דְּאָמַר כָּל שֶׁלֹּא

מַתְנִי' הַכֹּל מַעֲרִיכִין בְּנָזִיר (דף ב.) וּבְנָדָרִים (דף ב.) הִזְכִּיר כִּינּוּיִים שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה כִּדְלִיתְּנָא הָתָם וּבְכָאן לֹא חָשַׁשׁ לְהַזְכִּיר שֶׁלֹּא הָיוּ מַזְכִּירִין שֵׁם שָׁמַיִם עַל הָעֲרָכִין עֵרֶךְ כְּתוּב בְּפָרָשָׁה גְּרָרִים מִמֶּנִּי עָלַי (וַיִּקְרָא כז, ג) אוֹתוֹ כְּעֵבֶד הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק: **מַעֲרִיכִין** אֹם אָמַר עַל אֶחָד בְּשׁוּק עֶרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי (אוֹ אֹם אָמַר עֶרֶךְ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי עָלַי) נוֹתֵן לְפִי הַשָּׁנִים הַכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים וּלְפִי שְׁנוֹתָיו הוֹלְכִים: **נֶעֱרָכִין** אֹם אָמַר עֶרְכִּי עָלַי אוֹ אֹם אָמַר אַחַר עָלַי עֶרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי: נִידָּרִין לְמִי פְּלוֹנִי עָלַי אוֹ אֹם אָמַר אַחַר עָלַי לְמִי פְּלוֹנִי עָלַי: **נָשִׁים וַעֲבָדִים** וּמְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמַן כְּשֶׁנִּתְנָרְשָׁה אִשָּׁה אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד כֵּן פ"ה אִי נָמֵי כְּגוֹן שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם ע"מ שֶׁאֵין לְרַב אוֹ לַבַּעַל רְשׁוּת בָּהֶם וַאֲפִילּוּ אֵין לָהֶם נוֹתְנִין עֲלֵיהֶם מִיד כִּדְתַנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא נָשִׁים וַעֲבָדִים נוֹדְרִים וְנִידָּרִים אֹם יֵשׁ לָהֶם בַּזְּמַן הַזֶּה נוֹדִין [כּוֹתְבִין] עֲלֵיהֶם וְנוֹדִין לְאַחַר זְמַן וְעֶבֶל אע"נ דְּנַבֵּי מִצְוֹת יֵשׁ לוֹ אִין אִשָּׁה לְפִי עֶרֶךְ זָכָר הוּא עֶרֶךְ אֶלָּא אִיסְתְּמִיטוּ תַּנָּא דְּלֵיתָא אֹם הָיָה עֶרֶךְ כְּאִשָּׁה: **טוּמְטוּם** וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס נוֹדְרִין וְנִידָּרִין שֶׁהַרֵי יֵשׁ לָהֶם דָּמִים וּמַעֲרִיכִין אֹם אָמַר עָלַי עֶרֶךְ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי עָלַי אֲבָל לֹא עֶרֶךְ אֹם אָמַר עָלַי עֶרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי לָא אָמַר כְּלוּם שֶׁזָּכָר וּנְקֵבָה אֲפִילּוּ הָכִי אֵינוֹ מַעֲרִיכִין לְמִי שֶׁנִּתְנָרְשָׁה אִשָּׁה אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד אֶלָּא הַזָּכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדָּאִית: **חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן** נִידָּרִין וְנֶעֱרָכִין אֲבָל לֹא נוֹדְרִין וְלֹא מַעֲרִיכִין מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת: **גְּמָי "הַכֹּל מַעֲרִיכִין"** לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי מוּפְלָא סָמוּךְ לְאִישׁ. (א)"נֶעֱרָכִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי מְנוּוָל וּמוּכֶּה שְׁחִין. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב, כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדָמִים — יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין. קָא מַשְׁמַע לַן "נְפָשׁוֹת" כָּל דְּהוּ. "נוֹדְרִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? נִידָּרִין אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ. (ב)"נִידָּרִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? אִי לְאֵתוּיֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! וְאִי לְאֵתוּיֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן — בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! אִי לְאֵתוּיֵי פָּחוֹת מִבֶּן חוֹדֶשׁ, בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לְהוּ! לְעוֹלָם לְאֵתוּיֵי פָּחוֹת מִבֶּן חוֹדֶשׁ, וְתָנֵי וַהֲדַר מְפָרֵשׁ. ז(ג)"הַכֹּל סוֹמְכִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. ח(ד)"הַכֹּל מְמִירִין" — לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי יוֹרֵשׁ, וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ מֵימֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא קָרְבַּן אָבִיו, וְיָלִיף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ — מָה סוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, אַף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵימֵר. וְרַבָּנַן, הָמֵר יָמִיר — לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ, וְיָלְפִינַן סוֹף הֶקְדֵּשׁ מִתְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ: מָה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ — יוֹרֵשׁ מֵימֵר, אַף סוֹף הֶקְדֵּשׁ — יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ. וְרַבָּנַן, הַאי "קָרְבָּנוֹ" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ: "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, "קָרְבָּנוֹ" — וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵירוֹ, "קָרְבָּנוֹ" — לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה. ט"וְרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה לֵית לֵיהּ, וְאִי נָמֵי אִית לֵיהּ,

גּוֹי

וְאִיתְּרַבִּי בִּנְפָשׁוֹת אַלְמָא אִיקְּרֵי נֶפֶשׁ דְּמַאי טַעְמָא מִרַּבֵּינָן לַהוֹרֵג בֶּן יוֹם אֶחָד פֶּרֶק יוֹצֵא דּוֹפֶן (נִדָּה מז:) וְאַף עַל גַּב דְּאָסְמָא נָפֵל הוּא וְי"ל דְּהָתָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּשֹׁכְלוֹ לוֹ חֲלָשָׁיו וְכֵן מוֹקְמִינַן הָתָם לְר' שִׁמְעוֹן כ"ג דְּאָמַר כָּל שֶׁלֹּא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' טו:
ב מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ז:
ג מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:
ד מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' י:
ה מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' טו:
ו מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:
ז מיי' פג' מהל' מעשה הקרבנות הל' ט:
ח מיי' פא' מהל' תמורה הל' ה:
ט מיי' פג' מהל' מעשה הקרבנות הל' ט:

רבינו גרשום

הכל מעריכין. כין לענין כין לאחריס כגון ערכי עלי או ערך פלוני עלי וחייב בערכו לפי שנו:

ונערכין. שיכול אדם לומר [עלי] ערך פלוני עלי ונתפס הערך וחייב המעריך לתת ערכו:

נודרין. שיכול לומר דמי עלי או דמי פלוני עלי:

[ונידרין. הנודר נמי (זה) שנודר ואומר דמי פלוני עלי אין לו הקנאה אלא שמין אומן כעבד הנמכר בשוק ונותן דמיו:

ולא מעריכין] מפני שאין נדם דעת. לבעונן שם שיועיל להפנות נפש מי הוא מעריך או נודר:

נמי לאתויי מופלא הסמוך לאיש [הייגו] תינוק בן שתים עשרה שנה ותינוקת בת י"א שנה שסמוכין למעמת ונגדיהן נבדקין אי הוי מופלא שיועיל נפש מי הוא נודר או מעריך הוי נדר אבל קודם לזמן הזה אע"נ דהוי מופלא לא הוי נדר לחשוב כתקון ולאחר זה הזמן אע"נ הלא הוי מופלא הוי נודר:

ומנוול ומוכה שחין. שאין בהן דמיס שאין אדם רוצה לקנותן:

קמ"ל בערכך נפשות. לאפוקי נפש כל דהו כי הוי הלא חשיבי נערכין:

נודרין לאתויי מאי. [כגוונא] אי לאתויי מופלא הוא שמעינן ליה מהכא דנערכין אלא לא איצטריך הכא לנודר אלא משום הכא לנודרין דהכא משמע אכולה בין לנערכין בין לנודרין בין לנידרין:

[אלא] לאתויי פחות מבן חדש. לעולם ואע"נ לקתני ליה בהדיא בהתנתן תני והדר מפרש (בגמרא) [בתנאי] דמהכא מייתי ליה ולא אחמתא מאי שנאלא)נראה מ"ש דלהוקא אהאי קאמר לתני והדר מפרש לאסרי הוה מני למימר וכו'. (המהאי דקאמר) תני והדר מפרש [הכי מני למימר בין אטומטום בין אחדים בין העובד כוכבים תני והדר מפרש] [ו"ל] אין הכי נמי אלא אגב הכן חדש כתיב באורייתא קא מרבי לפחות מבן חדש אע"נ לאתנו נערך ולא מעריך נילד:

הכל סומכין. קא בעי למילדה הסתא כולהו הכל לריבויא:

יורש סומך ומימר. שאם הקדיש אבוי זכה ומת קודם שסמך עליו יורש סומך על הקרבן אבוי.

[ויורש יכול להמיר הקרבן אבוי. הקרבנו וסמך יהו על הקרבנו ולא על ראשם הקרבן אבוי:

ויליף תחלת הקדש. דהיינו תמורה דקא משני לה הסתא דהא תמורה כהקדש:

מסוף הקדש. היינו סמיכה ותכף לה שחיטה ומיכלייא הקדש וכי היכי דהסמיכה המעבר יורש הם הכי נמי המתמורה]:

המר ימיר. [המר] רבויא הוא דאני למימר אם ימיר [וילפי סוף הקדש מתחלת הקדש ולפי סמיכה המתמורה:

הקרבנו ולא הקרבן עובד כוכבים בו'. דתנתא הקרבנו בסמיכה נבי שלמים הקרבנו ולא הקרבן עובד כוכבים דאין הקרבן עובד כוכבים בענין סמיכה הקרבנו ולא הקרבן חבירו דאין אדם סומך על הקרבן שאינו שלו הקרבנו לרבות כל בעלי הקרבן לסמיכה:

כ)ע"ל ולר"י לא אתי להכי אלא לאתויי אשה ושייך לשאל קודם ל"ה וילפי. ולר' יהודה הכי לא לאתויי אשה] לרבות כל בעלי הקרבן לסמיכה. שאם יש כ' אי נ' חבורין בהקרבן כגון סומכין עליו. עובד כוכבים וחברו מחד קרא נפקא דהיינו שאינו שלו:

תורה אור השלם

וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וגו' [ויקרא כז, ג-ז]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר וגו' [ויקרא כז, ב]

אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וגו' [ויקרא א, ג]

וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ וגו' [ויקרא ג, ב]

לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בָּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר וגו' [ויקרא כז, י]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה קרבנו ולא קרבן חבירו וכו' דכתיב ביבמה וקראו לו הן ולא שלוחן. יבמות דף קא ע"ב:

בא"ד וכן בעגלה ערופה ומדדו ולא שלוחם. סוטה דף מד:

עובד כוכבים וחבירו מחד כו' לאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן חבירו (מסך) [מחל] קרא נפקי להני לאו קרבנו נינהו אבל אביו איצטריך קרא לסל"א (דיקריב הוא לה') (ויקרא א) (ולא) משום דשקולים הם ויבואו שניהם (אלא) כי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו ס"ד שיסמוך ישראל בקרבן חבירו ובקרבן עובד כוכבים נמי ס"ד [דכהן] סומך כמו שהכהן נותן לו (כדאמר בפרק קמא דתמורה) נסכים משל ציבור כדאמר פ' קמא דתמורה (דף ב:) להכי אתא קרבנו דממעט תרווייהו דמ"מ אינו שלו: **לרבות** האשה שאם המירה קרבנה יהא מומר ל"ה. לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר כו' ואע"ג דכל התורה כולה נמי בלשון זכר נאמרה מ"מ אמרינן דאיתקש אשה לאיש לכל עונשין אבל בתמורה אי לאו קרא לא הויא שוה לאיש כדאיתא התם פרק קמא דתמורה (שם): **ורבי** יהודה ואם לא דריש כלומר וי"ו לא דריש כדאיתא בתמורה פרק קמא (שם): **שאינו** צריך לאמו מפרש במס' סוכה (דף כח:) כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא. ל"ה: **הכל** חייבין בציצית אם יש להם טלית ואם לא יוכל לקנות טלית אינן חייבין לא למ"ד חובת טלית ולא למ"ד חובת גברא (מנחות דף מא.) דליכא בינייהו אלא כלי קופסא ואע"ג דא"ל מלאכא לרב קטינא סלינא בקייטא וסרבלא בסיתווא ציצית מה תהא עליה כלומר וכי אתה מבקש עלילות להפטר מציצית כדמפרש התם א"ל ענשיתו (עלה) [אעשה] א"ל בעידן ריתחא ענשינן היינו דווקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות: **היודע** להתעטף משום דאמר במ"ק (דף כד.) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה שמעטפין טליתם על שפתם כדאיתא במדרש. ומצאתי בסילוק א' שעשה הר' יוסף ט"ע שנותן ציצית א' מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן לשמאל: **היודע** להתעטף וא"ת למ"ד חובת טלית אפי' אינו יודע יתחייב אם יש לו טלית וי"ל דמ"מ לא חייבין כלי קופסא אלא לאותן המחוייבים ויודע להתעטף והלכות גדולות פסק דקיימא לן מנחות (שם) ציצית חובת גברא הוא מלקמא מברכין להתעטף בציצית דהכי דייק [בפרק ב' דשבת] [דף כה: ושם] דקיימא לן [הכי]: **אביו** לוקח לו תפלין ונבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו ונבי לולב נמי יכול לצאת בלולבו של אביו אי נמי משום דתפלין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה: **הכל** חייבין בראייה פ"ה במס' חגיגה (דף ב.) חייבין בראיית פני עזרה אבל בירושלמי אמרי עלה הדא דאיתא בקרבן אבל בראיית פנים בעזרה אפי' טף חייבין דכתיב הקהל העם האנשים והנשים והטף ואינה אלא אסמכתא בעלמא דודאי דלאו דומיא דהקהל הוא דממעטי' התם נשים מזכורך אלא ודאי נראה דאף בראיית פנים בקרבן (אמרינן) [מיירי] דתנן התם בסמוך הראייה שתי כסף: **מי שחציו** עבד אבל עבד גמור פטור דכתיב (שמות ל"ד:כ"ג) את פני האדון ה' [מי] שאין לו אדון אלא הוא ל"ה והכי מסקינן ואע"ג דתנא בסיפא דמתני' חוץ מנשים ועבדים שאינם משוחררין ומפרשינן התם דבאינן משוחררין כולן אלא אגיין נ"ל דרישא דמתניתין לפי משנה אחרונה דחזרו להם ב"ה להורות כב"ש והכי אשכחן בפ"ק דעירובין (דף ו:) ובפרק אלו טריפות (חולין מג:) לעולם הלכה כבית הלל והרוצה לעשות כב"ש עושה ומוקמינן רישא לאחר בת קול וסיפא קודם בת קול: **ולרבינא** דאמר כו' בפרק קמא דחגיגה (דף ד.) ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני עבדים שאינן משוחררין וחיגר פטור מן הראייה דרגלים כתיב פרט לבעלי קבין: **הניחא** למ"ד בפ' קמא דחגיגה (דף ט.) דקתני התם חוגג והולך כל הרגל משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל חד וחד חשוב בהאי נפשיה דהא אית ליה תשלומין ואיכא למימר למאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב: **תשלומין** לראשון למי שהיה ראוי ומחוייב בראשון להקריב מקריב והולך כל שבעה ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב דהא כולן אינן אלא תשלומין לראשון מאי איכא למימר: **במשנה** ראשונה קודם שהודו ב"ה היה בחזקת עבד אבל לאחר שחזרו להודות הואיל וביד"ינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות לרבו עליו ולא קרינן ביה אדון אחר ל"ה והא דמיבעיא ליה (גיטין דף מב:) במעוכב גט שחרור גבי קנס או דילמא כיון דמעוכב גט שיחרור אדון קרינא ביה יש לחלק דגבי עולה לרגל אינו אדונו שאינו יכול לעכבו מלעלות לרגל כדי לעשות מלאכתו אבל מכל מקום אדונו מיקרי: **שהגיע** לחינוך פלוגתא היא בפרק ח' דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [שמונה] [וחד אמר] כבר תמני וי"א כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו למצות ל"ה. ולא נהירא דהתם בחינוך קטן להתענות איירי אבל בשאר מצות כל אחד ואחד לפי דרכו כדאשכחן לעיל גבי לולב וסוכה ותפלין: **אין** מעכבין תינוקות מלתקוע בפרק ל' דר"ה (דף לג.) מקשה הספר מדקתני אין מעכבין הא לכתחילה (מעכבין) לא אמרינן להו זילו תקעו והדר תני אבל מתעסקין בהן שילמדו אפי' בשבת ומשני כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך כלומר בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין וא"ת פשיטא דאין מעכבין למ"ד ביבמות פרק חרש (דף קיד.) קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וי"ל כגון שהגיע לחינוך שמירת שבת אבל לא הגיע לחינוך תקיעת שופר והוי קצת חידוש:

עובד כוכבים וחבירו לאין ישראל סומך על קרבן עובד כוכבים ולא על קרבן ישראל חבירו: מחד קרא נפקי להני לאו קרבנו נינהו אבל אביו איצטריך קרא לסל"א קרבנו קרינא ביה הואיל ויורש הוא: **שכל** הענין של תמורה: **מה סופינו** ממה סופינו לרבות את האשה (בקרבנה) שאם המירה בקרבנה יהא מומר: **שאינו צריך** לאמו מפרש במסכת סוכה (דף כח:) שניעור משנתו ואינו קורא אימא: **מי שחציו עבד וכו'** אבל עבד גמור פטור דכתיב את פני האדון ה' מי שאין לו אדון אלא הוא: **ולרבינא דאמר כו'** בפרק קמא דחגיגה (דף ד.) ומייתי לה מסיפא דמתניתין דהתם קתני ועבדים שאינן משוחררין: חיגר פטור מן הראייה דרגלים כתיב פרט לבעלי קבין: **הניחא למאן דאמר** בפ"ק דחגיגה (דף ט.) דהא דקתני התם חוגג והולך את כל הרגל משום דכל שבעת הימים תשלומין זה לזה שני לראשון ושלישי לשני אלמא כל אחד ואחד חשיב באפי נפשיה דהא אית להו תשלומין ואיכא למימר דמאן דלא חזי בראשון וחזי בשני חייב: **תשלומין לראשון** למי שהוא ראוי ומחוייב בראשון להקריב ולא הקריב מקריב כל שבעה ומי שלא נראה בראשון שוב אינו חייב דהא כולן אינן תשלומין אלא לראשון מאי איכא למימר: **יראה** יראה יראה כתיב וקרינא יראה כדרך שהקדוש ב"ה בא לראות אותך והוא שלם בשתי עיניו כך בא ליראות שיהא הוא נראה לך בשתי עיניך: **במשנה ראשונה** קודם שהודו ב"ה היה בחזקת עבד אבל אחר שחזרו להודות הואיל ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי שאין רשות רבו עליו ולא קרינא ביה אדון אחר: **שהגיע** לחינוך פלוגתא היא בפרק בתרא דיומא (דף פב.) חד אמר כבר (שית) [שמונה] כבר (שבע) [תשע] וחד אמר כבר תשע כבר עשר שמחנכין אותו לשעות:

גוי[א] וחבירו מחד קרא נפקי, איצטריך להו תרי: חד "קָרְבָּנוֹ" ולא קָרְבַּן אָבִיו, ואידך לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה. ורבי יהודה, האי "הָמֵר יָמִיר" מאי עביד ליה? מיבעי ליה לרבות את האשה, דתניא: לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר, מה סופינו לרבות את האשה? תלמוד לומר "וְאִם הָמֵר יָמִיר". ורבנן? מ"ואם", ורבי יהודה "ואם" לא דריש. [א][ב]"הכל חייבין בסוכה" — לאיתויי מאי? לאיתויי קטן שאינו צריך לאמו, דתנן: קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. [ב]"הכל חייבין בלולב" — לאיתויי מאי? לאיתויי קטן היודע לנענע, דתנן: קטן היודע לנענע חייב בלולב. [ג]"הכל חייבין בציצית" — לאיתויי מאי? לאיתויי קטן היודע להתעטף, דתניא: קטן היודע להתעטף — חייב בציצית. [ד]"הכל חייבין בתפילין" — לאיתויי מאי? לאיתויי קטן היודע לשמור תפילין, דתניא: קטן היודע לשמור תפילין — אביו לוקח לו תפילין. [ג]"הכל חייבין בראייה" — לאיתויי מאי? לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין. [ה]ולרבינא דאמר: מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה, לאיתויי חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני. הניחא למאן דאמר: כולן תשלומין זה לזה, אלא למאן דאמר: כולן תשלומין לראשון — לאיתויי מאי? [ו][ד]לאיתויי סומא באחת מעיניו, ודלא כי האי תנא. [ה]דתניא, יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה: סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, שנאמר: "יִרְאֶה" "יֵרָאֶה", כדרך שבא לראות כך בא ליראות, מה לראות בשתי עיניו — אף ליראות בשתי עיניו. [ו]ואיבעית אימא: לעולם לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ודקא קשיא לך דרבינא — לא קשיא: כאן במשנה ראשונה, כאן במשנה אחרונה. [ז]דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד, ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל. [ח]אמרו להם בית שמאי: תיקנתם את רבו, ואת עצמו לא תיקנתם? לישא שפחה אינו יכול, בת חורין אינו יכול, יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר: "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ"! [ז][ט]אלא, מפני תיקון העולם, כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו, וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי. [ח]"הכל חייבין בתקיעת שופר" — לאיתויי מאי? לאיתויי קטן שהגיע לחינוך, דתנן: אין מעכבין את הקטן מלתקוע ביום טוב. [ט][י]"הכל חייבין במקרא מגילה", "הכל כשרין לקרות את המגילה" — לאיתויי מאי?

מסורת הש"ס

א סוכה כח., תמורה ב:
ב עירובין פב.
ג חגיגה ב., סנהדרין פו.; משנה חגיגה
ד סנהדרין ד:; חגיגה ד:
ה מנחות מב.
ו פסחים פח.
ז בבא בתרא יג.; משנה גיטין; משנה עדיות
ח יבמות ק.
ט משנה גיטין; גיטין מ:
י משנה מגילה

תורה אור השלם

[ויקרא כז, י]
[שמות כג]
[שמות כג, יז]
[ישעיהו מה, יח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' א, סמג עשין מג, טוש"ע או"ח סי' תרמ סעי' ב:
ב מיי' פז' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' יט, סמג עשין מד, טוש"ע או"ח סי' תרנז סעי' א:
ג מיי' פג' מהל' ציצית הל' ט, טוש"ע או"ח סי' יז סעי' ג:
ד מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יג, טוש"ע או"ח סי' לז סעי' ג:
ה מיי' פב' מהל' חגיגה הל' א:
ו מיי' פב' מהל' חגיגה הל' א:
ז מיי' פז' מהל' עבדים הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' סב:
ח מיי' פב' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' ז, טוש"ע או"ח סי' תקצו סעי' א:
ט מיי' פא' מהל' מגילה וחנוכה הל' א, טוש"ע או"ח סי' תרפט סעי' א:

רבינו גרשום

[אינו מדבר אלא בלשון זכר. דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותו]:
מה סופינו לרבות את האשה. כלומר מנין יש לנו סופינו לרבות את האשה שעושה תמורה ת"ל המר ימיר:
[ורבנן. מרבי אשה מוי"ו דואם]:
לשמור תפלין. כהלכתן:
הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה. הא דתנן מי שלא חגג ביו"ט הראשון חוגג והולך את כל הרגל ויום טוב האחרון ואיפלוג התם תרי אמוראי דמר אמר כולן תשלומין זה לזה דכולהו בני חיובא נינהו ואע"ג דלא חזי בראשון איחזי בשני שני נמי בר חיובא הוא דאי לא עבד בשני מחייב לשלומי בשאר יומי ומר אמר כולן תשלומין דראשון הן למאן דחזי בראשון ולא עבד משלם בשאר יומי אבל אי לא חזי בראשון אע"ג דחזי בשאר יומי לאו בר חיובא הוא:
שנאמר יראה יראה דכתיב יראה וקרינן יראה מה הבא לראות (את) הקדוש ברוך הוא שהוא רואה לעולי רגלים הוא בשתי עיניו [ישתבח זכרו לעד ולנצח] אף אותן שבאין ליראות יחזו בב' עינים:
ואיכא דאמרי מהכא ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה כלומר יראה את המקום ואת הבאים שם ויראה לבאין שם:
מה לראות כו' ואיכא דאמרי מה לראות בב' עיניו היינו [כהן] שסומא באחת מעיניו שאינו רואה את הנגעים דכתיב לכל מראה עיני הכהן אף הבא לראות בב' עיניו [למ"ה]:
כמשנה ראשונה. כבית הלל פטור מן הראיה:
כמשנה האחרונה. לחזרו בית הלל להורות כבית שמאי חייב בראיה ואע"ג דעדיין לא הוי בר חורין כיון לסופו בחירות חייב בראיה]:
שהגיע לחינוך. שחייב בתקיעת שופר כחינוך האמור (בערב) [בפ' יום] הכפורים (דף פב.):
הכל חייבין במגילה והכל כשרין לקרות. שכל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן:

א(א)מַאי? לְאֵתוֹיֵי נָשִׁים, וְכִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: נָשִׁים חַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה, שֶׁאַף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֵּס. ב"הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי נָשִׁים וַעֲבָדִים, דְּתַנְיָא: נָשִׁים מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן, וַעֲבָדִים מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. (ב)"הַכֹּל מִצְטָרְפִין לְזִימּוּן" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: יוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין — מְזַמְּנִין עָלָיו. גד(ג)"הַכֹּל מְטַמְּאִין בְּזִיבָה" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ, דְּתַנְיָא: "אִישׁ" — מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"? לְרַבּוֹת תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד שֶׁמְּטַמֵּא בְּזִיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. (ד)רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה", "לַזָּכָר" — כֹּל שֶׁהוּא זָכָר, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, "לַנְּקֵבָה" — כֹּל שֶׁהִיא נְקֵבָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה. אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ"? דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. ה"הַכֹּל מְטַמְּאִין בְּטְמֵא מֵת" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי קָטָן; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "אִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא" — "אִישׁ" אִין, קָטָן לָא, קָא מַשְׁמַע לַן: "וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם". אֶלָּא, "אִישׁ" לְמַעוֹטֵי מַאי? לְמַעוֹטֵי קָטָן מִכָּרֵת. ו"הַכֹּל מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי קָטָן. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "אִישׁ צָרוּעַ" כְּתִיב — אִישׁ אִין, קָטָן לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! אָדָם "כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ", מִכָּל מָקוֹם. וְאֶלָּא "אִישׁ" לְמָה לִי? לְכִדְתַנְיָא: "אִישׁ" — אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַצָּרוּעַ" — הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. ז(ה)אִם כֵּן, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ"? לְעִנְיָן שֶׁל מַטָּה — אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. ח(ו)"הַכֹּל רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים", "הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן. טוְהָאָמַר מַר: אֵינוֹ בָּקִי בָּהֶן וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן — אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים! אָמַר רָבִינָא: לָא קַשְׁיָא, הָא דְּמַסְבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר, הָא דְּמַסְבְּרִי לֵיהּ וְלָא סָבַר. י(ז)"הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְרַבִּי יְהוּדָה לְאֵתוֹיֵי קָטָן, וּלְרַבָּנַן לְאֵתוֹיֵי אִשָּׁה. דִּתְנַן: הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן; רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן, וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. יא"הַכֹּל כְּשֵׁירִין לְהַזּוֹת" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי עָרֵל, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עָרֵל שֶׁהִזָּה — הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה. יב(ח)"הַכֹּל שׁוֹחֲטִין" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? חֲדָא לְאֵתוֹיֵי כּוּתִי, וַחֲדָא לְאֵתוֹיֵי יִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. "הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" — לְאֵתוֹיֵי מַאי?

לְאֵתוֹיֵי

לַאֲתוּיֵי נָשִׁים שֶׁחַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה וּכְשֵׁרוֹת לִקְרוֹתָהּ וּלְהוֹצִיא זְכָרִים יְדֵי חוֹבָתָם: מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן שָׁלֹשׁ נָשִׁים וְכֵן שְׁלֹשָׁה עֲבָדִים אֲבָל אֵין שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים מִצְטָרְפִין עִם (שְׁנֵי) אֲנָשִׁים לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּאֲנָשִׁים מַה שֶּׁאֵין בַּנָּשִׁים וּבַעֲבָדִים שֶׁאֵין הַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת בְּרִית וְאֵין הָעֲבָדִים אוֹמְרִים עַל נַחֲלָתֵנוּ: אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ וְגוֹ' (וַיִּקְרָא ט"ו:ב'): מִכָּרֵת (לְכָרֵת) דְּהַאי קְרָא בְּנִכְנָס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב וּמִחַיֵּיב לֵיהּ כָּרֵת וְהָכִי כְּתִיב אִישׁ לְמְעוּטֵי קָטָן דְּלָאו בַּר עוֹנְשִׁין הוּא אֲבָל טָמֵא הוּא לְטַמֵּא אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין כְּגָדוֹל: וְהַצָּרוּעַ מַשְׁמַע צָרוּעַ אַחֲרִינָא לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה: א"כ לָמָּה נֶאֱמַר אִישׁ לְעִנְיָן שֶׁלְּמַטָּה דְּמַשְׁמַע אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה וְלָאו אַטָּמֵא יְטַמְּאֶנּוּ קָאֵי דְּהָתָם אֲפִי' אִשָּׁה אֶלָּא אַקְּרָא דִּלְמַטָּה קָאֵי דְּמִשְׁתַּעֵי בִּפְרִיעָה וּפְרִימָה: הַכֹּל רוֹאִין וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לִרְאוֹת חֲדָא הוּא וְלָא גַּבֵּי הֲדָדֵי תַּנְיָא: שֶׁאֵינוֹ בָּקִי וְהוֹלֵךְ תַּלְמִיד חָכָם יִשְׂרָאֵל וְרוֹאֶה עִמּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ אֱמוֹר טָמֵא וְהוּא אוֹמֵר טָהוֹר וְהוּא אוֹמֵר שֶׁהַטּוּמְאָה וְהַטָּהֳרָה תְּלוּיָה בְּמַאֲמַר הַכֹּהֵן וְהָכִי תַּנְיָא בת"כ: וְהָאָמַר מַר בְּפֶרֶק קַמָּא דִּשְׁבוּעוֹת (דַּף ו.): דְּמַסְבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר הִלְכוֹת נְגָעִים: לְקַדֵּשׁ לְעָרֵב מַיִם חַיִּים בְּאֵפֶר חַטָּאת. טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן וְרַבִּי יְהוּדָה מְפָרֵשׁ בְּמַס' יוֹמָא בְּפֶרֶק טָרַף בַּקַּלְפִּי (יוֹמָא דַּף מג.): עָרֵל שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָּה: שֶׁהִזָּה מִמֵּי חַטָּאת עַל הַטָּמֵא: הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה טַעְמָא מְפָרֵשׁ בִּיבָמוֹת בְּפֶ' הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף עב:) מִידֵי דַּהֲוָה אַטְּבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְכָשֵׁר בַּפָּרָה: תְּרֵי הַכֹּל שׁוֹחֲטִין אִיכָּא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחוּלִּין (דַּף ב. וְדַף טו:): הַכֹּל מַעֲלִין בְּפֶרֶק בָּתְרָא דִּכְתוּבּוֹת (דַּף קי:):

לַאֲתוּיֵי נָשִׁים שֶׁחַיָּיבוֹת בְּמִקְרָא מְגִילָּה וּכְשֵׁרוֹת לִקְרוֹת וּלְהוֹצִיא זְכָרִים יְדֵי חוֹבָתָן ל"ה. אֲבָל בה"ג לֹא פָּסַק הָכִי וּמְבִיאִין רְאָיָה מִן הַתּוֹסֶפְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָהּ הַכֹּל חַיָּיבִין בִּקְרִיאַת מְגִלָּה כו' טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס חַיָּיבִין וְאֵין מוֹצִיאִין הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן אַנְדְּרוֹגִינוֹס מוֹצִיא מִינוֹ וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ טוּמְטוּם אֵינוֹ מוֹצִיא לֹא אֶת מִינוֹ וְלֹא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין אֵינוֹ מוֹצִיא לֹא אֶת מִינוֹ וְלֹא שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת מְגִלָּה עַל כָּאן לְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא וְהַהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת הוֹסִיפוּ אֶלָּא שֶׁחַיָּיבִין בִּשְׁמִיעָה לְפִי שֶׁהַכֹּל הָיוּ בְּסָפֵק לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד: (פָּסַק) ר' יְהוֹשֻׁעַ הֲוָה מְכַנֵּס כָּל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ וְקוֹרֵא לִפְנֵיהֶם רַבִּי יוֹנָה אֲבוּהּ דְּרַבִּי מְנַחֵם הָיָה מִתְכַּוֵּין לִקְרוֹתָהּ לִפְנֵי נָשִׁים שֶׁבְּבֵיתוֹ שֶׁהַכֹּל הָיוּ בְּסָפֵק וְהַכֹּל חַיָּיבִין בִּשְׁמִיעָה עַל כָּאן לְשׁוֹן הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת לְכָךְ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ בְּכָאן דְּאֵין הַנָּשִׁים מוֹצִיאִין אֶלָּא נָשִׁים אֲבָל אֲנָשִׁים לֹא וְהַכֹּל חַיָּיבִין בְּמִקְרָא מְגִלָּה כו' לְאִיתוּיֵי נָשִׁים [שֶׁמּוֹצִיאִין נָשִׁים אֲחֵרוֹת] וַהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר לְאִיתוּיֵי קָטָן אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמַכְשִׁיר בְּקָטָן בְּפֶרֶק שֵׁנִי דִּמְגִלָּה (דַּף יט:): מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן שָׁלֹשׁ נָשִׁים וְכֵן שְׁלֹשָׁה עֲבָדִים אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים אֵין מִצְטָרְפִין (לִשְׁנֵי) [עִם] אֲנָשִׁים לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּאֲנָשִׁים שֶׁאֵין בְּנָשִׁים וּבַעֲבָדִים שֶׁאֵין הַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת בְּרִית וַעֲבָדִים אֵין אוֹמְרִים עַל אֶרֶץ שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ וְנ"ל דִּרְשׁוּת הוּא לְנָשִׁים לְזַמֵּן אֲבָל חוֹבָה לֵיכָּא וְתֵימַהּ מִדְּקָא מַיְיתֵי מִינֵיהּ סִיַּיעְתָּא לְמַ"ד בְּפ' שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ (בְּרָכוֹת מה:) דְּנָשִׁים אִם רָצוּ לְזַמֵּן מְזַמְּנִין מִשּׁוּם דְּמֵאָה נָשִׁים כִּתְרֵי גַּבְרֵי וְאִם הָיוּ חַיָּיבוֹת א"כ קַשְׁיָא לֵיהּ דְּהָא רָצוּ לְזַמֵּן קָאָמַר וְעַל זֶה סָמְכוּ נָשִׁים שֶׁלָּנוּ שֶׁאֵינָן מְזַמְּנוֹת: לְאֵתוֹיֵי קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין וּכְדְרַב נַחְמָן כו' וְאָמַר נָמֵי בִּבְרָכוֹת (דַּף מח.) וְלֵית הִלְכְתָא כְּכָל הָנֵי שְׁמַעְתָּא אֶלָּא כְּלְרַב נַחְמָן וְכוּ' וַאֲפִילּוּ הָכֵי לָא קי"ל כְּוָותֵיהּ אֶלָּא כְּדְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּירוּשַׁלְמִי כַּמָּה זִימְנִין אֲכָלִית עִם אַבָּא חֲלַפְתָּא וְעִם חֲבִיבִי וְלָא זְמִנִין עָלַי

עַל שֶׁהֵבֵאתִי ב' שְׂעָרוֹת: דְּתַנְיָא אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב וְגוֹ' וְהָא דְּלָא מַיְיתֵי מַתְנִיתִין דְּיוֹצֵא דוֹפֶן (נִדָּה מג:) דִּתְנַן תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד מְטַמֵּא בְּזִיבָה מִשּׁוּם שֶׁהַבָּרַיְיתָא מְפָרֵשׁ יוֹתֵר: לְמַעוֹטֵי קָטָן מִכָּרֵת דְּהַאי קְרָא בְּנִכְנָס לַמִּקְדָּשׁ טָמֵא כְּתִיב וּמִחַיֵּיב לֵיהּ כָּרֵת וְהָכִי כְּתִיב אִישׁ לְמְעוּטֵי קָטָן דְּלָאו בַּר עוֹנְשִׁין הוּא אֲבָל טָמֵא הוּא לְטַמֵּא אוֹכְלִים וּמַשְׁקִין כְּגָדוֹל וְיֵשׁ לִתְמוֹהַּ לָמָּה לִי קְרָא לְפוֹטְרוֹ כֵּיוָן דְּלָא מִעֲנֵשׁ קָטָן נֶעֱנַשׁ וְכֵן קָשֶׁה פֶּרֶק ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין נב:) אִישׁ כִּי יִנְאַף פְּרָט לְקָטָן וּמַאי הָתָם י"ל דְּמִשּׁוּם קָלוֹן הָאִשָּׁה יִתְחַיֵּיב דּוּמְיָא דִּבְהֵמָה הַנִּרְבַּעַת וְשֶׁמָּא אִיצְטְרִיךְ דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוֹאִיל וְנִתְרַבָּה לְטוּמְאָה יִתְחַיֵּיב כָּרֵת קמ"ל דְּלָא: וְהַצָּרוּעַ מַשְׁמַע צָרוּעַ אַחֲרִינָא לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה א"כ לָמָּה נֶאֱמַר אִישׁ לְעִנְיָן שֶׁלְּמַטָּה אִישׁ דְּמַשְׁמַע וְלֹא אִשָּׁה לָאו אַטָּמֵא יְטַמְּאֶנּוּ קָאֵי דְּהָתָם אֲפִילּוּ אִשָּׁה אֶלָּא אַקְּרָא דִּלְתַחַת קָאֵי דְּמִשְׁתַּעֵי בִּפְרִיעָה וּפְרִימָה ל"ה. וְאע"ג דִּבְנִגְעֵי רֹאשׁ וְזָקָן כְּתִיב (וַיִּקְרָא יג) אִשָּׁה לֹא יָלְפִינַן מִינֵּהּ דְּהָתָם אִיצְטְרִיךְ לְאע"ג שֶׁאֵין רְגִילוּת לִצְמוֹחַ שֵׂעָר בַּזָּקָן הָאִשָּׁה מְטַמְּאָה וְיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת אַמַּאי לֹא נַפְקָא לָן אִשָּׁה מֵאָדָם דְּמַשְׁמַע אִשָּׁה בִּמְקוֹם קָטָן דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ל"א:ל"ה) וְנֶפֶשׁ אָדָם וְכֵיוָן דִּשְׁקוּלִים הֵן וְיָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם וי"ל דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי אִשָּׁה בְּנִגְעֵי (קָטָן) [זָקָן] מִכְּלָל דִּשְׁאָר נְגָעִים לֵיכָּא לְטַמְּאוֹת אִשָּׁה אִם לֹא מִן הַפָּסוּק וְקָשֶׁה הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי אִשָּׁה [מֵאָדָם] וְאִישׁ לְמַעוֹטֵי קָטָן מִפְּרִיעָה וּפְרִימָה וְהַצָּרוּעַ לְרַבּוֹת קָטָן לְטוּמְאָה וי"ל דְּמִסְתַּבְּרָא לְמַעוֹטֵי פְּרִיעָה וּפְרִימָה מֵאִשָּׁה שֶׁגְּנַאי הוּא זֶה: הַכֹּל רוֹאִין הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת חֲדָא הוּא וְלָאו גַּבֵּי הֲדָדֵי תַּנְיָא: וְהָאָמַר מַר בְּפֶרֶק קַמָּא דִּשְׁבוּעוֹת (דַּף ו.): דְּמַסְבְּרֵי לֵיהּ וְסָבַר הִלְכוֹת נְגָעִים. שֶׁאֵינוֹ בָּקִי וְהוֹלֵךְ ת"ח וְרוֹאֶה עִמּוֹ הוּא אוֹמֵר טָמֵא וְהוּא אוֹמֵר טָמֵא שֶׁהַטּוּמְאָה וְהַטָּהֳרָה תְּלוּיָה בַּאֲמִירַת כֹּהֵן וְהָכִי תַּנְיָא לֵיהּ בת"כ ל"ה. וְהָתָם בת"כ אִיתְרַבּוּ יִשְׂרָאֵל מִדִּכְתִיב אוֹ אֶל אֶחָד וּמַסְקִינַן הָתָם מֵאַחַר שֶׁסּוֹפוֹ לְרַבּוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַאי הִלְכְתָא כְּתִיב כֹּהֵן שֶׁאֵין טוּמְאָה וְטָהֳרָה אֶלָּא מִפִּי כֹּהֵן שֶׁאֲפִי' כֹּהֵן שׁוֹטֶה רוֹאֶה נְגָעִים אע"ג דְּמַסְבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר מִקְּרֵי לֵיהּ כֹּהֵן שׁוֹטֶה שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעי"ל דְּמַסְבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר דְּהָכָא לָאו אַכֹּהֵן קָאֵי אֶלָּא אַיִּשְׂרָאֵל חָכָם דְּקָאֵי גַּבֵּיהּ מַסְבְּרֵי לֵיהּ וְסָבַר וא"ת פְּשִׁיטָא מָה לִי מְלַמְּדִין מֵאֶתְמוֹל לִמְלַמְּדִין אוֹתוֹ הַיּוֹם וְי"ל דְּלאע"ג שֶׁאֵינוֹ בָּקִי אֶלָּא בְּאוֹתוֹ נֶגַע כָּשֵׁר לִרְאוֹת: לְקַדֵּשׁ לְעָרֵב מַיִם חַיִּים בְּאֵפֶר חַטָּאת טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן מְפָרֵשׁ בְּפֶרֶק טָרַף בַּקַּלְפִּי (יוֹמָא מג.): עָרֵל שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָּה שֶׁהִזָּה מִמֵּי חַטָּאת עַל הַטָּמֵא הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה טַעְמָא מְפָרֵשׁ בִּיבָמוֹת פֶּרֶק הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף עב:) מִידֵי דַּהֲוָה אַטְּבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְכָשֵׁר בְּפָרָה וּמָנֵי לְאִיתוּיֵי בָּרַיְיתָא דְּתַנְיָא הָתָם הָכִי בְּפֵירוּשׁ אֶלָּא לר' אֶלְעָזָר שְׁגוּרָה בְּפִי כָּל יוֹתֵר: תְּרֵי הַכֹּל שׁוֹחֲטִין בפ"ק דְּחוּלִּין (דַּף ב. וְדַף טו:): הַכֹּל מַעֲלִין בִּכְתוּבּוֹת פֶּ' בָּתְרָא (דַּף קי:):

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מגילה וחנוכה הל' א, טוש"ע או"ח סי' תרפט סעי' א:
ב מיי' פה' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' ו:
ג מיי' פה' מהל' ברכות הל' ז, טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' י:
ד מיי' פג' מהל' מחוסרי כפרה הל' ו:
ה מיי' פא' מהל' טומאת מת הל' יד:
ו מיי' פט' מהל' טומאת צרעת הל' א:
ז מיי' פי' מהל' טומאת צרעת הל' ח:
ח מיי' פט' מהל' טומאת צרעת הל' ב:
ט מיי' פט' מהל' טומאת צרעת הל' ב:
י מיי' פו' מהל' פרה אדומה הל' ב:
יא מיי' פי' מהל' פרה אדומה הל' ו:
יב מיי' פד' מהל' שחיטה הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' ב סעי' ז ח:

רבינו גרשום

מה ת"ל איש איש ב' פעמים כי יהיה זב מבשרו:
למעוטי קטן מכרת. על טומאת מקדש וקדשיו:
כשהוא אומר צרוע הרי כאן ב'. כלומר צרוע כל שהוא צרוע בין איש בין אשה א"כ מה ת"ל איש לענין של מטה והצרוע אשר בו הנגע לאיש פורע ופורם ולא אשה פורעת ופורמת ואי (אמרת) [קשיא] מה צורך לרבות אשה מצורע הא בהאיל כתיב בנגעים אשה דכתיב ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרות וגו' הא לא קשיא הא בנגע טהור הוא:
הכל רואין את הנגעים והכל כשרין לראות. חדא היא אלא משום דלא תני להו גבי הדדי קתני תרוייהו ואיכא דאמרי הכל רואין את הנגעים הכל יכולין לראות הנגעים אע"פ שאינן בקיאין. והכל כשרין לראות את [הנגעים] אע"ג שהמקרא תלויה בכהנים למ"ה:
הא דמסברי ליה וסבר שאומרין לו לך ראה אם כך וכך הן עשויין ומבין ורואה:
הכל כשרין לקדש. ליתן אפר חטאת בתוך המים:
[ר' יהודה מכשיר בקטן כו'. מפורש טעמייהו במסכת יומא:
ערל. שמתו אחיו מחמת מילה:
הכל שוחטין. תרי הכל שוחטין איכא במתניתין קמא דשחיטת חולין]:
ישראל מומר. מומר לדבר אחד:

מסורת הש"ס

א פסחים קח.; שבת כג.; מגילה ד.
ב ברכות מח.
ג נדה לב:; נדה מד.; ספרא מצורע פרשת זבים פרשה א א
ד ספרא מצורע פרשת זבים פרק ט יג
ה כריתות ח:; ספרא תזריע פרשת נגעים פרק יב א
ו שבועות ו.
ז יבמות עב:; תוספתא פרה; יומא מג.; שבת קלז.; משנה פרה
ח כתובות קי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה למעוטי וכו' ויש לתמוה. עיין פסחים דף צא ע"ב תוספות ד"ה איש:

תורה אור השלם

דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה וגו' [ויקרא טו, ב]
וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב וגו' [ויקרא טו, לג]
וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל וגו' [במדבר יט, כ]
וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וגו' [במדבר יט, יח]
אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ וגו' [ויקרא יג, ב]
וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וגו' [ויקרא יג, מה]
אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ [ויקרא יג, מד]
וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וגו' [במדבר יט, ט]

[א(א)]לְאֵתוֹיֵי עֲבָדִים, וּלְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהֶדְיָא, לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי מִנָּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה. [ב]"וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" — לְאֵתוֹיֵי עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. "הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם" — לְאֵתוֹיֵי מִנָּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה, "וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" — לְאֵתוֹיֵי מַאי? לְאֵתוֹיֵי מִנָּוֶה הָרָעָה לְנָוֶה הַיָּפָה. [(ב)]הַכֹּל חַיָּיבִין בְּסוּכָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! אִי הָנֵי לָא מְחַיְּיבִי, מַאן מִיחַיְּיבִי? [(ג)]כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ", וְאָמַר מָר "תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" כְּעֵין תָּדוּרוּ, מָה דִּירָה — אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, אַף סוּכָּה — אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, וְהָנֵי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וּבְנֵי עֲבוֹדָה נִינְהוּ — לָא לִיחַיְּיבוּ. [ג]קָא מַשְׁמַע לַן: נְהִי דְּפַטִירִי בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, בְּלֹא שְׁעַת עֲבוֹדָה חִיּוֹבֵי מִיחַיְּיבִי, מִידֵי דַּהֲוֵה אַהוֹלְכֵי דְּרָכִים, דְּאָמַר מָר: הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּיּוֹם פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָּה בַּיּוֹם, וְחַיָּיבִים בַּלַּיְלָה. הַכֹּל חַיָּיבִין בְּצִיצִית, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז... גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ", מַאן דְּלָא אִישְׁתְּרֵי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהּ בִּלְבִישָׁה הוּא דְּמִחַיֵּיב בְּמִצְוַת צִיצִית, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרֵי כִּלְאַיִם לְגַבַּיְיהוּ, לָא לִחַיְּיבוּ. [ד(ד)]קָא מַשְׁמַע לַן: נְהִי דְּאִישְׁתְּרִי בְּעִידָּן עֲבוֹדָה, בְּלָא עִידָּן עֲבוֹדָה לָא אִישְׁתְּרִי. הַכֹּל חַיָּיבִין בִּתְפִילִּין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּיָד אִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ. [י(ד)]וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ בְּמִצְוָה דְּיָד, דִּכְתִיב "יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ", שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין בְּשָׂרוֹ, אֵימָא בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ נָמֵי לָא לִיחַיְּיבוּ. [ז(ה)]קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא מְעַכְּבִי אַהֲדָדֵי, כִּדְתְנַן: תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד. וּמַאי שְׁנָא דְּיָד, דִּכְתִיב "יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ"? רֹאשׁ נָמֵי, כְּתִיב "וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ"! [ז]תָּנָא: שְׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִילִּין. [(ו)]הַכֹּל חַיָּיבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", מַאן דְּלֵיתֵיהּ אֶלָּא בִּתְקִיעָה דְּחַד יוֹמָא חַיָּיב. [(ז)]וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְאִיתַנְהוּ בִּתְקִיעָה כּוּלֵּיהּ שַׁתָּא, דִּכְתִיב: "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם", אֵימָא לָא לִיחַיְּיבוּ. מִי דָּמֵי? הָתָם חֲצוֹצְרוֹת, הָכָא שׁוֹפָר! [ט(ח)]אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וּתְנַן: שָׁוֶה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לַתְּקִיעָה וְלִבְרָכוֹת, דְּאִיתֵיהּ בְּמִצְוַת יוֹבֵל — אִיתֵיהּ בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּלֵיתֵיהּ בְּמִצְוַת יוֹבֵל — לֵיתֵיהּ בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהָנֵי כָּהֲנֵי הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ בְּמִצְוַת דְּיוֹבֵל, דִּתְנַן: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְגוֹאֲלִין

רש"י

לַאֲתוּיֵי עֲבָדִים שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ עֶבֶד כְּנַעֲנִי מָהוּל לִמְכּוֹר וְרוֹצֶה הָעֶבֶד שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנּוּ אֶלָּא בא"י כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ: **מִנָּוֶה הַיָּפָה** לח"ל: **לְנָוֶה הָרָעָה** לא"י וְאֵין אִשְׁתּוֹ יְכוֹלָה לְעַכֵּב עָלָיו וְכֵן מא"י לִירוּשָׁלַיִם: **[פְּשִׁיטָא]** עַל הַשְׁתָּא קָרֵישׁ הַכֹּל לְאֲתוּיֵי מַאי וּמֵהַשְׁתָּא קָרֵישׁ הָנָךְ דְּתָנֵי כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְקָא בָּעֵי פְּשִׁיטָא אִי הָנָךְ לָא לִיחַיְּיבוּ מַאן לִיחַיֵּיב: **וּבְנֵי עֲבוֹדָה נִינְהוּ** וְאֵין יְכוֹלִין לָדוּר אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ בְּסוּכָּה שֶׁאֵין נִזְקָקִין לִנְשׁוֹתֵיהֶן דִּרְמִיָא עֲלַיְיהוּ עֲבוֹדַת הָרֶגֶל אֵימָא לָא נִיחַיְּיבוּ: **קמ"ל** דאע"ג דְּלָא אֶפְשָׁר לְהוּ כְּעֵין תָּדוּרוּ כִּי הֵיכִי דְּאֶפְשָׁר לְהוּ מִיחַיְּיבִי וּבְעִידָּן עֲבוֹדָה פְּטִירֵי שֶׁלֹּא בְּעִידָּן עֲבוֹדָה מִיחַיְּיבִי: **כֵּיוָן דְּאִישְׁתְּרִי לְהוּ כִּלְאַיִם** בְּעִידָּן עֲבוֹדָה דְּאַבְנֵט שֶׁל כִּלְאַיִם הָיָה דִּכְתִיב (שְׁמוֹת ל"ט:כ"ט) וְאֶת הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּמִלְּקָשׁ כִּיתְנָא תְּכֵלֶת עַמְרָא בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דַּף עב): **שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ** בֵּין בִּגְדֵי כְּהוּנָּה לִבְשָׂרוֹ וּתְפִילִּין עַל בְּשָׂרוֹ בָּעֵינַן תַּחַת בְּגָדָיו בְּקִיבּוֹרֶת אֵצֶל הַכָּתֵף כִּדְאָמַר בִּמְנָחוֹת בְּהַקּוֹמֵץ רַבָּה (מְנָחוֹת דַּף לז:) דְּתַחַת בְּגָדָיו בָּעֵינַן דִּכְתִיב וְהָיָה לְךָ לְאוֹת וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת: **צִיץ** מוּנָּח עַל הַמֵּצַח וּמִצְנֶפֶת עַל הָרֹאשׁ וְאֵינָהּ מַחֲזֶקֶת עַל הַמֵּצַח אֶלָּא מְקוֹם הַתְּפִילִּין נִרְאֶה בְּגוֹבַהּ הָרֹאשׁ מְקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס: **יוֹם תְּרוּעָה** מַשְׁמַע יוֹם אֶחָד בִּלְבַד: **וְלִבְרָכוֹת** שֶׁהָיוּ נָמֵי אוֹמְרִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל מַלְכֻיּוֹת זִכְרוֹנוֹת שׁוֹפָרוֹת: **מוֹכְרִין לְעוֹלָם** אֲפִי' בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ אִם מָכְרוּ קַרְקַע שֶׁלָּהֶם מְכוּרָה הִיא וְאִילּוּ גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל תַּנְיָא בגמ' בְּפֶ' בָּתְרָא (לְקַמָּן עֲרָכִין כט:) וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל לֹא יִמְכּוֹר וְאִם מָכַר אֵינָהּ מְכוּרָה וְהַמָּעוֹת חוֹזְרִין וְגַבֵּי כֹּהֲנִים תְּנַן מוֹכְרִין לְעוֹלָם דִּמְכוּרָה וְיוֹצְאָה וְהַמָּעוֹת שֶׁלָּהֶן דְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר דְּלָא הָדְרָא אַרְעַיְיהוּ בַּיּוֹבֵל דְּוַדַּאי הָדְרָא דִּכְתִיב וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם וְאָמְרִינַן בְּפֶ' בָּתְרָא (שָׁם דַּף כט:) מִמְכָּרוֹ יוֹצֵא בְּחִנָּם:

תוספות

לַאֲתוּיֵי עֲבָדִים שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ עֶבֶד כְּנַעֲנִי מָהוּל לִמְכּוֹר וְרוֹצֶה הָעֶבֶד שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנּוּ אֶלָּא בא"י וּבִכְתוּבּוֹת (דַּף קי:) פרש"י שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ [וְהָעֶבֶד עברי בע"כ שֶׁל עֶבֶד] ור"י פֵּירֵשׁ שֶׁהָעֶבֶד יָכוֹל לָכוֹף לְהַעֲלוֹתוֹ אוֹ יְפַטְרוּהוּ: **לַאֲתוּיֵי** עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחַ"ל לָאָרֶץ וּמֵרֵישָׁא לָא שָׁמְעִי' לִי' לְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים וַאֲפִילּוּ לְפִי' רַשִׁ"י דְּבַעֲבָדִים כְּנַעֲנִים מַיְירֵי דְּרוֹצֶה לְמוֹכְרוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ א"נ דְּהוֹאִיל וּבָרַח נִיקְנְסֵיהּ לְעֶבֶד וְלֹא נִפְטַר א"נ ס"ל דְּרֵישָׁא כְּגוֹן שֶׁהָרַב הוֹלֵךְ תָּדִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלָאו הָכִי: **מִנָּוֶה הַיָּפָה** לח"ל לְנָוֶה הָרָעָה לא"י וְאֵין אִשְׁתּוֹ יְכוֹלָה לְעַכֵּב עָלָיו וְכֵן מא"י לִירוּשָׁלַיִם. ל"ה. לאע"ג דִּתְנָא רֵישָׁא הַכֹּל מַעֲלִין תְּנָא סֵיפָא אֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין הָכִי מְפָרֵשׁ הָתָם בִּכְתוּבּוֹת (גַּם זֶה שָׁם) וְלֵיכָּא לְמֵימַר לַאֲתוּיֵי עֲבָדִים דְּלֵיכָּא חִילּוּק בֵּין שְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִירוּשָׁלַיִם גַּבֵּי עֲבָדִים: **הַכֹּל** חַיָּיבִין בְּסוּכָּה עַל הַשְׁתָּא קָרֵישׁ הַכֹּל לְאֲתוּיֵי מַאי מֵהַשְׁתָּא קָרֵישׁ הָנָךְ דִּתְנָא כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְקָבָעֵי פְּשִׁיטָא וְאִי הָנָךְ לָא מִיחַיְּיבִי מַאן לִיחַיֵּיב: **וּבְנֵי עֲבוֹדָה נִינְהוּ** וְאֵין יְכוֹלִין לָדוּר אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ בְּסוּכָּה שֶׁאֵין נִזְקָקִין לִנְשׁוֹתֵיהֶן דִּרְמִיָא עֲלַיְיהוּ עֲבוֹדַת הָרֶגֶל אֵימָא לָא מְחַיְּיבוּ ל"ה. דְּמִטַּעַם הוֹלְכֵי דְּרָכִים לֵיכָּא לְמִיפְטְרִינְהוּ אֶלָּא בַּשְּׁלוֹת אֲבָל לֹא בְּלִשְׁכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּשְׁאָר מְקוֹמוֹת בהמ"ק וה"ה דְּמָצֵי לְמִינְקַט נָמֵי לְוִיִּם הַשּׁוֹמְרִים בכ"א מְקוֹמוֹת בַּמִּקְדָּשׁ כִּדְאִיתָא פ"ק דְּתָמִיד (דַּף כו.) הָכִי אַשְׁכַּחְנָא לְקַמָּן גַּבֵּי הַכֹּל חַיָּיבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר דְּמָצֵי לְמֵימַר כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ דְּהָא מַיְיתֵי לֵיהּ נָמֵי לִלְוִיִּם גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וּמוֹכְרִין לְעוֹלָם וְלָא נָקַט אֶלָּא כֹּהֲנִים: **קָמַשְׁמַע** לַן [אע"ג] דְּלָא אֶפְשָׁר לְהוּ כְּעֵין דִּירָה כִּי הֵיכִי דְּאֶפְשָׁר לְהוּ מִיחַיְּיבִי וּבְעִידָּן עֲבוֹדָה פְּטוּרֵי שֶׁלֹּא בְּעִידָּן עֲבוֹדָה מִיחַיְּיבִי: **הָנֵי** כֹּהֲנִים הוֹאִיל (וּבְנֵי עֲבוֹדָה כו' מַאן דְּלָא) אִישְׁתְּרוּ כִּלְאַיִם כו' הִקְשָׁה הָרַב ר"י מאורליינ"ש נָשִׁים לֹא לְחַיְּיבוּ בְּכִלְאַיִם הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ בִּגְדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ וְיֵשׁ לוֹמַר הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ וְהָא דְּאָמַר פֶּרֶק אֵלּוּ עוֹבְרִין (פְּסָחִים מג:) הוֹאִיל וְאֵינָהּ בְּקוּם אֱכוֹל מַצָּה אֵינָהּ בִּכְלָל תֹּאכַל חָמֵץ סָמִיךְ עֲלָהּ אַהָא דִּילְפִי' ט"ו ט"ו מֵחַג הַסּוּכּוֹת דִּכְתִיב הָאֶזְרָח לְהוֹצִיא הַנָּשִׁים וא"ת וְנֵימָא כֵּיוָן דְּאִיתַנְהוּ בִּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז אִיתַנְהוּ בִּגְדִילִים וי"ל דְּאַדְּרַבָּה הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה לִתְפִילִּין וא"ת דְּהָכִי נָמֵי לֵיטַּם מַצָּה הוּקְשָׁה וְתֵירֵץ דְּאִיכָּא לְמֵימַר הוֹאִיל וְאִיתְרַבּוּ לַאֲכִילַת חָמֵץ אִיתְרַבּוּ נָמֵי לַאֲכִילַת מַצָּה: **כֹּהֲנִים** אִישְׁתְּרִי לְהוּ כִּלְאַיִם בְּעִידָּן עֲבוֹדָה דְּאַבְנֵט שֶׁל כִּלְאַיִם הָיָה דִּכְתִיב וְאֶת הָאַבְנֵט שֵׁשׁ וּמִלְּקָשׁ כִּתְנָא תְּכֵלֶת כו': **שֶׁלֹּא** יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בִּגְדֵי כְּהוּנָּה לִבְשָׂרוֹ וּתְפִלִּין עַל בְּשָׂרוֹ בָּעֵינַן דִּכְתִיב (שְׁמוֹת יג) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת: צִיץ מוּנָּח עַל הַמֵּצַח וּמִצְנֶפֶת עַל הָרֹאשׁ וְאֵינָהּ מַחֲזֶקֶת עַל הַמֵּצַח אֶלָּא מְקוֹם הַתְּפִלִּין נִרְאִין בְּגוֹבַהּ הָרֹאשׁ מְקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס ל"ה. וְלֵיכָּא לְמֵימַר אַמַּאי לֹא קָאָמַר כִּלְעֵיל קמ"ל וּנְהִי דִּפְטוּרֵי בְּעִידָּן עֲבוֹדָה דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּחַיָּיבִין לְעוֹלָם בִּתְפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְלָא בָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר דס"ד דְּלִיפַּטְרוּ מִתְּפִלִּין שֶׁל יָד שֶׁלֹּא בְּעִידָּן עֲבוֹדָה דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּחַיָּיבִין: **שֶׁל** יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ ואע"ג דְּאָמַר בְּעַלְמָא מְנָחוֹת (דַּף לו.) וּלְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ כָּל זְמַן שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ יִהְיוּ שְׁנַיִם הַיְינוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּנִּיחַ שְׁנֵיהֶם צָרִיךְ לְהַקְדִּים שֶׁל יָד: **יוֹם** תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם מַשְׁמַע יוֹם אֶחָד בִּלְבַד: **וְלִבְרָכוֹת** שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים נָמֵי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל מַלְכֻיּוֹת זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת: **מוֹכְרִין** לְעוֹלָם וַאֲפִי' בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ אִם מָכְרוּ קַרְקַע שֶׁלָּהֶם מְכוּרָה הִיא וְיוֹצְאָה וְהַמָּעוֹת שֶׁלָּהֶן דְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר דְּלָא הָדְרָא אַרְעַיְיהוּ בַּיּוֹבֵל דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ה:ל"ג) וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם וְאָמַר בְּפֶ' בָּתְרָא (לְקַמָּן עֲרָכִין דַּף כט:) דְּמִמְכָּרוֹ יוֹצֵא חִנָּם ל"ה. וְלֹא נִרְאֶה דְּהָא מְפָרֵשׁ שְׁמוּאֵל טַעְמָא לְקַמָּן בְּפֶרֶק בָּתְרָא (גַּם זֶה שָׁם) מִשּׁוּם דִּמְכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה אֵינָהּ מְכוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר וְהַאי טַעְמָא שַׁיָּיךְ גַּבֵּי כֹּהֵן כְּמוֹ גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת אַלִּיבָּא דְּרַב נָמֵי דְּאָמַר מְכָרָהּ יוֹצְאַת מַאי אִיכָּא בֵּין יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֲנִים [לְעִנְיַן יוֹבֵל] וְכֵן (הַמַּקְדִּישׁ) גּוֹאֲלָהּ לְעוֹלָם וְיֵשׁ קְצָת לְיַשֵּׁב הַגִּירְסָא דִּבְבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה דְּיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ גּוֹאֲלָהּ אֶלָּא בְּתוֹךְ שָׁנָה תְּמִימָה וּלְוִיִּם וְכֹהֲנִים גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם וס"ד שֶׁבָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁלָּהֶם נוֹהֲגִין כְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים וְלִיפְקוּ בַּיּוֹבֵל וּמוֹכְרִין דְּנָקַט אַגַּב גּוֹאֲלִין וְרַשִׁ"י פֵּי' הָכָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם אִם מָכְרוּ שָׂדֶה גּוֹאֲלִין אוֹתוֹ מִיָּד וְיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ גּוֹאֵל בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים דִּכְתִיב בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק רְאוּהוּ בֵּית דִּין (רֹאשׁ הַשָּׁנָה דַּף כט.) וְזֶהוּ לְשׁוֹנוֹ בְּשֵׁם (רַבִּי יְהוּדָה בַּר יִצְחָק) [רַבֵּינוּ יִצְחָק] הַלֵּוִי מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם וּשְׁתֵּיהֶם מִשְׁנָיוֹת הֵן בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין וּבֵין מַקְדִּישִׁין וּבֵין מוֹכְרִין תַּרְוַיְיהוּ מִשְׁנָיוֹת יְתֵירוֹת נִינְהוּ אֶלָּא חַיָּיבֵי דִּתְנָא הָתָם גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל אֵין מַקְדִּישִׁין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא גּוֹאֲלִין אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה תְּנָא נָמֵי גַּבֵּי כֹּהֲנִים מַקְדִּישִׁין וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְהָכִי מוֹקֵי לָהּ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין וּמַהוּ גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל הַמּוֹכֵר שָׂדֵה אֲחֻזָּה (וַיִּקְרָא כ"ה:ט"ו-ט"ז) בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכָּר לָךְ שֶׁאֵינוֹ מוּתָּר לִגְאוֹל בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים אֲבָל לְוִיִּם גּוֹאֲלִין מִיָּד לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר [בְּיִשְׂרָאֵל הַמּוֹכֵר בֵּית בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה נֶחְלָט אֲבָל בִּלְוִיִּם נִגְאָל לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר] גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה [בְּעָלִים] וּמָכַר [גִּזְבָּר] אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד אֶלָּא מִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל וְהַלְוִיִּם גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְהָא דְּאָמַר הָכָא לֵיתַנְהוּ בְּמִצְוַת יוֹבֵל קָאֵי אַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵה אֲחֻזָּה וְלֹא נְגָאָלָהּ וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל מַפְקִיעַ מִיַּד הַמַּקְדִּישׁ אִם לֵוִי הוּא כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּפְקִיעַ מִיַּד יִשְׂרָאֵל. עכ"ל רַשִׁ"י:

מסורת הש"ס

א סוכה כו.
ב ראש השנה כט.; מנחות מג.
ג סוכה כח:; קידושין לד.
ד זבחים יט.
ה מסכת תפילין; משנה מנחות; מנחות לח.
ו ראש השנה כט.
ז כתובות קי:
ח משנה ראש השנה

תורה אור השלם

בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת [ויקרא כג, מב]

לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו [דברים כב, יא]

וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ [דברים ו, ח]

וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ [ויקרא ו, ג]

וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנָפֶת [שמות כט, ו]

וְעָשִׂיתָ צִּיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהֹוָה [שמות כח, לו]

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם [במדבר כט, א]

וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם*(בספרי ספרד ואשכנז חָדְשֵׁכֶם) וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם [במדבר י, י]

וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם [ויקרא כה, ט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' עבדים הל' ט:
ב מיי' פח' מהל' עבדים הל' י:
ג מיי' פו' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' ד, טוש"ע או"ח סי' תרמ סעי' ח:
ד מיי' פח' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' יב:
ה מיי' פי' מהל' כלאים הל' לב:
ו מיי' פי' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ו:
ז מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' ד, טוש"ע או"ח סי' כו סעי' א:
ח מיי' פי' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ג:
ט מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' י:
י מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' יא:

רבינו גרשום

לאתויי מנוה היפה לנוה הרע לאע"ג דאית ליה בחוצה לארץ נוה יפה ובא"י נוה רע:
עבד שברח מחו"ל לארץ אין רבו יכול להוציאו משם:
הכל מעלין לירושלים אע"ג לירושלים נוה הרע כדאמרינן במסכת כתובות מנין ליושבת כרכים שהיא קשה שנא' ויברכו הקהל את כל העם המתנדבים וגו':
והשתא בעיב) נראה לנ"ל והשתא בעי כל היכא דתני כהנים לויים וישראלים לאתויי מאי כי היכי וכו' הכי נמי לכל הני כהנים וכו' דתנינן וכו'. אותו כי היכי דאמר הכל מעריכין כהנים ולוים וישראלים הם הכי לכל הני הכל דתנינן ושרי בעי אותו כי הכל חייבין בסוכה כהנים לוים וישראלים פשיטא אי הני לא מחייבי מאן מחייב:
אף סוכה בין ביום ובין בלילה והני כהנים הואיל ואי אפשר להו למיתב בה בימממא לטרידי בעבודה בלילה ליפטרו קמ"ל:
אף סוכה איש ואשתו. וכהנים בעו למיהבי פרושים משום דבעו למעבד עבודה ברגל:
[והני כהנים הואיל] ואישתרי כלאים לגבייהו דכתיב ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן ותולעת כיתנא תכלת עמרא:
ולבש הכהן מדו בד. ואמרינן [מדו] כמדתו שצריכין ליגע על קשרי אצבעותיו וכתיב והיו על בשרו שלא יהיה דבר חוצץ בינו לבין בשרו:
שערו היה נראה בין ציץ למצנפת. אלמא הוי מקום פנוי [לכך] ממצנפת להניח שם תפלין:
והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיובל כדתנן בפרק בתרא דמסכתין הכהנים והלוים מוכרין לעולם אפילו בשנת היובל עצמה וגואלין אפי' קודם ב' שנים אע"ג דכתיב כי מספר שני תבואות:

וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, אֵימָא בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה נָמֵי לָא לִיחַיְּיבוּ, קָמַשְׁמַע לַן: נְהִי דְּלֵיתַנְהוּ בְּהַשְׁמָטַת קַרְקַע בְּהַשְׁמָטַת כְּסָפִים — בְּשִׁילּוּחַ עֲבָדִים מִיהָא אִיתַנְהוּ.

[א(א)] הַכֹּל חַיָּיבִים בְּמִקְרָא מְגִילָּה, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא לִיבַטֵּיל עֲבוֹדָתָם, וְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם, וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן — מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָם וּבָאִין לִשְׁמוֹעַ מִקְרָא מְגִילָּה. הַכֹּל חַיָּיבִין בְּזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּקָאָכְלִי קָדָשִׁים. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא כַּפָּרָה הִיא. קָא מַשְׁמַע לַן, "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא אִיתַנְהוּ. הַכֹּל מִצְטָרְפִין לְזִימּוּן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּקָאָכְלִי כֹּהֲנִים תְּרוּמָה אוֹ קָדָשִׁים, וְזָר קָאָכֵיל חוּלִּין. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְאִי בָּעֵי זָר לְמֵיכַל בַּהֲדֵי כֹּהֵן לָא מָצֵי אָכֵיל, אֵימָא לָא לִיצְטָרֵף, קָא מַשְׁמַע לַן: נְהִי דְּזָר בַּהֲדֵי כֹּהֵן לָא מָצֵי אָכֵיל, כֹּהֵן בַּהֲדֵי זָר מָצֵי אָכֵיל. [(ב)] הַכֹּל מַעֲרִיכִין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא! אָמַר רָבָא: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְבֶן בּוֹכְרִי, דִּתְנַן: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵעִיד בֶּן בּוֹכְרִי בְּיַבְנֶה: כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל אֵינוֹ חוֹטֵא. [ב] אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: לֹא כֵּן, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא, אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל". הוֹאִיל וְעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵם, הֵיאַךְ הֵם נֶאֱכָלִין? וּלְבֶן בּוֹכְרִי נָמֵי, כֵּיוָן דִּלְכַתְּחִילָּה לָא מִיחַיְּיבֵי לְאֵיתוֹיֵי, כִּי מַיְיתֵי נָמֵי — חוֹטֵא הוּא, דְּקָא מְעַיֵּיל חוּלִּין לַעֲזָרָה! דְּמַיְיתֵי לְהוּ וּמָסַר לַצִּבּוּר. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בִּשְׁקָלִים — אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ בִּשְׁקָלִים — לֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לַן. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: הַאי "וְכָל עֶרְכְּךָ", לְכָל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִסֶּלַע הוּא דַּאֲתָא! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ", כָּל דְּאִיתֵיהּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן — אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, וְהָנֵי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וְלֵיתַנְהוּ בְּפִדְיוֹן הַבֵּן — לֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לַן. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי אֵיל אָשָׁם, דִּכְתִיב: "וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ", הָכִי נָמֵי דְּכָל דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין אִיתֵיהּ בְּאֵיל הָאָשָׁם, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס דְּלֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין לֵיתַנְהוּ בְּאֵיל הָאָשָׁם? אֶלָּא אָמַר רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַב אָשֵׁי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב "וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן", וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי כֹּהֵן, קָא מַשְׁמַע לַן. "נֶעֱרָכִין" — לְאֵתוֹיֵי מְנֻוָּל וּמוּכֵּה שְׁחִין. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? [גד(ג)] דְּתָנוּ רַבָּנַן: "בְּעֶרְכְּךָ" — לְהָבִיא עֵרֶךְ סָתוּם. דָּבָר אַחֵר: "בְּעֶרְכְּךָ" — עֵרֶךְ כּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן, וְלֹא עֵרֶךְ אֵבָרִים. [(ד)] יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "נְפָשֹׁת", נְפָשׁוֹת — וְלֹא הַמֵּת. [ה] אוֹצִיא אֶת הַמֵּת, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַגּוֹסֵס? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד... וְהֶעֱרִיךְ" — כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּהַעֲמָדָה, יֶשְׁנוֹ בְּהַעֲרָכָה, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּהַעֲמָדָה, אֵינוֹ בְּהַעֲרָכָה. [ו(ה)] דָּבָר אַחֵר: "נְפָשֹׁת", אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד, אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "נְפָשֹׁת". דָּבָר אַחֵר: "נְפָשֹׁת", אֵין

וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם אִם מָכְרוּ שָׂדֶה גּוֹאֲלִין אוֹתָהּ מִיָּד וְיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ מוּתָּר לִגְאוֹל פָּחוֹת מִכ' שָׁנִים כִּדְכְתִיב בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכָּר לָךְ: נְהִי דְּלֵיתַנְהוּ בְּהַשְׁמָטַת קַרְקָעוֹת כְּלוֹמַר בְּכָל דִּין הַשְׁמָטַת קַרְקָעוֹת דְּהָא תְּנַן מוֹכְרִין לְעוֹלָם: וְהַךְ אֲכִילַת קָדָשִׁים מִשּׁוּם כַּפָּרָה הוּא דִּכְתִיב וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כּוּפַּר בָּהֶם מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין וְהַבְּעָלִים מִתְכַּפְּרִין (יוֹמָא סח:) אֵימָא לֹא תִּיבְעֵי זִימּוּן קמ"ל כו': מִצְטָרְפִין כו' אִי אָכֵיל אַחַד כֹּהֵן וְאַחַד לֵוִי וְאַחַד יִשְׂרָאֵל. כֹּהֵן בַּהֲדֵי זָר מָצֵי לְמֵיכַל מִן הַחוּלִּין הִלְכָּךְ מִצְטָרְפִין: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְבֶן בּוֹכְרִי בְּסֵיפָא דְּמִילְּתָא מְפָרֵשׁ הָא דְּרָבָא: שֶׁשּׁוֹקֵל שְׁקָלִים בְּאֶחָד בַּאֲדָר: אֵינוֹ חוֹטֵא כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן דְּלָא הָווּ חוּלִּין בַּעֲזָרָה אע"ג דִּלְכַתְּחִילָּה לָא מִיחַיֵּיב דִּכְתִיב (שְׁמוֹ' לח) לְכֹל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים וְשֵׁבֶט לֵוִי לֹא נִפְקַד: אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן לַהֲנָאָתָן וְשֶׁלֹּא כְּדִין: שֶׁלָּנוּ הוּא שֶׁהֲרֵי מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֵן בָּאִין וְאִם אָנוּ שׁוֹקְלִין לַלִּשְׁכָּה נִמְצֵאת מִנְחַת הָעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים מִשֶּׁלָּנוּ וְהֵיאַךְ נֶאֱכָלִין הָכְתִיב לֹא תֵּאָכֵל. וּלְדִידַן לֵית לָן הַךְ דְּרָשָׁא דְּהַאי כָּלִיל תִּהְיֶה בְּמִנְחַת כֹּהֵן נִדְבָתוֹ כְּתִיב אֲבָל בְּמִנְחַת צִבּוּר זִיל בָּתַר רוּבָּא: דְּמָסַר לְהוּ לְצִבּוּר וְכוּ' וְהִלְכָּךְ לְבֶן בּוֹכְרִי דְּפָטַר לְהוּ לַכֹּהֲנִים מִשְּׁקָלִים אִיצְטְרִיךְ מַתְנִי' לְמִתְנֵי דְּכֹהֵן שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ אוֹ אֶת אַחֵר נוֹתֵן אֶת הָעֵרֶךְ כְּיִשְׂרָאֵל לסל"א כו' קמ"ל (דְּלָא גְּמִירִי): לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִסֶּלַע דְּעָנִי בַּעֲרָכִין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כז) עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר וְגוֹ' וּפָחוֹת מִסֶּלַע לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם כִּדְאָמַר בְּפֶ' שֵׁנִי (לְקַמָּן עֲרָכִין ז:) אֵין בַּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע וּמַיְיתֵי טַעְמָא מֵהַאי קְרָא וְכֵיוָן דִּלְהָכִי אֲתָא לָא הֲוָה ס"ל לְמִדְרַשׁ לִדְרָשָׁא אַחֲרִיתִי לְמִפְטַר כֹּהֲנִים מֵעֲרָכִין וּמַתְנִי' לָא אִיצְטְרִיךְ: כֹּהֲנִים נִפְטְרוּ מִפִּדְיוֹן הַבֵּן בפ"ק דִּבְכוֹרוֹת (ד.) מק"ו אִם פָּטְרוּ אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר ק"ו אֶת שֶׁל עַצְמָן: ה"נ דְּלֵיתַנְהוּ בְּאֵיל אָשָׁם וְהָא יִשְׂרָאֵל נִינְהוּ אֶלָּא וַדַּאי הָכִי לָא דָּרְשִׁי' וְאַכַּתִּי מַתְנִי' לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים: וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת עַצְמוֹ אוֹ אֶת אַחֵר: וְלֹא כֹּהֵן לִפְנֵי כֹּהֵן הִלְכָּךְ כֹּהֵן לֵיתֵיהּ בַּעֲרָכִין דְּאִי עָנִי הוּא לֹא קָרֵינָא בֵּיהּ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן קמ"ל מַתְנִי': נֶעֱרָכִין לְאֵתוֹיֵי כו' כְּלוֹמַר אָמַר מָר לְעֵיל הַכֹּל נֶעֱרָכִין לְאֵתוֹיֵי מְנֻוָּל וּמוּכֵּה שְׁחִין: עֵרֶךְ סָתוּם לְקַמָּן מְפָרֵשׁ וְכוּלָּהּ בָּרַיְיתָא מְפָרֵשׁ לְקַמָּן: עֵרֶךְ אֲבָרָיו אָמַר עֵרֶךְ יָדִי עָלַי לֹא אָמַר כְּלוּם דְּאֵין עֵרֶךְ לְאֵיבָרִים אֲבָל אִם אָמַר דְּמֵי יָדִי עָלַי נוֹתֵן דְּמֵי יָדוֹ: שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ שֶׁאִם אָמַר עֵרֶךְ רֹאשִׁי אוֹ עֵרֶךְ כְּבֵידִי: ת"ל נְפָשׁוֹת בְּנֶפֶשׁ תָּלָה רַחֲמָנָא וְאִם הֶעֱרִיךְ דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ נוֹתֵן עֵרֶךְ כּוּלּוֹ: וְלֹא אֶת הַמֵּת שֶׁאִם אָמַר עֵרֶךְ מֵת זֶה עָלַי לֹא אָמַר כְּלוּם: וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ גַּבֵּי עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ כְּתִיב: ל"א נְפָשׁוֹת לָמָּה נֶאֱמַר שֶׁאִם לֹא נֶאֱמַר נְפָשׁוֹת אֶלָּא נֶפֶשׁ הָיִיתִי אוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:ב') אִישׁ כִּי יַפְלִיא [נֶדֶר] בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת דְּהַיְינוּ אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד: דָּבָר אַחֵר נְפָשׁוֹת לָמָּה נֶאֱמַר שֶׁאִם אָמַר נֶפֶשׁ הָיִיתִי אוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:ב') אִישׁ כִּי יַפְלִיא בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת דְּמַשְׁמַע שֶׁהָאִישׁ מַעֲרִיךְ נֶפֶשׁ כָּל שֶׁהוּא:

וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם אִם מָכְרוּ שָׂדֶה גּוֹאֲלִין אוֹתוֹ מִיָּד וְיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ מוּתָּר לִגְאוֹל פָּחוֹת מִכ' שָׁנִים דִּכְתִיב (שָׁם) בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת וְגוֹ' נְהִי דְּלֵיתַנְהוּ בְּהַשְׁמָטַת קַרְקַע כְּלוֹמַר בְּכָל דִּין מִשְׁפַּט הַשְׁמָטַת קַרְקַע דְּהָא תְּנַן וּמוֹכְרִין לְעוֹלָם ל"ה וכר"ה (לְקַמָּן כט.) לֹא גָּרִים רַשִׁ"י נְהִי דְּלֵיתַנְהוּ בְּהַשְׁמָטַת קַרְקַע מִשּׁוּם דְּמַשְׁמַע שֶׁאֵין חוֹזֶרֶת לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל וְהָא לֵיתָא וּמִיהוּ הָכָא פֵּי' יָפֶה וּקְצָת קָשֶׁה מָה שַּׁיְּיכֵי הַשְׁמָטַת קַרְקַע גַּבֵּי יוֹבֵל דְּהָא תַּנְיָא בְּסִפְרֵי בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת זֹאת מוֹצִיאָה עֲבָדִים (כְּנַעֲנִים) וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מוֹצִיאָה עֲבָדִים (כְּנַעֲנִים) ק"ו לְיוֹבֵל שֶׁמְּשַׁמֵּט וּמָה אִם הַשְּׁבִיעִית שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא עֲבָדִים מְשַׁמֶּטֶת יוֹבֵל שֶׁמּוֹצִיא עֲבָדִים אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּשַׁמֵּט ת"ל וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמִטָּה מְשַׁמֶּטֶת וְאֵין יוֹבֵל מְשַׁמֵּט אַלְמָא אֵין יוֹבֵל מְשַׁמֵּט כְּסָפִים וּמִיהוּ י"ל מִקְצָת שַׁיָּיךְ הַשְׁמָטַת כְּסָפִים גַּבֵּי יוֹבֵל דְּאֵין שְׁבִיעִית נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג: וְהַךְ דַּאֲכִילַת קָדָשִׁים מִשּׁוּם כַּפָּרָה הִיא דִּכְתִיב וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כּוּפַּר בָּהֶם וְגוֹ' מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וְהַבְּעָלִים מִתְכַּפְּרִים אֵימָא לֹא תִּיבְעֵי זִימּוּן כו' מִצְטָרְפִין אִי אָכְלוּ אַחַד כֹּהֵן וְאַחַד לֵוִי וְאַחַד יִשְׂרָאֵל כֹּהֵן בַּהֲדֵי זָר מָצֵי אָכֵיל מִן הַחוּלִּין הִלְכָּךְ מִצְטָרְפִין ל"ה. וּמִכָּאן נִרְאֶה דְּג' בְּנֵי אָדָם הַמּוּדָּרִים הֲנָאָה זֶה מִזֶּה אֵינָן מִצְטָרְפִין כֵּיוָן דְּאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכוֹל עִם חֲבֵירוֹ וּמִיהוּ נִרְאֶה דְּג' בְּנֵי אָדָם הַמּוּדָּרִין אֵינָהּ רְאָיָה בְּרוּרָה דְּשָׁאנֵי תְּרוּמָה שֶׁאֵין לָהּ הֵיתֵר לַזָּר אֲפִי' בִּשְׁאֵלָה מָה שֶׁאֵין בְּמוּדָּר הֲנָאָה וּבִבְרָכוֹת (ל' מה. ל"ה אָכְלוּ) הֶאֱרַכְתִּי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא לְדָרֵישׁ זֶה יִתְּנוּ י"ב שְׁבָטִים בְּגִימַטְרִיָּא ז"ה וה"נ מָצֵי לְמֵימַר כָּל לֵוִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלָא מָצֵי לְמֵימַר מִשּׁוּם שֶׁדּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן: עֵרֶךְ כּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן וְאֵינוֹ נוֹתֵן עֵרֶךְ אֵבָרִים לס"ל לְרַבּוֹיֵי מִשּׁוּם דְּאָדָם יוֹדֵעַ דְּאֵין עֵרֶךְ לַאֲבָרִים וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם כָּל הָאֲבָרִים כּוּלָּם קָמַשְׁמַע לַן וְעוֹד י"ל לסל"א הוֹאִיל [וְאִיתַנְהוּ] אֲבָרִים (יֶשְׁנוֹ) בְּדָמִים (בָּאֲבָרִים) אִיתַנְהוּ [נָמֵי] בַּעֲרָכִין: נְפָשׁוֹת וְלֹא הַמֵּת וְאַף עַל גַּב דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה מִן הַתּוֹרָה וְאֵינוֹ בְּדָמִים סל"א דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין הוֹאִיל וְאִיתְרַבֵּי מְנֻוָּל וּמוּכֵּה שְׁחִין דְּלֵיתֵיהּ בְּדָמִים: וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַגּוֹסֵס ת"ל וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ וא"ת וְהָא פ"ב דְּחוּלִּין (דַּף ל.) שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם וַעֲדַיִין הִיא מְפַרְכֶּסֶת דְּהָוְיָא בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וי"ל דִּבְהֵמָה אִית בָּהּ חִיּוּתָא טְפֵי וִיכוֹלָה לַעֲמוֹד וְהָא דְּנָקַט מְפַרְכֶּסֶת מִשּׁוּם דְּלָא הָוְיָא נְבֵילָה נָקַט לָהּ וְצָרִיךְ עִיּוּן דִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא דְּהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ גַּבֵּי נוֹדֵר דִּכְתִיב בְּהַהוּא קְרָא ע"פ אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ וְגוֹסֵס הוּא נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ כִּדְתְנַן בְּמַס' שְׂמָחוֹת וּמְנָא לַן לוֹמַר מִוְּהֶעֱמִיד ע"פ [דִּכְתִיב] בְּהַהוּא קְרָא גַּבֵּי מַעֲרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יְהֵא נֶעֱרָךְ: אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה מִנַּיִן כְּגוֹן שֶׁאָמַר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עָלַי דְּהִזְכִּיר עֵרֶךְ בִּלְשׁוֹן יָחִיד לס"ל לָא הָוֵי עֵרֶךְ קמ"ל:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מגילה וחנוכה הל' א, סמג עשין ד, טוש"ע או"ח סי' תרפז סעי' ב:

ב מיי' פא' מהל' שקלים הל' ז:

ג מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:

ד מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' א:

ה מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יג:

ו מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יט:

רבינו גרשום

וגואלין לעולם. וכלמפרש התם:

קמ"ל. דאיתנהו במצות דראש השנה מ"מ אע"ג דליתנהו בהשמטת קרקע איתנהו בהשמטת כספים ובשילוח עבדים בישראל:

ואכלו אותם אשר כופר בהם. מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים והא אכילה חובה היא ולא תיבעי [זימון] (ברכה) קמ"ל ואכלת ושבעת בשביעה תלה רחמנא והא איתנהו:

לא צריכא דקא אכלי כהנים תרומה. תרי כהני וחד זר אכיל חולין:

כל כהן ששוקל. מביא מחצית השקל לתרומת הלשכה:

אינו חוטא. ואם אינו שוקל אינו חוטא שהרשות בידו:

דורשין מקרא זה. להנאת עצמן לפטור מן השקלים:

[שלנו הן. שבאין מתרומת הלשכה היאך אנו יכולין לוכל מהן]:

ולבן בוכרי. אמאי אמר אינו חוטא כיון דלא מחייב הא קא מעייל חולין לעזרה הנהו קרבנות דלקוחין משקליהן:

דמסרי להו לצבור. דהנהו שקלים מתנה לצבור הא לאו הכי לא מצו מייתו:

א"ל אביי האי. קרא וכל ערכך לאו להכי אתא אלא להכי אתא דכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותי' משקל. שאם העריך אדם את חברו ואינו ידו משגת ליתן שקל אינו נותן כלום אבל אם לאחר מיכן העשיר ישלם ערכו משלם אבל אם משיג ליתן שקל ונתן אפי' העשיר אח"כ אינו נותן יותר:

אלא אמר אביי איצטריך. למימר כהנים לסל"א כו':

א"ל רבא אלא מעתה גבי איל אשם [דכתיב והביא את אשמו לה' איל תמים מן הצאן בערכך כסף שקלים] הכי נמי נימא הואיל ואקיש ערכין לאשם נימא כל דאיתיה בערכין איתיה באיל אשם:

[אלא אמר רבא. איצטריך למיתנא כהנים לס"ל] דישראל לפני כהן משום דכתיב בפרשה דבר אל בני ישראל:

קמ"ל. דכהנים נמי בכלל ישראל:

[ערך סתם. מפרשא)נראה דצ"ל לקמן באמר מר מפרש לכולה ברייתא. אמר מר לקמן האי וכולה ברייתא]:

ערך כולו הוא נותן. היכא דאמר ערכי עלי:

ואינו נותן ערך אבריו. כדתנן [אמר] ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום אבל אם העריך אבר שהנשמה תלויה בו כגון ראשו או לבו חייב ליתן ערך כולו משום דכתיב בערכך נפשות:

נפשות ולא את המת. מעריך אתה את שנפשו בו ולא אתה מעריך את המת:

[וגוסס אינו בהעמדה]:

מסורת הש"ס

א מגילה ג.

ב מנחות כא:; משנה שקלים; מנחות מו:

ג ספרא בחוקתי פרשה ג ה

ד ספרא בחוקתי פרשה ג ו

ה ספרא בחוקתי פרשה ג ז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא וכו' ועדיין היא מפרכסת. ע' ב"ק דף עו ע"א תוס' ד"ה שחיטה. ושם ע"ב תוס' ד"ה בשוחט. חולין דף פד ע"א תוס' ד"ה בעינן:

תורה אור השלם

וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם [שמות כט, לג]

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ [דברים ח, י]

וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל [ויקרא ו, טז]

וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד [שמות כה, ל]

מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהֹוָה [ויקרא כג, יז]

וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל [ויקרא כז, כה]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהֹוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן [ויקרא ה, כה]

וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן [ויקרא כז, ח]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהֹוָה [ויקרא כז, ב]

אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ, אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "נְפָשֹׁת". (א)"דָּבָר אַחֵר: "נְפָשֹׁת" — לְרַבּוֹת מְנֻוָּול וּמוּכֵּה שְׁחִין. שֶׁיָּכוֹל "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ": כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדָמִים — יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים — אֵינוֹ בַּעֲרָכִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְפָשֹׁת". (ב)"וְהָיָה עֶרְכְּךָ" — לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְדָמִים, שֶׁיָּכוֹל: נֶדֶר "בְּעֶרְכְּךָ" — כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין יֶשְׁנוֹ בְּדָמִים, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲרָכִין אֵינוֹ בְּדָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ". (ג)"הַזָּכָר" — זָכָר, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. יָכוֹל לֹא יְהוּ בְּעֵרֶךְ אִישׁ, אֲבָל יִהְיוּ בְּעֵרֶךְ אִשָּׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר... וְאִם נְקֵבָה הִיא" — זָכָר וַדַּאי, נְקֵבָה וַדָּאִית, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. אָמַר מָר: "בְּעֶרְכְּךָ" — לְרַבּוֹת עֵרֶךְ סָתוּם. מַאי עֵרֶךְ סָתוּם? אדְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר "עֵרֶךְ סָתוּם עָלַי" נוֹתֵן כַּפָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין, וְכַמָּה פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין? שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים. (ד)וְאֵימָא חֲמִשִּׁים! תָּפַשְׂתָּ מְרוּבֶּה — לֹא תָּפַשְׂתָּ, תָּפַשְׂתָּ מוּעָט — תָּפַשְׂתָּ. וְאֵימָא שֶׁקֶל, דִּכְתִיב: "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ"! הָהוּא בְּהֶשֵּׂג יָד הוּא דִּכְתִיב. וְאֶלָּא קְרָא לְמָה לִי? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד. מַאי טַעְמָא? כִּמְפָרֵשׁ דָּמֵי. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא כִּמְפָרֵשׁ דָּמֵי, קָמַשְׁמַע לַן. דָּבָר אַחֵר: "בְּעֶרְכְּךָ" — עֵרֶךְ כּוּלּוֹ הוּא נוֹתֵן, וְאֵינוֹ נוֹתֵן עֵרֶךְ דְּמֵי אֵבָרִים. וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ לְעֵרֶךְ סְתָם? קְרִי בֵּיהּ "עֵרֶךְ" "בְּעֶרְכְּךָ". (ה)"יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשֹׁת", "נְפָשֹׁת" — וְלֹא אֶת הַמֵּת. וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ! קְרִי בֵּיהּ "נֶפֶשׁ", "נְפָשֹׁת". (ו)"אוֹצִיא אֶת הַמֵּת, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַגּוֹסֵס? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ". אִי הָכִי, מֵת נָמֵי תִּיפּוֹק לִי מִ"וְּהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ"? הָכִי נָמֵי! וְאֶלָּא, "נֶפֶשׁ" "נְפָשֹׁת" לְמָה לִי? כִּדְבָעֵינַן לְמֵימַר קַמַּן. (ז)"דָּבָר אַחֵר, "נְפָשֹׁת" — אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד, אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "נְפָשֹׁת". דָּבָר אַחֵר, "נְפָשֹׁת" — אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ, וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִשָּׁה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשֹׁת". דָּבָר אַחֵר: "נְפָשֹׁת" — לְהָבִיא מְנֻוָּול וּמוּכֵּה שְׁחִין. וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ לְהָנָךְ! הָנָךְ לָא צְרִיכֵי קְרָא, מַאי טַעְמָא? כִּי שָׁקוּל הוּא, וְיָבוֹאוּ כּוּלָּם כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא, לִמְנֻוָּול וּמוּכֵּה שְׁחִין הוּא דְּאִצְטְרִיךְ. וְהָיָה עֶרְכְּךָ — לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְדָמִים. דָּמִים לְמָה לִי קְרָא? לֹא יְהֵא אֶלָּא דְּמֵי דִיקְלָא, אִילּוּ אָמַר "דְּמֵי דִיקְלָא" מִי לָא יָהֵיב? אָמַר רָבָא: לוֹמַר שֶׁנִּידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב, כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין — נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲרָכִין — אֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ. בג(ח)אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וּדְלָא אִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, מִי נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ? וְהָתַנְיָא: "רֹאשׁ עֶבֶד זֶה הֶקְדֵּשׁ" הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ, "רֹאשׁ עֶבֶד מָכוּר לָךְ" מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶם, "רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ" הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ, "רֹאשׁ חֲמוֹר מָכוּר לָךְ" מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶם. ד"רֹאשׁ פָּרָה מָכוּר לָךְ" — לֹא מָכַר אֶלָּא רֹאשָׁהּ שֶׁל פָּרָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ: "רֹאשׁ פָּרָה הֶקְדֵּשׁ" אֵין לַהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא רֹאשָׁהּ. וְאָמַר רַב פָּפָּא: דְּהָא מִזְדַּבַּן רֵישָׁא דְתוֹרָא בְּבֵי טַבָּחָא. וְהָא חֲמוֹר וּפָרָה לֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין, וְאֵין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ! וְלִיטַעְמֵיךְ, תִּיקְשֵׁי לָךְ עֶבֶד, דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין, וְאֵין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ! אֶלָּא לָא קַשְׁיָא: הָא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, הָא בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. (ט)בְּמַאי אוֹקֵימְתַּהּ, בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ? אֵימָא סֵיפָא: וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ אָמַר "רֹאשׁ פָּרָה זוֹ הֶקְדֵּשׁ" — אֵין לַהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא רֹאשָׁהּ. אַמַּאי? תִּפְשׁוֹט קְדוּשָּׁה בְּכוּלַּהּ! מִי לָא תַנְיָא: הָאוֹמֵר

"רַגְלָהּ

וְכַמָּה פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין שְׁלֹשָׁה שְׁקָלִים אע"ג דְּאָמַר בַּתּוֹסֶפְתָּא דִּמְכִילְתִּין הֲרֵי עָלַי עֵרֶךְ סְתָם מֵבִיא הַמּוּעָט וְכַמָּה (אֶחָד) הַמּוּעָט ה' שְׁקָלִים (סְלָעִים) י"ל דְּהָתָם בִּסְתָם עֵרֶךְ דְּזָכָר (וּנְקֵבָה) הוּא: **לוֹמַר** שֶׁאֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד מ"ט כִּמְפָרֵשׁ דָּמֵי דְּכֵיוָן דְּאָמַר עֵרֶךְ סְתָם עָלַי וְיוֹדֵעַ הוּא שֶׁזֶּהוּ פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין ג' שְׁקָלִים כמ"ל הֲרֵי עָלַי ג' שְׁקָלִים וְלָא דָּמֵי לְאוֹמֵר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי דְּהָתָם לָא מוֹכְחָא מִילְּתָא דְּאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין אֶת שְׁנוֹתָיו אֲבָל הָכָא דָּבָר גָּלוּי הוּא שֶׁהֲרֵי לֹא תָּלָה בְּשׁוּם אָדָם לְשׁוֹן הַקּוּנְטְרֵס וְקָשֶׁה דְּהָא כִּי אָמַר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאֵינוֹ בֶּן חֹדֶשׁ וְחַיָּיב ה' סְלָעִים וְנִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד שֶׁבְּסֶלַע אֶחָד אוֹ בִּשְׁנַיִם וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ כִּמְפָרֵשׁ דָּמֵי דְּהָוֵי כְּמוֹ אוֹמֵר בְּהֶדְיָא הֲרֵי עָלַי שָׁלֹשׁ סְלָעִים הוֹאִיל וְאָמַר עֵרֶךְ סְתָם דְּוַדַּאי אִי אָמַר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי בֶּן עֶשְׂרִים אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיִּתְחַיֵּיב חֲמִשִּׁים סְלָעִים מ"מ גְּזֵירַת הַכָּתוּב כֵּיוָן שֶׁתָּלָה הָעֵרֶךְ בְּנֶעֱרָךְ גְּזֵירַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁיִּדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד וְאֵינוֹ כְּמוֹ מְפָרֵשׁ הֲרֵי עָלַי נ' סְלָעִים לְבֶדֶק הַבַּיִת: **קְרִי** בֵּיהּ עֵרֶךְ בְּעֶרְכְּךָ מִיתּוּרָא בְּעֶרְכְּךָ דְּמָצֵי לְמִכְתַּב עֵרֶךְ וּמִיתּוּרָא דְּרֵישׁ וְאִילּוּ עֵרֶךְ גּוּפֵיהּ אִיצְטְרִיךְ: **הוּא** וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין כו' פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְגַבֵּי הֶקְדֵּשׁ נָקַט שׁוּתָּפוּת לוֹמַר שֶׁהוּא וְהֶקְדֵּשׁ חוֹלְקִין דְּמַקְדִּישׁ בְּעַיִן יָפָה מַקְדִּישׁ אֲבָל גַּבֵּי מְכִירָה שַׁיָּיךְ דִּמְשַׁמְּנִין לְשׁוֹן שׁוּמָא כְּלוֹמַר שֶׁיְּשׁוּמוּ אוֹתוֹ אֵבֶר שֶׁמָּכַר לְאֵיזֶה מְלָאכָה הוּא רָאוּי וּלְפִי שָׁוְיוֹ יִטּוֹל: **וְהָא** פָּרָה וַחֲמוֹר דְּלֵיתַנְהוּ בַּעֲרָכִין וְאֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁמַּקְדִּישׁ הַגּוּף דְּפָשְׁטָה קְדוּשָּׁה בְּכוּלָּהּ: **הָא** לָא קַשְׁיָא הָא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָא בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת בָּרַיְיתָא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ דְּאָמַר רֹאשׁ חֲמוֹר הֶקְדֵּשׁ לִדְמֵי עוֹלָה וְאֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ דְּכִי כְּתִיב נְפָשׁוֹת גַּבֵּי עֲרָכִין כְּתִיב דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת נִינְהוּ וְכִי אָמְרִינַן אָנוּ דְּנִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ אֲפִילּוּ טוּמְטוּם שֶׁנָּדַר דָּמָיו לְבֶדֶק הַבַּיִת:

נְפָשׁוֹת דְּהָכִי מַשְׁמַע בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת כָּל נְפָשׁוֹת יְכוֹלוֹת לְהַעֲרִיךְ: **וְכָל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲרָכִין** כְּגוֹן טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס דִּכְתִיב הַזָּכָר דְּמַשְׁמַע זָכָר וַדַּאי נְקֵבָה וַדָּאִית: **עֵרֶךְ סָתוּם** שֶׁלֹּא אָמַר עֶרְכִּי עָלַי וְלֹא אָמַר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי אֶלָּא אָמַר הֲרֵי עָלַי עֵרֶךְ: **שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים** דִּכְתִיב וְלַנְּקֵבָה שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים וְזֶהוּ פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין: **מְרוּבֶּה לֹא תָּפַסְתָּ** דְּיֵשׁ לְהַקְשׁוֹת תְּפוֹס אֶת הַמּוּעָט: **תָּפַסְתָּ מוּעָט תָּפַסְתָּ** דְּאִי מַקְשֶׁה לָךְ תְּפוֹס אֶת הַמְּרוּבֶּה אֵינוֹ חוֹלֵק עַל דְּבָרֶיךָ אֶלָּא מוֹסִיף דְּבִכְלַל מְרוּבֶּה אִיכָּא מוּעָט: **בְּהֶשֵּׂג יָד** שֶׁאִם עָנִי הוּא וּמָךְ מֵעֶרְכֶּךָ לֹא יַעֲרִיכֶנּוּ כֹּהֵן בְּפָחוֹת מִשֶּׁקֶל אֲבָל דִּין עֵרֶךְ קָצוּב אֵין מוּעָט מִג' שְׁקָלִים: **אֶלָּא קְרָא בְּעֶרְכְּךָ** לְמַאי אֲתָא הוֹאִיל וְעֵרֶךְ סְתָם אֵינוֹ אֶלָּא ג' שְׁקָלִים בְּלֹא קְרָא נָמֵי יָדַעְנָא דִּבְלָא כְלוּם לָא מִיפְטַר וּבָצִיר מֵהָכִי לָא מָצֵי יָהֵיב דְּהָא אֵין עֵרֶךְ קָצוּב נִקְרָא בְּפָחוֹת מִכֵּן: **שֶׁאֵינוֹ** נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד שֶׁאֲפִילּוּ אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לג' שְׁקָלִים נוֹתֵן ג' שְׁקָלִים: **כִּמְפָרֵשׁ דָּמֵי** דְּכֵיוָן דְּאָמַר עֵרֶךְ סְתָם עָלַי וְיוֹדֵעַ הוּא שֶׁזֶּהוּ פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין ג' שְׁקָלִים כְּמַאן דְּאָמַר הֲרֵי עָלַי ג' שְׁקָלִים דָּמֵי וְלָא דָּמֵי לְאוֹמֵר עֶרְכִּי עָלַי אוֹ עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי דְּהָתָם לָא מוֹכְחָא מִילְּתָא דְּאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין אֶת שְׁנוֹתָיו אֲבָל הָכָא דָּבָר גָּלוּי הוּא שֶׁהֲרֵי לֹא תָּלָה בְּשׁוּם אָדָם: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** א"ר נַחְמָן לְהָכִי אֲתָא קְרָא לוֹמַר שֶׁעֵרֶךְ נִקְרָא וְדִינוֹ כִּשְׁאָר עֲרָכִין וְנִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד: **פְּשִׁיטָא** דְּמ"ש מִשְּׁאָר עֲרָכִין: **קְרִי בֵּיהּ** עֵרֶךְ בְּעֶרְכְּךָ עֵרֶךְ הֲוָה מָצֵי לְמִכְתַּב וַהֲוָה מַיְיתֵי עֵרֶךְ סְתָם וּמִדִּכְתַב עֶרְכְּךָ לְמִדְרַשׁ נָמֵי הָא: **לְמֵימַר קַמַּן** לְהָבִיא מְנֻוָּול וּמוּכֵּה שְׁחִין: **הָא אַפֵּיקְתֵּיהּ לְהָנָךְ** לְאֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת מֵאָה וּלְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה: **שָׁקוּל הוּא** אִי הֲוָה כְּתִיב נָמֵי נֶפֶשׁ הֲווּ אָתוּ כּוּלְּהוּ בֵּין דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ בֵּין אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה וּבֵין אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה דְּנֶפֶשׁ מַשְׁמַע אִשָּׁה וּמַשְׁמַע נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר ל"א:ל"ה) וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן הַנָּשִׁים שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וְאַע"ג דְּמֵחַד נֶפֶשׁ לָא מָצֵינוּ לְמִדְרַשׁ ג' דְּרָשׁוֹת הָווּ אָתוּ כּוּלְּהוּ דְּהָא שְׁקוּלִים הֵן וְשָׁווֹת וְנִשְׁמָעוֹת מִמִּקְרָא זֶה וְלֹא מָצֵית לְאוֹקְמָה לְהָא דְּרָשָׁא טְפֵי מֵהָא וְהֵי מִינַּיְיהוּ מַפְּקַתְּ הִלְכָּךְ כּוּלְּהוּ אָתוּ מִינֵּיהּ וּנְפָשׁוֹת אִיצְטְרִיךְ לִמְנֻוָּול וּמוּכֵּה שְׁחִין דְּלָא תֵּימַעֲטִינְהוּ מִנֶּדֶר בַּעֲרָכִין: **שָׁקוּל** שָׁוֶה. דְּכָל הַדְּרָשׁוֹת שָׁווֹת לְמִשְׁמַע מִמִּקְרָא זֶה וְאֵין לָךְ חוֹמֶר בָּזוֹ יוֹתֵר מִזּוֹ דְּנֵימָא הַךְ קָא מַרְבֶּה לְחוּדֵיהּ וְהַךְ שֶׁקּוּלִין הֵן. אִיכָּא נָמֵי בב"ק (דַּף ג.) כִּי הַאי גַּוְונָא בִּשְׁמַעְתָּא קַמַּיְיתָא: **לְדָמִים** דְּאִם אֵינוֹ עִנְיָן לַעֲרָכִין דְּהָא זָכָר וַדַּאי בָּעֵינַן תְּנֵיהוּ עִנְיָן לְדָמִים: **שֶׁנִּידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ** שֶׁנִּידּוֹן כּוּלּוֹ אַחַר אֵבֶר אֶחָד שֶׁכְּבוֹדוֹ תָּלוּי בּוֹ שֶׁאִם אָמַר דְּמֵי רֹאשׁוֹ עָלַי נוֹתֵן דְּמֵי כּוּלּוֹ: **ה"ג סל"א** נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת כְּתִיב כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ אֲפִי' כְּשֶׁאָמַר דְּמֵי רֹאשִׁי עָלַי וְכָל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲרָכִין כְּשֶׁאָמַר דְּמֵי רֹאשִׁי עָלַי אֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ דִּנְפָשׁוֹת גַּבֵּי עֵרֶךְ כְּתִיב קמ"ל: **מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן** כַּמָּה שָׁוֶה וְיַחֲלוֹקוּ דָּמָיו. וּמִבַּעְיָא לִי אַמַּאי נָקַט הָתָם שׁוּתָּפִין וְהָכָא מְשַׁמְּנִין: וא"ר פָּפָּא מַאי טַעְמָא לְגַבֵּי פָּרָה לֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא רֹאשָׁהּ: דְּהָא מִזְדַּבַּן רֵישׁ תּוֹרָא בְּבֵי טַבָּחָא אֲבָל רֹאשׁ עֶבֶד וְרֹאשׁ חֲמוֹר אֵין דֶּרֶךְ לִמְכּוֹר הִלְכָּךְ לְפַלְגֵיהּ זַבְנֵיהּ לְפַלְגֵיהּ אַקְדְּשֵׁיהּ: וְאֵין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ דְּקָתָנֵי הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ וְלָא הָוֵי כּוּלֵּיהּ דְּהֶקְדֵּשׁ: וְהָא עֶבֶד דְּאִיתֵיהּ בַּעֲרָכִין כִּדְקָתָנֵי בְּמַתְנִי' וְקָתָנֵי בְּהַךְ בָּרַיְיתָא גַּבֵּי עֶבֶד נָמֵי הוּא וְהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפִין בּוֹ דְּאֵין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ: אֶלָּא ל"ק הַךְ בָּרַיְיתָא דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ דְּאָמַר רֹאשׁ חֲמוֹר אוֹ עֶבֶד זֶה לִדְמֵי עוֹלָה אֵין נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ דְּכִי כְּתִיב נְפָשׁוֹת גַּבֵּי עֲרָכִין כְּתִיב דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת נִינְהוּ וְכִי קָאָמְרִינַן אָנוּ דְּנִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ אֲפִילּוּ טוּמְטוּם שֶׁנָּדַר דָּמָיו בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת: **תִּפְשׁוֹט קְדוּשָּׁה בְּכוּלָּהּ** הוֹאִיל וַחֲזִיָּא לְהַקְרָבָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' כ:

ב מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יז:

ג מיי' פכ"ז מהל' מכירה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' רכ סעי' יב:

ד מיי' פכ"ז מהל' מכירה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' רכ סעי' יג:

רבינו גרשום

לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים. שנודרים ויכול אדם לומר דמיו עליו:

ת"ל והיה. מן והיה מרבה ליה לדמים שיהא בדמים ומן ערכך הזכר ואם נקבה ממעט ליה מערכין:

[תפסת מרובה לא תפסת. לאימא מועט:

תפסת מועט תפסת. לאפי' אי איכא מאן דאמר מרובה תפסת יש בכלל המרובה מועט ולא סתר דבריך]:

בהשג יד כתיב. [וכדאמרן] לעיל:

ואלא קרא למה לי. כיון דמן תפסת מועט שמעינן פחות שבערכין בערכך למה לי:

לומר שאינו נידון בהשג יד. שאם אין לו אלא שקל שנתנהו ויהא פטור מכאן ואילך אלא חייב הוא בערך שלם משום דכמפרש שלשת שקלים דמי:

[ואיכא דאמרי. כו':

פשיטא. דהא ערך סתם קאמר וראוי לידון בהשג יד:

מהו דתימא כו' כדבעינן למימר לקמן דאיצטריך למנוול ולמוכה שחין:

והא אפיקתיה. לנפשות להנך לאין לי אלא אחד שהעריך אחד כו' ולאשה שהעריכה כו']:

הנך לא צריכי קרא דשקול הוא. [ויבאו כולם]. כלומר דמהיכא דילפינן לאחד מעריך [אחד] מן איש כי יפליא [בערכך] הני נמי שקולים למילף נמי (מאדם) [מאיש] דמה לי אחד שהעריך אחד או אחד שהעריך מאה. דכי היכי דאחד שהעריך אחד קליש ערכו הכי נמי קליש כי ערך מאה וכי היכי דאיש מעריך [איש] אף אשה מעריכה להשוות הכתוב אבר לאיש ודבר שהנשמה תלויה בו נפקי מנפש ומת וגוסס נפקי מהעמידו:

אייתר ליה נפשות למנוול ולמוכה שחין:

לומר שנידון בכבודו של אבר. שאם אמר ראש אבר אחד עלי נידון לפי חשבון האבר אם הוא אבר שהנשמה תלויה בו נידון לפי דמי כולו ואם לאו לא אחר כולם:

הוא והקדש שותפין בו. כלומר האויל וראשו הקדש והגוף שניהם שותפין בו ואינו יכול לחלוק הראש מן הגוף שניהם שותפין בו ואין יכולין לחלוקה ולחלוק דמים הלכך ההקדש מכרו יש כו מעולה:

משמנין ביניהן. האויל והולכין הוא מוכרו [ואין] והולקין דמיו או יפדה האחד חלק חבירו:

אין לו להקדש אלא ראשה. הואיל ועשוי הוא למכור ראש של בהמה ולא הגוף בבית הקצבות:

ואין נידון בכבודו. דלא הוי כולה הקדש אע"ג דנשמה תלויה בראש:

הא בקדשי מזבח כו'. כלומר הא דאמר שניהן שותפין דמקדיש קדושת מזבח:

והא דמקדיש בקדושת בדק הבית נידון בכבודו דהיינו דומיא דערכין דהוו קדושת בדק הבית:

מסורת הש"ס

א לעיל ב.

ב ספרא בחוקתי פרשה ג ח-ט; שבת קלו:

ג בכורות מב.

ד חולין קלח.

ה ספרא בחוקתי פרשה ג ו

ו ספרא בחוקתי פרשה ג יג

ז ספרא בחוקתי פרשה ג ז

ח תוספתא ערכין

ט קידושין ז:, תמורה יא.

תורה אור השלם

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה [ויקרא כז, ב]

וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל [ויקרא כז, ד]

וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף [ויקרא כז, ו]

וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל [ויקרא כז, כה]

וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן [ויקרא כז, ח]

וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ [ויקרא כז, ג]

מסורת הש"ס

א ספרא בחוקתי פרק ט א

ב חולין קלה.; תמורה יא:

ג שבועות יא.

ד סנהדרין פח.

ה סנהדרין טו.

ו קידושין ז.; תמורה יא.

תורה אור השלם

וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ [ויקרא כז, ט]

וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף [ויקרא כז, טז]

תִּימְכֹּר לְעוֹרְכֵי עוֹלָה וְקָמֶיהָ חוּץ מִדְּמֵי חֵלֶב לֹא לַקְּדִישׁ גּוּפָהּ: חוּץ מִדְּמֵי חֵלֶב

[א]"רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה" — יָכוֹל תְּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ" — מִמֶּנּוּ קוֹדֶשׁ וְלֹא כּוּלָּהּ קוֹדֶשׁ. [א]יָכוֹל תֵּצֵא לְחוּלִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה" — בַּהֲוָיָיתָהּ תְּהֵא. הָא כֵּיצַד? תִּמְכֹּר לְצוֹרְכֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חוּלִין, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר שֶׁבָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מַנַּיִן לָאוֹמֵר "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה", שֶׁכּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ", לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּהּ. [ב]וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר אֵין כּוּלָּהּ עוֹלָה, הָנֵי מִילֵּי דְּאִקְדֵּישׁ דָּבָר שֶׁאֵין הַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, אֲבָל דָּבָר שֶׁהַנִּשְׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ — קָדְשָׁה כּוּלָּהּ. אֶלָּא, לָא קַשְׁיָא: הָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף, הָא בִּקְדוּשַׁת דָּמִים. [ג]וְהָא מָר הוּא דְּאָמַר: מַקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו — קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף! 'לָא קַשְׁיָא: הָא דְּאִקְדֵּישׁ כּוּלָּהּ, הָא דְּאִקְדֵּישׁ חַד אֵבֶר. חַד אֵבֶר נָמֵי אִיבְּעוּיֵי אִיבַּעְיָא לַן, דְּבָעֵי רַבָּה: הִקְדִּישׁ אֵבֶר לְדָמָיו, מַהוּ? כִּי אִיבְּעִי לַן בְּתָם, הָכָא בְּבַעַל מוּם, דּוּמְיָא דַּחֲמוֹר. [ד]בַּעַל מוּם נָמֵי אִיבְּעוּיֵי אִיבַּעְיָא לַן, דְּבָעֵי רַבָּה: "דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ" מַהוּ? כִּי אִבַּעְיָא לָן מִקַּמֵּי דְּאָשְׁמְעֵהּ לְהָא מַתְנִיתָא, הַשְׁתָּא דְּשַׁמְעֵהּ הָא מַתְנִיתָא — לָא מִיבַּעְיָא לַן. גּוּפָא, בָּעֵי רַבָּה: "דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ" מַהוּ? נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, אוֹ אֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ? לָא אַשְׁכְּחַן בְּדָמִים דְּאֵינוֹ נִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, אוֹ דִּלְמָא לָא אַשְׁכְּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּנִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ? תֵּיקוּ. [ה]בָּעֵי רָבָא: "עֲרָכִי עָלַי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ" מַהוּ? נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, אוֹ אֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד? לָא אַשְׁכְּחַן בַּעֲרָכִין דְּאֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, אוֹ דִּלְמָא לָא אַשְׁכְּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְּרִיק אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ? תֵּיקוּ. [ו]'מַתְנִי' פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ נִידָּר, אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ. [ד]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּעֲרִיךְ פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן דָּמָיו, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמַר כְּלוּם. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי מֵאִיר סָבַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֲרָכִין לְפָחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים; וְרַבָּנַן סָבְרִי: אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֲרֶךְ כְּלִי עָלַי" נוֹתֵן דָּמִים — כְּרַבִּי מֵאִיר. פְּשִׁיטָא דִּכְרַבִּי מֵאִיר אַתְיָא! מַהוּ דְּתֵימָא, אֲפִילּוּ כְּרַבָּנַן, הָתָם הוּא דְּטָעֵי, סָבַר: כִּי הֵיכִי דְּאִיכָּא עֲרָכִין לְבֶן חוֹדֶשׁ, אִיכָּא נָמֵי לְפָחוֹת מִבֶּן חוֹדֶשׁ. [ה]אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא לְמִיטְעֵי, וַדַּאי אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֲרָךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים, קָמַשְׁמַע לַן.

וּלְרַבִּי יִמָּכֵר לְצָרְכֵי עוֹלָה וא"ת וְכִי לוֹקֵחַ זֶה מִקְרִיב עוֹלָה הֲסֵירָה אֵבֶר שֶׁחֵין אֵבֶר זֶה שֶׁלּוֹ הָא פְּרִכִינַן פ"ק לְקַמּוּרָה (דף יח:) וּמִשֵּׁנִי כְּגוֹן לְאֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה בְּחַיֶּיהָ כְּלוֹמַר כְּמוֹ שֶׁיֹּכוֹל לִחְיוֹת וואע"פ שֶׁנֶּחְתַּךְ רַגְלָהּ מִן הַחַרְכּוּבָּה וּלְמִיתָה וְהָא לְעָלָא קָא מְשַׁנֵּי כְּגוֹן לְאֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה לִפְטוֹר עוֹלָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי כמ"ל פ"ק לְחוּלִין (דף כנ:) הֲרֵי עָלַי לֶחֶם לִפְטוֹר תּוֹלַתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי י"ל לְעָלָא נָקְטוּ לָהּ אֶלָּא עַל לְשׁוֹן מֵימְרָא לְאֹמוֹרָא אֲבָל לְשׁוֹן סַכָּרְיֵיתָא לָא מִיסְתָּמַע הָכִי: **וְהָא** מָר הוּא דְּאָמַר הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו מִכָּאן אֹמֵר לְגַרְסִי' רַבָּה אֶלָּא אֹמֵר אֲבִיי מַר לְרָבָא חֲבֵירוֹ אע"ג לְאַסְכַּחְנָא לְאֹמַר רַב יוֹסֵף לְאַבַּיֵי תַּלְמִידוֹ מָר לְגַבְרָא רַבָּה הוּא יָדַע מַאי קָאָמַינָא בִּזְבָחִים פ' קְדָשִׁים קָדְשֵׁי (זְבָחִים דַּף סב.) הָתָם אָמְרִינַן שֶׁהַכֹּהֵן אַבַּיֵי מָה אֶלָּא הֲכִינוּ לַחֲרִיס: **דְּבָעֵי** רַבָּה דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ כּו' תֵּיקוּ אֲמוֹרָאִים מִקַּמֵּי לְאַסְמְעִינַן מַתְנִי' לְעֵיל כִּלְמַסְקִינַן: (בָּעֵי רַבָּה דְּמֵי רֹאשִׁי לַמִּזְבֵּחַ -) עָרֵיךְ עֵינוֹ חַמֵּאי לָא נָקְטוּ עֵרֶךְ רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ כְּמוֹ בְּבַעְיָא לִדְסָמוּךְ: **בָּעֵי** רָבָא עֲרָכִי עָלַי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אִי רַבָּה גָּרְסִי' בְּכוּלָּן יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּאֹס תִּמְעָא לוֹמַר כְּלַלְעֵיל: **אָדָם** יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לְפָחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ וַאֲפִילּוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ מ"מ לַעֲתוֹ ע"פ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים בַּלָּשׁוֹן וא"ת מַאי שָׁנָא מִלְּאֹמַר פֶּרֶק תָּמִיד נִסְחָט (פְּסָחִים דַּף סנ.) הַתְּכַיֵּין לוֹמַר תְּרוּמָה וְאָמַר מַעֲשֵׂר מַעֲשֵׂר וְאָמַר תְּרוּמָה לֹא אָמַר כְּלוּם וְיֵשׁ לוֹמַר אָמַר כְּלוּם מִמָּה שֶׁמּוֹצִיא בְּפִיו אֲבָל מָה שֶׁבִּלְבּוֹ הָוֵי הָוֵיס וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם שָׁאֵי אָמַר שֶׁאֹמַר בְּפִיו אֵינוֹ רוֹצֶה וּבָמָה שֶׁאֹמַר בִּלְבּוֹ טָעָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' מעשה הקרבנות הל' ב:

ב מיי' פט"ו מהל' מעשה הקרבנות הל' ב:

ג מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:

ד מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יז:

ה מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יט:

ו מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יט:

ז מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ט:

ח מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:

רבינו גרשום

יכול תעלה. שאר הבהמה לחולין: בהייתה תתה. בקדושתה תהה:

חוץ מדמי אותו אבר שבה. שהקדיש שלמיו יהא קדוש:

הא בקדושת הגוף הא בקדושת דמים. אי אקדיש לראש בהמה בקדושת דמים למזבח שימכר ויקח בדמיו קרבן למזבח ולאי אין לו אלא ראשה לאפשר למכור הראש לבהו. אבל אי אקדיש קדושת הגוף [ליקרב הוא עצמו למזבח הוא ואי אפשר לאלוקי הראש מן הגוף] פשטה הקדושה בכולה ולאי אפשר בשחוט הראש גם עולה והגוף גם חולין להא אין שוחטין חולין בעזרה:

[והא מר הוא דאמר. רבא במסכת תמורה הקדיש זכר לדמיו שאמר דמי זכר זה עולה קדוש קדושת הגוף (עז) ואזכר עצמו קדוש שאחל ואלוה למזבח הכא נמי האחל ואלוה אלי פרה לקבל מזבח כיון דאקדיש קדושת דמים תהא קדושת מזבח ותפשוט קדושה בכולה:

הא דאקדיש כולה. לקדושת דמים קדשה קדושת הגוף:

הא דאקדיש חד אבר. לקדושת דמים לא קדיש מן התורה. נתן דמיו. כדי מאיר דאמר אין אדם מוציא דברייו לבטלה:

ומאי נמי אחר בעל מום לגבי מזבח יתר מאדם]:

מקמי דאשמעה נהאי מתניתא. ראש חמור:

ניתן בכבודו. לאכר ויהיב דמי כולה נופיה למזבח:

לא אשכחן. דקדוש בערכין דאין ניתן בכבודו אי אלמא לא אשכחן בעל מום לגבי מזבח דניתן בכבודו וכדתרגינן (התם) [הכא] בבעל מום דומיא דחמור:

[ניתן בהשג יד. כדאמרן לעיל]:

נותן דמיו. שווי:

[האומר ערך כלי עלי]. דאין ערך לכלי מן התורה. נתן דמיו. כדי מאיר דאמר אין אדם מוציא דברייו לבטלה:

פשיטא. מאי דסבירא ליה בערך פחות מכן חדש סבירא ליה בערך כלי ולר' מאיר אמאי איצטריך. הא דרב ניחל הא אשמעינן חדא זימנא דאין אדם מוציא דברייו לבטלה:

[א] Sifra Bechukotai Parek 9 Halakha 1.

[ב] Chullin 135a; Temurah 11a.

[ג] Shevuot 11a.

[ד] Sanhedrin 86a.

[ה] Sanhedrin 15a.

[ו] Kiddushin 7a; Temurah 11a.

[א] Temurah 11a.

[ב] Temurah 11a.

[ג] Temurah 11a.

[ד] Temurah 11a.

[ה] Temurah 11a.

[ו] Temurah 11a.

[ז] Temurah 11a.

[ח] Temurah 11a.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ו:

ב מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יא:

ג מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יא:

ד מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:

ה מיי' פג' מהל' מעילה הל' ד:

ו מיי' פה' מהל' מעילה הל' טו:

יָכוֹל לֹא יִהוּ נֶעֱרָכִין ת"ל אִישׁ וּאִע"נ לְאִישׁ בְּמַעֲרִיךְ כְּתִיב תַּרְתֵּי אִישׁ כְּתִיבִי וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמַעֲרִיךְ תְּנֵהוּ לְעִנְיָן עֶרֶךְ וּת"ל הָא תְּמִעֲטֵינָן מֵאִישׁ לְהַכָּא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים נַמִּי תְּמוּרָה כפ"ק דְּתְמוּרָה (לף ג.) וי"ל לְבִבְרֵךְ כ"ס בְּמִסֶּכֶת זְבָחִים (לף מה.) אִיכָּא לְרַשָּׁא אַחֲרִיתִי לִמְעוּטֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לִתְמוּרָה וְעָלָה סָמִיךְ וְיָלִפִינָן מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה חוֹבָה שֶׁאֵין קְבוּעָה לָהּ זְמַן וְיִשְׂרָאֵל מְיֻיחָדוֹ וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לָא מְיֻיחָדוּ:

שָׁאנֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּלָאו בְּנֵי דֵעָה נִינְהוּ ור"ת לְיָלִיף מִינַיְיהוּ סְבִירְא לֵיהּ קְנָת הֵן שָׁוִין סוֹחֵל וְנֶעֱרָכִין וּאע"פ שֶׁלֹּא מַעֲרִיכִין סָכִי נָמֵי אִית לֵיהּ לְמֵימַר בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: **אֶלָּא** מֵעַתָּה לֹא יִמְעָלוּ בּוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה אֲלָמָה תַּנְיָא אֲבָל בְּקָדְשֵׁי פֶּלֶךְ סַבִּית מוֹעֲלִין בּוֹ וְאַמַּאי בְּקָדְשֵׁי גוֹיִם לָכֶם וְלָנוּ אֲלָמָה לֹא יִהוּ נֶעֱרָכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ", דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

[ג]אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נֶעֱרָךְ וְלֹא מַעֲרִיךְ? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּנֶּעֱרָכִין יוֹתֵר מִבַּמַּעֲרִיכִין, שֶׁהֲרֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נֶעֱרָךְ, אֲבָל לֹא מַעֲרִיכִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶעֱרָכִין וְאֵין הַגּוֹיִם נֶעֱרָכִין; יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲרִיכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נָכְרִי מַעֲרִיךְ וְלֹא נֶעֱרָךְ? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּמַּעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבַּנֶּעֱרָכִין, שֶׁהֲרֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין. אָמַר רָבָא: הִלְכְתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא, טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, הִלְכְתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא. 'הִלְכְתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ", טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁאנֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּלָאו בְּנֵי דֵעָה נִינְהוּ. טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִטּוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, דְּאַף עַל גַּב דִּבְנֵי דֵעָה נִינְהוּ מַעֲטִינְהוּ רַחֲמָנָא. הִלְכְתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". 'וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "לָא לָכֶם וְלָנוּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַבִּימִי: וְעֶרְכּוֹ נִכְנָז. [ד]אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יִמְעָלוּ בּוֹ, דִּתְנַן: חָמֵשׁ חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת, וּמְעוֹת הַהוֹלְכוֹת לְיָם הַמֶּלַח — לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין! 'אַלְמָה תַּנְיָא גַּבֵּי קָדְשֵׁי גוֹיִם: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת מוֹעֲלִין בָּהֶן?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מִשּׁוּם רִפְיוֹן יָדַיִם הוּא, דִּכְתִיב: "וַיִּהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּין יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת".

תָּנָא

וּלְרַבִּי מֵאִיר לָמָאי אִיצְטְרִיךְ? מַהוּ דְּתֵימָא: טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר הָתָם, דְּגָזַר פֻּחוֹת מִבֶּן חוֹדֶשׁ אַטּוּ בֶּן חוֹדֶשׁ, אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא לְמִיגְזַר — אֵימָא לָא. קָא מַשְׁמַע לַן: טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר דְּאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לָא שְׁנָא הָכָא וְלָא שְׁנָא הָכָא. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹסֵף אָמַר רַב, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַב יֵיבָא בַּר יוֹסֵי אָמַר רַב: הַמַּקְדִּישׁ בְּהֶמַת חֲבֵירוֹ נוֹתֵן דָּמֶיהָ? כְּמַאן — כְּרַבִּי מֵאִיר. [ה]הָא אַמְרַהּ רַב חֲדָא זִימְנָא, דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֵרֶךְ כְּלִי עָלַי" נוֹתֵן דָּמָיו! מַהוּ דְּתֵימָא הָתָם הוּא דְּיוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לְכֵלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים. אֲבָל בְּהֵמָה, דְּבַת מִיקְדַּשׁ הִיא, אֵיכָּא לְמֵימַר דְּהָכִי קָאָמַר: אִי אָמֵינָא לַהּ לְמַרָּהּ מְזַבֵּין לַהּ נִיהֲלִי, תִּיקְדּוּשׁ לַהּ מֵהַשְׁתָּא וְאַקְרְבַהּ, אֲבָל דְּמֵי לָא קָאָמַר, קָא מַשְׁמַע לַן. אָמַר רַב אָשֵׁי: וְהוּא דְּאָמַר "עָלַי", אֲבָל אָמַר "חֲרֵי זוֹ" — לֹא. [ו]מַתְנִי' נָכְרִי — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ, אֲבָל לֹא נַעֲרִיךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲרִיךְ, אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ. וְזֶה וָזֶה מוֹדִים שֶׁנּוֹדְרִין וְנִידָּרִין. [ב]גְּמ' תָּנוּ רַבָּנַן: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין וְאֵין הַגּוֹיִם מַעֲרִיכִין. יָכוֹל לֹא יְהוּ נֶעֱרָכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ", דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. [ג]אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נֶעֱרָךְ וְלֹא מַעֲרִיךְ? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּנֶּעֱרָכִין יוֹתֵר מִבַּמַּעֲרִיכִין, שֶׁהֲרֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נֶעֱרָךְ, אֲבָל לֹא מַעֲרִיכִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶעֱרָכִין וְאֵין הַגּוֹיִם נֶעֱרָכִין; יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲרִיכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נָכְרִי מַעֲרִיךְ וְלֹא נֶעֱרָךְ? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּמַּעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבַּנֶּעֱרָכִין, שֶׁהֲרֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין. אָמַר רָבָא: הִלְכְתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא, טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, הִלְכְתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא. 'הִלְכְתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ", טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁאנֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּלָאו בְּנֵי דֵעָה נִינְהוּ. טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִטּוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, דְּאַף עַל גַּב דִּבְנֵי דֵעָה נִינְהוּ מַעֲטִינְהוּ רַחֲמָנָא. הִלְכְתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". 'וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "לָא לָכֶם וָלָנוּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַבִּימִי: וְעֶרְכּוֹ נִכְנָז. [ד]אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יִמְעָלוּ בּוֹ, דִּתְנַן: חָמֵשׁ חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת, וּמְעוֹת הַהוֹלְכוֹת לְיָם הַמֶּלַח — לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין! 'אַלְמָה תַּנְיָא גַּבֵּי קָדְשֵׁי גוֹיִם: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת מוֹעֲלִין בָּהֶן?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מִשּׁוּם רִפְיוֹן יָדַיִם הוּא, דִּכְתִיב: "וַיִּהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּין יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת".

מסורת השי"ס

א לקמן כ.

ב נזיר סא.; ספרא בחוקתי פרשה ג ב

ג ראש השנה ט:

ד מעילה ג.

רבינו גרשום

ס"ל טעמא דר' מאיר דנזר ערך פחות מכן חדש אטו בן חדש לאו פטורת ליה מערכין פחות מכן חדש זימנין דמעריך בן חדש וסבר הכי נמי פטרינן. אבל בערך כלי לליכא למיטעא אימא לא ליתו למיי קמ"ל:

כמאן כר' מאיר. דסבא נמי נימא אדם יודע שאין אדם מקדיש בהמה שאינה שלו ונמר ואמר נשום למיס:

תיקדוש מהשתא. אע"נ שאינה שלי נכשאקחנה אקרבה ולא מקדשה לדמיה אלא אלעתה למיקרבה ולא קדשה לה לקרבה ולא לדמיס קמ"ל דקדשה לדמיס]:

ואוא לאמר עלי. כשאמר על בהמת חברו בהמה זו עלי הקדש נותן דמיה אבל אמר בהמה זו הקדש פטור מכלום לאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו:

וכי מאחר שמקדרא וכ'. כלומר אם מרבה עובדי כוכבים ובני ישראל ממעטו מפני מה כו':

מפני שריבה. במערכין יותר מן הנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס מערכין אבל לא נערכין:

ואי אמרת אדקי חדש שוטה וקטן כגנב טומטום ואנדרוגינוס והו לה נערכין טפי ממעריכין הא לא קשיא [כולהי תלת] חדש שוטה וקטן חשיבי לה כחל לגת בהו דעה ועוד ריבה [במעריכין] עובדי כוכבים יותר מבנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס נולדין ונולדין ומעריכין ועובד כוכבים [נמי] נולד ונולד [הלכך עדיף] לאתוקי חדש שוטה וקטן לאיגן נולדין:

הלכתא דר' מאיר מסתברא. [מימרא דר' מאיר] נדאה עיקר [טעמו אין נראה עיקר]:

הלכתא דר' מאיר מסתברא. לאינו מעריך לכתיב] לא לכם ולנו לבנות בית לגומר הנהו סגנגנו וטוביה והוו עובדי כוכבים לא הניחום לבנות ולהקדיש לגרך בלב הבית:

אלמא דעובדי כוכבים אין מעריכין לערכן נמי לבדק הבית הן אבל נערכין שיסראל יכול לערכן דהוי ממון ישראל:

[טעמיה לא מסתברא דקא מייתי לה מחדש שוטה וקטן. דקאמר שהרי חדש שוטה וקטן נערכין ולא מעריכין אלמא משום הכי לא מעריכין אלאו בני דעה ונינהו אבל עובד כוכבים לכן דעת הוא אוכא למימר למעריך:

דקא מייתי לה מטומטום ואנדרוגינוס. לאע"נ דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא מנערכין משום זכר ולאו ונקבה ולאית אבל מעריכין דבני דעה נינהו אף עובדי כוכבים נמי כיון דבני דעה נינהו מעריכין אבל לא נערכין דהא מעטינהו רחמנא נמי מבני ישראל:

הלכתא לא איסתבר. דהא כתיב לא לכם ולנו:

מאי עביד ליה. משמע לאין ערכן נכנס לבדק הבית. קסבר ר' יהודה אין ולאי מעריכין אמר רב חסדא וערכן נגנז אלא יפול לבדק הבית משום לא לכם ולנו:

אלא מעתה. כיון דערכן נגנז לא ימעלו בו:

לא נהנין ולא מועלין. אם נהנה מהן]:

אלמה תניא. בתוספתא נבי קדשי עובדי כוכבים בר"א בקדשי מזבח לאין בהן מעילה אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן והני נמי אי נגנז כמעות ההולכות ליס המלח דמי ולא ימעלו בהן:

אלא אמר רבא. נעולם סבר ר' יהודה ערכן קנוס כשאר הקדש ויש בהן מעילה ומה טעם לא לכם ולנו לבנות משום רפיון ידיים שמא אם יתגלבו הן וידעו לבנות עמהם יהיו מבטלין אותם שאין לכם נשמים כלכתיב ויהי עם האדמה [מרפים ידי עם יהודה] וגו':

תורה אור השלם

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה [ויקרא כז, ב]

וַיֹּאמְרוּ לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ וְשִׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס [עזרא ד, ג]

נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בְּשֶׁגְגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם [ויקרא ה, טו]

וַיְהִי עַם־הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם־יְהוּדָה (ומבלהים) [וּמְבַהֲלִים] אוֹתָם לִבְנוֹת [עזרא ד, ד]

תָּנָא חֲדָא: גּוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת מְקַבְּלִים הֵימֶנּוּ, וְתַנְיָא אִידַּךְ: אֵין מְקַבְּלִין! אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָא קַשְׁיָא, הָא — בַּתְּחִילָּה, הָא — בַּסּוֹף. [א(א)]דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּתְחִילָּה, אֲפִילּוּ מַיִם וּמֶלַח אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם. בַּסּוֹף, דָּבָר הַמְסוּיָּים אֵין מְקַבְּלִין, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּים מְקַבְּלִין. הֵיכִי דָּמֵי דָּבָר הַמְסוּיָּים? אָמַר רַב יוֹסֵף: כְּגוֹן אַמָּה כָּלְיָא עוֹרֵב. [(ב)]מֵתִיב רַב יוֹסֵף: "וְאִיגֶּרֶת אֶל אָסָף שׁוֹמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ וְגוֹ'". אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: שָׁאנֵי מַלְכוּתָא דְּלָא הָדְרָא בַּהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אִי אָמַר מַלְכוּתָא "עָקַרְנָא טוּרֵי", עָקַר טוּרֵי וְלָא הָדַר בֵּיהּ. [ב]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: גּוֹי שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִכְּרָיו, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִי בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרִישָׁהּ — תִּינָּתֵן לַכֹּהֵן, וְאִם לָאו — טְעוּנָה גְּנִיזָה, חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא בְּלִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. [ג־ה]מֵיתִיבִי: גּוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב קוֹרָה, וְשֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ — בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִם אָמַר: "בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרַשְׁתִּיהָ" — יָגוֹד וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר, וְאִם לָאו — טְעוּנָה גְּנִיזָה, חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא בְּלִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. [ו]טַעְמָא דְּשֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ, דְּבָעֲיָא גְּנִיזָה; הָא אֵין שֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ — לָא בָּעֲיָא גְּנִיזָה! הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין שֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ נָמֵי בָּעֲיָא גְּנִיזָה, וְהָא קָא מַשְׁמַע לַן, דְּאַף עַל גַּב דְּשֵׁם כָּתוּב עָלֶיהָ, יָגוֹד וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר, דְּשֵׁם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ לָאו קָדוֹשׁ. [ט]דִּתְנַן: הָיָה כָּתוּב עַל יְדוֹת הַכֵּלִים וְעַל כַּרְעֵי הַמִּטָּה — הֲרֵי זֶה יָגוֹד וְיִגְנוֹז. [י]אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבָהוּ: הָאוֹמֵר "סֶלַע זוֹ לִצְדָקָה" — מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. סְבוּר מִינַּהּ: לְעַצְמוֹ — אִין, לְאַחֵר — לָא. אִיתְּמַר: אָמַר רַב אַמֵּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר. אָמַר רַבִּי זְעֵירָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמַר "עָלַי", אֲבָל אָמַר "הֲרֵי זוֹ" — בְּעֵינָא בָּעֵי לְמִיתְּבַהּ. [יא]מַתְקִיף לַהּ רָבָא: אַדְּרַבָּה, אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא — אָמַר "זוֹ" מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, כִּי הֵיכִי דְּלִיחַיַּיב בְּאַחְרָיוּתַהּ, אֲבָל אָמַר "עָלַי" — לָא! אֶלָּא, לָא שְׁנָא. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: נֶדֶר צְדָקָה, וְאֵין הֶקְדֵּשׁ צְדָקָה. מַאי קָאָמַר? לָא נֶדֶר וְלָא הֶקְדֵּשׁ צְדָקָה! [יב]אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: צְדָקָה הֲרֵי הִיא בְּבַל תְּאַחֵר, וְאֵינָהּ כְּהֶקְדֵּשׁ, דְּאִילּוּ הֶקְדֵּשׁ אָסִיר לְאִשְׁתַּמּוֹשֵׁי בֵּיהּ, וְאִילּוּ צְדָקָה שְׁרֵי לְאִשְׁתַּמּוֹשֵׁי בֵּיהּ. [(ג)]אָמַר רַב כָּהֲנָא: אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא, אָמַר: אַתּוּן הָכִי מַתְנִיתוּ לַהּ, אֲנַן הָכִי מַתְנֵינַן לַהּ — אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "סֶלַע זוֹ לִצְדָקָה" מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר, בֵּין אָמַר "עָלַי" בֵּין אָמַר "הֲרֵי זוֹ". [יג]תָּנוּ רַבָּנַן: "סֶלַע זוֹ לִצְדָקָה" — עַד שֶׁלֹּא בָּאתָה לְיַד גַּבַּאי, מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ; מִשֶּׁבָּאתָה לְיַד גַּבַּאי, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ.

אִינִי?

בתחילה בתחילת הבנין אין מקבלין דשמא לרפיון ידים מתכוונין: **לבסוף** לחזק את בדק דאין לומר רפיון ידים מקבלין. ל"א בתחילה כשלא היתה אימתן של עובדי כוכבים עליהן אין מקבלין אבל לבסוף מקבלין משום אימה. וראשון עיקר וזה אינו טעם דהא כל ימי בית שני היתה אימת העובדי כוכבים עליהן ובתחילתו יותר מסופו. וא"ת הא בתחילה נמי אמקדש ראשון קאמר א"כ מאי מותיב ליה לקמן מואגרת אל אסף וגו' דהיינו במקדש שני: **דבר המסויים** שנראה בעין אין מקבלין מהם דגנאי הוא ועוד שמתפארים בו: **אמה כליא עורב** להכי נקט אמה דאמרי' בפרק בתרא דמנחות (דף קז.) הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכליא עורב שהיו מביאין טבלאות של ברזל אמה על אמה ובהן מסמרות גבוהין אמה קבועין ומחפין בהן ראש הגג של היכל לגרש את העורבים שלא ישכנו שם. כליא לשון שמגרש את העורבין כמו כייל דילדי כייל פרוחי דאמר במסכת נדה (דף יז. ע"ש) שהיה מגרש זבובין ממטתו בשעת תשמיש משום צניעות דאסור לשמש מטתו בפני כל חי. ל"א כליא עורב מונע העורבים כמו (תהלים מ:י"ב) לא תכלא רחמיך: **ואגרת אל אסף שומר הפרדס** וגו' והיינו בתחילת בנין וקשקיל בדק הבית מכורש: **דלא הדרא בה** הואיל ותחילתו לטובה נתכוין שוב אינו חוזר: **מכריו** של תבואת עצמו: **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה** שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו. ל"א שישראל אמר לי להפרישה וראשון שמעתי: **טעונה גניזה** ואסורה בהנאה דחיישינן שמא בלבו לשמים לשם הקדש הילכך יגנז. ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה כדתניא בכורות (דף נג.) אין מקדישים ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש בהמה תיעקר פירות כסות וכלים ירקבו: **יגוד** יחתוך מקום השם ויגנוז החתיכה וישתמש במותר ויבנו בבית הכנסת: **לשמים** להקדש ובזמן הזה אין לו תקנה: **טעמא דשם כתוב עליה** דמוכחא מילתא דבלבו לשמים שהרי כתב עליה שמו של הקב"ה: **שם שלא במקומו אינו קדוש** כלומר אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנז והשאר יבנה בבית הכנסת כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה. ל"א שם שלא במקומו כגון על גבי קורות וכלים לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש וראשון שמעתי והוא עיקר: **לשנותה** לצרכיו ולאחר זמן ישלם: **אבל לאחר** להלוותה לחבירו לא דלעצמו איכא למימר על מנת כן היקנה לצדקה שאם יצטרך יטלנה וישלם אחרת אבל חבירו לא אסיק אדעתיה: **לא שנו** דמותר לשנותה אלא דאמר סלע זו עלי לצדקה דכיון דאמר עלי וקיבלה באחריות לענין גניבה ואבידה כדידיה דמי: **אבל אמר הרי** זו ולא אמר עלי בעינא בעי למיתב: **כי היכי דליחייב באחריותה** דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון וקמה לה ברשותיה לענין תשלומין אבל אמר עלי דבלאו הכי מיחייב באחריות לא ישתמש: **אלא ל"ש** ומותר: **נדר צדקה** דסתם נדר דמי עלי לב"ה: **בבל תאחר** והכי משמע נדר הוא הצדקה דקאי עליה בבל תאחר כנדר דקאמר בפרק קמא דר"ה (דף ו.) כפיך זו צדקה: **לשמעתא** דהאומר סלע זו לצדקה כו': **אתון הכי מתניתו לה** דרב נחמן מותר לשנותה סתמא קאמר ורבי אמי פירשה בין לעצמו בין לאחר ורבא הדר פירשה בין עלי בין הרי זו אנן בהדיא מתנינן כו' ופירושה כדרב נחמן:

תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית וקא דלא מוקי לה כתנאי דר' יהודה ור' מאיר וכגון דליכא רפיון ידים כגון מן המלך דאם כן לא הו"ל למימר מקבלין ואין מקבלין אלא קדושה ואינה קדושה מבעיא ליה: **תני חדא עובד כוכבים שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו** כו' וא"ת וליתני הא ר' מאיר הא ר' יהודה וי"ל דא"כ קדושה ואינה קדושה מיבעיא ליה דאין מקבלין הימנו לבדק הבית [משמע דקדושה היא] ומשמע דתרוייהו סברי כר' יהודה: **הא** לכתחילה הא לבסוף רש"י פי' לכתחילה שייך רפיון ידים ולבסוף לא שייך רפיון ידים ועוד פירש רבינו לכתחילה בתחילת הבנין יש לחוש פן יחזרו בהם ויערערו לומר יש לנו חלק בבית המקדש לבסוף דבר מסויים אין מקבלין פן יהיו לשם ולתפארת דבר שאין מסויים מקבלין דלא שייך תו ערעור הואיל ונבנה ב"ה כבר וניחא בזה הא דקאמר בסמוך שאני מלכותא דלא הדרא וליכא למיחש לעירעור: **כגון** אמה כליא עורב פי' הערוך זה לשונו לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל והיתה שכינה שרויה בו ולא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני פחדו מטעמא דאין קדושתו כקדושת ראשון שמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טמא עשו נורה להבריח העופות מגג ההיכל וקראו אותו כליא עורב כלומר זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל וזו נורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים עד כאן לשונו ויש מקשה דאמר במועד קטן (דף ט.) גבי שלמה איבעי ליה לשיורי באמת כליא עורב ומשני אמת כליא עורב צורך בנין היא אלמא הוה בבית ראשון וי"ל שהיה שלמה ירא שמא לא תהא עליו קדושה וכשראו שהיה קדוש הסירוהו: **מיתיבי** ואגרת אל אסף שומר הפרדס והיינו בתחילת הבנין וקשקיל בדק הבית מכורש לשון קונטרס ולא נראה דהא כל הבנין משל כורש היה וכמה קראי איכא נמי כתיב ומה חשחן אימריא וגו' ונ"ל דודאי מזה אינו מקפיד דהא היה בגזירה כך וכדכתיב ישעיה (ישעיהו מ"ה:י"ג) הוא יבנה עירי אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק מכורש ולא היה שלו ממש אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה מוטל עליהם שהיה מולך בכיפה בהא איכא למיחש או לרפיון ידים או לערעור כדפרישית: **אם אמר** בדעת ישראל הפרשתיה משמע דעובד כוכבים איתיה בתרומה דנפשיה וכן משמע פרק שני דגיטין (דף כג:) והא דקאמר בזבחים פרק בית שמאי (זבחים דף מה.) דליתיה בתרומה דנפשיה לא קשיא דתנאי נינהו בפרק שני דקדושין (דף מח:) דתנן תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש ור' שמעון פוטר: **יגוד** וישתמש במותר משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליזהר כשכותבין ס"ת או תפילין ונגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו: **ואילו** צדקה שרי לאשתמושי ביה משמע ליה דאיירי בין זו בין עלי וכן הפסק כרב נחמן דהאומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר זו ולשנותה היינו ללותה: **עד שלא** באתה ליד גבאי מותר לשנותה רבינו ברוך פירש מותר לשנותה ממש למנה אחרת ואם נדר אדם סלע לצדקה לעניים יכול לעשות ממנו מנה אחרת כל כמה דלא אתאי ליד גבאי אבל לישנא לשנותה לא משמע כן כך מצאתי כתוב בתוספות הר"ר משה מאוירא מכתיבת אחיו ופירש לא משמע לשנותה למנה אחרת דלעיל קאמר מותר לשנותה בין הוא בין אחר היינו ללותה ותו מדקאמר והא רבי ינאי יזיף משמע דללותה קאמר הילכך נראה לומר דללוותה קאמר אבל לשנותה ודאי אסור כי נמי לא באתה ליד גבאי אבל ללוותה ליד גבאי אסור ללוותה קאמר ומשבאת ליד גבאי אסור ללוותה והא דקאמר פ"ק דב"ב (דף ח:) רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי היינו ברשות בני העיר אבל גבאי עצמו אסור ואומר ר"י דהתם רשאין לשנותה שלא לדבר מצוה רק שיהא צרכי צבור ויש ליזהר מללוות מעות צדקה העיר משבאתה ליד גבאי ואפי' ברשות הקהל נמי כיון שאין זה צורכי צבור. כך מצאתי כתוב: **משבאת** ליד גבאי אסור לשנותה ודוקא יחיד אבל בני העיר רשאין כדמשמע בבבא בתרא (דף ח:) ורשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי ולשנותה לכל מה שירצו ודוקא לדבר מצוה כדאמרינן בשילהי שמעתא (ע"ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת והא דאמר בהשוכר את האומנין (ב"מ דף עח:) מגבת פורים לפורים ומגבת אותה העיר לאותה העיר דוקא ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לצרכי העיר מותרין) בגבאי מיירי ובהאי טעמא יש ליישב דאמרי' בריש שור שנגח (ב"ק דף לו:) (חנן בישא) [הסוא גברא] דתקע (להסוא גברא) [לחבריה לא"ל] הב ליה פלגא דזוזא אמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא ניתביה לעניים הדר אמר איזיל ואבריה ביה נפשאי אמר [ליה] רב יוסף כבר זכו בה עניים ויש לתמוה היאך היה יכול לחזור בו אפי' לא זכו בה עניים והאמרן בפ"ק דר"ה (דף ו.) כפיך זו צדקה אלא י"ל שהיה רוצה ללוותה ולשנותה ולפורעה לאחר זמן וקא"ל רב יוסף שכבר באת לידו והוא גבאי ואסור לשנותה א"נ י"ל שהיה סבור דאפי' צדקה ליתא הואיל ולא תפסי בה וקמ"ל רב יוסף דזכו בה עניים כמו מעמד שלשתם:

מסורת הש"ס

א משנה מדות
ב בבא בתרא ג:
ג סנהדרין סט: יבמות יח: בבא בתרא קלו.

תורה אור השלם

[נחמיה ב, ח]
[דברים כג]
[דברים כג, כב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ח:
ב מיי' פד' מהל' תרומות הל' טו, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' ג:
ג מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יא:
ד מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:
ה מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' ד:
ו מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יא:
ז מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:
ח מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' ד:
ט מיי' פו' מהל' יסודי התורה הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' ערו סעי' יג:
י מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' א:
יא מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' א:
יב מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' א:
יג מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' א:

רבינו גרשום

הא בתחלה הא בסוף. שאם אמר בתחלה רוצה אני להתנדב אמרי' לו שאין אנו מקבלין אותה אבל אם התנדב מקבלין אותה והיינו בסוף:
אפי' מים ומלח. דודאי למכירה עומד ולא יהא נראה כבנין אפי' הכי אין מקבלין:
דבר המסויים. שהוא נראה בבנין אין מקבלין [מהם] משום לא לכם ולנו ועוד שמא יתחרט בו במה שנדר וירצה שיחזירוהו לו. אבל דבר שאינו מסויים ועומד למכירה מקבלין מהן. והאי דאמר אמה כלי עורב כלומר הא וכל לכותיה דסוי לבר הנראה:
אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה. אלמא דמקבלין מהם דבר מסויים:
שאני מלכותא דלא הדרא בה. מאחר דיהיבה לא חיישינן שיבקש שיחזירו' לו [דאמר שמואל וכו']:
מכריו. של עצמו]:
אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה. שאני רוצה לעשו' ממנה מה שישרא' עושה תנתן לכהן:
שמא בלבו לשמים. שמא לדעת כן הפרישה שתהא קדושה קדושת גבוה כגון שיקנו ממנו עולה שתהא כולה לגבוה ואין רצונו שיאכלנה כהן:
ושם [הקדוש] כתוב עליה. קודש לכן:
יגוד. יקוץ [מן הקורה מקום השם וישתמש במותר לצורך ביהכ"נ]:
שמא בלבו לשמים. כדאמרן ולא שיהנה אדם ממנה:
והא קמ"ל. כלומר משום רישא איצטרי' לאשמועי' דאית ביה רבותא]:
דשם שלא במקומו. [שלא במקום] הראוי לכתוב כגון בספר או במקום כבוד לא קדוש כדתנן כו':
מותר לשנותה. ללוותה לצרכיו ולפורעה אחר זמן:
סבור מינה לעצמו מותר ללוותה דהוא אינו מאחרה שהרי הוא הקדישה אבל לאחר לא דלא איכפת ליה ומאחרה:
לא שנו דמותר לשנותה אלא דאמר עלי דכיון דניתחייב באחריותה ודאי פורעה:
כי היכי דליחייב באחריותה. דהיינו הנאת הקדש:

אִינִי? וְהָא רַבִּי יַנַּאי יָזֵיף וּפָרַע! שָׁאנֵי רַבִּי יַנַּאי, דְּנִיחָא לְהוּ לַעֲנִיִּים דְּכַמָּה דִּמְשַׁהֵי מְעַשֵּׂה וּמַיְיתֵי לְהוּ. [א]תָּנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת — אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. סָבַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְמֵימָר: לָא שְׁנָא לִדְבַר הָרְשׁוּת וְלָא שְׁנָא לִדְבַר מִצְוָה. אֲמַר לֵיהּ רַב אַמֵּי: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן — לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לִדְבַר הָרְשׁוּת, אֲבָל לִדְבַר מִצְוָה מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. [ב(א)]מִדְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גּוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ — אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ, מִשֶּׁנִּשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ — מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. לְמַאי? אִילֵימָא לִדְבַר הָרְשׁוּת, מַאי אִירְיָא גּוֹי? אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נָמֵי! אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה, וְטַעְמָא דְּגוֹי הוּא דְּפָעֵי, אֲבָל יִשְׂרָאֵל דְּלָא פָּעֵי — שַׁפִּיר דָּמֵי. שַׁעֲזָרַק טַיָּיעָא אִינַּדַּב שְׁרָגָא לְבֵי כְנִישְׁתָּא דְּרַב יְהוּדָה, שַׁנְּיֵיהּ רַחֲבָא וְאִיקְפֵּד רָבָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁנְּיֵיהּ רָבָא וְאִיקְפֵּד רַחֲבָא, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁנְּיֵיהּ חַזָּנֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, וְאִיקְפֵּד רַחֲבָא וְאִיקְפֵּד רַבָּה. מַאן דְּשַׁנְּיֵיהּ סָבַר דְּלָא שְׁכִיחַ, וּמַאן דְּאִיקְפֵּד סָבַר זִמְנִין דְּמִקְּרֵי וְאָתֵי. [גד(ב)]מַתְנִי' הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג — לֹא נִידָּר וְלֹא נֶעֱרָךְ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ, וְאִם הִזִּיק — חַיָּיב. גְּמָ' בִּשְׁלָמָא גּוֹסֵס לֹא נִידָּר — דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא, וְלֹא נֶעֱרָךְ — דְּלָאו בַּר הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא, אֶלָּא יוֹצֵא לֵיהָרֵג, בִּשְׁלָמָא לֹא נִידָּר — דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא, אֶלָּא לֹא נֶעֱרָךְ אַמַּאי לָא? [(ג)]דְּתַנְיָא: מִנַּיִן הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה". יָכוֹל אֲפִילּוּ קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָאָדָם", וְלֹא כָּל הָאָדָם. וּלְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא, דְּאָמַר נֶעֱרָךְ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין, הַאי "כָּל חֵרֶם" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? לִכְדְתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לַמּוּמָתִים בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁנּוֹתְנִין מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו", יָכוֹל אַף בִּידֵי אָדָם כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה". אֵין לִי אֶלָּא מִיתוֹת חֲמוּרוֹת, שֶׁלֹּא נִיתְּנָה שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה, מִיתוֹת קַלּוֹת, שֶׁנִּיתְּנָה שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ כו'. וְתַנָּא קַמָּא מִי קָאָמַר דְּלָא? אֶלָּא, בְּנוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ — כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי — בְּאִם הִזִּיק. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אִם הִזִּיק — אֵינוֹ חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: אִם הִזִּיק — חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין. [ה(ד)]בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּמִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין. [(ה)]רָבָא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִלְוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּמִלְוָה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוָה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ אַהָא: הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג, הוּא שֶׁחָבַל בַּאֲחֵרִים — חַיָּיב, אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ — פְּטוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הוּא אִם חָבַל בַּאֲחֵרִים — פָּטוּר, שֶׁלֹּא נִיתַּן לַחֲזָרַת עֲמִידַת בֵּית דִּין.

מִכְּלָל

אִילֵימָא לִדְבַר הָרְשׁוּת מַאי אִירְיָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נָמֵי הָכִי נָמֵי מָנֵי לְמֵימַר מַאי אִירְיָא לֹא נִשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ אֲפִי' נִשְׁתַּקַּע נָמֵי: **מִנַּיִן** לַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג וְאָמַר עֶרְכִּי עָלַי שֶׁלֹּא אָמַר **כְּלוּם** וּמִשּׁוּם דְּלֵיתָא בְּדָמִים לֵיכָּא לְמִעוּטֵי דְּהָא אִיתְרַבּוּ לְעֵיל (עֲרָכִין דַּף ב.) מְנֻוָּל וּמוּכֵּה שְׁחִין: **כִּי פְּלִיגִי** בְּאִם הִזִּיק וּבְאִם הִקְדִּישׁ לָא פְּלִיגִי שֶׁמִּיָּד שֶׁהִקְדִּישׁ חָל הֶקְדֵּשׁ וְלָא דָּמְיָא לְמִלְוֶה אֲבָל יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת אַמַּאי לָא פְּלִיגִי בְּאִם נָדַר וְהֶעֱרִיךְ וי"ל דְּנָקַט הִזִּיק מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי חִיּוּב בְּתַשְׁלוּמִין (מִשּׁוּם) [אַהִזִּיק] מַשְׁמַע דְּאַהִזִּיק לְחוּדֵיהּ פְּלִיגִי וּבְנוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ שֶׁמָּא יָחוּל מִיָּד אֲבָל גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין וְנוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ אִיצְטְרִיךְ לס"ד הוֹאִיל וְאֵינוֹ נִידָּר וְנֶעֱרָךְ נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ נָמֵי אֵינוֹ קמ"ל דְּנוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ כִּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם:

רַבִּי יַנַּאי נַבַּאי הֲוָה וְזָיֵיף מְעוֹת הַצְּדָקָה לְצׇרְכוֹ וּפָרַע: **דְּכַמָּה דְּמַשְׁהֵי** רַבִּי יַנַּאי דְּלֵית לֵיהּ זוּזֵי לְמִפְרַע נִיחָא לְהוּ לַעֲנִיִּים: **דְּמַעֲשֶׂה** רַבִּי יַנַּאי לְגִיזְבָּרָא וַאֲמַר דְּלֵית לֵיהּ מָעוֹת לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים וְכוֹפֶה אוֹתָם לִצְדָקָה וְאִיכָּא רַוְוחָא לַעֲנִיִּים: **מְנוֹרָה** כְּמַשְׁמָעָהּ: **נֵר** קְרוּיסוּי"ל שֶׁל כֶּסֶף אוֹ שֶׁל זָהָב: **מִדְּאָמַר ר' אַסִּי כו'** כְּלוֹמַר מִדְּנָקַט ר' אַסִּי עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּפָעֵי וְצוֹעֵק לָמָּה שְׁנִיתֶם מַה שֶׁנָּתַתִּי מִכְּלָל דְּיִשְׂרָאֵל דְּלָא פָּעֵי שָׁרֵי לְשַׁנּוֹיֵי לִדְבַר מִצְוָה דְּאִי בְּיִשְׂרָאֵל אָסוּר ל"ל לְמִנְקַט עוֹבֵד כּוֹכָבִים: **שֶׁלֹּא נִשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ** מִמֶּנָּה שֶׁעֲדַיִין אוֹמְרִים זוֹ הִיא מְנוֹרָה נִדְבָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים: **אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ** דְּפָעֵי: **וּלְמַאי** קָאָמַר ר' אַסִּי דְּאָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ אִילֵּימָא כו': **שֶׁעֲזָרָק** עוֹבֵד כּוֹכָבִים הָיָה: **לָא שְׁכִיחַ** שֶׁעֲזָרָק בְּמָתָא דְּלִיפְעֵי שֶׁסּוֹחֵר הָיָה וּמְחַזֵּר בָּעֲיָירוֹת: **מַתְנִי' הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג כו'** מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא טַעְמָא: **ר"ח בֶּן עֲקַבְיָא** אַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג פְּלִיג אֲבָל בְּגוֹסֵס מוֹדֶה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:ח') וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ אוֹתוֹ וְגוֹסֵס לָאו בַּר הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא: **שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין** בְּפָרָשַׁת עֲרָכִין אֲבָל אַנּוֹדֵר מוֹדֶה דְּהָא כְּנִמְכָּר בַּשּׁוּק בָּעֵי לְמִשַׁיְימֵיהּ וְזֶה אֵינוֹ נִמְכָּר בַּשּׁוּק כְּלוֹמַר שֶׁאֵין אָדָם קוֹנֵהוּ וְיַפְסִיד מְעוֹתָיו: **נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ כו'** וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מַאי קָא אָתֵי ר' יוֹסֵי לְמֵימַר הָא ת"ק לָא אָמַר אֵינוֹ נוֹדֵר שֶׁאִם אָמַר דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי יִפָּטֵר דְּהָא לָא נִידָּר קָאָמַר: **גמ' אֶלָּא לֹא נֶעֱרָךְ** אַמַּאי לָא הֲרֵי דָּמָיו קְצוּבִין: **כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה** מִי שֶׁהוּא רָאוּי לֵיחָרֵם וְלֵיהָרֵג אֵינוֹ בִּכְלַל פִּדְיוֹן: **לַמּוּמָתִין בִּידֵי שָׁמַיִם** כְּגוֹן הַאי דִּכְתִיב הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת וְהַךְ מִיתָה לֵיכָּא לְמֵימַר בִּידֵי אָדָם דְּהָא אָמְרִי' בפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף טו:) מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא עַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ: **שֶׁלֹּא נִיתְּנָה שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה** כְּגוֹן מְגַדֵּף וּמְקַלֵּל אָבִיו דְּאִם עָשָׂה בְּשׁוֹגֵג אֵינוֹ בְּקָרְבָּן וְלֹא בְּגָלוּת: **מִיתוֹת קַלּוֹת** כְּלוֹמַר דְּקַלּוֹת לְהַךְ מִילְּתָא שֶׁנִּיתְּנָה שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה כְּגוֹן רוֹצֵחַ דְּשִׁגְגָתוֹ גּוֹלֶה וְעוֹבֵד ע"ז וּמְחַלֵּל שַׁבָּת וּבָא עַל הָעֶרְוָה דְּשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת: **כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** דְּוַדַּאי נִדְרוֹ נֶדֶר וְהִקְדֵּשׁוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲרִיךְ אֶת אֲחֵרִים דְּהָא בַּר דֵּעָה הוּא: **מִלְוֶה עַל פֶּה** כְּגוֹן זֶה שֶׁהִזִּיק וְלֹא עָמַד בַּדִּין עַל כָּךְ קוֹדֶם לַמִּיתָה: תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק כְּתוּבִין בַּתּוֹרָה וּמִדְּאוֹרַיְיתָא מִשְׁתַּעְבֵּד לֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ: **וְאִיכָּא** דְּמַתְנֵי לַהּ לְהָא דְּרַב יוֹסֵף וְרַבָּה: **חַיָּיב** דְּבַר דֵּעָה הוּא:

פְּטוּרִין דְּאֵין לוֹ דָּמִים וְעוֹמֵד הוּא לֵיחָבֵל וְכָל הָנָךְ אִיכָּא לֵיהָרֵג בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל קָאָמַר: **לַחֲזָרַת עֲמִידַת ב"ד** שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לב"ד וְלַעֲמוֹד בְּדִין עַל מָה שֶׁחָבַל שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' ג:

ב מיי' פח' מהל' מתנות עניים הל' ז:

ג מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יג:

ד מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:

ה מיי' פי"א מהל' מלווה ולווה הל' ד, טוש"ע חו"מ סי' קז סעי' א:

רבינו גרשום

אלא לא שנא. לכין אמר עלי וכין אמר זו מותר לשנותה:
צדקה הוי כנדר לעבור עליה בבל תאחר:
והא ר' ינאי. דהוה גבאי יזיף לעצמו ופרע אע"ג דבאתה לידו:
דכמה דמשהי. שאינו יכול לפורעה ואין בכיס צדקה מעשה לרכים לאית בו צדקה ומייתי להו לעניים יותר ממה שהוא חייב לכים והוי הנאה לעניים ולבסו' לאית גביה היה פורעה אבל אינש אחרינא אסור לשנותה מאחר שבאתה ליד גבאי:
מנורה. פמוט:
לא שנא לדבר מצוה. אפי' לפדיון שבויים:
על שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה (וטעמא לעובד כוכבים כי לא נשתקע בעליה) שאדם זוכר מי הקדישה ואומרין זו מנורה של פלוני:
אפי' ישראל נמי. כל זמן שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה:
וטעמא לעובד כוכבים. כי לא נשתקע שמו ממנה לאסור לשנותה אפי' לדבר מצוה לעובד כוכבים מיפעא פעי כשאינו רואה אותה צועק ואומר היכן היא מנורה שהקדשתי:
[שעזרק טייעא גוי סוחר]. שנייה רחבה. לדבר מצוה קודם דנשתקע ממנה שמו:
דהא לא שכיח שהולך תדיר לסחורתו ולא חזי לה ולא פעי ולמי כמי שנשתקע שמו ממנה:
זימנין דמיקרי ואתי. ולא חזי ליה ופעי:
[דלאו בר העמדה והערכה. שאינו יכול לעמוד שהוא כמת וכתיב והעמיד והעריך]:
כל חרם לא יפדה. כלומר כל העומד ליהרג לא יפדה ערכו שאינו נערך:
ולר' חנינא דאמר נערך. אפי' לאחר גמר דין:
לפי שדמיו קצובין. בתורה לפי שנים שיש לו:
שנותנין ממון ומתכפר להן. שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מיתה בידי שמים וסמיך ליה אם כופר יושת עליו אלמא אית להו פדיון למומתים בידי שמים:
[ת"ל כל חרם לא יפדה. מי שעומד לחרם ליהרג אין לו פדיון. מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כמו מגדף ומכה אביו ואמו:
מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה. כל שאר חייבי מיתות ב"ד] ת"ל כל חרם. מרבה הני והני:
[ות"ק מי קאמר דלא. מי קאמר דאינו נודר מעריך ומקדיש:
אלא בהני לא פליגי אלא באם הזיק פליגי]:
מלוה על פה. ונזקין הן כמלוה (הכתובה) על פה דלא הוי כחוב גמור הכתוב בשטר:
[מלוה הכתובה בתורה דנזק הכתוב בתורה:
ככתובה בשטר דמיא. וגובה מן היורשין]:
ואיכא דמתני להא דר' יוסף דאמר במלוה ע"פ גובה כו' אהא היוצא ליהרג:
שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד. שהואיל ונגמר דינו ליהרג אין חוזרין ומביאין אותו לפני ב"ד בשביל שחבל לפי שאין מענין את דינו אלא לאחר שנגמר דינו ליהרג [לאלתר] יהרג משום צער בעלי חיים:

מסורת הש"ס

א תוספתא מגילה
ב תוספתא ערכין
ג כתובות לז:
ד בבא מציעא טו.
ה לקמן כ.

גליון הש"ס

גמ' אינדב שרגא. עי' ב"ב דף ח ע"א תוס' ד"ה יתיב:

תורה אור השלם

וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן [ויקרא כז, ח]

כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת [ויקרא כז, כט]

אַךְ־כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהֹוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהֹוָה [ויקרא כז, כח]

אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו [שמות כא, ל]

מכלל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: נִיתַּן לַחֲזָרַת עֲמִידַת בֵּית דִּין?! אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּמִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר: אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין. רַבָּה אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִלְוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר: לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא. [א(א)] מֵיתִיבִי: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ — פָּטוּר, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם מֵת הַשּׁוֹר — יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר לִבְעָלָיו! אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַב: כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין, וְהָא "הֲרָגוֹ" קָתָנֵי! אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: כְּשֶׁעֲשָׂאוֹ טְרֵיפָה. וְהָאָמַר רַב נַחְמָן, תָּנֵי חַגָּא: מֵת וּקְבָרוֹ! וְהִילְכְתָא דְּיָתְבִי דַּיָּינֵי אַפּוּמָּא דְבֵירָא. תָּנוּ רַבָּנַן: הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג — מַזִּין עָלָיו מִדַּם חַטָּאתוֹ וּמִדַּם אֲשָׁמוֹ, חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה — אֵין נִזְקָקִין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ. [(ב)] אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִי הָכִי, אֲפִילּוּ רֵישָׁא נָמֵי! כְּגוֹן שֶׁהָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. אֲבָל אֵין זִבְחוֹ זָבוּחַ, מַאי? לָא? אַדְּתָנֵי "חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין נִזְקָקִין לוֹ", לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידַהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — שֶׁהָיָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ — לֹא! [ב"] הָכִי נָמֵי קָאָמַר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים — שֶׁהָיָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ — נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁחָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְאֵין נִזְקָקִין לוֹ. [ד"ה] **מַתְנִי'** הָאִשָּׁה שֶׁיָּצְאָה לֵיהָרֵג, אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר, מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. הָאִשָּׁה שֶׁנֶּהֶרְגָה, נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ. בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֶרְגָה, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. **גְּמָ'** פְּשִׁיטָא, גּוּפַהּ הִיא! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה", מָמוֹנָא דְּבַעַל הוּא, וְלָא לַיפְסְדֵיהּ מִינֵּיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר קְרָא "וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם" — לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. וְהַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ, עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה! כִּי קָאָמְרִינַן מִ"גַּם". יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר וְכוּ'. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּעָקַר, גּוּפָא אַחֲרִינָא הוּא. [ו] אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה הַיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג, מַכִּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הֶרָיוֹן, כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַוָּלָד תְּחִילָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי נִיוּוּל. לְמֵימְרָא דְּהִיא קָדְמָה וּמֵתָה בְּרֵישָׁא? וְהָא קַיְימָא לַן דְּוָלָד מָיֵית בְּרֵישָׁא! [ז(ג)] דִּתְנַן: תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ נוֹחֵל וּמַנְחִיל, וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת: נוֹחֵל בְּנִכְסֵי הָאֵם לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב. [(ד)] דַּוְקָא בֶּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל עוּבָּר — לָא, דְּהוּא מָיֵית בְּרֵישָׁא, וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקֶבֶר לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב! הָנֵי מִילֵּי לְגַבֵּי מִיתָה, אַיְּידֵי דְּוָלָד זוּטְרָא חַיּוּתֵיהּ, עָיְילָא טִיפָּה דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת וּמְחַתֵּךְ לְהוּ לְסִימָנִין, אֲבָל נֶהֶרְגָה — הִיא מֵתָה בְּרֵישָׁא. וְהָא הֲוָה עוּבְדָא, וּפַרְכֵּיס עַד תְּלָת פִּרְכּוּסֵי! מִידֵּי דַּהֲוֵי אַזְּנַב הַלְּטָאָה דִּמְפַרְכֶּסֶת. [ח] אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר וּמֵתָה בְּשַׁבָּת, מְבִיאִין סַכִּין וּמְקָרְעִים אֶת כְּרֵיסָהּ, וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּלָד. פְּשִׁיטָא, מַאי עָבֵיד?

מְחַתֵּךְ

רש"י

מִכְּלָל דְּת"ק סָבַר כו' בִּתְמִיהַ: וַהֲרָגוֹ הַשּׁוֹר: חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם אַלְמָא מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא וְקַשְׁיָא לְמַאן דְּאוֹקֵי פְּלוּגְתַּיְיהוּ דְּרַבִּי יוֹסֵי ות"ק דְּמַתְנִי' בְּאִם הִזִּיק לא"כ קַשְׁיָא סְתָמָא אַסְּתָמָא. וְאִיכָּא דְּמוֹתִיב הַךְ תְּיוּבְתָּא לר"ש בֶּן אֶלְעָזָר אֲבָל פְּלִיאָה בְּעֵינַי הֵיאַךְ יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת הָא ר"ש תַּנָּא הוּא וּפְלִיג: **בְּשֶׁעָמַד בַּדִּין** קוֹדֶם שֶׁמֵּת וְחִיְּיבוּהוּ לְשַׁלֵּם לְפִיכָךְ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין דְּכֵיוָן דְּדִינוֹ חָרוּץ לְשַׁלֵּם ה"ל כְּמִלְוֶה בִּשְׁטָר: וְהָא תָּנֵי חַגָּא מֵת וּקְבָרוֹ הַשּׁוֹר בַּבּוֹר כְּגוֹן שֶׁהִפִּיל עִמּוֹ חוּלְיָא וַאֲפ"ה חַיָּיבִין יוֹרְשִׁין: **וְהִילְכְתָא** הָא דְּקָתָנֵי יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין כְּגוֹן דְּיָתְבִי דַּיָּינֵי אַפּוּמָּא דְבֵירָא וְחִיְּיבוּהוּ מִיָּד לְשַׁלֵּם: **מַזִּין עָלָיו** זוֹרְקִין בִּשְׁבִילוֹ דַּם חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ וְלָא הָוְיָא כְּחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נֶהֱרַג: **חָטָא** בְּשׁוֹגֵג בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁיָּצָא לֵיהָרֵג כְּגוֹן שֶׁרָאָה חֵלֶב וּכְסָבוּר שׁוּמָּן הוּא וַאֲכָלוֹ: **אֵין נִזְקָקִין לוֹ** שֶׁיַּפְרִישׁ קָרְבָּן לִיקְרַב: **מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ** שֶׁיַּמְתִּינוּ מִלְּהוֹרְגוֹ עַל שֶׁיִּשְׁחֲטוּ הַזֶּבַח וְיִזְרֵק הַדָּם שֶׁעִינּוּי הַדִּין הוּא: **רֵישָׁא נָמֵי** דְּקָתָנֵי כְּשֶׁחָטָא קוֹדֶם לָכֵן מַזִּין עָלָיו הֲרֵי מַמְתִּינִים לוֹ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט וְיִזָּרֵק: **מַתְנִי' אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַל שֶׁתֵּלֵד** אֶלָּא הוֹרְגִין וְלָדָהּ עִמָּהּ דְּאַחַל גּוּפָא הוּא: **יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר** קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ: **מַמְתִּינִין לָהּ עַל שֶׁתֵּלֵד** דְּכֵיוָן דְּעָקַר וְנָע מִמְּקוֹמוֹ גּוּפָא אַחֲרִינָא הוּא: **נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ** וּבִגְמָ' מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה** כִּדְקי"ל (פְּסָחִים דַּף כב:) וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ יָצָא פְּלוֹנִי נָקִי מִנְּכָסָיו וְאֵין לוֹ בָּהֶן הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם: **גמ' לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** קס"ל מִשְּׁנֵיהֶם יָלֵיף מדה"ל לְמִיכְתַּב וּמֵתוּ וַהֲוָה יָדַעְנָא דְּאֵין וּמֵתוּ פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם: שְׁנֵיהֶם מְיוּתָּר לִדְרָשָׁה: **שְׁנֵיהֶן שָׁוִין** הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת יְהוּ בְּנֵי עוֹנְשִׁין אֲבָל אִם הָיְתָה הִיא קְטַנָּה וְהוּא גָּדוֹל אוֹ הוּא קָטָן דְּלָאו בַּר עוֹנְשִׁין וְהִיא גְּדוֹלָה וּבַת עוֹנְשִׁין אֵין הַגָּדוֹל נֶהֱרָג: וּמְשַׁנֵּי אָנוּ מִגַּם יָלְפִינַן: **לִידֵי נִיוּוּל** שֶׁאִם יְהֵא חַיּוּת בַּוָּלָד יָצָא לְאַחַר מִיתַת אִמּוֹ וְנִיוּוּל הוּא: **נוֹחֵל** אִם נָפְלָה לוֹ יְרוּשָּׁה בּוֹ בַּיּוֹם וּבוֹ בַּיּוֹם מֵת מַנְחִילָהּ לִקְרוֹבָיו מֵאָבִיו: **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת** הַאי נוֹחֵל וּמַנְחִיל לֵיכָּא לְאוֹקוּמֵי בְּנִכְסֵי אָבִיו דְּא"כ לָא אִתְּלִיל אִיהוּ הֲווּ יָרְתֵי קְרוֹבָיו נִכְסֵי אָבִיו הֵיכָא דְּאֵין בָּנִים: **אֶלָּא נוֹחֵל בְּנִכְסֵי אִמּוֹ** אִם מֵתָה בּוֹ בַּיּוֹם וַאֲפִי' הוּא מֵת בּוֹ בַּיּוֹם נוֹחֵל נִכְסֵי אִמּוֹ וּמַנְחִילָן מִכֹּחוֹ לְאֶחָיו מֵאָבִיו שֶׁאֵינָן בְּנֵי אִמּוֹ דְּאִי לָאו הוּא הֲווּ יָרְתֵי לָהּ קְרוֹבֶיהָ וְלָא אָמְרִי' נֵפֶל הוּא וְאֵינוֹ בֶּן נַחֲלָה: **אֲבָל עוּבָּר** אִם מֵתָה מְעוּבֶּרֶת לָא יָרְתֵי לָהּ קְרוֹבֵי הָעוּבָּר דְּהוּא מָיֵית בְּרֵישָׁא לְגַבֵּי מִיתָה כְּשֶׁהִיא מֵתָה מִיתַת עַצְמָהּ: וּפָרְכִינַן וְגַבֵּי מִיתָה מִי מָיֵית הוּא בְּרֵישָׁא וְהָא הֲוָה עוּבְדָא וּפַרְכֵּיס לְאַחַר מִיתָתָהּ: **זְנַב הַלְּטָאָה** אִם חוֹתְכִין אוֹתָהּ מְפַרְכֶּסֶת הַחֲתִיכָה וְאע"פ שֶׁאֵין בָּהּ חַיּוּת: **וּמְקָרְעִין אֶת כְּרֵיסָהּ** דְּזִימְנִין דְּמִיקְרֵי דְּהִיא מָיְיתָא בְּרֵישָׁא:

תוספות

מֵיתִיבִי בּוֹר בִּרה"ר לְרַבָּה פָּרֵיךְ דְּאָמַר לְעֵיל מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא וְכֵן הֶעְתִּיק ר"ת בְּסִפְרוֹ וּמָצֵי נָמֵי לְמִפְרַךְ לְרַב יוֹסֵף דְּהָא סָבַר נָמֵי שִׁיעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא אֶלָּא פֵּירֵשׁ דְּבָרָיו יוֹתֵר:

אָמַר רַב אִילָא א"ר כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין לָאו מִשּׁוּם קוּשְׁיָא דְּרַבָּה מְשַׁנֵּי רַב הָכִי שֶׁהֲרֵי רַבָּה שָׁנִים רַבּוֹת אַחַר רַב הָיָה אֶלָּא מִשּׁוּם דְּפָרְכִינַן לֵיהּ מִינֵּיהּ בְּפֶרֶק גֵּט פָּשׁוּט (ב"ב דַּף קעה:) דְּאָמַר הָתָם דְּמִלְוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין וּלְנַפְשֵׁיהּ מְשַׁנֵּי: **דְּיָתְבִי** דַּיָּינֵי אַפּוּמָּא דְבֵירָא וא"ת אִיצְטְרִיךְ לְמֵימַר מֵת וּקְבָרוֹ לס"ד דְּבָעֵינַן יָבֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיַעֲמוֹד עַל שׁוֹרוֹ (סַנְהֶדְרִין דַּף יט.) קמ"ל דְּסַגִּי עָמַד עָלֶיהָ: **מַזִּין** עָלָיו מִדַּם חַטָּאתוֹ וּמִדַּם אֲשָׁמוֹ דְּאֵין חַטָּאת [וְאָשָׁם] קְרֵיבָה לְאַחַר מִיתָתוֹ אֲבָל עוֹלָתוֹ קְרֵיבָה: **יָשְׁבָה** עַל הַמַּשְׁבֵּר כו' פרש"י קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ וְלֵיתָא דְּאַיְּיתָא לֵיהָרֵג קָאֵי וְכָל הַיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג לְאַחַר גְּמַר דִּין כִּדְמַשְׁמַע בְּכָל הָנְהוּ דְּמִדְּכַר לְעֵיל בְּמַתְנִי' בְּשְׁמַעְתִּין וְכֵן מַשְׁמַע בְּפ' כָּל הַגֵּט (גִּיטִּין דַּף כח:) דְּמִדַּבֵּר בְּיוֹצֵא לִידּוֹן וְיוֹצֵא לֵיהָרֵג וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּרֵישָׁא דְּאֵין מַמְתִּינִין מִשּׁוּם עִינּוּי הַדִּין (כְּלָל) כִּדְמַשְׁמַע פֶּרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף לה.) דְּלֵיכָּא עִינּוּי הַדִּין אֶלָּא לְאַחַר גְּמַר דִּין מִדְּקָאָמַר הֵיכִי לִיעֲבֵיד לְדַיְינֵיהּ בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא וְלִגְמַר דִּינֵיהּ בְּשַׁבְּתָא וְלִיקְטְלֵיהּ בְּחַד בְּשַׁבְּתָא נִמְצָא אַתָּה מְעַנֶּה אֶת דִּינוֹ וְכוּ' לִיגְמַר דִּינֵיהּ בְּחַד בְּשַׁבְּתָא קָא מְנַשּׁוּ לְטַעֲמַיְיהוּ וּלְעִינּוּי לָא חָיְישִׁינַן:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבא קמא
ב מנחות עט:
ג בבא בתרא קמב.; נדה מד.; משנה נדה
ד בבא בתרא קיד:; בבא בתרא קנט:

גליון הש"ס

גמ' והלכתא דייתבי. כעין זה בב"מ ד' ט ע"ב והלכתא בכפות: מתני' אין ממתינין. ע' סוטה דף כו ע"א תוס' ד"ה מעוברת:

תורה אור השלם

א) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: [שמות כא, כב]
ב) כִּי יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם אִשָּׁה בְעֻלַת בַּעַל וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: [דברים כב, כב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הל' כב:
ב מיי' פי"ב מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ה:
ג מיי' פג' מהל' שגגות הל' יב:
ד מיי' פי"ב מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ד:
ה מיי' פד' מהל' מאכלות אסורות הל' כב:
ו מיי' פי"ב מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ד:
ז מיי' פא' מהל' נחלות הל' יג, סמג עשין צו, טוש"ע חו"מ סי' ערו סעי' ה:
ח מיי' פב' מהל' שבת הל' טו, טוש"ע או"ח סי' של סעי' ה:

רבינו גרשום

אמר רב יוסף במלוה כו':
והרגו פטור. בעל הבור שלא היה לו לחפור ברשות הרבים:
אלא שאם מת. גם השור יורשי בעל הבור חייבין לשלם וקשיא למ"ד מלוה הכתובה באורייתא לאו ככתובה בשטר דמיא:
[אמר ר' אילא. לעולם לאו ככתובה בשטר דמיא אלא משום הכי חייבין יורשין בשעמד בעל הבור בדין ונתחייב קודם שמת:
הילכתא. יורשין חייבין]:
והא הרגו קתני חייבין דלא הוה ליה שהות למיקם בדין:
בשעשאו. שור לבעל הבור טרפה וקם בדין והדר מית:
והא תני רב חגא וקברו. שקברו שור בנפילתו לבעל הבור שהפיל עליו אדמה ומתו שניהם באותה אדמה ונקברו דאי אפשר לו לעמוד בדין:
לעולם לאו ככתובה בשטר והכא אמאי יורשין חייבין כגון דייתבי דייני אפומא דבירא דחייבוהו קודם שתנא נשמתו לאלתר:
מזין עליו. על המזבח:
מדם חטאתו. שאם חטא קודם לכן והפריש קרבן ואח"כ נגמר דינו מזין עליו מדם חטאתו קודם שיהרג כדי שיתכפר על אותו חטא:
חטא באותה שעה. שיוצא ליהרג אין נזקקין לו שיתכפר על אותו חטא:
[חטא באותה שעה שיוצא ליהרג אין נזקקין לו לעכבו עד שיפריש חטאתו. שאין מענין דינו עד שישחט ויזרק:
זבח זבוח. חטאתו:
האשה. מעוברת היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד אלא ממיתין אותה עם ולדה דעובר כגופה הוא:
ממונא דבעל הוא. הוולות]:
עד שיהו שניהן שוין. מזידין. [אבל אם אחד מהן שוגג] או שאם היתה היא (ילדה) [קטנה] והוא גדול אינו נהרג:
ההוא (משניהם) [מגם] נפקא. כי קא מרבינן וולד מגם:
[כיון דעקר. נגאת]:
שלא תבוא לידי ניוול. שאם היה העובר חי לאחר מיתת אמו היה מפרכס ויוצא והיתה שופעת דם מאותו מקום ותתנוול בפני הכל הילכך מכין אותה בבטן כנגד הוולד:
[תינוק בן יום אחד. שמתה אמו כשילדתו והתינוק מת למחר:
נוחל ומנחיל. נוחל בנכסי האם להנחיל לאחיו מן האב. שאם הוא מאם אחת ואחיו מאם אחרת וירש הוא מאמו נכסים מנחיל לאחין מן האב לאחין מן האב יורשין זה את זה:
אבל עובר לא. כלומר שמתה אמו ולא נולד אין אחין נוחלין נחלת אמו דהיא מיית ברישא [illegible]
טיפתא דמלאך המות. טיפה של מרה:
ופרכיס תלתא פירכוסי. ויגנע עצמו ג' פעמים העובר אחר שמתה אמו:
הואיל פירכוס. דלאו פירכוס דחיות הוא אלא הוי כזנב הלטאה שמפרכסת אחר שנחתך הזנב מגופה ומפרכס הזנב:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' שבת הל' יח, טוש"ע או"ח סי' שכט סעי' ג:

ב מיי' פי"ד מהל' אבל הל' כא, טוש"ע יו"ד סי' שמט סעי' ב:

ג מיי' פי"ב מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ד:

ד מיי' פי"ד מהל' אבל הל' כא:

ה מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:

ו מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יא:

מסורת השי"ס

א משנה יומא; יומא פה.; יומא פג.

ב בכורות י:

ג ספרא בחוקתי פרשה ג יד

אין נְעָרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע וכו' פָּחוֹת מִסֶּלַע חֶלְוֹ לַוּוּקָא פָּחוֹת מִסֶּלַע חֶלְוֹ חֲפִי נָתַן כָּל הָעֵרֶךְ חוּץ מִסֶּלַע חֶלֶק מְנַלְּגְּלִין עָלָיו אֶת סַכּוֹ: **הָהוּא** יַד הַנּוֹדֵד וְלֹא יַד הַנִּידָּד וְאֵם תֹּאמַר מָה לִּי לְרַבּוּיֵי נִיקֵּר לְאִינְעָטָרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי וְי"ל כֵּיוָן לְכִתִּיב קְרָא (חֲמִשִּׁים) (וַיִּקְרָא כ"ז:כ"ה) וְכָל עֶרְכֶּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ בְּשֶׁקֶל לְלָא יִהֵא עֶרֶךְ פָּחוֹת מִשְּׁקָל וַחֲמִשָּׁה עֶרֶךְ חֲמִשִּׁים ס"ל דְּהַאי טַעְמָא מִשּׁוּם הֶפְסֵד נִיכָּר קמ"ל קְרָא לְחֶשֶׁר תַּשִּׁיג יַד הַמּוֹכֵר וְחָזְלִינָן בְּתַר הַנִּידָּר קמ"ל קְרָא לְחֶשֶׁר תַּשִּׁיג יַד הַמּוֹכֵר לְלָא חָזְלִינָן בְּתַר הַנִּידָּר

הַגִּיהָר: **בְּעִידָּנָא** דְּיָהֵיב לְרִאשׁוֹן לֵית לֵיהּ תֵּימַהּ לְכַעִיקָּרָא לְגָבֵר לְרִאשׁוֹן הָיָה לוֹ ס' סְלָעִים וְאֵיךְ מִפְּטַר כְּסָנְתָּן לָסָם אַחַת הִתְּנָן פֵּרֶק הֶשֵּׁג יָד (לְקַמָּן עֲרָכִין דַּף יז:) הָיָה עָשִׁיר פֵּי' כְּשֵׁעַת הַגֵּדֶר וְהָעָנִי כְּשֶׁבָּא לִפְרוֹעַ לְכֹהֵן אוֹ עָנִי כְּשֶׁנָּדַר וְלֹא נָתַן כְּלוּם וְהֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר וְאוֹמֵר רַבִּינוּ לְהֵיכָן לְהַקְמָן דַּוְקָא עָשִׁיר וְכֵיוָן דְּבְעוּלוֹ עָשִׁיר וּלְכָךְ כְּשֶׁהָעָנִי שוּב נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר אֲבָל אִם נָדַר כְּשֶׁהוּא עָשִׁיר וְלֹא הוּעֲרַךְ וְהֶעָנִי נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי וּבְשֶׁמַּעְתִּין הָכִי הוּא נָתַן ל' לְשָׁנִיהּ שֶׁהֶכֵּהוּ הָעֲרִיכוּ תְּחִילָּה עַל הַשָּׁנִיהּ וְחָזַר וְהָעֲרִיכוּ עַל הָרִאשׁוֹן וְנָתַן עַל פִּיו אֶחָד עַל הָרִאשׁוֹן וּלְכָךְ נִפְטַר מִמֶּנָּה דְּלָא הוּעֲרַךְ עָלָיו בְּעוֹד שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים:

מְחַתֵּךְ בְּבָשָׂר הוּא! אָמַר רַבָּה: לֹא נִצְרְכָה לְהָבִיא סַכִּין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. [א(א)]וּמַאי קָמַשְׁמַע לַן, דְּמִסְפֵּיקָא מְחַלְּלִינַן שַׁבְּתָא? תְּנֵינָא: מִי שֶׁנִּפְּלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת, סָפֵק הוּא שָׁם, סָפֵק אֵינוֹ שָׁם, סָפֵק חַי, סָפֵק מֵת, סָפֵק נָכְרִי, סָפֵק יִשְׂרָאֵל — מְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל! מַהוּ דְּתִימָא: הָתָם הוּא דַּהֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא, אֲבָל הָכָא דְּלָא הֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא מֵעִיקָּרָא — אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]הָאִשָּׁה שֶׁנֶּהֱרְגָה וכו'. וְאַמַּאי? אִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ! אָמַר רַב: בְּאוֹמֶרֶת "יִתְּנוּ שְׁעָרֵי לְבִתִּי". אִילּוּ אָמְרָה "יִתְּנוּ יָדִי לְבִתִּי", מִי יָהֲבִינַן לַהּ?! אָמַר רַב: בְּפֵאָה נָכְרִית, טַעְמָא דְּאָמְרָה "יִתְּנוּ", הָא לֹא אָמְרָה "יִתְּנוּ" — גּוּפַהּ הוּא וּמִיתְסַר. וְהָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּבָעֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שְׁעַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת מַהוּ? וְאָמַר רָבָא: בְּפֵאָה נָכְרִית לָא קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ, כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא דְּתְלֵי בְּסִיכְתָּא. הָכָא דְּמִחַבַּר בַּהּ, טַעְמָא דְּאָמְרָה "יִתְּנוּ", הָא לֹא אָמְרָה "יִתְּנוּ" — גּוּפַהּ הוּא וּמִיתְסַר. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְהָא דּוּמְיָא דְּבְהֵמָה קָתָנֵי, מָה הָתָם גּוּפֵיהּ — אַף הָכָא נָמֵי גּוּפֵיהּ! "אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן: זוֹ מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ. תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב, תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק. תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב: הָאִשָּׁה שֶׁיּוֹצְאָה לִיהָרֵג וְאָמְרָה: "יִתְּנוּ שְׁעָרֵי לְבִתִּי" — נוֹתְנִין, מֵתָה — אֵין נוֹתְנִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה. פְּשִׁיטָא! אֶלָּא שֶׁנּוֹיֵי הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה — נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ, בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֱרְגָה — אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; וּמָה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה? זוֹ — מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ — גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ.

הֲדַרַן עֲלָךְ הַכֹּל מַעֲרִיכִין.

"מַתְנִי" **אֵין נְעָרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. כֵּיצַד? נָתַן סֶלַע וְהֶעֱשִׁיר — אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלוּם, פָּחוֹת מִסֶּלַע וְהֶעֱשִׁיר — נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע. הָיוּ בְיָדָיו חָמֵשׁ סְלָעִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתֵן אֶת כּוּלָּן. אֵין נְעָרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. [ב]גְּמִ' אֵין נְעָרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע. מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְכָל עֶרְכֶּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", כָּל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשְּׁקָל. וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סְלָעִים. דִּכְתִיב: "חֲמִשִּׁים". הָיוּ בְיָדָיו חֲמִשָּׁה כּוּ'. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? כְּתִיב "חֲמִשִּׁים" וּכְתִיב "שֶׁקֶל", אוֹ חֲמִשִּׁים אוֹ שֶׁקֶל. [ג]וְרַבָּנַן? הַהוּא, לְכָל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִים מִשְּׁקָל הוּא דַּאֲתָא, הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ — אָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר", וַהֲרֵי יָדוֹ מַשֶּׂגֶת. וְרַבִּי מֵאִיר? הַהוּא "יַד הַנּוֹדֵר וְלֹא יַד הַנִּידָּר" הוּא דַּאֲתָא, וְרַבָּנַן, לָאו מִמֵּילָא שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ דְּהֵיכָא דְּיָדוֹ מַשֶּׂגֶת שְׁקוֹל מִינַּיהּ? 'אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָיוּ בְיָדָיו חָמֵשׁ סְלָעִים, וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", וְחָזַר וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", וְנָתַן אַרְבַּע לַשֵּׁנִיָּה וְאֶחָד לָרִאשׁוֹנָה — יָצָא יְדֵי שְׁתֵּיהֶן. מַאי טַעְמָא? בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה — מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה. בְּעִידָּנָא דְּיָהֵיב לַשֵּׁנִיָּה, מְשַׁעְבַּד לְרִאשׁוֹנָה. בְּעִידָּנָא דְּיָהֵיב לָרִאשׁוֹנָה, תּוּ לֵית לֵיהּ.

נָתַן

מִמַּתָּנָה בְּכֶסֶף בְּעֶלְמָא הוּא וְאֵין חִיּוּב חֶלְוֹ בְּהוֹבֵל בְּחֵי לְמוֹצִיא לָסּ: (**נְעָרָכִין בְּשָׂעָרָה** רְגִילוּת הָיוּ עָשִׂים כְּסֶסְעָרָן מוּעָט לְקִסּוֹר שְׂעָר עָשִׂים עָרָכִיוֹת נְעָרָן וְהוּא פֵּיאָה נְכָרִית): **פֵּיאָה** הָיוּ עָשִׂים: **בְּפֵיאָה נָכְרִית** לְוֹ שְׂעָרָה מִמֶּשׁ קָקַל שֶׁסִּיְּתָה לָהּ פֵּיאָה מִשְּׂעָר אֶשָּׁה מַלֶּכֶת לְגוּיוֹת הָיוּ עָשִׂים כְּסֶסְעָרָן מוּעָט לְקִסּוֹר שְׂעָר עָשִׂים עָרָכִיוֹת נְעָרָן וְהוּא פֵּיאָה נְכָרִית] וְאֶחָרָה תְּנוּ אוֹתָהּ בְּיָדִי וקמ"ל מַתְנִי' לאע"נ לְקַסּוֹרָה לָהּ כְּיוָן לְאֶחָרָה תְּנוּ נַגִּיעַ לַעֲתָּה לָלָא נִיחָא לֵהּ לְתִיקוּן כְּנוּפָהּ לְאִיתְסוֹרֵי בַּהֲנָיֵהּ וְכִנְטוּלָה מַחֲיֵיס לְמִיעֵ: **שַׁעַר נָשִׁים צַדְקָנִיּוֹת** שֶׁל עִיר הַנִּלְחֶמֶת שֶׁלֹּא הוּלְחוּ עִמָּהּ מִהוּ וְאֶחָרָה רָבָא אָתָם בְּחֵלֶן (סַנְהֶדְרִין קיב.) פֵּיאָה נָכְרִית שֶׁקִּשְׁרָהּ הַנַּעֲקֶת לְשַׁעֲרָה קָן מִיבַּעְיָא לֵיהּ אִי כְּנוּפָהּ הִיא וְנִיעוֹל אִי כְּמִמוּנָּהּ וקי"ל (סָס) נַעִיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ יוֹצְאִין מִמֶּנָּה עֲרוּמִים וְכָל מִמּוֹנָם נִקְרָף לְכִתִּיב וְאֵת כָּל שֶׁלָּהּ תִּקְבּוֹן וְנוּ' אֶלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי כְּנוּפָהּ אִי לָלוֹ כְּנוּפָהּ וְתִיפְסוֹטוּ לֵיהּ מֵהָכָא דְּנוּפָהּ הוּא דְּטַעְמָא לְקִמְרָה תְּנוּ כוּ': **קַשְׁיָא לֵיהּ לר"נ** הָא לְמוֹקְמִינוּ לְמַתְנִיתִין בְּפֵיאָה נָכְרִית וְהָא דּוּמְיָא לְבַהֲמָה קָתָנֵי וְכוּ': **חֶלְוֹ ח"ר נַחְמָן** לָעוֹלָם שְׂעָרָה מִמֶּשׁ וּקְקַשְׁיָא לָן מִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ ל"ק דְּשֶׁיּוֹעֵר בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֱרְגָה לְחֶשֶׁר תְּמִי לְשֶׁיּוֹעֵר בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֱרְגָה לְחֶשֶׁר מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ וְשֶׁיּוֹעֵר לָלוֹ בַּר מִיתָה הוּא שֶׁנִּוּוֹיֵי הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה וְמָה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה? זוֹ — מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ — גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ.

מסורת השי"ס

ג ספרא בחוקתי פרשה ג יד

רבינו גרשום

מחתך בבשר הוא. כלומר כיון דמתה לית (לן) בה משום חבורה:

[בהמה שנהרגה אסורה בהנאה. כדתרגינן מבעל המור נקי:

אוסורי הנאה נינהו מת. דילף סס סס מעגלה ערופה:

בפאה נכרית. שער של אשה אחרת שלא היתה מחוברת לשערה ואותן שער מותר בהנאה:

שיער נשים צדקניות. של עיר הנלחמת לאמרי' התם ציקים שבתוכה נופן פנגו ומתונם אבל ואמר רבא בפאה נכרית קא מיבעיא ליה אי הוי כמתון ולא נופה הוא או דילמא כיון דמחבר ליה הוי כנופה. ולאו] אי מחובר לה. לא קא מיבעיא ליה דולאי כנופה ופנגו כי קא מיבעיא ליה דתני [הפאה] בסיכתא:

טעמא דאמרה תנו. הוי כמופרש ממנה:

מה התם נופה. דבהמה אין לה פאה נכרית אף הכא באשה בשערה הנופה קא מיירי ולא בפאה נכרית:

אלא אמר רב נחמן. היינו טעמא דנתנין בשערה זו אשה מיתתה אוסרתה דאפי' אינה נהרגת [אלא] מתה כדרכה נאסרת בהנאה וכי קא אסרה מילי דהוי נופה ממש דמשתנה מחמת מיתה שערה אינה משתנה הילכך כי אמרה קודם מיתה תנו הוי כמופרש ממנה ונתנין:

חז. בהמה:

נמר דינה אוסרתה. בהנאה ולא מיתתה הילכך משעה שנגמר דינה [נגמר דינה אכולה] אנופה ואשערה הילכך אין נהנין בשערה:

שנוי המת אסור בהנאה. אלמא בפאה נכרית קא מיירי:

ותניא כותיה דרב נחמן דבשערה הנופה ממש קא מיירי:

סליק פירקא

אין בערכין פחות מסלע. אין נוטלין נשוס מן המעריכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע:

[כיצד. אמר ערכי עלי חמשים סלע ולא היתה יכו מתנת אלא נסלע אחד ונתנו נפנר מן הערך אע"פ שהעשיר אינו נותן כלום. אבל אם נתן פחות מסלע והעשיר נותן חמשים סלע]:

היו בידו חמש סלעים. וערכו היה חמשים:

ר' מאיר אומר אינו נותן אלא אחד. האחד ואין יכו מתנת לכל הערך:

כל ערכין שאתה מעריך. סתם לא יהו פחות משקל ואינו נפנר על שיתן סלע אלא כלאמרינן נעל דהא כתב שקל בערך המועטו וכתיב חמשים בערך המרובה:

[היכא דאית ליה. יהיב מה דאית ליה דכתיב אשר תשיג יד הנודר:

ור' מאיר. הלו אשר תשיג יד הנודר אשר תשיג אתי למעוטי יד הנודר לענין שהעריך את העשיר נותן ערך עני מה שיכו מתנת אלא אחד בתר נדר]:

ונלאו ממילא [שמעת מינה כו']. כלומר לתרוויהו שמעת מינה [ש"מ] דיל הנודר ולא יד הנודר וש"מ מדאמר אשר תשיג דהיכא דיהו מתנת שקלינן מינה כל מה שיש לו:

[ונתן ארבע. לערך שניה ואחת לראשונה:

בעל חוב מאוחר. דהיא ערך (הדא ערך) אחרון הוינו בעל חוב מאוחר שקדם ונבה מה שנבה נבה. כלומר כולהו הוו משעבדי לראשונה לו לאו דקדמה שניה ומה שקדמה ונבתה זבתה בו הך חלא דשייר משעבדא לראשונה וכשילנא דיהב לראשונה חל יצא לתו לא אית ליה לאין יהו מתנת יותר הילכך יצא ולי שתיהם:

תורה אור השלם

[דברים יג]

[ויקרא כז, ח]

[ויקרא כה]

[ויקרא כז, ג]

גליון השי"ס

גמ' זו מיתתה אוסרתה. ע' ב"ק דף י ע"א תוס' ד"ה שהשור:

אין נערכין פרק שני ערכין

נָתַן אַרְבַּע לָרִאשׁוֹנָה שֶׁהֲעֲרִיכוֹ כֹּהֵן עַל הָרִאשׁוֹנָה תְּחִילָּה נֹא יָצָא יְדֵי רִאשׁוֹנָה לְבָעֵי כֵּיוָן דִּבְבַת אַחַת נָדַר כִּי הֲדָדֵי תָּפְסָן וְהִלְכָּךְ כְּשֶׁבָּא כֹּהֵן לְהַעֲרִיכוֹ יֵשׁ לוֹמַר שֶׁיִּתֵּן תַּרְתֵּי וּפַּנֶּגָא לְהַאי וְכֵן לְאִילֵךְ אוֹ לְעֹלְמָא כּוּלְּהוּ חָזוּ וְאֵין לוֹ לַכֹּהֵן לוֹמַר רַק שֶׁיִּפְרַע כָּל אֶחָד מְלָעִים לְאַחַת לְעַצְמָהּ נִשְׁתַּעְבְּדוּ וְלֹא לְעָנִיּוּ וְאִי יָהִיב תְּרֵי וּפַּנֶּגָא לְהַאי וּתְרֵי וּפַּנֶּגָא לְהַאי נֹא יָצָא יְדֵי שְׁתֵּיהֶם שֶׁהֲרֵי הַאיזֶה שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לְאַחַת לְכָל הַלָּכָה כְּעִילָּגָא לְהַאי אֶחָד הָיָה אוֹמֵר לְהַאי אֶחָד הָיָה אוֹמֵר לְהַאי וְכוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי וְלֹא תִּתְּנֶנּוּ לְאַחַת לְעַצְמָהּ לְהַאי וּלְהַאי לְהַאי וּלְהַאי לְהַאי וְתַרְתֵּי וּפַּלְגָא לְהַאי אוֹ דִּלְמָא כּוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי וְכוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי? תֵּיקוּ. אֵין בַּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע וְלֹא יָתֵר כּוּ'. הָא תּוּ לְמָה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לַן: פָּחוֹת מִסֶּלַע הוּא דְּלֵיכָּא, הָא יָתֵר עַל סֶלַע אִיכָּא; יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים הוּא דְּלֵיכָּא, הָא פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים אִיכָּא, וּסְתָמָא כְּרַבָּנַן. [ב]מַתְנִי' אֵין "פֶּתַח בְּטוֹעָה" פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. [ג]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: טוֹעָה שֶׁאָמְרָה "יוֹם אֶחָד טָמֵא רָאִיתִי", פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. "שְׁנֵי יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. [ד]"שְׁלֹשָׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. "אַרְבָּעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁשָּׁה עָשָׂר. "חֲמִשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ חֲמִשָּׁה עָשָׂר. "שִׁשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר. "שִׁבְעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. "שְׁמוֹנָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר. [ה]"תִּשְׁעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ אֶחָד עָשָׂר. "עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ עֲשָׂרָה. "אֶחָד עָשָׂר" — פִּתְחָהּ תִּשְׁעָה.

"שְׁנַיִם

בָּעֵי רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָיוּ בְּיָדוֹ חֲמֵשׁ סְלָעִים וְאָמַר "שֵׁנִי עֲרָכִי עָלַי" בְּבַת אַחַת, מַהוּ? כֵּיוָן דִּבְבַת אַחַת נָדַר — כִּי הֲדָדֵי תָּפְסָן, יָהֵיב תַּרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי וְתַרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי, אוֹ דִּלְמָא כּוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי וְכוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי? תֵּיקוּ. אֵין בַּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע וְלֹא יָתֵר כּוּ'. הָא תּוּ לְמָה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לַן: פָּחוֹת מִסֶּלַע הוּא דְּלֵיכָּא, הָא יָתֵר עַל סֶלַע אִיכָּא; יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים הוּא דְּלֵיכָּא, הָא פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים אִיכָּא, וּסְתָמָא כְּרַבָּנַן. [ב]מַתְנִי' אֵין "פֶּתַח בְּטוֹעָה" פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. [ג]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: טוֹעָה שֶׁאָמְרָה "יוֹם אֶחָד טָמֵא רָאִיתִי", פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. "שְׁנֵי יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. [ד]"שְׁלֹשָׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. "אַרְבָּעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁשָּׁה עָשָׂר. "חֲמִשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ חֲמִשָּׁה עָשָׂר. "שִׁשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר. "שִׁבְעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. "שְׁמוֹנָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר. [ה]"תִּשְׁעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ אֶחָד עָשָׂר. "עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ עֲשָׂרָה. "אֶחָד עָשָׂר" — פִּתְחָהּ תִּשְׁעָה.

"שְׁנַיִם

וּפַּנֶּגָא לְהַאי וְכֵן לְאִילֵךְ אוֹ לְעֹלְמָא כּוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי וְלֹא תִּתְּנֶנּוּ לְאַחַת לְעַצְמָהּ לְהַאי וּלְהַאי לְהַאי וּלְהַאי לְהַאי וְתַרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי אוֹ דִּלְמָא כּוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי וְכוּלְּהוּ חַזְיָא לְהַאי? תֵּיקוּ. אֵין בַּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע וְלֹא יָתֵר כּוּ'. הָא תּוּ לְמָה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לַן: פָּחוֹת מִסֶּלַע הוּא דְּלֵיכָּא, הָא יָתֵר עַל סֶלַע אִיכָּא; יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים הוּא דְּלֵיכָּא, הָא פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים אִיכָּא, וּסְתָמָא כְּרַבָּנַן. [ב]מַתְנִי' אֵין "פֶּתַח בְּטוֹעָה" פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. [ג]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: טוֹעָה שֶׁאָמְרָה "יוֹם אֶחָד טָמֵא רָאִיתִי", פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. "שְׁנֵי יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. [ד]"שְׁלֹשָׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר. "אַרְבָּעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שִׁשָּׁה עָשָׂר. "חֲמִשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ חֲמִשָּׁה עָשָׂר. "שִׁשָּׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר. "שִׁבְעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. "שְׁמוֹנָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר. [ה]"תִּשְׁעָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ אֶחָד עָשָׂר. "עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי" — פִּתְחָהּ עֲשָׂרָה. "אֶחָד עָשָׂר" — פִּתְחָהּ תִּשְׁעָה.

"שְׁנַיִם

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:
ב מיי' פח' מהל' איסורי ביאה הל' כב:
ג מיי' פח' מהל' איסורי ביאה הל' יז:
ד מיי' פח' מהל' איסורי ביאה הל' יח:
ה מיי' פח' מהל' איסורי ביאה הל' יט:

רבינו גרשום

יהי ראשונה לא יצא. לכולהו הוו משעבדי לראשונה יהי שניה יצא להו לא הוה אית ליה]:

או לגמרא כולהו חזיא להאי. ערך:

וכולהו חזיא להאי. ערך ולא יצא יהי שניהם:

[הא יותר על סלע איכא וכתנות מחמשים איכא. כלומר לייהב מאי לאית ליה והא סתמא הוא כרבנן לאחרי נותן את כולם:

אין פתח בטועה פחות מז' ולא יותר על י"ז. כלומר אמה שראתה לא אין פתח בטועה יועדת אם כתף ז' מימי נדתה היא אם כתף ז' יום מימי זבתה היא. מי"ח יום הן כין נדה שבהן תהא שומרת יום כנגד יום או זבה גמורה כשהיא רואה בהן ג' ימים רצופין היא זבה גמורה ועייכה ז' נקיים וקרבן וקבל לא תראה בהן אלא יום אחד תשמור אחריו יום נקי כנגדו וטובלת לערב ותטהר ואפילו ראתה ב' ימים אע"ג דהויא זבה קטנה תשמור אחריהן יום ג' ותטבול לערב הנשי אבל אמה נדה ואלו איתרה אחר שבעה אם ראתה לא ביום ראשון מונה שפה ואם וכן אם ראתה ב' ימים (אע"ג דהויא זבה קטנה תשמור אחריהן יום ג' ותטבול לערב הנשי אבל לערב) מונה חמשה ואם וכן אפילו ראתה שפה מונה אחד ואם וטוהרה. ומשמיע ועל י"ח הם י"א יום לתורת זבה כמו שפירשנו. מי"ח ואילך שוב פסקו ימי זבה ומחרין ימי נדה. אבל אם לא ראתה אלא ב' ימים בסוף אחד עשר סופרת אחריהן ז' נקיים אפילו חון לי"א יום מי"ח ואילך. אבל כשהיא טועה וראתה ואינה יודעת אם היא בתוך ימי נדתה או בתוך ימי זבתה נעשים לא תצא מספיקה שתחזור לפתח נדתה ולאי על שתפסוק ז' נקיים והא שיעור הפחות שם לה וכן לא תפשוך ספיקתה יותר מי"ז יום שלאחר שתפסוק ז' ימים נקיים תחזור להיתירה הראשון לפתח נדה ולאי ומפרש כיצד טועה שאמרה יום אחד טמאת ראיתי ואינה יודעת אם בימי נדתה היא אם בימי זבתה] פתחה י"ז. כלומר לא תחזור לפתח נדתה ולאי על שתפסוק י"ז ימים נקיים. (ואמאי) [ולכך] צריכה י"ז לאחזינן בכל האי בדייתא לאומרא [ולא נקולא] לאחרינן למלא דהאיא יום טמאת הוי תחלת נדתה ומונה אחריו שפה ימים ו"א יום שלמים של ימי זבה היינו י"ז יום ואם"כ תחזור לפתח נדתה ולאי ואי אמרת למלא דהאיא יום טמאת הוה סוף זבתה לא היתה צריכה לפסוק אלא ז' נקיים בלבד כדין זבה ולא יותר והיינו קולא ואי אמרת דהאיא יום תחילת זבה הוה לא היתה צריכה לפסוק אלא יום אחד בלבד והיינו טפי קולא הלכך מספקינן בתחזון נדה דייהבינן לה טפי [שיעורא] לאומרא:

שני ימים טמאת ראיתי פתחה י"ח. לאחרינן למלא קמא הוה [סוף] י"ח של זבה ולאידך תחלת נדה וצריכה לפסוק שפה של נדה וי"ח כתחלת של זבה היינו י"ז ואי אמרת איפכא לא הוה צריכה לשמור אלא יום אחד והאי קולא:

[ג' ימים טמאת ראיתי פתחה י"ז. לאחרי למלא תרי הוו לסוף י"ח של ימי זבה ושלשי לתחלת נדה וצריכה שפה וי"ח כלאחרון ואי אמרת איפכא הוי קולא:

ל' ימים טמאת ראיתי פתחה ט"ז. לאחרינן תרי קמאי לסוף ימי זבה ותרי בתראי לתחלת נדה ופסו ה' ימים לנדה וי"ח הרי ט"ז ואי איפכא הוי קולא:

ה' ימים טמאת ראיתי פתחה ט"ו. לאחרינן תרי קמאי לסוף זבה ותלת לתחלת ימי נדה פסו ל' לנדה וי"א לזיבה הוינו פתחה ט"ו] וכן לכולהו אחרינן למלא תרי קמאי לסוף ימי זבה ומי זבה דהויא שומרת יום כנגד יום ולאידך לתחלת ימי נדה ואלו דפסו לה מימים טהורים של ימי נדה קא חשיב בהדי י"א לזיבה ולפום כן הוי פתחה ט"ו:

[ט' ימים טמאת ראיתי פתחה י"א. לכי חשבת תרי קמאי לסוף זבה ח' לנדה לא פסו אלא י"א לימי זיבה]:

י' ימים טמאת ראיתי פתחה עשרה. כ' לסוף זבה ח' לנדה ואחל לתחלת [ימי] זבה פסו לה י' מימי זבה. ולף על גב דהתתא הוו שלשה ימים לזיבה תרי קודם נדה ואחל לאחר נדה לא מיעטרפי למיהוי זבה גמורה שתהא נאכל קרבנה על שתהא שלשה ימים זבה רצופין אי קודם ימי נדה אי שלשה ימים אחר ימי נדה לגלא מיעטרפי הני ימי זיבה י"א קמאי לאידך י"א ימי זיבה לטוויה זבה גמורה:

וכן י"א [ימים] טמאת ראיתי פתחה ט'. לחשבינן כ' קמאי לסוף זבה ושבעה לנדה ותרי בתראי לתחלת זבה הוינו י"א ימים טמאת ראיתי ולא מיעטרפי הני לסוף זבה לנהי לתחלת זבה למיהוי זבה גמורה. פתחה ט' לחכי פסו מימי זיבה:

"שְׁנֵים עָשָׂר" — פִּתְחָהּ שְׁמוֹנָה. "שְׁלֹשָׁה עָשָׂר" — פִּתְחָהּ שִׁבְעָה. שֶׁאֵין פֶּתַח בְּטוֹעָה פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַבָּה: לְמָה לִי כּוּלֵּי הַאי? תִּימְנֵי שִׁבְעָה וְתִשְׁתְּרֵי! אֲמַר לֵיהּ: לְתַקּוֹנַהּ לִידֵי נִדָּה וּפִתְחָהּ קָאָמְרִינַן. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל הַטּוֹעוֹת זָבוֹת, מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפִּתְחָהּ שִׁבְעָה וּפִתְחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁמְּבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. אַטּוּ כָּל הַטּוֹעוֹת זָבוֹת? וְתוּ, יוֹם אֶחָד וּשְׁנֵי יָמִים בַּת אֵיתוּיֵי קָרְבָּן הִיא? אֶלָּא, כָּל זָבוֹת הַטּוֹעוֹת מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפִּתְחָהּ שִׁבְעָה, וּפִתְחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁמְּבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. (א) מַתְנִי' אֵין בִּנְגָעִים פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ אֶחָד, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת. גְּמָ' פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ — נִגְעֵי אָדָם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת — נִגְעֵי בָתִּים. אָמַר רַב פָּפָּא: "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל" — אֵלּוּ נִגְעֵי אָדָם, "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה" — אֵלּוּ נִגְעֵי בָתִּים. פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? אָמַר רַב יְהוּדָה: אִלְמָלֵא "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל" — מִי יוּכַל לַעֲמוֹד לִפְנֵי "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה". רַבָּה אָמַר: "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל" — מִפְּנֵי שֶׁ"מִּשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה". בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאִיתְּמַר: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כּוֹבֵשׁ, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: נוֹשֵׂא. רַבָּה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב יְהוּדָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. ה-ח (ב) מַתְנִי' אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים בְּשָׁנָה, וְלֹא נִרְאָה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אֵין נֶאֱכָלִין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה. לֶחֶם הַפָּנִים אֵין נֶאֱכָל פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה, וְלֹא יָתֵר עַל אַחַד עָשָׂר. ט (ג) אֵין קָטָן נִימּוֹל פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁנֵים עָשָׂר. גְּמָ' מַאי "לֹא נִרְאָה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה"? אָמַר רַב הוּנָא: לֹא נִרְאָה לַחֲכָמִים לְעַבֵּר יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלָא? אִם כֵּן

קָדֵים

רש"י

שְׁנֵים עָשָׂר פִּתְחָהּ שְׁמוֹנָה לְאַחַר שֶׁיָּשְׁבָה שְׁמוֹנָה נְקִיִּים יָצְתָה מִן הַסָּפֵק מִמָּה נַפְשָׁךְ אֲפִילּוּ תֹּאמַר שְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים סוֹף זִיבָה הָיוּ הֲרֵי כּוּלּוּ לָהּ מִמִּנְיָן הָאַחֲרוֹן י"ח יָמִים וְיָצְאוּ יְמֵי נִדּוֹת וְזוֹב וּתְחִילַּת נִדָּה הִיא אֲבָל יוֹם שְׁמִינִי עַצְמוֹ סָפֵק הוּא דְּיֵשׁ לוֹמַר שְׁנַיִם מִן הי"ב הָיוּ סוֹף זִיבָה וְהָעֲשָׂרָה שִׁבְעָה מֵהֶן לְנִדּוֹת וְהַשְּׁלֹשָׁה לְזוֹב וְהָוְיָא זָבָה וְז' נְקִיִּים יָשְׁבָה וּשְׁמִינִי זֶה שֶׁרָאֲתָה בּוֹ עֲדַיִין מִן הָאֶחָד עָשָׂר הוּא וְאֵינָהּ תְּחִילַּת נִדָּה שֶׁאֵין בֵּין סוֹף נִדָּה לִתְחִילַּת נִדָּה פָּחוֹת מי"א יוֹם דְּכוּלּוּ הי"ב יָמִים מִמִּנְיָן הָאַחֲרוֹן אוֹ שֶׁמָּא תְּחִילַּת נִדָּה הִיא שֶׁיּוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר תְּחִילַּת נִדָּה הָיָה וּלְסוֹף שִׁבְעָה כָּלוּ לָהֶם יְמֵי נִדּוֹת וְהִתְחִילוּ בִּשְׁמִינִי יְמֵי זִיבָה וּלְיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר הָלְכוּ לָהֶם מִימֵי זוֹב חֲמִשָּׁה נִמְצָא שֶׁיִּכְלוּ לָהֶם יְמֵי זוֹב לְסוֹף שִׁשָּׁה וּלְסוֹף שִׁשָּׁה כָּלוּ יְמֵי נִדָּה וְזוֹב וַהֲרֵי יָשְׁבָה [שִׁבְעָה] נְקִיִּים לְזִיבָה וּשְׁמִינִי זֶה תְּחִילַּת נִדָּה הוּא וְהַיְינוּ סָפֵק וְקִלְקוּל גָּדוֹל שֶׁלֹּא תַּחֲזוֹר לְפֶתַח נִדָּתָהּ עַל לְאַחַר י"ז יוֹם דְּקָדְרָא וְהָוְיָא לָהּ טוֹעָה שֶׁאָמְרָה יוֹם אֶחָד טָמֵא רָאִיתִי וְאֵינִי יוֹדַעַת אִם בִּימֵי נִדָּה וְאִם בִּימֵי זִיבָה וְאִם תִּפְסוֹק לְאַחַר רְאִיַּית שְׁמִינִי זֶה שִׁבְעָה יָמִים וְתִרְאֶה וְתִרְצָה לִשְׁמוֹר יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם נַחְמִיר עָלֶיהָ וְנֹאמַר שֶׁמָּא יוֹם שֶׁרָאֲתָה בּוֹ סוֹף זִיבָה הָיָה וְעַכְשָׁיו תְּחִילַּת נִדָּה הוּא אוֹ אִם תִּרְאֶה ג' וְתִרְצֶה לִמְנוֹת אַרְבָּעָה יָמִים נַחְמִיר עָלֶיהָ וְנֹאמַר שֶׁמָּא אוֹתוֹ יוֹם שְׁמִינִי שֶׁרָאֲתָה בּוֹ תְּחִילַּת נִדָּה הָיָה וְעַכְשָׁיו בִּימֵי זוֹב הִיא וְזָבָה הִיא וְכֵן בְּסָפֵק זֶה הִיא לְעוֹלָם עַד שֶׁתֵּשֵׁב שִׁבְעָה נְקִיִּים: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פִּתְחָהּ שִׁבְעָה ב' (יָמִים) קַמָּאֵי מְסַפְּקִינַן לְסוֹף זִיבָה כְּשׁוּ לְהוּ י"א וְז' נְקִיִּים הֲרֵי י"ח: שֶׁאֵין פֶּתַח בְּטוֹעָה פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה שֶׁאֲפִילּוּ רָאֲתָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְפִתְחָהּ בְּפָחוֹת מִז' נְקִיִּים דְּמִמָּה נַפְשָׁךְ זָבָה הִיא כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יָשְׁבָה ז' נְקִיִּים לֹא תָּצָא מִידֵי זִיבָה: א"ל רַב אַדָּא וְכוּ' רַב אַדָּא טָעֵי וְסָבַר דְּכָל הָנָךְ י"ז וט"ז וט"ו לְמִשְׁרְיֵיהּ לְגַבְרָא קָאָמְרֵי: נִדָּה וּפִתְחָהּ שֶׁתֵּדַע מֵאֵימָת תִּמְנֶה יְמֵי נִדָּה שֶׁאִם תִּרְאֶה שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים לֹא תִּמְנֶה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה וְהֵם וְאֵינָךְ יִהְיוּ לָהּ יְמֵי זוֹב שֶׁאִם תִּרְאֶה אַחַר תְּהֵא שׁוֹמֶרֶת יוֹם: כָּל הַטּוֹעוֹת זָבוֹת לְקַמָּן מְפִיךְ לָהּ וּמְפָרֵשׁ אֶלָּא כָּל זָבוֹת הַטּוֹעוֹת כְּלוֹמַר כָּל הָנָךְ דְּאִיכָּא בְּהָנָךְ דִּלְעֵיל דְּמָנֵינַן לְסַפּוֹקִינַן בְּזָבוֹת כְּגוֹן כּוּלְּהוּ בַּר מִיּוֹם אֶחָד טָמֵא וּשְׁנֵי יָמִים טָמֵא דְּבִיר מִתְּלָתָא יוֹמֵי טָמֵא לֵיכָּא לְסַפּוּקָהּ בְּזָבָה: מְבִיאוֹת קָרְבָּן לְסוֹף שִׁבְעָה נְקִיִּים שְׁתֵּי תוֹרִים אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה כְּדִין זָבָה דְּשֶׁמָּא זָבוֹת הָיוּ: וְאֵינוֹ נֶאֱכָל הַחַטָּאת אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת דְּשֶׁמָּא לֹא יְמֵי זִיבָה הָיוּ וְחַטָּאת זוֹ חוּלִּין וּמְלִיקָתָהּ נְבֵילָה דְּחוּלִּין מְלוּקִין אֵינָן אֶלָּא נְבֵילָה וְהָעוֹלָה קְרֵיבָה עַל תְּנַאי אִם זָבָה הִיא תְּהֵא לְחוֹבָתָהּ וְאִם לָאו תְּהֵא נְדָבָה אֲבָל חַטָּאת נְדָבָה לֵיכָּא: חוּץ מִפְּתָחָהּ ז' וּפְתָחָהּ ח' שֶׁמְּבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל דְּמִמָּה נַפְשָׁךְ כֵּיוָן דְּרָאֲתָה י"ב רְצוּפִין זָבוֹת נִינְהוּ דְּאִי נָמֵי אָמְרַתְּ שְׁנֵי קַמָּאֵי לְסוֹף זִיבָה אַפֵּ"ה הָוְיָא תְּחִלַּת נִדּוֹת וְזִיבָה מִמִּנְיָן הָאַחֲרוֹן דְּהָא כְּשׁוּ לְהוּ י' יָמִים ז' לְנִדּוֹת וְג' לְזוֹב וכ"ש אִי קַמָּאֵי הָווּ תְּחִלַּת נִדּוֹת אוֹ ג' מִינַּיְיהוּ סוֹף זִיבָה מִמָּה נַפְשָׁךְ זָבוֹת הֵן אֲבָל כּוּלְּהוּ קַמַּיְיתָא סָפֵק זָבוֹת הֵן דְּאִיכָּא לְמֵימַר ג' יָמִים מֵהֶנָךְ זִיבָה הָווּ וְזָבָה הִיא וְאִיכָּא לְמֵימַר לָאו זָבָה הִיא דְּכ' יוֹמֵי קַמָּאֵי מִסּוֹף זָבוֹת וְתוּ לָא הָוְיָא זָבָה מִמִּנְיָן הָאַחֲרוֹן: אַטּוּ כָּל הַטּוֹעוֹת זָבוֹת וְהָא חֲשָׁשָׁא בְּעָלְמָא הוּא וְלָאו וַדַּאי זָבוֹת נִינְהוּ: אֶלָּא כָּל זָבוֹת הַטּוֹעוֹת דְּמַשְׁמַע כָּל שֶׁיֵּשׁ לְסַפְּקוֹ בְּזוֹב מֵחֲמַת טָעוּתוֹ דְּהַיְינוּ מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים טָמֵא רָאִיתִי וְאֵילָךְ: מַתְנִי' אֵין טוֹהַר בִּנְגָעִים בְּפָחוֹת מִשָּׁבוּעַ אֶחָד לְהֶסְגֵּר: גמ' נִגְעֵי אָדָם יֵשׁ בָּהֶם בְּשָׁבוּעַ אֶחָד כְּדִכְתִיב בַּפָּרָשָׁה: נִגְעֵי בָּתִּים שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת כִּדְתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְשָׁב הַכֹּהֵן וּבָא הַכֹּהֵן זוֹ הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה מָה בִּיאָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ אַף שִׁיבָה כּוּ' וּמִנַּיִן שֶׁאִם עָמַד הַנֶּגַע בְּעֵינָיו בָּזֶה וּבָזֶה בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּשְׁנִיָּה מִנַּיִן שֶׁחוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ וְהַיְינוּ שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי ת"ל וּבָא הַכֹּהֵן וְאִם בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן מַה מְּנַיִינוּ וְכוּ': אֵלּוּ נִגְעֵי אָדָם שֶׁנִּבְרָרִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד אִם לְטַהֵר אִם לֵיחָלֵט וּצְדָקָה גְּדוֹלָה הִיא זוֹ: אִלְמָלֵא צִדְקָתְךָ כּוּ' כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי [וְכוּ'] רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר כּוֹבֵשׁ הקב"ה כּוֹבֵשׁ וּמַסְתִּיר עֲוֹנוֹת תַּחַת מְחִילַּת כִּסֵּא הַכָּבוֹד כְּדֵי שֶׁיַּכְרִיעוּ הַזְּכִיּוֹת: נוֹשֵׂא נוֹשֵׂא וּמַגְבִּיהַּ כַּף הָעֲוֹנוֹת לְמַעְלָה כְּדֵי שֶׁיַּכְרִיעוּ הַזְּכִיּוֹת: רַבָּה כְּר' אֶלְעָזָר וְהָכִי קָאָמַר צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל שֶׁאַתָּה מַכְרִיעֵנוּ בַּמֶּה שֶׁאַתָּה כּוֹבֵשׁ וּמַסְתִּיר מִשְׁפָּטֶיךָ דְּהַיְינוּ עֲוֹנוֹת בִּתְהוֹם רַבָּה: וְרַב יְהוּדָה כְּר' יוֹסֵי [בר"ח] וְהָכִי קָאָמַר אִלְמָלֵא צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לָנוּ צְדָקָה שֶׁאַתָּה מַגְבִּיהַּ עֲוֹנוֹת מִי יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי מִשְׁפָּטֶיךָ שֶׁיִּהוּ מַכְרִיעִין עַל תְּהוֹם רַבָּה: מַתְנִי' אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים מְעוּבָּרִין שֶׁל שְׁלֹשִׁים יוֹם בַּשָּׁנָה וְעוּלָּא מְפָרֵשׁ טַעְמָא בגמ': פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם לְיוֹם שֵׁנִי לַאֲפִיָּיתָן: וְלֹא יוֹתֵר עַל שָׁלֹשׁ לְיוֹם שָׁלֹשׁ לַאֲפִיָּיתָן נֶאֱכָלִין וְתוּ לָא. חָל יוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת נֶאֱפוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁאֵין אֲפִיָּיתָן דּוֹחָה לֹא שַׁבָּת וְלֹא יו"ט וְנֶאֱכָלוֹת בי"ט לְאַחַר תְּנוּפָתָן דְּהַיְינוּ לְיוֹם שְׁלִישִׁי וּכְשֶׁחָל עֲצֶרֶת בְּאֶחָד מִשְּׁאָר יְמֵי הַשַּׁבָּת נֶאֱפוֹת עֶרֶב י"ט וְנֶאֱכָלוֹת בי"ט שֶׁהוּא שֵׁנִי לַאֲפִיָּיתָן: לֶחֶם הַפָּנִים כּוּ' כֵּיצַד נֶאֱפִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְנֶאֱכָלִין לַשַּׁבָּת הָאַחֶרֶת שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעִי לַאֲפִיָּיתָן חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת חֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת וְשִׁשִּׁי בְּשַׁבָּת נֶאֱפֶה לֶחֶם הַפָּנִים בִּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת וְנִסְדָּר בְּשַׁבָּת וְנֶאֱכָל בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה שֶׁהוּא אַחַד עָשָׂר לַאֲפִיָּיתוֹ: קָטָן נִימּוֹל לִשְׁנֵים עָשָׂר כֵּיצַד נוֹלַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת אֵינוֹ נִימּוֹל בְּשַׁבָּת דִּשְׁמָא תְּשִׁיעִי הוּא דְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת סָפֵק יוֹם סָפֵק לַיְלָה וְאִם יוֹם הוּא נִמְצָא שַׁבָּת יוֹם תְּשִׁיעָה וּמִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ אֵינָהּ דּוֹחָה לֹא שַׁבָּת וְלֹא יו"ט וְאִם חָלוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל ר"ה אַחַר אוֹתוֹ שַׁבָּת אֵינוֹ נִימּוֹל עַד יוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא שְׁנֵים עָשָׂר לְלֵידָתוֹ: גמ' לֹא נִרְאָה לַחֲכָמִים לְעַבֵּר יוֹתֵר עַל שְׁמוֹנָה כּוּ' וְרֵישָׁא דְּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי אֵין פּוֹחֲתִין מל' חֳדָשִׁים מְעוּבָּרִין לָאו עָבְדִינַן חֲסֵירִין יוֹתֵר עַל שְׁמוֹנָה אֲבָל שְׁמוֹנָה עָבְדִינַן וְלָא מְפָרֵשׁ הַשְׁתָּא וְעוּלָּא מְפָרֵשׁ לָהּ לְקַמָּן וְרַב הוּנָא אִית לֵיהּ דְּעוּלָּא: דְּאִם כֵּן לְעָבְדִינַן תִּשְׁעָה מְלֵאִים קָדִים אָתֵי סִיהֲרָא חַדְתָּא תְּלָתָא יוֹמָא קוֹדֶם ר"ה שֶׁבֵּין מוֹלַד תִּשְׁרֵי זֶה לְמוֹלַד תִּשְׁרֵי הַבָּא ל' יָמִים וְח' שָׁעוֹת ותתע"ו חֲלָקִים וְאִם מוֹלַד תִּשְׁרֵי זֶה בִּתְחִילַּת לֵיל שַׁבָּת נִמְצָא מוֹלַד תִּשְׁרֵי הַבָּא בִּשְׁמוֹנָה שָׁעוֹת לְיוֹם אַרְבַּע בַּשַּׁבָּת וּכְשֶׁאָנוּ מְסַדְּרִין הַחֳדָשִׁים אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר נִקְבַּע רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּיּוֹם הַמּוֹלָד שֶׁסֵּדֶר תּוֹלְדוֹת הַלְּבָנָה אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר שֶׁחֹדֶשׁ לְבָנָה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם וַחֲצִי וּשְׁתֵּי יְדוֹת שָׁעָה וְע"ג חֲלָקִים הֲרֵי לִשְׁנֵי חֳדָשִׁים נ"ט יָמִים הַיְינוּ חוֹדֶשׁ אֶחָד מִתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים וְחֹדֶשׁ אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וּכְשֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שִׁבְעָה מְלֵאִים נִדְחֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם אֶחָד לְאַחַר הַמּוֹלָד וְאִם שְׁמוֹנָה מְלֵאִים נִדְחֶה שְׁנֵי יָמִים וְאִם תִּשְׁעָה מְלֵאִים נִדְחֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים:

תוספות

וְלֹא יָתֵר עַל ג' שְׁבוּעוֹת נִגְעֵי בָּתִּים דִּזְימְנִין דְּלָא יָדְעִינַן אִם נִטְהֲרוּ לְגַמְרֵי עַל שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת כְּגוֹן שֶׁאִם עָמַד בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי וְחוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנָתַן לוֹ שָׁבוּעַ אַחֵר שֶׁאִם חָזַר טָעוּן נְתִיצָה וְאִם לֹא חָזַר טָהוֹר אֲבָל אָדָם לְעוֹלָם בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת יָדְעִינַן דִּינָיו דְּאִם עָמַד בְּשָׁבוּעַ שֵׁנִי טָהוֹר מִיָּד וּבִפְחוֹת (מִשִּׁשָּׁה) יָמִים אֵין נֵידַע טַהֲרָתוֹ דְּאֵין הֶסְגֵּר פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה: מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה נִגְעֵי בָּתִּים שֶׁיְּכוֹלִין לָבֹא לִידֵי אִיחוּר שֶׁל שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת: מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלָא דְּאִם כֵּן מַקְדִּים סִיהֲרָא ג' יָמִים שֶׁאִם מוֹלַד תִּשְׁרֵי בִּתְחִילַּת לֵיל שַׁבָּת מוֹלַד תִּשְׁרֵי הַבָּא בְּיוֹם ל' ח' שָׁעוֹת וְכִי עָבְדִינַן אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר נִקְבַּע ר"ה בַּל' וּכְשֶׁאָנוּ עוֹשִׂים תִּשְׁעָה מְלֵאִים הֲרֵי הַקְּבִיעוּת מִתְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים וְנִדְחָה ר"ה מִיּוֹם הַמּוֹלָד שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהַקִּיבּוּעַ יִהְיֶה בְּיוֹם שַׁבָּת וּמִיּוֹם אַרְבַּע הָיָה הַמּוֹלָד הַשְׁתָּא נָמֵי קָדִים תְּרֵי יוֹמֵי שֶׁמְּאַחֵר הַקִּיבּוּעַ שְׁנֵי יָמִים לַמּוֹלָד יוֹם ל' וְיוֹם ה' וּבְיוֹם ו' יִהְיֶה הַקִּיבּוּעַ וַהֲרֵי דְּמַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי דְּמִיּוֹם ל' תִּהְיֶה נִרְאֵית לְבָנָה הַחֲדָשָׁה וְקָשֶׁה לְרַשִׁ"י לִישָּׁנֵי דְּמַשְׁכַּחַת דְּלָא מַקְדִּים שְׁנֵי יָמִים כְּגוֹן דְּמוֹלַד קִיבּוּעַ שֶׁעָבַר הָיָה בְּיוֹם ל' דְּשִׁית שָׁעֵי מִיכַּסֵּי סִיהֲרָא וְלֹא תֵּרָאֶה עַד לְמָחָר בְּיוֹם ה' דְּלָא מַקְדִּים רַק חַד יוֹמָא דִּבְהָכִי מִיתּוֹקְמָא לְפִי הַתֵּירוּץ דְּאֵין הַמּוֹלָד נִרְאֶה בְּיוֹמוֹ מִשּׁוּם דְּמִיכַּסֵּי סִיהֲרָא שִׁית שָׁעֵי כָּךְ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּפֵירֵשׁ הָכָא נָמֵי כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת וְעִיבּוּר שָׁנָה חֹדֶשׁ וְשָׁלֵי ה' כ"א תקפ"ט וְתִמְצָא מוֹלַד תִּשְׁרֵי בְּיוֹם ה' כ"א שָׁעָה וְשִׁית שָׁעֵי מִיכַּסֵּי סִיהֲרָא תִּמְצָא שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה הַלְּבָנָה עַד לֵיל שַׁבָּת (וְעִיבּוּר שָׁנָה חֹדֶשׁ) וְאֵין מְאַחֵר קִיבּוּעַ שֶׁל שָׁנָה זוֹ מִשֶּׁל אֶשְׁתָּקַד בִּשְׁבִיל הָעִיבּוּר רַק ה' יָמִים וְלוּלֵי ב' מְלֵאִים הָיָה הַקִּיבּוּעַ בְּיוֹם ה' בִּשְׁבִיל (ה') מְלֵאִים יְתֵירִים עַל אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר מִתְאַחֵר הַקִּיבּוּעַ יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שִׁשִּׁי וְיִקָּבַע בְּיוֹם שְׁבִיעִי כְּמוֹ אֶשְׁתָּקַד וְהַשְׁתָּא לֹא קָדְמָה רְאִיַּית הַלְּבָנָה לְקִיבּוּעַ אֶלָּא יוֹם אֶחָד וּפֵי' בַּקּוּנְטְרֵס וְאע"ג דִּזְימְנִין דְּאִיכָּא כְּגוֹן אִם הָיָה הַמּוֹלָד דְּאֶשְׁתָּקַד בְּעֶרֶב שַׁבָּת בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר וְנִקְבַּע בַּשַּׁבָּת וְכִי שָׁלֵית ה' כ"א תקפ"ט תִּמְצָא הַמּוֹלָד בְּיוֹם ה' י"ל וְנִרְאֵית הַלְּבָנָה בּוֹ בַּיּוֹם וְעַתָּה קָבְעוּ בַּשַּׁבָּת דְּהָא שְׁמוֹנָה מְלֵאִים עֲבַדְתְּ וְהַשְׁתָּא קָדִים תְּרֵי יוֹמֵי לָאו פִּירְכָא הִיא דַּאֲנַן בְּהָכִי מוֹקְמִינַן בִּדְלָא קָדִים אֶלָּא חַד יוֹמָא וְעוֹד קָשֶׁה לוֹ הַשְׁתָּא דְּקָאָמַר הַשַּׁ"ס מַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי מַשְׁמַע דִּלְעוֹלָם לֹא אֵירַע כֵּן וְהַשְׁתָּא אָנוּ לוֹחִים בּוֹ מוֹלַד הַבָּא בגטר"ד וְיִקָּבַע בְּיוֹם ה' וְאִיכָּא תְּרֵי יוֹמֵי וְלֵיכָּא לְאַחוּיֵי דְּהַשְׁתָּא לֹא אִיכְפַּת לָן מִידֵי דְּמִכַּמָּה דְּבָרִים אֵין מִנְהָג שָׁוֶה לְמָה שֶׁהָיָה בִּימֵי הָאָמוֹרָאִים דְּבִימֵיהֶם לֹא הָיוּ לוֹחִין יוֹם אֶחָד מִפְּנֵי עֲרָבָה כַּאֲשֶׁר אָנוּ לוֹחִים דְּהָא לֵיתָא דְּהָא רַשִׁ"י פֵּי' וְתֵירֵץ דִּלְדִידְהוּ לָא דָּחוּ הַשְׁתָּא יוֹם ז' לְקַיֵּים מִצְוַת שׁוֹפָר מִשּׁוּם דְּא"כ זִימְנִין דְּאַשְׁכְּחַן דְּמַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי דְּאֵירַע הַמּוֹלָד בהי"ח וְנִדְחָה גַּם לְמָחָר מִשּׁוּם תְּרֵי שַׁבֵּי וְאִי לָחִינוּ לֵיהּ גַּם בְּיוֹם ז' עַד יוֹם א' אַשְׁתְּכַח דְּמַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי הַשְׁתָּא נָמֵי דְּיָיקִינַן וְתֵירֵץ רַשִׁ"י דִּלְדִידְהוּ אֵין אָנוּ תּוֹפְסִין גטר"ד לְהַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי דְּלִבְנֵי בָּבֶל מִיכַּסֵּי סִיהֲרָא י"ח מֵחַלְתָּא (וְשִׁית מֵעַתִּיקָא) כִּדְאִי' סוֹף פ' קַמָּא דר"ה (דַּף כ:) וְלָא הָוֵי מַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי הוֹאִיל וְלֹא לַכֹּל נִרְאֵית בְּאוֹתוֹ יוֹם עַל לְמָחָר וא"ת א"כ מַאי קַשְׁיָא לֵיהּ (תְּרֵי) נָמֵי מַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי הָא לָא כְּשֶׁהַמּוֹלָד דְּאֶשְׁתָּקַד בִּתְחִילַּת לֵיל שַׁבָּת הָאִידָּנָא בַּל' ח' שָׁעֵי וְלֵיכָּא הַקְדָּמָה ב' יוֹמֵי וְי"ל דְּמַשְׁמַע לֵיהּ דְּהַמּוֹלָד דְּאֶשְׁתָּקַד הָיָה בְּיוֹם ו' י"ח אוֹ לְמַטָּה דּוּמְיָא דְּרֵישָׁא דְּאֵין פּוֹחֲתִין מל' חֳדָשִׁים מְעוּבָּרִין וְח' חֲסֵירִים דִּבְכָךְ תִּתְפָּרֵשׁ לְרַב הוּנָא וְכֵן מְפָרֵשׁ לָהּ לְעוּלָּא בְּסָמוּךְ וְלָא מַשְׁכַּחַת פֵּירוּשׁוֹ שֶׁל עוּלָּא דַּח' חֲסֵירִים עָבְדִינַן רַק בְּכִהַאי גַּוְונָא שֶׁמּוֹלַד דְּאֶשְׁתָּקַד הָיָה מִיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַקִּיבּוּעַ הִילְכָּךְ מַשְׁמַע לֵיהּ לְרַב הוּנָא דְּסֵיפָא נָמֵי מַיְירֵי בְּהָכִי שֶׁהַמּוֹלָד דְּאֶשְׁתָּקַד קֹדֶם לְיוֹם הַקִּיבּוּעַ בּוֹ' י"ח הִילְכָּךְ הָאִידָּנָא הַמּוֹלָד בְּיוֹם אַרְבָּעָה ב' שָׁעוֹת דְּכִי נָמֵי מִיכַּסֵּי שְׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁעוֹת תֵּרָאֶה בְּיוֹם רְבִיעִי וְנִיחָא הַשְׁתָּא דְּהָא אַמַּאי לָא שָׁנֵי דְּאֶשְׁתָּקַד הָיָה הַמּוֹלָד בַּז' י' שָׁעוֹת דְּמַשְׁמַע לֵיהּ דּוּמְיָא דְּסֵיפָא דְּהַמּוֹלָד בַּיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַקִּיבּוּעַ וְאִם תֹּאמַר לְמַאי דִּפְרִשִׁינַן דְּלָא תָּפְסִין לְמַקְדִּים סִיהֲרָא אִם לֹא קֹדֶם י"ח שָׁעָה מַאי קָאָמַר בִּתְחִילַּת הַסּוּגְיָא הַשְׁתָּא קָדִים תְּרֵי יוֹמֵי כִּי עָבְדִינַן שְׁנֵי מְלֵאִים יְתֵירִים עַל כְּסִדְרָן וּמַאי קָאָמַר הֲלֹא יָכוֹל לִהְיוֹת דִּבְשְׁנֵי מְלֵאִים הָיָה הַמּוֹלָד לְתִשְׁעָה שָׁעוֹת דְּכָל אוֹתוֹ יוֹם לֹא תֵּרָאֶה לִבְנֵי בָּבֶל וְי"ל דְּפָרִיךְ מַקְדִּים תְּרֵי יוֹמֵי הֵיכָא מִיהָא דְּאֶשְׁתָּקַד אֵירַע הַמּוֹלָד בַּיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי הַקִּיבּוּעַ [בְּיוֹם ו' שָׁעָה דְּהָאִידָּנָא יֶאֱרַע בְּיוֹם הַקִּיבּוּעַ דְּכִי נָמֵי תִּתְכַּסֶּה י"ח תֵּרָאֶה אַחַר כָּךְ. רַשִׁ"י]:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' איסורי ביאה הל' כ:
ב מיי' פא' מהל' מחוסרי כפרה הל' ו:
ג מיי' פא' מהל' טומאת צרעת הל' ו:
ד מיי' פט"ו מהל' טומאת צרעת הל' ב:
ה מיי' פי"ח מהל' קידוש החודש הל' ט:
ו מיי' פח' מהל' תמידים ומוספין הל' ה:
ז מיי' פח' מהל' תמידים ומוספין הל' ט:
ח מיי' פה' מהל' תמידים ומוספין הל' י:
ט מיי' פא' מהל' מילה הל' יג, טוש"ע יו"ד סי' רסו סעי' ח:

מסורת הש"ס

א משנה נגעים
ב משנה מנחות; מנחות ק:; ויקרא רבה; תוספתא ערכין
ג משנה שבת

רבינו גרשום

[י"ב ימים טמא ראיתי. אז הויא זבה גמורה לאכול קרבנה לתרי קמאי חשבינן סוף זיבה א' לנדה וג' זבה השתא הויא זבה גמורה:

פתחה שמונה. דהכי פשו מימי זיבה. וכ"ש באומרת י"ג טמא ראיתי דהויא זבה גמורה דבין קודם ז' ימי נדה ובין לאחר ז' ימי נדה איכא לשווייה זבה גמורה והויא פתחה ז'. דכל מנרפת לז' ימי נדה ל' ימים מהני בתראי י"א פשו להו ז' והיינו דקאמר שאין פתח בטועה פחות מז' כו' שאחר שתפסוק הללו ז' ימים תחזור לפתח נדתה ודאי. שאם תראה יום אחד מונה ששה והוא והויא טהורה ודאי כדכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה ולא יותר:

תימני שבעה נקיים ותשתרי לבעלה. ממה נפשך דאפילו זבה גמורה הויא לא צריכה אלא ז' נקיים ותו לא דכתיב ואם טהרה מזובה]:

לתקונה [לידי] נדה ופתחה קא אמרינן. כלומר כולי האי דאמרינן הוא כדי לתקונה שתחזור לפתח נדתה ודאי שלא תהא צריכה [למנות] בימי נדתה אלא (ששה והוא או ה') [חמשה או ארבעה והם] אפילו ראתה ששה שתהא מונה אחד והם ותיטהר. ושתדע מתי היא זבה שחייבת קרבן:

כל הטועות זבות. כל אשה שראתה דם ואינה יודעת אם בימי נדה אם בימי זיבה הרי היא בחזקת זבה דאזלינן לחומרא ומשיב התלמוד כל הטועות זבות בתימה [היכי מצי אמר זבות גמורות] והלא אינן אלא ספק זבות [גמורות] ספק נדות:

ותו יום אחד טמא ראיתי שני ימים טמא ראיתי בת אייתויי קרבן היא והלא אינן ספק אלא או ספק נדות או ספק שומרת יום דלאו בת קרבן היא עד דראתה ג' ימים וקא מעיילא חולין לעזרה:

אלא אימא כל הזבות הטועות. [כלומר מג' ימים טמא ראיתי ואילך דספק זבה גמורה הויא ספק נדה מביאות קרבן משום ספק זיבה]:

ואינו נאכל דתניא [בנזיר דף כט] ר' יוסי בר יהודה אומר אשם תלוי נאכל חטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת מ"ט הכא חדא ספיקא והכא תרי ספיקי. אשם תלוי אינו אלא ספיקא אחת ספק קודש ספק חולין לעזרה משום הכי נאכל ועוד משום הכי נאכל דאמרינן מתנדב אדם [ומביא] אשם תלוי בכל יום שאם אינו בא על חטא זה בא על חטא אחר אבל חטאת העוף יש בו ב' ספיקות של איסור ספק חולין לעזרה וספק איסור נבילה [משום דבעיא מליקה ואי חולין היא אית בה איסור נבלה] הילכך מביאה קרבן ואינו נאכל:

[חוץ מפתחה שבעה ופתחה שמונה היכא דראתה י"ב ימים או י"ג ימים דהתם ליכא לספוקי דהתם הויא זבה גמורה ודאי כדאמרן לעיל הילכך מביאות קרבן ונאכל. ההוא דקאמרי מביאות קרבן ואינו נאכל)נראה דצ"ל אסור להניחו כמות שהוא משום בזיון קדשים אלא או בקבורה וכו' ועי' בתמורה לד במשנה דנחלקו ת"ק ור"י בזה. אלא או בקבורה או בשרפה]:

אין בנגעים פחות משבוע אחת [ולא יותר על ג' שבועות]. שאין ומכוה הסגרן שבוע אחת ובתים הסגרן ג' שבועות [מפורש בתורת כהנים]:

צדקתך כהררי אל נגעי אדם שעשה הקב"ה צדקה עמו שאין הסגירו אלא שבוע:

ומשפטיך תהום רבה אלו נגעי בתים. שאין נגמר דינן עד ג' שבועות]:

אילמלא צדקתך. שהיא [גדולה] כהררי אל שכובש שכשים בו באדם מחצה עונות ומחצה זכיות נושא עון אחד מן הכף מאזנים ומעבירו ומוחלו כדי שיכריעו הזכיות:

שאלמלא כן שאם לא יהא נוטל [עון מן הכף וכובשו וגונזו (שאם) אם לא יחטא] ומעביר ראשון ראשון ומניח להכריע (הזכיות) [החובות] מי יוכל לעמוד מפני משפטיך (שיהיו מכריעין) [שיורדין] על תהום רבה:

רבא אמר צדקתך כהררי אל. שאתה נוטל עון מן הכף [וכובשו] וגונזו שאם לא יחטא שוב אתה מוחלו ואם חטא אתה מצרפו עם שאר עונות ולנו מפני שמשפטיך תהום רבה בשאינו חוזר בו:

רבא כר"א דאמר כובש כדאמרן ופליגי תנאי בזהב)שם בר"ה לא הובא רק פלוגתא דאמוראי דר"א ור"י בר חנינא ואולי צ"ל ופלוגתא דהנך אמוראי הוא בר"ה י"ז. במס' ר"ה:

[אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברי' של ל' ל' יום ומפרש (עולא) [רב הונא] בגמ' מה טעם לא נראה לחכמים שיתכן לעבר יותר משמונה:

תורה אור השלם

וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת וגו' [ויקרא יג, יח-כח]

צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם־וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְהוָה [תהילים לו, ז]

וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וגו' [שמות לד, ו]

קָדֵים אָתֵי סֵיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי! הַשְׁתָּא נָמֵי קָא קָדֵים אָתֵי תְּרֵי יוֹמֵי. [א]כִּדְאָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת, הָכָא נָמֵי כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת, וְעִיבּוּר שָׁנָה חוֹדֶשׁ. דַּל יַרְחָא מַלְיָא בַּהֲדֵי יַרְחָא חַסִּירָא, וְאַכַּתִּי חַד יוֹמָא! לָא אַדַּעְתַּיְיהוּ דְּאִינָשֵׁי. [ב]עוּלָּא אָמַר: לֹא נִרְאָה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה, וּמַאי טַעְמָא קָאָמַר — מָה טַעַם אֵין פּוֹחֲתִים מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים בְּשָׁנָה — מִשּׁוּם דְּלֹא נִרְאָה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יָתֵר עַל שְׁמוֹנֶה. מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלָא, דְּאִם כֵּן מְיַיתְּרָא סֵיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי, הַשְׁתָּא נָמֵי קָא מְיַיתְּרָא תְּרֵי יוֹמֵי! כִּדְאָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת, הָכָא נָמֵי כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת, דַּל יַרְחָא חַסִּירָא בַּהֲדֵי יַרְחָא מַלְיָא. וְאַכַּתִּי אִיכָּא חַד יוֹמָא, סָבְרִי: אִיתְחֲזוֹיֵי אִיתְחֲזִי וַאֲנַן לָאו אַדַּעְתִּין.
בְּמַאי

קדים [אתי] סיהרא תלתא ג' ימים קודם ראש השנה שהמולד ביום ל' וראש השנה בשבת ומרנני עלמא בתר רבנן למימר כל מה דבעו עבדי: כדאמר רב משרשיא לקמן גבי ערכת כגון שהיתה שנה מעוברת הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת: עיבור שנה חדש וביניהו נעשות חדש של תוספת השנה בין מלא ובין חסר ואת עיבור של שנה של אשתקד עשינו חסר ונמצא שהקדמנו תשרי שעבר לפני מולדו כמלאת חסרון חדש אחד לפיכך אנו יכולין לאחר תשרי זה כמלאת מילוי חדש אחד כדקאמר דל ירחא מליא בהדי חסירא: ואכתי חד יומא ואע"ג דיומא ופלגא היא חד יומא קרי ליה. והוא הדין נמי אם היתה זו מעוברת הוה מצי נמי לתרוצי דנראה לעבר שמונה חדשים והאי דנקט שנה שלפניה משום דלא מיתוקמא מתני' בשנה מעוברת דקתני אין פוחתין מד' חדשים מעוברין הא בארבעה מעוברים סגי ואי במעוברת פשו להו ט' חסירין ובין לרב הונא בין לעולא אפילו שמונה חסירין ליכא לאוקמא אלא במעוברת אבל תשעה לא בפשוטה ולא במעוברת כדלקמן: לא אדעתייהו דאינשי אחד יומא לא תמהי ולא מרנני: מייתרא סיהרא עתיקא שלש יומי אחר ראש השנה דסדר תולדות החדשים למולד הלבנה אחד מלא ואחד חסר כדפרישית וכי עבדת תלתא חסירין טפי מקדמת ליה לראש השנה ג' יומי: שהיתה שנה שלפניה של אשתקד מעוברת וחדש העיבור שלשים יום ולמנין הלבנה לא הוי אלא כ"ט ופלגא אשתכח דמאחרת לראש השנה פלגא יומא והשתא לא קדים לראש השנה אלא יומא ופלגא וכיון דלא הוו ב' שלימים אל קא חשיב ליה והיינו דקא פריך ואכתי איכא חד יומא: איתחזויי איתחזי לבנה לב"ל ואנן הוא דלאו אדעתין למימסר נפשין ולמיחזייה הילכך לא מרנני:

הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת באותה שנה קיימינן והוה ליה למימר דהשנה מעוברת ולכך עבדינן בה ח' מלאים כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת פירוש שנה זו שעשינו בה ח' מלאים ואם לא היה העיבור אם אשתקד היה הקיבוע והמולד בשבת יהיה הקיבוע השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד) וכשמוסיפין מלאים יתאחר עוד יום אחד על יום שביעי [אבל בעיבור] המולד אירע ביום ה' כ"א שעות ולא נראה על יום ששי הרי דלא מקדים רק חד יומא: מחד יומא לא אדעתא דאינשי משמע דעבדי השתא ח' מלאין היכא דליכא מקדים רק מחד יומא וקשה האידנא דאנו לוחים גטר"ל משום דבשנה הבאה יהיה בז' י"ח ויקבע ביום שני ואיכא ששה ימים ונעשה שני מלאים ואכתי ליכא אלא חד יומא וצ"ל דלא רצו לתקן אותם שסדרו לנו עיבורים וקביעות שיאריכו בשום פעם השנה יותר מז' מלאים: מאי טעמא שלש חסירים דלא דאם כן מייתרא סיהרא ג' יומי דבכסדרן יארע הקיבוע ביום המולד ביום ל' ובשביל ג' חסירים בגרי משתא שלש יומי ויקבע ביום א' תרי נמי מייתרא ב' יומי ויהיה הקיבוע ביום שני: כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת ועיבור שנה שלשים ונמצא הקיבוע היה ראוי להיות ביום שני ובשביל הח' חסירים יתאחר עתה בשביל חדש העיבור שהוא משלשים יום שני ימים יותר ויהיה ביום רביעי והמולד יהיה בחמישי כ"א שעות והיינו דקא פריך ואכתי איכא חד יומא ואי קשיא תרי יומי נמי איכא דשית שעי מיכסי ולא תראה על יום ששי תשובה לדבר דמיירי דאשתקד היה המולד ה' שעי ביום שלפני הקיבוע דכי תשים ה' כ"א תקפ"ט יהיה המולד (ט' שעי) מיום ויכולה לראות ביום ה' לבני ארץ ישראל ואין זה מקדים רק חד יומא אבל ודאי אם אשתקד היה המולד בתחלת השבת שהשנה יהיה ביום ה' כ"א שעות ולא תראה באותו יום אז לא נעשה ח' חסירים דא"כ מייתר סיהרא שני יומי וא"ת ונהי דלרב הונא דסיפא קאמר לא נראה לעבר יתר על ח' הא ח' עבדינן ולא משכחינן אלא בשנה מעוברת והיכא דלא נראית כלל ביום ה' על יום ו' ארישא דמתני' אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברים זקוק הוא לפרש כעולא משום דאין מחסרין יתר מח' הא שמונה עבדינן והיינו היכא דנראית ביום ה' עצמו דאשתקד קודם המולד לקיבוע א"כ הוי לגלדין י"ל דתנא דמתני' נחת לאורויי לן כל מה שיכולין אנו לשנות החדשים מכסדרן תנא ברישא דשמונה חסירים עבדינן אם אשתקד קדם המולד לקיבוע ובסיפא תנא דח' מלאים עבדינן אם לא קדם אשתקד מולד ליום קיבועו ולמאי דפרישית לעיל מיתוקמא רישא וסיפא בחד גוונא:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פח' מהל' קידוש החודש הל' ח:
ב מיי' פח' מהל' קידוש החודש הל' ו:

רבינו גרשום

אם כן] קדים ואתי סיהרא. מולד לבנה של תשרי [מקדים לבוא] ג' ימים קודם ר"ה. כיצד לעולם אין חודשה של לבנה פחותה מכ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים וכי עבדינן לחדשים חד מכ"ט וחד מל' נשווה המולד לעולם לב' חדשים דסקיל האי חני יום לל' ושדי ליה להאיך לכ"ט וכי הוו כולהו כסדרן אתי מולד תשרי בזמנו בר"ה ואי עבדי ט' מלאין פייסין ו' חנאי ימים ג' יומין לניכא למיסלינהו כלפי חסירין ואתי מולד [תשרי] ג' ימים קודם ר"ה:
השתא נמי. כי [הוו] ח' מלאין הוו ל' מלאין יותר מחסירין וקדים [נמי] תרי יומי:
כדאמר רב משרשיא. לקמן גבי ערכת כגון שהיתה [שנה] מעוברת כו' ועיבור שנה שעברה כ"ט יום לא מהני ל' מלאין חד מלא לבהדי ההוא חסר דהיינו חודש העבור (חדש עיבור חסר):
אכתי איכא חד יומא. שלש ועוד יותר [מקדים ואתי סהרא חד יומא] חד יומא לאו אדעתייהו דאינשי. הואיל ולאלתר שנראה [הירח] מתכסה ואינהו לאו אדעתייהו דאכתי לא הוי מולד:
[לאי עבדינן ט' חסירין מיתרא סיהרא תלתא יומי. שג' ימים של ו' חסירין שנחסר מימי הלבנה שלהן ישהה המולד לבוא מאחר ר"ה ג' ימים:
השתא נמי. כי הוו ח' חסירין מייתרא תרי יומי משום הני ל' חסירין דהוו טפי מן מלאין:
עיבור שנה שלשים טול עתה מילוי של חדש עיבור ותן לאחד מן החסירים אכתי איכא חד יומא לחיסרון ומיתרא סיהרא סברי כו':

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' קידוש החודש הל' יז:
ב מיי' פח' מהל' קידוש החודש הל' ז:
ג מיי' פו' מהל' קידוש החודש הל' ד:
ד מיי' פח' מהל' קידוש החודש הל' ו:
ה מיי' פג' מהל' נזירות הל' ז:

[א]בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בְּעִיבּוּר שָׁנָה, דְּתַנְיָא: כַּמָּה עִיבּוּר שָׁנָה — שְׁלֹשִׁים, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: חוֹדֶשׁ. (א)מֵיתִיבִי: אֵין עֲצֶרֶת חָלָה אֶלָּא בְּיוֹם הָנֵף, וְאֵין רֹאשׁ הַשָּׁנָה חָלָה אֶלָּא אוֹ בְּיוֹם הָנֵף אוֹ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ. בִּשְׁלָמָא לְעוּלָּא, דִּשְׁמוֹנָה חֲסֵירִין עָבְדִינַן, מְעוּבָּרִין לָא עָבְדִינַן — מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ. שְׁנֵיהֶן חָסֵר — בְּיוֹם הָנֵף. אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר — לְאוֹר עִיבּוּרוֹ. אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר: עָבְדִינַן מְעוּבָּרִין, הָא זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחַתְּ לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ! אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: וּלְעוּלָּא מִי נִיחָא? שְׁמוֹנָה הוּא דְּלָא עָבְדִינַן, הָא שִׁבְעָה עָבְדִינַן. שִׁבְעָה זִימְנִין דְּלָא עָבְדִינַן בְּסִיתְוָא וְעָבְדִינַן בְּקַיְיטָא, וְהָא הֲוָה לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ!

ב(ב)אֶלָּא, הָא מַנִּי? אֲחֵרִים הִיא, דְּתַנְיָא: אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֵין בֵּין עֲצֶרֶת לַעֲצֶרֶת, וְאֵין בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶלָּא אַרְבָּעָה יָמִים בִּלְבַד, וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת — חֲמִשָּׁה. סוֹף סוֹף, לַאֲחֵרִים, בְּיוֹם הָנֵף — לָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ! אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת, וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם, דַּל יַרְחָא לְבַהֲדֵי יַרְחָא, דְּמַשְׁכַּחַתְּ לָהּ בְּיוֹם הָנֵף. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: "אֲחֵרִים", מִנְיָינָא אֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן? הָא קָא מַשְׁמַע לַן, דְּלָא בָּעֵינַן מִצְוָה לְקַדֵּשׁ עַל פִּי הָרְאָיָה. מַתְקֵיף לַהּ רָבִינָא וְהָאִיכָּא יוֹמָא דְּשָׁעֵי, וְיוֹמָא דִּתְלָתִין שְׁנֵי, כֵּיוָן דְּלֵיתֵיהּ בְּכֹל שַׁתָּא לָא קָא חָשֵׁיב. גד(ג)וְאַף שְׁמוּאֵל סָבַר לַהּ כְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שְׁנַת לְבָנָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם יוֹם, וְלֹא יְתֵירָה עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה יוֹם. (ד)הָא כֵּיצַד? שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין — שִׁשָּׁה, שְׁנֵיהֶם חֲסֵירִין — שְׁנַיִם, אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר — אַרְבָּעָה. ה(ה)מֵיתִיבִי: הֲרֵינִי נָזִיר "כִּימוֹת הַחַמָּה" — מוֹנֶה נְזִירוּת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. "כִּימוֹת הַלְּבָנָה" — מוֹנֶה נְזִירוּת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה יָמִים, כְּמִנְיַן יְמוֹת הַלְּבָנָה. וְאִם אִיתָא, זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחַתְּ לַהּ שִׁשָּׁה! בִּנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְרוֹב שָׁנִים. וְאַף רַבִּי סָבַר לַהּ כְּרַב הוּנָא, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה וְעָשָׂה רַבִּי (כְּרַב הוּנָא) תִּשְׁעָה חֲסֵירִים, וְנִרְאָה חוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, וְהָיָה רַבִּי תָּמֵיהַּ וְאוֹמֵר: עָשִׂינוּ תִּשְׁעָה חֲסֵירִין וְנִרְאָה חוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ! אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי: שֶׁמָּא שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה?

וְעִיבּוּר

שְׁנֵי חֲסֵירִים לְיוֹם הָנֵף ט"ז בְּנִיסָן אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר לְאוֹר עִיבּוּרוֹ פֵּי' לֵיל שֶׁאַחַר עִיבּוּרוֹ (לְעִיבּוּרוֹ) דְּהַיְינוּ לְיוֹם ל"א דְּיוֹם ל"א בְּנִיסָן הוּא בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁאֵירַע בּוֹ י"ז בְּנִיסָן שֶׁהוּא יוֹם ג' לְפֶסַח: **סוֹף** סוֹף לַאֲחֵרִים בְּיוֹם הָנֵף לָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ כּוּ' כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת וְעִיבּוּרָהּ שְׁלֹשִׁים וְכֵיוָן לְעָשִׂינוּ עִיבּוּר שָׁנָה מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם יֵשׁ לָנוּ לְחַסֵּר חֹדֶשׁ אֶחָד מֵהַשְּׁלֵימִים שֶׁל הַקַּיִץ לְכָךְ אַשְׁכְּחַן בְּיוֹם הָנֵף: **מַעֲשֶׂה** וְעָשָׂה רַבִּי ט' חֲסֵרִים וְנִרְאָה חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ מוֹלַד תִּשְׁרֵי בְּיוֹם קְבִיעוּת הַשָּׁנָה וְהָיָה רַבִּי תָּמֵיהַּ הֵיאַךְ עָשִׂינוּ ט' חֲסֵרִים וְנִרְאָה חֹלֶשׁ בִּזְמַנּוֹ פֵּי' רַבִּי סָבוּר דְּקִיבּוּעַ וּמוֹלָד דְּאֶשְׁתָּקַד הָיָה בְּיוֹם ז' וְעָשָׂה ט' חֲסֵרִים וְהוּקְבַּע שָׁנָה בְּיוֹם א' וְעַל כֵּן הָיָה תָּמֵיהַּ לְפִי מַה שֶּׁסָּבוּר דְּאֶשְׁתָּקַד הַקִּיבּוּעַ וְהַמּוֹלָד בְּיוֹם ז' א"כ הַשָּׁנָה לֹא הָיָה בַּדִּין עַד יוֹם ל' דְּלֹא תֵּרָאֶה הַלְּבָנָה ג' יָמִים אַחַר הַקִּיבּוּעַ אָמַר לְפָנָיו ר"ש בְּנוֹ שֶׁמָּא שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים וְאֶשְׁתָּקַד עָשִׂינוּ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים כְּדֵי תְּלָתָא בַּהֲדֵי תְּלָתָא וְקָם לֵיהּ אַדּוּכְתֵּיהּ פֵּי' שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה שָׁנָה זוֹ שֶׁעָשִׂינוּ הַט' חֲסֵרִים וַדַּאי אֶשְׁתָּקַד הָיָה הַקִּיבּוּעַ בְּיוֹם ז' וע"י שֶׁעָשִׂינוּ שָׁנָה זוֹ מְעוּבֶּרֶת וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים הָיָה בַּדִּין שֶׁיִּתְאַחֵר הַשָּׁנָה הַקִּיבּוּעַ מִשֶּׁל אֶשְׁתָּקַד ו' יָמִים וְיִקְבַּע בְּיוֹם ל' וע"י שֶׁעָשָׂה רַבִּי שָׁלֹשׁ חֲסֵרִים הוּקְבַּע הַשָּׁנָה בְּיוֹם א' וְאֶשְׁתָּקַד עָשִׂינוּ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים וּקְדִים הַמּוֹלָד לְקִיבּוּעַ דְּאֶשְׁתָּקַד שְׁנֵי יָמִים וְאֵירַע הַמּוֹלָד דְּאֶשְׁתָּקַד לְיוֹם ג' וְכִי שָׁדֵית ה' כ"א תקפ"ט דְּהָוֵי הַמּוֹלָד הַשְׁתָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּלְכָךְ נִרְאֶה עַתָּה בְּיוֹם הַקִּיבּוּעַ וְלִכְאוֹרָה אֶשְׁתָּקַד קְדֵים הַמּוֹלָד מִיּוֹם ג' ו' שָׁעוֹת דְּכִי שָׁדֵית ה' כ"א תקפ"ט נִרְאֶה הַמּוֹלָד בְּיוֹם [א'] עַצְמוֹ וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק כֵּיוָן דְּאֶשְׁתָּקַד הַמּוֹלָד הָיָה בְּיוֹם ג' אֵיךְ עָשָׂה ח' מְלֵאִים (וְאִי חַל) [וְאִיתְאַחַר] קִיבּוּעַ עַל יוֹם ה' הֲלֹא קָדַם הַמּוֹלָד ב' יָמִים לְקִיבּוּעַ וּלְעֵיל אַסְּקִינַן דְּלָא עָבְדִינַן ח' מְלֵאִים אֶלָּא כְּשֶׁאוֹתָהּ שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת וּמִתְאָחֵר כָּךְ דְּלָא מַקְדִּים כִּי אִם חַד יוֹמָא לְקִיבּוּעַ וְאִם כֵּן לְפֵירוּשׁוֹ הָיָה הַדָּבָר אֶשְׁתָּקַד שֶׁהַמּוֹלָד הָיָה בְּיוֹם ג' אַחַר י"ח שָׁעוֹת וְלֹא נִרְאֵית עַד יוֹם ל' וְלֹא קָדַם רְאִיַּית הַמּוֹלָד לְקִיבּוּעַ רַק חַד יוֹמָא וְאִם כֵּן קָשֶׁה טוּבָא דְּכִי שָׁדֵינַן ה' כ"א תקפ"ט עַל יוֹם ג' י"ח יִהְיֶה הַשָּׁנָה זוֹ בְּיוֹם ב' ט"ו שָׁעוֹת וְהַקִּיבּוּעַ הָיָה בְּיוֹם אֶחָד וְאֵיךְ נִרְאָה הַחוֹלֶשׁ בִּזְמַנּוֹ גַּם לְפִי מַה דְּפֵי' לְעֵיל דְּמַקְדִּים לָא הָוֵי אִם אֵינוֹ קוֹדֵם י"ח שָׁעוֹת אַחֲרוֹנוֹת שֶׁבַּיּוֹם וְיָכוֹל לִהְיוֹת דְּאֶשְׁתָּקַד הַמּוֹלָד בְּיוֹם ג' לְשֵׁשׁ שָׁעוֹת וְלִבְנֵי בָּבֶל לֹא נִרְאֵית עַד יוֹם ל' אַכַּתִּי דְּכִי שָׁדֵית ה' כ"א תקפ"ט עַל ג' שֵׁשׁ שָׁעוֹת הָוֵי הַמּוֹלָד הַשְׁתָּא בְּיוֹם ב' וְג' שָׁעוֹת וְאַכַּתִּי לָא הָוֵי בִּזְמַנּוֹ וְשֶׁמָּא נִרְאֶה חוֹלֶשׁ בִּזְמַנּוֹ לָאו דַּוְוקָא דְּבְיוֹם שֶׁאַחַר קִיבּוּעַ קָרֵי לֵיהּ זְמַנּוֹ דְּבִשְׁבִיל אִיחוּר יוֹם א' הַמּוֹלָד לְקִיבּוּעַ אֵין בְּכָךְ כְּלוּם דְּלָאו אַדַּעְתַּיְיהוּ דְּאִינָשֵׁי הִלְכָּךְ כְּשֶׁהַמּוֹלָד לְמָחֳרָתוֹ דְּקִיבּוּעַ כְּמוֹ בְּיוֹמָא דְּקִיבּוּעַ:

בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי רַב הוּנָא דְּמוּקֵי לְמַתְנִי' בְּתַרְתֵּי מִילֵּי סָבַר לָהּ כְּרַשְׁבָּ"ג דְּזִימְנִין כ"ט וְזִימְנִין שְׁלֹשִׁים וְהָכִי מִיפָּרְשָׁא מַתְנִי' אֵין פּוֹחֲתִין מד' חֳדָשִׁים מְעוּבָּרִין דְּלָא עָבְדִינַן טְפֵי מח' חֲסֵירִין הָא ח' חֲסֵירִין עָבְדִינַן וְלָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ אֶלָּא בִּמְעוּבֶּרֶת וְעִיבּוּרָהּ ל' וּכְדְעוּלָּא וְלֹא נִרְאֶה לְעַבֵּר יוֹתֵר עַל שְׁמוֹנָה הָא שְׁמוֹנָה מְלֵאִין עָבְדִינַן וּבִמְעוּבֶּרֶת וְעִיבּוּרָהּ כ"ט וּכְלָלְעֵיל וְהַיְינוּ כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן וְעוּלָּא סָבַר לָהּ כת"ק דִּלְעוֹלָם שְׁלֹשִׁים הִלְכָּךְ לָא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִי' אֶלָּא בְּחַד טַעְמָא וְלֹא נִרְאֶה לְחַסֵּר יוֹתֵר מח' קָתָנֵי הָא ח' עָבְדִין וּבִמְעוּבֶּרֶת וְעִיבּוּרָהּ שְׁלֹשִׁים אֲבָל לְעַבֵּר אֲפִילּוּ ח' מְלֵאִין נָמֵי לָא עָבְדִינַן דִּקְדֵים סֵיהֲרָא שְׁנֵי יוֹמֵי דִּמְעוּבֶּרֶת וְעִיבּוּרָהּ כ"ט לֵיכָּא לְאוֹקוֹמֵיהּ כְּרַב הוּנָא דְּאֵין עִיבּוּר שָׁנָה בְּצִיר מִשְּׁלֹשִׁים: אֶלָּא בְּיוֹם הָנֵף בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁאֵירַע בּוֹ ט"ז בְּנִיסָן לְפִי שֶׁבט"ז בְּנִיסָן אָנוּ מַתְחִילִין לִמְנוֹת חֲמִשִּׁים וְיוֹם חֲמִשִּׁים אִיקְלַע בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְהַתְחָלַת הַמִּנְיָן דְּיוֹם מ"ט הָוֵי סוֹף שַׁבַּת שְׁבִיעִית וּבְיוֹם חֲמִשִּׁים מַתְחִיל הַשָּׁבוּעַ: וְאֵין ר"ה כּוּ' אוֹ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ שֶׁל נִיסָן בַּיּוֹם שֶׁאֵירַע בּוֹ ל"א שֶׁל נִיסָן כְּגוֹן אִם נִיסָן בָּא' בַּשַּׁבָּת הָוֵי אוֹר עִיבּוּרוֹ שְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת וְהָכִי קָרֵי לֵיהּ אוֹר עִיבּוּרוֹ שֶׁהוּא לַיְלָה שֶׁבּוֹ מִתְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ שֶׁכְּשֶׁעוֹשִׂים ר"ח יוֹם ל"א הָוֵי חֹדֶשׁ שֶׁעָבַר מְעוּבָּר: שְׁנֵיהֶם חֲסֵירִין כִּסְלֵיו וְסִיוָן וְכֵיוָן דְּהָווּ לְהוּ ל' חֲסֵירִין בְּסִתְווֹא וְל' חֲסֵירִים בְּקַיְיטָא הָוֵי ר"ה בְּיוֹם הָנֵף דְּהָא הָאִידָּנָא עָבְדִינַן לְעוֹלָם חָלְשֵׁי יְמוֹת הַחַמָּה כְּסִדְרָן וְיֵשׁ לָנוּ סִימָן קָבוּעַ א"ת ב"ש ג"ר לִשְׁלִישִׁי שֶׁל פֶּסַח הָוֵי ר"ה דְּהַיְינוּ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ וְכִי עָבֵיד חַד חָסֵר טְפֵי מִקַּדְּמַת לֵיהּ לר"ה חַד יוֹמָא דְּהַיְינוּ לְיוֹם הָנֵף אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר מְעוּבָּרִין נָמֵי עָבְדִינַן הָא כֵּיוָן דְּעָבְדִינַן בִּימוֹת הַחַמָּה ל' מְלֵאִין מְאַחֶרֶת לר"ה חַד יוֹמָא לה"ל לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ שֶׁל נִיסָן לְיוֹם רְבִיעִי שֶׁל פֶּסַח: הָא שִׁבְעָה עָבְדִינַן אֲפִילּוּ לְעוּלָּא דְּהָא דְּלָא עָבְדִינַן שְׁמוֹנָה מְלֵאִין מִשּׁוּם דִּקְדִים אָתֵי סֵיהֲרָא תְּרֵי יוֹמֵי אֲבָל שִׁבְעָה דְּלָא קְדֵים אֶלָּא חַד יוֹמָא עָבְדִינַן וְהָא זִימְנִין [דְּלָא] עָבְדִינַן בְּסִתְווֹא וְעָבְדִינָא לְחָלְשֵׁי הַחוֹרֶף כְּסִדְרָן וּמְעַבְּרִינָא לֵיהּ בְּקַיְיטָא וְעָבְדִינַן ל' מְלֵאִים וה"ל נָמֵי לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ: אֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי לְעוֹלָם לְאוֹר עִיבּוּרוֹ וְלֹא יוֹתֵר אֲחֵרִים הוּא דְּלֵית לְהוּ מְלֵאִין וַחֲסֵירִין דִּלְדִידְהוּ כָּל הַחֳדָשִׁים [כּוּלְּהוּ] כְּסִדְרָן: אֶלָּא אַרְבָּעָה יָמִים אִם אֵירַע ר"ה בְּיוֹם רִאשׁוֹן יָבֹא לְשָׁנָה הַבָּאָה לְיוֹם חֲמִישִׁי דְּהַיְינוּ כּוּלְּהוּ כְּסִדְרָן: בְּיוֹם הָנֵף לָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ דְּהָא בִּכְסִדְרָן מִקְלַע לְאוֹר עִיבּוּרוֹ: דַּל יַרְחָא דְּקַיְיטָא וְעָבֵיד לֵיהּ חָסֵר לְבַהֲדֵי יַרְחָא דְּעִיבּוּר דַּעֲבַדְתְּ לֵיהּ מָלֵא דְּכִי הֵיכִי דְּעָבְדִינַן שֶׁבֶט וַאֲדָר הָרִאשׁוֹן מְלֵאִין כְּאַחַד עָבְדִינַן נָמֵי נִיסָן וְאִיָּיר חֲסֵירִין יַחַד דְּהָא אָמְרִינַן אִם הָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת חֲמִשָּׁה וְכֵיוָן דְּעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים אִי לָא עָבְדִינַן תְּרֵי חֲסֵירִין בַּהֲדֵי הֲדָדֵי הָווּ לְהוּ שִׁיתָּא בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לר"ה דְּהָא כִּי מוֹסֶפֶת חַד חֹדֶשׁ מָלֵא עַל יַרְחֵי שַׁתָּא מְאַחֶרֶת לֵיהּ לר"ה תְּרֵי יוֹמֵי הִילְכָּךְ הָווּ לְהוּ בְּקַיְיטָא אַרְבַּע חֲסֵירִין וּמִיקְלַע בְּיוֹם הָנֵף: אֲחֵרִים מִנְיָנָא אֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן בִּתְמִיהַּ. כֵּיוָן דִּכְסִדְרָן אִית לְהוּ פְּשִׁיטָא דְּאֵין בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא אַרְבָּעָה וְהָכִי אִיבְּעֵי לְהוּ לְמֵימַר אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצוֹרֶךְ וּמִמֵּילָא יָדַעְנָא דְּאֵין בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא אַרְבָּעָה: [הָא קָמַשְׁמַע לַן] אִי הֲוָה אָמְרֵי אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצוֹרֶךְ הֲוָה אֲמִינָא ה"מ בְּחֹלֶשׁ שֶׁנִּרְאֶה בִּזְמַנּוֹ אֲבָל הֵיכָא דְּלָא אָתוּ סָהֲדֵי בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים ע"כ תְּעַבְּרֵיהוּ מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לְקַדֵּשׁ עַל פִּי עֵדִים: קמ"ל כּוּ' דְּהָכִי מַשְׁמַע דְּהַאי סִימָנָא נְקוֹט בִּידָךְ אַרְבָּעָה יָמִים בֵּין זֶה לָזֶה וַאֲפִילּוּ לֹא נִרְאֵית הַלְּבָנָה: וְהָאִיכָּא יוֹמָא דְּשָׁעֵי כְּלוֹמַר נְהִי נָמֵי דְּבָתַר מוֹלְדוֹת הַלְּבָנָה אָזְלֵי אֲחֵרִים מִיהוּ זִימְנִין דְּאִיכָּא חֲמִשָּׁה יָמִים בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה בֵּין פֶּסַח לְפֶסַח דְּהָא אִיכָּא יוֹמָא דְּשָׁעֵי דִּלְשָׁלֹשׁ שָׁנִים טְפֵי חַד יוֹמָא טוּפְיָינָא דְּבֵין מוֹלָד זֶה לְמוֹלָד שָׁנָה הַבָּאָה אִיכָּא אַרְבָּעָה יָמִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת ותתע"ו חֲלָקִים נַח לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לְכָל שָׁנָה שְׁמוֹנָה שָׁעוֹת תִּמְנָא יוֹם אֶחָד: וְיוֹמָא דִּתְלָתִין שְׁנִין שֶׁהֲרֵי מִן הַתתע"ו נָח תתס"ל מִכָּל תתע"ו תִּמְנָא יוֹם לִשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁהֲרֵי תתר"ף חֲלָקִים בְּשָׁעָה חָשׁוּב חֲמִשָּׁה תתס"ל אַרְבַּע שָׁעוֹת הֲרֵי לִשְׁלֹשִׁים תתס"ל כ"ל שָׁעוֹת שֶׁהֵן יוֹם אֶחָד: וְאַף שְׁמוּאֵל סָבַר לְהָא דְּרַב הוּנָא לִשְׁמוֹנָה מְלֵאִין נָמֵי עָבְדִינַן: שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים שְׁנֵיהֶם מִן הַחֲסֵירִין (שְׁנַיִם) כְּגוֹן מַרְחֶשְׁוָון וְאִיָּיר אִם תַּעֲשֶׂה מְלֵאִים נִמְצָא שָׁנָה עוֹלֶפֶת שְׁנֵי יָמִים עַל כְּסִדְרָן וַהֲרֵי הִיא שנ"ו: שְׁנֵיהֶם חֲסֵירִין שְׁנַיִם מִן הַמְּלֵאִין כְּגוֹן כִּסְלֵיו וְסִיוָן אִם תַּעֲשֶׂה חֲסֵירִין נִמְצֵאת שָׁנָה חֲסֵירָה שְׁנֵי יָמִים מִכְּסִדְרָן וַהֲרֵי הִיא שנ"ב וּכְסִדְרָן שנ"ד אַלְמָא עָבְדִינַן תְּמָנְיָא מְלֵאִין: הֲרֵינִי נָזִיר כִּימוֹת הַחַמָּה (אוֹ) שֶׁאָמַר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה מוֹנֶה נְזִירוּת שס"ה: וְאַף רַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא דְּאָמַר עָבְדִינַן שְׁמוֹנָה מְלֵאִים: וְנִרְאָה חֹלֶשׁ לְבָנָה תִּשְׁרֵי בִּזְמַנּוֹ בְּיוֹם קְבִיעוּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה: וְהָיָה רַבִּי תָּמֵיהַּ לְפִי שֶׁהָיָה לְאַחַר הַלְּבָנָה שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהֲרֵי הִקְדִּימוּ הַקְּבִיעוּת שְׁלֹשָׁה יָמִים:

מסורת הש"ס

א תוספתא ערכין
ב שבת פז:; סוכה נד:; ראש השנה ו:; ראש השנה כ.
ג ראש השנה ו:
ד ראש השנה יט:
ה נזיר ח:; תוספתא נזיר

רבינו גרשום

במאי קא מיפלגי. רב הונא ועולא רב הונא כרבן שמעון בן גמליאל:

אין עצרת חלה אלא ביום הנף. ביום הנפת העומר דכתיב ביה ממחרת השבת יניפנו הכהן:

לעולם מיום הנף ועד עצרת מ"ט יום דהיינו ז' שבועות ובהתחלת שבוע ח' הוי עצרת דהיינו יום נ' ואותו יום נ' חל ביום הנף] או לאור עבורו למחרתו לאור אותו לילה שעבר יום הנף:

ואיכא דאמרי לאור עיבורו [של ניסן] (סיון) דהיינו יום ל"א ואותו יום ל"א הוא ביום מחרתו של יום הנף:

שניהם חסירין. אייר וסיון ביום הנף:

לאי עבדינן ח' חסירין עבדינן ל' בסיתוא מרחשון וכסלו (תמוז ואלול כנגד טבת ואדר) וטבת ואדר. [ול' בקייטא אייר סיון כנגד מרחשון וכסלו תמוז ואלול כנגד טבת ואדר]. והאי דקאמר שניהם חסירין (אאייר) [אאדר] וסיון קאמר משום דלא רגילי כל שתא למיהוי תרוייהו חסר והוי ר"ה ביום (הא') [הנף]. הא כיצד היה ר"ח ניסן ביום השבת נמצא יום הנף דהוא יום ט"ז באחד בשבת ונמצא ר"ח אייר ביום א' וב' ור"ח סיון ביום ג' תמוז יום ל' אב יום ה' אלול ו' ז' דאב היה מלא נמצא היה ר"ה ביום (הנף) [א'] דהיינו יום הנף:

אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו. דאייתר ליה יום אחד [דחדש ג' מלא. הא זימנין דמשכחת לה ר"ה לאור אור עיבורו ביום ג' לאחר הנף. כיצד משום דכיון דאמרינן ל' מלאין אייתר ליה עוד יומא חד:

שמונה הוא דלא עבדינן מעוברין אבל ז' מעוברין עבדינן. זימנין דלא עבדיניה בסיתוא לחדש רביעי דלא עבדו בסיתוא אלא ג' מלאין ועבדי בקייטא ל' מלאין והוה ליה לאור אור עיבורו כדאמרן לעיל]:

אלא הא ברייתא מני דאין ר"ה חלה אלא או ביום הנף או לאור עיבורו:

אחרים הוא. דסבירא להו לעולם אחד מלא ואחד חסר דהוו להו שנ"ד ימים ש"נ נפקי כולהו ז' ז' פשו להו ל' ימים והני ניהו דבין ר"ה לר"ה ואם היתה [שנה מעוברת] (מעובר שנה) חמשה היינו לטעמא דמאן דאמר עיבור שנה חדש כ"ט יום דפש על ז' ז' חד יומא אבל לטעמא דמ"ד עבור שנה שלשים פשו להו תרי יומי והוי בין ר"ה לר"ה ו' ימים והאי דקאמרי אחרים חמשה דבציר מחמשה לא הוי לדברי הכל:

[סוף סוף לאחרים לאור עיבורו משכחת לה דכיון דסבירא ליה דכסידרן הא אמרינן לעיל אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו. אבל יום הנף לאחרים לא משכחת לה]:

כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה (שלו) ל' דל ירחא לבהדי ירחא. כלומר כיון דאדר הראשון (חל) [הוי] מלא צריך אתה לחסר כנגדו ניסן לחסרון דאדר השני הוא כנגד אב שהוא מלא לפיכך צריך לחסר ניסן מפני אדר הראשון שהוא מלא והשתא הוו להו בקייטא ל' חסירין הילכך ר"ה ביום הנף [כדתרצינן לעיל שניהם חסירין ביום הנף]:

אחרים מנינא אתא לאשמועינן. כלומר לימא לעולם הוו כסידרן וממילא ידעינן דאין בין ר"ה כו':

הא קמ"ל דלא בעינן מצוה לקדש ע"פ הראייה. להמתין על שיבואו עדים אלא בתר חושבנא אזלינן ולעולם אין בין ר"ה וכו':

[ולאחרים הא איכא יומא דשעי דשעי יתרות שעה של כל חדש עולין לח' שעות ולשלש שנים עולין אותן שעות ליום וע"ג חלקים לכל חדש עולין לתתע"ו חלקים לשנה ואותן תתע"ו טול מהן י"ב חלקים נשתיירו תתס"ד ולל' שנים נעשו תתס"ד יום אחד והיינו ויומא דתלתין שנין]:

הא כיצד שניהן מלאין. מרחשון ואייר שנ"ו לכיון דאמרינן דכי הוו ו' מלאין ו' חסירין הויא שתא שנ"ד ימים ש"מ דכי הוו ח' מלאין הויא שנ"ו ימים ואם הוו ח' חסירין הויא שנ"ב אלמא סבירא ליה לשמואל דעבדינן בין ח' מעוברין בין ח' חסירין (כשמואל) [כרב הונא] אבל עולא לא סבירא ליה למעבד ח' מעוברין כלל:

הריני נזיר. הרי עלי נזירות של ל' יום כסתם נזירות מונה שס"ה נזירות כמנין ימות החמה לפי חשבון ל' תקופות ל' פעמים צ"א יום ח' שעות ומחצה הן שס"ה יום:

שנ"ו יום היינו כי הוו אחד מלא ואחד חסר. ואם איתא משכחת בשניהם מלאים שנ"ו]. ונראה חדש בזמנו [ביום ר"ה]. והיינו פלוגתא אדעולא דאמר דלא עבדינן יותר מח' חסירין:

גליון הש"ס

גמ' שס"ה ימים כמנין ימות החמה. עיין טורי אבן ר"ה דף יב ע"ב ד"ה המודר:

מסורת הש"ס

א סוכה נג; משנה סוכה
ב סוכה נא; תוספתא ערכין
ג סוכה נג;
ד תוספתא סוכה; חגיגה יז:

וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים (אישתקד) [וְאִשְׁתָּקַד] עָשִׂינוּ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין, דַּל תְּלָתָא לְבַהֲדֵי תְּלָתָא וְקָם לֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: נֵר יִשְׂרָאֵל! כֵּן הֲוֵה. [אב(א)]מַתְנִי' אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֶשְׂרִים וְאַחַת תְּקִיעוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה. [ג־ד]אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי נְבָלִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי חֲלִילִין, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנֵים עָשָׂר, וּבִשְׁנֵים עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: בִּשְׁחִיטַת פֶּסַח רִאשׁוֹן, וּבִשְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת, וּבִשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וְלֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחֹשֶׁת, אֶלָּא בְּאַבּוּב שֶׁל קָנֶה, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב; וְלֹא הָיָה מְחַלֵּק אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַלֵּיק יָפֶה. [יב(ב)]וְעַבְדֵי כֹּהֲנִים הָיוּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִשְׁפַּחַת בֵּית פְּגָרִים וּבֵית צִיפְּרָא מֵעֶמָּאוּם הָיוּ מַשִּׂיאִין לַכְּהוּנָּה; רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: לְוִיִּם הָיוּ. [(ג)]גמ': מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִפְחוֹת מִשֶּׁבַע, וְלֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא, וְרַבָּנַן סָבְרִי: תְּקִיעָה לְחוּד, וּתְרוּעָה לְחוּד, וּתְקִיעָה לְחוּד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? כְּתִיב "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה", וּכְתִיב "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ" (לָכֶם), שְׁמַע מִינַּהּ: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה — חֲדָא הִיא. וְרַבָּנַן? הַהוּא לִפְשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ הוּא דַּאֲתָא. וְרַבָּנַן מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: "וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ", וְאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא, אָמַר רַחֲמָנָא עֲבֵיד פַּלְגָא דְּמִצְוָה? וְרַבִּי יְהוּדָה — סִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא: אֵין בֵּין תְּקִיעָה לִתְרוּעָה וְלֹא כְלוּם? כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוּדָה. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: אֲפִילּוּ כְּרַבָּנַן אַתְיָא, וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת בַּיּוֹם — יָצָא. קָא מַשְׁמַע לַן. וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! אִם כֵּן, מַאי "וְלֹא כְלוּם"? שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה מַכֶּה בֶּחָלִיל וְכוּ'. מַאי שְׁנָא הָנֵי? הוֹאִיל וְיָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל. [חו(ד)]דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים שֶׁהַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל: שְׁמוֹנָה יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב (הָרִאשׁוֹן) שֶׁל עֲצֶרֶת; וּבַגּוֹלָה עֶשְׂרִים וְאֶחָד: תִּשְׁעָה יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. מַאי שְׁנָא בְּחַג דְּאָמְרִינַן כֹּל יוֹמָא, וּמַאי שְׁנָא בְּפֶסַח דְּלָא אָמְרִינַן

כֹּל

רש"י

וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים הֲרֵי לְךָ ח' מָלֵא וְאֶשְׁתָּקַד עָשִׂינוּ שְׁנֵיהֶן מְלֵיאִים מַרְחֶשְׁוָן וְאִיָּיר וַהֲרֵי לְךָ שְׁלֹשָׁה מְלֵאִין יוֹתֵר עַל כְּסִדְרָן הִלְכָּךְ כִּי חָסְרָה הַשְׁתָּא לְבַהֲדַיְיהוּ שְׁלֹשָׁה קָם לֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ: נֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁאַתָּה מֵאִיר עֵינֵי חֲכָמִים: מַתְנִי' כ"א תְּקִיעוֹת וּמ"ח תְּקִיעוֹת מְפָרֵשׁ לְהוּ בְּמַס' סוּכָּה בְּפ' הֶחָלִיל (סוּכָּה דַּף נג:): מִשְּׁנֵי נְבָלִים לִשְׁנֵי לְוִיִּם: וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה לֹא אִתְפָּרֵשׁ טַעְמָא: מִשְּׁנֵי חֲלִילִין חָלִיל קלמיי"ל בְּלַעַ"ז: וְלֹא מוֹסִיפִין עַל י"ב אִם הָיוּ רוֹצִין הָיוּ עוֹשִׂין י"ב כְּנֶגֶד י"ב יָמִים שֶׁהֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: מַכֶּה שֶׁהָיוּ נוֹקְבִים בֶּחָלִיל וּמַכֶּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל הַנֶּקֶב לְהַנְעִים אֶת הַקּוֹל: בִּשְׁחִיטַת פֶּסַח רִאשׁוֹן בי"ד בְּנִיסָן שֶׁהָיוּ קוֹרִין הַהַלֵּל בָּעֲזָרָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה כִּדְאָמְרִינַן בְּתָמִיד נִשְׁחָט (פְּסָחִים סד.): אַבּוּב הַיְינוּ חָלִיל וּבִגְמָרָא מְפָרֵשׁ הָכִי: וְלֹא הָיָה מְחַלֵּק מְסַיֵּים אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי כְּשֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְסִיּוּם הַנְּעִימָה הָיָה הָאֶחָד מִן הַחֲלִילִים מַאֲרִיךְ לְאַחַר שְׁתִיקַת הָאַחֵר שֶׁזֶּהוּ חִילּוּק יָפֶה יוֹתֵר מִשֶּׁיְּסַיְּימוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד. חִילּוּק הַיְינוּ סִיּוּם שֶׁמְּחַלֵּק בֵּין נְעִימָה לִנְעִימָה. וּבִשְׁעַת הַקְרָבָה הָיָה שִׁיר זֶה וְהָיוּ הַלְוִיִּם מְשׁוֹרְרִים בַּפֶּה אֶת הַהַלֵּל בְּאוֹתָן י"ב יָמִים וְהַחֲלִילִים מְחַלְּלִים וּבִשְׁאָר יָמִים הָיוּ נְבָלִים וְנֶבֶל וְכִינּוֹרוֹת וְהַשִּׁיר הָיָה אוֹתוֹ שִׁיר הַמְּפוֹרָשׁ בר"ה (דַּף לא.) אֶחָד בְּשַׁבָּת לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ וְכָל הַמִּזְמוֹר וּבַשֵּׁנִי גָּדוֹל ה' וּמְהוּלָּל וְכֵן כּוּלָּם: וְעַבְדֵי כֹּהֲנִים הָיוּ אוֹתָם הַמַּכִּים בֶּחָלִיל: בֵּית הַפְּגָרִים וּבֵית צִפְּרָיָא שֵׁם הַמִּשְׁפָּחָה: מֵעֲמָאוֹם שֵׁם הַמָּקוֹם: וּמַשִּׂיאִין לִכְהוּנָּה כֹּהֲנִים הָיוּ נוֹשְׂאִין בְּנוֹתֵיהֶן שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים מְיוּחָסִין הָיוּ: גמ' מַתְנִי' דְּקָחָשִׁיב כ"א תְּקִיעוֹת וּמ"ח תְּקִיעוֹת דְּלָא כְּר' יְהוּדָה דְּמַתְנִי' קָא חָשִׁיב לְכָל תְּקִיעָה וּלְכָל תְּרוּעָה בְּאַנְפֵּי נַפְשָׁהּ וְאֵין לְךָ כָּל תְּרוּעָה שֶׁאֵין תְּקִיעָה פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ וְרַבִּי יְהוּדָה לָא קָא חָשִׁיב תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה אֶלָּא חֲדָא הֲרֵי לְךָ כ"א דְּתַנְיָא לִידָן ז' לְר' יְהוּדָה וּמ"ח דְּתַנְיָא לִידָן ט"ז לְרַבִּי יְהוּדָה: וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה אַלְמָא לִתְרוּעָה קָרֵי תְּקִיעָה וְלִתְקִיעָה תְּרוּעָה: לִפְשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ דְּמֵהָכָא נָפְקָא פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ דִּכְתִיב וּתְקַעְתֶּם וַהֲדַר תְּרוּעָה וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י:ו') תְּרוּעָה וַהֲדַר יִתְקְעוּ וּלְעוֹלָם כָּל חֲדָא מִנְיָנָא בְּאַנְפֵּי נַפְשָׁהּ: סִימָנָא בְּעָלְמָא לְסִימָן שֶׁיִּקָּהֲלוּ וְלָאו לְשׁוּם מִנְיָן: וְלֹא כְּלוּם שֶׁלֹּא יִשְׁהֶא וְיַפְסִיק בֵּין פְּשׁוּטָה שֶׁלְּפָנֶיהָ לִתְרוּעָה וּבֵין הַתְּרוּעָה לִפְשׁוּטָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ אֶלָּא בְּבַת אַחַת סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ: כְּר' יְהוּדָה דְּאָמַר חֲדָא מִנְיָן נִינְהוּ וְלָא בָּעֵי אַפְסוּקֵי: אֲפִי' כְּרַבָּנַן וְהַאי אֵין בֵּין לָאו דְּיֵעָשֶׂה סְמוּכוֹת כָּל כָּךְ אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶא בֵּינְתַיִים יוֹתֵר מִדַּאי: וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר גַּבֵּי ר"ה שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת שָׁלֹשׁ שֶׁל מַלְכֻיּוֹת וְג' שֶׁל זִכְרוֹנוֹת וְג' שֶׁל שׁוֹפָרוֹת בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת שֶׁשָּׁהָה שָׁעָה בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת יָצָא: וְלֹא כְּלוּם מַשְׁמַע כְּלָל לֹא יַפְסִיק: שְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה לֹא חָשִׁיב בְּמַתְנִי' מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא קָרְבָּן:

תוספות

(שַׁיָּיךְ לְמַתְנִי') אֵין פּוֹחֲתִין מכ"א תְּקִיעוֹת בַּמִּקְדָּשׁ בְּכָל' יוֹם וּמְפָרֵשׁ בְּסוּכָּה (דַּף נג:) שְׁלֹשָׁה לִפְתִיחַת שְׁעָרִים וְתֵשַׁע לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים שִׁירָה בִּשְׁעַת נְסָכִים וְהָיָה בּוֹ ג' פְּרָקִים לְכָל פֶּרֶק תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ: (שַׁיָּיךְ לְמַתְנִי') וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה פירש"י לֹא אִיתְפָּרֵשׁ טַעְמָא אֵין פּוֹחֲתִין מב' חֲלִילִים וְלֹא מוֹסִיפִין עַל י"ב כְּנֶגֶד י"ב יוֹם שֶׁחָלִיל מַכֶּה: יֵשׁ סְפָרִים שֶׁגּוֹרְסִין בֵּית הַפְּגָרִים בִּסְמָ"ךְ וְיֵשׁ שֶׁגּוֹרְסִין בֵּית הַפְּגָרִים בְּמֵ"ם וְכֵן כָּתוּב בַּתּוֹסֶפְתָּא (פ"א) וּפָסוּק (יִרְמְיָהוּ לא) הָעֵמֶק הַפְּגָרִים: הַפּוֹחֵת לֹא יִפְחוֹת מִז' לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר לֵיכָּא תְּקִיעוֹת כִּי אִם שִׁבְעָה מִשּׁוּם דְּקר"ק חָשִׁיב תְּקִיעָה אַחַת וְהָא דְּאָמַר בְּשַׁבָּת פֶּרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לה:) שֶׁהָיוּ תּוֹקְעִין עֶרֶב שַׁבָּת שִׁשָּׁה תְּקִיעוֹת כְּדֵי לְבַטֵּל הָעָם מִן הַמְּלָאכָה לָא הָוֵי אֶלָּא תַּרְתֵּי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּקָחָשִׁיב לקר"ק תְּקִיעָה אַחַת אֶלָּא ו' נָקַט אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן וְחָשְׁבִינַן קר"ק בִּשְׁלֹשָׁה תְּקִיעוֹת: אֵין בֵּין תְּקִיעָה לִתְרוּעָה וְלֹא כְּלוּם וּמַסִּיק דַּאֲתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּקָאָמַר קר"ק חֲדָא תְּקִיעָה וה"נ לְרַבָּנָן דְּאָסוּר לְהַפְסִיק הַתְּקִיעוֹת וּמִכָּאן נִרְאֶה לְר' דְּאָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין שְׁבָרִים לַתְּקִיעוֹת דְּהָא מְסַפְּקָא לָן [אִי] גְּנוּחֵי גְּנַח וְיַלּוֹלֵי יַלֵּיל בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וּלְכָךְ אָנוּ עוֹשִׂים שְׁבָרִים וּתְרוּעָה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי בְּחַד תְּקִיעָה מְסַפֵּק וְאָסוּר לְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶן וְאִם נֶאֱנַס בַּתְּרוּעָה וְלֹא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִפְּנֵי קוֹצֶר רוּחוֹ אוֹ מִפְּנֵי שׁוּם אוֹנֶס יַחֲזוֹר לִשְׁבָרִים וְהוֹדָה לוֹ רַבִּי מִכָּאן מַשְׁמַע דְּאָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין תְּקִיעָה לִתְקִיעָה וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּשַׁבָּת (שָׁם) שֶׁהָיוּ מַפְסִיקִין [דְּאָמְרִינַן] הַתְּקִיעָה הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה כְּדֵי לְבַטֵּל הָעָם שֶׁבַּשָּׂדוֹת שְׁנִיָּה לְהַבְטִיל הָעִיר וַחֲנוּיוֹתֶיהָ כּוּ' שָׁאנֵי הָתָם כֵּיוָן דְּתִקְּנוּם כֵּן כְּדֵי לִהְיוֹת כָּל אַחַת וְאַחַת סִימָן לְדָבָר אֶחָד לָאו הֶפְסֵק קָחָשִׁיב לֵיהּ: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים הָא דְּלָא חָשִׁיב עֶרֶב פֶּסַח דְּאָז הָווּ לְהוּ י"ט מִשּׁוּם דְּלָא הָוֵי אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ לָא חָשִׁיב לֵיהּ: י"ח יָמִים שֶׁהַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל פֵּי' וּבִשְׁאָר יָמִים אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ כְּלָל דְּלֵיכָּא לְפָרוּשֵׁי בִּשְׁאָר יָמִים אֵין גּוֹמְרִין אוֹתוֹ אֲבָל קוֹרִין אוֹתוֹ בְּדִילּוּג מִדְּקָאָמַר ר"ח אִיקְּרִי מוֹעֵד לֵימָא מַשְׁמַע דְּסוֹבֵר דְּאֵין אוֹמְרִין בר"ח כְּלָל וְכֵן הָא דְּקָאָמַר מַאי שְׁנָא בְּחַג דְּאָמְרִינַן וּבְפֶסַח דְּלָא אָמְרִינַן מַשְׁמַע דְּאֵין חוֹבָה לְאוֹמְרוֹ כְּלָל בר"ח וּבְפֶסַח וְכֵן מַשְׁמַע בְּהַךְ דְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דַּף כח:) רַב אִיקְּלַע לְבָבֶל חֲזִינְהוּ דְּקָרוּ הַלֵּילָא בר"ח קָסָבַר לְאַפְסוֹקִינְהוּ כֵּיוָן דְּשָׁמַע דְּקָמְדַלְּגִי אָמַר מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם מַשְׁמַע שֶׁרַב הָיָה סָבוּר שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ כְּלָל וא"כ וַדַּאי מַה שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִנְהָג בְּעָלְמָא וְאֵינוֹ חוֹבָה כְּמוֹ בי"ח יָמִים וּמ"מ אוֹמֵר ר"ת דְּצָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו דְּכָךְ מַשְׁמַע הַךְ דְּסָבַר לְאַפְסוֹקִינְהוּ (דְּכֵיוָן) שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו דְּאל"כ מִיָּד שֶׁרָאָה רַב שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ לְפָנָיו מִיָּד הָיָה יָכוֹל לְהָבִין שֶׁלֹּא הָיָה חוֹבָה אֶלָּא מִנְהָג אֶלָּא ש"מ שֶׁבֵּרְכוּ וְכֵן מַשְׁמַע מֵהַךְ דְּרֵישׁ פ"ב דִּבְרָכוֹת (דַּף יד:) דְּקָאָמַר רַבָּה הִילְכְתָא שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים שֶׁהַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן הַהַלֵּל בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק פּוֹסֵק בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק אֵינוֹ פּוֹסֵק יָמִים שֶׁאֵין הַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן הַהַלֵּל אֲפִילּוּ בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק פּוֹסֵק וְאִם אֵין מְבָרְכִין עָלָיו מַאי הַפְסָקָה אִיכָּא בַּדָּבָר וְתוּ מִפְּנֵי רְשׁוּת נָמֵי יַפְסִיק וְעַל כָּאן לָא אִיבַּעְיָא לֵיהּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וּמִפְּנֵי הַכָּבוֹד וְלָא דָּמֵי לְהָאי דְּקָאָמַר פֶּרֶק לוּלָב וַעֲרָבָה (סוּכָּה דַּף מד:) אַמִּנְהָגָא לָא מְבָרְכִינַן ה"מ טַלְטוּל דְּמִנְהָג כְּמוֹ עֲרָבָה אֲבָל אַקְּרִיאָה דְּמִנְהָג מְבָרְכִין שַׁפִּיר וְהָא דְּקָאָמַר הָתָם בפ"ל דְּתַעֲנִית (דַּף כח:) תָּנָא יָחִיד לֹא יַתְחִיל וְאִם הִתְחִיל גּוֹמֵר פֵּי' יָחִיד אֵין צָרִיךְ לְהַתְחִיל וְאִם הִתְחִיל גּוֹמֵר וּבְדִילּוּג מַשְׁמַע דְּצִיבּוּר חַיָּיבִין הַיְינוּ מִמִּנְהָג בְּעָלְמָא וק"ק רַב דְּסָבַר לְאַפְסוֹקִינְהוּ הַתַּנְיָא הָכָא דְּצִיבּוּר חַיָּיבִין לְקָרוֹתוֹ וְגַם יָחִיד נָמֵי גּוֹמֵר כְּשֶׁהִתְחִיל ור"ח פֵּי' יָחִיד לֹא יַתְחִיל בִּבְרָכָה וְאִם הִתְחִיל בִּבְרָכָה גּוֹמֵר ומ"מ נְקוּט (דְּרַבֵּינוּ שִׁמְשׁוֹן) [לר"ת] בַּיָּיךְ דְּטוֹב לְבָרֵךְ לְיָחִיד נָמֵי בַּתְּחִילָּה דְּנֶהֱוֵי דְּוַדַּאי אֵין מְחוּיָּיב לְאָמְרוֹ מ"מ מֵאַחַר שֶׁמַּחְזִיק עַצְמוֹ לְכָךְ אֵין זֶה בְּרָכָה לְבַטָּלָה כְּמוֹ שֶׁהַנָּשִׁים מְבָרְכוֹת עַל נְטִילַת לוּלָב שֶׁאֵינוֹ לְבַטָּלָה אע"פ דִּפְטוּרוֹת מ"מ הֵם רַשָּׁאוֹת לִיטְּלוֹ וְאֵין זֶה בְּרָכָה לְבַטָּלָה. פְּסָק:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ה:
ב מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ו:
ג מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ד:
ד מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ו:
ה מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ה:
ו מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ג:
ז מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ג:
ח מיי' פג' מהל' מגילה וחנוכה הל' ו:

רבינו גרשום

ואישתקד עשינו שניהם מלאים. ועלפו ב' ימים ויום העבור היה שלישי והיינו כרב הונא דאמר דח' מלאין עבדינן:

[דל מהני ט' חסירין תלת לבהדי הנהו תלת הילכך קם ליה בדוכתי' ונראה בזמנו]:

נר ישראל כך היה. כלומר אתה הוא מאיר [כנר] לישראל שידעתה לכוין הדבר:

[מתני' שתי הלחם אין נאכל פחות משנים ולא יותר על שלשה. כיצד נאפה מערב עצרת ונאכל בעצרת לשנים הוי יום ב' חל להיות אחר שבת נאכל לשלישי:

לחם הפנים נאפה מע"ש ונאכל לשבת הבאה לתשעה חל יום טוב להיות בע"ש נאכל לעשר ב' ימים של ר"ה נאכל לי"א שאין אפייתו דוחה לא את השבת ולא את י"ט:

אין קטן נימול פחות משמונה. מפורש במס' שבת פרק ר' אליעזר דמילה:

אין פחות מכ"א תקיעות במקדש ולא מוסיפין על מ"ח. מפרש במס' סוכה בהחליל]:

אין פוחתין מב' נבלים ולא מוסיפין על ששה. לא איתפרש לן מ"ט ששה. [ב' נבלים ולא פחות דהכי אמר בסיפא לפירקין וב' נבלים ונלנל]:

נבל. היינו ען עשוי כמין נפה עגול [של ען] ופורס עליה מיכן [ומיכן] הכרס של כבש [תמיד] כדתנן במסכת (תמיד) [קנים] מעיו לנבלים היינו הכרס בני מעיו לכינורות היינו הלקין והיה מניחו לייבשו ואח"כ מכה על הכרס ומשמיע קול גדול:

ב' חלילים לא איתפרש לן מ"ט ב':

ולא מוסיפין על י"ב. כנגד י"ב (כהנים) [לוים] העומדים על הדוכן לאמר לקמן:

חליל. פיפא:

ואיכא דאמרי נבל הרפא בלע"ז:

[לא יפחות מז'. תקיעות בכל יום ולא יותר על ט"ז. דהיינו שלש מלתנן במתניתין ר' יהודה סבר תקיעה תרועה ותקיעה חדא הלכך קאמר ז' דהיינו כ"א למתניתין דסבר כל חד וחד לחודי וי"ו לר' יהודה היינו מ"ח למתניתין:

ותקעתם תרועה. קרי לתרועה תקיעה וקרי לתקיעה תרועה דכתיב תרועה יתקעו ש"מ דחדא היא]:

ור' יהודה. ההוא תתקעו ולא תריעו לסימנא בעלמא הוי להקהיל משום הכי סגיא בחדא. אבל למצוה [ועבודה חשיב] תקיעה תרועה ותקיעה חדא:

[אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום. דכיון דחדא היא אין מפסיק ביניהן כלום:

אפי' רבנן. והאי דקאמר ולא כלום לאו דוקא הוא אלא לאפוקי מדרבי יוחנן קאמר דכולי האי לא מפסיק קאמר אבל פורתא מצי מפסיק כרבנן דאמרי דתרי הוא קמ"ל דלא מפסיק כלום וכר' יהודה:

ואימא הכי נמי. דכדרבנן מצי לאוקומה:

א"כ מאי ולא כלום. האי משמע דלא מפסיק כלל. אלמא משום דחדא הוו]:

החליל מכה. מזמר בכח לפני המזבח:

באבוב. קנה:

לא היה מחלק אלא באבוב יחידי. כלומר שבסוף השיר [הזה] היה מאריך בקול האבוב יותר משאר מיני זמר ובו היה מפסיק השיר מפני שקולו ערב ומחלק ומפסיק יפה:

ועבדי כהנים היו. משאר אומות אותן מזמרין בכלי שיר:

ור' יוסי אמר. ישראל היו ומיוחסין ממשפחת בני פגרים וציפריא:

ומאמאום היו. מאותו מקום:

הואיל והיחיד גומר בהם את ההלל. בשחיטת פסח גומר בהם את ההלל)צ"ל אבל בשאר ימות הפסח אין גומר וכו'.:

(וב' ימי שחיטת הפסח אין גומר בהן את ההלל) כדאמרינן התם במסכת פסחים לא הגיע לאהבתי מפני וכו' אלמא דגומרין בהן את ההלל:

תורה אור השלם

וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה [במדבר י, ה]

וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם [במדבר י, ו]

וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ [במדבר י, ז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' מגילה וחנוכה הל' ו:

ב מיי' פג' מהל' מגילה וחנוכה הל' ו:

רבינו גרשום

[חלוקין קרבנות. פרי חגג]:

שבת לחלוקי' קרבנותיו. משאר ימי הסבוע ליתא הכא:

[ר"ח לאוקרי מועד. לגמר כיס הכא בגמרא במסכת סבועות [לף י.] קרא עבי מועד. תמוח להסוא שתא עבורי עבריה:

טעון שירה. הכא:

לגא הכי ולגא הכי. לגא חגוק בקרבן ולגא מקוקש לחג ולגא אסור בעשיית מלאכה]:

חמו לסתיכן הראשון. גומר שירה אפי' בחוגה לאחן [מקרא מגילה]:

עלעל. קורין עימכם [עיבור] וחן כעין [כ'] גבולי נחוסת ומכין זה בזה:

מפטמת את הבשמים. נותנת ריח טוב בבשמים:

גשתיירו ממקדש ראשון. מן המשכן:

ממורט. עאב הרבה:

ממורק. חגק הרבה ולף בימי עזרא הו ועגיהן אחר כו':

[שניים הו. כ' מכתשות וכ' עלעים]:

הדרוילים. טבלא:

גורגנא. קלונתא (מורגרו בלע"ז). [של אותו מין]:

ומערבב את הגעימה. של שיר:

מגריפה. כלי שבו חתין את האבר מן המזבח:

אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנֶיךָ בר"ה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים אֲבָל לֹא קָאָמַר מִפְּנֵי מָה אֵין אֲנוּ אוֹמְרִים שִׁירָה וְכִיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁירָה מַשְׁמַע שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים שִׁירָה וּלְכָךְ אוֹמֵר ר"י דבר"ה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין גַּלְגַּל וְחַמִּיּוֹת וְשׁוֹרְרוּ וּכְרוּבִים יִפְּאֲרוּ: **וַעֲלֵיהֶם** אָמַר דָּוִד נְחוֹשֶׁת מְמוֹרָט פ"ה עַל נְחוֹשֶׁת שֶׁמּוֹצִיא כֶּסֶף מִיהוּ קָשֶׁה לְהַאי קְרָא בְּעָלְמָא בְּמְלָכִים לְכְתִיב נְחֹשֶׁת מְמוֹרָט וּכְדִכְרֵי הַיָּמִים (כ ל) כְּתִיב נְחֹשֶׁת מְרוּקָ וּמַאי קָאָמַר וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד וְגַרְאָה לר"י לה"ג וַעֲלֵיהֶם אָמַר קְרָא נְחֹשֶׁת מְמוֹרָט נְחוֹשֶׁת (מְמוֹרָק): הַרְלוּוּלִים בְּסֶמֶ"ך גְּרִים רַשָּׁ"י וְגַרְאָה לַר' הַרְלוּוּלִים בְּמֶ"ס וְכֵן יֵשׁ בְּבְרַיְתָא רַבָּה עֲרְלוּלִין בָּעִיר וּמְלֵינָה נָקֵבָה פֵּרוּשׁ עֲרְלוּלִין כְּמוֹ הַרְלוּוּלִין וְהַס מִינֵי כְּלִי זֶמֶר מֵ"ס מִתְחַלֶּפֶת בְּנוּ"ן הַרְלוּוּלִים זֶהוּ תַּרְגּוּם שֶׁל עוּגָב: **מַגְרִיפָה** הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ פֵּי' בַּקוּנְטְרֵס שֶׁגּוֹרְפִין בָּהּ הַלֶּשֶׁן וְהַקָּה לְהָא הָיְתָה כְּלִי זֶמֶר אֶלָּא הָיְתָה לְפָרֵס לְשֶׁנֵי מִינֵי מַגְרִיפוֹת הָיוּ אַחַת לְלַשֶּׁן וְאַחַת שֶׁל שִׁיר:

יְמֵי הָחָג חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶם לִפְרִי הָחָג מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין: רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיקְרֵי מוֹעֵד לְכְתִיב (אֵיכָה א':טו"ו) קָרָא עָלַי מוֹעֵד וּכְפ"ל דְּמַקֶּכֶת תַּעֲנִית (לף כט.) תַּמּוּז דְּהַהוּא שַׁתָּא מַלּוּיֵי מַלְּוּיֵה דְּכְתִיב קָרָא עָלַי מוֹעֵד: הַשִּׁיר הַלֵּל: מִקּוּדֶשׁ בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה: קְרָיְיתָהּ קְרִיאַת הַמְּגִילָּה: דָּחֲלֵי קָלֵיהּ מְתוֹק קוֹלוֹ לְשָׁמוֹעַ: חֵלֶק קְנוּף: לֵיכ טוינכ"ש. גִּילוֹ לַקָּה: עַלְעַל שְׁנֵי כַּלִּיס מַכִּין זֶה ע"ג זֶה וְקוֹלָם לַיִּם וְקוֹרִין לָהֶן ענב"ש: מְפַטֶּמֶת אֶת הַבְּשָׂמִים שֶׁבָּהּ הָיוּ כּוֹתְשִׁין סַמְּנֵי הַקְּטֹרֶת וְהָיָה קוֹלָהּ עָגוּל וּמְפַטֶּמֶת הַבְּשָׂמִים יָפָה וְנוֹתֶנֶת בָּהֶן רֵיחַ כְּלֶלְמִרִי' בִּכְרִיתוּת (לף ו:) הַשּׂוֹחֵק אוֹמֵר הֵיטֵב הָאֵל הָאֵל הֵיטֵב שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לְבְשָׂמִים: שְׁנֵי כַּלִּיס עַלְעַל וּמִכְּתֶשֶׁת נְחוֹשֶׁת: מְמוֹרָט אֵל שֶׁיְּכוֹלִין לְהַקְפָּנוּ: מְמוֹרָק אֶלָּא לוייסנ"ט: שְׁנֵיִים שְׁנֵי עַלְעַלִּים וּשְׁנֵי מַכְתֶּשֶׁת: בַּכְּלִיסָר פִּי הַמַּעְיָין שֶׁהוּא נוֹבֵעַ שֶׁס רָחָב כְּאִיסָּר: אַל יִתְהַלֵּל חָכָם שֶׁחָכְמָתוֹ הִיאָה אֶלָּא מְהַלְּהֶלֶת לְפִי שֶׁבָּכְלִי מִקְדָּשׁ רֹאשׁוֹן ע"פ הַגְּבוּרָה נַעֲשׂוּ לְכְתִיב (ל"ה א כח) הַכֹּל בִּכְתָב יַד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מְלֶאכֶת הַתַּבְנִית: הַרְדַּוּוּלִים טַבְלָא גּוּרְגְּדָנָא וְעִינְבָּל שֶׁקּוֹרִים אִיסְקַלִּיטוּ"א: וּמְעָרְבֵב אֶת הַגְּעִימָה כְּשֶׁהָיָה קוֹל זֶה מְסַיֵּים: מַגְרִיפָה שֶׁבָּהּ גּוֹרְפִין אֶת הַלֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ. וולי"ל וְהוּא כְּעֵין כַּף:

מסורת השי"ס

א פסחים צה:

ב אוצר מדרשים דרשות ר' בנאה ג ראש השנה לב:

ד מגילה יד.

ה תוספתא ערכין

גליון השי"ס

גמ' מכחשת. ע' שבועות דף יא ע"א תוס' ד"ה מכל מקום קשיא:

תורה אור השלם

[במדבר כח, כד]

[במדבר כט, יב-לח]

[ויקרא כג, ד]

[ישעיהו ל, כט]

[תהילים קיג, א]

[עזרא ח, כז]

[מלכים א ז, מה]

[דברי הימים ב ד, יט]

[דברי הימים ב ד, טז]

[ירמיהו ט, כב]

כֹּל יוֹמָא? דְּחַג חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן, דְּפֶסַח אֵין חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן. שַׁבָּת דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ, לֵימָא! לָא אִיקְרֵי "מוֹעֵד". [א]רֹאשׁ חוֹדֶשׁ דְּאִיקְרֵי "מוֹעֵד", לֵימָא! לָא אִיקַּדֵּישׁ בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, דִּכְתִיב: "הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג" — לַיְלָה הַמְקוּדָּשׁ לֶחָג טָעוּן שִׁירָה, וְשֶׁאֵין מְקוּדָּשׁ לֶחָג אֵין טָעוּן שִׁירָה. [ב]רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, דְּאִיקְרוּ "מוֹעֵד", וְאִיקַּדּוּשׁ בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, לֵימָא! מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֲבָהוּ. א[ג]דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנֶיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים? אָמַר לָהֶן: אֶפְשָׁר, מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין, וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי? [ד]וְהָא חֲנוּכָּה דְּלָא הָכִי וְלָא הָכִי, וְקָאָמַר! מִשּׁוּם נִיסָּא. פּוּרִים דְּאִיכָּא נִיסָּא, לֵימָא! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה עַל נֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. מַתְקִיף לַהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וַהֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, דְּנֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ הוּא, וְאָמְרִינַן הַלֵּל! כִּדְתַנְיָא: עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ — הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה, מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ — לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה. [ה]רַב נַחְמָן אָמַר: קְרִיָּיתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא. רָבָא אָמַר: בִּשְׁלָמָא הָתָם "הַלְלוּ עַבְדֵי ה'" — וְלֹא עַבְדֵי פַּרְעֹה, הָכָא "הַלְלוּ עַבְדֵי ה'" — וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ? אַכַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן! וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר: קְרִיָּיתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא, הָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה, כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ חָזְרוּ לְהֵיתֵירָן הָרִאשׁוֹן. לֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחוֹשֶׁת וְכוּ'. פָּתַח בְּחָלִיל וּמְסַיֵּים בְּאַבּוּב. אָמַר רַב פַּפָּא: הַיְינוּ חָלִיל הַיְינוּ אַבּוּב, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ "חָלִיל"? דַּחֲלֵי קָלֵיהּ. [ו]תָּנוּ רַבָּנַן: אַבּוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה, שֶׁל קָנֶה הָיָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיָה. צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְצִיפּוּהוּ זָהָב, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, נָטְלוּ אֶת צִפּוּיוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה. צִלְצוֹל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, וְנִפְּגַם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אוּמָּנִין מֵאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהוּ, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, נָטְלוּ אֶת תִּיקוּנוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה. מַכְתֶּשֶׁת הָיְתָה בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת אֶת הַבְּשָׂמִים, נִתְפַּגְּמָה וְהֵבִיאוּ אוּמָּנִין מֵאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִיקְנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, נָטְלוּ אֶת תִּיקוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. אֵלּוּ שְׁנֵי כֵלִים נִשְׁתַּיְּרוּ מִמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְנִתְפַּגְּמוּ וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲרוּכָה, וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: "נְחוֹשֶׁת מְמוֹרָט", "נְחוֹשֶׁת מְמוֹרָק", וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מוּצְהָב שְׁנַיִם חֲמוּדוֹת מִזָּהָב". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כִּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב, וְחַד אָמַר: שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שְׁנַיִּים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁנַיִם", אַל תִּיקְרֵי "שְׁנַיִם" אֶלָּא "שְׁנַיִּים". תָּנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: שִׁילוֹחַ הָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בִּכְאִיסָּר, צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבּוּ מֵימָיו, וְנִתְמַעֲטוּ, וְחָזְרוּ וּמִיעֲטוּהוּ וְהָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל יִתְהַלֵּל גִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ". וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הִרְדַּוְּלִים לֹא הָיָה בְּמִקְדָּשׁ. מַאי הִרְדַּוְּלִים? אָמַר אַבָּיֵי: טַבְלָא גּוּרְגְּדָנָא, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב וּמְעָרְבֵב אֶת הַנְּעִימָה. אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַגְרִיפָה הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ,

עֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹצִיא עֲשָׂרָה מִינֵי זֶמֶר, נִמְצֵאת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זֶמֶר. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: הִיא אַמָּה וּגְבוֹהָהּ אַמָּה, וְקַתָּא יוֹצֵא הֵימֶנָּה, וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ, כָּל אֶחָד מוֹצִיא מֵאָה מִינֵי זֶמֶר, נִמְצֵאת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה אֶלֶף מִינֵי זֶמֶר. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְסִימָנָיךְ מַתְנִיתָא גּוּזְמָא.

א(א)וְעַבְדֵי כֹּהֲנִים הָיוּ כו'. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה, וּכְלִי לְבַסּוּמֵי קָלָא הוּא דַּעֲבִידָא, וּמַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי! וְתִסְבְּרָא? רַבִּי יוֹסֵי מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה — עֲבָדִים סַגִּיא, אִי קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי — לְוִיִּם בָּעֵינַן! לְעוֹלָם קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה, וְהָכָא בְּמַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוּחֲסִין וּלְמַעַשְׂרוֹת קָמִיפַּלְגִי. במַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קָסָבַר: אֵין מַעֲלִין מִדּוּכָן לֹא לְיוּחֲסִין וְלֹא לְמַעַשְׂרוֹת. מַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ, קָסָבַר: מַעֲלִין מִדּוּכָן בֵּין לְיוּחֲסִין בֵּין לְמַעַשְׂרוֹת. וּלְמַאן דְּאָמַר יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, קָסָבַר: מַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוּחֲסִין וְלֹא לְמַעַשְׂרוֹת.

(ב)תָּנוּ רַבָּנַן: הַשִּׁיר מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְעַכֵּב. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? דְּאָמַר קְרָא: "וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מָה כַּפָּרָה מְעַכֶּבֶת, אַף שִׁירָה מְעַכֶּבֶת. וְרַבָּנַן? הַהוּא לְאִידַּךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מָה כַּפָּרָה בַּיּוֹם, אַף שִׁירָה בַּיּוֹם. גאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן לְעִיקַּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו", אֵיזֶהוּ שֵׁירוּת שֶׁבְּשֵׁם? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שִׁירָה. וְאֵימָא נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם! מִדִּכְתִיב: "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ", מִכְּלָל דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים לָאו שֵׁירוּת הִיא. רַב מַתְנָה אָמַר מֵהָכָא: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב", אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שִׁירָה. וְאֵימָא דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב"! "מְשַׂמְּחֵי לֵב" אִיקְּרִי, "טוֹב" לָא אִיקְּרִי. וְאֵימָא בִּכּוּרִים, דִּכְתִיב: "וְשָׂמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב"! "טוֹב" אִיקְּרִי, "טוּב לֵבָב" לָא אִיקְּרִי. אָמַר רַב מַתְנָה: מִנַּיִן לַבִּיכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין שִׁירָה? אָתְיָא "טוֹב" "טוֹב" מֵהָכָא. ד-ו(ג)אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחֳדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים", אִם אֲנָשִׁים מְשַׂמֵּחַ, אֱלֹהִים בַּמֶּה מְשַׂמֵּחַ? מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן. (ד)מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ, כִּדְתָנֵי רַבִּי יוֹסֵי: "פְּרִי אַתָּה מֵבִיא, וְאִי אַתָּה מֵבִיא מַשְׁקִין"; הֵבִיא עֲנָבִים וּדְרָכָן, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּבִיא". זחִזְקִיָּה אָמַר מֵהָכָא: "וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם יָשׂוֹר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא", אַל תִּיקְרֵי "יָשׂוֹר" אֶלָּא "יָשִׁיר". (ה)בִּלְוָוטֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵהָכָא: "לַעֲבֹד עֲבוֹדַת עֲבוֹדָה", אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה שֶׁצְּרִיכָה עֲבוֹדָה? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. רַבִּי יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא: "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא: "הֵם יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ בִּגְאוֹן ה' צָהֲלוּ מִיָּם". וְתַנָּא מַיְיתֵי לַהּ מֵהָכָא: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ", מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּכָּתֵף" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁ"יִּשָּׂאוּ"? מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִשָּׂאוּ"? אֵין "יִשָּׂאוּ" אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף", וְאוֹמֵר: "יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ וְגוֹ'". חֲנַנְיָא בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, מֵהָכָא: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל",

עַל

עֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ וּבְכָל נֶקֶב הָיָה קָנֶה אֶחָד וּבְכָל קָנֶה וְקָנֶה הָיוּ בּוֹ י' נְקָבִים וּבְכָל נֶקֶב שֶׁל קָנֶה הוֹצִיא מִין זֶמֶר נִמְצֵאת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זֶמֶר: וְסִימָנָיךְ שֶׁלֹּא תִּטְעֶה מִי אָמַר מֵאָה מִי אָמַר אֶלֶף: מַתְנִיתָא גּוּזְמָא דֶּרֶךְ מִשְׁנָיוֹת לְשׁוֹנוֹת גּוּזְמָא כְּגוֹן הָנָךְ דְּאָמַר בִּשְׁחִיטַת חוּלִּין בְּפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה (חוּלִּין דַּף צ:): רַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר יִשְׂרְאֵלִים מְיוּחָסִים הָיוּ מַאי קָסָבַר אֶלָּא לְכ"ע עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה: בֵּין לְמַעַשְׂרוֹת דְּמַחְזְקִינַן לֵיהּ בְּחֶזְקַת לֵוִי: וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם וּלְוִיִּם מְשׁוֹרְרִים הֵם: שֶׁבַּשֵּׁם שֶׁמַּזְכִּירִין בּוֹ שֵׁם שָׁמַיִם: אֵין אָדָם שָׁר שִׁירָה אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָהוּ ס"ה:י"ד) הִנֵּה עֲבָדַי יָרֹנּוּ מִטּוּב לֵב: וְאֵימָא בִּיכּוּרִים וְה"ק קְרָא תַּחַת אֲשֶׁר לֹא הֲבֵאתָ בִּיכּוּרִים: מִנַּיִן לַבִּיכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין שִׁירָה שֶׁאוֹמְרִים אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי כִּדְתְנַן בְּמַס' בִּיכּוּרִים (פ"ג מ"ל): טוֹב טוֹב כְּתִיב הָכָא בְּכָל הַטּוֹב וּכְתִיב בְּשִׁירָה (דְּבָרִים כ"ח:מ"ז) בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב: פְּרִי בְּבִיכּוּרִים כְּתִיב (שָׁם כו) מֵרֵאשִׁית פְּרִי: הֵבִיא עֲנָבִים לָעֲזָרָה לְבִיכּוּרִים וּדְרָכָן מִנַּיִן שֶׁיָּצָא ת"ל אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ מ"מ: (יָשׂוֹר בְּמַשָּׂא) חִזְקִיָּה אָמַר מֵהָכָא אַשְׁכְּחַן שִׁירַת לְוִיִּם מִן הַתּוֹרָה יָשׂוֹר בְּמַשָּׂא נְשִׂיאוּת קוֹל בַּשִּׁיר: בִּלְוָוטֵי שֵׁם חָכָם: שִׁירָה צָרִיךְ עֲבוֹדַת קָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמַר אֶלָּא עַל הַיַּיִן שֶׁל נִסְכֵּי קָרְבָּן כִּדִכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י':י') וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עוֹלֹתֵיכֶם: צָהֲלוּ מַיִם יִצְהֲלוּ בְּשִׁיר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יוֹתֵר מִצַּהֲלַת יַם סוּף: מַיְיתֵי לַהּ מֵהָכָא לְעִיקַּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה:

לָא דְּכ"ע עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה קָשֶׁה בְּפֶרֶק הֶחָלִיל (סוּכָּה נא.) קָאָמַר לְאוֹ עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה אֵין שִׁיר שֶׁל קָרְבָּן נָמֵי לָחֵי שַׁבָּת וי"ט לַעֲשׂוֹתוֹ בִּכְלִי וא"כ מַתְנִי' דְּקָתָנֵי י"ב יָמִים הֶחָלִיל מַכֶּה מַנִּי וְי"ל דְּוַדַּאי תַּנָּאֵי דְּמַתְנִיתִין אִית לְהוּ עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה אֲבָל אִיכָּא תַּנָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה הָתָם דְּאָמַר דְּשִׁיר בִּכְלִי (דְּקָרְבָּן) דָּחֵי שַׁבָּת וי"ט וְהָתֵי רֵישָׁא כְּווֹתֵיהּ: הַשִּׁיר מְעַכֵּב הַקָּרְבָּן קָשֶׁה דְּהָא הַשִּׁיר בִּשְׁעַת נִיסּוּךְ וְהַנִּיסּוּךְ אֵין מְעַכֶּבֶת הַקָּרְבָּן דְּאָדָם מֵבִיא זִבְחוֹ הַיּוֹם וּנְסָכִים מִכָּאן עַד אַרְבָּעָה יָמִים (מְנָחוֹת דַּף טו:) וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ שִׁיר מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן הַיְינוּ נִיסּוּךְ שֶׁאִם אֵין שִׁירָה אֵין נִיסּוּךְ: מְשַׂמֵּחַ לֵב אִיקְרִי טוֹב לָא אִיקְרִי וא"ת וְהָכְתִיב (מִשְׁלֵי ד) לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם (תְּהִלִּים קיט) טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ וְי"ל דְּה"ק מְשַׂמֵּחַ לֵב אִיקְרִי טוֹב שֶׁסָּמוּךְ (לְלֵב) לְשִׂמְחָה וּמַשְׁמָעוּתוֹ לְשׁוֹן שִׂמְחָה א"נ טוֹב הַסָּמוּךְ לְלֵב לָא אִיקְרִי וא"ת וְהָא כְּתִיב (רוּת ג) וַיִּיטַב לִבּוֹ וּפֵירֵשׁ"י שֶׁעָסַק בַּמִּדְרָשׁ וַיִּיטַב לִבּוֹ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וה"נ דָּרְשִׁינַן שַׁבָּת (דַּף סג.) וִיטִיבְךָ לִבְּךָ עַל תַּלְמוּד תּוֹרָה וי"ל דְּלָא כְּתִיבִי בְּהֶדְיָא וּלְפ"ז לָא הֲוֵי אָתֵי שַׁפִּיר הָא דְּמַקְשֶׁה וְאֵימָא בִּיכּוּרִים דְּהָא טוֹב סָמוּךְ לְלֵב לָא אִיקְרוֹ וי"ל דה"נ מַשְׁנֵי דְּבָעֵינַן טוֹב הַסָּמוּךְ לְלֵב וּמִיהוּ כֵּיוָן דְּהָיָה יוֹדֵעַ דְּבָעֵינַן טוֹב הַסָּמוּךְ לְלֵב מֵעִיקָּרָא שׁוּב לֹא צָרִיךְ לְהַקְשׁוֹת עוֹד מִבִּיכּוּרִים וְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן עִיקָּר: מִנַּיִן לַבִּיכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין שִׁירָה פרש"י (דְּתְנָא) שֶׁהָיוּ טְעוּנִין שִׁירָה [כִּדְתְנַן בְּמַס' בִּיכּוּרִים] (פ"ג מ"ל) הֶחָלִיל (הָיָה) מַכֶּה לִפְנֵיהֶם [כו'] וְהָא דְּפָרֵיךְ אֵינִי וְהָא אָמַר ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי וּמַקְשֶׁה לְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אַךְ יֵשׁ תֵּימַהּ אַמַּאי לָא מַקְשֶׁה לֵיהּ בְּהֶדְיָא מִן הַמִּשְׁנָה וי"ל שֶׁהַשַּׁ"ס לֹא הֵבִיא הַמִּשְׁנָה דִּזְרָעִים וְגַם מִילְּתֵיהּ דְּר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי לֹא הַיְיתִי לֵיהּ הַשַּׁ"ס אֶלָּא אַגַּב גְּרָרָא הִלְכָּךְ לָא פָּרֵיךְ אֶלָּא הָכִי וּלְרַבִּי נִרְאֶה שֶׁשִּׁיר הַמִּשְׁנָה עַל בִּיכּוּרִים אֵינוֹ עִיקַּר הַשִּׁיר כ"א לְשִׂמְחָה בְּעָלְמָא הִלְכָּךְ לָא פָּרֵיךְ מִינָהּ לְר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי וְלֹא כְּפירש"י וְיֵשׁ תֵּימַהּ דְּלָא הַיְירֵי הַמִּשְׁנָה בְּעִיקַּר שִׁיר כְּלָל וְעוֹד הִקְשָׁה ר' אֶלְחָנָן הֵיכִי מוֹקֵי לָהּ לְמִשְׁנַת בִּיכּוּרִים הָכָא בְּהֵבִיא עֲנָבִים וּדְרָכָן דְּהָא בְּכָל הַבִּיכּוּרִים מַיְירֵי בִּתְאֵנִים וְחִטִּין וְכָל ז' הַמִּינִין וְאֵין לְפָרֵשׁ דְּה"ק שֶׁאִם הֵבִיא עֲנָבִים בְּבִיכּוּרִים וּדְרָכָן לְאַחַר כָּךְ שֶׁלֹּא תִּפְקַע מֵהֶם קְלוּשַׁת הַבִּיכּוּרִים אע"ג דִּכְתִיב בַּקְּרָא פְּרִי דְּהָתָם תַּנְיָא בְּחוּלִּין פֶּרֶק הָעוֹר וְהָרוֹטֵב (חוּלִּין דַּף קכ:) אֵין מְבִיאִין בִּיכּוּרִים מַשְׁקֶה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים וּמִן הָעֲנָבִים אַלְמָא שֶׁהַמַּשְׁקֶה מֵהֶם חָשׁוּב לְבִיכּוּרִים אֶלָּא יֵשׁ לְפָרֵשׁ הֵבִיא עֲנָבִים וַדְרָכָם פֵּי' הִפְרִישׁ עֲנָבִים וַדְרָכָם מִנַּיִן שֶׁכְּשֵׁרִים לְבִיכּוּרִים ת"ל תָּבִיא וְהָא דְּתַנְיָא אֵין מְבִיאִין בִּיכּוּרִים מַשְׁקֶה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים וּמִן הָעֲנָבִים דְּמַשְׁמַע לְכַתְּחִילָּה מְבִיאִין יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ בְּלִיעֲבַד דְּהָא קְרָא כְּתִיב שֶׁאוֹמְרִים שִׁיר עַל בִּיכּוּרִים וְהֵיכִי כָּתַב קְרָא בְּלִיעֲבַד וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמַיְירֵי לְכַתְּחִלָּה וה"פ הֵבִיא עֲנָבִים וּדְרָכָן מִנַּיִן שֶׁיְּבִיאֵם לְכַתְּחִלָּה ת"ל תָּבִיא דְּמַשְׁמַע לְכַתְּחִילָּה וּמִשְׁנַת בִּיכּוּרִים נָמֵי אָתְיָא שַׁפִּיר דְּמַיְירֵי בְּמַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים שֶׁאוֹמְרִים עֲלֵיהֶם שִׁירָה לְכַתְּחִילָּה וְאַיְּידֵי דְּתִקְנוּ עֲלֵיהֶם שִׁירָה תִּקְנוּ נָמֵי בְּכָל הַבִּיכּוּרִים שֶׁל ז' הַמִּינִים וְלָא קַשְׁיָא מִידֵי מִכָּל מָה שֶׁהִקְשֵׁיתִי לְעֵיל וְק"ע בִּירוּשַׁלְמִי: אַל תִּיקְרֵי יָשׂוֹר אֶלָּא יָשִׁיר תֵּימַהּ לְכַמָּה קְרָאֵי אִיכָּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א ט) בְּנֵי פְּלוֹנִי מְשׁוֹרְרִים וי"ל דְּבָעֵי לְאַשְׁכּוּחֵי לְשִׁירָה מִן הַתּוֹרָה לְכָךְ דָּיֵיק לֵיהּ מֵהַךְ קְרָא דִּכְתִיב יָשׂוֹר בְּמַשָּׂא וּכְתִיב עֲבוֹדַת מַשָּׂא אִי נָמֵי מַפִּיק מִקְּרָאֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה וְזָר חַיָּיב עָלֶיהָ מִיתָה:

מסורת הש"ס

א סוכה נא.
ב במדבר רבה
ג ברכות לה.
ד חולין קכ:
ה במדבר רבה

תורה אור השלם

וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד וגו' [במדבר ח, יט]

וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב [ויקרא ח, יט]

וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי וגו' [דברים יח, ז]

בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וגו' [דברים י, ח]

תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עָבַדְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב וגו' [דברים כח, מז]

פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם [תהילים יט, ט]

מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ [תהילים יט, ז]

וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וגו' [דברים כו, יא]

וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחֳדַלְתִּי אֶת־תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי וגו' [שופטים ט, יג]

וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה וגו' [דברים כו, ב]

וּכְנַנְיָהוּ שַׂר־הַלְוִיִּם בְּמַשָּׂא יָסֹר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא [דברי הימים א טו, כב]

מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד וגו' [במדבר ד, מז]

וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסָּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא וגו' [במדבר כ, י]

הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ בִּגְאוֹן יְהוָה צָהֲלוּ מִיָּם [ישעיהו כד, יד]

שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל [תהילים פא, ג]

וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ [במדבר ז, ט]

וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים וגו' [שמות יט, יט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ג:
ב מיי' פב' מהל' איסורי ביאה הל' יא, טוש"ע אה"ע סי' ג סעי' ב:
ג מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ב:
ד מיי' פד' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א:
ה מיי' פד' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יז:
ו מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ב:
ז מיי' פב' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד:

רבינו גרשום

עשר נקבים היו בה. בקתה שחלולה היתה כולה:
מתניתא גוזמא. המשנה החיצונה מוטעת לעולם:
עיקר שירה בפה. (מה) [השיר] שהיו הלוים אומרים בפיהם הוא עיקר שירה:
[ותסברא ר' יוסי. דאמר ישראלים היו מאי קסבר כו']:
מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות ומאי לחזי להו לקיימי בין לוים לא לייק אי בכלי מזמרין או בפה ומעלין ליוחסין ומחלקין להן מעשר:
מעלין מדוכן ליוחסין. משום הכי בעינן משיאין לכהונה:
אבל לא למעשרות משום הכי לא בעינן לוים:
[לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד:
ולכפר]. מה כפרה. דכהנים (מעכבת דהיינו מתן דמים אף עבודת הלוים דהיינו השירה מעכבת) [מתן דמים מעכבת אף שירה דלוים מעכבת. דהיינו עבודה דלוים]:
ורבנן. להכי איתקש עבודה דלוים לכפרה דכהנים דמה כפרה ביום דכתיב ביום צוותו:
[שירות] שבשם. שמזכיר בה את השם:
זה שירה. אזכרות שבמזמורים [היינו שירה שיש במזמורות אזכרות]:
ואימא נשיאות כפים. דכהנים שיש בה הזכרות השם דפסוקיה דהאי קרא בכהנים כתיב דגמרינן מיניה בזמן שי"ט סמוך לשבת בין מלפניה בין מאחריה היו כל המשמרות שוין בחילוק לחם הפנים שנאמר וכי יבא הלוי מאחד שעריך מאי שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. וכתיב חלק כחלק יאכלו:
הוי אומר זו שירה דכתיב עבדי ירונו מטוב לב:
טוב לבב לא איקרי. לא תורה ולא ביכורים:
אתיא טוב טוב. כתיב בשירה ובטוב לבב. ובביכורים בכל הטוב:
מנין שאין אומרים. לוים שירה אלא על היין בשעת ניסוך היין [שנאמר ותאמר להם הגפן וגו']:
משכחת לה. אפי' לר' יונתן [לאמר] לאומר שירה על הביכורים:
כדתני רב יוסף [שהן יין]:
(מנין שאם) הביא ענבים בכורים לירושלים ודרכן קודם ביאתו לעזרה מנין שטעון הבאה אותו יין ת"ל תביא לרבות:
ישור במשא. הוי לשון שררה:
(ישיר) [בלווטי. שם חכם:
איזהו עבודה שצריכה עבודה]. הוי אומר זה שיר. שהלוים אומרים בפה ואחרים עובדים להם בכלי שיר ומסייעין להם:
ואיכא דאמרי שצריכה עבודה דאין אומרים שירה אלא בשעת עבודה:

מֵהָכָא וְיִהְי כְּאֶחָד לַמְחַצְּצְרִים וּכְקָרֹא (פְּמִקְבָּר י':י') פְּתִיב וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עוֹלֹתֵיכֶם אֵלֶּמֶּ

עַל עִסְקֵי קוֹל? רַב אֲשֵׁי אָמַר, מֵהָכָא: "וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְּצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד". [א]רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר מֵהָכָא: "וְלֹא יָמוּתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" — מָה אַתֶּם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ, אַף הֵם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "וְלֹא יָמוּתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" — אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה, הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. [א]אָמַר אַבָּיֵי: נְקִיטִינַן, מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁיעֵר בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ' וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת". מַאי זָר? אִילֵימָא זָר מַמָּשׁ — הָכְתִיב חֲדָא זִימְנָא! אֶלָּא לָאו זָר דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה. מֵיתִיבִי: מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁיעֵר וּמְשׁוֹעֵר שֶׁשִּׁוֵּר, אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה! תַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר חֲנַנְיָה שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּיעַ בְּהַגְפַּת דְּלָתוֹת אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא, אָמַר לוֹ: בְּנִי, חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ, שֶׁאֵתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וְלֹא מִן הַמְשׁוֹעֲרִים. מַאי לָאו בְּהָא קְמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: מִיתָה הִיא, וּגְזַרוּ בָּהּ רַבָּנַן, וּמָר סָבַר: אַזְהָרָה הִיא, וְלָא גְּזַרוּ בָּהּ? [ב]דְּכוּלֵּי עָלְמָא אַזְהָרָה הִיא, מָר סָבַר: מְסַיֵּיעַ גְּזַרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן, וּמָר סָבַר: לָא גְּזַרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן. [ב]בְּעֵי רַבִּי אָבִין: עוֹלַת נְדָבַת צִיבּוּר טְעוּנָה שִׁירָה אוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה שִׁירָה? "עֹלֹתֵיכֶם" אָמַר רַחֲמָנָא, אַחַת עוֹלַת חוֹבָה וְאַחַת עוֹלַת נְדָבָה, אוֹ דִּלְמָא "עוֹלוֹתֵיכֶם" דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר רַחֲמָנָא? [ג]תָּא שְׁמַע, וַיֹּאמֶר: "חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ה' וְהַחֲצֹצְרוֹת עַל יְדֵי כְּלֵי שִׁיר דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל". הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִידְתַּהּ? אִילֵימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה, לְמָה לֵיהּ אִימְּלוֹכֵי? אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: לֹא, עוֹלַת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ הָוָה, וְקָא מִיבַּעְיָא לְהוּ מִי הוּקְבַּע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דְּלִיקְרַב אוֹ לָא. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ הָכִי? וְהָכְתִיב "בַּיּוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְגוֹ'", "וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ"! אֶלָּא אָמַר רָמֵי בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא: כֶּבֶשׂ הַבָּא עִם הָעוֹמֶר קָמִיבַּעְיָא לְהוּ, מִי קָבַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דְּלִיקְרַיב אוֹ לָא? מַתְקִיף לַהּ רַב אַוְיָא: וְלִיחְזֵי פֶּסַח הֵיכִי עָבֵיד. מַצָּה הֵיכִי אָכִיל! אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי: מִידֵּי דְּהָוֶה אַשְׁלִיחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִמְּלִיךְ. הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי, אֲפִילּוּ תֵּימָא עוֹלַת חוֹבָה, מִידֵּי דְּהָוֶה אַשְׁלִיחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִמְּלִיךְ. [ד]תָּא שְׁמַע: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַבָּאי, וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב. [ד-ה]אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה, וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהָיוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וּמָה שִׁירָה אָמְרוּ? "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם", וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר "יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ" עַד שֶׁבָּאוּ גּוֹיִם וּכְבָשׁוּם, וְכֵן בַּשֵּׁנִיָּה. הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִידְתַּיהּ? אִילֵימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה, מִי הֲוַאי? בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטַל הַתָּמִיד! אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה. וְתִסְבְּרָא?! מַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת חוֹבָה דְּלָא הֲוַאי, וּמַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת נְדָבָה דַּהֲוַאי? הָא לָא קַשְׁיָא: בֶּן בָּקָר אַקְרַאי בְּעָלְמָא הוּא דְּאִיתְרְמִיא לְהוּ. אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב אָשֵׁי: וְתִסְבְּרָא, שִׁירָה דְּיוֹמֵיהּ "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם — בְּשִׁיר דְּאַרְבְּעָה בְּשַׁבָּת הוּא! אֶלָּא אִילֵּיָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָפַל לְהוּ בְּפוּמֵיְיהוּ. וְהָא "עוֹמְדִין עַל דּוּכָנָן" קָתָנֵי! כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר: אוֹמֵר שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן. אִי הָכִי, בְּעוֹלַת נְדָבָה נָמֵי לֵימָא? נָפֵיק מִינַּהּ חוּרְבָּא. [ו]מַאי הָוָה עֲלַהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: "עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם". מָה עוֹלָה קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים — אַף שְׁלָמִים קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וּמָה שְׁלָמִים קָבוּעַ לָהֶם זְמַן — אַף עוֹלָה קָבוּעַ לָהּ זְמַן.

אִיבַּעְיָא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' יא:

ב מיי' פו' מהל' תמידים ומוספין הל' ח:

ג מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ב:

ד מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ג:

ה מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ד:

מסורת הש"ס

א ספרי במדבר

ב עירובין קג.

ג סוכה נא.

ד סדר עולם רבה; תענית כט.; תוספתא תענית

ה אוצר מדרשים מדרש עשר גליות עקטאן דמר יעקב כז

ו ספרי במדבר; זבחים נה.

רבינו גרשום

עַל עִסְקֵי קוֹל. כְּשֶׁעָה הָיָה מְשׁוֹרֵר שֶׁהוּא נוֹי הָאֱלֹהִים וְעֵנֶנוּ נוֹי בְּקוֹל:

אַף הֵם בַּעֲבוֹדוֹת מִזְבֵּחַ. שִׁירָה בְּשָׁעַת קָרְבָּן:

אֹתָם בְּשֶׁלָּהֶם. כְּלוֹמַר אֵם שֶׁינּוּ עֲבוֹדוֹת נוֹי לְכֹהֵן הָרֵי הֵן כְּמִיתָה:

הֵם בְּשֶׁלָּהֶם. כְּלוֹמַר שֶׁשֶּׁינּוּ עֲבוֹדוֹת' כְּגוּן שׁוֹעֵר שֶׁסָּרַר אוֹ מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁיעֵר אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה בְּלָאוֹ:

הָא כְּתִיב חֲדָא זִימְנָא וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו תַּפְקֹד וְסָמְכוּ אֶת כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמַת הוּעַת מְסוּעָר הָיֵנוּ שׁוֹמֵר הַשְּׁעָרִים כְּלָכֹת' וְחוֹסֶה עַל הַשְּׁעָרִים:

ר' יְהוֹסֵף כַּר' חֲנִינָא וְיוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא נִיחֵם הוּ:

לְמַר סָבַר. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא דְּבְמִיתָה הוּא וְגִזְרוּ רַבָּנָן אֲפִילּוּ מְסַיֵּיעַ אֲסוּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה שׁוֹעֵר [לְבַדּוֹ] דְּבְמִיתָה:

וּמַר סָבַר ר' יְהוֹסֵף בֶּן חֲנִינָה אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַזְהָרָה הוּאִיל וְלֵית בֵּיהּ עוֹן מִיתָה וְקָא בְּעֵי לְסַוּוּעֵי אֶלָּא עַכְשָׁיו מִמָּם [לֹא גְּזְרוּ רַבָּנָן]:

לֹא דְּכוּלֵּי עָלְמָא כּוּ':

עוֹלַת נְדָבַת צִיבּוּר. שֶׁנַּעֲשָׂה לְהֶן נֵס וְנִתְנַדְּבוּ לְהַבִּיאָ עוֹלָה (דְּעוֹלַת נְדָב' יְחִיד לְתַקִּיר' וְלֹאוֹ:

אֵינָהּ נ"ל) עוֹלַת נְדָבַת יְחִיד לְתַקִּיר' וְלֹאוֹ טְעוּנָה שִׁירָה [אֵינָהּ טְעוּנָה נ"ל]:

אוֹ דִּלְמָא הָא דְּקָאֲמַר וּתְקַעְתֶּם [בַּחֲצֹצְרוֹת] עַל עוֹלֹתֵיכֶם דְּהַיְינוּ [שִׁיר]:

עוֹלֹתֵיכֶם דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאֲמַרְתָּ)נִרְאֶה לִי עוֹלֹתֵיכֶם דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאֲמַרְתָּ וְהַיְינוּ עוֹלַת תָּמִיד דְּהוּא יִשְׂרָאֵל אֲבָל עוֹלַת נְדָבָה הוּי כְּבָלֵל עוֹלַת יָחִיד וְאֵינוּ טְעוּן שִׁירָה. עוֹלַת נְדָבָה כְּכָל (יִשְׂרָאֵל) [יָחִיד] אוֹ עוֹלַת תָּמִיד דְּהוּא דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל:

וְאֲמַר חִזְקִיָּהוּ [לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וגו']. אַע"נ דְּהָאי קְרָא בְּסֵפֶר עֲבוֹדוֹת כּוֹכְבִים דַּכ"ל (כּוּ') [כְּתִיב] הָא אִיכָּא [נְמִי] מִהְתָּם שֶׁבָּעָה כְּכָבִים לְאוֹתוֹ הוּא דַּע"נ אִלּוּמָא דְּעוֹלַת חוֹבָה. דְּתָמִיד:

תורה אור השלם

[דברי הימים ב ה, יג]

[במדבר י, י]

[במדבר יח, ג]

[במדבר ג, לח]

[במדבר ג, י]

[במדבר י]

[דברי הימים ב כט, כז]

[דברי הימים ב כט, יז]

[תהילים צד, כג]

[תהילים כד, א]

[ויקרא כג, יט]

[ויקרא כג, כ]

(כְּעוֹלַת נְמִי נְדָבָה) [כְּעוֹלַת יָחִיד] נְמִי נִיחָא אַע"נ דְּאִין מִחְוַיֵּיבִין:

נְפִיק מִינָּהּ חוּרְבָּא. דְּאֲמַרְתָּ ס"מ עוֹלַת נְדָבָה לֵית מִנֵּי קְרָבָה בְּלֹא שִׁיר [חַמְנִין לֵיכָא לְמִיס כְּמוֹ שֶׁעָלָה עִזְרָא וְסַבְרִי דְּלֵית מִנֵּי קְרָבָה בְּלֹא שִׁיר] וְלֵית מִיְיתֵי לָהּ וְאִיהִי לֵית בְּשִׁיר:

וְאוֹכָא לְמַרְבִּי נְפִיק מִינָּהּ חוּרְבָּא לְאַמְרִי מָה עוֹלַת נְדָבָה אִיכָּא לְמִיס אִיכָּא אֲמַר [אֶלָּא הָאִי עוֹלַת חוֹבָה אִיכָּא אֲמַר וְאִיכָּא לְמִיס אִיכָּא אֲמַר] וְלֵית לָהּ אֲמַר:

(כְּעוֹלַת נְמִי נְדָבָה) [כְּעוֹלַת יָחִיד] נְמִי נִיחָא אַע"נ דְּאִין מִחְוַיֵּיבִין:

נְפִיק מִינָּהּ חוּרְבָּא. דְּאֲמַרְתָּ עוֹלַת נְדָבָה לֵית מִנֵּי קְרָבָה בְּלֹא שִׁיר [חַמְנִין לֵיכָא לְמִיס כְּמוֹ שֶׁעָלָה עִזְרָא וְסַבְרִי דְּלֵית מִנֵּי קְרָבָה בְּלֹא שִׁיר] וְלֵית מִיְיתֵי לָהּ וְאִיהִי לֵית בְּשִׁיר:

וְאוֹכָא לְמַרְבִּי נְפִיק מִינָּהּ חוּרְבָּא לְאַמְרִי מָה עוֹלַת נְדָבָה אִיכָּא לְמִיס אִיכָּא אֲמַר [אֶלָּא הָאִי עוֹלַת חוֹבָה אִיכָּא אֲמַר וְאִיכָּא לְמִיס אִיכָּא אֲמַר] וְלֵית לָהּ אֲמַר:

אֵינָהּ נְדָבָה. כְּשֶׁהָיָה מִקְדָּשׁ הָיָה מְשׁוֹרֵר שֶׁהוּא נוֹי הָאֱלֹהִים וְעֵנֶנוּ נוֹי בְּקוֹל:

אַף הֵם בַּעֲבוֹדוֹת מִזְבֵּחַ. שִׁירָה בְּשָׁעַת קָרְבָּן:

אֹתָם בְּשֶׁלָּהֶם. כְּלוֹמַר אֵם שֶׁינּוּ עֲבוֹדוֹת נוֹי לְכֹהֵן הָרֵי הֵן כְּמִיתָה:

הֵם בְּשֶׁלָּהֶם. כְּלוֹמַר שֶׁשֶּׁינּוּ עֲבוֹדוֹת' כְּגוּן שׁוֹעֵר שֶׁסָּרַר אוֹ מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁיעֵר אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה בְּלָאוֹ:

הָא כְּתִיב חֲדָא זִימְנָא וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו תַּפְקֹד וְסָמְכוּ אֶת כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמַת הוּעַת מְסוּעָר הָיֵנוּ שׁוֹמֵר הַשְּׁעָרִים כְּלָכֹת' וְחוֹסֶה עַל הַשְּׁעָרִים:

ר' יְהוֹסֵף כַּר' חֲנִינָא וְיוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא נִיחֵם הוּ:

לְמַר סָבַר. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא דְּבְמִיתָה הוּא וְגִזְרוּ רַבָּנָן אֲפִילּוּ מְסַיֵּיעַ אֲסוּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה שׁוֹעֵר [לְבַדּוֹ] דְּבְמִיתָה:

וּמַר סָבַר ר' יְהוֹסֵף בֶּן חֲנִינָה אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַזְהָרָה הוּאִיל וְלֵית בֵּיהּ עוֹן מִיתָה וְקָא בְּעֵי לְסַוּוּעֵי אֶלָּא עַכְשָׁיו מִמָּם [לֹא גְּזְרוּ רַבָּנָן]:

לָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא כּוּ':

עוֹלַת נְדָבַת צִיבּוּר. שֶׁנַּעֲשָׂה לְהֶן נֵס וְנִתְנַדְּבוּ לְהַבִּיאָ עוֹלָה (דְּעוֹלַת נְדָב' יְחִיד לְתַקִּיר' וְלֹאוֹ:

אֵינָהּ נ"ל) עוֹלַת נְדָבַת יְחִיד לְתַקִּיר' וְלֹאוֹ טְעוּנָה שִׁירָה [אֵינָהּ טְעוּנָה נ"ל]:

אוֹ דִּלְמָא הָא דְּקָאֲמַר וּתְקַעְתֶּם [בַּחֲצֹצְרוֹת] עַל עוֹלֹתֵיכֶם דְּהַיְינוּ [שִׁיר]:

עוֹלֹתֵיכֶם דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאֲמַרְתָּ)נִרְאֶה לִי עוֹלֹתֵיכֶם דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאֲמַרְתָּ וְהַיְינוּ עוֹלַת תָּמִיד דְּהוּא יִשְׂרָאֵל אֲבָל עוֹלַת נְדָבָה הוּי כְּבָלֵל עוֹלַת יָחִיד וְאֵינוּ טְעוּן שִׁירָה. עוֹלַת נְדָבָה כְּכָל (יִשְׂרָאֵל) [יָחִיד] אוֹ עוֹלַת תָּמִיד דְּהוּא דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל:

וְאֲמַר חִזְקִיָּהוּ [לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וגו']. אַע"נ דְּהָאי קְרָא בְּסֵפֶר עֲבוֹדוֹת כּוֹכְבִים דַּכ"ל (כּוּ') [כְּתִיב] הָא אִיכָּא [נְמִי] מִהְתָּם שֶׁבָּעָה כְּכָבִים לְאוֹתוֹ הוּא דַּע"נ אִלּוּמָא דְּעוֹלַת חוֹבָה. דְּתָמִיד:

אב(א)איבעיא להו: נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או אין טעונין שירה? כיון דאמר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: "מנין שאין אומרים שירה אלא על היין" — אמרינן, או דלמא על אכילה ושתיה אמרינן, אשתיה לחודה לא אמרינן? תא שמע: רבי יוסי אומר: מגלגלין זכות ליום זכאי וכו'. האי שירה מאי עבידתיה? אילימא דעולת חובה, מי הוה? בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד! ואלא דעולת נדבה — והא תני רב מרי בריה דרב כהנא דלא צריכא! אלא לאו דנסכין. אמר רבא, ואיתימא רב אשי: ותסברא?! שירה דיומיה "לה' הארץ ומלואה", "וישב עליהם את אונם" בשירה דארבעה בשבא הוא! אלא איליא בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו. והא "עומדים על דוכנן" קתני! כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: אומר שירה שלא על הקרבן. אי הכי, בנסכים נמי לימא! נפיק מיניה חורבא. גופא, רבי יוסי אומר: מגלגלין זכות ליום זכאי וכו'. ג"בראשונה, במוצאי שביעית" מי משכחת לה? והכתיב: "בעשרים וחמש שנה לגלותנו, בראש השנה בעשור לחדש, בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר"! איזו היא שנה שראש השנה בעשור לחדש? הוי אומר: זה יובל. ואי סלקא דעתך בחד בשבוע חרוב, מחד בשבוע לחד בשבוע — תמני, לחד בשבוע אחרינא — חמש עשרה הוויין. אמר רבינא: בארבע עשרה שנה אחר שנה שהוכתה העיר. אי הכי, "בעשרים וחמש שנה"? עשרים ושש הויין! דאמר מר: גלו בשבע, גלו בשמונה. גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה. משב ועד תמני סרי — חד סרי, וחמש עשרה — עשרים ושית הויא! אמר לך רבינא: ולדידך מי ניחא? מכדי גלו נמי בתשע עשרה, משב ועד תשסרי — תרתי סרי, וארבע סרי — עשרים ושית הויין! אלא מאי אית לך למימר? לבר משתא דגלו בה. לדידי נמי — לבר משתא דגלו בה. מכל מקום, תשסרי לרבינא קשיא! (ב)מי סברת שלש גליות הוי? גלו בשבע לכיבוש יהויקים, שהיא שמונה לנבוכדנצר, גלו בשמונה עשרה לכיבוש יהויקים, שהיא תשע עשרה לנבוכדנצר. דאמר מר: שנה ראשונה כיבש נינוה, שניה

רש"י

נסכים הבאין בפני עצמן כגון שהביאו היום קרבן ציבור ולא הביאו נסכים עמו והביאום למחר דאמר מר (מנחות דף מד:) מנחתם ונסכיהם בלילה מנחתם ונסכיהם אפי' למחר: אכילה ושתיה קרבן ונסכים: והא תני רב מרי בריה דרב כהנא לעיל דאין עולת נדבה טעונה שיר שהרי אין זמנה קבוע: ותסברא דלוים שירה אמרו באחד בשבת: נפיק מיניה חורבא דאתי למימר כי היכי דנסכים הבאים בפני עצמן רשות נסכים הבאין עם הקרבן נמי רשות: לגלותנו גלות יהויכין והחרש והמסגר ויחזקאל היה מהם: יובל ראש השנה שלו ביום הכפורים דתוקעין ב"ל בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן ואז נראית שהיא יובל. אלמא שנת היובל הוה בשנת י"ל לחורבן הבית וקס"ל בההיא שתא דחורבן קאמר ויובל הוא לעולם במוצאי שביעית דשנת מ"ט שביעית היא: ואי ס"ל במוצאי שביעי' חרוב היכי משכחת לה י"ל בההיא דתיהוי במוצאי שביעית אחד בשבוע וכו': אחר שנה וכי חשבת ט"ו שנים משנת היובל למפרע משכחת חורבן במוצאי שביעית שהיא שנת ל"ו למנין יובל זה: אי הכי דבשנת ט"ו לחורבן הוי ההיא נבואה כ"ו לגלות יהויכין הואי: דאמר מר גלו ישראל עם יהויכין: בשבע בשנה שביעית לכיבוש יהויקים: גלו בשמונה כלומר שאותה גלות היתה בשנה שמינית למלכות נבוכדנצר דשנה שניה למלכותו כיבש יהויקים כדמפרש לקמן: גלו בי"ח עם צדקיהו והיא היתה חרבות ירושלים והיא היתה שנת י"ח לכיבוש יהויקים והיא שנת י"ט לנבוכדנצר: משב ועד תמני סרי משנה שביעית שהוא גלות יחזקאל עד תמני סרי שהוא חורבן הבית חד סרי לבהדי שתא דגלה בה יחזקאל ולבר משנת החורבן דמנינו לה בהדי הנך דמחורבן ועד יובל וחמיסר דמחורבן ועד יובל עם שנת החורבן ושנת היובל אשתכח לכ"ו הוו מהשתא דגלו בה ועד יובל והיכי אמר יחזקאל בעשרים וחמש לגלותנו היה יובל וס"ל דבהדי שתא דגלו קאמר: ולדידך דבעית למימני לשנת החורבן בהנך ארבעה עשר מי ניחא: מכדי גלו נמי בי"ט לס"ל דהאי מתרץ דג' גליות הוו דהא דתני גלו בי"ח ובי"ט הוו שני גליות וסבר דבשמונה עשר הוה חורבן וכי מנית נמי ארביסר לבהדי שנת חורבן ושנת היובל משכחת לה עשרין ושית בגלות יהויכין שהיתה בשנת שבע ולבהדי שתא דגלו בה: אלא מאי אית לך למימר האי דקאמר יחזקאל בעשרים וחמש לגלותנו: לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל: מ"מ תשסרי לרבינא קשיא דהא ודאי בגלות האחרון היה החורבן וכיון דאמר רבינא חמיסרי שנים על היובל ומגלות יהויכין ועד שנת חורבן שהוא בי"ט הוו חד סרי לבר משתא דגלו בה ולבר שנת החורבן וחמיסרי הא עשרין ושית: מי סברת ג' גליות הוו הש"ס הוא דקא מתרץ להאי דאמרן לעיל גלו נמי בתיסרי לאו מלתא היא לחד גלות הוה לבשמונה עשר לכיבוש יהויקים הוו חרבות ירושלים שהיא תשעה עשר לנבוכדנצר הלכך משב ועד תשעה עשר לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל ולבר שנת החורבן וט"ו עם שנת החורבן ושנת היובל הרי כ"ה: דאמר מר בסדר עולם:

תוספות

נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או לאו פי' נסכים מקרבן ציבור שלא הקריבו ביומו ולמחר מקריבין כדדרשי' (מנחות דף מד:) ומנחתם על עשרה ימים וליכא לפרושי אם התנדב אדם מנחת נסכים דאפי' הביאו קרבן חובה קרבנו אין טעון נסכים ומיירי דאי שמקריבה ביום אבל מקריבה בלילה [הא] א"ר אלעזר מה כפרה ביום אף שירה ביום: ותסברא שירה דיומיה לה' ואי נמי נסכים הבאים בפני עצמן טעונים שירה היינו שיר של יום שמביאין אותו ולא שיר שהיה ראוי ביום הבאת קרבן: מחד בשבוע לחד בשבוע למפרע קחשיב ט"ו שנה: אמר רבינא בי"ל אחר שנה שהוכתה העיר [דהיינו] בשנת ט"ו לחורבן אז היה יובל: אי הכי דהוה שנת ט"ו לחורבן עשרין וה' הויין כ"ו הויין דאמר מר גלו בז' פי' בז' לכיבוש יהויקים שכיבשו בב' למלכותו והוא מלך י"א שנה ובאותה שנה הרג יהויקים והמליך יהויכין בנו ג' חדשים ולתקופת השנה באותה שנה הגלהו לבבל והחרש והמסגר ואז היה גלות יחזקאל: גלו בי"ח לכיבוש היינו כשהוכתה העיר: משבע שגלו בה עד תמניסר שחרבה העיר בלא תמניסר עצמו שהוא מנין לט"ו חלסר לשנה שביעית שגלו בה היא היתה שנה אחרונה ליהויקים ושוב מלך צדקיהו י' שנים לפני שנת החורבן וט"ו כ"ו הויין בשלמא אי אמרינן די"ל שנה לחורבן עצמו קאמר ניחא די"ל וי"א הם כ"ה אלא כיון דאמר דהוה שנת ט"ו קשיא ומצית לשנויי לשנה שגלו בה היא היתה שנה ראשונה לצדקיהו וליכא אלא י' שנים מן הגלות עד שנת של חורבן אלא קים ליה דאינו כן דהגלות היה באותה שנה שנמנית ליהויקים א"כ איכא אחד עשר שנה: ולדידך מי ניחא מכדי גלו בי"ט שנה והיינו כשהוכתה העיר מז' עד י"ט י"ב הוו ואחריסרי כ"ו הויין ומצי למיפרך לפי שיטתן שהיה סבור די"ח וי"ט שני גליות דא"כ היכי מתוקמא אי הוכתה בי"ח לא הוכתה בי"ט ואין להקפיד דסוגיא בעלמא הוא ולמסקנא ניחא:

מסורת הש"ס

א ברכות לה.
ב מגילה יא:

תורה אור השלם

וישב עליהם את־אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יהוה אלהינו [תהילים צד, כג]

לדוד מזמור ליהוה הארץ ומלואה תבל וישבי בה [תהילים כד, א]

בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הכתה העיר בעצם היום הזה היתה עלי יד־יהוה ויבא אתי שמה [יחזקאל מ, א]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' תמידים ומוספין הל' ח:
ב מיי' פ"ג מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ב:
ג מיי' פ"י מהל' שמיטה ויובל הל' ג:
ד מיי' פ"י מהל' שמיטה ויובל הל' ד:

רבינו גרשום

נסכין הבאין בפני עצמן כדאמרינן במס' מנחות (דף מד) האומר הרי עלי יין לא יפחות מג' לוגין:
[או דלמא] על אכילה ושתיה למזבח על זבח הקרב עם נסכיו:
[והתני רב מרי על עולותיכם וגו' אלא לאו לנסכין [הבאין] בפני עצמן]] נראה לחסר כאן וצ"ל דליכא למימר דאמרו שירה על נסכי התמיד דהא כבר בטל התמיד. דבטל תמיד]:
אי הכי כיון דאי בעי מצי למימר שירה שלא על הקרבן לימא נמי אנסכים:
נפיק מינה חורבא. דסברי דדינא דנסכין לא מצו קריבי אלא ע"י שיר [ואי ליכא לויים לא הוו מקרבי להו ואינהו לא בעו שיר:
בעשרים וחמש שנה לגלותינו. לגלות יכניה ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר לגלות צדקיה:
שראש השנה שלה בעשור דלא אשכח שיום ר"ה להוי בעשור אלא יובל ביוה"כ אלמא בשנת י"ל יובל הוא:
ואי ס"ל בחד בשבוע חרב מחד בשבוע עד לחד בשבוע תליתאי הרי ט"ו הוו ולא איקלע יובל על שנת ט"ו אלא ש"מ מדאמר קרא בי"ל שנה ותו לא והשתא הוה יובל לא משכחת לה לחרב הבית אלא בשנה שניה לשבוע ואישתכח דאתא יובל בי"ל שנה:
אמר רבינא לעולם בחד בשבא חרב ודקא קשיא לך לא איקלע יובל על ט"ו תרין הכי י"ל שנה אחר שנה שהוכתה דהוו להו ט"ו בהדי ההוא שנה שהוכתה]:
אי הכי כיון דחשבת י"ל בר מההיא שתא דחרוב:
עשרין ושית הויין והא כתיב בכ"ה שנה:
דאמר מר גלו בז' גלו בח' לאחר ז' שנים שגלה יהויקים גלה (לגלה) יחזקאל [עם] יכניה [גלו בי"ח לאחר גלות יהויקים גלו עם צדקיהו וחרב הבית]:
משב. כשגלה יכניה ועד י"ח כשחרב הבית י"א שנה וט"ו כדאוקמת אחר שנה שהוכתה העיר דהיינו כ"ו וקרא אמר בכ"ה לגלותנו אלא ולאו י"ל הוו ותו לא דהוה להו כ"ה שנים.
אמר לך רבינא ולדידך דתריצת הכי בי"ל מי ניחא לדיהוו כ"ה שנים ותו לא מיכדי גלו [נמי] בי"ט ובעל כורחיך הוי כ"ו אלא מאי אית לך למימר לדיהוו כ"ה ותו לא לבר משתא דגלו בה דלא חשיב [דבתר] ההיא שנת י"ט דגלו אלא י"ח ולא הוו אלא י"א וי"ל דהוו כ"ה:
לדידי נמי. קא חשיב י"ל לבר מההיא שתא דגלו בה דמטפי לה כדאמרן:
מ"מ גלו בי"ט לרבינא קשיא דאי חשיב משב ועד י"ט י"ב ולבתר הכי י"ל הויין כ"ו לרבינא מטפי:
אמר לך רבינא מי סברת ג' גליות הואי האי דקאמר משב ועד י"ח ומשב ועד י"ט לא הוו אלא שתי גליות דהאי דקאמר גלו בז' גלו בח' היינו חדא שתא וכן נמי גלו בי"ח גלו בי"ט חדא שתא והאי דקאמר [ליה מי סברת] ג' גליות ולא אמר ד' גליות משום דאיהו לא קא איירי בח' אלא משב ועד י"ח ומשב ועד י"ט קאמר הלכך קאמר ליה מי סברת ג' גליות גלו:
גלות [יהויכין] בשבע לכיבוש יהויקים שהיא שמינית [למלכות] נבוכדנצר וגלו בגלות צדקיהו בי"ח לכיבוש יהויקים שהיא י"ט לנבוכדנצר ולא הוו אלא ב' גליות ובין גלות (יהויקים) [יהויכין] לגלות צדקיה לא הוו אלא י"א שנה:

שְׁנִיָּה עָלָה וְכִיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים. וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה. וּשְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ? מִכְּדִי בַּיִת שֵׁנִי כַּמָּה קָם? אַרְבַּע מְאָה וְעֶשְׂרִים. אַרְבַּע מְאָה — תְּמָנְיָא יוֹבְלֵי, אַרְבְּסְרֵי — תְּרֵי שָׁבוּעַ, פָּשׁוּ לְהוּ שֵׁית, הָוֵה לֵיהּ בְּשִׁיתָּא בַּשָּׁבוּעַ. הָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: "שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן", אַיְיתִי תְּמָנְיָא מִתְּמָנְיָא יוֹבְלֵי, וְהָנֵי שֵׁית — הָוֵי אַרְבֵּיסַר, אִישְׁתְּכַח דִּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית חֲרוּב. אִי רַבִּי יְהוּדָה, בָּרִאשׁוֹנָה לָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ! דְּתַנְיָא: שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבֵלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ מָנוּ, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן — נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בִּתְחִילַּת יוֹבֵל, וְאִי אַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". אֶלָּא צֵא מֵהֶם שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ, וְשֶׁבַע שֶׁחִילְּקוּ, וְאַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, אַיְיתִי שַׁבְסְרֵי מִשַּׁבְסְרֵי יוֹבֵלֵי, שְׁדִי אַהָנֵי — הֲוָה לֵיהּ בִּתְלָתָא בַּשָּׁבוּעַ! הָנָךְ שְׁנֵי דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב, עַד דַּאֲתָא יִרְמְיָה אַהְדְּרִינְהוּ — לָא קָחָשֵׁיב לְהוּ. אִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַבָּנַן, וְכִי קָתָנֵי "וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה" — אַשְּׁאָרָא. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב בַּשְּׁנִיָּה מִי הֲוַאי? [א] וְהָתַנְיָא: אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה — יְדַעְיָה וְחָרִים פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר, עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְחִלְּקוּם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת, בְּלָלוּם וּנְתָנוּם בַּקַּלְפִּי, בָּא יְדַעְיָה וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ,

בָּא

הָוֵה לֵיהּ בְּשִׁיתָּא בַּשָּׁבוּעַ פֵּי' דְּמִנְיַן ת"כ שָׁנִים כָּלָה בְּשִׁית בַּשָּׁבוּעַ וְהַחוּרְבָּן הָיָה בִּשְׁנַת כ"א דְּהָכִי מוּכְחָא סוּגְיָא דְּלָא חָרַב הַבַּיִת בַּשְּׁנִיָּה עַל שְׁנַת כ"א וּבַיִת רִאשׁוֹן שֶׁעָמַד ת"י שָׁנִים חָרַב בִּשְׁנַת עָשָׂר עַצְמוֹ הָכִי מוּכַח כָּל הַסּוּגְיָא נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בִּתְחִילַּת יוֹבֵל כְּלוֹמַר בִּשְׁנַת יוֹבֵל עַצְמָהּ דְּהַחוּרְבָּן בִּשְׁנַת ת"י. רַשְׁ"י: אֶלָּא צֵא מֵהֶם שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ וְז' שֶׁחִילְּקוּ וְיִשָּׁאֵר ל"ו וּבְאוֹתָהּ שָׁנָה חָרְבָה הָעִיר דַּהֲוֵי מוֹצָאֵי שְׁבִיעִי' וְאִי רַבִּי יְהוּדָה אַיְיתֵי שַׁבְסְרֵי מִי"ז יוֹבְלוֹת הֲרֵי נ"ג שָׁנָה הֲוָה לֵיהּ בִּתְלָתָא בַּשָּׁבוּעַ וְהוּא הַדִּין דְּמָצֵי לְמִיפְרַךְ לְר' יְהוּדָה אִם כֵּן הֵיכִי מַשְׁכַּחַת קְרָא דִּיחֶזְקֵאל הָיָה בי"ד לַחוּרְבָּן: הָנָךְ שָׁנִים דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב ול"ג תְּלָת שָׁנִים כִּי טוּבָא הֲווּ שֶׁהֲרֵי מִשָּׁשָׁה לְחִזְקִיָּהוּ עַל שִׁבְעָה עָשָׂר לְיֹאשִׁיָּהוּ שֶׁהֶחֱזִירָם יִרְמְיָהוּ הוּא קָרוֹב לְמֵאָה שָׁנָה וְעוֹד הִקְשָׁה רַשְׁ"י עַל זֶה הַלָּשׁוֹן וְשִׁיבּוּשׁ הוּא: הָנָךְ שְׁנֵי דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב עַד דַּאֲתָא יִרְמְיָהוּ וְאַהְדְּרִינְהוּ לָא קָחָשֵׁיב וְהֶחֱזִירָם בי"ח לְיֹאשִׁיָּהוּ וּמָנָה י"ל לְיֹאשִׁיָּהוּ דִּמְלַךְ ל"א וכ"ב דִּיהוֹיָקִים וְצִדְקִיָּהוּ הֲרֵי ל"ו שָׁנָה וּבִשְׁנַת ל"ו חָרְבָה וְא"ת א"כ מַאי קָאָמַר בַּבָּרַיְיתָא אִם אַתָּה אוֹמֵר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מָנוּ נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בִּתְחִילַּת יוֹבֵל הָא לֵיתָא דִּכְשֶׁגָּלוּ פָּסְקוּ מִלִּמְנוֹת יוֹבְלוֹת וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּם הֶחֱזִירוּ לִמְנוֹת וּלְקַדֵּשׁ וְתוּ לָא הָיָה רַק ל"ו שָׁנָה עַל הַחוּרְבָּן וְאוֹמֵר רַבִּי דְּהַהִיא בָּרַיְיתָא אָתְיָא כְּרַבָּנָן דְּאָמְרִי דִּשְׁנַת נ' אֵינוֹ מִמִּנְיַן שְׁמִיטִּין וּלְדִידְהוּ כְּשֶׁגָּלוּ [נַמִּי] נָמֵי דְּלָא מָנוּ יוֹבְלוֹת שְׁמִיטִּין מוֹנִין וּמְקַדְּשִׁין וְהָיוּ מוֹנִין יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ בּוֹ שְׁמִיטִּין דְּהָכִי אִיתָא בְּשִׁילְהֵי מְכִילְתִּין לָא מָנוּ יוֹבְלוֹת אֶלָּא לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין וא"כ כְּשֶׁהֶחֱזִירוּם יִרְמְיָהוּ לֹא הִתְחִילוּ לִמְנוֹת תְּחִילַּת הַיּוֹבֵל אֶלָּא לְאוֹתוֹ חֶשְׁבּוֹן עַצְמוֹ שֶׁהָיוּ מוֹנִין וּלְכָךְ קָאָמַר שֶׁאִם מָנוּ מִשֶּׁנִּכְנְסוּ בַּיִת חָרֵב בִּשְׁנַת יוֹבֵל אֲבָל לְר' יְהוּדָה דְּאָמַר שְׁנַת נ' עַצְמוֹ מִמִּנְיַן הַשְּׁמִיטִּין וּבְשָׁנִים שֶׁגָּלוּ הָעֲשֶׂרֶת שְׁבָטִים לֹא הָיוּ מוֹנִין שְׁמִיטִּין וְלֹא יוֹבְלוֹת כְּלָל וא"כ כְּשֶׁהֶחֱזִירָם יִרְמְיָה וְנָהַג יוֹבֵל הוּצְרְכוּ לַחֲזוֹר וּלְהַתְחִיל מִנְיָינָם: מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב בַּשְּׁנִיָּה מִי הֲוַאי הִקְשָׁה רַבֵּינוּ אֶלְחָנָן דְּהָא אָמְרִי' ב"ק (דַּף קי.) נָתַן הַכֶּסֶף לִידַעְיָה וְאֶת הָאָשָׁם לִיהוֹיָרִיב אַלְמָא שֶׁהָיָה בְּבַיִת שֵׁנִי וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָא מַתְנִי' מִיתּוֹקְמָא סָמוּךְ לְבַיִת רִאשׁוֹן אִי נָמֵי לָא יְהוֹיָרִיב דַּוְקָא אֶלָּא הַמִּשְׁמָר תַּחַת יְהוֹיָרִיב:

כִּיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים לָאו גָּלוּת הוּא דְּלָא הִגְלָה שׁוּם אָדָם אֶלָּא כְּבָשׁוֹ לְעֶבֶד תַּחְתָּיו וַעֲבָדוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים כִּדִכְתִיב (מְלָכִים ב כ"ד:א') וַיְהִי לוֹ יְהוֹיָקִים עֶבֶד שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיָּשָׁב וַיִּמְרָד בּוֹ ג' שָׁנִים כִּדִכְתִיב בְּדָנִיֵּאל בִּתְחִלָּתוֹ בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים (עָלָה) נְבוּכַדְנֶצַּר יְרוּשָׁלַיִם וְתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן וַהֲלֹא לֹא מָלַךְ נְבוּכַדְנֶצַּר עַל שָׁנָה רְבִיעִית לִיהוֹיָקִים כִּדִכְתִיב (בְּיִרְמְיָהוּ כ"ה:א') הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה עַל יִרְמְיָהוּ עַל כָּל עַם יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים הִיא הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנִית לִנְבוּכַדְנֶצַּר אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְמָרְדוֹ שֶׁהִיא שִׁשִּׁית לְכִיבּוּשׁוֹ וְהוֹלִיכוֹ לְבָבֶל וְהִמְלִיךְ יְהוֹיָכִין תַּחְתָּיו וּכְתִיב בְּסוֹף דִּבְרֵי הַיָּמִים וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה וְגוֹ' אַלְמָא בִּשְׁנַת שֶׁבַע לְכִיבּוּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁל יְהוֹיָקִים גָּלָה יְהוֹיָכִין וּכְתִיב בְּסוֹף מְלָכִים וַיֵּצֵא אֵלָיו יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וְגוֹ' אַלְמָא שְׁבִיעִית לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים הִיא שְׁמִינִית לְמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי' שָׁנָה שְׁנִיָּה כִּיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים: אַרְבַּע מְאָה וְעֶשְׂרִים שֶׁלֹּא מִין לְבַד שָׁנָה שֶׁחָרַב בּוֹ: הָוֵה לֵיהּ בְּשִׁיתָּא בַּשָּׁבוּעַ כְּלוֹ ת"כ שָׁנִים וּבַשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ חָרַב: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לִשְׁנַת יוֹבֵל וְהִיא תְּחִילַּת יוֹבֵל הַבָּא הִלְכָּךְ לְר' יְהוּדָה לֹא הָוֵי בְּכָל יוֹבֵל אֶלָּא מ"ט שָׁנִים: אִי כְּר' יְהוּדָה מוּקְמַתְּ לַהּ לְהָא דְּר' יוֹסֵי בָּרִאשׁוֹנָה לָא מַשְׁכַּחַת דְּחָרַב בַּיִת רִאשׁוֹן בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית: י"ז יוֹבְלוֹת נָפְקִי מִקְּרָאֵי דִּכְתִיב (מְלָכִים א ו':א') וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְגוֹ' דַּל אַרְבָּעִים דְּמִדְבָּר אִשְׁתְּכַח דְּנִכְנְסוּ לָאָרֶץ קוֹדֶם בִּנְיַן הַבַּיִת אַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּבַיִת רִאשׁוֹן עָמַד ת"י הֲרֵי תת"נ הֲרֵי י"ז יוֹבְלוֹת שֶׁל חֲמִשִּׁים: וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת דְּא"כ בַּיִת חָרֵב בִּתְחִילַּת הַיּוֹבֵל כְּלוֹמַר בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ דְּהָא לֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁלֹּא חָרַב עַל חֲמִשִּׁים וְאַחַת דְּא"כ לֹא מִיתּוֹקְמָא שְׁמַעְתִּין דְּכִי מְלַיֵּית שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ וְשֶׁבַע שֶׁחִילְּקוּ מַשְׁכַּחַת חוּרְבָּן בִּשְׁנַת ל"ז שֶׁל יוֹבֵל וְהַיְינוּ שְׁנִיָּה לִשְׁמִיטָּה וַאֲנַן בָּעֵינַן בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הִלְכָּךְ אִתְפְּרַשׁ לָן הַאי תְּחִילַּת הַיּוֹבֵל שְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ וְאִי אַתָּה מוֹצֵא שֶׁיְּהֵא יוֹבֵל בי"ד שָׁנָה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר כִּדִכְתִיב בִּיחֶזְקֵאל (סִי' מ): לֹא מֵהֶן שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ וְכוּ' וְלֹא מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת עַל לְאַחַר י"ל [וְאִי] אַתָּה מוֹצֵא שְׁנַת הַיּוֹבֵל י"ל שָׁנָה אַחַר שֶׁהוּכְּתָה הָעִיר וּכְדְתָרֵין רָבִינָא לְעֵיל דְּכִי מְלַיֵּית י"ל מֵחֲמִשִּׁים פָּשׁוּ לְהוּ תְּלָתִין וְשִׁית אִשְׁתְּכַח דְּבִשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ חָרַב הַבַּיִת וְהִיא מוֹצָאֵי לַשְּׁבִיעִית וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל בי"ד שָׁנָה לְבַד מִשְּׁנַת הַחוּרְבָּן וְאִי הַךְ דְּר' יוֹסֵי לְעֵיל אַלִּיבָּא דְּר' יְהוּדָה אַיְיתִי שַׁבְסַר שְׁנִין מִשַּׁבְסַר יוֹבְלֵי שֶׁדֵּי אַהָנֵי כְּלוֹמַר שֶׁדִּינְהוּ עַל הַיּוֹבְלוֹת וְדַל י"ל מֵהָנָךְ שַׁבְסְרֵי לְשֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ וְז' שֶׁחִילְּקוּ פָּשׁוּ לְהוּ תְּלָת אִשְׁתְּכַח דְּבִג' בַּשָּׁבוּעַ חָרוּב: וּמְשַׁנֵּי הָנָךְ תְּלָת שְׁנִין דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב עַל דַּאֲתָא יִרְמְיָה וְאַהְדְּרִינְהוּ כוּ' כְּלוֹמַר הָנָךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁצָּר סַנְחֵרִיב עֲלֵיהֶן כִּדִכְתִיב (בִּמְלָכִים ב י"ז:ה') וַיַּעַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר (עַל כָּל) [בְּכָל] הָאָרֶץ וַיַּעַל שׁוֹמְרוֹן וַיָּצַר עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא הָיָה לָהֶם פְּנַאי לַחֲרוֹשׁ וְלִזְרוֹעַ וְלֹא מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת לָא קָא חָשֵׁיב לְהוּ. וְהַאי דְּנָקַט עַד דַּאֲתָא יִרְמְיָהוּ אַהַדְרִינְהוּ לָאו דַּוְקָא דְּהָא יוֹתֵר מִתִּשְׁעִים שָׁנָה הָיָה מֵחִזְקִיָּהוּ שֶׁהִגְלָה אוֹתָן סַנְחֵרִיב עַל שֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָהוּ בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ אֶלָּא ה"ק תְּלָת שְׁנֵי דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב וְהָיוּ בְּאוֹתוֹ גָּלוּת עַד שֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָהוּ לָא חָשֵׁיב לְהוּ לְהָנָךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים כָּךְ שָׁמַעְתִּי. וְהַרְבֵּה תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר חֲדָא דְּכִי מְלַיֵּית תְּלָת שְׁנֵי מַשְׁכַּחַת חוּרְבָּן בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים וָתֵשַׁע וְהִיא שְׁבִיעִית וַאֲנַן בָּעֵינַן מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וְעוֹד י"ל שָׁנָה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר לְהָוֵי יוֹבֵל לָא מַשְׁכַּחַת לַהּ וְהָא לֵיכָּא לְמֵימַר לְר' יְהוּדָה לֵית לֵיהּ הַךְ דְּרָשָׁא דְּהָא קְרָא כְּתִיב וּלְקַמָּן לָא מַשְׁכְּחִינַן ז' שֶׁחִילְּקוּ אֶלָּא מֵהַךְ דְּרָשָׁא לי"ל אַחֲרֵי אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר הֲוָה יוֹבֵל וְעוֹד קַשְׁיָא לִי הֵיכִי לָא מַלְיֵינַן אֶלָּא הָנָךְ תְּלָת שְׁנֵי וְהָאָמְרִי' בְּפ' בָּתְרָא (לְקַמָּן עֲרָכִין לב:) מִשֶּׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת עַל שֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָהוּ וְאע"ג דְּמִתְרְצִינַן הָתָם מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין הָנֵי מִילֵּי לְרַבָּנָן אֲבָל לְר' יְהוּדָה מוֹקְמִינַן הָתָם דְּלָא מָנוּ יוֹבְלוֹת כְּלָל וְעוֹד הֵיאַךְ יִתָּכֵן לִיטּוֹל שָׁלֹשׁ שָׁנִים לְבַדָּם אִם כְּשֶׁעָלָה סַנְחֵרִיב עֲלֵיהֶם כְּבָר מָנוּ י' שָׁנִים אוֹ י"ב לַיּוֹבֵל וְעָלָה עֲלֵיהֶם שָׁלֹשׁ שָׁנִים הֵיאַךְ יִתָּכֵן לְהַפְסִיק אוֹתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלַחֲזוֹר לְמִנְיָינָם הָרִאשׁוֹן וְלִמְנוֹת י"ג י"ד לְקַדֵּשׁ יוֹבֵל שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים וְשָׁלֹשׁ בְּעַל כָּרְחָךְ אָז הִתְחִילוּ לִמְנוֹת א' ב' ג' ד'. וּמִתּוֹךְ הֲוָוִיוֹת אֵלּוּ נִרְאֶה בְּעֵינַי דְּהַאי תְּלָת דִּכְתַב בַּסְּפָרִים שִׁיבּוּשׁ הוּא וּפֵירוּשׁ מְשׁוּבָּשׁ הָיָה וְנִכְתַּב בַּסְּפָרִים. וְהָכִי גָּרְסִינַן הָנָךְ שְׁנֵי דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב עַל דַּאֲתָא יִרְמְיָהוּ אַהַדְרִינְהוּ לָא חָשֵׁיב וְדַוְקָא נָקַט דְּכָל אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁהָיוּ בַּגָּלוּת לָא חָשֵׁיב רַבִּי יְהוּדָה בְּמִנְיַן שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת וּכְדְאָמְרִי' בְּפֶרֶק בָּתְרָא אֶלָּא בְּאוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁחָזְרוּ בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ הִתְחִילוּ לִמְנוֹת לַיּוֹבֵל וְצֵא וַחֲשׁוֹב מֵאוֹתָהּ שָׁנָה עַל שְׁנַת הַת"י הַחוּרְבָּן וְתִמְצָא חֶשְׁבּוֹנְךָ סָדוּר כְּמִין חוֹמֶר דִּבִשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ לַיּוֹבֵל חָרַב הַבַּיִת וְהִיא מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וּמַשְׁכַּחַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר הֲוָה שְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁהֲרֵי חָזְרוּ בִּשְׁנַת י"ח לְיֹאשִׁיָּהוּ כִּדִכְתִיב (בִּמְלָכִים ב כ"ב:י"ג) דִּבִשְׁנַת י"ח לְיֹאשִׁיָּהוּ נִמְצָא הַסֵּפֶר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְעַל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶל חוּלְדָּה הַנְּבִיאָה וְאָמְרִי' בִּמְגִילָּה (דַּף יד:) הֵיכִי שַׁבְקֵיהּ לְיִרְמְיָהוּ וְשַׁדַּר לְחוּלְדָּה וְאָמְרִינַן יִרְמְיָה לָא הֲוָה הָתָם שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִיר עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וּמְנָלַן דְּהֶחֱזִיר דִּכְתִיב מָה הַצִּיּוּן הַלָּז וְגוֹ' וְדָבָר זֶה שֶׁפִּינָּה יֹאשִׁיָּהוּ אֶת הָעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּאוֹתָהּ שָׁנָה הָיָה וְכָךְ מָצָאתִי בְּסֵדֶר עוֹלָם בי"ח לְיֹאשִׁיָּהוּ הָיָה תְּחִלַּת הַיּוֹבֵל וְיֹאשִׁיָּהוּ מָלַךְ ל"א שָׁנָה מי"ח עַל ל"א כַּמָּה הָווּ אַרְבְּסְרֵי וְחַד סְרֵי לִיהוֹיָקִים וִיהוֹיָכִין וְחַד סְרֵי לְצִדְקִיָּהוּ כִּדִכְתִיב (בִּמְלָכִים ב כ"ה:כ"ז) הֲרֵי שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ וְאָז חָרַב הַבַּיִת וּמִיתּוֹקְמָא שַׁפִּיר כְּר' יְהוּדָה. כָּךְ הֲבַנְתִּי מִלִּבִּי וְיָשְׁרָה בְּעֵינַי אֲבָל לֹא שְׁמַעְתִּיהָ וְאַחֲרֵי כֵן מָצָאתִי סֵפֶר יָשָׁן מוּגָּהּ שֶׁכָּתוּב בּוֹ כֵּן וְהוֹדַעְתִּיו לְרַבּוֹתַי וְיָשְׁרָה בְּעֵינֵיהֶם: אִיבָּעֵית אֵימָא לְעוֹלָם אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן אֲמָרָהּ ר' יוֹסֵי לְמִילְּתֵיהּ וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ לְעֵיל הֲוָה לֵיהּ בְּשִׁיתָּא בַּשָּׁבוּעַ: כִּי קָתָנֵי וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה אַשְּׁאָרָא קָאֵי בְּתִשְׁעָה בְּאָב וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת: עָלוּ מִן הַגּוֹלָה בִּימֵי עֶזְרָא: יְדַעְיָה חָרִים פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן הָיְתָה מִשְׁמֶרֶת יְדַעְיָה קוֹדֶם לְחָרִים וּמִשְׁמֶרֶת חָרִים קוֹדֶם לְפַשְׁחוּר וְשֶׁל פַּשְׁחוּר לְאִימֵּר: חֲלָקוּם לְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִשְׁמָרוֹת וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין הֵיאַךְ יְסַדְּרֵן מִי יַעֲבוֹד אַחַר מִי: בְּלָלוּם שֶׁכָּתְבוּ שֵׁם הכ"ד מִשְׁמָרוֹת בכ"ד פִּתְקִין: וּנְתָנוּם בַּקַּלְפֵּי וְכִוֵּון יְדַעְיָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וְעָלְתָה אִיגַּרְתּוֹ בְּיָדוֹ וְחָזַר וְהִכְנִיס יָדוֹ וְנָטַל אִיגֶּרֶת וְכֵן עַד שֵׁשׁ פְּעָמִים וּבְאוֹתוֹ סֵדֶר שֶׁעָלוּ הָאִיגְּרוֹת בְּיָדוֹ כָּךְ עָשׂוּ אַחֲרָיו אוֹתָן הַכְּתוּבִין בְּאִיגְּרוֹת זוֹ אַחַר זוֹ:

רבינו גרשום

[וכן בשניה כשחרבו בית שני גלו כשחרבו בשביעית ובמוצאי שבת:
עולה לכאן ולכאן. מיובל ולמנותה שנה ראשונה של שבוע הבא:
אי כרבי יהודה. מוקמת לה בראשונה לא משכחת לה [illegible]

מסורת הש"ס

א חגיגה טו:, תוספתא תענית

תורה אור השלם

בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה [יחזקאל מ, א]

מסורת הש"ס

א ראש השנה ג:

ב זבחים קיח:; סדר עולם רבה

ג מנחות מט:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

תורה אור השלם

בְּאַדַּיִן בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וַהֲוַת בָּטְלָא עַד שְׁנַת תְּרַתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא־פָּרָס [עזרא ד, כד]

וְשֵׁיצִיא בַּיְתָה דְּנָה עַד יוֹם תִּלְתָה לִירַח אֲדָר דִּי־הִיא שְׁנַת־שֵׁת לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא [עזרא ו, טו]

וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ [עזרא ז, ח]

בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה [יחזקאל מ, א]

בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲנֹכִי בִּשְׁלֹחַ מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה אֹתִי מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ וָאָשֵׁב אֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם־לְבָבִי [יהושע יד, ז]

וְעַתָּה הִנֵּה הֶחֱיָה יְהוָה אֹתִי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר זֶה אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מֵאָז דִּבֶּר יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־מֹשֶׁה אֲשֶׁר־הָלַךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן־חָמֵשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה [יהושע יד, י]

וְכֵן חָרִיס וְכֵן פַּשְׁחוּר וְכֵן אִימֵּר וִיהוֹרָיִרִיב שׁוּב נֹא עָלָה: רַב אַשִּׁי אָמַר שֶׁאֲפִי' מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹרָיִרִיב עוֹלֶה פרש"י שֶׁשּׁוּב נֹא עָלָה וְזֶהוּ תֵּימַהּ יִמְנָא לְעוֹנָס וְכֵן בְּשָׁנִיָּה חֲמוֹנַאי שְׁבִיעִית חָרוּב לָא קָשְׁיָא לָךְ נְעִיל קָחֵי וְרִכְּנָן הִיא וּקְרָא קַשְׁיָא לָךְ דְּשִׁית שָׁנֵי מַמָּאֵי מִבְּנָיָן הַבַּיִת עַל דְּסָלֵיק עֶזְרָא וְקִיבֵּל אֶרֶן יִסְרָאֵל לָא הָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת אַל שִׁית שְׁנִין מִשְׁנֵי הַבַּיִת מִשְׁכַּחַת שְׁנַת ת"כ בַּשְּׁבִיעִית כֵּיצַד חָרְבָּא מְלָה (וְשִׁית שְׁנִין) תְּמְנְיָא יוֹבְלֵי וְחָרְבָּא הָרֵי שְׁנֵי תְּרֵי שְׁבוּעֵי וּבִשְׁנַת תכ"ח שָׁרְיָה מוֹנַאי שְׁבִיעִית חָרֵב: וּמִנְּנָן לְעֵל שִׁית שְׁנֵי לָא סָלֵיק עֶזְרָא לִכְתִיב בֵּאדַיִן בְּטֵלַת וְגוֹ' אַלְמָא בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְרָרְיָוֶשׁ הִתְחִיל הַבִּנְיָן: וּכְתִיב וְשֵׁיצִיא בַּיְתָא וְגוֹ' אַלְמָא בִּשְׁנַת שֵׁשׁ נִיסָן הָרֵי חֲמֵשׁ שָׁנִים וּבְאוֹתוֹ זְמַן לָשָׁנָה הַבָּאָה שָׁרְיָה הִיא שָׁנָה שְׁמִיטָה וּבְאוֹתוֹ זְמַן לָשָׁנָה הַבָּאָה הָיָה שָׁנָה מוֹנַאי וּבְאוֹתוֹ זְמַן לָשָׁנָה הַבָּאָה הָיָה שָׁנָה יוֹבְלוֹת וְלָמָּה לֹא הִתְחִילוּ לִמְנוֹת כִּי סָלֵיק עֶזְרָא וי"ל לָא הָיוּ יָמֵי הַוַּלְאִי בְּעוֹל יִסְרָאֵל עַל אַלְמָתָם כִּי הָיוּ יָמֵי אֵין יוֹבֵל נוֹהֵג שְׁמִיטָה נוֹהֶגֶת בַּחֲרִיסָה וְזְרִיעָה וְהָיוּ מְקַלְּשִׁין אֲבָל שְׁבִיעִית לֹא הָיוּ מְקַלְּשִׁין כְּלָל שְׁבִיעִית וע"ש לְכִי הָיוּ יָמֵי הַגּוֹלָה הָיוּ צְרִיכִין לְקַלֵּשׁ שְׁבִיעִית מִפְּנֵי שְׁמִיטַת כְּסָפִים שֶׁנּוֹהֶגֶת בֵּין בְּאֶרֶן בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶן וְאֵם הוּא כָּךְ לְשָׁבִיעִית אֵינוֹ תָּלוּי בְּיוֹבֵל כִּי יָמֵי יִסְרָאֵל בַּגָּלוּת וְאֵינָן כְּלָל עַל אַלְמָתָן לָמָּה לֹא יִהְיוּ שְׁמִיטִין כְּמוֹ שְׁמִיטַת יִסְרָאֵל עַל אַלְמָתָן וְאַף עַל גַּב דְּאֵין כָּל יוֹשְׁבָיהָ עֲלֵיהָ מוֹנִין שְׁבִיעִית אַף עַל גַּב שֶׁאֵין מוֹנִין יוֹבֵל:

אוֹתוֹ זְמַן לְשָׁנָה הַבָּאָה שֶׁהוּא שָׁנַת (וְעֶשְׂרִים) בַּאֲחֵר עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל וְעָנָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֹלֶשׁ הַחֲמִישִׁי שֶׁאֵיחֵר בִּמְתַּנֵּךְ הַלֶּרֶן מֵחֹלֶשׁ אֲחֵר עַל חֹלֶשׁ אֶחָד: **כֶּלֶב** כַּמָּה הָיוּ בַּר תְּמָנִין נְכֵי תַּרְתֵּין וְהִקְשָׁה רַבֵּינוּ אֲלָמָנָן וְהָא מִעַּיִן אָנוּ שֶׁבְּשָׁנָה שְׁנֵיָה לַוּוּקָא הָיָה כָּלֵב בֶּן מ' שָׁנָה לְאֹז הָיָה כִּי עָבַר יִסְרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן בַּר תְּמָנִין נְכֵי תְּרֵין שֶׁמָּא הִתְחִיל שְׁנַת הָאַרְבָּעִים וְאֶחָל אֶנוּ וּבְשִׁילּוּחַ מְרַגְּלִים הָיָה בְּסוֹף הָאַרְבָּעִים שֶׁהָרֵי שְׁנוֹת כָּלֵב לֹא מָצִינוּ וּכְשֶׁעָבְרוּ יִסְרָאֵל

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ג:

ב מיי' פב' מהל' תמידים ומוספין הל' ט:

ג מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ד:

רבינו גרשום

יהוריריב ראש (משמרה) [משמע דהוא היה ראש לכל המשמרות] כלכתיב בדברי הימים:

[נעונס רבנן ונעונס במעלאי שבועית ואת לקשיא להיה ליה כמיתא בשבוע הא לא קשיא דהנך חמש שני קמייתא לבנו בית שני על דסליק עזרא וקיבלו שמיטין ויובלות לא קא חשיב דכתיב בחמין בבוילת על תרתין שנין לדריוש לכתיב ושיצא ביתא דנא על יום תלת לירח אדר דהיא שנת שבעית למלכות דריוש:

ואותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל אלמא שית שנין היה דלא סליק עזרא וכתיב ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת שבעית למלך מלמד שמשבעית ואילך התחיל לקדש:

כי עברו ישראל הירדן לסוף מ' שנה שהו במדבר היה כלב בן ע"ח שנים:

מלא משכחת לה י"ל שנה. (מונה) אחרי שהוכתה העיר יוכל אלא ח"כ חשבת נמי ז' שחולקו]:

המבוקרים. ממנס:

כלי לשבת ולשני ימים טובים:

טובא הוי לערך שבת ולשני ימים טובים של ר"ה ערכין טלאין הרבה לערך תמידין ומוספין ואינו לי בשמה:

בָּא חָרִים וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר וְכֵן אִימֵּר. הִתְקִינוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁאֲפִילוּ יְהוֹרָיְרִיב רֹאשׁ מִשְׁמָרוֹת עוֹלֶה — לֹא יִדָּחֶה יְדֵעָיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדֵעָיָה עִיקָּר וְיהוֹרָיְרִיב טָפֵל לוֹ, אֶלָּא אַשְׁאָרָא. רַב אָשֵׁי אָמַר: הָנָךְ שֵׁית שְׁנֵי עַד דְּסָלֵיק עֶזְרָא וּמְקַדֵּישׁ לָא קָא חָשֵׁיב לְהוּ, [א]דִּכְתִיב: "בֵּאדַיִן בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם", וּכְתִיב: "וְשֵׁיצִיא בַּיְתָא דְּנָא עַד יוֹם תְּלָתָא לִירַח אֲדָר דְּהִיא שְׁנַת שֵׁית לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא". [א]וְתָנָא: בְּאוֹתוֹ זְמַן לְשָׁנָה הַבָּאָה עָלָה עֶזְרָא וְגָלוּתוֹ עִמּוֹ, דִּכְתִיב: "וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ". גּוּפָא: שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבֵלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מָנוּ, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מָנוּ, נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בִּתְחִלַּת יוֹבֵל, וְאִי אַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר" וְכוּ'. [ב]"שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ מִנָּלַן? דְּקָאָמַר כָּלֵב: "בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה [אָנֹכִי] בִּשְׁלוֹחַ אוֹתִי מֹשֶׁה עֶבֶד ה' מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ, וְעַתָּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים". וְאָמַר מָר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁכָן, שְׁנִיָּה הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, כִּי עֲבוּר יַרְדֵּן כָּלֵב בַּר כַּמָּה הָוֵי? בַּר תְּמָנַן נְכֵי תַּרְתֵּין, כִּי קָא מְפַלֵּיג נַחֲלוֹת קָאָמַר: "בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה אָנֹכִי", אִישְׁתְּכַח דְּשֶׁבַע כִּיבְּשׁוּ. וְשֶׁבַע שֶׁחִילְּקוּ מִנָּלַן? אִיבְּעֵית אֵימָא: מִדְּשֶׁבַע כִּיבְּשׁוּ שֶׁבַע חִילְּקוּ, וְאִיבְּעֵית אֵימָא: מִדְּלָא מַשְׁכַּחַתְּ לְהוּ "אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". בג[ג]"מַתְנִי' אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבוּקָּרִין בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, כְּדֵי לַשַּׁבָּת וּלְיָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, מִתִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם, וְהַצִּלְצָל לְבַד. גְּמ' תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הֲווֹ! תַּנָּא בְּעָלְמָא קָאֵי, וְאַתְּמִידִין לְחוֹדֵיהּ קָאֵי, וּמַאי "כְּדֵי לַשַּׁבָּת וּלְיָמִים טוֹבִים" — סִימָנָא בְּעָלְמָא, וְהָכִי קָאָמַר: אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבוּקָּרִים

לְהוֹלִיעֵנוּ בְּוַלַּחִי שז' כִּיבְּשׁוּ וז' חִילְּקוּ: מַאי כְּדֵי לְשַׁבָּת סִימָנָא בְּעָלְמָא הָכָא מְפָרֵשׁ מֵעִיקָּרָא לִכְלֵי לְשַׁבָּת סִימָנָא בְּעָלְמָא אֲבָל בִּמְנָחוֹת פֶּרֶק הַתְּכֵלֶת (מְנָחוֹת לַף מט:) וְשָׁם) לָא אָמַר הָכִי עַל דְּבְמַסְקְנָא דְּקָאָמַר הָתָם אָמַר רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי הָנֵי שֶׁשָּׁה שֶׁבְּעָה הוּו דְּהָא אִיכָּא עֲפָרָא דְּאַחַר בְּשַׁבְּתָא דַּוּוּקָא נָקֵט לְשַׁבָּת וה"פ אִם הָיוּ כ' יָמִים רִאשׁוֹן שֶׁשָּׁנָה הַחֲמִישִׁי וּכְיוֹם שִׁשִּׁי כִּיוֹם הָרִאשׁוֹן יְבַקְּרוּ הַתָּמִיד אֲהוּא אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָתוֹ שֶׁל ה' בְּשַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם ו' שֶׁהוּא שֵׁנִי לר"ה יְבַקְּרוּ בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁהוּא ל' יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָתוֹ וְכֵן שֶׁל שַׁבָּת מְבַקְּרוֹ בְּיוֹם ג' וּפְרִיךְ שֶׁבְּעָה הוּו דְּהָא אִיכָּא עֲפָרָא דְּאַחַר בְּשַׁבְּתָא שֶׁגַּם הוּא טָעוּן בִּיקּוּר ל' יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָתוֹ וא"כ הֵיאַךְ יִפְחֲתוּ מז':

(א)הַמְבוּקָּרִים בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וּמַנִּי — בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא: בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, מִנַּיִן לַתָּמִיד שֶׁטָּעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה? (ב)תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן", מָה לְהַלָּן טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, אַף כָּאן טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי "כְּדֵי לַשַּׁבָּת", וְלָא קָתָנֵי "לַשַּׁבָּת", שְׁמַע מִינַּהּ. מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת וּמוֹסִיפִין וְכוּ'. וְעַד כַּמָּה? אָמַר רַב הוּנָא, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַב זַבְדִּי אָמַר רַב הוּנָא: עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים מַחְצְרִים בַּחֲצוֹצְרוֹת". מִתִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת וְכוּ' וְצִלְצָל לְבָד. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב אַסִּי, דְּאָמַר קְרָא: "וְאָסָף בַּמְצִלְתַּיִם לְהַשְׁמִיעַ". מְצִלְתַּיִם תְּרֵי הָווּ! כֵּיוָן דַּחֲדָא עֲבִידְתָּא עָבְדִי, וְחַד גַּבְרָא עָבֵיד בְּהוּ — קָרֵי לְהוּ חַד. אב(ג)מַתְנִי' אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵים עָשָׂר לְוִיִּם עוֹמְדִין עַל הַדּוּכָן, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם. אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לָעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּשִּׁיר, וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים בְּנֵבֶל וּבְכִנּוֹר, אֶלָּא בַּפֶּה, כְּדֵי לִיתֵּן תֶּבֶל בַּנְּעִימָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין עוֹלִין לַמִּנְיָן, וְאֵין עוֹלִין לַדּוּכָן, אֶלָּא בָּאָרֶץ הָיוּ עוֹמְדִין, וְרָאשֵׁיהֶן בֵּין רַגְלֵי הַלְוִיִּם, וְצוֹעֲרֵי הַלְוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין. גְּמָ' הָנֵי כְּנֶגֶד מִי? אָמַר רַב פָּפָּא: כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת [וּשְׁנֵי] נְבָלִים וְצִלְצָל אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא וּבָנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר". אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לָעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְוִיִּם כּוּ'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא: "וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאֶחָיו קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי יְהוּדָה כְּאֶחָד לְנַצֵּחַ עַל עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים וְגוֹ'". (ד)לֹא הָיוּ אוֹמְרִים לֹא בְּנֵבֶל וְלֹא בְּכִנּוֹר, אֶלָּא בַּפֶּה כּוּ'. לְמֵימְרָא דְּנֵבֶל לְחוּד וְכִנּוֹר לְחוּד? לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּנּוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל שִׁבְעַת נִימִין הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֹׂבַע שְׂמָחוֹת פָּנֶיךָ", אַל תִּיקְרֵי "שׂוֹבַע" אֶלָּא "שֶׁבַע". וְשֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ שְׁמוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית", עַל נִימָא שְׁמִינִית. שֶׁל עוֹלָם הַבָּא עֶשֶׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר". וְאוֹמֵר: "הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ"! אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, לָעוֹלָם הַבָּא, אַיְידֵי דִּנְפִישִׁי נִימִין דִּידֵיהּ, נְפִישׁ קָלֵיהּ כִּי נֵבֶל, קָרֵי לֵיהּ "נֵבֶל". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין עוֹלִין מִן הַמִּנְיָן כּוּ'. תָּנָא: וְסוֹעֲדֵי הַלְוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין. וְתַנָּא דִּידַן? כֵּיוָן דְּהָנֵי קָטִין קָלַיְיהוּ, וְהָנֵי עָב קָלַיְיהוּ, הָנֵי מְקַטְטִי וְהָנֵי לָא מְקַטְטִי, קָרֵי לְהוּ "צוֹעֲרֵי".

הֲדַרַן עֲלָךְ אֵין נֶעֱרָכִין.

(ה)מַתְנִי' **יֵשׁ** בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, וּבִשְׂדֵה אֲחוּזָּה לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, וּבְשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, בָּאוֹנֵס וּבַמְפַתֶּה וּבַמּוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. (ו)יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַנָּאֶה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע, וְאִם אָמַר: "הֲרֵי דָּמָיו עָלַי", נוֹתֵן אֶת שָׁוְויוֹ. גְּמָ' יֵשׁ בָּעֲרָכִין לְהָקֵל וְכוּ' וּלְהַחְמִיר כֵּיצַד אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ כּוּ'. בְּיִשְׂרָאֵל — אִין, בַּגּוֹיִם — לָא. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דִּתְנַן: גּוֹי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶעֱרָךְ, אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ? אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ גּוֹי נָמֵי, אֶלָּא

מִלְּתָא

וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם עַד כַּמָּה אָמַר רַב הוּנָא וְאָמְרִי לַהּ כו' וְאָמַר רַבִּי זֵירָא וַדַּאי פְּשִׁיטָא שֶׁיּוּכְלוּ לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלָם אֶלָּא בָּעֵי עַל כַּמָּה יְהֵא הִידּוּר מִצְוָה וְא"נ לְחַפֵּשׂ יוֹתֵר אַחַר כֹּהֲנִים אָמַר רַב הוּנָא עַל ק"כ דְּהָא אַשְׁכְּחַן בִּקְרָא (דִּבְרֵי הַיָּמִים ב ה) שֶׁחִפְּשׂוּ אַחֲרֵי ק"כ כֹּהֲנִים לִתְקוֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת וְלֹא יוֹתֵר אִי נָמֵי דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעוֹלָם שֶׁאִם יוֹסִיפוּ יוֹתֵר עִירְבּוּב קָלָא אָמַר רַב הוּנָא עַל ק"כ כֹּהֲנִים יָכוֹל לְהוֹסִיף דְּהָא אַשְׁכַּחְנָא בִּקְרָא דְּלָא חָיְישִׁינַן לְעִירְבּוּב קָלָא: [אֵין] פּוֹחֲתִין מִי"ב לְוִיִּם הָעוֹמְדִין עַל הַדּוּכָן בְּכָל יוֹם כְּשֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה שְׁנַיִם לִנְבָלִים וט' כִּינּוֹרוֹת וְצֶלְצֶל הֲרֵי י"ב וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֹּהֲנִים תּוֹקְעִים בָּהֶן וְלֹא לְוִיִּם וְהָכִי תְּנַן פֶּרֶק בָּתְרָא דְּתָמִיד (דַּף לג:) וּשְׁנֵי כֹּהֲנִים עוֹמְדִים עַל שׁוּלְחַן הַחֲלָבִים וּב' חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָם וְלָא חָשׁ הָתָם לְמִתְנֵי כִּינּוֹרִים וַחֲלִילִים לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּכֹהֲנִים אֶלָּא בַּלְוִיִּם וק"ק דְּקָתָנֵי הָתָם וְהִקִּישׁ בֶּן אַרְזָא בַּצִּילְצָל וְתֵירֵץ דַּחֲדָא מִינַּיְיהוּ נָקַט: אֵין קָטָן נִכְנָס בָּעֲזָרָה מנה"מ אָמַר ר' יוֹחָנָן [דְּאָמַר קְרָא] וַיַּעֲמוֹד יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאֶחָיו קַדְמִיאֵל וְהִקְשָׁה רַבֵּינוּ אֶלְחָנָן הֵיכִי יָלְפִינַן דְּקָטָן נִכְנָס לָעֲזָרָה לְשֵׁיר בְּשָׁעָה שֶׁהַלְוִיִּם עוֹמְדִים לַדּוּכָן וְאָמַר ר"י דְּרַבִּי לֵיהּ מִיתּוּרָא דִּקְרָא כְּתִיב בְּנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם וּכְתִיב יֵשׁוּעַ בָּנָיו קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי יְהוּדָה בְּנֵי (מוֹרֵל) [חֵנָדָל] בְּנֵיהֶם לָמָּה לִי וַהֲלֹא הִזְכִּיר כָּל אֶחָד בָּנָיו אֶלָּא ש"מ דִּלְהָכִי כְּתָבֵיהּ דַּהֲוָה מְיוּתָּר וּמַשְׁמַע קְטַנִּים: יֵשׁ בָּעֲרָכִין: (שַׁיָּיךְ לְדַף י"ד ע"א) מָה בֵּין שְׂדֵה מִקְנָה לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה כו' וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר חִילּוּק אַחֵר בֵּין שְׂדֵה אֲחוּזָּה לִשְׂדֵה מִקְנָה שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה אִם הִקְדִּישׁוֹ וּגְאָלוֹ אַחֵר מִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל וּבִשְׂדֵה מִקְנֶה אִם הִקְדִּישׁוֹ וּגְאָלוֹ אַחֵר חוֹזֵר לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל וְלָא נָחֵית לְפָרוֹשֵׁי אֶלָּא חִילּוּק דְּשַׁיָּיךְ כְּשֶׁהוּא עַצְמוֹ פּוֹדֵהוּ:

אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה וּמִשּׁוּם הָכִי בָּעֵינַן שִׁשָּׁה לְעוֹלָם לְבִשְׁעַת חִינּוּךְ נָתְנוּ שָׁם שִׁשָּׁה מְבוּקָּרִין ד' יָמִים קוֹדֶם לָכֵן וְנָטְלוּ יוֹם רִאשׁוֹן שְׁנַיִם לַתְּמִידִים וְנָתְנוּ שְׁנַיִם תַּחְתֵּיהֶם וְיִבַּקְּרוּם בְּיוֹם שֵׁנִי נָטְלוּ שְׁנַיִם מִן הָאַרְבָּעָה הַנּוֹתָרִים וְנָתְנוּ שְׁנַיִם תַּחְתֵּיהֶם וְיוֹם שְׁלִישִׁי נָטְלוּ שְׁנַיִם הַנּוֹתָרִים מִן הָרִאשׁוֹנִים וְנָתְנוּ שְׁנַיִם תַּחְתֵּיהֶן וְכֵן לְעוֹלָם נוֹטְלִים שְׁנַיִם וְנוֹתְנִים שְׁנַיִם וְאוֹתָן שֶׁנִּתְבַּקְּרוּ וְנִיתְּנוּ שָׁם יוֹם רִאשׁוֹן רְאוּיִם לְיוֹם רְבִיעִי וְאוֹתָן שֶׁנִּיתְּנוּ בְּשֵׁנִי רְאוּיִין בַּחֲמִישִׁי וְכֵן חוֹזְרִין חֲלִילָה לְעוֹלָם וְנִמְצְאוּ כָּל הַתְּמִידִין הַנִּשְׁחָטִין מְבוּקָּרִין ד' יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה עִם יוֹם הַבִּיקּוּר וְיוֹם הַשְּׁחִיטָה כָּךְ שָׁמַעְתִּי. וְקַשְׁיָא לִי הָא לָא דָּמֵי לְאַרְבָּעָה יָמִים דְּפֶסַח דְּבִיקּוּרוֹ בֶּעָשׂוֹר וּשְׁחִיטָתוֹ בי"ד הֲרֵי אַרְבָּעָה יָמִים לְבַד מִיּוֹם הַשְּׁחִיטָה וּלְכָךְ נִרְאֶה בְּעֵינַי דִּשְׁמוֹנָה נִיתְּנוּ שָׁם בְּיוֹם חִינּוּךְ וְשִׁשָּׁה דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי' הָכִי מַשְׁמַע אֵין פּוֹחֲתִים מִשִּׁשָּׁה כְּלוֹמַר שֶׁאֲפִילּוּ כְּשֶׁיִּטְּלוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁבְּכָל יוֹם נִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם שִׁשָּׁה מְבוּקָּרִין וּלְאַחַר כָּךְ קוֹדֶם הַלַּיְלָה יְבַקְּרוּ שְׁנַיִם וְיִתְּנוּ שָׁם וְהָנָךְ הוֹאִיל וַעֲדַיִין לֹא נִיתְּנוּ בִּשְׁעַת נְטִילַת הַשְּׁנַיִם לָא קָחָשִׁיב לְהוּ. נ"א סִימָנָא בְּעָלְמָא דְּכִי הֵיכִי דְּכִי מִקַּלְעֵי שַׁבָּת ור"ה גַּבֵּי הֲדָדֵי מִיבַּקֵּר הַהוּא דִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת בע"ש דְּהָא לָא מָצֵי הַיּוֹם נֵילַךְ וּלְבַקֵּשׁ טָלֶה וּלְבַקְּרוֹ הַשְׁתָּא הָוֵי אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה הָכִי נָמֵי לְעוֹלָם בָּעֵינַן ד' יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה: דַּיְקָא נָמֵי דְּסִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא וְלָאו מִשּׁוּם טַעְמָא דְּשַׁבָּת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה קָא בָּעֵי לְהוּ מִדְּלָא קָתָנֵי לַשַּׁבָּת וְלִשְׁנֵי יָמִים כּוּ' דַּהֲוֵי מַשְׁמַע לְצוֹרֶךְ שַׁבָּת ור"ה מִדְּקָתָנֵי כְּדֵי ש"מ כְּפִי חֶשְׁבּוֹן הָרָאוּי לַשַּׁבָּת וּלְרֹאשׁ הַשָּׁנָה דְּהַיְינוּ שִׁשָּׁה וְסִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא: מנה"מ דְּצֶלְצֶל לְבַד וְתוּ לָא: וְאָסָף שָׁם הַלֵּוִי: עֲבִידְתָּא אַחַת עָבְדִי דְּאֵין אֶחָד מוֹעִיל בְּלֹא חֲבֵירוֹ שֶׁהֵן ב' חֲתִיכוֹת רְחָבוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת וּמַכִּין זוֹ עַל זוֹ וְקוֹרִין צינב"ש: מַתְנִי' אֵין לֵוִי קָטָן נִכְנָס לָעֲזָרָה לְשׁוּם עֲבוֹדָה כְּגוֹן לְכַבֵּד אֶת הָעֲזָרָה וּלְהָגִיף אֶת הַדְּלָתוֹת אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְוִיִּם עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן בַּשִּׁיר אָז נִכְנָסִים לְוִיִּם קְטַנִּים לְשׁוֹרֵר עִמָּהֶן: וְלֹא הָיוּ אוֹתָן קְטַנִּים: אוֹמְרִים בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר אֶלָּא בַּפֶּה לִיתֵּן תֶּבֶל בִּנְעִימָה לִיתֵּן תַּבְלִין בַּנְּעִימוֹת הַלְוִיִּם לְפִי שֶׁקּוֹל הַלְוִיִּם הַקְּטַנִּים דַּק וּמִתְבַּל אֶת קוֹל הַלְוִיִּם הַגְּדוֹלִים: [וְאֵין עוֹלִין לְמִנְיָן] דְּלָא מָנוּ אוֹתָן לְוִיִּם לְמִנְיַן שְׁנֵים עָשָׂר לְוִיִּם הַצְּרִיכִין לְדוּכָן: וְלֹא עוֹלִין עַל הָאִצְטַבָּא הַמּוּכֶנֶת לַדּוּכָן אֶלָּא בָּאָרֶץ הָיוּ עוֹמְדִין: וְצוֹעֲרֵי הַלְוִיִּם שֶׁמְּצַעֲרִין אֶת הַלְוִיִּם כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: גמ' בְּנֵבֶל עָשׂוֹר שֶׁל עֶשֶׂר נִימִין. וּלְעוֹלָם הַבָּא מִשְׁתַּעֵי מִדִּכְתִיב שִׁיר חָדָשׁ לְשׁוֹן זָכָר דְּשִׁירוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה לְשׁוֹן נְקֵבָה כִּדְאָמַר בִּמְכִילְתָּא כְּשֵׁם שֶׁנְּקֵבָה זוֹ יוֹלֶדֶת כָּךְ תְּשׁוּעוֹת הַלָּלוּ סוֹפָן לֵילֵד צָרוֹת אֲבָל שִׁיר שֶׁל עוֹלָם הַבָּא ל' זָכָר שֶׁאֵינוֹ יוֹלֵד: מִדְּמַפִּיק ר' יְהוּדָה כִּנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אַלְמָא כִּנּוֹר הַיְינוּ נָבֶל: דִּנְפִישׁ קָלֵיהּ כִּי נֶבֶל וְנֵבֶל עָשׂוּי כְּמַפּוּחַ שֶׁל נַפָּחִים וּמוֹצִיא קוֹל ע"י רוּחַ: וְסוֹעֲדֵי עוֹזְרֵי: לְוִיִּם עָבוּ קָלַיְיהוּ. קְטַנִּים קַטִּין קָלַיְיהוּ דַּק קוֹלָם: מְקַטְּטִי כְּלוֹמַר מְקַטְּטִינִין וְעוֹשִׂים קוֹלָם דַּק דַּק וְיָפֶה וּמְצַעֲרִין הַלְוִיִּם שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְבַסֵּם קוֹלָם כְּמוֹתָן: מַתְנִי' לְהָקֵל: לְהַחְמִיר שֶׁהֶעֱרִיךְ הַכָּעוּר שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אֲפִי' אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא ה' סְלָעִים נוֹתֵן נ' סְלָעִים מִן עֶשְׂרִים עַד בֶּן ס': בִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה בְּמַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה: נָאֶה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה אֵין נוֹתֵן אֶלָּא נ' סֶלַע: שֶׁהֶעֱרִיךְ שֶׁאָמַר עֶרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי: גמ' בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא שֶׁאִם אָמַר יִשְׂרָאֵל עֶרֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים פְּלוֹנִי עָלַי לֹא אָמַר כְּלוּם דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ נֶעֱרָךְ: נֶעֱרָךְ אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ טַעְמָא מְפָרֵשׁ בְּפ"ק (לְעֵיל עֲרָכִין דַּף ה:):

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ג:
ב מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' ז:
ג מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:

רבינו גרשום

בעלמא קאי אימות החול ואתמידין לחולייהו קאמר והאי דקאמר כדי לשבת ולב' יו"ט לסימנא בעלמא שצריכין להיות ששה תמידין [מבוקרין בכל יום בלשכה מ"ט כדי שישחטו בכל יום של שבוע ב' תמידין] שיהיו מבוקרין ד' ימים קודם שחיטה הא כיצד היו לה ביום ראשון ששה מבוקרין שחט ב' מהן ביום ראשון והביא ב' תחתיהן נשתיירו ד' מבוקרין וב' שאין מבוקרין הרי ו' וביום ב' ישחט ב' מן המבוקרין ויביא ב' אחרים תחתיהן [וביום ג' ישחט ב' מבוקרים ויביא ב' אחרים תחתיהן] אותן שהביא ביום ראשון תחת אותן ששחט יהו ראויין להקריב ביום רביעי שהרי הן מבוקרין ד' ימים ומקצת יום ד' הוי ככולו ואותן שהביא ביום ב' ראויין ליום ה' ושל יום ג' ליום ו' ושל יום ד' לשבת [ושל יום ה' ליום א'] וכך חוזר חלילה והוי בכל יום ב' מבוקרין הלכך אין פוחתים בלשכה מששה טלאים המבוקרים:
במצלתים היינו צלצל:
[כיון דחדא עבידתא עבדי וחד גברא שמכה זה בזה קרו להו חד צלצל]:
שנאמר הוא ואחיו ובניו שנים עשר שחילקו הלוים לכ"ד משמרות כנגד כ"ד משמרות כהונה והגיע לכל משמר י"ב כדכתיב בדברי הימים בכל אחד הוא ואחיו ובניו שנים עשר וכשתגרף כולם יבא לכל משמר שנים עשר:
אין הקטן. בן לוי: נכנס לעזרה לעבודה. לשיר: אלא בשעה שהלוים. הגדולים עומדין [בשיר] שהיו קטני הלוים נכנסין לסייע את הלוים בשיר:
ולא היו אומרים אותן תינוקות השירה:
לא בנבל ולא בכנור אלא בפה כדי ליתן תבל בנעימה כלומר לפי שקול הלוים הוא דק היה קולן נעשים את השירה כמו תבלין התבשילין את התבשיל:
שנאמר כנור. וכנו יהודה היו קטנים תלמוד שסבלון מגנחין בשיר גדולים וקטנים:
עלי עשור ועלי נבל. כלומר היה [עשור] כנימין:
ואומר הודו לה' בכנור בנבל עשור ולא היה כתוב ובנבל אלמא [הכנור] לחד הוא:
אוירי דנפשי נימין דידיה. ככנור לעולם הבא:
ונפיש קליה כי כאותן נבל שמתוכה כבער הכרם קרי ליה נבל:
[אין עולין למנין אותו תינוק אין עולה למנין י"ב לוים:
ולא עומדין כדוכן כאותו מקום גבוה שהלוים עומדין שם:
וסועדי הלוים. מסייעי הלוים בשיר:
הני. הקטנים מקטטין מקטינין קולן שקולן דק והני הגדולים לא מקטטי קולן שקולן עבה משום הכי קרי להו צעירי הלוים]:
הדרן עלך אין נערכין
יש בערכין [להקל ולהחמיר. שאם העריך את הנאה שבישראל אינו נותן אלא נ' סלע:
ולהחמיר. שאם העריך את הכעור שבישראל נותן נמי נ' סלע:
אחד המקדיש שדהו] שבחולת המחוז היינו שדה שסמוכה למחוז העיר שלורכין אותה בני אדם ועוד כיון שסמוכה לעיר ועומדת בקמותיה רואין אותה (הכל) [בני אדם] ונותנין בה עין הרע ואינה עושה פירות כל כך:
בישראל אין. כלומר את הנאה שבישראל קתני ולא תנא את הנאה שבעובד כוכבים (אפילו עובד כוכבים) לימא מתני' כו':

מסורת הש"ס

א פסחים צו; ספרי במדבר
ב מגילת תענית ניסן ג
ג תוספתא ערכין
ד פסיקתא דרב כהנא
ה משנה ערכין; לקמן טו.

תורה אור השלם

[במדבר כח, ב]
[שמות יב, ו]
[דברי הימים ב ה, יב]
[דברי הימים א טו, ה]
[דברי הימים א כה, ט]
[דברי הימים א כה, ז-ט]
[עזרא ג, ט]
[תהלים טז, יא]
[תהלים פא, ג]
[תהלים יב, א]
[תהלים צב, ד]
[תהלים לג, ב]
[ויקרא כז]
[דברים כב]
[שמות כא, כט]
[ויקרא כז, ב]

מיגלתא לגב אורחיה קמ"ל דלא תנא את הנאה שבפנעניס לפי שאסור לאחזיר שם נוי על כנעני פירש יהודה אמר רב: אסור לאדם שיאמר "כמה נאה גוי זה". ולית תני "את הנאה שבישראל ואת הכעור שבגוים"! בחד אומה קמיירי, בתרי אומי לא מייירי. ולא? והא קתני: הגדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל! התם חד אומה הוא, אלא מקדיש הוא דקדישי כהנים טפי. ואיבעית אימא, איידי דקא בעי למתני סיפא "שדה אחוזה", דבישראל הוא דמשכחת לה, בגוי לא משכחת לה, דלאו בני אחוזה נינהו, משום הכי קתני לה בישראל. [בא(א)] מתני' בשדה אחוזה לחלל ולהחמיר, כיצד? אחד המקדיש בחולת המחוז, ואחד המקדיש בפרדיסות סבסטי, נותן זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, ובשדה מקנה נותן את שוויו. "רבי אליעזר אומר: אחד שדה מקנה ואחד שדה אחוזה, מה בין שדה אחוזה לשדה מקנה? שבשדה אחוזה הוא נותן חומש, ובשדה מקנה אינו נותן חומש.

"[ב] גמ' אמר רב הונא: הקדיש שדה מליאה אילנות, כשהוא פודן — פודה אילנות בשוויין, וחוזר ופודה קרקע בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. אלמא קסבר רב הונא: אדם מקדיש — בעין יפה מקדיש. איתיביה רב נחמן לרב הונא: אחד המקדיש בחולת המחוז, ואחד המקדיש בפרדיסות סבסטי, נותן בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף! אמר ליה: "בית זרע" — אין לי אלא בית זרע, שדה גפנים ושדה קנים ושדה אילנות מנין? תלמוד לומר "שדה" מכל מקום, אמר ליה: הכא נמי פודה וחוזר ופודה. [ג] איתיביה: הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה — הרי זה הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם, כשהוא פודה — פודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. [ד] פחות מיכן, או יתר על כן, או שהקדישן בזה אחר זה — הרי זה לא הקדיש לא את הקרקע ולא את האילנות שביניהם. "ולא עוד, אלא אפילו הקדיש אילנותיו, ואחר כך הקדיש קרקע, כשהוא פודה — פודה את האילנות בשוויהן, וחוזר ופודה קרקע: בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף! וכי תימא: הכא נמי פודה וחוזר ופודה, הא מדסיפא פודה וחוזר ופודה, מכלל דריש'א לא! [ה] אלא, הא מני? רבי שמעון היא, דאמר: מקדיש בעין רעה מקדיש. דתנא: המקדיש את השדה — הקדיש את כולה. רבי שמעון אומר: לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. אי רבי שמעון, אימא סיפא: ולא עוד, אלא אפילו הקדיש אילנותיו ואחר כך הקדיש קרקע, כשהוא פודה — פודה את האילנות בשוויהן, וחוזר ופודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. ואי רבי שמעון — ליזיל בתר פדיון, וליפרקו אגב ארעייהו, דהא שמעינן ליה לרבי שמעון דאזיל בתר פדיון! [ו] דתנא: מנין לולוקח שדה מאביו והקדישה, ואחר כך מת אביו, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה? תלמוד לומר: "אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו". שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה, דברי רבי יהודה ורבי שמעון. [ז] רבי מאיר אומר: מנין לולוקח שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך הקדישה, מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה?

תלמוד

בעובד כוכבים לא משכחת משום לגלו בני אחוזה ונינהו ואע"ג דאקמרינן (קידושין דף יז:) עובד כוכבים יורש אבר תורה מ"מ לא היה לפסח אחוזה בתורה שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה והנך אילנות בגטיעות אירי לאילנו גלוגלים בשלשה [אילנות] לבית סאה הגי: פחות מכאן או יתר על כן לא הקדיש את הקרקעות ממטע עשרה לבית סאה מגיע לכל אילן ואילן ר"נ אמות ויתימה לבפרק המוכר [את] הספינה (כ"ב דף פב.) תגיע הקונה שלשה אילנות והם מל' אמות על ט"ז קנה תחתיהן ובינייהן ועליהן כמלא אורה וסלו אלמא לא חשבינן להו כרעופין בשאין בין זה לזה כי אם ח' אמות על ח' אמות ברעופין ס"ל אמות לכל אחד ואית ליה קרקע בהכי וחכא אמרי' בפחות מר"נ אמות לא הקדיש הקרקע ואורי"י איש חילוק בין מוכר למקדיש במוכר לא בעינן כולי האי מיהו תימה לחכא אמרי' ליתר על כן מין זה לא קרקע ונבי מוכר אמרי' על ט"ז אמות על ט"ז אמות אחוזה להיינו רנ"ו ולא חשבינן להו כמפוזרים יותר משלחי ויש להו קרקע וצ"ל לקני ט"ז אמות לבני מכירה מיירי בעינגולא ויקריבוע יתר על הענגול רבינ נמצא לבני מכירה לא בעינן כולי האי כמו מקדיש ויהקשה רבינו שמואל בבבא בתרא מאה לתנא בתוספתא לאין זה לנכסות קרקע ותיכן לתנאי היא מיהו תימה לר' שמעון אית ליה הקם לח' אמות בין זה לזה לא חשיב הקם כבמסורה אלא בשתי אמות ובכריתא לכסא בשמעון אית ליה הקם מוקי לה בסמוך כר' שמעון וי"ל לא מוקי כר' שמעון כ"ל מקין לקדקדים בעין רעה מקדיש אבל מקין שיעור נטיעת הילנות לא הוי כר' שמעון:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי' מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' ד, טושי"ע יו"ד סי' קנא סעי' יד:

ב מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ב:

ג מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כו:

ד מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כו:

ה מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כו:

ו מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' טו:

ז מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יז:

ח מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יח:

ט מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כח:

מסורת הש"ס

א ספרא בחוקתי פרק י ג; תוספתא ערכין

ב בבא בתרא עב.

ג תוספתא בבא בתרא

ד בבא בתרא פג.

ה משנה בבא בתרא; תוספתא בבא בתרא; בבא בתרא עא.

ו משנה ערכין; לקמן כו:; גיטין מח.

ז ספרא בחוקתי פרק יא ד

רבינו גרשום

פרלסות סבסטי. שבאותו מקום שהן מעונות הרבה כשהוא פודה נותן בין כזו וכין כזו נ' שקל:

[אסור לאדם לומר כמה נאה עובד כוכבים זה. משום שנאמר לא תחנם לא תתן להם חן]:

הלאו בני אחתה נינהו)אלו ע"ל בא"י לעובד כוכבים וכו': לעובד כוכבים לא קני (נופא) [שלה] ועוד שאין לו שאר אב (ואיב)עי' קידושין ח: לעובד כוכבים יורש את אבי ל"ת וכ"ה כאן בתוס' ל"ה בעובד כוכבים וצ"ע: יורש את אבי:

מתני' בחולת המחוז היינו שלה שסמוכה לנמחה העיר שהורכין אותה בני אדם ועוד כיון שסמוכה לעיר ועומדת בקמתה רואין אותה בני אדם ונותנין בה עין רעה ואינו עושה פירות כ"כ:

גמ' מקדיש בעין יפה מקדיש. והקדיש את האילנות לגמיהן [נכר ואחר ופודה קרקע כו']:

פרלסות מסמע לאית בה אילנות וקתני נותן [בבית] זרע חומר שעורים נ' שקל אלמא אינו צריך לפדות את האילנות בפני עצמן:

[דאויה לפרלסאות קאמינא. ולא לאית ביה אילנות:

ת"ל] שלה מכל מקום. כלומר שיפדה את השדה ואין צריך לפדות את האילנות:

[הכא נמי פודה ואחר ופודה. כלומר שלאחר שפדה השדה פודה את האילנות]:

ממטע עשרה לבית סאה. כלומר שיש בו נטועין [בשוה] בתוך בית סאה הרי זה הקדיש את הקרקע אגב האילנות אע"ג שלא הזכיר את הקרקע דבטולה היא (אגב) לגבי האילנות [ואת האילנות שביניהם אילנות קטנים שעלו בין אותן אילנות]. פחות מיכן או יתר מכן שנטועין אותן י' אילנות בפחות מבית סאה או מפחרין ביותר מבית סאה לבטלו מתורת אילנות:

או שהקדישן בזה אחר זה. לאילנות הרי זה לא הקדיש (אלא) את הקרקע: אלא (א"כ) [אפי'] הקדיש בפירוש הקרקע וכשהוא פודה וכו'. וקא פריך מרישא לבריתא:

ר' שמעון אומר לא הקדיש אלא את החרוב כו' דלבר חשוב הן ולקא יונקי משדה הקדש. אבל לא שאר האילנות דמקדיש בעין רעה מקדיש:

הקדיש את האילנות ואח"כ הקדיש הקרקע. אע"פ שנטועין עשרה בבית סאה וכזה אחר זה הקדיש (שלה ואת האילנות כשהוא פודה כו' כשויהן) [פודה את האילנות כשויהן ואחר כו']:

נחל] בתר פדיון. האזיל וכשעת פדיון יפנה לקרקע מקודשת עם האילנות ונפרקו אגב ארעייהו:

מנין לאוקח שדה מאביו והקדישה. לכשעת הקדש היתה שדה מקנה:

ואח"כ מת אבי. והיה ראוי לירש אותה שדה אם לא קנאה:

מנין שתהא לפניו. עכשיו כשעת פדיון:

כשדה אחוזה. ויפדה בית זרע חומר שעורים נ' שקל כסף:

ת"ל ואם את שדה מקנתו וגו' אלמא אזל רבי שמעון בתר פדיון אע"ג דלא הויא שדה אחוזה כשעה שהקדישה אלא כשעת פדיון אזלינן בתר השתא:

ומת אבי ואחר כך הקדישה. לכון כשעת הקדש וכון כשעת פדיון הוי שדה אחוזה:

תורה אור השלם

וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף [ויקרא כז, טז]

וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה [ויקרא כז, כב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' טז:
ב מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יג:
ג מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כה:
ד מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' טז:
ה מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כה:
ו מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יד:
ז מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כו:
ח מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' א:
ט מיי' פז' מהל' נזקי ממון הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' תה סעי' א:
י מיי' פב' מהל' נערה בתולה הל' ג:

תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" — שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצְתָה זוֹ שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲחוּזָּה. אִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲפִילּוּ הִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָב — שְׂדֵה אֲחוּזָּה הָוְיָא. מַאי טַעְמָא? אִי מִשּׁוּם קְרָא — קְרָא לְכִדְרַבִּי מֵאִיר הוּא דַּאֲתָא! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָזֵיל בָּתַר פִּדְיוֹן? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְרָא אַשְׁכַּחוּ וּדְרוּשׁ. [א]אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחֻזָּתוֹ", מַאי "מִשְּׂדֵה" — שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה. [א]אָמַר רַב פָּפָּא: הִקְדִּישׁ טְרָשִׁין — פּוֹדָן בְּשָׁוְויָן, מַאי טַעְמָא? "בֵּית זֶרַע" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי לָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ. לֹא גְּאָלָן — יוֹצְאִין [לַכֹּהֲנִים] בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? "שָׂדֶה" אָמַר רַחֲמָנָא, כֹּל דְּהוּ. [ב][ג]מָכַר טְרָשִׁין — נִגְאָלִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעְמָא? "מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בְּנֵי תְבוּאָה נִינְהוּ. לֹא גְּאָלָן — (חוֹזֶרֶת) [חוֹזְרִין] לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? "וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי נָמֵי אֲחוּזָּה הִיא. [ד][ד]הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת — (פּוֹדֶה) [פּוֹדָן] בְּשָׁוְויֵהֶן, מַאי טַעְמָא? "בֵּית זֶרַע" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. לֹא גְּאָלָן — אֵין יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, "וְהָיָה הַשָּׂדֶה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. [ו]מָכַר אִילָנוֹת — אֵין נִגְאָלִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעְמָא? "שְׁנֵי תְבוּאוֹת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי בְּנֵי תְבוּאוֹת נִינְהוּ. לֹא גְּאָלָן — אֵין חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בְּיוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? "וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. אָמַר מָר: הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת — (פּוֹדֶה) [פּוֹדָן] בְּשָׁוְויָן. אַמַּאי? וְלִיקְדְּשׁוּ אַגַּב אַרְעַיְיהוּ, וְלִיפְרְקוּהָ אַגַּב אַרְעַיְיהוּ! וְכִי תֵּימָא: אִילָנוֹת אַקְדֵּישׁ, אַרְעָא לָא אַקְדֵּישׁ — וְהָאָמְרִי נְהַרְדָּעֵי: מַאן דְּמִזַּבֵּן לֵיהּ דִּקְלָא לְחַבְרֵיהּ, קָנֵי לֵיהּ מִשִּׁיפּוּלָא וְעַד תְּהוֹמָא! לָאו מִי אִיתְּמַר עֲלַהּ: בְּבָא מֵחֲמַת טַעֲנָה! שְׂדֵה מִקְנָה נוֹתֵן שָׁוְיוֹ. תָּנוּ רַבָּנַן: "בְּמִכְסַת" — מַה בָּא לְלַמּוֹד? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף", יָכוֹל אַף שְׂדֵה מִקְנָה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִכְסַת". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "וְחִשַּׁב", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְחִשַּׁב", מָה לְהַלָּן דָּבָר קָצוּב, אַף כָּאן דָּבָר קָצוּב. אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבָּנַן אִית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה, וּמַפְּקִין לֵיהּ לְחוֹמֶשׁ, אוֹ דִלְמָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה, וְלֵית לְהוּ לְחוֹמֶשׁ? [ב]אָמַר רָבָא: מִסְתַּבְּרָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה, מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא חוֹמֶשׁ גַּבֵּי שְׂדֵה אֲחוּזָּה וְגַבֵּי מַקְדִּישׁ בֵּיתוֹ, הָווּ לֵיהּ שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. וּלְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא חוֹמֶשׁ בְּמַעֲשֵׂר, בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה, וּבִבְהֵמָה טְמֵאָה — הָוֵה לֵיהּ טוּבָא, וְאֵין מְלַמְּדִין. [ז][ג]תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, וְלָא מִטַּעְמֵיהּ. תַּנְיָא: "בְּמִכְסַת הָעֶרְכְּךָ" — הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַעֲרָכִין, מָה עֲרָכִין אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, אַף שְׂדֵה מִקְנָה אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ.

[ח]מַתְנִי' בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵמִית אֶת הַנָּאֶה שֶׁבָּעֲבָדִים וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבָּעֲבָדִים — נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סֶלַע. הֵמִית בֶּן חוֹרִין — נוֹתֵן שָׁוְיוֹ. חָבַל בָּזֶה וּבָזֶה — נוֹתֵן נֶזֶק שָׁלֵם. [ט][ד]גְּמָ' בְּמוּעָד — אִין, בְּתָם — לָא. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דִּתְנַן: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף תָּם שֶׁחָבַל בָּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תָּם נָמֵי, וְאַיְּידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא "הֵמִית עֶבֶד" "הֵמִית בֶּן חוֹרִין", דִּבְמוּעָד הוּא דְּמַשְׁכַּחַתְּ לַהּ, בְּתָם לָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי מוּעָד. [י][ה]מַתְנִי' בָּאוֹנֵס וּבַמְפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִיתָּה אֶת גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל — נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים, וְהַבּוֹשֶׁת וְהַפְּגָם — הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ. [ו]גְּמָ' אַמַּאי? אֵימָא: "חֲמִשִּׁים סְלָעִים" אָמַר רַחֲמָנָא מִכֹּל מִילֵּי! אָמַר רַב זְעֵירָא: יֹאמְרוּ, בָּעַל בַּת מְלָכִים חֲמִשִּׁים, בָּעַל בַּת הֶדְיוֹטוֹת חֲמִשִּׁים? אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִי הָכִי, גַּבֵּי עֶבֶד נָמֵי, יֹאמְרוּ: עֶבֶד נוֹקֵב מַרְגָּלִית — שְׁלֹשִׁים, עֶבֶד עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מַחַט — שְׁלֹשִׁים? אֶלָּא אָמַר רַב זְעֵירָא:

אִילּוּ

אִיבַּעְיָא לְהוּ לְרַבָּנָן אִית לְהוּ גז"ש וּמְסַפְּקִין לֵיהּ לְחוֹמֶשׁ אוֹ דִלְמָא כוּ' קָשֶׁה לְרַבֵּינוּ אֶלְחָנָן אַמַּאי לָא נֵילַף מִינַּיְהוּ ג"ש נְהִי דְּרַבָּנַן חָב לָא יָלְפִינַן מִינַּיְיהוּ מ"מ ג"ש נֵילַף מִינַּיְיהוּ וְנִרְאֶה לְר' מְאַלְיָיטְרִיךְ לְמִיכְתַּב חוֹמֶשׁ גַּבֵּי מַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה וְגַבֵּי מַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ וּמִינַּיְהוּ לְמֵילַף חַד מֵחַבְרֵיהּ בג"ש וְלָא יָלְפִינַן אֶלָּא כָּתַב חוֹמֶשׁ לְכָל חַד וְחַד ס"מ שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִים כְּאֶחָד וְלָא יָלְפִינַן מִינַּיְיהוּ בְּעָלְמָא אֲפִילּוּ בג"ש: (לְעֵיל) הווּ לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד ול"ת מָה עִנְיָן זֶה לִשְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד כֵּיוָן דְּגַבֵּי שְׂדֵה מִקְנָה אִיכָּא ג"ש לְמֵילַף חוֹמֶשׁ מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּה וְגַבֵּי מַקְדִּישׁ בַּיִת לֵיכָּא ג"ש וְשֶׁמָּא הָכָא דִּכְתִיב וְהֶעֱרִיךְ גַּבֵּי מַקְדִּישׁ בַּיִת כְּמַאן דִּכְתִיב וְחִשַּׁב אוֹ שֶׁמָּא י"ל וְחִשַּׁב אֵין זוֹ ג"ש גְּמוּרָה אע"ג דְּקָרֵי לֵיהּ הַסֵּפֶר ג"ש וה"נ אַשְׁכְּחַן בפ"ק דכ"ק (דַּף ו:) גַּבֵּי נֶאֱמַר שָׂדֶה לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר שָׂדֶה לְמַטָּה קָרֵי לֵיהּ הָתָם ג"ש ואור"י דְּאֵינוֹ ג"ש גְּמוּרָה אוֹ שֶׁמָּא י"ל מִשּׁוּם דִּכְתִיב קוֹדֶשׁ גַּבֵּי מַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה וּכְתִיב נָמֵי קוֹדֶשׁ [גַּבֵּי] מַקְדִּישׁ בַּיִת וְקוֹדֶשׁ קוֹדֶשׁ ג"ש גְּמוּרָה הִיא מש"ה קָרֵי לֵיהּ ב' כְּתוּבִין הַבָּאִים כְּאֶחָד: בְּמוּעָד אִין בְּתָם לָא לֵימָא מַתְנִי' דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא כוּ' אַסֵּיפָא לְסֵיפָא קָאֵי דְּקָתָנֵי חָבַל בָּזֶה וּבָזֶה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אֲבָל לָא מָצֵי לְמֵימַר דְּקָאֵי אַהֵמִית הָעֶבֶד וְלָא אַהֵמִית בֶּן חוֹרִין דִּבְהָא לָא פְּלִיג רַבִּי עֲקִיבָא דְּתָם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לֹא כּוֹפֶר וְלֹא שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד כִּדְאִיתָא בב"ק בְּפ' שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד' וָה' (בָּבָא קַמָּא דַּף מב:): בּוֹשֶׁת הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ וּפְגַם מְפָרֵשׁ בִּכְתוּבּוֹת (דַּף מ:) אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּשִׁפְחָה בְּתוּלָה יוֹתֵר מִבְּעוּלָה לְהַשִּׂיאָהּ לְעַבְדּוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ קוֹרַת רוּחַ: יֹאמְרוּ בַּת מְלָכִים חֲמִשִּׁים בַּת הֶדְיוֹט חֲמִשִּׁים יֵשׁ תֵּימַהּ דְּהָא בַּמִּשְׁנָה תָּנֵי אֶחָד הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְאֶחָד הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל נוֹתֵן חֲמִשִּׁים וּמַאי שְׁנָא דְּהָכָא מַזְכִּיר בַּגְּמ' הַגְּדוֹלָה בַּת מְלָכִים וּבַמִּשְׁנָה תְּנָא גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה:

אִי מִשּׁוּם קְרָא לַאֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּתוֹ דִּלְמָא לָאו לְמַעוּטֵי הִקְדִּישָׁהּ וְאַחַ"כ מֵת אָבִיו אֶלָּא לְמַעוּטֵי מֵת אָבִיו וְאַחַ"כ הִקְדִּישָׁהּ וְכִדְדָרֵישׁ לֵיהּ רַבִּי מֵאִיר: בָּתַר פִּדְיוֹן וְכֵיוָן דִּבְשַׁעַת פִּדְיוֹן מֵת אָבִיו הָוְיָא לָהּ שְׂדֵה אֲחוּזָּה: אַ"כ לִכְדְרַבִּי מֵאִיר הוּא דַּאֲתָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְכוּ': פּוֹדָן בְּשָׁוְיָיהֶן וְאע"ג דַּאֲחוּזָּה נִינְהוּ: לֹא גְּאָלָם וּמְכָרָם גִּזְבָּר לְאַחֵר: יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:כ"א) וְאִם לֹא יִגְאַל וְגוֹ' וּכְתִיב וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיּוֹבֵל וְגוֹ': שָׂדֶה אָמַר רַחֲמָנָא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיּוֹבֵל וְגוֹ' (שָׁם): פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים ואע"ג דְּמוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵירוֹ אֵין רַשַּׁאי לִגְאוֹל עַד שֶׁתְּהֵא שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ כִּדְכְתִיב (שָׁם כה) בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת וְגוֹ': לֹא גְּאָלָם אֵין יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל אִם מְכָרָם גִּזְבָּר לְאַחֵר: לִיפְרְקוּ אַגַּב אַרְעַיְיהוּ מְקוֹם מוֹשַׁב הָאִילָן וְלַהַדְרוּ לַבְּעָלִים אַגַּב אַרְעַיְיהוּ אִם מְכָרָן וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְאַמַּאי אָמַר מָכַר אִילָנוֹת וְלֹא גְּאָלָם אֵין חוֹזְרִין לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל: מִשִּׁיפּוּלָא מְקוֹם מוֹשַׁב הָאִילָן עַל תְּהוֹמוֹ: מֵחֲמַת טַעֲנָה שֶׁטּוֹעֲנוֹ שֶׁהִזְכִּיר לוֹ שֵׁם קַרְקַע: שְׂדֵה מִקְנֶה כְּתִיב (שָׁם כז) וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּגְאוּלַּת שְׂדֵה אֲחוּזָּה זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים: ת"ל מִכְסַת מִנְיַן דָּמָיו דְּהַיְינוּ שָׁוְיָין: נֶאֱמַר כָּאן בִּשְׂדֵה מִקְנֶה וּלְהַלָּן בִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה: דָּבָר קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף: מִי אִית לְהוּ הַךְ גְּזֵירָה שָׁוָה דְּוְחִשַּׁב וּמַפְּקִי לֵיהּ לְחוֹמֶשׁ לְמֵילַף חוֹמֶשׁ לִשְׂדֵה מִקְנֶה מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּה: חוֹמֶשׁ בִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה וּבְמַקְדִּישׁ בַּיִת בְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי וְחוֹמֶשׁ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה וּטְהוֹרָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי נָמֵי הָתָם כְּתִיב: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא דְּאֵין חוֹמֶשׁ בִּשְׂדֵה מִקְנֶה: וְלָא מִטַּעְמֵיהּ דְּאִילּוּ טַעְמָא דְּרָבָא מִדְּגַלֵּי חוֹמֶשׁ בְּכָל הָנָךְ דּוּכְתֵּי וְטַעְמָא דְּבָרַיְיתָא מִדְּהִיקִּישׁוֹ לַעֲרָכִין לְאָדָם שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ אוֹ חֲבֵירוֹ: מַתְנִי' הֵמִית בֶּן חוֹרִין נוֹתֵן שָׁוְיוֹ דִּכְתִיב בַּמּוּעָד (שְׁמוֹת כ"א:ל') אִם כּוֹפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְגוֹ' וְתַנְיָא בב"ק (דַּף מ.) וְנָתַן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ דְּמֵי נִיזָּק: חָבַל בָּזֶה וּבָזֶה בֵּין בְּעֶבֶד בֵּין בְּבֶן חוֹרִין וְלֹא הֱמִיתוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: גְּמָ' בְּמוּעָד אִין בְּתָם לָא אַסֵּיפָא קָאֵי דְּקָתָנֵי חָבַל בָּזֶה וּבָזֶה כוּ' דְּרֵישָׁא פְּשִׁיטָא לַן דִּקְנָס דְּעֶבֶד לֹא שַׁיָּיךְ בְּתָם דִּכְתִיב בְּתָם וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי וְאָמְרִי' בב"ק בְּפ' שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (דַּף מב.) נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד וְקָתָנֵי נָמֵי הֵמִית בֶּן חוֹרִין נוֹתֵן שָׁוְיוֹ וּדְמֵי כּוֹפֶר לֹא שַׁיָּיךְ בְּתָם דְּהָתָם נָמֵי אָמְרִינַן נָקִי מֵחֲצִי כּוֹפֶר: אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם וְכוּ' בב"ק בְּפ' הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד שְׁנֵי שְׁוָורִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה כוּ' ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם וְהַיְינוּ בַּמּוֹתָר אִם חָבַל גַּם הָאָדָם בַּשּׁוֹר וְשָׁמוּ בֵּית דִּין חֲבָלָה שֶׁבָּאָדָם יוֹתֵר עַל חֲבָלָה שֶׁבַּשּׁוֹר בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ מוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אַלְמָא תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: אַיְּידֵי דְּבָעֵי לְמִיתְנֵי סֵיפָא הֵמִית עֶבֶד הֵמִית בֶּן חוֹרִין כוּ' מִשּׁוּם הָכִי נְקַט בְּרֵישָׁא מוּעָד. וְהַאי דְּקָאָמַר סֵיפָא לָאו סֵיפָא מַמָּשׁ אֶלָּא סֵיפָא דְּרֵישָׁא הִיא דְּמוּעָד בְּרֵישָׁא קָתָנֵי לָהּ: מַתְנִי' פְּגַם מְפָרֵשׁ בִּכְתוּבּוֹת (ל' מ.) שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בֵּין שִׁפְחָה בְּתוּלָה לְשִׁפְחָה בְּעוּלָה לְהַשִּׂיאָהּ לְעַבְדּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹרַת רוּחַ הֵימֶנּוּ: גמ' מִכָּל מִילֵּי וּבוֹשֶׁת וּפְגַם לֹא לִיתֵּיב לֵיהּ: בַּעַל בַּת הֶדְיוֹטוֹת כוּ' בִּתְמִיהָ אֲבָל הַשְׁתָּא כִּי יָהֵיב בּוֹשֶׁת יֵשׁ חִילּוּק בֵּין בַּת מְלָכִים לְבַת הֶדְיוֹטוֹת:

מסורת הש"ס

א לקמן כז.
ב פסחים כו.; סנהדרין סז:; קידושין מב:; זבחים נז:; פסחים מה.; נזיר לז:; בכורות מט:; יומא ס.; קידושין לז:; קידושין נח:; חולין קיג; קידושין לה.
ג גיטין מח.
ד ספרא בחוקתי פרק יא ד; תוספתא בבא קמא; משנה בבא קמא; בבא קמא ה.; בבא קמא מב:; בבא קמא לג.
ה משנה ערכין
ו כתובות מ.

רבינו גרשום

[מ"ט. אי קא סברת למשום קרא לקא לדרשי שדה שאינה ראויה ההוא] קרא לכדר' מאיר הוא דאתא לגלויה מיסתבר טפי. [אלא לאו דאזיל בתר פליון]:

אמר רב נחמן בר יצחק לעולם רבי יהודה ורבי שמעון בעלמא לא אזלי בתר פליון והכא גבי לוקח שדה מאביו מ"ט אזלי בתר פליון קרא אשכחו ודרוש מקרא יתירא דא"כ דלא אזלינן בתר פליון ליכתוב אם [את] שדה מקנתו אשר לא אחוזתו אי נמי [אשר לא] שדה אחוזתו מאי משדה ש"מ שאינה ראויה להיות כו':

טרשים. שדה מלאה סלעים שאינה ראויה לזרע:

שדה כל דהו בין ראוי לזרע בין אין ראוי לזרע:

נגאלין פחות מב' שנים. דאמרי' לקמן המוכר [שדהו] בשעת היובל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך:

ושב לאחוזתו. ואחוזתו היא כמות שהיא:

אין יוצאין לכהנים ביובל. כשדה אחוזה אלא לעולם בעלים רשאין לפדותה:

ליפרקו אגב ארעייהו. האילנות (שמכר)א נראה דצ"ל האילנות שהקדיש לפרקו לפי חשבון זרע חומר שעורים וכו'. [שהקדיש] [זרע חומר שעורים בנ' שקל וליהדרו לבעל ביובל אגב ארעייהו היכא דמכר]:

משיפולא ועד תהומא. שיפוליה שוליו מסביבות שרשיו ולמטה עד התהום:

[כי אמרי נהרדעי] בבא מחמת טענה. כשטוען שלקח הקרקע מקום מושב האילן (עמו) [עמו] וכבר יש לו שני חזקה:

[מכסת מה ת"ל. דכתיב גבי מקנה דכתיב וחשב לו הכהן את מכסת הערכך] ת"ל מכסת ואין מכסת אלא דמים דמי שוויו כדאמרן לקמן:

[נאמר כאן וחשב ונאמר להלן. בשדה אחוזה וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים וכו' מה להלן דבר קצוב זרע חומר שעורים בנ' שקל אף כאן נמי:

לרבנן דאמרי בשדה מקנה נותן את שוויו אית להו גזרה שוה וחשב וחשב ומפקי ליה לג"ש לחומש דמה שדה אחוזה מוסיף חומש אף שדה מקנה מוסיף חומש:

או דלמא לית להו ג"ש ולית להו חומש. בשדה מקנה]:

הוו להו טובא. כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין:

ב)כ"ה גי' רבינו כאן בברייתא וכמו שהגיה בשט"מ באות כ'. [אין מכסת אלא דמים. כלומר לנותן את שוויו]:

והרמות מכם לה'. שהיה נותן בישרות נפש אחד מחמש המאות ולא היה מפסיד:

מה ערכין. ערכי אדם [אין מוסיף חומש:

המית בן חורין] נותן את שוויו. של בעל השור והיינו כופר (ואת) [ואם תימצא] לומר שוויו של מומת היינו דמים כדאמרינן בבבא קמא:

חבל בזה ובזה. שאם חבל שור המועד בין בעבד בין בבן חורין משלם נזק שלם:

מועד אין תם לא. כלומר מועד משלם נזק שלם אם חבל באדם אבל תם לא משלם אלא חצי נזק:

[משלם] במותר. מי שחבל יותר באחר:

דבמועד הוא דמשכחת לה. דמשלמי הבעלים כופר:

בתם לא משכחת לה. דכתיב ובעל השור נקי:

[הכל לפי] המבייש והמתבייש. שאם בייש את אדם חשוב אינו משלם כמו שאם בייש הדיוט אי נמי בייש חשוב משלם יותר משאם בייש הדיוטות:

[ואימא אמאי נ' סלע לכולהו מילי לקנס ולבושת ולפגם:

א"כ יאמרו בעל וכו' מה בין זו לזו. אלא ש"מ שמוסיף לבת חשובים בושתה]:

אי הכי גבי עבד נמי יאמרו כו'. וקי"ל דבין לזה ובין לזה שלשים ותו לא:

תורה אור השלם

[ויקרא כז, כב]
[ויקרא כז, כ-כא]
[ויקרא כז, כ]
[ויקרא טו]
[ויקרא טו, כז]
[ויקרא כז, כא]
[ויקרא כה, טו]
[ויקרא כה, כז]
[ויקרא כז, טז]
[ויקרא כז, כג]
[ויקרא כז]
[ויקרא כז, יח]
[שמות כא, לב]
[דברים כב, כט]

אִילּוּ בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, אֶחָד שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וְאֶחָד כְּדַרְכָּהּ, יֹאמְרוּ: בָּעַל פְּגוּמָה — חֲמִשִּׁים, בָּעַל שְׁלֵמָה — חֲמִשִּׁים? אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִי הָכִי, גַּבֵּי עֶבֶד נָמֵי יֹאמְרוּ: עֶבֶד בָּרִיא — שְׁלֹשִׁים, עֶבֶד מוּכֵּה שְׁחִין — שְׁלֹשִׁים! [א]אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, אָמַר קְרָא "תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ", מִכְּלָל דְּאִיכָּא בּוֹשֶׁת וּפְגָם. רָבָא אָמַר, דְּאָמַר קְרָא: "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ וְגוֹ'", הֲנָאַת שְׁכִיבָה חֲמִשִּׁים, מִכְּלָל דְּאִיכָּא מִילְּתָא אַחֲרִיתִי, וּמַאי נִיהוּ? בּוֹשֶׁת וּפְגָם. [א][ב]מַתְנִי' בְּמוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְעַל קְטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל — נוֹתֵן מֵאָה סֶלַע. נִמְצָא הָאוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְנַסּוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְגוֹ'". גְּמָ' מִמַּאי? דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּקָא גָּרֵים לַהּ קְטָלָא, דִּכְתִיב: "וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר וְגוֹ' וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה וְגוֹ'"! אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא: "כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע", עַל שֵׁם רַע שֶׁהוֹצִיא. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין וְכוּ'. מִמַּאי דִּלְמָא דַּאֲכַתִּי לָא מְלָא סְאָתָן, דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּמְלֹאת סִפְקוֹ יֵצֶר לוֹ". [ג]אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר קְרָא: "וַיְנַסּוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים", עַל זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין. [ד]תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל לָשׁוֹן הָרָע, מְנָלַן? מִמְּרַגְּלִים; וּמָה הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל עֵצִים וַאֲבָנִים כָּךְ, הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵירוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! [ה]מִמַּאי? דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, דִּכְתִיב: "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ", אַל תִּיקְרֵי "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אֶלָּא "מִמֶּנּוּ", כִּבְיָכוֹל, בַּעַל הַבַּיִת אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. אֶלָּא אָמַר רַבָּה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר קְרָא: "וַיָּמוּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה", עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת נִיסּוּ אֲבוֹתֵינוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמַּיִם, שְׁנַיִם בַּמָּן, שְׁנַיִם בַּשְּׂלָיו, אַחַת בָּעֵגֶל, וְאַחַת בְּמִדְבַּר פָּארָן. שְׁנַיִם בַּיָּם: אַחַת בַּיְּרִידָה וְאַחַת בָּעֲלִיָּיה. בַּיְּרִידָה — דִּכְתִיב "הַמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם". [ו]בָּעֲלִיָּיה — כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה הָיוּ, כִּדְרַבָּה בַּר מָרִי, דְּאָמַר רַבָּה בַּר מָרִי: מַאי דִּכְתִיב "וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ"? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַמְרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְאוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה כָּךְ מִצְרַיִם עוֹלִים מִצַּד אַחֵר. [ז]אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׂר שֶׁל יָם: פְּלוֹט אוֹתָם לַיַּבָּשָׁה! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ? אָמַר לוֹ: אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ? אָמַר לוֹ: נַחַל קִישׁוֹן יְהֵא עָרֵב, מִיָּד פְּלָטָן לַיַּבָּשָׁה, דִּכְתִיב: "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל וְגוֹ'" שְׁנַיִם בַּמַּיִם — בְּמָרָה וּבִרְפִידִים. בְּמָרָה, דִּכְתִיב: "וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת", וּכְתִיב: "וַיִּלֶּן הָעָם עַל מֹשֶׁה". בִּרְפִידִים — דִּכְתִיב: "וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתּוֹת", וּכְתִיב: "וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה". שְׁנַיִם בַּמָּן — דִּכְתִיב: "אַל

אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ:

רש"י

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה תחילה ואח"כ בא עליה זה כדרכה דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס [ויאמרו] זה שבעל פגומה ליכא בושת כולי האי יהיב נ' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים אבל השתא גבי בושת איכא אילוק דיהיב דמי בושת לשלימה טפי מפגומה: מוכה שחין דהוי פגום דומיא דנבעלה שלא כדרכה: תחת אשר עינה רישיה דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וגו' (דברים כ"ב:כ"ט) דמשמע הני חמשים כסף יתן בשביל קנס העינוי ומדאיצטריך למכתב הכי מכלל דמיחייב מילי אחרנייתא כגון בושת ופגם דלאו קנסא לעינוי נינהו דבלאו עינוי נמי איכא בושת ופגם היינו נזק ששוה פחות מבתחילה: מתני' נמצא האומר בפיו חמור דנותן מאה סלע והעושה מעשה דאונס בתולה לא יהיב אלא נ': גזר דין שלא ליכנס לארץ: זה עשר פעמים גבי מרגלים כתיב דמשמע על זה נתחתם: גמ' ממאי דאומר בפיו חמור דמשמע דמשום לשון הרע בלבד קא יהיב להו דלמא משום הכי חמיר האי לשון הרע דגרים לה ביה קטלא: על שם רע משום לשון הרע בלבד: במלאת ספקו יצר לו כשתתמלא סאתו בעונות הרבה אז יצר לו תבא עליו צרה: על זה נתחתם ולאו משום צירוף דאחריני: בעל הבית הקדוש ברוך הוא: על דבת הארץ שהוציאו קאמר דמיתו: ממרים מורדים: שנותן לו רבו מתנה פרנסה לבנים: אחד ומחצה דבפרעה כתיב (שמות י"ד:ז') שש מאות רכב ובסיסרא כתיב (שופטים ד':ג') תשע מאות רכב:

תוספות

אילו באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה פרש"י אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה ואחד בא עליה כדרכה דאכתי היא בתולה ויש לה קנס ויאמרו זה שבעל פגומה ליכא בושת כולי האי יהיב נ' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה דעלמא לא יהיב נמי אלא חמשים ורש"י פירש בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עג:) גבי האי דאמר לא משלם על גמר ביאה ופרש"י שם שהוא מוציא בתולים משמע דבעינן השרת בתולים להתחייב קנס ואינו כן דהא איתא בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה י' בני אדם ועדיין היא בתולה פירוש כגון שבאו עליה שלא כדרכה ר' אומר אני הראשון בסקילה וכולהו בחנק וא"ר זירא עלה מודה ר' לענין קנס דכולהו משלמי לפיכך פר"י יאמרו בעל פגומה חמשים זהובים אותו שבעל אחריו כדרכה [בעל שלימה חמשים זהובים אותו שבעל ראשון שלא כדרכה דאז היתה שלימה מיהו לכל הפירושים צ"ל דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון ובספרים כתוב אותו שבעל כדרכה ולפירוש ר"י ק"ק דהוה מצי למימר באו עליה שנים שלא כדרכה]: (לעיל) אל תקרי ממנו אלא ממנו פירוש אל תקרי ממנו רפי אלא ממנו דגש ואינו כן שכל ממנו שבתורה דגושין ואינו מחליף כלל זה בזה וכן מצינו בסיפרי ולא גם ליחה אין כתיב כאן אלא ולא גם ליחה: כשם שאנו עולין מצד זה (אמרו) כך מצרים עולין מצד אחר יש לתמוה איך היו ישראל באותו הדור כ"כ מקטני אמנה שסברו שכך יעשה הקב"ה נסים למצרים להעבירם מארץ לא"י ואומר ר' בשם אביו רבי שמואל שישראל לא עברו הים לרחבו מצד זה לזה שא"כ היו מתקרים ללכת אל א"י אלא רצועה אחת עברו בים לאורך הים על שפתו למדבר לצד אחד כי לא היו יכולין ללכת מכל צד אם לא יעברו הים ומצרים היו להם מימינם ומשמאלם לפיכך עברו הים רצועה אחת על שפתו למדבר מצד אחד וזה כשם שאנו עולין מצד זה ובאנו' למדבר כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחרינו וישיגו כי סבורים שלא יעברו המצריים בים אלא יבאו מצד אחר ובהכי ניחא הא דכתיב (במדבר לג) ויסעו ממרה וגו' ויחנו על ים סוף ואם עברו רוחב הים על עבר הים מצד אחר היאך פגעו עוד בים וכי חזרו לאחוריהם אלא ש"מ לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים שמצרים כמו כן לרוח דרומית של א"י קרוב לסוף דרומית לצד מערב ונילוס מפסיק בין מצרים ובין א"י והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב ונסעו לחוף הים מצפון הים שהוא דרומית של מצרים ואח"כ יצאו לאחר שהלכו כחצי גורן עגולה ויצאו בצד צפוני שלהם שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים ואח"כ הלכו קצת ימים על מרה ואח"כ היו עדיין אצל הים וכשהוצרכו ליכנס לא"י לא הוצרכו לעבור הים אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב שהוא בדרומית של א"י ומזרחית של ארץ מצרים: אחד ומחצה שבהם במצרים כתיב (שמות י"ד:ז') שש מאות רכב בחור ובסיסרא כתיב (שופטים ד':ג') תשע מאות רכב ואף על גב דכתיב (שמות י"ד:ז') כל רכב מצרים לא קא חשיב אלא השרים של ארץ מצרים היה נתלה אחר השש מאות רכב ומלכים של סיסרא היו תלויים אחר התשע מאות רכב ברזל ואם חיל אנשים בזה יותר מבזה

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' נערה בתולה הל' ג:

רבינו גרשום

נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שהאומר בפיו שפלונית פגומה חמור מן הפוגמה בעצמו שזה נותן נ' שקל וזה ק':

אילו באו עליה ב' אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה. שהראשון שלא בעל כדרכה אינו נותן כלוסא)עי' תוס' כאן בד"ה אילו. שלא בעלה ואם זה האחרון [שבעלה] נותן נ' כאילו בעל אשה שלימה שלא בא עליה אדם מעולם יאמרו בעל פגומה כו' אלא ולאי פגומה נותן נ' ותו לא שכבר מבויישת היא ובעל שלימה נותן נ' ובושת:

וכן מצינו. [באבותינו וכו'] כדכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים וכתיב בתריה אם יראו את הארץ וגו' שבעל כל אותן עשר פעמים [שנסו] שלא בטחו בהקב"ה לא נגזרה עליהן גזרה שיפלו במדבר עד שאמרו לשון הרע על הארץ:

על שם רע שהוציא. וענשו אותו מאה כסף:

במלאות ספקו. כשימלא עונות כמו שמספקות המלה להכיל יצר לו. פורע ממנו:

על עצים [ועל] אבנים. כדכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים וארץ אוכלת יושביה היא:

אלא ממנו. כלפי מעלה והיינו בעל הבית שבראם:

כך מצרים עולין מצד אחר. אע"פ שהבטיחם הקב"ה לא תוסיפו לראותם:

פלוט אותם ליבשה. כשהן מתים:

[שנים במים] במרה וברפידים. וקשיא לי מ"ט לא קא חשיב מים במדבר צין:

מסורת הש"ס

א כתובות לג.
ב משנה ערכין; לעיל יג:
ג פרקי דרבי אליעזר
ד תוספתא ערכין
ה סוטה לה.; מנחות נג:
ו פסחים קיח:
ז אוצר מדרשים מדרש ויושע
ח כתובות מ.

תורה אור השלם

[דברים כב, כט]
[דברים כב, יט]
[דברים כב, כ]
[איוב כ, כב]
[במדבר יד, כב]
[במדבר יג, לא]
[במדבר יד, לז]
[שמות יד, יא]
[תהילים קו, ז-ח]
[תהילים קו, ז]
[שופטים ד, יג]
[שמות יד, ז]
[שופטים ד, ג]
[שמות יד, ל]
[שמות טו, כג]
[שמות יז, ג]
[שמות טו, כד]
[שמות יז, א]
[שמות יז, ב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' דעות הל' ג:
ב מיי' פי' מהל' טומאת צרעת הל' י:
ג מיי' פז' מהל' דעות הל' ב:
ד מיי' פז' מהל' דעות הל' ג:
ה מיי' פז' מהל' דעות הל' ה:
ו מיי' פז' מהל' דעות הל' ג:
ז מיי' פז' מהל' דעות הל' ה:
ח מיי' פז' מהל' דעות הל' ג:
ט מיי' פז' מהל' דעות הל' ה:

"אַל תֵּצְאוּ" וַיֵּצְאוּ, "אַל תּוֹתִירוּ" וַיּוֹתִירוּ. שְׁנַיִם בַּשְּׂלָיו [בִּשְׂלָיו] — רִאשׁוֹן וּבִשְׂלָיו שֵׁנִי. בִּשְׂלָיו רִאשׁוֹן — "בְּשִׁבְתֵּכֶם עַל סִיר הַבָּשָׂר". בִּשְׂלָיו שֵׁנִי — "וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ". בָּעֵגֶל — כִּדְאִיתֵיהּ, בְּמִדְבַּר פָּארָן — כִּדְאִיתֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: מַאי דִּכְתִיב "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה"? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן: כָּל אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם זְקוּפִים וְאַתָּה מוּטָל, כָּל אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם מִבַּחוּץ וְאַתָּה מִבִּפְנִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת, אַחַת שֶׁל עֶצֶם וְאַחַת שֶׁל בָּשָׂר, "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה"? [א]אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". [א]וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, נְגָעִים בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: "לַצְּמִיתֻת", וּמְתַרְגְּמִינַן: לַחֲלוּטִין. [ב(ב)]וּתְנַן: אֵין בֵּין מְצוֹרָע מוּסְגָּר לִמְצוֹרָע מוּחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע"? זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רָע. [ג]וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב "אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן"? לֶעָתִיד לָבֹא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֵצֶל נָחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת: אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אַתָּה מָה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ? אוֹמֵר לָהֶם: וְכִי מָה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן? [ד]וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע רָאוּי לְסוֹקְלוֹ בְּאֶבֶן, כְּתִיב הָכָא "אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם "צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי". [ה]וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל", אַל תִּיקְרֵי "אוֹתוֹ לֹא אוּכָל" אֶלָּא "אִתּוֹ לֹא אוּכָל", וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ עַל גַּסֵּי הָרוּחַ. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגֵיהִנָּם: אֲנִי עָלָיו מִלְמַעְלָה וְאַתָּה עָלָיו מִלְּמַטָּה נְדוּנֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים", אֵין חֵץ אֶלָּא לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִבֵּר". וְאֵין גִּבּוֹר אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' כַּגִּבּוֹר יֵצֵא", גַּחֲלֵי רְתָמִים הַיְינוּ גֵּיהִנָּם. [ו]אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מָה תַּקָּנָתוֹ שֶׁל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא — יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים", וְאֵין לָשׁוֹן אֶלָּא לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ", וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר (רוח) [בְּרוּחַ]". [ז]רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: סִיפֵּר אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁכְּבָר כְּרָתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת". אֶלָּא מָה תַּקָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר (רוח) [בְּרוּחַ]". [ד"ה(ז)]תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת, עֲבוֹדָה זָרָה וְגִילּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. כְּתִיב הָכָא "לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת", וּכְתִיב בַּעֲבוֹדָה זָרָה "אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה". בְּגִילּוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת", בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב: "גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא". "גְּדוֹלוֹת" אֵימָא תַּרְתֵּי! הֵי מִינַּיְיהוּ מַפְּקָא? [ח]בְּמַעַרְבָא אָמְרִי: לָשׁוֹן תְּלִיתַאי קָטֵיל תְּלִיתַאי, הוֹרֵג לַמְסַפְּרוֹ, וְלַמְקַבְּלוֹ, וְלָאוֹמְרִין עָלָיו. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן", וְכִי יֵשׁ יָד לַלָּשׁוֹן? לוֹמַר לָךְ: מָה יָד מְמִיתָה — אַף לָשׁוֹן מְמִיתָה. אִי מָה יָד אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסָמוּךְ לָהּ — אַף לָשׁוֹן אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסָמוּךְ לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם". אִי מָה חֵץ עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה, אַף לָשׁוֹן עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב "שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם", "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם" לְמָה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לַן, דְּקָטֵיל כְּחֵץ. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" לְמָה לִי? לְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: דְּבָעֵי חַיִּים — בְּלִישָּׁנֵיהּ, דְּבָעֵי מִיתָה — בְּלִישָּׁנֵיהּ. הֵיכִי דָּמֵי לִישָּׁנָא בִּישָׁא? רָבָא אָמַר: כְּגוֹן דְּאָמַר "אִיכָּא נוּרָא בֵּי פְלָנְיָא". אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מַאי קָא עָבֵיד? גַּלּוֹיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא דְּמַפֵּיק בְּלִישָּׁנָא בִּישָׁא, דְּאָמַר: "הֵיכָא מִשְׁתְּכַח נוּרָא אֶלָּא בֵּי פְלָנְיָא". [חט(ח)]אָמַר רַבָּה: כֹּל מִילְּתָא דְּמִיתְאַמְרָא בְּאַפֵּי מָרַהּ, לֵית בַּהּ מִשּׁוּם לִישָּׁנָא בִּישָׁא. אֲמַר לֵיהּ: כָּל שֶׁכֵּן חוּצְפָּא וְלִישָּׁנָא בִּישָׁא! אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לִי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִיָּמַי לֹא אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי. אָמַר

רַבָּה

התאוו תאוה פרש"י התחלו יותר משמע שלא פסק לנהם השליו רש"י והר"ר יוסף קרא. פירש שפסק לנהם השליו ראשון והאספסוף אשר בקרבו התחלו תאוה לפי שלא היה לנהם שליו וירד לנהם שליו שני: **ואמר** ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע אמר גרסינן ולא גרסי' ואמר דהא ריש לקיש לא אמר כלל לעיל: **לישנא** תליתאי פרש"י לשון שלישי של רכיל מגלה סוד ואני מצאתי כתוב לישנא תליתאי שהקיפה הקב"ה אחת של עצם ואחת של בשר והוא שלישי בתוכם:

אל תצאו בשבת ללקוט: בשליו ראשון כשהתחיל המן לירד היה שליו יורד עמו כדכתיב (שמות טז) ויהי בערב ותעל השליו וגו' ובבקר היתה שכבת הטל וגו' ולאחר זמן מרובה התאוו יותר: במדבר פארן מעשה מרגלים: של עצם שינים: מה יתן לך ומה יוסיף לך עוד הקדוש ברוך הוא שמירה שלא תספר לשון הרע: האומרים ללשוננו נגביר כמי שאומר מי אדון לנו דכופרים בעיקר: למצורע מוחלט חלמא אצמית דמתרגם לשון חליטה היינו צרעת: אותו לא אוכל בהאי קרא לעיל כתיב מלשני בסתר רעהו: על גסי הרוח לאו דרך חסדא דבהאי קרא דאותו לא אוכל כתיב גבה עינים: נדוננו גרסי': וסלף בה מי שסולף בה וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד ישבור רוחו: כרתו לשון כרת: הי מינייהו מפקא הא דכולהו כתיב גדולות הלכך כולהו חדא: לישנא תליתאי זה לשון הרכיל שהיא שלישית בין אדם לחבירו מגלה לו סוד: לאומרו לרכיל עצמו שמתוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה והורגין גואלי הדם את הרכיל שההרג בא על ידו: דבעי מיית בלישניה יעסוק בדברי שטות ונבלה: דבעי חיי בלישניה יעסוק בתורה: נורא בי פלניא דמשמע עשיר הוא וכל שעה מתני אש בביתו לבשל תבשילין: גלויי מילתא בעלמא הוא אלא ואינו אומרה בלשון הרע אלא מגלה לאותן שמבקשין אור לכו לבית פלוני: דמיתאמרא באפי מרה שהמדבר אומרה בפני האומר עליו: וחזרתי לאחורי לראות מי יעמוד אחורי שאף בפני הבעלים אני אומרה אלמא לאו לישנא בישא חשיבא. לי"א שאם באו הבעלים ואמרו למה אמרת כן לא חזרתי כי לאמר לא אמרתי אלא בפניהם אמרתי:

רבינו גרשום

במדבר פארן כדאיתיה בשעת ביאת מרגלים:

[מה יתן לך וכו' כלומר מה יכולת לך להנאתך ולא עשיתי מפני מה את רמיה]:

אחת של עצם ואחת של בשר. שיניים ושפתים:

אם ישוך הנחש בלא לחש. היינו שנושך הנחש במקום שאין שם חבר שילחשו. ואית דמפרשי אם ישוך הנחש בלא לחש כלומר אי אפשר לו לישוך אלא א"כ לחשו לו מן השמים שנו לו:

אין יתרון לבעל הלשון. דמה הנאה לבעל הלשון הרע שאומר לשון הרע הרי מנא לו חבר:

וידו אבן בי. היא אבן שהניחו על פי הבור כשהשליכו לדניאל לתוכו:

נדונו. ביחד:

וסלף [בה]. מי שסילף לשונו בה:

שבר רוח. ישפיל דעתו:

מגדיל עונות כנגד ג' עבירות. דבהני לא כתיב אלא גדולה והכא [כתיב] גדולות:

ואימא תרתי. [כנגד ב' עבירות] דגדולות לא משמע אלא תרי [הי מינייהו מפקת בכולהו כתיב גדולה]:

לשון תליתאי. שהאומר שמעו מאחד ואמרו לאחד ליהוו ג' בני אדם:

[שתו בשמים פיהם. דעל סוף העולם יכול להרוג בלשון הרע]:

בסמוך ליה. למקום שמגיע אגרופו:

[דבעי חיי בלישניה שעוסק בתורה]:

דאמר איכא נורא בי פלניא. כששואלין ב"א איכן נקח אש והוא אומר יש בביתו של פלוני שמתקנין שם כל היום מאכל:

מעולם לא אמרתי דבר שחזרתי לאחורי. כלומר כשהייתי אומר דבר על שום אדם לא נרכתי לחזור לאחורי ולראות שלא יהא שם בעל הדבר שאפי' אם יהיה שם לא היה חושש שאינו משקר ואין אומרו בלשון הרע:

מסורת הש"ס

א סנהדרין קו:; מגילה ח:; שמות רבה
ב משנה מגילה
ג תענית ח.
ד אוצר מדרשים מדרש לעולם
ה סוטה ה.
ו דברים רבה; ברכות לב:; פרקי דרבי אליעזר; קוהלת רבה; תנא דבי אליהו רבה; בראשית רבה; במדבר רבה
ז שיר השירים רבה; רות רבה פתיחתא א; אוצר מדרשים מדרש גדול וגדולה לח
ח בבא בתרא לט.

תורה אור השלם

[שמות טז]
[שמות טז, כה]
[שמות טז, כ]
[שמות טז, כז]
[שמות טז, יט]
[שמות טז, ג]
[שמות טז, יג]
[במדבר יא, ד]
[במדבר יא, לא]
[שמות לב]
[במדבר יג]
[במדבר יג, ג]
[תהילים קכ, ג]
[תהילים יב, ה]
[ויקרא כה]
[ויקרא כה, כג]
[ויקרא כה, ל]
[ויקרא יד, ב]
[קהלת י, יא]
[תהילים עג, ט]
[איכה ג, נג]
[תהילים קא, ה]
[תהילים קכ, ד]
[ירמיהו ט, ז]
[ישעיהו מב, יג]
[משלי טו, ד]
[משלי ג, יח]
[תהילים יב, ד]
[שמות לב, לא]
[שיעורים במנהיגות; מהדורה עברית, מצורע; כוחו של דיבור ג]
[בראשית לט, ט]
[בראשית ד, יג]
[משלי יח, כא]

[א]רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: כֹּל מִילְּתָא דְּמִיתְאַמְרָא בְּאַפֵּי תְּלָתָא, לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָּׁנָא בִּישָׁא. מַאי טַעְמָא? חַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: מַאי דִּכְתִיב "מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּים קְלָלָה תֵּחָשֶׁב לוֹ"? כְּגוֹן דְּמִיקְלַע לְאוּשְׁפִּיזָא וְטָרְחוּ קַמֵּיהּ שַׁפִּיר, לְמְחַר נָפֵיק יָתֵיב בְּשׁוּקָא וְאָמַר: רַחֲמָנָא נִיבָרְכֵיהּ לִפְלָנְיָא דְּהָכִי טְרַח קַמַּאי, וְשָׁמְעִין אִינָשֵׁי וְאָזְלִין וְאָנְסִין לֵיהּ. [ב(א)]תָּנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סָפְרָא: לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סָפְרָא חֲלַשׁ, עָל רַב סָפְרָא לְשַׁיּוֹלֵי בֵּיהּ. אֲמַר לְהוּ: תֵּיתֵי לִי דְּקַיֵּימִי כֹּל דַּאֲמוּר רַבָּנַן. אֲמַר לֵיהּ: הָא מִי מְקַיֵּימַתְּ — לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי גְּנוּתוֹ? אֲמַר לְהוּ: לָא שְׁמִיעָא לִי, וְאִי הֲוָה שְׁמִיעָא לִי — קַיֵּימְתַּהּ. [ג]אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִין — עַל לָשׁוֹן הָרָע, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל צָרוּת הָעַיִן. עַל לָשׁוֹן הָרָע — דִּכְתִיב: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית". עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים — דִּכְתִיב "וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע וְגוֹ'". וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא — דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם", וּכְתִיב: "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וְגוֹ'". וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת — דִּכְתִיב: "וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים וְגוֹ'". (ב)וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ — דִּכְתִיב: "וּבְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעוֹל בַּה' אֱלֹהָיו", "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ". וְעַל הַגָּזֵל — דִּכְתִיב: "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת". תָּנָא: הוּא כּוֹנֵס מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, יָבֹא הַכֹּהֵן וִיפַזֵּר מָמוֹנוֹ. וְעַל צָרוּת הָעַיִן — דִּכְתִיב: "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי שֶׁמְּיוּחָד בֵּיתוֹ לוֹ. (ג)אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי עֲנָנִי בַּר שָׂשׂוֹן: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בִּגְדֵי כְהוּנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת? לוֹמַר לָךְ: מָה קָרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין — אַף בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִין. כְּתוֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב: "וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם". מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה". מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסֵּי הָרוּחַ — כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּגּוֹבַהּ וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה גּוֹבַהּ. אַבְנֵט (מכפרת) [מְכַפֵּר] עַל הִרְהוּר הַלֵּב, אַהֵיכָא דְּאִיתֵיהּ, דִּכְתִיב: "וְהָיָה עַל לֵב אַהֲרֹן". (ד)חוֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין — דִּכְתִיב: "וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט". אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב: "אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים". מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּקּוֹל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הַקּוֹל. צִיץ מְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עַזֵּי פָנִים — כְּתִיב הָכָא: "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן", וּכְתִיב הָתָם: "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ". לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו, הָא דְּלָא אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו. אִי אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו — אָתוּ נְגָעִים עֲלֵיהּ, אִי לָא אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו — מְעִיל מְכַפֵּר. וְהָאָמַר רַבִּי סִימוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁנֵי דְבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם בַּקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה, בְּדָבָר אַחֵר מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה, שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרָע. שְׁפִיכוּת דָּמִים בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה. (ה)וְלָשׁוֹן הָרָע — בִּקְטֹרֶת, דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא: לָמַדְנוּ לִקְטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, דִּכְתִיב: "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מָה קְטֹרֶת מְכַפֶּרֶת — עַל לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה חֲשַׁאי. קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְּׁפִיכוּת דָּמִים, קַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע! שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְּׁפִיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא: הָא דִּידִיעַ מַאן קַטְלֵיהּ, הָא דְּלָא יְדִיעַ מַאן קַטְלֵיהּ. דִּידִיעַ מַאן קַטְלֵיהּ בַּר קְטָלָא הוּא! בְּמֵזִיד וְלָא אַתְרוֹ בֵּיהּ. לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע לָא קַשְׁיָא: הָא בְּצִינְעָא,

הָא

דְּמִיתְאַמְרָא בְּאַפֵּי תְּלָתָא שֶׁהַבְּעָלִים אֲמָרוּהָ בִּפְנֵי ג' הַמְגַלֶּה אוֹתָהּ אֵינוֹ לָשׁוֹן הָרַע שֶׁזֶּה גִּילָּה תְּחִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאִם מְגַלֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ דְּמֵידַע יָדַע דְּסוֹפָהּ לְהִגָּלוֹת דְּחַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ וְזֶה מְגַלֶּה לַחֲבֵירוֹ וְזֶה לַחֲבֵירוֹ עַד שֶׁיּוּדַע: מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וְגוֹ' קְלָלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ אוֹתָהּ בְּרָכָה קְלָלָה הִיא לוֹ לַחֲבֵירוֹ: וְשָׁמְעִין אִינָשֵׁי חַלָּמִים שֶׁהוּא עָשִׁיר וְאָזְלֵי וְאָנְסִי לֵיהּ לְמָמוֹנֵיהּ. נ"א אָנְסִי לֵיהּ שֶׁמִּתְאַכְסְנִין אֶצְלוֹ אוֹרְחִין עַל שֶׁמְּכַלִּין מָמוֹנוֹ: בָּא לִידֵי רָעָתוֹ שֶׁכְּשֶׁהוּא מְסַפֵּר בְּטוֹבָתוֹ יוֹתֵר מִדַּאי הוּא עַצְמוֹ אוֹמֵר חוּץ מִמִּדָּה רָעָה זוֹ שֶׁבּוֹ אוֹ אֲחֵרִים שׁוֹמְעִין שֶׁזֶּה מְשַׁבְּחוֹ וְאוֹמְרִים הֲלֹא מִדַּת כָּךְ וְכָךְ בְּיָדוֹ: צָרוּת הָעַיִן שֶׁצָּרָה עֵינוֹ בַּאֲחֵרִים וְאֵינוֹ מְהַנֶּה שְׁכֵנָיו מִכֵּלָיו ע"י שְׁאֵלָה: אוֹתוֹ אַצְמִית וְאוֹקִימְנָא לְעֵיל דְּהַיְינוּ נְגָעִים: אַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב מִפְּנֵי שֶׁהָרַג אֶת אַבְנֵר: הוֹאֵל הִשָּׁבַע שֶׁשְּׁלָחֲךָ אֱלִישָׁע וְקַח כִּכָּרִים: וּבְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ וְגוֹ' בְּעוּזִּיָּהוּ מִשְׁתָּעֵי: שֶׁיִּיחֵד בֵּיתוֹ כֵּלָיו תַּשְׁמִישָׁיו שֶׁלֹּא הִשְׁאִילָם לַאֲחֵרִים: לָמָּה נִסְמְכָה כו' בְּפָרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה נִסְמְכָה עִנְיַן הַמִּילּוּאִים לְבִגְדֵי כְּהוּנָּה: וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם רֶמֶז הָיָה לָהֶם שֶׁטְּבִילַת כַּפָּרַת דָּמִים עוֹלָה ע"י כְּתֹנֶת: אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים בִּזְמַן שֶׁאֵין אֵפוֹד הָוֵי עֲוֹן תְּרָפִים: שֶׁבַּקּוֹל פַּעֲמוֹנֵי הַמְּעִיל נִשְׁמָעִין עַל מַעֲשֵׂה קוֹל לָשׁוֹן הָרַע וְאַתְּ אָמְרַתְּ נְגָעִים אָתוּ עֲלֵיהּ: אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו שֶׁנִּתְקוֹטְטוּ עַל יָלוֹ. וְאִי קַשְׁיָא אַמַּאי לָא מוֹתִיב לֵיהּ מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים וְגִילּוּי עֲרָיוֹת דְּקָאָמַר לְעֵיל נְגָעִים בָּאִין עֲלֵיהֶם וְהָכָא תַּנְיָא לְבִגְדֵי כְּהוּנָּה מְכַפְּרִין תָּרֵיץ דְּהָא דְּתָנֵי בִּגְדֵי כְּהוּנָּה מְכַפְּרִין לָאו עָלֶיהָ דִּידֵיהּ אֶלָּא עַל אֲחֵרִים שֶׁעַל יָלוֹ נֶעֱנָשִׁין דִּבְשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב (בַּמִּדְבָּר ל"ה:ל"ג) כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף וְגוֹ' וּבְגִילּוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב (וַיִּקְרָא י"ח:כ"ה) וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקוֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ אֲבָל לָשׁוֹן הָרַע לֹא אַשְׁכְּחַן דְּמִיעַנְשֵׁי בֵּיהּ אֲחֵרִינֵי: שֶׁבַּחֲשַׁאי קְטוֹרֶת נַעֲשֵׂית בַּהֵיכָל בַּחֲשַׁאי כִּדְתַנְיָא בְּפֶרֶק הוֹצִיאוּ לוֹ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דַּף מד.) פּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְּטָרָה. לָשׁוֹן הָרַע בַּחֲשַׁאי הוּא: קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים וְכוּ' דְּקָאָמְרִינַן לְעֵיל בִּגְדֵי כְּהוּנָּה מְכַפְּרִין עַל אֲחֵרִים וְהָא חָזִינַן לְעֶגְלָה עֲרוּפָה מְכַפֶּרֶת עַל אֲחֵרִים דְּעַל הַהוֹרֵג אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת דְּקַיְימָא לַן בְּסוֹטָה (דַּף מז:) שֶׁאִם נִתְעָרְפָה הָעֶגְלָה וְאַחַ"כ נִמְצָא הַהוֹרֵג מִנַּיִן שֶׁהוּא נֶהֱרָג תַּלְמוּד לוֹמַר וְלָאָרֶץ לֹא יְכוּפַּר וְגוֹ': קַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרַע לִלְעֵיל דְּקָתָנֵי לְבִגְדֵי כְּהוּנָּה מְכַפְּרִין: לָא יְדִיעַ מַאן קַטְלֵיהּ עֶגְלָה מְכַפֶּרֶת: בַּר קְטָלָא הוּא וְכָל כַּמָּה דְּלָא מִיקְטַל לָא מִיכַפְּרֵי אֲחֵרִינֵי דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ל"ה:ל"ג) וְלָאָרֶץ לֹא יְכוּפַּר וְגוֹ': בְּצִינְעָא דְּמַעֲשֵׂה חֲשַׁאי קְטוֹרֶת מְכַפֶּרֶת:

כֹּל מִילְּתָא דְּמִיתְאַמְרָא בְּאַפֵּי תְּלָתָא לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָּׁנָא בִישָׁא פֵּירוּשׁ כְּגוֹן כה"ג דְּנוּרָא בֵּי פְלוֹנִי דְּאִיכָּא לְמִישְׁמַע דְּלָא אֲמָרָהּ מִשּׁוּם לִישָּׁנָא בִישָׁא אֲבָל אִם הוּא אָמַר דְּבַר קִנְטוּר עַל חֲבֵירוֹ אֲפִילּוּ הָיָה אוֹמְרָהּ בְּפָנָיו אִית בֵּיהּ מִשּׁוּם לִישָּׁנָא בִישָׁא: וּבְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ וְגוֹ' גַּבֵּי עוּזִּיָּה כְּתִיב. בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב (ד"ה א ה) וְיוֹחָנָן הוֹלִיד [אֶת] עֲזַרְיָה (הַכֹּהֵן) [הוּא] אֲשֶׁר כִּיהֵן (בְּתוֹךְ) בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה (הַמֶּלֶךְ) שְׁלֹמֹה [בִּירוּשָׁלִָם] וְנ"ע לָמָּה כְּתִיב עָלָיו אֲשֶׁר כִּיהֵן יוֹתֵר מִן הָאֲחֵרִים שֶׁהוּא מוֹנֶה שָׁם כָּל כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים אֲשֶׁר שִׁמְּשׁוּ בְּבַיִת רִאשׁוֹן וַהֲרֵי מוֹנֶה לְפָנָיו כַּמָּה כֹּהֲנִים וְלָמָּה כְּתִיב אֲשֶׁר כִּיהֵן גַּבֵּי (עוּזִּיָּה) [עֲזַרְיָה] יוֹתֵר מִן הָאֲחֵרִים וְי"ל לְפִי שֶׁהוּא הִכְנִיס עַצְמוֹ לְהִתְוַכֵּחַ עַל הַכְּהוּנָּה כְּשֶׁבָּא עוּזִּיָּה יוֹתֵר מִן הָאֲחֵרִים: אַבְנֵט מְכַפֵּר עַל הִרְהוּר הַלֵּב אַהֵיכָא דְּאִיתָא וְאַבְנֵט הוּא כְּמוֹ חָגוֹר שֶׁל שֵׁשׁ אֲרוּכָּה מְאֹד וְאִיתָא נָמֵי בְּמִדְרָשׁ שֶׁהָיָה הַכֹּהֵן מַקִּיפוֹ סְבִיבָיו ב' פְּעָמִים כְּנֶגֶד לֵב שֶׁל אָדָם: הָא דְּאַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁנִּתְקוֹטְטוּ עַל יָלוֹ וְאִי קַשְׁיָא אַמַּאי לָא מוֹתִיב לֵיהּ מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים וְגִילּוּי עֲרָיוֹת דְּקָאָמַר לְעֵיל נְגָעִים בָּאִין עֲלֵיהֶם וְהָכָא תַּנְיָא לְבִגְדֵי כְּהוּנָּה מְכַפְּרִים תָּרֵיץ דְּהָא דְּתָנֵי בִּגְדֵי כְּהוּנָּה מְכַפְּרֵי' לָאו עָלֶיהָ דִּידֵיהּ אֶלָּא עַל אֲחֵרִים לע"י שְׁפִיכוּת דָּמִים נֶעֱנָשִׁים הָעוֹלָם דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ל"ה:ל"ג) כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף וּבְגִילּוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקוֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ אֲבָל לָשׁוֹן הָרַע לֹא אַשְׁכְּחַן דְּאִיעַנְשֵׁי בֵּיהּ אֲחֵרִינֵי לָשׁוֹן רַשִׁ"י וְלָא נְהִירָא שֶׁהֲרֵי בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דַּף לט.) אוֹמֵר דְּעַל כָּל הָעֲבֵירוֹת אֲחֵרִים נֶעֱנָשִׁים עֲלֵיהֶם אִם יֵשׁ בְּיָדָם לִמְחוֹת וְאִי אֵין בְּיָדָם לִמְחוֹת אֲפִי' ג"ע וש"ד נָמֵי לָא וְאוֹר"י דְּמִשְּׁפִיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא מִידֵי לְפִי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ מִיתַת ב"ד וּבִגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִין עַל הַמִּיתָה אֲבָל נְגָעִים מֵיהָא דְּאֵין עָלָיו וְעוֹד יֵשׁ מְפָרֵשׁ דְּהָאי דִּמְשַׁנֵּי הַשַּׁ"ס הָא דְּאַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו הָא דְּלָא אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו קָאֵי נָמֵי אַשְּׁפִיכוּת דָּמִים וְגִילּוּי עֲרָיוֹת וה"פ אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו הַיְינוּ כְּשֶׁהָרַג מַמָּשׁ וְעָלָיו אֵין בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִים אֶלָּא נְגָעִים בָּאִין עָלָיו לֹא אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָרַג מַמָּשׁ אֶלָּא שֶׁהִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים דְּקַיְימָא לַן (ב"מ דַּף נח:) כָּל הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים כְּאִילּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים וְעַל זֶה בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִים וְכֵן גִּילּוּי עֲרָיוֹת מַמָּשׁ אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו וְלָא אַהֲנוֹ מַעֲשָׂיו זֶהוּ כִּי הָא דְּאָמְרִי' (שַׁבָּת דַּף נה:) מִתּוֹךְ שֶׁשָּׁהוּ קִינֵּיהֶן מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ שְׁכָבוּם:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' דעות הל' ה:
ב מיי' פז' מהל' דעות הל' ד:
ג מיי' פט"ז מהל' טומאת צרעת הל' י:

רבינו גרשום

כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא. שהאחד הראשון אומרה בפני ג' אם חזר וסיפרה אחד מהם אין בו משום לשון הרע שלעת כן אומרו בפני ג' שאינו חושש אם יתפרסם הדבר לחברך וכו']:
ושמעי אנסי. שלטונין:
ואנסי ליה. שאומרים ודאי עשיר הוא הואיל והוא מוציא כ"כ:
שמתוך טובתו בא לידי רעתו. שמלקלקין אחריו ואומרים לו אותו שאתה משבח [כ"כ] הלא שמענו שעשה כך וכך:
איכא דאמרי. לאו מימרא איתמר אלא כי הוה נוונא [הוא.א]נראה לצריך לציין הואיל קח ככרים ופי' ע"ז דהואיל היינו שבועה. להשבע]:
מי שמיוחד ביתו לו. שרוצה להנות יחידי מכל טוב שיש לו בביתו ואינו רוצה שיהנו אחרים עמו:
[ויטבלו את הכתנת בדם. סימן יבא כתנת ויכפר על מעשה דם: יבא דבר שבגובה. מצנפת שהי' על הראש]:
אהיכא דאיתיה. שכנגד לבו היה חוגרו דכתיב ולא יחגרו ביזע במקום שמיזעין כגון תחת שחיו אלא כנגד לבו שאינו מזיע שם:
אין אפוד [ותרפים]. כלומר אין אפוד שמכפר על עון תרפים:
דבר שבקול. דכתיב ונשמע קולו בבואו אלמא אית ליה כפרה לאומר לשה"ר ע"י מעיל ולא לקי בצרעת:
יבא דבר שבחשאי. קטורת שהיה עושה לפנים בהיכל (כל) שאין אדם רואה ויכנס לשם לראותו [ויכפר על] מעשה חשאי לשה"ר שאומרים אותו [בחשאי] ובחדרי חדרים:
קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים. דהתם אמרת כתונת מכפר והכא אמרת עגלה ערופה מכפרת:
[דידיע מאן קטליה. כתונת מכפר:
במזיד ולא אתרו ביה. דלא הוי בר קטלא כתונת מכפר:
הא בצנעא הא בפרהסיא. לשה"ר האמור בצנעא קטורת מכפרת דומיא דחשאי)נראה דצ"ל הא דלא אהני מעשיו וכו' ופי' רבינו דקאי התירוץ גם אש"ר וכן כתבו התוספות כאן בשם ועוד יש מפרשים. אי] דלא אהני מעשיו ממש אלא דעבד שום מילתא כגון שהלבין פני חבירו דאמרינן [מעלין עליו] כאילו הרגו או דבר ערוה כדאמרינן בבני עלי העלה הכתוב עליהן כאילו [בעלו] על כיונא בהן מעיל מכפר:
[והא (הכא) בפרהסיא. מעיל מכפר דומיא דנשמע קולו:

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים מדרש לעולם; בבא בתרא קסד:
ב ויקרא רבה
ג שיר השירים רבה; זבחים פח:; ויקרא רבה; אוצר מדרשים פסיקתא פסיקתא חדתא נא
ד יומא מד.
ה זבחים פח:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה בא וכו' יותר מדאי. וכ"ה ברי"ף פ"ב דשבת לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו יותר מדאי וברמב"ם פ"ז מהלכות דיעות אל יספר בפני שונאיו. וכ"כ בסמ"ג:
ד"ה למה נסמכה כו' בפ' ואתה תצוה. עיין פירוש רש"י זבחים דף פח ע"ב ד"ה למה נסמכה:

תורה אור השלם

[משלי כז, יד]
[תהילים קא, ה]
[שמואל ב ג, כט]
[מלכים ב ה, כג]
[מלכים ב ה, כז]
[בראשית יב, יז]
[דברי הימים ב כו, טז]
[דברי הימים ב כו, יט]
[ויקרא יד, לו]
[ויקרא יד, לה]
[בראשית לז, לא]
[שמות כח, מב]
[ויקרא ח]
[ויקרא א-ז]
[שמות כח, לה]
[שמות כח, ל]
[שמות כח, טו]
[הושע ג, ד]
[שמות כח, לח]
[ירמיהו ג, ג]
[דברים כא, א-ט]
[במדבר יז, יב]
[במדבר לה, לג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' דעות הל' ו:

ב מיי' פו' מהל' דעות הל' ח:

ג מיי' פג' מהל' תלמוד תורה הל' ה:

ד מיי' פי' מהל' תשובה הל' ה, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' כ:

ה מיי' פו' מהל' דעות הל' ז, טוש"ע או"ח סי' תרח סעי' ב:

מסורת השי"ס

א אסתר רבה פתיחתא ה

ב ספרא קדושים פרק ד ח-ט

ג בבא בתרא טו:

ד פסחים נ:; אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש; הוריות י:; סוטה כב:

תורה אור השלם

כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב וגו' [ויקרא יג, מו]

וְנִגְעֵי הַכֹּהֵן וְלָקַח לְמִטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וגו' [ויקרא יד, ד]

לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא [ויקרא יט, יז]

אַל־תּוֹכַח לֵץ פֶּן־יִשְׂנָאֶךָ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָ [משלי ט, ח]

וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי וגו' [שמואל א כ, ל]

וַיַּטֵּל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא וגו' [שמואל א כ, לג]

וַיֵּלֶךְ לְמִשְׁעִי מִנֶּגֶב וַעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בְּתָחִלָּה וגו' [בראשית יג, ג]

וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם מִצֹּר [מלכים א ז, יג]

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב וגו' [שמות לא, ו]

בֶּן־אִשָּׁה מִן־בְּנוֹת דָּן וְאָבִיו אִישׁ־צֹרִי יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף בַּנְּחֹשֶׁת וגו' [דברי הימים ב ב, יג]

וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וגו' [שמות לח, כג]

וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ עָנִיו וְחֵינוֹ רוֹעֵה לְהוֹכִיחוֹ וְאוֹתָהּ עֲנָוָה לֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם הִיא אֶלָּא שֶׁלֹּא יְשַׁלְּמוּנוּ וי"מ עֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בְּגֵאוּת אוֹ מִשּׁוּם גַּאֲוָה אוֹ שֶׁיִּחְמְרוּ חֵלֶק עָנִיו הוּא וּמִשְׁפַּל עַצְמוֹ וְסוֹתֵק בְּחִירוּפוֹ וְעֶלְבּוֹנוֹ וְלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם אֶלָּא לִקְנוֹת שֵׁם חֲכַל בְּקִנְיַנִּי' שֶׁפִּירֹשׁ עֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמּוֹנֵעַ תּוֹכֵחָה מִן הַעֲרוּכִים לֹא יָשָׁר אֲנִי עֲדַיָּה רָשָׁע נָמוּר: חַס לֵיהּ דְּלִיכְסוֹף זַרְעֵיהּ דָּרֵב עַל יְדֵי וְזֶהוּ עֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁהֲיוּחוּ לְבַיְּשׁוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד חֲבִיו: וּמַאן דְּאָמַר עַד נְזִיפָה הָא כְּתִיב הַכָּאָה וּקְלָלָה וְאִם תֹּאמַר לְמַאן דְּאָמַר עַד נְזִיפָה הָא לֵיוֹנָתָן אִי נָמֵי לָא לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּוַיְטָל שָׁאוּל בֵּינוֹ לְיַיתֵיהּ בְּהִאי קְרָא דְּוַיִּחַר אַף שָׁאוּל אֶלָּא קְרָא אַחֲרִינָא הוּא: (לְעֵיל) לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאוּמָּנוּת אָבִיו וּמֵאוּמָּנוּת אֲבוֹתָיו וְהָיֵיתִי רְחֵיצָה שֶׁחֵמוֹ הָיִתָה מִבְּנֵי דָן וְלָקַח לוֹ חוּמְנוּת חֲכוֹתָיו: סְכִי גְּרָסִינָן לְאָמַר מַר חִיוּיוּהּ מִדָּן וְאַכּוּהּ מִנַּפְתָּלִי דְּכַלְכְּרֵי הַיְמִים (כ ב) כְּתִיב וְאִמּוֹ מִבְּנֵי דָן:

הָא בְּפַרְהֶסְיָא. [א] בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָדָב מֵרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָדָב חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא מֵרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לַהּ מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מָה נִשְׁתַּנְּתָה מִצְּוֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "בָּדָד יֵשֵׁב מחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ"? הוּא הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה "בָּדָד יֵשֵׁב וְגוֹ'". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לֵוִי: מָה נִשְׁתַּנְּתָה מִצּוֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "יָבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִים לְטָהֳרָתוֹ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה פַּטִּיט, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה יָבִיא קָרְבַּן פַּטִּיט. [א]תָּנוּ רַבָּנַן: "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ" — יָכוֹל לֹא יַכֶּנּוּ, לֹא יִסְטְרֶנּוּ, וְלֹא יְקַלְקְלֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּלְבָבֶךָ" — שֹׂנְאָה שֶׁבַּלֵּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. [ב]מַנַּיִן לְרוֹאֶה בַּחֲבֵירוֹ דָּבָר מְגוּנֶה שֶׁחַיָּיב לְהוֹכִיחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ". הוֹכִיחוֹ וְלֹא קִבֵּל, מַנַּיִן שֶׁיַּחֲזוֹר וְיוֹכִיחֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹכִיחַ", מִכָּל מָקוֹם. יָכוֹל אֲפִילּוּ מִשְּׁתַּיִם פָּנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". [ג]תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תְּמִיהַנִי אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁמְּקַבֵּל תּוֹכֵחָה, אֲפִילּוּ אָמַר לוֹ "טוֹל קֵיסָם מִבֵּין עֵינֶיךָ", אוֹמֵר לוֹ "טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: תְּמִיהַנִי אִם יֵשׁ בְּדוֹר הַזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהִרְבֵּה פְּעָמִים לָקָה עֲקִיבָא עַל יָדֵי, שֶׁהֱיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בְּרִיבִּי, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסַפְתִּי בּוֹ אַהֲבָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָ". [ד][ה]בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, הֵי מִינַּיְיהוּ עֲדִיפָא? אֲמַר לֵיהּ: וְלָא מוֹדֵית דַּעֲנָוָה לִשְׁמָהּ עֲדִיפָא, דְּאָמַר מָר: עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכּוּלָּם? שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נָמֵי עֲדִיפָא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. הֵיכִי דָּמֵי תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ? כִּי הָא דְּרַב הוּנָא וְחִיָּיא בַּר רַב הֲווֹ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ חִיָּיא בַּר רַב: חֲזִי מָר דְּקָא מְצַעַר לִי. קַבֵּיל עֲלֵיהּ דְּתוּ לָא מְצַעַר לֵיהּ. בָּתַר דְּנָפֵיק, אֲמַר לֵיהּ: הָכִי וְהָכִי קָא עָבֵיד. אֲמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא אֲמַרְתְּ לֵיהּ בְּאַנְפֵּיהּ? אֲמַר לֵיהּ: חַס לִי דְּלִיכְסִיף זַרְעֵיהּ דְּרַב עַל יְדַאי! [ו]עַד הֵיכָן תּוֹכֵחָה? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד קְלָלָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עַד נְזִיפָה. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד הַכָּאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד קְלָלָה, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: עַד נְזִיפָה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת", וּכְתִיב: "וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ". לְמַאן דְּאָמַר עַד הַכָּאָה, דִּכְתִיב: "לְהַכּוֹתוֹ", וּלְמַאן דְּאָמַר עַד קְלָלָה, דִּכְתִיב: "לִבְשָׁתְךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ", וּלְמַאן דְּאָמַר עַד נְזִיפָה, דִּכְתִיב: "וַיִּחַר אַף שָׁאוּל". וּלְמַאן דְּאָמַר נְזִיפָה, הָכְתִיב הַכָּאָה וּקְלָלָה! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאַגַּב חַבִּיבוּתָא יַתִּירָא דַּהֲוָה בֵּיהּ לִיהוֹנָתָן בְּדָוִד, מְסַר נַפְשֵׁיהּ טְפֵי. עַד הֵיכָן לֹא יְשַׁנֶּה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיַּפְשִׁילוּ לוֹ כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו. בְּהַכָּאָה דִּידֵיהּ — כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו — כּוּלֵּי עָלְמָא נָמֵי לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי — בְּהַכָּאָה דִּדְבֵיתְהוּ, מָר סָבַר: כֵּיוָן דִּלְדִידֵיהּ לָא מְצַעַר לֵיהּ מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינַּהּ, וּמָר סָבַר: אָתֵי לְאִישְׁתְּרוֹדֵי. וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּאָמַר מָר: אַכְסַנַּאי פּוֹגֵם וְנִפְגָּם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה". רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו". מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אַכְסַנַּאי דְּאַקְרַאי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאוּמָּנוּתוֹ וּמֵאוּמָּנוּת אֲבוֹתָיו? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר, בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחוֹשֶׁת". וְאָמַר מָר: אִימֵּיהּ מִבֵּית דָּן, וּכְתִיב: "וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן". עַד הֵיכָן תַּכְלִית יִסּוּרִין? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁאָרְגוּ לוֹ בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ וְאֵין מִתְקַבֵּל עָלָיו. מַתְקִיף לַהּ רָבָא זְעִירָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: גְּדוֹלָה מִזּוֹ אָמְרוּ, אֲפִילּוּ נִתְכַּוְּונוּ לִמְזוֹג בְּחַמִּין וּמָזְגוּ לוֹ בְּצוֹנֵן, בְּצוֹנֵן וּמָזְגוּ לוֹ בְּחַמִּין, וְאַתְּ אָמְרַתְּ כּוּלֵּי הַאי? מָר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא אָמַר: אֲפִילּוּ נָהְפַּךְ לוֹ חָלוּקוֹ. רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֲפִילּוּ הוֹשִׁיט יָדוֹ לַכִּיס לִיטּוֹל שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם. דַּווְקָא שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שְׁתַּיִם וְעָלוּ בְּיָדוֹ שָׁלֹשׁ — לָא, דְּלֵיכָּא טִירְחָא לְמִישְׁדְּיֵיהוּ. וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין קִיבֵּל עוֹלָמוֹ. בְּמַעֲרְבָא אָמְרִי:

פּוּרְעָנוּת מִזְדַּמֶּנֶת לוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אִלְמָלֵא בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּדִין, אֵין יְכוֹלִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי תוֹכַחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי ה' אֵת כָּל צִדְקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם". "זֶה דּוֹר דּוֹרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה", פְּלִיגִי בַּהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבָּנַן, חַד אָמַר: דּוֹר לְפִי פַּרְנָס, וְחַד אָמַר: פַּרְנָס לְפִי דוֹרוֹ. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְמַעַלְיוּתָא, דְּמָר סָבַר: אִי מְעַלֵּי דָּרָא מְעַלֵּי פַּרְנָס, וּמָר סָבַר: אִי מְעַלֵּי פַּרְנָס מְעַלֵּי דָּרָא — הָא אִיכָּא צִדְקִיָּה, דַּהֲוָה מְעַלֵּי וְדָרֵיהּ לָא הֲוָה מְעַלֵּי, וְהָא יְהוֹיָקִים, דְּלָא הֲוָה מְעַלֵּי וְדָרֵיהּ הֲוָה מְעַלֵּי! דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַאי דִּכְתִיב "בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה"?[א] "בְּרֵאשִׁית" — בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבוֹהוּ בִּשְׁבִיל יְהוֹיָקִים, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּדוֹרוֹ נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ. בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבוֹהוּ מִפְּנֵי דּוֹרוֹ שֶׁל צִדְקִיָּהוּ, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּצִדְקִיָּהוּ נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ. אֶלָּא לְעִנְיַן תּוּקְפָּא וְנִיחוּתָא קָאָמְרִינַן.

הֲדְרָן עֲלָךְ יֵשׁ בַּעֲרָכִין.

[ב]מַתְנִי' **הֶשֵּׂג** יָד בַּנּוֹדֵר, וְהַשָּׁנִים בַּנִּידָר, וְהָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ, וְהָעֵרֶךְ בִּזְמַן הָעֵרֶךְ. [ג]הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר, כֵּיצַד? עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר — נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, וְעָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָנִי — נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. [א]אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר: "קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי", הָיָה מְצוֹרָע עָנִי — מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, עָשִׁיר — מֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר. [ג][ד]רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי: אַף בָּעֲרָכִין כֵּן, וְכִי מִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, שֶׁאֵין הֶעָשִׁיר חַיָּיב כְּלוּם. אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי", וְשָׁמַע עָנִי וְאָמַר: "מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי" — נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. **גְּמָ'** הֶשֵּׂג יָד בְּמַעֲרִיךְ הוּא! כְּדִכְתִיב: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן". הַשָּׁנִים בַּנִּידָר? בַּנֶּעֱרָךְ הוּא! אַיְּידֵי דְּאָמַר "הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר", אָמַר נָמֵי "הַשָּׁנִים בַּנִּידָר". הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר, כֵּיצַד? עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר" — בְּנוֹדֵר תְּלָה רַחֲמָנָא. אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר: "קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי", הָיָה מְצוֹרָע עָנִי מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, וְאַף עַל גַּב דְּמַדִּירוֹ עָשִׁיר? וְאִם דַּל הוּא אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא דַּל הוּא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כְּשֶׁהָיָה מַדִּירוֹ עָנִי, וְדִלְמָא עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ חָס רַחֲמָנָא, אַמַּדִּירוֹ לָא, דִּכְתִיב: "הוּא". אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: "וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת" לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר. אֲבָל מַדִּירוֹ עָשִׁיר, הָכִי נָמֵי דְּמַיְיתֵי בַּעֲשִׁירוּת? אִם כֵּן, מַאי "אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן"? חֲדָא

רש"י

פּוּרְעָנוּת מִזְדַּמֶּנֶת לוֹ לְמִי שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין: מִפְּנֵי הַתּוֹכָחָה שֶׁהָיָה מוֹכִיחַ לָהֶם מַעֲשֵׂיהֶם: מַאי דִּכְתִיב זֶה דּוֹר דּוֹרְשָׁיו דְּמַקִּישׁ דּוֹר לְדוֹרְשָׁיו: לְמַעַלְיוּתָא לְעִנְיַן חֲסִידוּת: מַאי שְׁנָא דִּכְתִיב בִּיהוֹיָקִים וְצִדְקִיָּהוּ בְּרֵאשִׁית לְפִי שֶׁבִּיקֵּשׁ הקב"ה לַהֲפוֹךְ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית בִּימֵיהֶם: תּוּקְפָּא כַּעַס: נִיחוּתָא נוֹחַ לִרְצוֹת: מַתְנִי' הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר תּוֹרַת דִּין הֶשֵּׂג יָד שֶׁהֶעָנִי נִידּוֹן בָּעֲרָכִין לְפִי הֶשֵּׂג יָדוֹ כְּדִכְתִיב וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ בָּתַר נוֹדֵר אָזְלִינַן וְלָא בָּתַר נִידָּר כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן: וְהַשָּׁנִים בַּנִּידָר כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן יֶלֶד שֶׁהֶעֱרִיךְ זָקֵן נוֹתֵן עֵרֶךְ זָקֵן דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר שְׁנַיִם דִּידֵיהּ דְּנוֹדֵר דְּהָא לֹא אָמַר עֶרְכִּי עָלַי אֶלָּא עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי וְעֵרֶךְ זָקֵן מִבֶּן שִׁשִּׁים וּמַעְלָה פָּחוֹת מֵעֵרֶךְ יֶלֶד: וְהָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ קָנָב הָעֵרֶךְ לְזָכָר וּנְקֵבָה בָּתַר נֶעֱרָךְ אָזֵיל וְלָא בָּתַר מַעֲרִיךְ כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ אִשָּׁה דְּאָמַר עֵרֶךְ פְּלוֹנִית עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ הַנֶּעֱרָךְ: בִּזְמַן הָעֵרֶךְ כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן שֶׁאִם הֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים דְּהָוֵי עֵרֶךְ קָטָן וְקוֹדֶם נְתִינָתוֹ נַעֲשָׂה בֶּן עֶשְׂרִים אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא כְּשָׁעָה שֶׁהֶעֱרִיךְ תְּחִילָּה: אוֹמֵר אֲנִי אַף בָּעֲרָכִין כֵּן אִילּוּ מִתְרַמֵּי בָּעֲרָכִין דּוּמְיָא דְּקָרְבָּנוֹת הָוֵי כַּקָּרְבָּנוֹת דְּהָא דְּאָמְרַתְּ דַּעֲרָכִין אֵינָן כַּקָּרְבָּנוֹת מִשּׁוּם דְּלָא דָּמוּ אַהֲדָדֵי דְּמִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ עָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי לְפִי הֶשֵּׂג יָדוֹ מִשּׁוּם דְּאֵין הֶעָשִׁיר חַיָּיב כְּלוּם וְלָא דָּמֵי לִמְצוֹרָע וְזֶה שֶׁאָמַר עַל הֶעָשִׁיר לֹא נִתְכַּוֵּון אֶלָּא לְפִי מִדַּת שְׁנוֹתָיו שֶׁל הֶעָשִׁיר שֶׁפְּחוּתִין אוֹ יְתֵירִין עַל שְׁנוֹתָיו שֶׁלּוֹ הִלְכָּךְ נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד דְּהָא לֹא פֵּירֵשׁ כְּלוּם אֶלָּא עֵרֶךְ מִדַּת [שְׁנוֹתָיו שֶׁל] הֶעָשִׁיר קִיבֵּל עָלָיו וְאֵין עֵרֶךְ נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד: אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר עֶרְכִּי עָלַי דְּהָוֵי חַיָּיב עֵרֶךְ שָׁלֵם דּוּמְיָא דִּמְצוֹרָע עָשִׁיר וְשָׁמַע עָנִי וְכוּ': גְּמָ' וְקַפְרִיךְ הֶשֵּׂג יָד בַּמַּעֲרִיךְ הוּא וְלֹא בְּנוֹדֵר שֶׁהָאוֹמֵר דְּמֵי עָלַי אֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד אֶלָּא הַכֹּל יִתֵּן כְּשֶׁיּוּכַל דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הָאוֹמֵר מִשְׁקָלִי עָלַי (לְקַמָּן עֲרָכִין כ.) חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבָּעֲרָכִין שֶׁהַנְּדָרִים אֵין נִידּוֹנִים בְּהֶשֵּׂג יָד: וּמְשַׁנֵּי כִּדְכְתִיב עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג וְגוֹ' כְּלוֹמַר הַאי דְּקָרֵי לְמַעֲרִיךְ הָכָא נוֹדֵר לִישָּׁנָא דִּקְרָא נָקַט: הַשָּׁנִים בַּנֶּעֱרָךְ וְלֹא בַּנִּידָר דְּהָאוֹמֵר דְּמֵי פְּלוֹנִי עָלַי אֵין נִידּוֹן לְפִי מִדַּת שָׁנִים אֶלָּא כְּפִי שֶׁאוֹתוֹ פְּלוֹנִי נִמְכָּר בַּשּׁוּק: וְאַף עַל גַּב דְּמַדִּירוֹ עָשִׁיר בִּתְמִיָּה. מַדִּירוֹ הַיְינוּ זֶה שֶׁאָמַר קָרְבַּן מְצוֹרָע עָלַי: וְלָמָה עָלֶיהָ דִּמְצוֹרָע חָס רַחֲמָנָא אַדַּלּוּת אֲבָל אַמַּדִּירוֹ לֹא וְאע"ג דְּקָרֵי עָנִי: מַאי אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן הָא בַּקָּרְבָּנוֹת נָמֵי אָזְלַת בָּתַר נוֹדֵר:

תוספות

מַתְנִי' הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר וְהַשָּׁנִים בַּנִּידָר וְהָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ תֵּימַהּ אַמַּאי לָא עָרְבִינְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וְלִיתְנֵי הַשָּׁנִים וְהָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ וְעוֹד תֵּימַהּ אַמַּאי לָא תָּנֵי זָכָר נוֹתֵן עֵרֶךְ נְקֵבָה וְלָא אִיצְטְרִיךְ לְקַמָּן לוֹמַר הָעֶרְכִּי' בַּנֶּעֱרָךְ כּוּ': **כֵּיצַד** עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר כּוּ' (פֵּי' רַשִׁ"י) לְעֵיל (עֲרָכִין דַּף ז:) פֶּרֶק אֵין נֶעֱרָכִין פָּחוֹת כּוּ': **הֶשֵּׂג** יָד בְּנוֹדֵר בְּמַעֲרִיךְ הוּא פֵּי' בְּמַעֲרִיךְ דַּוְקָא לֹא בְּנוֹדֵר כִּדְקָאָמְרִי' לְקַמָּן בְּהָאוֹמֵר מִשְׁקָלִי (עֲרָכִין דַּף כ.) חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבָּעֲרָכִין שֶׁהַנְּדָרִים חָלִים עַל הַבְּהֵמָה וְעוֹף וְאֵין נִידּוֹנִין בְּהֶשֵּׂג יָד מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעֲרָכִין (וְהוּא לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָשִׁיר): **הֶשֵּׂג** יָד בַּנּוֹדֵר כֵּיצַד עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי מִפִּי הר"ר מְנַחֵם מיאונ"י כְּגוֹן עָשִׁיר שֶׁאָמַר עֶרְכִּי עָלַי וְשָׁמַע עָנִי וְאָמַר זֶה עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן הֲרֵי שֶׁאָמַר קָרְבַּן שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי כּוּ' אַהָא פְּלִיג רַבִּי וְאוֹמֵר עָשִׁיר שֶׁאָמַר עֶרְכִּי עָלַי וְשָׁמַע עָנִי וְאוֹמֵר מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר כְּמוֹ בְּקָרְבָּנוֹת וְכֵן מַשְׁמַע פֵּי' דְּמַתְנִי': **אֲבָל** מַדִּירוֹ עָשִׁיר מַאי הָכִי נָמֵי דְּמַיְיתֵי בַּעֲשִׁירוּת א"ה מַאי אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן וַהֲלֹא בְּקָרְבָּנוֹת כְּמוֹ כֵּן הַדִּין שֶׁאִם אָמַר עָשִׁיר קָרְבָּנוֹת שֶׁל מְצוֹרָע עָנִי זֶה עָלַי מֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר וְא"כ מַאי חִילּוּק יֵשׁ בְּקָרְבָּנוֹת לַעֲרָכִין וּמְשַׁנֵּי אַחֲדָא פֵּי' אַמְּצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי דְּאִילּוּ גַּבֵּי מְצוֹרָע אִם אָמַר עָנִי קָרְבָּן שֶׁל מְצוֹרָע עָשִׁיר זֶה עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר הַנּוֹדֵר וּבָעֲרָכִין אָזְלִינַן בָּתַר הַנּוֹדֵר דְּאִילּוּ אָמַר עָשִׁיר עֶרְכִּי עָלַי וְשָׁמַע עָנִי [וְאָמַר] מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי דְּאָזְלִינַן בָּתַר הַנּוֹדֵר וּמִסְּ"ה אִיצְטְרִיךְ הוּא לְמַעוּטֵי גַּבֵּיהּ דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר נוֹדֵר כְּמוֹ בָּעֲרָכִין וּלְרַבִּי דְּאָמַר עֲרָכִין וְקָרְבָּן שָׁוִין בְּדִין זֶה אִם כֵּן לָא אִיצְטְרִיךְ הוּא לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָשִׁיר שֶׁמַּדִּירוֹ עָנִי דְּנוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר שֶׁהֲרֵי גַּבֵּי עֲרָכִין כֵּן הַדִּין אֶלָּא אִיצְטְרִיךְ הוּא לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר דְּס"ל הוֹאִיל וְרַבִּי בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזֵיל ה"נ נֵיזִיל בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא וְנַיְיתֵי קָרְבַּן עָנִי קמ"ל דְּלָא אֲבָל לְרַבָּנַן לָא אִיצְטְרִיךְ הוּא לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר דְּהוֹאִיל דִּבְעֲרָכִין אָזְלִינַן בָּתַר נוֹדֵר פְּשִׁיטָא דִּבְמְצוֹרָע נָמֵי אָזְלִינַן בָּתַר נוֹדֵר וְלָא אִיצְטְרִיךְ הוּא לְהָכִי כְּלַפֵּי' וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י וְכִי דַּיְיקִינַן בְּסוּגְיָא דִּשְׁמַעְתִּין כֵּן הוּא אֲבָל צָרִיךְ עִיּוּן לְרַבִּי דִּמְדַמֶּה אָמַר הֶעָשִׁיר עֶרְכִּי עָלַי לְקָרְבָּנוֹת דִּמְצוֹרָע עָשִׁיר דְּעָנִי הַנּוֹדֵר בָּעֵי לְאֵיתוּיֵי קָרְבַּן עָשִׁיר וְהַיְינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁאָמַר הֶעָנִי הֲרֵי עָלַי קָרְבָּנוֹת מְצוֹרָע זֶה לְפוֹטְרוֹ וְאִם אָמַר כֵּן בָּעֲרָכִין מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן כֵּיוָן שֶׁאָמַר הֲרֵי מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי לְפוֹטְרוֹ אִם כֵּן נָדַר בְּהֶדְיָא חֲמִשִּׁים סְלָעִים וְאֵיךְ נִפְטַר בְּעֵרֶךְ עָנִי:

מסורת הש"ס

א סנהדרין קג.
ב ספרא בחוקתי פרשה ג יד
ג משנה ערכין
ד ספרא מצורע פרשה ד ג

תורה אור השלם

וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהֹוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהֹוָה וגו' [שמואל א יב, ז]

זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה [תהילים כד, ו]
[תהילים כד, טז]

בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה וגו' [ירמיהו כו, א]

וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה (בשנת) [בַּשָּׁנָה] וגו' [ירמיהו כח, א]

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וְהָאָרֶץ הָיְתָה וגו' [בראשית א, א-ב]

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וגו' [ויקרא יד, י]

וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם וגו' [ויקרא יד, כא-כב]

וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן וגו' [ויקרא כז, ח]

וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם וגו' [ויקרא יד, כא]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ט:
ב מיי' פה' מהל' מחוסרי כפרה הל' יא:
ג מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' ו:

רבינו גרשום

פורענות מזדמנת לו. ואם יארע לו אחת מאלו בתוך מ' יום נצול מאותו פורענות:
צדקות ה' אשר עשה [אתכם ואת אבותיכם]. מלמד שבצדקה עשה את אבותיכם ולא בדין:
זה דור דורשיו. כלומר כדור כן דורשיו היינו מנהיגיו:
לענין תוקפא וניחותא. כלומר שאם המנהיג קפדן כך כל הקהל וכן נמי אם הוא ענוו אף כולן כן:
הדרן עלך יש בערכין
השג יד בנודר. [השג יד דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו בתר השג יד למעריך אזלינן דהיינו נודר כדמפרש בגמרא ולא בתר נערך כדמפרש כיצד עני שהעריך כו':
והשנים בנידר. היינו כערך מה שכתוב [בתורה] אם מבן חמש שנים אם מבן עשרים בתר שנים לנערך אזלינן ולא בתר מעריך ומפרש כיצד כו' אבל חד וחד]:
אבל בקרבנות [אינו כן]. דלא אזלינן בתר השג יד למדיר אלא [לנידר] כדמפרש הרי שאמר קרבנות של מצורע זה עליא)נראה דצ"ל אם זה שמביא תחתיו היה מצורע עני וכו'. יש שמביא תחתיו:
היה מצורע עני [מביא קרבן עני] כו':
[וקא בעי אמאי תני תנא השג יד בנודר הא בנדרים לא אזלינן בתר השג יד אלא בערכין במעריך ומתרץ דהאי נודר דקתני היינו מעריך ואמאי תני נודר בתר לישנא דקרא אזיל דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנוב)צ"ל ואיידי דקא קרי למעריך נודר אמר נמי והשנים בנידר קא קרי למעריך נודר והשנים בנידר]:
בנודר תלה רחמנא השג יד דאי עני הוא נותן שקל ופטור אפילו יעשיר אח"כ ואם לא נתן שקל בענייתו אם יעשיר יתן ערך שלם:
אבל בקרבנות אינו כן. דלא תלינן השג יד בנידר:
ואע"ג למדירו עשיר. יביא קרבן עני כשהנידר עני:
ואמאי אם דל הוא. המביא קרבן אמר רחמנא יביא קרבן עני והאי מדירו דחייב להביא קרבן עשיר הוא ואמאי מביא קרבן עני:
כשהיה מדירו [נמי] עני. הלכך מביא קרבן עני:
[ואמאי] ודלמא עליה דידיה. על מצורע עצמו כשהוא דל חס רחמנא עליה לייתי בדלות אבל מדירו שאמר קרבנותיו עלי אף על גב דעני הוא לא חס רחמנא עליה אלא לייתי קרבן עשיר דהא כתיב הוא כלומר דהוא מצורע לייתי בדלות אבל לא מדירו:
(אמר רחמנא) [אמר רב אדא הדר כתיב] ואין ידו משגת. דלא צריך למכתב דהא כתיב ואם דל הוא אלא ואין ידו משגת לרבות את (הנודר) [המדיר] דכשהוא עני דמייתי נמי קרבן עני:
אבל מדירו עשיר [מאי] הכי נמי [דמייתי בעשירות] אע"ג (דהמודר) [דמצורע] הוי עני אלמא דבתר מדיר אזלינן מאי אבל בקרבנות אינו כן כלומר דאזיל בתר נידר הא קא חזינן מלוקיא דאזיל [נמי] בתר מדיר כמו בערכין:

חֲדָא אַמְּצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָנִי, וַחֲדָא לְמַעוֹטֵי מְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְאִיתְרַבּוֹ, אִיתְרַבּוֹ, קָא מַשְׁמַע לַן. (א)לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲרָכִין, עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם דַּל הוּא". וּלְרַבִּי, דְּאָמַר: "אוֹמֵר אֲנִי אַף בַּעֲרָכִין כֵּן" — אַלְמָא אָמַר: בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינַן, וְהָא לָא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוֹטֵי הוּא, לְמַעוֹטֵי מַאי? לְמַעוֹטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי: "בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינַן", קָא מַשְׁמַע לַן. [א]מַתְנִי' הָיָה עָנִי וְהֶעֱשִׁיר, עָשִׁיר וְהֶעֱנִי — נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי — נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. [ב]אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, אֲפִילּוּ מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא, אוֹ סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִבּוֹאוֹת — אֵין לַהֶקְדֵּשׁ בָּהּ כְּלוּם.

גְּמָ' עָנִי וְהֶעֱשִׁיר — "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר". עָשִׁיר וְהֶעֱנִי — "עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג". (ב)רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי — נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא: "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ" — עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָכוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ. אֶלָּא מֵעַתָּה, וְאִם "דַּל הוּא", הָכִי נָמֵי עַד שֶׁיְּהֵא בְּדַלּוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ! (ג)וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי, וְהָתְנַן: מְצוֹרָע שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו עָנִי וְהֶעֱשִׁיר, עָשִׁיר וְהֶעֱנִי — הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר חַטָּאת, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. [ג]רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר אָשָׁם, וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר צִפֳּרִים! הָא אִתְּמַר עֲלַהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְּרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, "אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ". רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: דָּבָר הַמְכַפֵּר, מַאי נִיהוּ — חַטָּאת. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: דָּבָר הַמַּכְשִׁיר, וּמַאי נִיהוּ — אָשָׁם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: הַגּוֹרֵם לוֹ טָהֳרָה, וּמַאי נִיהוּ — צִיפֳּרִים. וְאֶלָּא "הוּא" לָמָּה לִי? לְרַבִּי — כִּדְאִית לֵיהּ, וּלְרַבָּנַן — כִּדְאִית לְהוּ. אֶלָּא מֵעַתָּה, "וְהוּא עֵד", עַד שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ! [ד](ד)וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי, וְהָא תַּנְיָא: הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה — הֲרֵי זֶה פָּסוּל. אֲבָל הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ,

וְאַחַר

לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲרָכִין תֵּימַהּ דְּלָאו הַיְינוּ טַעְמָא דְּמָנִינוּ בַּעֲרָכִין הל"ל גַּבֵּי מְצוֹרָע לְעָנִי שֶׁאָמַר קָרְבַּן מְצוֹרָע עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי מֵרִיבּוּיָא דְּאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר כִּדְדָרֵישׁ לְעֵיל וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִכָּל מָקוֹם אִי לָא אַשְׁכְּחַן בַּעֲרָכִין כה"ג לָא הֲוָה לָן לְמִידְרַשׁ עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר מֵרִיבּוּיָא דִּקְרָא אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת: הָכָא נָמֵי בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא [אָזְלִינַן] קמ"ל וְהִקְשָׁה רַבֵּינוּ אֶלְחָנָן כֵּיוָן דְּאָמְרִי' נָמֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מְצוֹרָע עָנִי שֶׁמַּדִּירוֹ עָשִׁיר אָזְלִינַן בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אִי לָאו מִיעוּטָא דִּקְרָא אִם כֵּן בַּעֲרָכִין נָמֵי נֵימָא כֵּן דְּאִם אָמַר עָנִי עֶרְכִּי עָלַי וְשָׁמַע עָשִׁיר וְאָמַר מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי כֵּיוָן דְּאֵין לָנוּ מִקְרָא לְמַעֵט דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא הָתָם וְתֵירֵץ רַבֵּינוּ אֶלְחָנָן דְּשָׁאנֵי גַּבֵּי מְצוֹרָע דְּאִית לָן לְמֵימַר דְּאָזְלִינַן בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אִי לָאו קְרָא דִּמְמַעֵט לֵיהּ כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ נוֹדֵר אֶלָּא קָרְבַּן הַמְּצוֹרָע דַּוְקָא אֲבָל גַּבֵּי עֲרָכִין דְּאָמַר הֶעָשִׁיר מַה שֶּׁאָמַר זֶה הֶעָנִי עָלַי פְּשִׁיטָא [דְּלָא] אָזְלִינַן בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא שֶׁהֲרֵי אִם לֹא הָיָה הֶעָנִי חַיָּיב כְּלוּם אֶלָּא שֶׁאָמַר הֶעָשִׁיר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי הָיָה נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר וְכָל שֶׁכֵּן אִם נִתְחַיֵּיב (קָרְבָּן) אֵין לָנוּ לְגָרְעוֹ לֶעָשִׁיר לִיתֵּן עֵרֶךְ עָנִי: אֲבָל בְּקָרְבָּנוֹת [כו'] אֲפִי' מֵת אֵין לְפָרֵשׁ הָא בַּעֲרָכִין אִם מַעֲרִיכוֹ הַכֹּהֵן כְּשֶׁהוּא עָנִי יַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת אָבִיו שֶׁהָיָה עָשִׁיר וְיִתֵּן עֵרֶךְ עָשִׁיר דְּהָא אָמַר בַּתּוֹסֶפְתָּא דַּעֲרָכִין עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ אֵין אוֹמְרִים לוֹ יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וְיָבִיא עֵרֶךְ עָשִׁיר אֶלָּא מוּטָב שֶׁיָּבִיא עֵרֶךְ עָנִי וְאַל יָבִיא עֵרֶךְ עָשִׁיר לְאַחַר זְמַן אַלְמָא מַשְׁמַע שֶׁאֵין מַמְתִּינִין אֶלָּא הָכִי פֵּירוּשׁוֹ אֲפִילּוּ מֵת אָבִיו שֶׁהָיָה גּוֹסֵס כִּדְמוֹקֵי לָהּ בַּגְּמ' דְּקָרְבַּן מְצוֹרָע אִם הָיָה אָבִיו גּוֹסֵס בִּשְׁעַת הֲבָאַת חַטָּאת וְקוֹדֶם שֶׁהִסְפִּיק לְהָבִיא קָרְבָּנוֹת מֵת אָבִיו אֵין לַהֶקְדֵּשׁ בָּהֶן כְּלוּם [אֲבָל בַּעֲרָכִין אֵינוֹ כֵּן] כֵּיוָן שֶׁלֹּא מַעֲרִיכוֹ הַכֹּהֵן בְּעָנְיוֹ לָתֵת סֶלַע וְעַד לֹא גָּמַר לָתֵת סֶלַע מֵת אָבִיו וְהֶעֱשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר אַךְ קָשֶׁה מַאי הַאי דְּפָרִיךְ בַּגְּמ' פְּשִׁיטָא וְהָא הַרְבֵּה אֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁאִם מֵת אָבִיו קוֹדֶם שֶׁהִסְפִּיק לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וְהֶעֱשִׁיר אֵין לְהֶקְדֵּשׁ בָּהֶם כְּלוּם וְיֵשׁ לוֹמַר דְּקָאֵי אַמִּילְּתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר אֲבָל בְּקָרְבָּנוֹת מֵת אָבִיו כְּגוֹן שֶׁהָיָה גּוֹסֵס כִּדְמוֹקֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִתְּחִלָּה עָשִׁיר וְהֶעֱנִי וְעַתָּה קָרוֹב הוּא לִהְיוֹת עָשִׁיר מִירוּשַּׁת אָבִיו אֲפִי' הָכִי אֵין לְהֶקְדֵּשׁ בָּהֶן כְּלוּם וּפָרִיךְ בַּגְּמ' פְּשִׁיטָא דְּאֵין לְהֶקְדֵּשׁ בָּהֶן כְּלוּם כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אוֹתוֹ מָמוֹן מֵעוֹלָם: רַבִּי יְהוּדָה סָבַר דָּבָר הַמַּכְשִׁירוֹ וּמַאי נִיהוּ אָשָׁם וא"ת דְּאָמַר לְקַמָּן פר' הָאוֹמֵר מִשְׁקָלִי עָלַי (עֲרָכִין דַּף כח.) וּבְפֶרֶק שְׁלִישִׁי דְּנָזִיר (דַּף יט) כְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ מְעַכֶּבֶת כָּךְ עוֹלָתוֹ מְעַכֶּבֶת חַטָּאת וְעוֹלָה הָא לָא מַכְשִׁיר כִּי אִם אָשָׁם וְי"ל דְּהָא וַדַּאי כּוּלְּהוּ מְעַכְּבֵי לֶאֱכוֹל בַּקֳּדָשִׁים דְּהָא בְּחַטָּאת שַׁיְיכָא בֵּיהּ כַּפָּרָה יוֹתֵר מֵאָשָׁם שֶׁהֲרֵי אָשָׁם אֵין כָּל עִיקָּרוֹ אֶלָּא לְהַכְשִׁיר אֶת הַמְּצוֹרָע שֶׁהוּא מַזִּין עָלָיו [וְעַל] הַבְּהוֹנוֹת מִדַּם הָאָשָׁם לְכָךְ קָרֵי לֵיהּ דָּבָר הַמַּכְשִׁירוֹ: עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ (וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ) וְאַחַ"כ מֵתָה בִּתּוֹ כָּשֵׁר מַיְירֵי כְּשֶׁאֵין בָּנִים לְבִתּוֹ כֵּיוָן דְּמוּקְמֵי' לֵיהּ הָכָא כר"י דְּאִית לֵיהּ לר"י (סַנְהֶדְרִין כז:) הָיָה חֲתָנוֹ וּמֵתָה בִּתּוֹ אִם יֵשׁ לָהּ בָּנִים הֵימֶנּוּ הֲרֵי זֶה קָרוֹב אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּנִים אֵין זֶה קָרוֹב:

וּמְשַׁנֵּי חֲדָא אַמְּצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָנִי וַחֲדָא לְמַעוֹטֵי מְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי כְּלוֹמַר וְאִלּוּ חֲדָא מֵהָנָךְ מִילֵּי דְּמַתְנִי' דְּהַיְינוּ הָךְ דְּקָתָנֵי אִם הָיָה מְצוֹרָע עָנִי מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי וְאִלּוּ בְּמַדִּירוֹ עָנִי קָמַיְירֵי וּכְדְאוֹקִימְנָא וּמֵאִידָךְ מִילְּתָא נָפְקָא לָן דִּבְקָרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן דְּקָתָנֵי אִם הָיָה מְצוֹרָע עָשִׁיר מֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר וְאַע"ג דְּמַדִּירוֹ עָנִי וְהַיְינוּ לְמַעוֹטֵי מַדִּיר מִדִּין עֲרָכִין דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר נוֹדֵר: ס"ד אָמֵינָא כו' כְּלוֹמַר וְאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּהֵיכָא דִּמְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי מֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר דְּסָל"א הוֹאִיל וְאִיתְרַבִּי נוֹדֵר מוְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת דְּאָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ כִּי הָוֵי אִיהוּ עָנִי וּמְצוֹרָע עָנִי אִתְרַבִּי נָמֵי אֲפִילּוּ הֵיכָא דִּמְצוֹרָע עָשִׁיר הוֹאִיל וְהוּא עָנִי קמ"ל. לִי נִרְאֶה וְעִיקָּר דה"ג אִם כֵּן מַאי אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן אַחֲדָא דִּמְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי סל"א כו' וַאֲנִי שְׁמַעְתִּיהָ כְּמוֹת שֶׁהִיא כְּתוּבָה בַּסְּפָרִים וּפֵירוּשָׁהּ כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּיהָ וְאֵין כֵּן שִׁיטַת הַשַּׁ"ס: יָכוֹל אַף זֶה כֵּן עָנִי שֶׁאָמַר קָרְבַּן מְצוֹרָע עָשִׁיר זֶה עָלַי: אִם דַּל הוּא חָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ וְלֹא עַל מַדִּירוֹ: וּלְרַבִּי דְּאָמַר אַף בַּעֲרָכִין כֵּן דְּאִי הָוֵי עָשִׁיר מְחוּיָּיב עֵרֶךְ וְאָמַר עָנִי מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר אַלְמָא בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא דְּנֶעֱרָךְ אָזְלִינַן הֵיכָא דְּהוּא חַיָּיב כְּלוּם דּוּמְיָא דִּמְצוֹרָע וְהָא דִּמְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי לָא צְרִיכָא לְמַעוֹטֵי דְּמֵעֲרָכִין נָפְקָא לָן דְּמַיְיתֵי בַּעֲשִׁירוּת: לְמַעוֹטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר דְּמַיְיתֵי בַּעֲשִׁירוּת וּלְרַבָּנָן לָא אִיצְטְרִיךְ לְמַעוֹטֵי דְּהוֹאִיל דְּבַעֲרָכִין אָזְלִינַן בָּתַר נוֹדֵר בִּמְצוֹרָע נָמֵי אָזְלִינַן בָּתַר נוֹדֵר אֲבָל לְרַבִּי אִיצְטְרִיךְ לְהָכִי: מַתְנִי' הָיָה עָנִי וְהֶעֱשִׁיר קוֹדֶם נְתִינָה נְתִינָה אוֹ עָשִׁיר וְהֶעֱנִי קוֹדֶם נְתִינָה נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר: אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן שֶׁאִם הָיָה מְצוֹרָע עָשִׁיר וְהֶעֱנִי אוֹ עָנִי וְהֶעֱשִׁיר הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו כְּדְאָמַר בְּבָרַיְיתָא בַּגְּמ' מְצוֹרָע שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו כו' טַעְמָא דְּאִיקְבַע בִּקְרָא לְמָר כִּדְאִית לֵיהּ וּלְמָר כִּדְאִית לֵיהּ אֲבָל מִדִּבְרֵי כּוּלָּן נִלְמַד דְּבָתַר הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו אָזְלִינַן: אֲפִי' מֵת אָבִיו כו' אַעֲרָכִין קָאֵי וּמִילְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁיהּ הִיא. אֲפִי' מֵת אָבִיו שֶׁל מַעֲרִיךְ זֶה בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּהֵן מַעֲרִיכוֹ וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא מָנֶה אוֹ סְפִינָתוֹ כו'. וּבַגְּמָ' מְפָרֵשׁ לָהּ: גְּמ' עָשִׁיר וְהֶעֱנִי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר דְּמַשְׁמַע בָּתַר שְׁעַת נֶדֶר אָזְלִינַן: שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו קְצָת קָרְבְּנוֹתָיו: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר חַטָּאת אִם הֵבִיא חַטַּאת בְּהֵמָה בַּעֲשִׁירוּת מֵבִיא נָמֵי עוֹלַת בְּהֵמָה וְאִם הֵבִיא חַטַּאת הָעוֹף בַּעֲנִיּוּת אַע"פ שֶׁהֶעֱשִׁיר מֵבִיא נָמֵי עוֹלָה בַּעֲנִיּוּת: אַחַר צִפּוֹרִין שְׁתֵּי צִפּוֹרִין חַיּוֹת שֶׁהוּא מֵבִיא לְצוֹרֶךְ הַזָּאָה קוֹדֶם תִּגְלַחַת אִם בְּשָׁעָה שֶׁהִזּוּ עָלָיו הָוֵי עָנִי מֵבִיא בַּעֲנִיּוּת קָרְבְּנוֹתָיו וְאִם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה עָשִׁיר מֵבִיא כָּל קָרְבְּנוֹתָיו בַּעֲשִׁירוּת: מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ לִגְזֵירַת הַכָּתוּב הִיא: דָּבָר הַמְכַפֵּר דְּהָכִי כְּתִיב בִּמְצוֹרָע עָנִי (וַיִּקְרָא י"ד:ל"ב) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וּסְמִיךְ לֵיהּ הַאי קְרָא דְּזֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרַעַת וְגוֹ' דְּמַשְׁמַע אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה יְהֵא לוֹ תּוֹרָה זוֹ שֶׁל דַּלּוּת וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשִּׂיגָה יָדוֹ אַחַר כָּךְ: דָּבָר הַמַּכְשִׁיר דְּהָכִי מַשְׁמַע אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בִּשְׁעַת טָהֳרָה תְּהֵא לוֹ תּוֹרַת עֲנִיּוּת וְטָהֳרָה זֶהוּ אָשָׁם הַמַּכְשִׁירוֹ לָבֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכוֹל בַּקֳּדָשִׁים שֶׁמִּדַּם הָאָשָׁם הוּא נוֹתֵן עַל בְּהוֹנוֹת וּתְנוּךְ אָזְנַיִם: צִפְּרִין גּוֹרְמִין לוֹ טָהֳרָה שֶׁבְּכָל זְמַן שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא צִפְּרִין אֵינוֹ יָכוֹל לְגַלֵּחַ: לְרַבִּי כִּדְאִית לֵיהּ כו' כִּדְדָרְשִׁינַן לְעֵיל: סוּמָא פָּסוּל לְעֵדוּת דְּבָעֵינַן אוֹ רָאָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מהל' ערכים וחרמין הל' ה:
ב מיי' פ"י מהל' שגגות הל' ה:
ג מיי' פ"ה מהל' מחוסרי כפרה הל' ט:
ד מיי' פי"ד מהל' עדות הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' לה סעי' יג:

מסורת הש"ס

א ספרא מצורע פרשה ד ב
ב בבא מציעא קיד.
ג כריתות ט:; משנה נגעים; נדה ע.
ד בבא בתרא קנט.

רבינו גרשום

לעולם בקרבנות אזלינן בתר נידר דהיינו מצורע וחדא אמצורע עני וכו' לתרי מעוטי כתיבי בקרא חדא ואין ידו משגת אתי אמצורע עני ומדירו עני למייתי מדירו בדלות כדאמרינן ואין ידו משגת לרבות את הנודר ואכתי מהכא לא ילפינן אבל בקרבנות אינו כן לכיון למדיר נמי עני הוא אף על גב דמייתי בדלות לא ידעינן אי אזלינן בתר נידר או בתר מדיר אלא מהכא ילפינן דבקרבנו' אינו כן [דחדא] דכתיב ואם דל הוא הוא המצורע מייתי בדלות למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני דהמדיר לא מייתי בדלות אלא)נראה דצ"ל אלא בעשירות ומזה ידעינן דאזלינן בתר נידר ולא בתר מדיר והיינו כו'. [ידעינן אי אזיל בתר נידר או בתר מדיר] בעשירות והיינו אבל בקרבנות אינו כן אלא תלינן הסג יד בנידר במצורע. לסל"א הואיל ואיתרבי מדיר לקרבן מצורע עני מואין ידו משגת [לאייתויי בדלות הנודר] איתרבי נמי השתא ואע"ג דהמצורע הוא עשיר הואיל והמדיר הוי עני לייתי [נמי] בדלות קמ"ל הוא לדבלות למצורע תלינן כדתניא לפי שמצינו כו':

יכול אף זה כן. מי שאמר קרבנו של מצורע עשיר זה עלי והוא עני שיביא בדלות ת"ל אם דל הוא למעוטי מדיר:

ולר' דאמר [אומר אני אף בערכין כן] דומיא דהרי שאמר קרבנו [של מצורע זה עלי] דאזלינן בתר מצורע הכי נמי אמר ר' בערכין הרי שאמר [אחד] ערכי עלי ושמע זה ואמר מה שהעריך זה [על עצמו] עלי ליתנו בשבילו אם היה נודר עשיר צריך לתת ערך עשיר אע"פ שהמדיר עני אלמא אזלינן נמי בערכין בתר הסג יד לנידר לטעמא דרבי:

הא מצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא קרא הוא למעוטי שהרי (מעריכין) [ממתני'] למדנו דאזלינן בתר חיובא דגברא לנידר:

אלא הוא לרבי למעוטי מאי:

למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר. דאזלינן בתר מדירו ומייתי בעשירות דהא כתיב הוא דעליה דידיה חס רחמנא ולא אמדירו:

לסל"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן. היכא דנידר בר חיובא כגון עשיר שאמר ערכי עלי דהנידר בר חיובא הוא [אזלינן בתר נידר]:

הכא נמי. כיון דמצורע בר חיובא הוא ניזול בתריה והרי הוא עני ולייתי מדירו בדלות:

קמ"ל הוא. הוא דמייתי בדלות אבל אי מדירו הוא עשיר מייתי בעשירות דכתיב כאשר תשיג יד הנודר והרי הוא משיג:

מתני' רבי אומר אומר אני אף בערכין כן. כמו בקרבנות דאזלינן בתר נידר:

וכי מפני מה כו'. כלומר [אם כן] מפני מה קתני רישא דמתני' עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני דאזלינן בתר הסג יד לנודר לפי שאין העשיר הנערך חייב כלום אבל עשיר שאמר [ערכי עלי שחייב בערכו ושמע עני] כו' אזלינן בתר הסג יד לנידר דומיא לקרבנות:

היה עני [בשעה שהעריך ולא הספיק ליתן עד שהעשיר או עשיר והעני נותן ערך עשיר] ומפרש בגמ'ב)נראה דצ"ל ומפרש בגמרא טעמא דת"ק וטעמא דר"י נמי. הא וטעמא דר' יהודה נמי:

אשר תשיג ידו. משמע דבתר נתינת יד אזלינן [ולא בשעת נדר והשתא הוי עשיר]:

על פי אשר תשיג יד הנודר. משמע בתר פה אזלינן היינו בשעת הנדר:

על שיהא במכותו [מתחלתו ועד סופו] אבל אם העשיר בינתים נותן ערך עשיר:

ואם דל הוא דכתיב במצורע:

שהביא קרבנותיו. אחד מקרבנותיו כשהוא עני והעשיר קודם שהביא האחרים:

[או הביא אחד כשהוא עשיר והעני הכל הולך אחר חטאת שאם הביא חטאת העוף בדלות אע"ג דהעשיר מייתי נמי עולת (חטאת) העוף בדלות או אם הביא חטאת בהמה בעשירות אע"ג דהעני יביא עולת בהמה:

הכל הולך אחר אשם. שאם הביא אשמו בעשירות אע"ג דהעני יביא הכל בעשירות. ואם הביא אשם כשהוא עני אע"ג דהעשיר הואיל ובעניותו התחיל להביא אשם יביא השאר בדלות:

וכן נמי הכל הולך אחר שתי צפרים אם הביאן בעניותו אע"ג דשוב העשיר יביא השאר בדלות אלמא דלא אמרינן על שיהא בדלותו מתחלתו ועל סופו:

הא איתמר עלה. דמשום הכי פליגי בהא דמקרא אחד דרשו כו']:

דבר המכפר. על חטא והיינו חטאת דאמרינן לעיל בעון (ח') [שבעה] דברים נגעים באין וחטאת מכפרת היינו טהרתו והכל הולך אחריו:

דבר המכשירו. בקדשים ולחזור לאכלו היינו אשם:

הגורם לו טהרה ומאי ניהו צפרין. דכתיב ולקח למיטהר וגו':

ואלא הואיל דלא דרשינן [אם דל הוא] על שיהא בדלות מתחלתו ועל סופו:

[אלא] הוא. דאם דל הוא במצורע למה לי:

לרבי כדאית ליה. כדאמרינן לעיל לרבי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר ולרבנן למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני:

אלא מעתה לרבי יהודה דדריש ואם מך הוא על שיהא במכותו כו' הכי נמי כו':

[והוא עד שיהא כשר:

שפוי. בן דעת:

תורה אור השלם

וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן [ויקרא כז, ח]

וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן [ויקרא יד, כא]

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב [ויקרא יד, ד]

זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נֶגַע צָרָעַת אֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ [ויקרא יד, לב]

וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ [ויקרא ה, א]

(א)וְאַחַר כָּךְ מֵתָה בִּתּוֹ, פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא וְאַחַר כָּךְ נִתְפַּתֵּחַ, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה — כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁתְּחִילָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת — כָּשֵׁר. שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "אוֹ רָאָה... אִם לֹא יַגִּיד", בִּרְאִיָּה וְהַגָּדָה תְּלָא רַחֲמָנָא מִילְּתָא, וְהָא אִיכָּא. וְאֶלָּא "וְהוּא" לָמָּה לִי? א(ב)לִכְדְתַנְיָא: רָאָה סִיאָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין, וְעֵידָיו בֵּינֵיהֶן, וְאָמַר "מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם אִם יוֹדְעִים אַתֶּם לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי", יָכוֹל יְהוּ חַיָּיבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי לֹא יִיחֵד עֵידָיו. יָכוֹל אֲפִילּוּ אָמַר "כָּל מִי"? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי יִיחֵד עֵידָיו. (ג)אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן וְכוּ'. אָבִיו מֵת וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא — עָשִׁיר הוּא! אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵימָא: מַנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא. בפְּשִׁיטָא! כְּשֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵס. מַהוּ דְּתֵימָא: רוֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה? קָא מַשְׁמַע לָן. סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִיבּוֹאוֹת, עָשִׁיר הוּא! אָמַר רַב חִסְדָּא: כְּשֶׁהָיְתָה מוּחְכֶּרֶת וּמוּשְׂכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים. וְהָאִיכָּא שְׂכִירוּת? שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף. ג(ד)וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם סְפִינָה! הָא מַנִּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דִּתְנַן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הָיָה אִיכָּר — נוֹתֵן לוֹ צִמְדּוֹ, וְחַמָּר — נוֹתֵן לוֹ חֲמוֹרוֹ. דמַתְנִי' הַשָּׁנִים בַּנִּידָר, כֵּיצַד? יֶלֶד שֶׁהֶעֱרִיךְ זָקֵן — נוֹתֵן עֵרֶךְ זָקֵן, וְזָקֵן שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַיֶּלֶד — נוֹתֵן עֵרֶךְ יֶלֶד. הָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ, כֵּיצַד? אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ הָאִשָּׁה — נוֹתֵן עֵרֶךְ אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ — נוֹתֶנֶת עֵרֶךְ אִישׁ. הוְהָעֵרֶךְ בִּזְמַן הָעֵרֶךְ, כֵּיצַד? הֶעֱרִיכוֹ פָּחוֹת מִבֶּן חָמֵשׁ, וְנַעֲשָׂה יָתֵר עַל בֶּן חָמֵשׁ, פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, וְנַעֲשָׂה יָתֵר עַל בֶּן עֶשְׂרִים — נוֹתֵן בִּזְמַן הָעֵרֶךְ. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: אַתָּה הִקַּשְׁתָּ דָּמִים לַעֲרָכִין, מַרְגָּלִית לְקַלִּים, וְלִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ. יָכוֹל נַקִּישׁ עֲרָכִין לְדָמִים, שֶׁיִּתֵּן כִּשְׁעַת נְתִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּעֶרְכְּךָ כֵּן יָקוּם", אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא בִּזְמַן הָעֵרֶךְ. ו(ה)מַתְנִי' יוֹם שְׁלֹשִׁים כִּלְמַטָּה הֵימֶנּוּ, שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה", הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים בְּכוּלָּן מִשְּׁנַת שִׁשִּׁים, מָה שְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה, אַף שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה. הֵן? אִם עָשָׂה שְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה מִמֶּנָּה לְהַחְמִיר, נַעֲשֶׂה שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה מִמֶּנָּה לְהָקֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁנָה" "שָׁנָה" לִגְזֵירָה שָׁוָה, מָה שָׁנָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה, אַף שָׁנָה הָאֲמוּרָה מִשְּׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה מִמֶּנּוּ, בֵּין לְהָקֵל וּבֵין לְהַחְמִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. גְּמָ' מוּפְנֶה, דְּאִי לָא מוּפְנֶה — אִיכָּא לְמִיפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן. "שָׁנָה" "שָׁנָה" יַתִּירָא כְּתִיבִי. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּאִי רַבִּי — הָאָמַר: "עַד" "וְעַד" בִּכְלָל. דְּתַנְיָא: "מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְעַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי", יָכוֹל רִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן בִּכְלָל, שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בִּכְלָל,

כְּעִנְיָן

וְאַח"כ מֵתָה בִּתּוֹ קוֹדֶם שֶׁבָּא לב"ד לְהָעִיד: סִיאָה סִיעָה: יָכוֹל יְהוּ חַיָּיבִין הָעֵדִים קָרְבַּן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אִם לֹא הֶעִידוּהוּ: וַהֲרֵי לֹא יִיחֵד עָלָיו שֶׁהֲרֵי הִשְׁבִּיעַ אֶת כּוּלָּן: יָכוֹל אֲפִי' אָמַר כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ עֵדוּת אֲנִי מַשְׁבִּיעַ לֹא יְהוּ חַיָּיבִין: ת"ל וְהוּא עֵד וַהֲרֵי יִיחֵד עָלָיו שֶׁהֲרֵי לֹא הִשְׁבִּיעַ אֶלָּא עָלָיו: עָשִׁיר הוּא וְאַמַּאי אֵין לְהַקְדִּישׁ כְּלוּם כֹּהֵן: מַנִּיחַ שֶׁעֲדַיִין לֹא מֵת אָבִיו אֲבָל עָתִיד הוּא לְהַנִּיחַ לוֹ: פְּשִׁיטָא דְּהָא לֵית לֵיהּ: כְּשֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵס בְּשָׁעָה שֶׁהַכֹּהֵן מַעֲרִיכוֹ: כְּשֶׁהָיְתָה סְפִינָתוֹ מוּחְכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים וְאֵין לוֹ בְּתוֹכָהּ כְּלוּם אֶלָּא שְׂכָרָהּ וְהַיְינוּ רִיבּוֹא דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִי': הָא מַנִּי ר"א הִיא דְּאָמַר לְקַמָּן בְּפֶ' שׁוּם הַיְתוֹמִים (עֲרָכִין דַּף כג:) גַּבֵּי עֲרָכִין אִם הָיָה חַמָּר נוֹתֵן לוֹ הַכֹּהֵן חֲמוֹרוֹ וְאֵינוֹ נוֹטְלָהּ לְהֶקְדֵּשׁ: צִמְדּוֹ צֶמֶד בָּקָר דְּהִיא פַּרְנָסָתוֹ: מַתְנִי' יֶלֶד מִבֶּן כ' וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים דַּהֲוֵי עֶרְכּוֹ נ' שְׁקָלִים: הָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ וְלָא אָזְלִינַן בָּתַר הָעֵרֶךְ בָּתַר מַעֲרִיךְ: גְּמ' אַתָּה הִיקַּשְׁתָּה דָּמִים לַעֲרָכִין כפ"ק (לְעֵיל עֲרָכִין דַּף ו:) דְּאָמְרִינַן נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת נֶדֶר הַיְינוּ דָּמִים בְּעֶרְכְּךָ הַיְינוּ עֲרָכִין הִיקִּישָׁן הַכָּתוּב לְהָנֵי תְּרֵי מִילֵּי: מַרְגָּלִית לְקַלִּים דְּאָזְלִינַן בְּמַרְגָּלִית בָּתַר קַלִּים דִּכְתִיב בַּעֲרָכִין וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא וְדָרְשִׁינַן לְקַמָּן (עֲרָכִין דַּף כז.) שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה מַרְגָּלִית לְקַלִּים עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ וּבָא כֹּהֵן לְהַעֲרִיכוֹ וְיֵשׁ לוֹ מַרְגָּלִית שָׁוֶה נ' סְלָעִים אֵין אוֹמְרִים אִם מַשְׁהִין אוֹתָהּ עַד שֶׁיּוֹלִיכוּהָ לִכְרַךְ שֶׁיֵּשׁ שָׁם עָשִׁיר וְהוּא יְקַנְּנֶהָ בְּנ' סְלָעִים הִילְכָּךְ נ' סְלָעִים יֵשׁ לוֹ וְיִתֵּן עֵרֶךְ שָׁלֵם אֵין אוֹמְרִים כֵּן וְאֵין לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ וה"נ בְּדָמִים אִם אָמַר דְּמֵי מַרְגָּלִית זוֹ עָלַי אֵין שָׁמִין אוֹתָהּ לְפִי מֶכֶר הַכְּרַכִּים אֶלָּא לְפִי מֶכֶר אוֹתָהּ שָׁעָה וְאוֹתוֹ מָקוֹם: וְלִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ שֶׁאִם הֶעֱרִיךְ דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ כְּגוֹן שֶׁאָמַר עֵרֶךְ רֹאשִׁי עָלַי נוֹתֵן עֵרֶךְ שָׁלֵם דִּכְתִיב גַּבֵּי עֲרָכִין בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת לְדָבָר נֶפֶשׁ אָזְלִינַן: שֶׁיִּתֵּן כִּשְׁעַת נְתִינָה דִּבְדָמִים פְּשִׁיטָא לָן דְּיָהֵיב כִּשְׁעַת נְתִינָה וְלֹא כִּשְׁעַת נֶדֶר דְּהָא כְּעֶבֶד בַּשּׁוּק שָׁמִין אוֹתוֹ וְאִם אָמַר דְּמֵי עָלַי בְּתִשְׁרֵי וּבְנִיסָן בָּא לב"ל מִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת נֶדֶר וּשְׁעַת נְתִינָה הַיְינוּ שָׁעָה שֶׁהוּא בָּא לב"ל: ת"ל כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם דְּמַשְׁמַע עֲרָכִין בִּשְׁעַת עֵרֶךְ שֶׁאִם הֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ בֶּן שִׁשִּׁים וְנַעֲשָׂה יוֹתֵר עַל שִׁשִּׁים נוֹתֵן עֵרֶךְ גָּדוֹל וְלֹא עֵרֶךְ זָקֵן: מַתְנִי' יוֹם שְׁלֹשִׁים כִּלְמַטָּה וְאִם אָמַר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי קָטָן עָלַי וְאוֹתוֹ קָטָן הָיָה בְּאוֹתוֹ יוֹם בֶּן ל' הָוֵי כִּלְמַטָּה וְלֹא אָמַר כְּלוּם וְאֵין עֵרֶךְ לְפָחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ דְּהָכִי כְּתִיב וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ וְגוֹ': וּמַעְלָה מַשְׁמַע שֶׁמַּשְׁלִימָה שְׁנַת שִׁשִּׁים וְאָז הוּא נִידּוֹן כְּזָקֵן אֲבָל בִּשְׁנַת שִׁשִּׁים נִידּוֹן כְּיֶלֶד: הֵן אִם עָשִׂינוּ בִּתְמִיָּה. כְּלוֹמַר וְכִי כֵן הוּא אִם עָשִׂינוּ שְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה לְהַחְמִיר לְעֵרֶךְ גָּדוֹל יֵשׁ לוֹ לְפָחוֹת מִבֶּן שִׁשִּׁים נ' סְלָעִים וְלְיוֹתֵר עַל בֶּן שִׁשִּׁים אֵין עֵרֶךְ אֶלָּא ט"ו סְלָעִים: לְהָקֵל לְעֵרֶךְ [יוֹתֵר] עַל בֶּן כ' יוֹתֵר גָּדוֹל הוּא מִפָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים וְכֵן בְּבֶן חָמֵשׁ כִּדְכְתִיב בִּקְרָאֵי: ר"א אוֹמֵר לְעוֹלָם שְׁנַת חָמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים וּשְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה עַד שֶׁתִּשְׁלַם כָּל הַשָּׁנָה וְחֹדֶשׁ וְיוֹם א' מִשָּׁנָה הָאַחֶרֶת: גְּמ' אִיכָּא לְמִפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן בְּמַתְנִיתִין: שָׁנָה יַתִּירֵי כְּתִיבֵי דְּמָצֵי לְמִכְתַּב וְאִם מִבֶּן ה' שָׁנִים וְעַד בֶּן כ' וַאֲנָא יָדַעְנָא לְעֶשְׂרִים נָמֵי (כ') בְּשָׁנִים מַשְׁמְעֵי שָׁנָה ל"ל וְכֵן שִׁשִּׁים: לֵימָא מַתְנִי' דְּמַצְרִיךְ קְרָא לְמֵילַף שְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה דְּלָא כְּרַבִּי דְּאִי כְּרַבִּי דְּאָמַר עַד וְעַד בַּכְּלָל וְכֵיוָן דִּכְתִיב מִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים מִמֵּילָא יָדַעְנָא דִּשְׁנַת עֶשְׂרִים בִּכְלָל וְהַיְינוּ כִּלְמַטָּה: יָכוֹל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן וָאֵילָךְ יְהֵא מוּזְהָר עַל חָמֵץ וְלֹא רִאשׁוֹן בִּכְלָל:

וְאֶלָּא וְהוּא ל"ל לְרַבִּי כִּדְאִית לֵיהּ וּלְרַבָּנַן כִּדְאִית לְהוּ וְקַשְׁיָא לְרַבִּי מַאי דָּרְשֵׁי רַבָּנַן (הָכָא הוּא) וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְשֶׁמָּא יֵשׁ דְּרָשָׁה בְּשׁוּם מָקוֹם מֵהַאי הוּא הָכָא וּלְרַשִׁ"י נִיחָא: לָא צְרִיכָא שֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵס כוּ' פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס' אֲבָל בַּעֲרָכִין בְּדַעַת הַכֹּהֵן תַּלְיָא רַחֲמָנָא וְאִי חָזֵי דְּאָבִיו גּוֹסֵס אֵינוֹ מַעֲרִיכוֹ עַל שֶׁיָּמוּת אָבִיו וְלָא נְהִירָא דִּלְקַמָּן אָמְרִינַן אֵין בְּהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ וּבְסָמוּךְ נָמֵי מַיְיתֵי לָהּ אַתָּה הִקַּשְׁתָּ דָּמִים לַעֲרָכִין וּמַרְגָּלִית לְקַלִּים פֵּירוּשׁ עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ וְיֵשׁ לוֹ מַרְגָּלִית שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה עַכְשָׁיו כִּי אִם כ' סְלָעִים אֵין אוֹמְרִים נַמְתִּין עַד שֶׁיָּבֹא יוֹם הַשּׁוּק וְתַעֲלֶה לְנ' סְלָעִים אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא עַכְשָׁיו וְלֹא יִתֵּן כ"א כ' סְלָעִים וא"כ לָמָּה אָנוּ צְרִיכִין לְהַמְתִּין עַל שֶׁיָּמוּת אָבִיו לָכֵן נִרְאֶה לר"י דְּלָא קָאֵי אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן אַמֵּת אָבִיו אֶלָּא אַהָא דִּלְעֵיל קָאֵי וְסוֹף מִילְּתָא דְּר' יְהוּדָה הִיא וְהָא דִּמְפָרֵשׁ אח"כ אֲפִי' מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ כוּ' מִילְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ הִיא וְהַקָּרְבָּנוֹת וַעֲרָכִין שָׁוִין בּוֹ: שֶׁיִּתֵּן כִּשְׁעַת נְתִינָה פֵּי' רַשִׁ"י דִּבְדָמִים פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּיָהֵיב כִּשְׁעַת נְתִינָה וְלֹא כִּשְׁעַת הַנֶּדֶר דְּהָא כְּעֶבֶד בַּשּׁוּק שָׁמִין אוֹתוֹ וְאִם אָמַר דְּמֵי עָלַי בְּתִשְׁרֵי וּבְנִיסָן בָּא לב"ל מִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר וּשְׁעַת נְתִינָה הַיְינוּ [שָׁעָה] שֶׁהוּא בָּא לב"ל לְשׁוֹן רַשִׁ"י וְתֵימַהּ מַאי סְבָרָא הוּא זֶה דְּלָמָּה יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁהָיָה שָׁוֶה יוֹתֵר מֵעַכְשָׁיו וְאִם אָנוּ רוֹאִים שֶׁהוּא חַלָּשׁ עַכְשָׁיו וְאָז הָיָה גִּבּוֹר אָז יַעֲלֶנּוּ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה שָׁוֶה יוֹתֵר וְנַפְסִיד הַהֶקְדֵּשׁ מֵאַחַר שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁהָיָה שָׁוֶה יוֹתֵר סֶלַע לְכָל הַפָּחוֹת לְכָךְ אוֹר"י דְּאֵין זוֹ סְבָרָא אֶלָּא שׁוּם רְאָיָה מִקְּרָא יֵשׁ בּוֹ וְעוֹד דִּתְנַן לְקַמָּן פֶּרֶק הָאוֹמֵר מִשְׁקָלִי (עֲרָכִין דַּף כ. וְשָׁם) מֵת הַנִּידָר לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים לְפִי שֶׁאֵין דָּמִים לְמֵתִים וְאִם הָיָה הַטַּעַם מִסְּבָרָא דְּאָזְלִינַן בָּתַר נְתִינָה הָתָם לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר הַךְ סְבָרָא שֶׁהֲרֵי יָדַעְנוּ שֶׁהָיָה שָׁוֶה בְּחַיָּיו סֶלַע לְכָל הַפָּחוֹת וא"כ מִפְּנֵי מָה אָנוּ פּוֹטְרִים הַיּוֹרְשִׁים מִכְּלוּם וּכְלוּם אֶלָּא וַדַּאי שׁוּם קְרָא יֵשׁ בּוֹ: יָכוֹל רִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן בַּכְּלָל שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בַּכְּלָל וא"ת הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן וְהָכְתִיב (שְׁמוֹת י"ג:ו') שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וי"ל דִּלְחִיּוּב כָּרֵת קָאָמַר דְּכָרֵת בְּהַאי קְרָא כְּתִיב דִּכְתִיב כִּי כָּל אוֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי מש"ה מַיְיתֵי ת"ל עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים בָּעֶרֶב וְהַאי קְרָא כָּרֵת נָמֵי כְּתִיב בֵּיהּ:

מסורת הש"ס

א תוספתא סנהדרין; גיטין כג.; משנה גיטין
ב שבועות לה.; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה ח ו; ספרא ויקרא דבורא דחובה פרשה ח ד
ג משנה ערכין
ד משנה ערכין; תוספתא ערכין
ה ספרא בחוקתי פרשה ג יא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' שבועות הל' ט:
ב מיי' פי' מהל' שגגות הל' י:
ג מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יח:
ד מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' טז:
ה מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' א:
ו מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:

רבינו גרשום

ומתה בתו. שנתרחק:
כל שתחלתו וסופו בכשרות כשר אע"פ שבנתיים היה פסול]:
בראייה והגדה תלא רחמנא. בלבד שיהא ראוי בשעת ראיה ובשעת הגדה אע"ג דאיפסל בנתיים לא איכפת לן. [והא איכא. ראוי]:
והוא. על למה לי:
ת"ל והוא על. [על] שישמע העד ביחוד קול אלה ולא שישתתפנו עם אחרים:
יכול אפי' אמר כל מי. כל מי מכם שיודע העדות יהא מושבע:
ת"ל והוא על. והרי ייחד עליו שהרי עליו השביע ולא אחרים:
אבל בקרבנות אינו כן. שאם היה עני והעשיר אינו מביא קרבן עשיר:
אלא אפילו מת אביו בשעה שהוא חייב להביא קרבן והניח לו ריבוא ליטרא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות שכירות אין להקדש [בהן] כלום ומביא קרבן עני:
מאי שנא בקרבנות דאין להקדש בהן כלום ומ"ש בערכין עני והעשיר לנותן ערך עשיר משום דבקרבנות כתיב אשר לא תשיג ידו בטהרתו אי משיג בזמן טהרה אין אי לא לא אבל בערכין כתיב כפי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן אימתי שמשיג יתן ערך עשיר והא דאמרינן לקמן (דף כז.) שלא ישהא (אפילו) מרגליות לקלים כו' הני מילי כי לית ליה אבל כי אית ליה מילי ימתין ויתן ערך עשיר:
אביו מת בשעת הבאת קרבן עשיר הוא. אמאי מביא קרבן עני:
אימא מניח לו. כלומר לא תימא מת והניח לו שכבר באו לידו אלא מניח אביו [לו]:
פשיטא. שאין להקדש כלום שעדיין לא הגיעו לידו:
[מהו דתימא] רוב גוססין למיתה. וכמי דמת דמי שהגיע כבר לידו ועשיר הוא קמ"ל:
[כשהיתה] מוחכרת. [מכירות] למחצית שכר או לשליש:
שכירות אינה [משתלמת אלא לבסוף]. ועדיין לא הגיע לידו ולא הוי עשיר:
[ותיפוק ליה משום ספינה. גופה שהיא שלו והוי עשיר]:
הא מני. דלא חשבינן ליה:
ר' אלעזר היא. דאמר לקמן במקדיש נכסיו אם היה איכר [נותנין לו צמדו] אף הכא אם היה ספן נותן לו ספינתו:

[השנים בנידר שתולין זמן השנים בנידר ולא במדיר כלמפרש כיצד ילד שהעריך את הזקן כו':
הערך בזמן הערך תולין את הערך בזמן שהעריך. כיצד העריך פחות מבן חמש ולא הספיק ליתן הערך עד שנעשה יותר מבן חמש (אינו נותן אלא ערך כו'. ולא הספיק ליתן הערך עד שנעשה יותר על בן חמש) או פחות מעשרים כו' אינו נותן אלא כמה שהיה חייב ליתן בזמן שהעריך:
אתה הקשית אותה דכתיב בבהמה טמאה דכתיב והעריך אותה הכהן ואין ערכין לבהמה אלא דמים דכתיב כערכך כן יקום אלא מ"ט מפיק ליה בלשון ערכין להקיש דמים לערכין לאלו הדינין למרגלית לקלים כדאמר בפרק שום היתומים ונתן את הערכך ביום ההוא שלא ישהא]:
מרגלית לקלים. כלומר אדם קל עני שהקדיש נכסיו והיתה לו מרגלית משובחת אין שמין אותה כן אילו היתה ביד עשיר שיכול להמתין היתה שוה כך וכך או מי שהיה מעלה אותה לכרך פלוני היה מוכרה ביוקר אלא אין להקדש אלא כמה שהיא שוה במקומו של מקדיש ושעתו שאין ממתינין על השוק שתמכר ביוקר. [וכן פרה אין ממתינין אותה לאטליז אלא להכי איתקש דמים לערכין דאין לו אלא בזמן הערך:
ולנידון בכבודו. שאם אמר דמי ראשי או כבדי עלי נידון בכבודו של אבר כמו בערכין ונותן דמי כולו מפני שהנשמה תלויה בו]:
יכול נקיש ערכין לדמים. שיתן כשעת נתינה כדכתיב ונתן את ערכך ביום ההוא. והאי ערכך היינו דמים כדאמרן לעיל:
ת"ל כערכך כן יקום. כשעת הערך יקום:
[יום שלשים כלמטה הימנו. שאם העריך ביום שלשים כאילו העריך פחות מבן חדש ואינו נותן כלום:
שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה. שאם העריך בשנת חמש נותן ערך בן שלשים כאילו בשלש או בארבע שנה העריך כדכתיב ואם מבן חדש ועד בן חמש שנה וכן שנת עשרים כלמטה הימנה שנותן ערך בן חמש שנאמר] ואם מבן ששים שנה ומעלה דכיון דכתיב בן ששים ואיצטריך למיכתב ומעלה ש"מ דמה שיעריך מבן ששים ואילך הוי כלמעלה הא שנת ששים גופה כלמטה הימנה:
[והרי אנו למידין לכולם משנת ששים כו'. הין אם עושה שנת ששים כלמטה היינו להחמיר שמעשרים ועד ששים ערכין נ' שקל ומס' ומעלה אינו אלא ט"ו שקל. נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה להקל שפחות מחמש אין ערכו גדול כשל חמש וכן פחות מכ' ערכו מועט משל למעלה מעשרים]:
ת"ל שנה שנה. נאמר בששים שנה [ונאמר] בחמש ובעשרים שנה לג"ש כלומר היקישא הוא ואין משיבין על היקישא בין להקל בין להחמיר:
[ר' אלעזר אומר עד שיהו יתירות על השנים חודש ויום אחד. שלעולם אינו נותן ערך בן חמש עד שיהא בן חמש ויותר על החמש חודש ויום אחד. וכן נמי לעולם אינו נותן ערך בן עשרים עד שיהא בן עשרים וחדש ויום אחד]:
מופנה. האי שנה שנה לאין צריך לגופו אלא ליזון בג"ש דאל"כ איכא למיפרך כלפרכינן במתני' הין אם עשה שנת ששים כלמטה כו':
[שנה שנה יתירי כתיב כלומר למה] לי למיכתב שנה בשנת עשרים ושנת (עשרים) [ששים] ליגמר מבן חמש שנים אלא להקיש:
ואי' למפרשי שנהא)וכן פירש"י בל"ה שנה יתירי שנה יתירא למאי למימר ואם מבן חמש שנים עד בן כ' ולא איצטריך למיכתב שנים בתרא וכל כולה שנה בתראי:
לאי ר' היא הא אמר לקמן עד ועד בכלל כלומר כיון דכתב עד בן חמש שנים ועד בן עשרים שנה ממילא שמעינן דכלמטה הימנה דעד ועד בכלל ולא צריכא ג"ש:
ראשו ולא ראשו בכלל עד רגלו ולא רגלו בכלל משום דכתיב לכל מראה עיני הכהן וראשו ורגליו אינן נסקרין ביחד בסקירה אחת:

תורה אור השלם

וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ [ויקרא ה, א]
וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה [ויקרא כז, יב]
אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם [ויקרא כז, יז]
וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים [ויקרא כז, ז]
וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף [ויקרא כז, ג-ו]
שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי [שמות יב, טו]

[א]כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו", רֹאשׁוֹ וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, רַגְלָיו וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב". רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, "רִאשׁוֹן" וְ"רִאשׁוֹן" בִּכְלָל, "שְׁבִיעִי" וּ"שְׁבִיעִי" בִּכְלָל! אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי, שְׁקוּלֵי מִשְׁקְלֵי קְרָאֵי. מִכְּדֵי כְּתִיב: "מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים", תּוּ "מִבֶּן חָמֵשׁ וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים" לָמָּה לִי? הִילְכָּךְ אִישְׁתַּקְלוּ לְהוּ. אָמַר מָר: "רֹאשׁוֹ" — וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, "רַגְלָיו" — וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל. מְנָלַן? אִיבָּעֵית אֵימָא: שָׁאנֵי סִימָנִים דְּגוּפוֹ מִסִּימָנִים דְּרֹאשׁוֹ. אִיבָּעֵית אֵימָא: "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "לְמַעְלָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "חֹדֶשׁ וָמַעְלָה", מָה לְהַלָּן מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, אַף כָּאן מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. וְאֵימָא כִּי הָתָם, מָה הָתָם חַד יוֹמָא, אַף כָּאן חַד יוֹמָא? אִם כֵּן, גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנִי! (א)תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה, וְשֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי, וְכֵן שֶׁבְּבֵן וְשֶׁבְּבַת — כּוּלָּן מֵעֵת לְעֵת. ב(ב)שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, מְנָלַן? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא: "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ", שְׁנָתוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם. ג(ג)שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה — דִּכְתִיב: "עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ", מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם. דה(ד)שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה, דִּכְתִיב: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ", פְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. ושֵׁשׁ שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי — דִּכְתִיב: "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִית", זִימְנִין דְּבִשְׁבִיעִית נָמֵי יַעֲבוֹד. זוְשֶׁבְּבֵן וְשֶׁבְּבַת כּוּלָּן מֵעֵת לְעֵת. לְמַאי הִילְכְתָא? אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: לַעֲרָכִין. רַב יוֹסֵף אָמַר: לְפִרְקִין דְּ"יוֹצֵא דוֹפֶן". אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: מִי פְּלִיגִיתוּ? אֲמַר לֵיהּ: לָא, אֲנָא אֲמַרִי חֲדָא, וְהוּא אֲמַר חֲדָא. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פְּלִיגִי, מַאן דְּאָמַר לַעֲרָכִין לָא אָמַר לְ"יוֹצֵא דוֹפֶן"? וְהָאָמַר רַב: הִילְכְתָא בְּכוּלֵּהּ פִּירְקָא מֵעֵת לְעֵת. וְאֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לַעֲרָכִין, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר לְ"יוֹצֵא דוֹפֶן"? דּוּמְיָא דְּהָנָךְ, מָה הָנָךְ דִּכְתִיבָא, אַף הָנָךְ דִּכְתִיבָא. וְאִידַּךְ, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיבָא, הַאי "שֶׁבְּבֵן וְשֶׁבְּבַת" — "שֶׁבְּזָכָר"

כענין שנאמר מראשו ועד רגליו דפשיטא לן כדמפרש לקמן מראשו ולא ראשו בכלל: ת"ל עד יום האחד ועשרים לחדש בערב אלמא יום ראשון בכלל כדכתיב בראשון בערב תאכלו מצות ושביעי נמי בכלל מסיפיה דקרא כדכתיב בערב: שקולי משקלי קראי שקולין הן המדרשות. לפי מדרשו של רבי יש להכריען כלמטה ויש להכריען כלמעלה כדכתיב מבן חדש ועד בן חמש שנים והיה ערכך וגו' ואמרינן על ועד בכלל הרי בן חמש כלמטה והדר כתיב ואם מבן חמש שנים ועד בן כ' וגו' ולרבי מבן חמש ובן חמש בכלל דקאמר מיום הראשון הראשון בכלל הרי שנת ה' כלמעלה הלכך אי לאו ג"ש לא קמה לן הכרעה להיכא: מבן ה' תו ל"ל הכי ה"ל למיכתב ועד בן עשרים שנה והיה ערכך וגו' ועד בן ששים שנה והיה ערכך וגו': שאני סימנין דגופו מסימנין דראשו דסימני נגע שבמקום שיער נידון בשיער צהוב ובנגע שבמקום בשר נידון בשיער לבן ובפסיון: לכל מראה ואינו יכול לראות בראש מפני השיער וברגל בין אצבע לאצבע: ונאמר להלן גבי לויים חדש ומעלה מה להלן חדש ויום אחד כדכתיב מבן חדש ומעלה דכבר נכנס בו חדש האחר אף כאן חדש ויום אחד: מה התם חד יומא מה מעלה דכתיב גבי חדש לא הוי אלא חד יומא אף מעלה דהכא גבי שנים לא הוי אלא חד יומא: ג"ש מאי אהני לי דבלא ג"ש ידענא דחד יומא בעינן דהא ומעלה כתיב: שנה האמורה בקדשים כגון (במדבר כ"ח:ג') כבשים בני שנה: שתי שנים שבשדה אחוזה (שהוא) שהמוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול עד שתהא ב' שנים ביד הלוקח דכתיב (ויקרא כ"ה:ט"ו-ט"ז) במספר שני תבואות ימכר לך ומיעוט שנים שתים: שני תבואות כיון דכתיב שני שני תבואות במשמע תבואות ל"ל אלא מלמד שכל תבואה שימצא באותן ב' שנים יאכל ואפי' ג' כגון אם מכרו לו בניסן מליאה קמה ולא יגאלנה עד שתי שנים בניסן באותו יום ואם קדם וקצר הרי שאכל ג' תבואות וכשיפדנה מוכר יחשוב שנים מיום שמכרה על היובל אם היו עשר שנים והוא מכרה בעשרה מנים נמצא שמכרה לכל שנה במנה שהרי ביובל היתה עתידה לחזור הלכך כשהוא פודה עכשיו נותן שמנה מנים לשמנה שנים הנותרים וזה אכל שלש תבואות שוות כמה מנים בשתי שנים ואילו הוה אזלינן בתר מנין עולם מתשרי הבאה בשנה האחרת הוה פריק ליה ולא הוה אכיל אלא שתי תבואות: ושבבן ושבבת שנים האמורים בבן ובבת ולקמן מפ' להו: מעת לעת אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה ולא אזלינן בתר מנין עולם דכי מטי תשרי ניחשוב ליה שתא: לערכין דלא אזלינן בשנת חמש ועשרים וששים בתר מנין עולם: לפרקין דיוצא דופן במסכת נדה (דף מה:) בן י"ב שנה נדריו נבדקין בן י"ג נדריו קיימין בת אחת עשרה נדריה נבדקין בת שתים עשרה נדריה קיימין וכן הרבה שנות בן ובת שנינו שם וקאמר הכא דכולהו מעת לעת שנולדו: דאמר רב התם במסכת נדה (דף מז:): הלכתא בכולה פירקין דיוצא דופן מעת לעת: מ"ט לא אמר ליוצא דופן הואיל וסבירא ליה נמי התם מעת לעת: אמר לך אפי' הכי הכא לא קתני להו דומיא דהנך שנה דקדשים ולעבד עברי קתני דכתיבי באורייתא והנהו שנים דיוצא דופן כולהו דרבנן:

ואי בעית אימא לכל מראה עיני הכהן ואינו יכול לראות בראש מפני השער וברגל בין אצבע לאצבע וא"ת הכא משמע דפרח בכולו לא שייך ברגל ובאיזהו מקומן (זבחים דף מט:) לא משמע כך דאיכא התם ר' נתן בן אבטולמוס אמר מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמר קרחת וגבחת בבגדים ונאמר קרחת וגבחת באדם מה להלן פרחה בכולו טהור אף כאן פרחה בכולו טהור והתם מנלן דכתיב מראשו ועד רגליו מה להלן כולו הפך טהור פירוש ברגל אף כאן פי' בראשו כולו הפך טהור [משמע] דפריחה שייך שפיר ברגל דיליף ראש מרגל: ופדויו מבן חדש ומעלה וחכשנו אחר מקרא זה ולא מצאנוהו כ"א ופלויו מבן חדש תפדה ושמא דריש הכי מדכתיב ופלויו מבן חדש דמשמע מבן חדש ומעלה מדלא כתיב בן חדש: שנתו שלו ולא שנתו של עולם הק' הרב שמואל בן הרב אלחנן נ"ל קרא תיפוק ליה מסברא דאלת"ה היאך נמצא תמידין כשרין לר"ה שאם נולד קודם ר"ה מיד כשנכנס ר"ה בן ב' שנים הוא ואנו כבש בן שנה בעינן לתמידין ואם הוא נולד יום ר"ה מחוסר זמן הוא ויש מפרשים דאין אנו מתחילין מנין שנתו כי אם מיום הרצאה כדאמרינן גבי בכור לפני ה' תאכלנו שנה בשנה ואמרינן (ר"ה דף ו:) דאין אנו מונין אלא מיום הרצאה ה"נ אמרינן הכא ואינו כן דלא אמרינן דין זה כ"א לענין בל תאחר אבל לענין מניין שניו לא דהא אמרינן בפ"ב דזבחים (דף כה:) דשעות פוסלות בקדשים פי' אם שחט כבש [ביום] השלמת שנתו קודם שהגיע מעת לעת לילדתו ולא הספיק לזרוק הדם עד שעבר מעת לעת לשעת לידתו פסול ואי אזלינן ביה אחר הרצאה לא תמצא דין זה שהרי לעולם הוא בן שנתו אלא ש"מ דאזלינן אחר הלידה ממש א"כ הדרא קושיא לדוכתיה ואומר מורי ה"ר שמואל דשפיר (איצטרכו תרי קראי) דאי לאו הכי לא אמרינן ביה מעת לעת כדאי' לקמן בפרק בתרא (ערכין דף לא.): במספר שני תבואות פעמים שאדם אוכל ג' תבואות בב' שנים וא"ת היכי דרשינן מהאי קרא הכי ואימא ל' תבואות לפי ששני משמע שנים ותבואות משמע שנים הרי כאן ארבע וי"ל דדריש ממספר דמשמע שני תבואות וה"ל למכתב תבואה משמע שתבואה אחת יש עדיין וקשה לר"י שאפי' אנו מונין לשנות העולם נמצא ג' תבואות בב' שנים כגון שמכר לו בב' בתשרי שדה מליאה פירות שכשיבא תשרי של שנים הבאים קצר כבר פירותיו מכ"ט באלול וי"ל דשכיח טפי שלשה תבואות בב' שנים שאנו מונין מעת לעת יותר מאשאנו מונין לבריאת עולם: ובשביעית נמי יעבוד הקשה הרר"י בן יום טוב דהא לא שמעינן מהכא אלא מעת לעת של שנה אחרונה אבל מעת לעת של שאר שנים מנלן אימא בל' יום שלפני ר"ה חשיבי שנה והשיב לו רשב"ם דקרא ובשביעית גלי לן אשנה אחרונה והוא הדין לשאר שנים דאזלינן בהו מעת לעת דומיא דהנך דכתיבי: לערכין ואם תאמר בערכין מנלן דבעינן מעת לעת ופירש ר"י דילפינן ליה מבן חדש דכי היכי דאינו נערך בן חדש אלא אם כן יש לו חדש שלם דלא שייך למימר דאזלינן בתר חדש העולם הכי נמי לכל שאר בן חמש ובן עשרים:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' טומאת צרעת הל' ו:
ב מיי' פא' מהל' מעשה הקרבנות הל' יג:
ג מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' א:
ד מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' ט:
ה מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' ו:
ו מיי' פב' מהל' עבדים הל' ב:
ז מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ד:

רבינו גרשום

ת"ל עד יום האחד ועשרים לחדש בערב. לסוף הימים היינו ראשון ושביעי בכלל:
ר' אומר אינו צריך. אלא כיון דכתיב ביה מיום הראשון ועד יום השביעי תרווייהו הוו בכלל ולא איצטריך ג"ש:
שקולי משקלי קראי. שאין אנו יודעין אם נאמר עד ועד בכלל אי לא דכשם דמשמע למטה כך משמע למעלה. כיצד שאם נאמר אם מבן חדש ועל בן חמש שנים דמשמע שתהא שנת חמש בכלל הכי נמי כתיב אם מבן חמש שנים ועל בן עשרים שנה דמשמע שתהא שנת חמש כלמעלה הימנה על עשרים הילכך איצטריך ג"ש:
משום הכי לא אמרינן ראשו בכלל ורגליו בכלל דשאני סימנים דגופו מסימנים דראשו. דסימנין דגופו נידונין בשער לבן ובפסיון וסימנים דראשו נידונין בשיער [צהוב]:
לכל מראה עיני הכהן. ואין עיני הכהן שולטות להסתכל בראיה אחת ראשו ורגליו:
מה להלן. חדש ויום אחד דכתיב ביה ומעלה:
מה התם חד יומא. יותר על מה שכתוב בתורה דכתיב ופלוייו מבן חדש תפדה אף הכא נמי חד יומא שלא יהו יתירות על השנים אלא יום אחד:
[א"כ ג"ש מאי אהני ליה. אלא להכי אתיא ג"ש לחדש ויום אחד:
כולן] מעת לעת. [י"ב חדש] מיום ליום. ולא [שנה] למניינו של עולם דאי למנין העולם מתשרי ועד ניסן עלתה לו שנה:
פעמים שאדם אוכל [ג' תבואות בב' שנים]. כגון שמכרה לו לפני ר"ה והיא מלאה פירות הרי זה יאכל פירות אלו וזורעה ואוכל ממנה פירות לפני ר"ה אחד [וחוזר] וזורעה ואוכל ממנה פירות עד ר"ה נמצא אוכל ג' תבואות בב' שנים ואי אזלינן בתר שנים של עולם כיון שמכרה לו לפני ר"ה כיון שהגיע ר"ה הבאה נמצאו יוצאות ב' שנים:
שש שנים יעבוד ובשביעית. למשמע דבשביעית נמי יעבוד דוי"ו מוסיף על ענין ראשון כשקנאו בחצי שנה ראשונה:
[לערכין. חמש שנים ועשרים וששים שנה האמורין בערכין כולן מעת לעת:
לפירקין דיוצא דופן. דמס' נדה דתנן התם בת ג' שנים ויום אחד בן תשע שנים ויום אחד בת י"א שנה ויום א' בת י"ב שנה ויום א' בן י"ב שנה בן י"ג שנה כל אלו שנים מעת לעת]:
מי פליגיתו. את ורב גידל דאת לא סברת דרב גידל:
לא פליגינן אנא אמרי משמיה דרב חדא והוא אמר חדא:
דומיא דהנך. דבתי ערי חומה ושדה אחוזה ועבד עברי [וערכין] כתיבי בתורה בפירוש:
אי ס"ל. משום דכתיבה קא מרבי לערכין:

מסורת הש"ס

א נדה מז:; תוספתא פרה
ב בכורות כז:
ג ספרא בהר פרשה ד ב
ד לקמן ל.; ספרא בהר פרשה ג י

תורה אור השלם

וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע וגו' [ויקרא יג, יב]
בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד וגו' [שמות יב, יח]
וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה וגו' [ויקרא כז, ו]
וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר וגו' [ויקרא כז, ה]
פְּקֹד אֶת־בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה וגו' [במדבר ג, טו]
וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר וגו' [ויקרא כז, ז]
וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וגו' [במדבר ג, מג]
וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת וגו' [ויקרא כה, כט]
וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה וגו' [במדבר כח, ג]
וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ וגו' [ויקרא יב, ו]
בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת וגו' [ויקרא כה, טו]
כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא וגו' [שמות כא, ב]
ובשביעית. "שביעית למכירה. אתה אומר שביעית למכירה, או אינו וגו' [פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ב, ה]

"שֶׁבְּזָכָר וְשֶׁבִּנְקֵבָה" מִיבְּעֵי לֵיהּ. וּמַאי שְׁנָא נְקֵבָה, דְּכִי מִיזַּקְנָא קָיְימָא אַתִּילְתָּא, וּמַאי שְׁנָא זָכָר דְּלָא קָאֵי אַתִּילְתָּא? אָמַר חִזְקִיָּה: אָמְרִי אִינָשֵׁי: סָבָא בְּבֵיתָא — פָּאחָא בְּבֵיתָא, סָבְתָא בְּבֵיתָא — סִימָא בְּבֵיתָא.

הֲדַרַן עֲלָךְ הֶשֵּׂג יָד.

[א]מַתְנִי' **הָאוֹמֵר:** "מִשְׁקָלִי עָלַי" נוֹתֵן מִשְׁקָלוֹ, אִם כֶּסֶף כֶּסֶף, וְאִם זָהָב זָהָב. מַעֲשֶׂה בְּאִמָּהּ שֶׁל יַרְמַטְיָא שֶׁאָמְרָה: "מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וְשִׁקְלָהּ מִשְׁקָלָהּ זָהָב. "מִשְׁקַל יָדִי עָלַי", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְמַלֵּא חָבִית מַיִם, וּמַכְנִיסָהּ עַד מַרְפֵּיקוֹ, וְשׁוֹקֵל מִבְּשַׂר חֲמוֹר וַעֲצָמוֹת וְגִידִים וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְכַוֵּין בָּשָׂר כְּנֶגֶד בָּשָׂר וַעֲצָמוֹת כְּנֶגֶד עֲצָמוֹת? אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַיָּד כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לִשְׁקוֹל. גְּמָ' מַאי "אִם כֶּסֶף כֶּסֶף אִם זָהָב זָהָב"? אָמַר רַב יְהוּדָה: פֵּירַשׁ כֶּסֶף — כֶּסֶף, פֵּירַשׁ זָהָב — זָהָב. פְּשִׁיטָא! הָא קָא מַשְׁמַע לַן: טַעְמָא דְּפֵירַשׁ, הָא לֹא פֵּירַשׁ — פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ. [ב]כְּרַחֲבָה, דְּאָמַר רַחֲבָה: בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי כּוּפְרָא — פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּכוּפְרָא. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא דְּתָקֵל וְאִיכָּא דְּכָיֵיל. מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּכוּלְּהוּ לָא תָּקְלֵי — לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. אָמַר רַב פָּפָּא: בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי שַׁמְכֵי, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ בְּשַׁמְכֵי. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דְּבָתַר דְּשָׁקְלִי שָׁדוּ תְּרֵי תְּלָתָא. מַהוּ דְּתֵימָא: בְּטֵיל תּוֹרַת מִשְׁקָל, קָא מַשְׁמַע לַן. מַעֲשֶׂה בְּאִמָּהּ שֶׁל יַרְמַטְיָא וְכוּ'. מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר?! [ג]חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, אַף עַל גַּב דְּלָא פָּרֵישׁ — לְפִי כְּבוֹדוֹ אָמְרִינַן, וּמַעֲשֶׂה בְּאִמָּהּ שֶׁל יַרְמַטְיָא שֶׁאָמְרָה "מִשְׁקַל בִּתִּי עָלַי", וְעָלְתָה לִירוּשָׁלַיִם וְשִׁקְלוּהָ וְנָתְנָה מִשְׁקָלָהּ זָהָב. [ד]אָמַר רַב יְהוּדָה: הָאוֹמֵר "קוֹמָתִי עָלַי" נוֹתֵן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף, "מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי" נוֹתֵן שַׁרְבִיט הַנִּכְפָּף. מֵיתִיבִי: "קוֹמָתִי עָלַי", "מְלֹא קוֹמָתִי עָלַי" — נוֹתֵן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף. (הו"א) הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּדָיֵיק לִישָּׁנָא יַתִּירָא, דִּתְנַן: לֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא הַדּוּת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב עוֹמְקָה וְרוּמָהּ, וְצָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ, וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ "חוּץ מֵאֵלּוּ" שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ. אַלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא צְרִיךְ וְקָאָמַר — לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי, הָכָא נָמֵי, כֵּיוָן דְּלָא צְרִיךְ וְקָאָמַר — לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָתֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "עוֹמְדִי" מַהוּ? "רוֹחְבִּי"

שֶׁבְּזָכָר וְשֶׁבִּנְקֵבָה מִיבְּעֵי לֵיהּ כִּלִישָּׁנָא דִּקְרָא דִּכְתִיב בַּעֲרָכִין (וַיִּקְרָא כז) אִם זָכָר אִם נְקֵבָה וְלָא כְּתִיב בֵּן וּבַת אֲבָל יוֹנָה לוֹפֵן כּוּלֵּיהּ בֵּן וּבַת תְּנַיִין: וּמַאי שְׁנָא בַּעֲרָכִין דִּנְקֵבָה כִּי מַזְקְנָא יוֹתֵר עַל שִׁשִּׁים קָיְימָא אַתִּילְתָּא לְעֵרֶךְ יַלְדָּה שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל וְעֵרֶךְ זְקֵנָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים: וּמַאי שְׁנָא זָכָר דְּכִי עָבַר עַל שִׁשִּׁים לָא קָאֵי אַתִּילְתָּא דִּבְצִיר עֵרֶךְ זָקֵן טְפֵי מִתִּילְתָּא בְּעֵרֶךְ יֶלֶד דְּיֶלֶד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים וְזָקֵן ט"ו שְׁקָלִים: פָּאחָא שֶׁבֶר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְמַשָּׂא. ל"א פַּחְתָּא גָּרְסִינַן לְשׁוֹן עֵרוֹם וְעֶרְיָה דְּמְתַרְגְּמִינַן לְעֵרוֹם פְּחִיחַ בְּתַרְגּוּם שֶׁל נְבִיאִים (יְחֶזְקֵאל טז): סִימָא מַטְמוֹן שֶׁיְּכוֹלָה לִטְרוֹחַ וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּזִקְנוּתָהּ: מַתְנִי' הָאוֹמֵר מִשְׁקָלִי עָלַי: יַרְמַטְיָא שֵׁם הָאִשָּׁה: מִשְׁקַל יָדִי עָלַי הֵיאַךְ הוּא שׁוֹקֵל אִם רוֹצֶה מַבְדִּיל וְאִם רוֹצֶה מֵיקֵל: מְמַלֵּא חָבִית מַיִם וּמַכְנִיסָהּ לְתוֹכוֹ: עַד מַרְפֵּיקוֹ אָצִיל שֶׁקּוֹרִין איישיל"א וּכְשֶׁמַּכְנִיסָהּ יוֹצְאִין הַמַּיִם וּכְשֶׁמּוֹצִיאָהּ נִמְצֵאת חֲסֵירָה: וְשׁוֹקֵל בְּשַׂר חֲמוֹר שֶׁמִּשְׁקַל בְּשַׂר חֲמוֹר כְּמִשְׁקַל בְּשַׂר אָדָם וְיִהְיוּ בְּאוֹתוֹ בָּשָׂר גִּידִין וַעֲצָמוֹת לְפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ בַּיָּד לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁקַל עֲצָמוֹת וְגִידִים שָׁוֶה לְמִשְׁקַל בָּשָׂר וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא דְּהַשְׁתָּא אִיכָּא נֶפַח כְּשִׁיעוּר יָדוֹ וּכְפִי אוֹתוֹ מִשְׁקָל יִתֵּן: גְּמ' נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁקוֹל יִשְׁקוֹל: בְּכוּפְרָא זֶפֶת: בְּאַתְרָא דְּתָקְלֵי כּוּפְרָא שֶׁמּוֹכְרִים זֶפֶת בְּמִשְׁקָל: שַׁמְכֵי בְּצָלִים: שָׁדֵי תְּרֵי תְּלָתָא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹכְרִין: בְּטֵיל לֵיהּ מִשְׁקָל וְנִמְצָא שֶׁאֵין נִמְכָּרִין בְּמִשְׁקָל: מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר קָתָנֵי רֵישָׁא אִם כֶּסֶף כֶּסֶף כּוּ' וְאוֹקִימְנָא דְּקָתָנֵי לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאִי לָא פֵּירַשׁ פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בְּכָל דְּהוּ וַהֲדַר תָּנֵי בְּאִמָּהּ שֶׁל יַרְמַטְיָא שֶׁאָמְרָה מִשְׁקַל בִּתִּי סְתָם עָלַי וְשָׁקְלָתָהּ בְּזָהָב: קוֹמָתִי מַשְׁמַע כְּקוֹמָתוֹ וְנוֹתֵן שַׁרְבִיט עַד שֶׁלֹּא יוּכַל לְכוֹפְפוֹ אִם פֵּירֵשׁ כֶּסֶף כֶּסֶף וְאִם זָהָב זָהָב: מְלֹא קוֹמָתִי לֹא נִתְכַּוֵּין אֶלָּא לְמִדַּת גּוֹבַהּ קוֹמָתוֹ וְלֹא לְעוֹבִי: רַב יְהוּדָה דְּאָמַר כְּר' עֲקִיבָא: וְלֹא אֶת הַבּוֹר הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת לֹא מָכַר אֶת הַבּוֹר שֶׁבָּהּ אוֹ אֶת הַדּוּת. בּוֹר בַּחֲפִירָה בְּלֹא בִּנְיַן כְּתָלִים וְדוּת בְּבִנְיָן: וְצָרִיךְ מוֹכֵר לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ מִן הַלּוֹקֵחַ לֵילֵךְ בָּהּ לְאוֹתוֹ בּוֹר וְדוּת שֶׁהֲרֵי כָּל הַקַּרְקַע מָכַר לוֹ וְלֹא שִׁייֵר דִּסְבִירָא לֵיהּ מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ דְּמוֹכֵר בְּעַיִן רָעָה מוֹכֵר וְדֶרֶךְ שִׁייֵר לוֹ: בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ מוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ בַּיִת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ חוּץ מֵאֵלּוּ בּוֹר וְדוּת שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ. אַלְמָא כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ לְפָרוֹשֵׁי דְּהָא מִסְּתָמָא נָמֵי אֵין בּוֹר וְדוּת בִּכְלַל הַבַּיִת וּפֵירֵשׁ וַדַּאי לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא קָאָמַר וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁמְּשַׁייֵר לְעַצְמוֹ הָכָא נָמֵי כֵּיוָן דְּקוֹמָתִי מַשְׁמַע נָמֵי גּוֹבַהּ קוֹמָתִי וְקָאָמַר מְלֹא אַלְמָא לְטַפּוּיֵי מִילְּתָא אָתָא וּלְהוֹדִיעַ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא לְמִדַּת הַגּוֹבַהּ: עוֹמְדִי עָלַי מִי הָוֵי מַשְׁמַע שַׁרְבִיט קוֹמָתוֹ אוֹ לָא:

מַתְנִי' הָאוֹמֵר מִשְׁקָלִי עָלַי: מַרְפֵּיקוֹ פֵּי' רַשִׁ"י אָצִיל שֶׁקּוֹרִין אשיל"א בְּלַעַ"ז וְלֹא נִרְאֶה שֶׁהֲרֵי בִּבְרַיְיתָא בַּגְּמָרָא תָּנֵי עַל הָאָצִיל וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁהוּא אשיל"א דְּאִיתָא בְּפֶרֶק ב' דִּזְבָחִים (דַּף יח:) וְלֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע שֶׁלֹּא הָיוּ חוֹגְרִים בִּמְקוֹם זֵיעָה לֹא לְמַטָּה מִמָּתְנֵיהֶם וְלֹא לְמַעְלָה מֵאַצִּילֵיהֶם (וְלֹא תַּחַת אַצִּילַי) [אֶלָּא כְּנֶגֶד אַצִּילֵי] יְדֵיהֶם וְאִי אָמְרַתְּ דְּהוּא אשיי"ל אַדְּרַבָּה שָׁם הוּא מְקוֹם זֵיעָה לָכֵךְ פֵּירֵשׁ ר"י דְּהוּא שֶׁקּוֹרִין קוד"א וּבִמְנָחוֹת (דַּף לז. וְשָׁם) וּבִזְבָחִים (דַּף יט.) אֶעֶרְכְתִּי: **דְּבָתַר** דְּשָׁקְלֵי שָׁדוּ תְּרֵי תְּלָתָא וא"ת בְּכָל מָקוֹם נָמֵי הָיוּ מַעֲרִיכִין יוֹתֵר מִן הַמִּשְׁקָל כִּדְמוֹכַח בְּבָבָא בָּתְרָא פֶּרֶק הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (בָּבָא בָּתְרָא דַּף פח:) וְהֵיכִי ס"ל דְּבָטְלָה תּוֹרַת מִשְׁקָל וי"ל דְּהָכִי פֵּירוּשׁ דְּהָכָא בְּאַתְרָא דְּשָׁקְלֵי שָׁלוֹ תְּרֵי תִּילְתֵּי יוֹתֵר מִן הֶכְרֵעַ הִלְכָּךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּבָטְלָה כֵּיוָן שֶׁנּוֹתֵן יוֹתֵר מִכַּדִּין: **הוּא** דְּאָמַר כְּר' עֲקִיבָא כּוּ' תֵּימַהּ בְּרַיְיתָא מַאן תַּנְיָא לֹא רַבִּי עֲקִיבָא וְלָא רַבָּנָן דְּעַל כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא דְמ"ס מוֹכֵר בְּעַיִן יָפֶה מוֹכֵר וּמָר סָבַר מוֹכֵר בְּעַיִן רָעָה מוֹכֵר וְשִׁייֵר הַדֶּרֶךְ לְעַצְמוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְרַבָּנָן הַיִּתּוּר לָשׁוֹן אֲבָל הֵיכָא שֶׁהַיִּתּוּר צָרִיךְ לְעוֹלָם מוֹדוּ רַבָּנָן דְּמְהַנֵּי וא"כ בָּרַיְיתָא כְּמַאן תַּרְמְיֵיהּ: **אִיבַּעְיָא** לְהוּ עוֹמְדִי מַהוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּל הַבְּעָיוֹת בְּאִם תִּמְצָא לוֹמַר וְהָכִי פֵּי' עוֹמְדִי מַהוּ מִי אָמְרִינַן שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר שֶׁיִּתֵּן שַׁרְבִיט שֶׁאֵינוֹ נִכְפָּף אוֹ דִּלְמָא שַׁרְבִיט שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בְּעֵינָן וְאע"פ שֶׁנִּכְפָּף רָחְבִּי מַהוּ אִם תִּמְצָא לוֹמַר (לַעֲמוּד) [בְּעָמְדוֹ נוֹתֵן] שַׁרְבִיט [שֶׁנִּכְפָּף] בְּרָחְבּוֹ מַהוּ מִי בָּעִינַן כְּרָחְבּוֹ מַמָּשׁ דְּרָחְבּוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לִכְפּוֹף כְּשֶׁכּוֹפֵף קוֹמָתוֹ אֵינוֹ כּוֹפֵף רָחְבּוֹ הָכִי נָמֵי מַשְׁמַע שַׁרְבִיט בְּלֹא כְּפִיפָה אוֹ דִּלְמָא רוֹצֶה לוֹמַר שַׁרְבִיט אָרוֹךְ כְּרוֹחְבּוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפַּף וא"ת בְּרוֹחְבּוֹ נוֹתֵן שַׁרְבִיט כָּפוּף יְשִׁיבָתִי מַהוּ מִי אָמְרִינַן סר"ל בְּלֹא (הֲפִיכָה) [כְּפִיפָה] כְּלוֹמַר כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב מֵרֹאשִׁי וְעַל רַגְלַי אוֹ דִּילְמָא שַׁרְבִיט כָּפוּף מַשְׁמַע שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב הוּא כָּפוּף וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר דִּישִׁיבָתוֹ מַשְׁמַע שַׁרְבִיט כָּפוּף מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּפוּף וְיוֹשֵׁב עוֹבְיוֹ מַהוּ מִי אָמְרִינַן ר"ל בְּלֹא כְּפִיפָה (בְּלֹא) [אֶלָּא] עַד כְּעוֹבִי קוֹמָתוֹ שֶׁהֲרֵי עוֹבְיוֹ אֵינוֹ כָּפוּף אוֹ דִּילְמָא שַׁרְבִיט גָּדוֹל כִּמְלֹא עוֹבְיוֹ קָאָמַר וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּפוּף וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר דִּבְעוֹבְיוֹ מַשְׁמַע בִּכְפִיפָה הִקִּיפוֹ מַהוּ מִי אָמְרִינַן סר"ל שַׁרְבִיט עַל שֶׁמַּקִּיף כָּל גּוּפוֹ וְעַד כָּל כָּךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר מִכְּפִיפָתוֹ אוֹ דִּילְמָא דָּבָר שֶׁמַּקִּיפוֹ קָאָמַר וַאֲפִילּוּ כָּל דְּהוּ וְרַבֵּינוּ אֶלְחָנָן פֵּירֵשׁ עַל יְשִׁיבָתוֹ מִי אָמְרִינַן סר"ל מֵרֹאשׁוֹ וְעַל מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ קָאָמַר שֶׁהוּא חֲצִי גּוּפוֹ אוֹ דִּילְמָא כָּל גּוּפוֹ קָאָמַר כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב מֵרֹאשׁוֹ וְעַל רַגְלָיו וי"מ יְשִׁיבָתִי מַהוּ מִי אָמְרִינַן סר"ל שֶׁיִּתֵּן הַשַּׁרְבִיט שֶׁיַּחֲזִיק קוֹמַת יְשִׁיבָתוֹ וְלֹא כִּמְלֹא קוֹמַת עֲמִידָתוֹ אוֹ דִּילְמָא שַׁרְבִיט שֶׁמַּחֲזִיק מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ קָאָמַר:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ז:
ב מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ז:
ג מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ז:
ד מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ו:
ה מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' טו:
ו מיי' פכ"ה מהל' מכירה הל' ב, סמג עשין פב, טוש"ע חו"מ סי' ריד סעי' א ב:

מסורת הש"ס

א משנה בבא בתרא; בבא בתרא קלח:; נזיר ז:; בבא בתרא עא.; בבא בתרא סד.

רבינו גרשום

שבזכר ושבנקבה [מיבעי ליה]. כדכתיב באורייתא והיה [ערכך] הזכר ואם נקבה היא אלא ש"מ לפירקא ליוצא דופן קא מיירי:
[קיימא תילתא. דכתיב מבן עשרים שנה עד בן ששים שנה ואם נקבה היא והיה ערכך שלשים שקל וכתיב בבת ס' שנה ומעלה לנקבה עשרת שקלים דהיינו תילתא:
זכר לא קאי אתילתא. דכתיב מבן עשרים שנה עד בן ששים חמשים שקל ואילו בבן ששים שנה ומעלה כתיב חמשה עשר שקל דהיינו בציר מתילתא]:
פאחא בביתא. מוקש:
סימא בביתא. מטמון שמשמרת כל מה שיש בבית:
הדרן עלך השג יד
האומר משקלי עלי. לתת להקדש:
אם כסף. נדר נותן כסף משקלו:
על מרפיקו. עד בית שחיו שהוא הכתף וכמה שמכניס ידו לחבית יוצאין המים:
ושוקל. ונוטל בשר חמור וגידים ועצמות כנגד היד ונותן לחבית עד שתתמלא שיגביהו המים על למעלה ואח"כ יוציא [בשר חמור לחוץ היינו משקל ידו] ולפי אותו המשקל יתן:

וכי היאך אפשר לכוין [בשר כנגד בשר]. ליתן בשר חמור כנגד בשר ועצמות כנגד עצם שבזרוע. שמא זרוע העצם יותר מזה העצם ושוקל יותר:
אלא שמין את היד. אומדין את היד כמה היא ראויה לשקול בלא משקל:
אפי' בכל דהו. כלומר באיזה דבר שירצה שרגילין בני אדם לשוקלו:
[כופרא. זפת]:
דכייל. מודד:
[שמכי. בצלים]:
שדו תרי תלתא. לויתור לגירומין:
קמ"ל. דלא בטיל ופטר נפשיה בהו:
[מעשה לסתור. רישא אמרת הא משקלי עלי סתם פטר נפשיה בכל דהוא והשתא אמרת דנתנה משקלה זהב:
כי אמרה סתם לפי כבודו (אמרינן) [אמדינן] ליה. אם הוא עשיר (אמרינן) [אמדינן] ליה לאמור שבמשקלות:
קומתי עלי. כלומר לתת שיעור קומתי של כסף או של זהב להקדש:
נותן שרביט. של כסף עד שאינו נכפף מעצמו הואיל ואמר קומתו כלומר דבר שיכול לקיים מעצמו שאינו נכפף:
מלא קומתי [עלי נותן שרביט הניכפף]. כלומר כיון דאמר מלא קומתי בלבד שיהא ארוך כמותי קאמר אפי' דקה:

[הוא דאמר כר' עקיבא. רב יהודה:
לא את הבור ולא את הדות. לענין מכירה תנן בבבא בתרא. לא מכר לא את הבור ולא את הדות] אע"פ שכתב לו עומקה ורומה. של חצר ויש לומר שהללו בעומקה הן:
[וצריך ליקח לו דרך. מוכר מלוקח שילך בה לבורו דמוכר בעין יפה מוכר ולא שייר לעצמו דרך]:
וחכ"א אינו צריך. ליקח לו דרך דמוכר בעין רעה מוכר ושייר לעצמו דרך]:
ומודה ר' עקיבא בזמן שאמר לו [מוכר ללוקח] כל הבית אני מוכר לך [חוץ מבור ודות. זה שאינו צריך ליקח לו דרך] מה טעם הואיל ולא היה צריך לומר חוץ מזה ואמר לכך אמר לשייר לו דרך:
אף כאן. כלומר הואיל ואינו צ"ל אלא קומתו עלי ואמר מלא קומתי לפחות קאמר:
לטפויי מילתא קאמר. כלומר לכך הוסיף בדבורו. ואיכא דאמרי איפכא קומתי עלי נותן שרביט הנכפף מלא קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף דכל לישנא (בתרא) [יתירא] לטפויי מלתא אתא:
עומדי מהו. אמר עומדי עלי [מהו] יש בלשון הזה לשון נדרים או לא:

א"רוחבו" מהו? "שיבתו" מהו? "עוביו" מהו? "היקיפו" מהו? תיקו. (א)משקל ידי עלי וכו'. תנו רבנן: "משקל ידי" ו"משקל רגלי עלי", רבי יהודה אומר: מביא חבית וממלא מים, ומכניס בידו עד האציל, וברגל עד הארכובה. (ב)ושוקל בשר חמור גידים ועצמות, ונותן לתוכה עד שתתמלא, ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר, שנאמר: "אשר בשר חמורים בשרם". באמר לו רבי יוסי: היאך אפשר לכוין בשר כנגד בשר, גידים כנגד גידים, עצמות כנגד עצמות? אמר לו רבי יהודה: אומדין. אמר לו רבי יוסי: עד שאומדין, ימודו את היד. ורבי יהודה: כמה דאפשר עבדינן. גבידו עד האציל, ורמינהו: קידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק. דדאורייתא עד הפרק, בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ודאורייתא עד הפרק? והא גבי תפילין דכתיב "ידך", ותנא דבי מנשה: "ידכה" — זו קיבורית! דאורייתא — קיבורית כולה, בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, וקידוש ידים ורגלים במקדש — הילכתא גמירי לה. הברגל עד הארכובה, ורמינהו: "רגלים" — פרט לבעלי קבין! בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ודאורייתא — פרט לבעלי קבין? והא גבי חליצה, דכתיב: "רגלו", ותנא: חלצה מן הארכובה ולמטה — חליצתה כשרה! (ג)שאני התם, דאמר קרא: "מעל רגלו". אי הכי, למעלה מהארכובה נמי? "מעל", ולא מעל דמעל. אמר רב פפא: שמע מינה, האי איסתוירא עד ארעא נחית, דאי סלקא דעתך מיפסק פסיק, הוה ליה איסתוירא "מעל", ושקא "מעל" ד"מעל". רב אשי אמר: אפילו תימא מיפסק פסיק, כל דבהדי כרעא ככרעא דמי. זמתני' "דמי ידי עלי" — שמין אותו כמה הוא שוה בידו ובלא יד. זה חומר בנדרים מבערכין. גמ' היכי שיימינן ליה? אמר רבא: אומדין אותו אומד של נזקין. אמר ליה אביי: מי דמי? התם גברא זילא הוא, הכא גברא שביח הוא. אמר אביי: אומדין כמה אדם רוצה ליתן בעבד העושה מלאכה בידו אחת לעושה בשתי ידיו. ידו אחת מאי ניהו, ואידך פסיקא? היינו הך! אלא, ידו מוכתבת לרבו ראשון. בעי רבא: אמדוהו אומד של נזקין, ואמר "דמי עלי", מהו? מי אמר: הא אמדוהו חדא זימנא, או דילמא שאני אומדנא דבי עשרה מאומדנא דבי תלתא? אם תמצא לומר: שאני אומדנא דבי עשרה מאומדנא דבי תלתא, אמר: "דמי עלי" ואמדוהו, וחזר ואמר: "דמי עלי", מהו? הכא ודאי אמדוהו בי עשרה, או דילמא שבח ביני וביני? אמר: "דמי עלי", ולא אמדוהו, וחזר ואמר: "דמי עלי", מהו? הכא ודאי בחד

רחבי: עלי מהו מי הוי משמע שרביט רוחב לוגמתי או הוי משמע שרביט ארוך כמלת רחבי: היקיפי מהו מי יהיב שרביט נכפף וארוך כמלת היקפו או דילמא שרביט עב כהקיפו בעי למיתב. תיקו: אגיל מרפק: על הארכובה ומכאן ולמעלה לא הוי רגל אלא ירך: על הפרק מקום חיבור הכף והזרוע. אלמא יד לא הוי אלא על הפרק דהא יד כתיב בקרא: לשון בני אדם קרוי יד על האציל: קיבורא ברלו"ן בלע"ז בגובה הזרוע רחוק מן האציל מעט: רגלים שלש רגלים בשנה: פרט לבעלי קבין מי שנחתך רגלו בפרק ראשון סמוך לשוקו וחוקק קב מקבל כתיתין ונותן שוקו לתוכה וקורין אשקנ"א שפטור מן הראיה דאין לו רגל. אלמא לא מיקרי רגל אלא על פרק א' שקורין קביל"א: חליצה למי שנחתך רגל ונשתייר בו קצת מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה. אלמא על הארכובה הוי רגל וליחייב בראיה: מעל רגלו משמע מה שעל רגלו דהיינו שוק על הארכובה: ש"מ מלמעלה חשיב שוק על הארכובה מעל דמעל: האי איסתוירא קביל"א על ארעא נחית שאין בה אלא פרק עליון המחוברת עם השוק אבל למטה אין בה פרק אלא מעגל כף הרגל הוא דאי ס"ד למטה נמי פסיק הוה ליה איסתוירא כו': מתני' זה חומר בנדרים מבערכין דאילו אמר בערכין ערך ידי עלי ערך רגלי עלי לא אמר כלום אלא א"כ אמר דבר שהנשמה תלויה בה: גמ' אומד של נזקין כמו שאומדין אדם שקיטע לו חבירו ידו שמין אותו כעבד הנמכר בשוק כמה היה יפה קודם לכן וכמה הוא יפה עכשיו: התם גברא זילא הוא שכבר נקטעה ידו ואפי' תחילת דמיו שאומדין עתה כמה היה יפה קודם לכן אין נישומין אלא בזול שהרי רואין אותו מזולזל: הכא גברא שביחא הוא ששתי ידיו שלימות וצריך לשום כמה הוא יפה עכשיו שיקדיש דמיו וכמה הוא יפה אם יחתכו ידיו: ידו אחת מאי ניהו ואידך פסיקא כלומר כמה הוא עושה מלאכה בידו אחת שהאחרת קטועה היינו אומד של נזקין: ידו מוכתבת לרבו ראשון שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני דהשתא שיימינן כגברא שביחא: אמדוהו אומד של נזקין שחבל בו חבירו ואמדוהו כמה היה יפה וכמה הוא יפה: ואמר דמי עלי ולא אמר ערכי עלי מיבעי תו למישיימיה או לא: אומדנא דבי עשרה שהאומר דמי עלי נישום בעשרה כדתנן פ"ק דסנהדרין (דף ב.) הקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן ואומד של נזקין בשלשה כדתנן גזילות וחבלות בשלשה:

ושוקל בשר חמור גידים ועצמות ונותן לתוכה עד שתתמלא ותימה לר' אלחנן כיון דשקל כבר בשר חמור כנגד משקל ידו אמאי נותן עוד בשר חמור בחבית והיה נראה לו לה"פ דשוקל בשר גידין חמור כשנותן בשר לתוך המים עד שתתמלא ונותן קודם לתוך המים הבשר עד שתתמלא החבית ואח"כ שוקל כנגד ידו ואני מצאתי בשם ר"י דזקא נקט שוקל מעיקרא ואח"כ מכניס אבל מכניס מעיקרא לא לפי שהמים נבלעים בבשר ומכבידים אותו יותר מדאי מיד האדם שאין נושא עצמו וחייא קליל ממיתא ודוחק הוא לומר ששוקלין בשר חמור כנגד היד אם הוא נחתך ששוקל יותר משהיה מחובר לגוף לגמרי: רגלים פרט לבעלי קבין הקשה רבינו אלחנן היכי משמע מהכא דרגל קרי עד האיסתוירא ודילמא היינו טעמא שאינו יכול לישען עליו ואפי' קרית נמי רגל עד הארכובה וכי הא ממעטינן נמי בחגיגה פ"ק (דף ג. ושם) חיגר וסומא מפני שאינו יכול לילך ולישען בלי מקל ותירץ דהתם בחגיגה איכא שני דרשות מרגלים דהאלא דריש חיגר וסומא מטעם שאינן יכולין לילך ולישען בלא שום דבר אע"פ שיש להם רגל והאלא דריש רגלים פרט לבעלי קבין מטעם שאין לו רגל: חלצה שנחתכה הרגל ונשתייר מעט מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה לי' רש"י. ולא נהירא שהרי ביבמות (דף קג. ושם) אמר דאפי' חלצה למי שנחתכה רגלו חליצתה פסולה לכך צריך לפרש דמיירי הכא מקשרי הרצועות של המנעל שאם קשרן מהארכובה ולמטה כשרה דהוי שפיר וחלצה נעלו מעל רגלו אבל אם קשרן למעלה חליצתו פסולה דאין זה מעל רגלו: התם גברא זילא הוא פירש"י שכבר נקטעה ידו ואפי' תחילת דמיו שאומדין [עתה כמה היה יפה] קודם לכן אין שמין אלא בזול שהרי רואין אותו מזולזל וקשה לר"י על פירוש זה מאי שנא מנולד הא רחמנא אמר בנולד (שמות כ"א:ל') ונתן פדיון נפשו שיש לו ליתן כל דמיו ה"נ גבי נזיקין שאמר הכתוב לשום כל דמיו משלם ועוד קשה מאי היא דקאמר לקמן ואידך פסיקא היינו הך פי' ששמין יד העבד כמי שאין לו אלא יד אחת והאחרת נפסקת היינו הך דאומד של נזיקין אדרבה לאו היינו של נזיקין דהא נזיקין שיימינן פחות מכדי שוויו של חיים שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס אבל הכא גבי עבד אע"ג דידו אחת נפסקה מ"מ המלאכת ידו אחת אנו שמין משלם וגברא שביח הוא ונראה לר"י דהכי פי' אמר לו אביי מי דמי התם גברא זילא הוא גבי נזקין שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס יותר משהיה לו יד ונקשר ולפיכך יש לו לשום לפי הזלזול אבל הכא גבי נודר גברא שביח הוא שהרי שתי ידיו שלימות הילכך שמין אותו פחות משוויו ושמין אותו כמו שהיתה ידו מוכתב למלכות (אחר): או דילמא שאני אומד דבי עשרה כדתניא בפ"ק דסנהדרין (דף טו. ושם) הקרקעות כו' וכהן ואדם כיוצא בהן משום דעשרה כהנים כתיבי בפרשה כדפירש"י והקשה רבינו אלחנן אמאי אין צריך יותר מעשרה והא בית דין שקול הוא וכל מילתא דתלויה בסברא צריך הכרע והכי נמי קרי ליה בית דין ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ויהא י"א שבכל בתי דינין של ממון ודיני נפשות אמר אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד כבפ"ק דסנהדרין (דף ב:) [וע"ע תוס' מגילה כ"ג: ל"ה עשרה]:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:
ב מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:
ג מיי' פו' מהל' ברכות הל' ד, טוש"ע או"ח סי' קסב סעי' א:
ד מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' ב, טוש"ע או"ח סי' כז סעי' א:
ה מיי' פב' מהל' חגיגה הל' א:
ו מיי' פד' מהל' יבום וחליצה הל' טז, טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' לה:
ז מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:

מסורת הש"ס

א משנה ערכין
ב תוספתא ערכין
ג יבמות קג.

רבינו גרשום

[על האציל. היינו מרפיקו]:
זכר לדבר. שנמשל בשר חמור לבשר אדם [לפיכך אומדין כבשר חמור]:
כמה דאפשר. לשעורי במים ובאומד משערינן:
וביד עד האציל. למימרא דעד האציל קרי [יד]:
עד הפרק. [עד מקום] שכלה פיסת יד:
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ועד האציל קורין בני אדם יד:
זו קיבורית. שקורין שורין אלמא דעד התם קרוי יד מדאורייתא:
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ועד האציל קורין יד היינו למעלה מקיבורת:
א) נראה דצ"ל והא דבחידוש ידים ורגלים הוא עד הפרק הילכתא וכו'. ועד הפרק הלכתא גמירי לה:
[רכובה. ייגויל בלע"ז]:
רגלים פרט לבעלי קבין. מה שכתוב שלש רגלים לומר שמי שיש לו רגלים יעלה לרגל פרט למי שיש לו רגל של עץ והיינו קבין שחוקק כעין קב ומניח שוקו בו ואמאי פטור הא עדיין נשאר לו רגל עד הארכובה) נראה דצריך לעיין בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ועד התם קרי אינשי רגל. לעד התם קרי [אינשי] רגל:
[מן הארכובה חליצתה כשרה אלמא לעד הארכובה איקרי רגל מן התורה]:
מעל רגלו. של מעלה מרגלו יכולה לחלוץ:
[איסתוירא. שקורין קאבילא]:
על ארעא נחית. ואין בו פיסוק על סוף העקב:
ושוק מעל למעל. שוק הוא ענס שמגיע על הארכובה:
[זה חומר בנדרים מבערכין. שבערכין אם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום:
יתנו יורשין. שהערך הוא קצוב בתורה]:
אומד של נזיקין. [שאומדים כמה רוצה אדם ליתן יותר בעבד שיש לו יד יותר מעבד שאין לו אלא יד אחת כמו שאומדים בנזיקין]. כדתנן נזק כיצד קיטע את ידו רואים אותו כאילו הוא [עבד] נמכר כמה היה יפה וכמה הוא יפה:
התם. בנזיקין:
גברא זילא. שקטועה ידו הילכך שיימינן ליה [בגברא] זילא ששמין אותו בעבד קטוע שכיון שקטוע הוא מזולזל הוא ופוחתין דמיו:
הכא. באומר דמי ידי [עלי]:
גברא שביחא הוא. אדם שלם הוא שאם ישומו אותו [עכשיו] כמה הוא שוה שלם וכמה הוא שוה קטוע יעלו דמיו הרבה עכשיו כשעדיין הוא שלם אבל אם ישומו אותו כאדם קיטוע שהוא מזולזל כמה הוא שוה עכשיו וכמה הוא שוה קודם לכן יפחתו דמיו של זה יותר ממה שאם ישומו אותו בעצמו שהוא שלם ונמצא הקדש מפסיד:
אלא אמר אביי אומדין. אותו כאיש שלם כמה אדם רוצה כו':
עושה מלאכה בידו אחת מאי ניהו אילימא דאידך [ידו] פסוקה. קטועה היינו הך דאמרי ברישא אומד של נזיקין:
[אלא אידך] ידו מוכתבת לרבו ראשון. שמשמכרו רבו ראשון שייר לעצמו ידו אחת שיעשה מלאכת רבו בה ועבד שלם הוא:
[אמדוהו אומד של נזיקין. כגון שהזיק ושמוהו:
ואמר דמי עלי מהו. מי צריך לאומדו עוד או אינו צריך:
שאני אומדנא דבי עשרה. דבערכין צריך עשרה בני אדם לאומדו דעשרה כהנים כתובים בפרשה ואומד של נזיקין בג' בתי דינין סגיא:
או דילמא] שבח ביני ביני. [שוב] משנאמד בראשונה וצריך לשומו עוד:

תורה אור השלם

[יחזקאל כג, כ]
[שמות ל, יט]
[שמות יג]
[שמות יג, ט]
[שמות כג, יד]
[דברים כה]
[דברים כה, ט]

גליון הש"ס

מתני' זה חומר. עי' זבחים דף צד ע"ב תוס' ד"ה אלא:

מסורת הש"ס

א לעיל ו:
ב לעיל ה:; סנהדרין יד:
ג משנה ערכין
ד כתובות מו:; תוספתא ערכין

תורה אור השלם

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה [ויקרא כז, ב]

בְּחַד זִימְנָא אָמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דִּבְזֶה אַחַר זֶה נָדַר, תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דִּבְזֶה אַחַר זֶה נָדַר תְּרֵי זִימְנֵי אָמְדִינַן לֵיהּ, אָמַר: "שְׁנֵי דָּמַי עָלַי" בְּבַת אַחַת, מַהוּ? הָכָא וַדַּאי בְּבַת אַחַת נָדַר, בְּבַת אַחַת אָמְדִינַן לֵיהּ, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּקָאָמַר "שְׁנֵי", כְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּקָאָמַר "שְׁנֵי" כְּזֶה אַחַר זֶה דָּמֵי, אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: הָא אֲמִיד מֵאֵלָיו וְקָאֵי, אוֹ דִלְמָא בָּעֵינַן כַּוָּונָה לְאוּמְדָּנָא? פְּשׁוֹט מִיהָא חֲדָא, דִּתְנַן: "דְּמֵי עָלַי" וּמֵת — לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. וְאִי סָלְקָא דַעְתָּךְ אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו הָוֵי אוּמְדָּנָא, הָא אֲמִיד וְקָאֵי, מִי אִיכָּא גַּבְרָא דְּלָא שָׁוֵי אַרְבְּעָה זוּזֵי? אֲמָדוּהוּ מֵאֵלָיו — נְחֵית לְאוּמְדָּנָא, "דָּמַי עָלַי" — לָא נְחֵית לְאוּמְדָּנָא.

[א,ב]מַתְנִי' חוֹמֶר בָּעֲרָכִין מִבַּנְּדָרִים, כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: "עֶרְכִּי עָלַי" וָמֵת — יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, "דָּמַי עָלַי" וָמֵת — לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. [ג]"עֵרֶךְ יָדִי", וְ"עֵרֶךְ רַגְלִי עָלַי" — לָא אָמַר כְּלוּם. "עֵרֶךְ רֹאשִׁי", וְ"עֵרֶךְ כְּבֵידִי עָלַי" — נוֹתֵן עֵרֶךְ כּוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ — נוֹתֵן עֵרֶךְ כּוּלּוֹ. [ד,ה]"חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי" — נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ, "עֵרֶךְ חֶצְיִי עָלַי" — נוֹתֵן עֵרֶךְ כּוּלּוֹ, "חֲצִי דָמַי עָלַי" — נוֹתֵן חֲצִי דָמָיו, "דְּמֵי חֶצְיִי עָלַי" — נוֹתֵן דְּמֵי כוּלּוֹ. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ — נוֹתֵן דְּמֵי כוּלּוֹ. [ו]הָאוֹמֵר: "עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", מֵת הַנּוֹדֵר וְהַנִּידָּר — יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין. "דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", וּמֵת הַנּוֹדֵר — יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, מֵת הַנִּידָּר — לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. [ז]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: חוֹמֶר בַּנְּדָרִים מִבַּעֲרָכִין, שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאֵין נִדּוֹנִים בְּהֶשֵּׂג יָד, מָה שֶׁאֵין כֵּן בָּעֲרָכִין. חוֹמֶר בָּעֲרָכִין מִבַּנְּדָרִים, כֵּיצַד? אָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי" וָמֵת — יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, "דָּמַי עָלַי" וָמֵת — לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין, שֶׁאֵין דָּמִים לַמֵּתִים. [א]אָמַר "עֶרְכִּי עָלַי" וָמֵת — יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין. שְׁמַע מִינַּהּ מִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין? שָׁאנֵי הָכָא, דְּמִלְוָה כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה הִיא. שְׁמַע מִינַּהּ: מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא? הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין. דִּכְוָותַהּ גַּבֵּי "דָּמַי עָלַי" שֶׁעָמַד בַּדִּין, אַמַּאי לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשִׁין "דָּמַי עָלַי"? מְחוּסַּר אוּמְדָּנָא. "עֶרְכִּי עָלַי" — לֹא מְחוּסָּר וְלֹא כְלוּם. עֵרֶךְ יָדִי וְרַגְלִי עָלַי וְכוּ'. אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: וְנוֹתֵן דָּמֶיהָ. וְהָא "לֹא אָמַר כְּלוּם" קָתָנֵי! לֹא אָמַר כְּלוּם לְרַבָּנַן, וְנוֹתֵן דָּמֶיהָ לְרַבִּי מֵאִיר. [ב]הָא אַמְרַהּ חֲדָא זִימְנָא, דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֵרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי" נוֹתֵן דָּמָיו! מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים, אֲבָל הָכָא מִיטְעָא קָטָעֵי, דְּסָבַר כִּי הֵיכִי דְּאִיכָּא "עֵרֶךְ רֹאשִׁי" וְ"עֵרֶךְ כְּבֵידִי", אִיכָּא נָמֵי "עֵרֶךְ יָדִי" וְ"עֵרֶךְ רַגְלִי", אֲבָל דְּמֵי לָא קָאָמַר — קָא מַשְׁמַע לַן. [ג]"עֵרֶךְ רֹאשִׁי" וְ"עֵרֶךְ כְּבֵידִי" — נוֹתֵן עֵרֶךְ כּוּלּוֹ. מַאי טַעְמָא? "נְפָשׁוֹת" קָאָמַר רַחֲמָנָא. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ וכו'. לְאֵתוֹיֵי מִן הָאַרְכּוּבָּה וּלְמַעְלָה. [ד]חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי נוֹתֵן כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: "חֲצִי עֶרְכִּי עָלַי" — נוֹתֵן חֲצִי עֶרְכּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקֶה וְנוֹתֵן עֵרֶךְ שָׁלֵם. לוֹקֶה?! אַמַּאי? אָמַר רַב פָּפָּא: לוֹקֶה בְּעֵרֶךְ שָׁלֵם, מַאי טַעְמָא? גְּזֵירָה "חֲצִי (עֶרְכִּי) [עֶרְכּוֹ]" אַטּוּ "עֵרֶךְ חֶצְיוֹ", וְעֵרֶךְ חֶצְיוֹ הָוֵי דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ. "חֲצִי דָמַי עָלַי" — נוֹתֵן כּוּ'. "דְּמֵי חֶצְיִי עָלַי" — נוֹתֵן דְּמֵי כוּלּוֹ, מַאי טַעְמָא? "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת" כְּתִיב. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, לְאֵתוֹיֵי מִן הָאַרְכּוּבָּה וּלְמַעְלָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּעֲרִיךְ חֲצִי עֵרֶךְ כְּלִי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן דָּמָיו, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמַר כְּלוּם. רָבָא חֲלַשׁ, עוּל לְגַבֵּיהּ אַבָּיֵי וְרַבָּנַן, וְיָתְבִי וְקָאָמְרִי: בִּשְׁלָמָא רַבִּי מֵאִיר קָסָבַר אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לָא שְׁנָא כּוּלּוֹ וְלָא שְׁנָא חֶצְיוֹ. אֶלָּא רַבָּנַן מַאי קָסָבְרִי? אִי אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה — אֲפִילּוּ כּוּלּוֹ נָמֵי, וְאִי אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה — אֲפִילּוּ חֶצְיוֹ נָמֵי! אֲמַר לְהוּ רָבָא וְאַבָּיֵי: רַבָּנַן דְּהָכָא כְּרַבִּי מֵאִיר סָבְרִי לַהּ, וְסָבְרִי לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. סָבְרִי לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: "אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה". וְסָבְרִי לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים; כּוּלֵּיהּ אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוֹבֵי, פַּלְגֵיהּ לָאו אוֹרְחֵיהּ לְאִיתְנַדּוֹבֵי. הָאוֹמֵר "עֶרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", וּמֵת הַנּוֹדֵר כּוּ'. מַאי נִיהוּ? שֶׁעָמַד בַּדִּין. הַיְינוּ הָךְ! סֵיפָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, דָּמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלָיו, וּמֵת הַנּוֹדֵר — יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים.

מַהוּ

רש"י

בחד זימנא אמדינן ליה פי שנים בדמים יתן: אמדוהו מאליו בלא שום צורך אלא לשום דברים בעלמא ועשרה היו שם מהו: פשוט מהא מתני' חדא מהני בעיות: שאין דמים למתים ומעיקרא לא ידעינן כמה שוה: הא אמיד וקאי דהא אין לך אדם שאינו שוה ד' זוזי: לא נחית לאומדנא שלא נאמד מעולם אלא השתא הוא דאמדינן ואנן אומדנא בעינן: מתני' ערכי עלי דבר קצוב הוא הלכך יתנו היורשין: שאין דמים למתים והא דתניא בב"ק (דף כז.) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק התם הוא טעמא משום דמשעתא דאזיק רמי עליה לשלומי כשעת היזק והיא שעתא דאחזקיה חי הוא אבל דמי עלי שאינו נודר אלא מה שישומוהו ב"ד והרי לא בא לידי כך שהרי מת לא יתנו היורשין: נותן ערך כולו בערכך נפשות כתיב: ערך חציי עלי הוי כערך ראשי וערך כבידי דהוי דבר שהנשמה תלויה בו: דמי חציי עלי נותן דמי כולו דהא תניא בפרק השג יד (לעיל ערכין יח.) הקשתה דמים לערכין לידון בכבודו: גמ' על בהמה אם אמר דמי בהמתי עלי אבל ערך אינו אלא באדם: ואינן נידונין בהשג יד שאם אמר דמי עלי ואין ידו משגת יתן הכל לכשיוכל: ש"מ מלוה על פה כו' ופלוגתא היא בכמה דוכתי: ש"מ מלוה הכתובה כו' ופלוגתא היא במס' בכורות בפ' יש בכור לנחלה (דף מט:): כשעמד בדין וחייבוהו קודם מותו הל"ל כמלוה בשטר: אמאי לא יתנו יורשין הרי אמדוהו ב"ד: מחסרא אומדנא שחייבוהו לשלם ולא הספיקו לאומדו עד שמת: לא אמר כלום לרבנן דאמרי בפ"ק (לעיל ערכין ה.) אדם מוציא דבריו לבטלה: נותן דמיו ואוקימנא בפ"ק דאליבא דר"מ אמרה: אבל דמי לא קאמר והלכך לא ליתיב דמי קמ"ל: נדר בערכך הוקשו נדרים לערכין: ל"ש כולו ול"ש חציו ואשמועינן בחציו וכ"ש בכולו דאע"ג דלאו אורחא לאינדובי חצי דמי כלי אפ"ה יהיב וכ"ש כולו: אפי' כולו נמי אפי' אמר ערך כלי זה עלי ליפטר: סברי לה כר"מ ומש"ה לא פליג בכולו: ר"ש פוטר האומר הרי עלי מנחה מן השעורין בפ"ב דמנחות (דף קג.): מאי ניהו שעמד בדין כלומר מתני' דקתני יתנו היורשין היכי מיתוקמא בע"כ כשעמד בדין קודם מותו כדאוקמא לרישא ואמאי הדר קתני לה:

תוספות

אמדוהו מאליו מהו מי אמרי' כו' הא בעיא לא אתיא בהוא תמצא לומר כמו ההיא דלעיל ולבדה היה יכול לשאלה אלא שרוצה לערבה עם שאר הבעיות: דמי עלי ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו' והא דתניא בב"ק (דף כז. ושם) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק פי' ששמין אותו לאחר מיתה כמה היה שוה מחיים גזירת הכתוב היא אבל הכא אינו נודר אלא דמים שישומוהו בב"ד והוא לא בא לידי שומא שהרי הוא מת לא יתנו יורשין את דמיו: ת"ר חומר בנדרים מבערכין כו' תימה אמאי לא פריך אמתני' דקתני זה חומר בנדרים מבערכין זה חומר ותו לא והא איכא תני דברייתא דהכא כה"ג פריך בב"מ פרק הזהב (בבא מציעא דף נז:) גבי הא דקאמר זה חומר בהקדש מבהדיוט ופריך זה חומר ותו לא והאיכא טובא לפרוך הכא הכי וי"ל דהתם ליכא חידוש למנוא חומרא בהקדש מבהדיוט דמדין הוא דיש לנו להחמיר טפי בהקדש מבהדיוט ומש"ה קא מתמה עליה הש"ס זה חומר ותו לא והא איכא טובא אבל הכא דאיכא רבותא דמחמיר טפי בנדרים מבערכין מש"ה לא שייך למיפרך עליה זה חומר ותו לא דתנא ושייר: ואין נידונין בהשג יד כבערכין וקשה שהרי הקשנו לעיל (ערכין ד' יח.) דמים לערכין מרגלית לקלים ואין היקש למחצה ואיכא למימר דאיכא אד מיעוטא דכתיב יעריכנו הכהן גבי ערכין דמשמע ליה ולא לאחר וגבי ערכין נידון בהשג יד כאשר יעריכנו הכהן ולא גבי נדרים: לאתויי מן הארכובה ולמעלה וא"ת אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר י"ח טריפות וי"ל דאיכא רבותא בהאי טפי לאפוקי לר"ש דאמר (חולין דף מב:) יכולה היא ליכות ולחיות: ת"ר המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו ה"ג ברוב הספרים ולא נראה דא"כ מאי קאמר בסמוך פלגיה לאו אורחיה לאינדובי ואמאי אין דרך להתנדב חצי שוויה של כלי לכך נראה לר"י דה"ג המעריך ערך חצי כלי והשתא ניחא דקאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי דחצי כלי אין שוה כלום ומשום הכי קאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' כא:
ב מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' כב:
ג מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' א:
ד מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ב:
ה מיי' פב' מהל' ערכים וחרמין הל' ד:
ו מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' כג:
ז מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' א:
ח מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ב:
ט מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ט:
י מיי' פה' מהל' מחוסרי כפרה הל' יא:

רבינו גרשום

אמדוהו מאליו שלא אמר דמי עלי:
שאין דמים למתים. שאין אדם יכול לידע מאחר שמת כמה הוא שוה כשהוא חי:
מי איכא גברא דלא שוה ד' זוזי כשהוא חי והוה כי אמיד וליתבו יורשין (לא) דמי:
אמדוהו מאליו נחית לאומדנא. ולקקלו בו כמה היה שוה:
דמי עלי. ומת לא נחית מעיקרא לאומדנא גמורה הלכך לא יתנו היורשין:
ואין נידון בהשג יד. אלא נותן כל מה שיש לו וחוזר ונותן כשיהא לו:
שאני הכא דמלוה הכתובה בתורה היא. דכיון שאמר ערכי עלי כבר כתוב בתורה כמה צריך ליתן:
[בשעמד בדין. וחייבוהו ליתן וכל העומד לגבות כגבוי דמי:
מחוסר אומדנא. בשעמד בדין ולא אמדוהו ומת ולא אמר כלום:
א)נראה לחסר כאן וצ"ל ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום. דאין הנשמה תלויה בו: ונותן דמיה. של יד כלומר וכו'. דאין הנשמה תלויה בו:
ונותן דמיה. של יד כלומר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וידוע שאין ערך ליד וגמר ואמר לשום דמים ונותן דמיה:
לר"מ דאמר בפירקין קמא המעריך פחות מבן חודש ר"מ אומר נותן דמיו כו':
מיטעא קא טעי דסבר כו'] אבל דמי לא. כלומר לשום דמים לא מתכוין ולא ליתן דמיה קמ"ל:
לאתויי מן הארכובה ולמעלה. שאם אמר ערך רגלי עלי מן הארכובה ולמעלה נותן ערך כולו:
[מ"ט נדר בערכך כתיב כלומר כל שישנו בערכין ישנו בדמים דהיינו נדר]:
וחכ"א לא אמר כלום. כשהעריך חצי כלי אבל העריך כלי שלם נותן את דמיו:
[סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה היכא דהתנדב כדרך המתנדבים להעריך כולו פלגיה לאו אורחא לאינדובי הלכך לא אמר כלום דסבר לה כר' שמעון]:
מאי ניהו. האומר ערכו של פלוני עלי [ומת הנודר והנידר. אמאי יתנו היורשין בשעמד בדין המעריך קודם שמת]:
היינו הך. בשמעתין לעיל אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשין ואוקימנא בשעמד בדין:

מַהוּ דְּתֵימָא, כֵּיוָן דְּלָא אֲמָדוּהוּ לָא אִישְׁתַּעְבּוּד נִכְסֵי, קָא מַשְׁמַע לַן: כֵּיוָן דְּעָמַד בַּדִּין אִישְׁתַּעְבּוֹדֵי אִישְׁתַּעְבּוּד נִכְסֵי, וְאוּמְדָּנָא גַּלּוֹיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא. (א)מַתְנִי׳ "שׁוֹר זֶה עוֹלָה", וּ"בַיִת זֶה קָרְבָּן", וּמֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת — פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", וּ"בַיִת זֶה עָלַי קָרְבָּן", מֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת — חַיָּיב לְשַׁלֵּם. (א)(ב)גְּמָ׳ אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמַר "דְּמֵי שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", אֲבָל אָמַר "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה", כֵּיוָן דְּאָמַר "זֶה" וָמֵת — אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ, "עָלַי לַהֲבִיאוֹ" קָאָמַר. (ב)(ג)(ג)מֵיתִיבִי: שׁוֹר זֶה עוֹלָה — הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב — אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. "שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה" — הַשּׁוֹר הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב — חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. מִי אַלִּימָא מִמַּתְנִיתִין, דְּאוֹקֵימְנָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי"? הָכָא נָמֵי דְּקָאָמַר "דְּמֵי". וְהָא מִדְּסֵיפָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי", רֵישָׁא דְּלָא קָאָמַר "דְּמֵי"! דְּקָתָנֵי סֵיפָא: דְּמֵי שׁוֹר עוֹלָה — הַשּׁוֹר חוּלִּין וְאֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, מֵת אוֹ נִגְנַב — אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ, אָבֵל חַיָּיב בְּאַחְרָיוּת דָּמָיו! רֵישָׁא וְסֵיפָא דְּקָאָמַר "דְּמֵי", רֵישָׁא דְּאָמַר: "יִקְדַּישׁ הַשּׁוֹר לְדָמָיו", וְסֵיפָא דְּקָאָמַר: "לִכְשֶׁיָּבֹאוּ דָּמָיו יִקְדְּשׁוּ". וְהָא אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָא מַנִּי? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לַהּ רָמֵי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא: כְּמַאן? כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם? אֲמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא כְּמַאן? (ד)וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ אַהָא, הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וְנִתְנַגַּע, אַף עַל פִּי שֶׁחֲלָטוֹ כֹּהֵן, אוֹמֵר לוֹ: "הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ", נְתָצוֹ — חַיָּיב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת.

הִקְדִּישׁוֹ

מהו דתימא אע"ג דעמד בדין נודר קודם מותו הואיל ולא אמדו נידר בחיי נודר לא אשתעבדו נכסי ליתמי: גלויי מילתא בעלמא הוא לנגלות מהו חייב והואיל ונידר קיים אמדינן ליה: מתני' ובית זה קרבן לבדק הבית: ונפל הבית קודם שהחזיק בו גזבר: גמ' לא שנו דכי אמר עלי חייב לשלם אלא דאמר דמי עלי דאם אבד השור הדמים לא אבדו דהא לא אמר דמים הללו ולא היו בעין: עלי להביאו לטרוח על שיתקרב: ה"נ דקאמר דמי וכדאוקימנא לקמן דאמר יקדש שור זה לדמיו והדמים עלי עולה הלכך השור קדוש דהאמר יקדש השור ואם מת חייב באחריותו דהאמר עלי והכא ליכא למימר כדאמר לעיל דהתם כיון דאמר זה למפטר נפשיה מאחריות אתי ועלי אטורח הבאה קאי אבל הכא דלא הוו דמים קמיה ולא אמר הללו גאי עלי אאחריות קאי ואי דקאמר זה הכי קאמר שור זה יהא קדוש על שאמכרנו ואביא דמיו: השור חולין דלא הקדיש אלא מעות דמי השור לכשימכר: אינו חייב באחריותו שהרי לא נמכר ונמצא שלא הקדיש כלום: אבל חייב באחריות דמיו אם נמכר השור וקדשו הדמים ואבדו חייב באחריותו: רישא דאמר יקדש השור לדמיו והלכך חייב באחריותו שהרי חל קדושת דמים על השור והוא קיבל עליו אחריות דמיו ואי עלי אחריות הוי הואיל ואדמים קאי ודמים לא הוו קמיה לימא הללו: סיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו הלכך אינו חייב באחריותו דכיון דמת השור ולא בא לכלל דמים נמצא שלא הקדיש כלום: ר"מ היא דתניא הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי כו' ר"מ אומר מקודשת: ואיכא דמתני לה להא דרב יהודה לאביי ורמי בר חמא: אע"פ שחלטו כהן שאמר טמא הוא ועומד לנתץ כל זמן שלא נתצו אומר לו משכיר לשוכר הרי שלך לפניך ולא אשכיר לך בית אחר שהרי בית שהשכרתי לך קיים: נתצו כהן חייב משכיר להעמיד בית אחר לשוכר דמשום מזליה דמשכיר הוא שנחשד על הגזל או על גרות העין:

אמר ר' חייא בר רב ל"ש אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה אבל אמר שור זה עלי עולה כיון דאמר זה ומת אינו חייב באחריותו עלי להביאו קאמר כלומר לטרוח על שיתקרב וא"ת א"כ רישא דמתני' דקתני שור זה עולה מת השור פטור מלשלם [לאשמועינן] אפילו אמר עלי (נראה כן) הדין [כן] דפטור מלשלם כדמסיק ר' חייא בר רב ואור"י דכולה מתני' בין רישא בין סיפא מיירי דאמר דמי וה"פ דמתני' דמי שור זה עולה דמי בית זה קרבן מת השור נפל הבית פטור מלשלם כיון דלא אמר עלי אבל אמר דמי שור זה עלי עולה דמי בית זה עלי קרבן מת השור ונפל הבית חייב לשלם והכי איתא בפ"ק דר"ה (דף ו. ושם) איזהו נדר ואיזהו נדבה נדר דאמר עלי נדבה דאמר הרי זו מה בין נדר לנדבה נדר מת או נגנב חייב באחריותו נדבה מת או נגנב אינו חייב באחריותו והא דתניא במתני' שור זה נראה דרבותא אשמועינן דאע"ג דאמר זה כיון דאמר עלי חייב באחריותו ואר"י דלכאורה משמע דכי אמר דמי שור זה עלי עולה גוף השור הוא חולין ואין בו קדושה דדמי לאומר דמי שור של פלוני עלי דגוף השור הוא חולין דאין אדם מקדיש שור חבירו ולא דמי למקדיש זכר לדמיו דאמר בתמורה (דף יט: ושם) דקדוש קדושת הגוף דמגו דנחתא ביה קדושת דמים נחתא ביה קדושת הגוף דהתם מיירי כדאמר יקדש שור זה לדמיו וה"נ איתא בסמוך בשמעתין דכי אמר יקדש השור לדמיו דגוף השור קדוש:

מיתיבי שור זה עולה כו' שור זה עלי עולה השור הקדש ומועלין בו מת או נגנב (אינו) חייב באחריותו אלמא לא אמרינן עלי להביאו קאמר וקשיא לר' חייא ומשני מי אלימא ממתניתין דאוקימנא דקאמר דמי הכא נמי דקאמר דמי וקשה לפי מה דפי' דגופו חולין והא ברייתא קתני דשור קדוש ולפי מה לפירש"י הכא ניחא דזה לשונו הכא נמי דקאמר דמי וכדאוקימנא לקמן דקאמר יקדש השור לדמיו והדמים עלי עולה הלכך השור קדוש דהא אמר יקדש השור ואם מת חייב באחריותו דהא עלי אמר והכא לא אמר עלי להביאם קאמר דכיון דלא הוו דמים קמייה ולא אמר דמים הללו עלי עולה ליכא למימר כדאמר לעיל דהתם כיון דאמר זה למפטר נפשיה מאחריות קאתי ועלי אטורח הבאה קאי אבל הכא דלא הוו הדמים קמייה ולא אמר הללו וגאי עלי אאחריות קאי והא דקאמר זה ה"ק שור זה יהיה הקדש על שאמכרנו ואביא דמיו. עכ"ל רש"י: והא מדסיפא דקאמר דמי רישא דלא קאמר דמי דקתני סיפא כו' וה"ה דהוה מצי למיפרך בהדיא מסיפא דמתני' לפי מה דפי' ר' חייא בר רב דקתני בסיפא דמי זה עלי עולה השור חולין ואין מועלין בו מת או נגנב אינו חייב באחריותו ובמתני' תנן דחייב לשלם אלא לפי מה שהתחיל להקשות מרישא סיים קושייתו עלה ולפי התירוץ ניחא הכל [אבל] קשיא על הא דאיתא בפ' בתרא דחולין (דף קלט. ושם) המקדיש מנה לבדק הבית ונגנב או שאבד רבי יוחנן אמר חייב באחריותו עד שיבא ליד הגזבר ורשב"ל אמר כל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה דכתיב לה' הארץ ומלואה וקלשי בדק הבית אע"ג דאמר עלי לא מחייב והא תנן האומר שור זה עולה בית זה קרבן מת השור ונפל הבית פטור לשלם שור זה עלי עולה בית זה עלי קרבן מת השור ונפל הבית חייב לשלם ומאי קפריך הא לרשב"ל מיירי כשהפריש המנה שהקדיש ומש"ה קאמר דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה ואינו חייב לשלם והיא דמתני' בשלא הפריש כלום ומש"ה קתני דחייב לשלם דהא אוקימנא דהשור גופיה חולין ונראה דלית ליה להאי סוגיא דהתם הא דר' חייא בר רב דמוקי למתני' בדמי לכך נראה לר"י דהכא במתני' דגוף השור קדוש כמו מקדיש זכר לדמיו דקדוש קדושת הגוף ולא דמי לאומר שור חבירו עליו דאין גופו קדוש דהתם אין אדם יכול להקדיש ממון חבירו ומיהו כל מה דמני למתפים ביה הוא מתפים אבל הכא שהשור שלו כי אמר דמי שור זה עלי עולה גוף השור קדוש והשתא ניחא דפריך בפרק בתרא דחולין (ג"ז שם) מהאי מתני' ארשב"ל דכיון דגוף השור קדוש הוי כמו הפרישו ודמי למקדיש מנה לבדק הבית וניחא נמי בשמעתין דפריך מברייתא דשור זה עלי עולה וכו' ומשני דקאמר והשור הוי הקדש כדקתני וה"נ מתני' הוי גוף השור הקדש ומיהו תימה קצת אמאי צריך לאוקמי כדמסיק רישא דאמר יקדש שור לדמיו בלא"ה נמי כיון דאמר דמי שור זה עלי עולה הוי גוף השור הקדש וי"ל דה"פ רישא כי הוה אמר יקדש שור לדמיו והוי שור הקדש ועי"ל דהא לאר"ח בר רב לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה פי' דאמר יקדש שור לדמיו ודמיו עולה והוי גוף השור קדוש ובהכי ניחא כולה שמעתא וניחא נמי האי לפ"ב דחולין (ג"ז שם) ופריך ממתני' דהכא אר' שמעון בן לקיש דכיון דגוף השור קדוש הוי כאילו הפריש ודמי למקדיש מנה לבדק הבית: אע"פ שחלטו כהן אומר לו הרי שלך לפניך אור"י דמהכא משמע דבית מנוגע המוחלט מותר בהנאה ומש"ה אומר לו הרי שלך לפניך דלדמי נהא דתנן פרק המקבל (ב"מ עח. ושם) שכר חמור והבריקה או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך דאי אמרינן דבית המוחלט אסור בהנאה אם כן הוי כי מתה או נשברה דתנן התם חייב להעמיד לו חמור אחר וקשה למורי מהא דאמר בתורת כהנים גבי בגדים צרעת ממארת תן בה מארה שלא יהנה ממנו משמע דאסור בהנאה וכן משמע בפרק מצות חליצה (יבמות קג:) א"ר פפא משמיה דרבא [סנדל] המוסגר לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה סנדל המוחלט לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה פסולה ופרש"י שם דסנדל המוסגר לא תחלוץ בו לכתחלה משום גזירה דסנדל המוחלט מיהו אם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו אלמא משמע סנדל המוחלט אסור בהנאה וי"ל דאין הכי נמי דהוא אסור בהנאה והא דאמר הכא דאומר לו הרי שלך לפניך היינו כגון דא"ל בית זה וכיון דהוא בעין אינו חייב להעמיד לו בית אחר מיהו הוא הפסיד שכרו והוי כמו מתה או נשברה דאמר התם חייב להעמיד לו חמור אחר ופרש"י שם או יפסיד שכרו:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ו:
ב מיי' פב' מהל' מעילה הל' ב:
ג מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ה:

רבינו גרשום

אישתעבד נכסי. להקדש:
ואומדנא כיון דלאו בנודר תליא אלא בנידר מאי דרמי עליה לנודר לשלומי חייבוהו ב"ד ויורשין חייבין ואומדנא גלוי מלתא בעלמא הוא דכל אדם יכול לאומדו אפילו אינו ב"ד ומה שיאמר שום אדם שהיה שוה יתנו הנודר אבל (כאומר דתלוי עליו) [כאומר דמי עלי] ומת כיון דהוא גופיה בעי אומדנא ולא אמדוהו יורשין פטורין:
ובית זה קרבן. לדמיו:
פטור. מלשלם שהרי אמר זה ולא קבל עליו אחריותו:
אבל אמר עלי. קיבל עליו אחריותו וחייב לשלם:
לא שנו. דחייב באחריותו:
אלא דאמר דמי שור זה עלי. כלומר שאם (נגנב) [ויגנב] אתחייב בדמיו:
[עלי להביאו קאמר אם יהיה]:
מת או נגנב חייב באחריותו. [כיון דאמר עלי] אע"ג דלא אמר דמי:
[השור חולין. שלא הקדישו אלא דמיו] (אינו חייב באחריותו דדמי השור קאמר וכיון דמת אין דמים למתפס כדאמרינן במתני' דמי עלי ומת לא יתנו היורשין):
רישא דאמר יקדש השור עלי לדמיו. דכיון דאמר יקדש השור קדוש השור ומועלין בו וכיון דאמר לדמיו היינו דאמר מת או נגנב חייב באחריותו:
[וסיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו כשימכר דכיון דלא אמר יקדש השור לפיכך לא קדש ואין חייב באחריותו]:
והא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. והיכי קדשי הני דמים לכשיבואו:
ר' מאיר היא. [דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם] במס' קדושין:
ונתנגע. ברשות השוכר אע"פ שחלטו הכהן ואסור בהנאה:
א)נראה לנ"ל אומר לו משכיר לשוכר הרי שלך לפניך מה ששכרת. [אפי' משכיר לשוכר]. שאין יכול לומר הרי שלך לפניך מה ששכרת:
נתצו. כהן:

מסורת הש"ס

א חולין קלט.
ב מנחות קח:
ג תוספתא ערכין
ד תוספתא בבא מציעא

(א)הִקְדִּישׁוֹ הַדָּר בּוֹ — מַעֲלֶה שָׂכָר לַהֶקְדֵּשׁ. הִקְדִּישׁוֹ הַדָּר בּוֹ? הֵיכִי מָצֵי מַקְדִּישׁ לֵהּ? "אִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, מָה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ — אַף כֹּל בִּרְשׁוּתוֹ! הָכִי קָאָמַר: הִקְדִּישׁוֹ מַשְׂכִּיר — הַדָּר בּוֹ מַעֲלֶה שָׂכָר לַהֶקְדֵּשׁ. אהִקְדִּישׁוֹ מַשְׂכִּיר, הֵיכִי דָּיַיר בֵּיהּ? בִּמְעִילָה קָאֵי! וְתוּ מַעֲלֶה שָׂכָר לַהֶקְדֵּשׁ? כֵּיוָן דִּמְעַל בֵּיהּ, נָפֵיק לֵיהּ שָׂכָר לְחוּלִּין! דְּאָמַר: "לִכְשֶׁיָּבֹא שְׂכָרוֹ יִקְדַּשׁ", וְהָא אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם! אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָא מַנִּי? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לַהּ רַב מָרִי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא: כְּמַאן? כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם? אֲמַר לֵיהּ: וְאֶלָּא כְּמַאן?! בג(ב)מַתְנִי' חַיָּיבֵי עֲרָכִין — מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, חַיָּיבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת — אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, חַיָּיבֵי עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים — מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן. ד(ג)אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִרְצוֹנוֹ", כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר: "רוֹצֶה אֲנִי". וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּגִיטֵּי נָשִׁים, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר: "רוֹצֶה אֲנִי". גְּמָ' אָמַר רַב פָּפָּא: פְּעָמִים שֶׁחַיָּיבֵי חַטָּאוֹת מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, חַיָּיבֵי עוֹלוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן. ה־ז(ד)חַיָּיבֵי חַטָּאוֹת מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן בְּחַטַּאת נָזִיר, דְּכֵיוָן דְּאָמַר מָר: "אִם גִּילַּח עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָצָא, וְאִם נִזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים הוּתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִיטַּמֵּא לְמֵתִים" — פָּשַׁע בַּהּ וְלָא מַיְיתֵי. חַיָּיבֵי עוֹלוֹת — אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן בְּעוֹלַת יוֹלֶדֶת. (ה)מַאי נִיהוּ דְּאַקְדְּמֵיהּ קְרָא, וְהָאָמַר רָבָא: לְמִקְרָאָהּ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב! אֶלָּא בְּעוֹלַת מְצוֹרָע, דְּתַנְיָא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ עִיכַּבְתּוֹ, כָּךְ עוֹלָתוֹ עִיכַּבְתּוֹ. (ו)וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה, תָּנוּ רַבָּנַן: "יַקְרִיב אוֹתוֹ" — מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, יָכוֹל בְּעַל כָּרְחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִרְצוֹנוֹ", הָא כֵּיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר "רוֹצֶה אֲנִי". אָמַר שְׁמוּאֵל: עוֹלָה צְרִיכָה דַּעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִרְצוֹנוֹ". מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? תְּנֵינָא: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִרְצוֹנוֹ"! חלָא צְרִיכָא, דְּפָרֵישׁ לֵיהּ חַבְרֵיהּ. מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי בָּעֵינַן דַּעַת מִדִּידֵיהּ, אֲבָל מִדְּחַבְרֵיהּ לָא? קָא מַשְׁמַע לַן, זִימְנִין דְּלָא נִיחָא לֵיהּ דְּלִיכַּפַּר בְּמִידֵּי דְּלָא דִּידֵיהּ. (ז)מֵיתִיבִי: "חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי"

לְדַעַת

רש"י

הִקְדִּישׁוֹ הַדָּר בּוֹ וְכוּ' קס"ל שֶׁהַדָּר בּוֹ הִקְדִּישׁוֹ: [נָפֵיק לֵיהּ שָׂכָר לְחוּלִּין] ונ"ל לל"ג שָׂכָר וה"ג כֵּיוָן דִּמְעַל נָפֵיק לֵיהּ לְחוּלִּין כְּלוֹמַר מִשֶּׁנֶּהֱנֶה בְּתַשְׁמִישׁ הַבַּיִת וּמָעַל יָצָא הַבַּיִת לְחוּלִּין כִּדְתְנַן (מְעִילָה דַּף יט:) אֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּמוּקְדָּשִׁין אֶלָּא בִּבְהֵמָה וּכְלֵי שָׁרֵת בִּלְבַד וְקֶרֶן וְחוֹמֶשׁ אִית לֵיהּ לְשַׁלּוֹמֵי וְלָא שָׂכָר לְהֶקְדֵּשׁ דְּכָל מִידֵּי דְּהֶקְדֵּשׁ מִכִּי מָעַל בֵּיהּ נָפֵיק לְחוּלִּין דְּאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה (דַּף יח.) אֵין מְעִילָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁינּוּי וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיִּמְעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּיי' וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְהַיְינוּ שִׁינּוּי שֶׁמּוֹצִיאוֹ מֵהֶקְדֵּשׁ לְחוֹל: לִכְשֶׁיָּבֹא שְׂכָרוֹ יִקְדַּשׁ הַשָּׂכָר וְהַבַּיִת לֹא הִקְדִּישׁ: מַתְנִי' מְמַשְׁכְּנִים אוֹתָן עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. אע"ג דִּשְׁלָמִים מְכַפֶּרֶת עֲשֵׂה הוֹאִיל וְלָאו חוֹבָה הִיא עָלֶיהָ לָא חֲשִׁיב לָהּ כַּפָּרָה וְאָתֵי לְשַׁהוּיֵי הִלְכָּךְ מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן: גמ' מִשְּׁלָשְׁתָּן חַטָּאת אוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים דְּג' קָרְבְּנוֹת כְּתוּבִין בּוֹ וְאָמְרִי' בְּסִפְרֵי דְּבֵי רַב וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי: בְּעוֹלַת יוֹלֶדֶת דְּלָא מִשְׁתַּרְיָא בְּקָדָשִׁים עַד דְּמַיְיתָא לָהּ: מַאי נִיהִי דְּאַקְדְּמֵיהּ קְרָא כְּלוֹמַר מַאי טַעְמָא אֲמַרְתְּ דְּעוֹלָתָהּ מְעַכַּבְתָּהּ מִשּׁוּם דְּאַקְדְּמֵיהּ קְרָא עוֹלָה מִקַּמֵּי חַטָּאת דִּכְתִיב תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וְגוֹ': וְהָאָמַר רָבָא לְמִקְרָאָהּ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב שֶׁתְּהֵא נִקְרֵאת בְּמִקְרָא תְּחִילָּה וְלֹא שֶׁתִּקְרַב תְּחִילָּה בְּפֶרֶק כָּל הַתָּדִיר בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים (דַּף צ.): דְּאַפְרִישׁ לֵיהּ חֲבֵירוֹ שֶׁהָיָה זֶה חַיָּיב עוֹלָה וּבָא חֲבֵירוֹ וְהִפְרִישָׁהּ מִשֶּׁלּוֹ לְכַפָּרָתוֹ שֶׁל זֶה וְקָאָמַר שְׁמוּאֵל דִּבְעֵינַן שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַמִּתְכַּפֵּר: מִדִּידֵיהּ כְּגוֹן הֵיכָא דְּכ"ע מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי:

תוספות

הָכִי קָאָמַר הִקְדִּישׁוֹ מַשְׂכִּיר הַדָּר בּוֹ מַעֲלֶה שָׂכָר לַהֶקְדֵּשׁ תֵּימַהּ דְּהָכָא מַשְׁמַע דְּמַשְׂכִּיר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ בֵּיתוֹ אַחַר שֶׁהִשְׂכִּירוֹ אע"ג דְּמִשְׁתַּעְבֵּד לַשּׂוֹכֵר וּבִכְתוּבּוֹת פ' אַף ע"פ (כְּתוּבּוֹת דַּף נט:) (וְשָׁם) אָמַר הָא לָא דָּמְיָא אֶלָּא לְאוֹמֵר שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה תִּקְדּוֹשׁ דְּקָדְשָׁה מַשְׁמַע דַּוְוקָא מִשּׁוּם דְּקָאָמַר לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה אֲבָל לְאַלְתַּר לָא מָצֵי מַקְדִּישׁ לָהּ הָכָא נָמֵי לָא מָצֵי מַקְדִּישׁ לֵיהּ וּבְפֶ' אֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (ב"מ עג:) (וְשָׁם) אָמְרִינַן רַב מָרִי בַּר רָחֵל מַשְׁכֵּן לֵיהּ הָהוּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּיתָא אֲזַל זַבְּנֵיהּ לְרָבָא נְטַר שַׁתָּא וּשְׁקַל אַגַר בֵּיתָא אַמְטֵי לֵיהּ לְרָבָא א"נ הַאי דְּלָא אַמְטְיוֹהִי אַגַר בֵּיתָא עַד הָאִידָּנָא מִשּׁוּם דַּהֲוָה מַשְׁכַּנְתָּא וְלָא הֲוָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים מְסַלֵּק לֵיהּ הַשְׁתָּא נִיסְקֵיל [מַר] אַגַר בֵּיתָא מַשְׁמַע דְּיָכוֹל הַלֹּוֶה לִמְכּוֹר וא"כ אַמַּאי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ מִיַּד וְאוֹר"י דְּכֵן הַדִּין הַמּוּתָּר יוֹתֵר מִכְּנֶגֶד מְעוֹתָיו הוּא יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ וְלִמְכּוֹר מִיַּד וְהָא דְּקָאָמַר הָתָם לִכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה דְּמַשְׁמַע אֲבָל הַשְׁתָּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ הַיְינוּ כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַקְדִּישׁ הַכֹּל וְהָהִיא דְּאֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (שָׁם) זָבִין לוֹ הַמּוּתָּר וְהָכָא יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ הַמּוּתָּר וְהָא דְּקָאָמַר הַדָּר בּוֹ מַעֲלֶה שָׂכָר לַהֶקְדֵּשׁ הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּיֵשׁ לוֹ לַהֶקְדֵּשׁ שׁוּתָּפוּת עִמּוֹ וְאֵין כָּל אֶחָד יָכוֹל לְבָרֵר חֶלְקוֹ וְיֵשׁ מְחַלְּקִין בֵּין מַשְׂכִּיר לְלֹוֶה דְּלַוְקָא לֹוֶה שֶׁלֹּא תַּחֲזוֹר אֵלָיו עוֹד בְּלֹא פֵּרָעוֹן מָעוֹת הַהוּא וַדַּאי לָא מָצֵי לְהַקְדִּישׁ אֲבָל מַשְׂכִּיר שֶׁלְּאַחַר הַשְׁלָמַת זְמַן הַשְּׂכִירוּת תַּחֲזוֹר לוֹ בְּחִנָּם יָכוֹל הוּא לְהַקְדִּישׁ מִיהוּ הַהִיא דְּאֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ לָא מִיתָּרְצָא בְּהָכִי מִיהוּ תֵּימַהּ דְּאַשְׁכְּחַן בְּעָלְמָא הִקְדִּישׁ לֹוֶה וְחַיָּין לֹוֶה מַשְׁמַע דְּמָצֵי מַקְדִּישׁוֹ וּמְחַיַּין מִיהוּ ב"ח מוֹצִיאוֹ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ וּמִיַּד הַלּוֹקֵחַ כְּשֶׁיִּרְצֶה לִגְבּוֹת חוֹבוֹ אִם אֵין לוֹ לִגְבּוֹת מִמָּקוֹם אַחֵר מִילֵי דַּהֲוָה אֲעֵשֶׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקִי מְכָרוֹ אוֹ הִקְדִּישׁוֹ לְבַ"ח מוֹצִיא הֵימֶנּוּ מִיהוּ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא גְּבָאוֹ הוּא קָלוֹשׁ וּמָכוּר הָכָא מַשְׁמַע דְּמַשְׂכִּיר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ הָכִי נָמֵי יָכוֹל לֶאֱסוֹר עַל הַשּׂוֹכֵר וְכֵן הֲלָכָה הָכָא מַשְׁמַע דְּאֵין הַשּׂוֹכֵר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ מִדְּפָרִיךְ הַדָּר בּוֹ הֵיכִי מָצֵי מַקְדִּישׁ לֵיהּ אִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ אָמַר רַחֲמָנָא מָה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אַף כֹּל בִּרְשׁוּתוֹ וְקָשֶׁה דִּבְתוֹסֶפְתָּא תַּנְיָא אִם הִקְדִּישׁוֹ שׂוֹכֵר מְקוּדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹמַר הָכָא נָמֵי הַשּׂוֹכֵר מָצֵי מַקְדִּישׁ לֵיהּ כָּל זְמַן שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ וה"ה דְּמָצֵי אָסַר לֵיהּ לְכוּלֵּי עָלְמָא כָּל יְמֵי שְׂכִירוּתוֹ וְהָא דְּפָרִיךְ הָכָא הֵיכִי מָצֵי מַקְדִּישׁ לֵיהּ (וְהַאי) [אַהַאי] דְּקָאָמַר מַעֲלֶה שָׂכָר לַהֶקְדֵּשׁ (הָכָא) פָּרִיךְ וְהָכִי [פָּרִיךְ] הֵיכִי מָצֵי מַקְדִּישׁ לְעִנְיַן דְּמַעֲלֶה שָׂכָר הָא אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ מִיהוּ תֵּימַהּ דְּהָכָא מַשְׁמַע דְּמַשְׂכִּיר מָצֵי מַקְדִּישׁ לֵיהּ וּבְתוֹסֶפְתָּא תַּנְיָא דְּאֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת וְזֶה לְשׁוֹן תּוֹסֶפְתָּא הַשּׂוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ וְעָמַד הַשּׂוֹכֵר וְהִשְׂכִּירָהּ לְאַחֵר רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת שֶׁיֹּאמַר לוֹ אֵין לִי חֶשְׁבּוֹן עִם כָּל אָדָם אֶלָּא עִמְּךָ עָמַד בַּעַל הַבַּיִת וּמְכָרָהּ מְחַשְּׁבִין עִם בַּעַל הַבַּיִת עָמַד בַּעַל הַבַּיִת וְהִקְדִּישָׁהּ אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת עַד שֶׁתַּחֲזוֹר לִרְשׁוּתוֹ וְכָל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מִמֶּנּוּ הֲרֵי זֶה מְקוּדֶּשֶׁת עָמַד הַשּׂוֹכֵר וְהִקְדִּישָׁהּ הֲרֵי זֶה מְקוּדֶּשֶׁת עַד שֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּתוֹ וּמַעֲלֶה שָׂכָר לְהֶקְדֵּשׁ עַד כָּאן לְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא וְיֵ"ל דְּהָא דְּתַנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּאֵין הַמַּשְׂכִּיר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ הַיְינוּ כְּשֶׁהִקְדִּישׁ לוֹ שְׂכָרוֹ וְהָכָא מַיְירֵי בְּשֶׁלֹּא הִקְדִּישׁ שְׂכָרוֹ וה"נ אִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי לְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ וְעָמַד וְהִקְדִּישׁ הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת אֵימָתַי בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִקְדִּישׁ לוֹ שְׂכָרוֹ אֲבָל הִקְדִּישׁ לוֹ שְׂכָרוֹ הֲרֵי זֶה דְּבָרָיו חִנָּם: כִּי דָּיַיר בֵּיהּ בִּמְעִילָה קָאֵי וְאַע"פ שֶׁלֹּא פָּגַם מָעַל כִּדְתְנַן [ר"פ הַנֶּהֱנֶה] (דַּף יח.) הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ פ"פ אַע"פ שֶׁלֹּא פָּגַם מָעַל וְאַע"ג דְּאֵין מוֹעֲלִין בִּמְחוּבָּר לַקַּרְקַע כִּדְאִיתָא בְּמַס' מְעִילָה פֶּרֶק הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ (שָׁם:) י"ל הַךְ סוּגְיָא דְּהָכָא אָתְיָא כְּרַב דְּאָמַר תְּלָשׁוֹ וּלְבַסּוֹף חִבְּרוֹ הָוֵי תָּלוּשׁ כִּדְאָמַר הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבַיִת אֲסָרוֹ וּבְפֶרֶק הַנֶּהֱנֶה (דַּף כ. וְשָׁם) נָמֵי מַיְיתֵי לָהּ לְהַהִיא דְּרַב דְּאָמַר הָתָם וְכֵיוָן דִּבְנֵי לְהוּ מֵיהָא מָעַל: הָכִי גָּרְסִינַן כֵּיוָן דְּמָעַל נָפֵיק לֵיהּ שָׂכָר לְחוּלִּין וְכֵן הוּא בְּרוֹב סְפָרִים וה"פ כֵּיוָן דִּמְעַל כוּ' כְּלוֹמַר שְׂכַר הַבַּיִת נָפֵיק לְחוּלִּין שֶׁהֲרֵי חֲבֵירוֹ הִקְדִּישׁ (הִשְׂכִּיר) אֶת הַבַּיִת וְהוּא לֹא יָדַע וּמָעַל כְּשֶׁדָּר בּוֹ וְנָפֵיק לֵיהּ הַשּׂוֹכֵר בְּתוֹרַת מְעִילָה אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ כֵּיוָן שֶׁמָּעַל נָפֵיק הַבַּיִת לְחוּלִּין וכפרש"י וְקָאָמַר לוֹ ר"ת אָמַר עַל הַהִיא דְּתַנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא דִּמְעִילָה (פ"ב) בֶּקַע בְּקַרְדּוֹם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּבָא חֲבֵירוֹ וּבָקַע בּוֹ וּבָא חֲבֵירוֹ וּבָקַע בּוֹ כּוּלָּם מָעֲלוּ וּבְשִׁילְהֵי פֶּרֶק הַנֶּהֱנֶה (מְעִילָה יט:) תְּנַן אֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּקָדָשִׁים אֶלָּא בִּבְהֵמָה וּכְלֵי שָׁרֵת הַיְינוּ דִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף לֹא מִתְחַלֵּל ע"י מְעִילָה כְּמוֹ קְדוּשַּׁת דָּמִים וְקַרְדּוֹם לָאו הַיְינוּ כְּלֵי שָׁרֵת אֶלָּא קְדוּשַּׁת דָּמִים הוּא וְלֹא יֵחָשֵׁב כְּלֵי שָׁרֵת מִטַּעַם שֶׁמֵּבִיא אֲחֵרִים לִידֵי קְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיָּבֹא לִידֵי קְדוּשַּׁת הַגּוּף דְּמֵהַאי טַעְמָא חָשְׁבִינַן שְׁאָר כְּלֵי שָׁרֵת קְדוּשַּׁת הַגּוּף:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' ל:
ב מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:
ג מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' יז:
ד מיי' פב' מהל' גירושין הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' קנד סעי' כא:
ה מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' יז:
ו מיי' פח' מהל' נזירות הל' ב:
ז מיי' פח' מהל' נזירות הל' ה:
ח מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' י:

רבינו גרשום

חייב להעמיד לו בית. משכיר לשוכר שאין יכול לומר לו הרי שלך לפניך שהרי נותן]: הקדישו. השוכר: הדר בו. שלא (נתנגע) ברשותו (שלו): כיון דמעל. מה שנהנה ממנו: נפק ליה שכר לחולין דמשום הכי חייב קרבן: [מעילה. הנהנה מקדשי שמים. משום דמפיק קדושה לחולין. כגון דאמר המקדיש הכי] לכשיבואו דמיו יקדשו לא מעל שוב דלא הקדיש בית אלא שכירות הקדיש: חייבי ערכין ממשכנין אותן. [הנזכר] אם ישהה דכיון דלאו לכפרה אתי ולא מהדר ליתנן: [חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין דכיון לכפרת עצמו הן זהיר להביאן: חייבי עולה ושלמים ממשכנין אותן דלא אתי לכפרה ויתרשל להביאן]: אע"פ שאין מתכפר לו. האי מתכפר [לו] לא כפרה ממש אלא אע"פ שאין מתקבלין לרצון עד שיתרצה להביאן מעצמו: שנאמר לרצונו. לפני ה' אפילו הכי ממשכנין אותן [וכופין אותו] עד שיאמר רוצה אני: וכן אתה אומר בגיטי נשים. אע"ג דגט המעושה פסול כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכשר: על אחד משלשתן. [או אעולה או אשלמים או אחטאת יצא] הלכך אם גילח על העולה צריך למשכנו להביא חטאת: בעולת יולדת. שאינה יכולה להביא חטאתה עד שתביא עולתה קודם: [הואיל ואקדמה קרא. דכתיב אחד לעולה ואחד לחטאת ולא פשעה בה: למקראה הקדימה הכתוב. כלומר לקרות העולה קודם לחטאת הקדימה הכתוב אבל להקרבה לא אקדמה: אלא לעולת מצורע. אין צריך למשכן דתניא כו']: עולה צריכה דעת. כלומר המביא עולה צריך להביאה לרצונו: לאפרים ליה חבריה. אם חברו הפרישו בגונו עולה שלא נריך להפרישו לרצונו של נודר: מדידיה. היכא דמפריש משלו אבל כשמפרישה חבירו בשבילו נימא דניחא ליה שחברו מכפר בשבילו ולא בעינן לתשוליה דניחא ליה: קמ"ל. דבעינן לתשוליה דזימנין דלא ניחא ליה לאינש כו' הלכך בעינן לדעתו:

מסורת הש"ס

א בבא קמא סח:; תמורה ט.; חולין קלט.; תמורה כט:
ב בבא קמא מ.
ג יבמות קו.; בבא בתרא מח.; קידושין נ.
ד תוספתא נזיר; נזיר מו.; משנה נזיר
ה תוספתא בבא מציעא
ו ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ג טו; בבא בתרא מח.; ראש השנה ו.; קידושין נ.
ז תוספתא נזיר

תורה אור השלם

[ויקרא כז, ב]
[ויקרא כז, יד]
[ויקרא א]
[ויקרא יב, ו]
[ויקרא א, ג]

לְדַעַת — יָצָא, שֶׁלֹּא לְדַעַת — לֹא יָצָא. "עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי", בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת — יָצָא. [א]אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל: כִּי תַּנְיָא הָהִיא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, דְּאִירַצִּי בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, כִּי קָאָמֵינָא אֲנָא בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה. וּפְלִיגָא דְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: לֹא חִילְּקוּ בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה, אֶלָּא שֶׁחַטָּאת צְרִיכָה דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, וְעוֹלָה אֵין צְרִיכָה דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, אֲבָל בִּשְׁעַת כַּפָּרָה — אִידֵּי וְאִידֵּי לְדַעַת — יָצָא, שֶׁלֹּא לְדַעַת — לֹא יָצָא. מֵיתִיבִי: חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, לְדַעַת — יָצָא, שֶׁלֹּא לְדַעַת — לֹא יָצָא! שְׁמוּאֵל מוֹקֵי לַהּ בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, עוּלָּא מוֹקֵי לַהּ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה. אָמַר רַב פָּפָּא: מַתְנְיָיתָא אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָין, הָא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, הָא בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה. (וְאָמוֹרָאֵי) [לְאָמוֹרָאֵי] נָמֵי לָא קַשְׁיָא: שְׁמוּאֵל מוֹקֵי קַמַּיְיתָא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, בָּתְרַיְיתָא בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, עוּלָּא מוֹקֵי אִיפְּכָא. אָמוֹרָאֵי וַדַּאי פְּלִיגִי. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: מַאי "בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה" דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל? אַף בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה, וְאַף עַל גַּב דְּהָךְ קַמַּיְיתָא תְּיוּבְתֵּיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]וְכֵן בְּגִיטֵּי נָשִׁים כּוֹפִין וְכוּ'. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הַאי מַאן דְּמָסַר מוֹדָעָא אַגִּיטָּא — מוֹדָעֵיהּ מוֹדָעָא. פְּשִׁיטָא? לָא צְרִיכָא, דְּעַשְׂאוּהָ וְאִירַצִּי, מַהוּ דְּתֵימָא: בַּטּוֹלֵי בַּטְלֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. דְּאִם כֵּן, לִיתְנֵי: עַד שֶׁיִּתֵּן! מַאי עַד שֶׁיֹּאמַר? עַד דִּמְבַטֵּל לֵיהּ לְמוֹדָעֵיהּ.

הֲדְרָן עֲלָךְ הָאוֹמֵר מִשְׁקָלִי.

גד(א)מַתְנִי' **שׁוּם** הַיְתוֹמִים — שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ — שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב. [ה]גְּמָ' מַאי שְׁנָא בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים. בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים — דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לְמִיזְבַּן, אָמַר לְהוּ לְפוֹעֲלִים: אֵיזִילוּ סַיְּירוּ לַהּ נִיהֲלַי. בִּשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים — דְּנִידְכַּר דְּאָמַר לְהוּ: נֵיזִיל נִישַׁיְּילִינְהוּ. ו(ב)תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: שׁוּם הַיְתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים. (ג)אוֹמֵר: שְׂדֵה פְּלוֹנִי בְּסִימָנֶיהָ וּבְמִצְרֶיהָ, כָּךְ הִיא יָפָה, וְכָךְ הִיא שׁוּמָא, כָּל הָרוֹצֶה לִיקַּח יָבֹא וְיִקַּח, עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ, וּלְבַעַל חוֹב בְּחוֹבוֹ. לָמָּה לִי לְמֵימַר "עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ"? דְּאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּבַעַל חוֹב, דְּמֵיקֵל בְּזוּזֵי, וְאִיכָּא דְּנִיחָא לֵיהּ בְּאִשָּׁה, דְּשָׁקְלָה עַל יַד עַל יָד.

תָּנוּ

אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל כִּי תַּנְיָא הָהִיא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה (וּבָרַיְיתָא מַיְירֵי בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה) וא"ת אַמַּאי פְּלִיג אַדְּעוּלָּא נוֹקְמָא לְמִילְּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל בִּשְׁעַת כַּפָּרָה וּבָרַיְית' מַיְירֵי בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה וְלָא פְּלִיג אַדְּעוּלָּא וי"ל דִּסְבִירָא לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל מַיְירֵי בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה דְּקָאֵי אַמַּתְנִי' דְּמַשְׁמַע דְּמַיְירֵי בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה מִדְּקָאָמַר חַיָּיבֵי עוֹלוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה:

מַאי בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל אַף בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה וא"ת מ"מ הָא פְּלִיג לִשְׁמוּאֵל צְרִיכָה דַּעַת אַף בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה וכ"ש בִּשְׁעַת כַּפָּרָה וּלְעוּלָּא צְרִיכָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה דַּוְוקָא וְלֹא בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה וְיֵ"ל דְּמ"מ לדכה"ג דִּפְלִיגִי הַשְׁתָּא לָא הֲווּ פְּלִיגִי וְנִרְאֶה לר"י טַעְמָא דִּשְׁמוּאֵל וְעוּלָּא דְּהָא דְּקָאָמַר שְׁמוּאֵל עוֹלָה וּשְׁלָמִים צְרִיכִין דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה מִשּׁוּם דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְהִתְכַּפֵּר בְּמִילְּתָא דְּלָא דִּידֵיהּ אֲבָל בִּשְׁעַת כַּפָּרָה אֵינוֹ צָרִיךְ דְּמִשּׁוּם סְמִיכָה אֵין צָרִיךְ לְדַעְתּוֹ כֵּיוָן דַּאֲנָס בָּאִים לְכַפֵּר עַל חֶטְאוֹ אֲבָל חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁהֵם בָּאִים עַל חֵטְא וּצְרִיכִין לְהִתְוַדּוֹת [בִּשְׁעַת סְמִיכָה בָּעֵינַן [דַּעַת] בִּשְׁעַת כַּפָּרָה וְעוּלָּא סְבִירָא לֵיהּ דַּאֲפִילּוּ בְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים רוֹצֶה לְקַיֵּים מִצְוַת סְמִיכָה הִלְכָּךְ בָּעֵינַן דַּעְתּוֹ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה אֲבָל בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה לָא בָּעֵינַן דַּעַת אֶלָּא בְּחַטָּאת מִשּׁוּם דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ לְכַפָּרָה בְּמִילְּתָא דְּלָאו דִּידֵיהּ אֲבָל עוֹלָה וּשְׁלָמִים דְּלָא לְכַפָּרָה קָאָתֵי כּוּלֵּי הַאי אֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה:

הָאי מַאן דְּמָסַר מוֹדָעָא אַגִּיטָּא מוֹדַעֵיהּ מוֹדָעָא (פְּסַק) לְפִיכָךְ נָהֲגוּ הָעוֹלָם לְבַטֵּל כָּל מוֹדָעֵי וּמוֹדְעֵי דְּאָתוּ מִגּוֹ מוֹדָעֵי בִּשְׁעַת כְּתִיבַת הַגֵּט וּבִשְׁעַת הַנְּתִינָה דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא בִּטֵּל אוֹתוֹ:

מַתְנִי' שׁוּם הַיְתוֹמִים ל' יוֹם וא"ת אַמַּאי נָקַט יְתוֹמִים אֲפִי' כ"ע נָמֵי אִם בָּאוּ בֵּית דִּין לֵירֵד בְּנִכְסֵיהֶן כְּדֵי לִפְרוֹעַ לְאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ אוֹ חוֹבוֹ לב"ח צָרִיךְ שׁוּמַת ב"ד ל' יוֹם כְּדְאִיתָא בְּפֶ' הַמַּפְקִיד (ב"מ לה:) מְאֵימַת אָכִיל פֵּירֵי מִכִּי שַׁלְמֵי יוֹמֵי אַכְרַזְתָּא אַלְמָא לְכָל אָדָם שֶׁבָּא לֵירֵד לְנִכְסֵיהֶן צְרִיכִי שׁוּמַת ב"ד א"כ אַמַּאי נָקַט יְתוֹמִים וי"ל דִּתְנָא יְתוֹמִים לְרְבוּתָא דְּמַהוּ דְּתֵימָא דְּלֶיהֱוֵי יְתוֹמִים כְּהֶקְדֵּשׁ וְלִבְעֵי שׁוּמַת בֵּית דִּין ס' יוֹם קמ"ל דְּשָׁוִין לְכָל אָדָם:

בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים פֵּירוּשׁ בִּשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִים מִמְּלַאכְתָּן וּבִשְׁעַת הַכְנָסָתָן לַמְּלָאכָה וְאֵין זֶה סֵדֶר הַמִּשְׁנָה דְּנָקַט בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב וְרַב יְהוּדָה מְפָרֵשׁ עֶרֶב תְּחִילָּה וְאַחַר כָּךְ בֹּקֶר וְיֵ"ל מִשּׁוּם דְּכֵן הַסֵּדֶר לְפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְבַטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ לְפִיכָךְ אֵין דֶּרֶךְ לְמֵימַר לְהוּ סַיְּירוּהָ נִיהֲלַי דְּאִם לֹא כֵּן לָמָּה לְהַמְתִּין עַד הָעֶרֶב וְנִשְׁאָלֶיהָ לְהוּ מָה רָאוּ הָא כָּל הַיּוֹם יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְשָׁאֳלֵיהּ לְפִיכָךְ הוּצְרְכוּ לְרַב יְהוּדָה לְפָרֵשׁ כֵּן שֶׁבִּשְׁעַת יְצִיאָה מִמְּלַאכְתָּן אֲמַר לְהוּ סַיְּירוּהָ נִיהֲלַי שֶׁאָז אֵין מְבַטְּלִין מִמְּלַאכְתָּם וּלְמָחֳרַת כְּשֶׁנִּזְכַּר מָה דְּאָמַר לְהוּ לְאוֹרְתָא אָזֵיל לְשָׁאוֹל ומש"ה אֵין לְפָרֵשׁ אִיפְּכָא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת הַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתָם וְנִכְנָסִין בִּמְלַאכְתָּן וּבִשְׁעַת הַכְנָסָתָן בְּבֵיתָם וְיוֹצְאִין מִמְּלַאכְתָּן לְפִי דְּאֵין דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּדְפֵירַשְׁנוּ וְעוֹד דְּאֵין לְיַישֵּׁב לְשׁוֹן הַסֵּפֶר עַל זֶה וּבְתוֹסְפוֹת הֶאֱרַכְתִּי הַרְבֵּה בָּזֶה וְהֵבֵיאוּ הַהִיא דְּרֵישׁ הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ פג. וְשָׁם:) רַב אַסִּי אָמַר פּוֹעֵל בִּכְנִיסָתוֹ מִשֶּׁלּוֹ וּבִיצִיאָתוֹ מִשֶּׁל בַּעַל הַבַּיִת: כָּךְ הִיא יָפָה לְהוֹצָאַת תְּבוּאָה וּפֵירוֹת כָּךְ וְכָךְ הִיא שׁוּמָא בְּכָךְ וְכָךְ דָּמִים וְאִם הַמַּלְוֶה רוֹצֶה לְעַכֵּב בְּכָךְ שֶׁשָּׁמוּ ב"ד אֵין צָרִיךְ לְהַכְרִיז אֶלָּא אוֹקִימְנָא לֵיהּ בְּיַד הַמַּלְוֶה מִיַּד:

לְדַעַת שֶׁהוֹדִיעַ אֶת הַמִּתְכַּפֵּר: כִּי תַּנְיָא הַהִיא דְּלָא בָּעֵינַן דַּעַת בְּעָלִים בִּשְׁעַת הַקְרָבָה תַּנְיָא דְּהָא הוֹדִיעוֹ בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה וְאִירַצִּי שֶׁנִּתְרַצָּה בַּדָּבָר: וְכִי קָאֲמֵינָא דְּצָרִיךְ דַּעַת בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה: וְהָא דִּשְׁמוּאֵל דְּבָעֵי דַּעַת בְּהַפְרָשָׁה וְלֹא בְּכַפָּרָה: פְּלִיגָא דְּעוּלָּא דְּאִיהוּ אָמַר אִיפְּכָא: שֶׁלֹּא לְדַעַת לֹא יָצָא אַלְמָא בְּכוּלְּהוּ בָּעֵינַן דַּעַת וְקַשְׁיָא לְתַרְוַויְיהוּ: מַתְנִיָּיתָא אַהֲדָדֵי לָא קַשְׁיָין הָא דְּקָתָנֵי לְעֵיל עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת יָצָא וְהַךְ בָּתְרַיְיתָא דְּקָתָנֵי בְּכוּלְּהוּ שֶׁלֹּא לְדַעַת לֹא יָצָא לָא קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי הָא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה וְהָא בְּהַפְרָשָׁה לְעוּלָּא כִּדְאִית לֵיהּ וְלִשְׁמוּאֵל כִּדְאִית לֵיהּ: אַף בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה דְּבֵין בְּהַפְרָשָׁה בֵּין בְּכַפָּרָה בָּעֵי דַּעַת. וְאע"ג דְּהָוְיָא הַךְ קַמַּיְיתָא תְּיוּבְתֵּיהּ דְּקָתָנֵי דְּעוֹלָה לָא בָּעֲיָא דַּעַת דְּהַאי שִׁינּוּיָא דְּשָׁנֵי הַשַּׁ"ס לְעֵיל אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל כִּי תַּנְיָא הָהִיא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה כּוּ' לָאו מִילְּתָא הִיא קמ"ל רַב פָּפָּא דְּקָאָמַר לְאָמוֹרָאֵי נָמֵי לָא קַשְׁיָין שְׁמוּאֵל מוֹקֵי קַמַּיְיתָא בִּשְׁעַת כַּפָּרָה מִכְּלָל דִּשְׁמוּאֵל בְּכַפָּרָה לָא בָּעֵי דַּעַת וְשִׁינּוּיָא דְּשָׁנִין לְעֵיל שִׁינּוּיָא הוּא: לַעֲשׂוֹתָהּ אַחֲרֵי כֵן: וְאִירַצִּי לָתֵת הַגֵּט וְהַמּוֹדָעָא לֹא בִּיטֵּל: מַהוּ דְּתֵימָא מִסְתָּמָא בָּטְלָה לְמוֹדָעָא קמ"ל רַב שֵׁשֶׁת דְּלָא וּמִמַּתְנִיתִין יָלֵיף טַעְמָא דְּא"כ לִיתְנֵי כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן: מַתְנִי' שׁוּם הַיְתוֹמִים כְּשֶׁבֵּ"ד הַיּוֹרְדִים לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְמוֹכְרָן לְהַגְבּוֹת לְבַעַל חוֹב שָׁמִין אֶת הַקַּרְקַע וּמַכְרִיזִין ל' יוֹם כָּל הָרוֹצֶה לִיקַּח יָבֹא וְיִקַּח: וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ גִּזְבָּר הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁל הֶקְדֵּשׁ: גמ' סַיְּירוּהָ נִיהֲלַי רְאוּ אִם יָפָה הִיא: דְּנִידְכַּר בַּעַל הַבַּיִת בְּאוֹרְתָא מַאי דְּאָמַר לְפוֹעֲלִים בְּצַפְרָא: וְנִישַׁיְּילִינְהוּ אִם יָפָה הִיא: כָּךְ הִיא יָפָה כָּךְ וְכָךְ הִיא עוֹשָׂה תְּבוּאָה: כָּךְ הִיא שׁוּמָא בְּכָךְ וְכָךְ שֶׁשָּׁמְאוּהָ ב"ל: וְיִקַּח ע"מ שֶׁיִּפְרַע לָאִשָּׁה אוֹ לְבַעַל חוֹב: לָמָּה לִי לְאַכְרוֹזֵי עַל מְנָת לִיתֵּן כּוּ': עַל יַד עַל יַד פּוּרְתָּא פּוּרְתָּא וְאִיכָּא לוֹקֵחַ דְּנִיחָא לֵיהּ לִפְרוֹעַ לְבַעַל חוֹב דְּמֵיקֵל בְּזוּזֵי שֶׁנּוֹטֵל זוּזִים שְׁבוּרִים וַחֲסֵרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ סוֹחֲרִים מַקְפִּידִין בְּכָךְ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' י:
ב מיי' פב' מהל' גירושין הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' קלד סעי' א:
ג מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' קט סעי' א:
ד מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כז:
ה מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כז:
ו מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' קט סעי' א:

רבינו גרשום

[לדעת יצא. אם הקריבה לדעתו של מחוייב יצא המחוייב]: אמר לך שמואל כי תניא היא. לעולה בין לדעת ובין שלא לדעת יצא: בשעת כפרה. אינה צריכה דעת הואיל ואירצי בשעת הפרשה שהיה לדעתו ולאי עדיין ניחא ליה באותו (לעת) [עולה]: [וכי אמינא אנא עולה צריך דעת בשעת הפרשה: אידי ואידי אחד חטאת ואחד עולה: שמואל מוקי לה בשעת הפרשה. דלא חלקו ועולא [מוקי לה] בשעת כפרה: מתנייתא אהדדי לא קשיא. קמייתא דתני דבין [לדעת ובין] שלא לדעת יצא בשעת הפרשה. אמוראי ודאי פליגי עולא ושמואל]: אף בשעת הפרשה כלומר דבשעת כפרה נמי והיינו דעולא: ואע"ג דהויא הך קמייתא תיובתיה הא דאמרה דבין לדעת ובין שלא לדעת יצא דאוקימנא בשעת כפרה: קמ"ל. דבשעת הפרשה גרידא קאמר. [וודאי] פליגי: האי מאן דמסר מודעא אגיטא. שהיו אונסין אותו לתת גט ואמר לעדים הוו עדים שאנוס אני: מודעיה מודעא. ולא הוי גיטא: לא צריכא דעשייה אחרי המודעה ואירצי ושתק ונתן בשתיקה: מהו דתימא. מדנתן בטולי בטליה למודעיה: קמ"ל. דלא: דא"כ. דבהכי סגיא בנתינת סתם ליתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר קמ"ל דבטיל למודעיה ויאמר רוצה אני: הדרן עלך האומר משקלי: שום היתומים שלשים יום. כשמצרכין ב"ד למכור מנכסי יתומים או לפרנסה או (לכסות) [לכתובה] או נשום דבר צריך לשומן ולהכריז (כל) שלשים יום [בבקר ובערב] כדמפרש בגמרא אומר שדה פלונית בסימניה ובמצריה כך היא יפה וכך היא שומא כדי שישמעו בנ"א ויבואו ליקח ויוסיף כל אחד על חברו ליתן: ושום ההקדש [ששים יום]. כשרוצין לפדות שדה הקדש: בשעת הוצאת פועלין. לערב כשיוצאין הפועלין ממלאכתן מכריזין כדי שישמעו בעה"ב ויאמר להו [לפועלין] זילו סיירוה ניהלי: ובשעת הכנסת הפועלים. בבקר נמי מכריזין כי היכי דמזכר בעה"ב מה שאמר לפועלים אמש (ניזיל) לנישיילינהו אם ראוה כמה היא יפה: [שדה פלונית כך היא יפה וכך כורין היא עושה וכך היא שומא. כלומר בכך וכך ממון שמוה ב"ד]: דאיכא דניחא ליה. לקנות כדי למיהב [דמיה] לבעל חוב דמיקל בזוזי שמי שפורע [לב"ח] אין מניחין לו כל כך לבדוק אזוזי דאמרי ליה ממאי רשותיך פארי איפרע: ואיכא דניחא ליה ללוקח למיהב דמיה לאשה משום דשקלה על יד על יד כשהיא צריכה להוציא ולא בבת אחת:

מסורת הש"ס

א כתובות ק:
ב תוספתא נזיר
ג לקמן כג:

מסורת הש"ס

א מנחות ז.
ב בבא קמא לט.
ג משנה ערכין; כתובות ק:
ד בבא מציעא עא:
ה בבא קמא לט.

תָּנוּ רַבָּנַן: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שִׁשִּׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ תִּשְׁעִים יוֹם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שִׁשִּׁים יוֹם. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי: הֲלָכָה שׁוּם הַיְּתוֹמִים שִׁשִּׁים יוֹם. יָתֵיב רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין: שִׁשִּׁים קָאָמְרַתְּ אוֹ שְׁלֹשִׁים קָאָמְרַתְּ? אֲמַר לֵיהּ: שִׁשִּׁים. דִּיתוֹמִים אוֹ דְּהֶקְדֵּשׁ? אֲמַר לֵיהּ: דִּיתוֹמִים. כְּרַבִּי מֵאִיר אוֹ כְּרַבִּי יְהוּדָה? אֲמַר לֵיהּ: כְּרַבִּי מֵאִיר, וְהָא רַבִּי מֵאִיר שְׁלֹשִׁים קָאָמַר! [א]אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַב חִסְדָּא: מֵאֲבִימִי קוּלְפֵּי טָאבֵי בַּלְעֵי עֲלַהּ דְּהָא שְׁמַעְתָּא, בָּא לְהַכְרִיז רְצוּפִים — שְׁלֹשִׁים. בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, שִׁשִּׁים, וְאַף עַל גַּב דְּכִי חָשֵׁיב לְהוּ מָר לְיוֹמֵי הַכְרָזָה לָא הָווּ אֶלָּא תְּמָנֵיסַר יוֹמֵי, כֵּיוָן דְּמִשְׁכָא מִילְּתָא שָׁמְעִי אִינָשֵׁי. [ב][ג]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית, אוֹ לִכְתוּבַּת אִשָּׁה. וְרַב אַסִּי מַאי טַעְמָא לָא אָמַר לִכְתוּבַּת אִשָּׁה? דְּהָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְאִידַּךְ? זִימְנִין דְּלָא סָפְקָה. [ג]תְּנַן: שׁוּם הַיְּתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי, מִי צָיֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל. אִי דְּקָאָכֵיל רִיבִּיתָא, מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ? וְאֶלָּא דְּלָא קָאָכֵיל רִיבִּיתָא, וְקָתָנֵי: נִזְקָקִין! בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, מוֹקֵי לַהּ בִּכְתוּבַּת אִשָּׁה, אֶלָּא לְרַב אַסִּי קַשְׁיָא. אָמַר לָךְ רַב אַסִּי: וּלְרַבִּי יוֹחָנָן מִי נִיחָא? מִי שָׁבְקִינַן מְזוֹנֵי דְּוַדַּאי קָא מַפְסְדָא, וְנָקְטִינַן הַכְרָזָה דְּלָא יָדְעִינַן אִי מַרְווּחִינַן אִי לָא מַרְווּחִינַן? [ד]הָא לָא קַשְׁיָא, בְּתוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. אִי הָכִי, אִיזְדְּקוֹקֵי לָא מִיזְדַּקְקִינַן לַהּ, אֶלָּא כֵּיוָן דְּאִיזְדַּקְקִינַן לַהּ מֵעִיקָּרָא, מִיזְדַּקְקִינַן לַהּ לְבַסּוֹף. [ד]מִכָּל מָקוֹם, לְרַב אַסִּי קַשְׁיָא! לְעוֹלָם בְּבַעַל חוֹב גּוֹי, שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אִי הָכִי, רִבִּית נָמֵי לָא לִישְׁקוֹל! שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לְזוֹ, וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לְזוֹ. [ג]תָּא שְׁמַע: "אֵין נִפְרָעִין מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא מִן הַזִּיבּוּרִית". בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי — מִי צָאֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל. אִי אָכֵיל רִיבִּיתָא — מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ? אֶלָּא דְּלָא אָכֵיל רִיבִּיתָא, וְקָתָנֵי: נִזְקָקִין! בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, מוֹקֵי לַהּ בִּכְתוּבַּת אִשָּׁה, אֶלָּא לְרַב אַסִּי קַשְׁיָא. אָמַר לָךְ רַב אַסִּי: וּלְרַבִּי יוֹחָנָן מִי נִיחָא? אִי כְּתוּבָּה, מַאי אִירְיָא מִיַּתְמֵי? אֲפִילּוּ מִינֵּיהּ דִּידֵיהּ נָמֵי בְּזִיבּוּרִית! הָא לָא קַשְׁיָא, רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: כְּתוּבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית, וּמִיַּתְמֵי בְּזִיבּוּרִית. מִכָּל מָקוֹם, לְרַב אַסִּי קַשְׁיָא! לְעוֹלָם בְּבַעַל חוֹב גּוֹי, שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אִי הָכִי, רִבִּית נָמֵי לָא נִישְׁקוֹל! שֶׁקִּיבֵּל לְזוֹ, וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לְזוֹ. תָּא שְׁמַע: עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ. בִּשְׁלָמָא בַּעַל חוֹב, בֵּין מָר וּבֵין מָר — כִּדְשַׁנֵּין. אֶלָּא כְּתוּבָּתָהּ, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן נִיחָא, אֶלָּא לְרַב אַסִּי קַשְׁיָא! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה. הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי, כּוּלְּהוּ נָמֵי כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה. [ה]מָרִימָר אַגְבֵּי (כתובתה) [כְּתוּבָּה] לִגְרוּשָׁה מִנִּכְסֵי דְּיַתְמֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְאַמֵּימָר: וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: "אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִין אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן". רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית, אוֹ לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מִשּׁוּם מְזוֹנֵי! וַאֲפִילּוּ רַבִּי יוֹחָנָן לָא קָאָמַר אֶלָּא בְּאַלְמָנָה, דְּקָמַפְסְדָא מְזוֹנֵי, אֲבָל גְּרוּשָׁה לָא! אֲמַר לֵיהּ: הָא אֲנַן דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם חִינָּא מַתְנִינַן לַהּ. אָמַר רַב נַחְמָן: מֵרֵישָׁא לָא הֲוָה מִיזְדְּקִיקְנָא לְנִכְסֵי יַתְמֵי, כֵּיוָן דִּשְׁמַעְנָא לְהָא דְּרַב הוּנָא חַבְרִין מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: "יַתְמֵי דְּאָכְלִי דְּלָא דִּידְהוּ לֵיזְלוּ בָּתַר שִׁיבְקַיְיהוּ", מִכָּאן וְאֵילָךְ מִיזְדְּקִיקְנָא. מֵעִיקָּרָא מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַב פָּפָּא: פְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה, וְיַתְמֵי לָא בְּנֵי מֶיעְבַּד מִצְוָה נִינְהוּ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: אֵימַר צְרָרֵי אַתְפְּסֵיהּ. [ה]מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה, אִי נָמֵי שַׁמְּתוּהוּ וּמִית בְּשַׁמְתֵּיהּ. שְׁלַחוּ מִתָּם, דְּשַׁמְּתוּהוּ וּמִית בְּשַׁמְתֵּיהּ, וְהִלְכְתָא כְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ.

תְּנַן:

לְהָא שְׁמַעְתָּא דְּרַב חִסְדָּא: קוּלְפֵי טָאבֵי הַכָּאוֹת גְּדוֹלוֹת עַל הֲלָא שְׁמַעְתָּא שֶׁהָיָה מְלַמְּדֵינִי שׁוּם הַיְּתוֹמִים לְרַבִּי מֵאִיר שִׁשִּׁים יוֹם וְהָיִיתִי מַקְשֶׁה לוֹ הָא אָמַר ר"מ שְׁלֹשִׁים וְהוּא אָמַר לִי בָּא לְהַכְרִיז רְצוּפִין שְׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין יְתוֹמִין בֵּין הֶקְדֵּשׁ: וְאִם בָּא לְהַכְרִיז שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי שֶׁהֵם יְמֵי הַדִּין הָוֵי הַשּׁוּם שִׁשִּׁים יוֹם וִימֵי הַכְרָזָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם נָא וַחֲשׁוֹב מִשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת שְׁמוֹנָה שָׁבוּעוֹת הֲרֵי לְךָ נ"ו יָמִים וִיהֵא בָּהֶם י"ו שֵׁנִי חֲמִישִׁי הוֹסִיף עוֹד אַרְבָּעָה יָמִים שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי וַחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת הֲרֵי ס' יוֹם מִשֶּׁהִתְחִיל הַהַכְרָזָה וְיֵשׁ בָּהֶן שְׁמוֹנָה עָשָׂר יְמֵי הַכְרָזָה: אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְמוֹכְרָן: רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְחוּיָּיבִין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מָעוֹת בְּרִבִּית: מִשּׁוּם מְזוֹנֵי לְכָל זְמַן שֶׁאֵינָהּ גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ נִזּוֹנֵית מִשֶּׁלָּהֶם וְהָוֵי פְּסֵידָא לְדִידְהוּ: אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּשָׁקֵיל רִבִּית וּלְהָכִי נִזְקָקִין: מִי צָיֵית לְהַמְתִּין יְמֵי הַכְרָזָתֵינוּ בְּלֹא רִבִּית: בְּתוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ בב"ד דְּכֵיוָן דְּשׁוּב אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת לָא מַפְסְדֵי יְתוֹמִים מִידֵי בְּהַמְתָּנָה: לֹא נִזְדַּקֵּק לָהּ לִפְרוֹעַ כְּתוּבָּתָהּ הוֹאִיל וְעַכְשָׁיו אֵין מְזוֹנוֹתֶיהָ עַל הַיְּתוֹמִים: כֵּיוָן דְּאִזְדַּקְקִינַן לָהּ מֵעִיקָּרָא בִּתְחִילַּת תְּבִיעַת כְּתוּבָּתָהּ לְהַפְסִידָהּ מְזוֹנוֹתֶיהָ: מִזְדַּקְקִינַן לָהּ לְבַסּוֹף לְהַגְבּוֹתָהּ כְּתוּבָּתָהּ: הָא לָא קַשְׁיָא ר"מ הִיא דְּאָמַר כְּתוּבַּת [אִשָּׁה] בְּבֵינוֹנִית מִינֵּיהּ דִּידֵיהּ כְּגוֹן אִם גֵּירְשָׁהּ וקמ"ל דְּמִיַּתְמֵי בְּזִיבּוּרִית: כִּדְשַׁנֵּין בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים: כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה בִּשְׁעַת מִיתָה הוֹדָה אֲבִיהֶם: כּוּלְּהוּ נָמֵי כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה וּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל: גְּרוּשָׁה אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת: הָהִיא דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר כְּתוּבַּת אִשָּׁה מַגְבִּינַן מִיַּתְמֵי: מִשּׁוּם חִינָּא מַתְנִינַן לָהּ כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ הָאֲנָשִׁים חֵן בְּעֵינֵי הַנָּשִׁים וְיִנָּשְׂאוּ לָהֶן וּלְהָכִי אֲפִילּוּ גְּרוּשָׁה נָמֵי: בָּתַר שִׁיבְקַיְיהוּ יָמוּתוּ כַּאֲבִיהֶם שֶׁהִנִּיחַ לָהֶם מָמוֹן זֶה: לָאו בְּנֵי מֶיעְבַּד מִצְוָה נִינְהוּ לִקְטַנִּים הֵן אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ: צְרָרֵי אַתְפְּסֵיהּ אֲבִיהֶם נָתַן לְבַעַל חוֹבוֹ מָעוֹת אוֹ כֶּסֶף וְזָהָב בְּמַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת מִיתָה וְלֹא הִסְפִּיק לִיטּוֹל אֶת הַשְּׁטָר מִיָּדוֹ: דְּשַׁמְתֵּיהּ ב"ד לַאֲבִיהֶן עַל שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵעַ לָזֶה חוֹבוֹ וּמֵת בְּשַׁמְתֵּיהּ דְּהַשְׁתָּא לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לִצְרָרֵי דְּלָא הָיָה פּוֹרְעוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין כְּדֵי שֶׁיַּתִּירוּ נִידּוּיוֹ: שְׁלַחוּ מִתָּם דְּשַׁמְּתֵיהּ וּמִית בְּשַׁמְתֵּיהּ מִיתּוֹקְמֵי כָּל הָנָךְ מַתְנְיָיתָא דִּלְעֵיל דְּאָמְרוּ נִזְקָקִין: וְהִלְכְתָא כְּרַב הוּנָא דְּהֵיכָא דְּלָא שַׁמְּתֵיהּ חָיֵישׁ לִצְרָרֵי:

תְּנַן שׁוּם הַיְּתוֹמִים כו' בְּמַאי עָסְקִינַן אַלֵּימָא בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים מִי צָיֵית וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לֵיהּ לְאוֹתוֹבֵי לְרַב אַסִּי מִמַּתְנִיתִין מִמִּילְּתֵיהּ דְּרַב אַסִּי גּוּפֵיהּ הֲוָה מָצֵי לְמִיפְרַךְ דְּאָמַר דְּאֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא אִם כֵּן רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶם בְּמַאי עָסְקִינַן הַאי דְּאֵין נִזְקָקִין אִילֵּימָא בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים מִי צָיֵית לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ וְאִי בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל מִי שָׁבְקִינַן לֵיהּ דְּקָאָכֵיל רִבִּית וי"ל דְּמִמִּילְּתָא דְּרַב אַסִּי לָא מָצֵי לְמִיפְרַךְ דְּאֶפְשָׁר לְאוֹקְמָהּ בְּלָא תָּבַע לְהוּ וּלְעוֹלָם בב"ח עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַיְירֵי ומשה"ה אֵין נִזְקָקִין לַנְּכָסִים לִפְרוֹעַ הַחוֹב אֶלָּא אִם כֵּן רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן [וְאָז] נִזְקָקִין אֲפִי' לָא תָּבַע לְהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים חוֹבוֹ לְפִי שֶׁלֹּא יַרְבֶּה עֲלֵיהֶן הָרִבִּית אֲבָל מִמַּתְנִיתִין פָּרֵיךְ שַׁפִּיר דְּוַדַּאי מִדְּנָחֲתֵי בֵּית דִּין לְשׁוּם בִּדְתָבַע לְהוּ מַיְירֵי לְפִיכָךְ פָּרֵיךְ אִי בְּבַעַל חוֹב עוֹבֵד כּוֹכָבִים מִי צָיֵית עַל אַחַר הַשְׁלָמַת הַכְרָזָה שֶׁלֹּא לְהַרְבּוֹת הָרִבִּית וְאִי לָא צָיֵית אִם כֵּן שֶׁמָּא יַפְסִידוּ בְּהַאֲרָכַת הַזְּמַן יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיַּרְוִיחוּ דְּוַדַּאי אִי לָא יָדְעִינַן אִי מַרְוְוחִינַן אִי לָא מַרְוְוחִינַן לָא צְרִיכֵי הַכְרָזָה כִּדְקָאָמַר הַשַּׁ"ס בְּסָמוּךְ עַל מִילְּתָא דְּר' יוֹחָנָן: אָמַר רַב נַחְמָן מֵרֵישׁ לָא הֲוָה מַזְקִיקִינַן לְיַתְמֵי כו' מִכָּאן וְאֵילָךְ מַזְקִיקִינַן כו' וַהֲלָכָה כְּרַב נַחְמָן דִּבְדִינֵי דְּנִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים וְהָכִי נָמֵי אִיתָא בְּהַכּוֹתֵב (כְּתוּבּוֹת דַּף פל.) גַּבֵּי הָא דִּתְנַן מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב וְיוֹרְשִׁים וְהָיָה לוֹ מִלְוֶה אוֹ פִּקָּדוֹן בְּיַד אֲחֵרִים יִנָּתֵן לַכּוֹשֵׁל שֶׁבָּהֶם וְאָמַר ר' יוֹחָנָן עֲלָהּ (שָׁם) לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מִשּׁוּם חִינָּא אַלְמָא נִזְקָקִין:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' מלווה ולווה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' קט סעי' א:
ב מיי' פי"ב מהל' מלווה ולווה הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' קי סעי' א:
ג מיי' פי"ח מהל' אישות הל' א, טוש"ע אה"ע סי' צג סעי' ג:
ד מיי' פי"ט מהל' מלווה ולווה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' תיט סעי' ג:
ה מיי' פי"א מהל' מלווה ולווה הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' קח סעי' א:

(א)תְּנַן: שׁוּם הַיְתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי — מִי צָאֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל. בִּשְׁלָמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מוֹקֵי לַהּ בְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה, אֶלָּא לְרַב פָּפָּא — קַשְׁיָא! אָמַר לָךְ רַב פָּפָּא: אִי בָּעֵית אֵימָא — כְּתוּבָּה מִשּׁוּם חִינָּא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא — בְּבַעַל חוֹב גּוֹי שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אִי קִיבֵּל עָלָיו, לִינְטַר לְהוּ עַד דְּגָדְלִי! שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָזוֹ, וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוֹ. תָּא שְׁמַע: עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ, וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב גּוֹי — מִי צָיֵית? אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּבַעַל חוֹב יִשְׂרָאֵל. בִּשְׁלָמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מוֹקֵי לַהּ בְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה. אֶלָּא לְרַב פָּפָּא, בִּשְׁלָמָא כְּתוּבָּה — מִשּׁוּם חִינָּא, אֶלָּא בַּעַל חוֹב קַשְׁיָא! לְעוֹלָם בְּבַעַל חוֹב גּוֹי, וּכְגוֹן שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אִי קִיבֵּל עָלָיו, לִינְטַר לְהוּ עַד דְּגָדְלִי! שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָזוֹ, וְלֹא קִיבֵּל עָלָיו לָזוֹ. (א)(ב)רָבָא אָמַר: מִשּׁוּם שׁוֹבָר. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא: וּמִי חָיְישִׁינַן לְשׁוֹבָר? וְהָתְנַן: הַנִּפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו — לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. (ב)וְאָמַר רַבִּי אַחָא שַׂר הַבִּירָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא לְאַנְטוֹכְיָא, וְאָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כְּתוּבַּת אִשָּׁה מִשּׁוּם חִינָּא, אֲבָל בַּעַל חוֹב — לָא, וְרַבָּה אָמַר רַב נַחְמָן: אֲפִילּוּ בַּעַל חוֹב נָמֵי, וְאִי חָיְישַׁתְּ לְשׁוֹבָר — הָתָם נָמֵי נֵיחוּשׁ! אֲמַר לֵיהּ: הָתָם, כִּדְאָמְרִינַן טַעְמָא, שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵירוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בִּמְדִינַת הַיָּם. אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא: אֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִין, וְאִם אָמַר: "תְּנוּ" — נִזְקָקִין. "שָׂדֶה זוֹ" וּ"מָנֶה זוֹ" — נִזְקָקִין וְאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, "שָׂדֶה" סְתָם וּ"מָנֶה" סְתָם — נִזְקָקִין וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. (ג)אָמְרִי נְהַרְדָּעֵי: בְּכוּלְּהוּ נִזְקָקִין וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, לְבַד מִנִּמְצֵאת שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, דְּאַחְזוּקֵי סָהֲדֵי בְּשַׁקְרֵי לָא מַחְזְקִינַן. אָמַר רַב אָשֵׁי: הִלְכָּךְ אִזְדְּקוּקֵי לָא מִזְדַּקְקִינַן, דְּהָא אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא אֵין נִזְקָקִין, וְאִי מִזְדַּקְקִינַן מוֹקְמִינַן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, דְּאָמְרִי נְהַרְדָּעֵי: בְּכוּלְּהוּ נִזְקָקִין וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, לְבַד מִנִּמְצֵאת שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, דְּאַחְזוּקֵי סָהֲדֵי בְּשַׁקְרֵי לָא מַחְזְקִינַן.

מַתְנִי'

רבא אמר משום שובר ואיכא בינייהו בין רב הונא בריה דרב יהושע דאמר משום נכרי ובין רבא דאמר משום שובר היכא שמסר שטרותיו לאדם אחד בפני עדים ואמר דאין לו שום שטרות כי אם אותם שמסר לו דהשתא לשובר ליכא למיחש שהרי מסר כל שטרותיו לזה ואם איתא דהוה ליה שובר הוה מסר ליה אבל לנכרי מ"מ איכא למיחש: אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ומי חיישינן לשובר והא תנן הנפרעת שלא בפניו כו' ואי חיישינן לשובר הכא נמי ניחוש וא"ת רב הונא בריה דרב יהושע תקשי ליה נמי לנפשיה ניחוש לנכרי וי"ל דהוה פשוט לרב הונא בריה דרב יהושע דמשום נכרי אין למנוע לפרוע שלא בפניו משום שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו ויושב לו במדינת הים אבל משום חששא דשובר לא הוה מסיק אדעתא נומר כן ומשום הכי הקשה לו ניחוש לשובר ותירץ לו התם כדאמרי' שלא יהא כל אחד ואחד כו': ואם אמר תנו נזקקין לכאורה פירוש תנו החוב והיינו כרב הונא בריה דרב יהושע דהיכא דחייב מודה נזקקין וצ"ע אמאי שבק לישנא דחייב מודה ושמא לכך נקט האי לישנא תנו דשייך בחוב ובמתנה דאם צוה אביהם ליתומים ליתן מתנה דנותנין אם צוה בתורת המחלק נכסיו מתנה בכולה או במקצתה ועשה קנין והכי נמי משמע קצת דבמתנה קמיירי מדקאמר שדה זו ומנה זו נזקקין לו: ואם אמר תנו נזקקין ותימה פשיטא שאם אמר תנו נזקקין כיון שנותנה במתנה ואומר ר"י נזקקין (איצטריכא ליה) והא דנקט לישנא דתנו משום דמסיים ביה שדה זו ומנה זו דשייך ביה תנו ועוד איכא הולכה דלא סגי דלא אמר בהו תנו או אתם עדי כגון שהודה מעצמו (והא דאמרי') בפרק גט פשוט (ב"ב קעה:) שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני אמר תנו נותנין לא אמר תנו אין נותנין אדם עשוי שלא להשביע את בניו אבל תבעוהו והודה אפילו בלא אתם עדי ולא אמר תנו נותנין דאין אדם משטה בשעת מיתה כדמוכח בשילהי פרק גט פשוט (בבא בתרא קעה:): ואין מעמידין אפוטרופוס כיון דאמר שדה זו ומנה זו אין צריך להעמיד אפוטרופוס לידע אם פרע אם לאו ויש לו שובר ומעמידין האפוטרופוס לידע אם פרע אם לאו ויש לו שובר ויעמידו האפוטרופוס לבקש השובר בין חפצי המת או למנוע שום עלות התפסת נכרי וא"ת כיון דאמר תנו אפי' אינו חייב כלום יתנו לו כיון דמצוה מחמת מיתה הוא ויהא מתנה בעלמא ויש לומר שהוא סבור להתחייב בשביל חובו ולא לשום מתנה הלכך אין לתת אותה אלא למי שמתחייב לו וכן משמע פרק גט פשוט (ב"ב קעד:) על ההיא שהבאתי לעיל אמר תנו קיימיה לשטריה אלמא דמשום שיודע לו כשאמר תנו כאילו נתקיים השטר אבל אם לא היה חייב לא היה נותן בתורת מתנה: אמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס פירוש בכולהו שדה זו ומנה זו: אמר רב אשי הלכך אזדקוקי כו' דאמר רבא הלכתא אין נזקקין פירוש בעלמא היכא דאיכא למיחש לנכרי כמו מילתא דרב אסי אין נזקקין לנכסי יתומים ואי אזדקיקנא פירוש היכא דנזקקין כגון שדה זו ומנה זו דאמר רבא נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס בהא לא סבירא לן כרבא אלא מוקמינן אפוטרופוס דאמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבר מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי שיקרא לא מיזדקיקנא ואין צריך להעמיד אפוטרופוס וא"ת דבפרק הגוזל בתרא (ב"ק קיב. ושם) בר חמוה דרבי ירמיה טרק בבא בהפיה לר' ירמיה אתא לקמיה דרבי אבא א"ל שלו תובע א"ל והא מייתינא סהדי דאחזיק בחיי אבוה [א"ל] וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ומ"ס משמעתין דהיכא דנמצאת שאינה שלו מזקיקין ומקבלין עדות אע"פ שהיתומים קטנים וי"ל דהתם מתחלה היתה של אביו דיתום כי נמי איכא סהדי דאחזיק אין לנו לקבל עדות זה ואין אחזוקי סהדי בשיקרא דשמא שום תנאי היה לאביו עמו להחזיק [אע"פ] שהוא שלו אבל בשמעתין דנמצאת שדה שאינה שלו שהעדים מעידים שגזלה הלכך לא מחזקינן סהדי בשקרי שמא לא גזלה אלא ודאי גזלה וליכא למימר שמא חזר ולקחה כי הדבר ברור שהאב גזלה ואינו של אביו ושפיר נקבל העדות דגזלה האב שלא בפני בעל דין כיון שהדבר ברור לנו שאין השדה של אביו וכן בההוא דהגוזל בתרא (שם:) דקאמר רבי יהושע תינוק שתקף בעבדי אביו וירד לתוך שדה חברו ואמר שלי הוא אין אומרים לו המתן עד שיגדיל אלא מוציאין אותו מתחת ידו ומסיק הש"ס דהתם דמפקינן מיניה דלא קיימא חזקה דאבוה משמע דאיכא מילי דמקבלין עדות שלא בפני בעל דין ולכך נראה דהיכא דחייב מודה מתלוה על פה דנזקקין ויעידו עדים ששמעו הודאת האב בפני ב"ד ויגבו משל היתומים החוב על פי העדות ולא אמר אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין כיון שהדבר ברור בלא שום גמגום שהודה האב דמי לנמצאת שאינה שלו ומיהו מדררא דממונא הבאה מחמת יתומים כי נמי ידעינן בבירור שלא התפיסו נכרי כל החוב הבא מחמת היתומים אין נזקקין כדאיתא פרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק לט. ושם) דשור שהזיק פטור מטעם דאין נזקקין ופירש ר"י דלא שייך נכרי ומכל מקום אין נזקקין דאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין:

אילימא בבעל חוב עובד כוכבים דלא בעי למינטר עד דגדלי מי נחית להמתין ימי הכרזה: ת"ש דתניא לעיל גבי הכרזה על מנת ליתן לאשה כו': מי נחית לימי הכרזה: רבא אמר הא דאין נזקקין לנכסי יתומין: משום שובר דשמא שובר היה לאביהם על השטר הזה שפרעו ויתומים אין יודעין היכן הוא: הנפרעת שלא בפניו כגון ששלח לה בעל גט ממדינת הים: לא שנו דבית דין יורדין לנכסי אדם שלא בפניו אלא כתובת אשה משום חינא אבל בעל חוב ימתין עד שיחזור: ואם אמר אביהן תנו נזקקין: שדה זו ומנה זו אם אמר תנו שדה זו לפלוני בחובו או מנה זו נזקקין ליתן לו ואין צריך להעמיד אפוטרופוס ליתומים על כך: שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס ליתומין לברור להן חלק יפה ולהגבות את זה מן הזיבורית: אבל נמצאת ביד היתומים שדה אחת שלא היתה של אביהן אלא גזולה נזקקין להוציא גזילה מידם ואין צריך אפוטרופוס: בכולהו אפי' שדה זו ומנה זו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס בר מנמצאת שאינה שלו דאין צריך אפוטרופוס אלא מיד מוציאין אותה מידם דלאחזוקי סהדי המעידים על הגזילה בשקרי לא מחזקינן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ז מהל' אישות הל' טז, טוש"ע אה"ע סי' צו סעי' י:

ב מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' קו סעי' א:

ג מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הל' ה:

ד מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' קי סעי' ד ה:

רבינו גרשום

בשלמא לרב הונא מוקים לה בשחייב מודה. משום הכי מזדקקינן דלא אתפסי נכרי:

אלא לרב פפא. דאמר יתמי לאו בני מעבד מצוה אמאי מזדקקינן:

ואיבעית אימא בב"ח פרסי. ומשום רבית וקביל עליו לדון בדיני ישראל להכרזה]:

רבא אמר משום שובר. לא הוה מחזקיק רב נחמן מעיקרא דאיכא למימר שמא שובר היה ביד לוה שפרוע שטרו של מלוה ואבדו לפיכך אין נזקקין:

לא שנו. דנאמנת בשבועה ולא חיישינן לשובר אלא כתובת אשה משום חינא:

ואי חיישת לשובר התם נמי ניחוש בב"ח אמאי נפרע שלא בפניו בשבועה ניחוש שמא שובר יש לו ללוה:

א"ל התם. בב"ח הנפרע שלא בפניו אמרינן לא חיישינן לשובר כדאמרי' טעמא אבל בעלמא חיישינן לשובר:

ואם אמר אבי היתומים קודם מיתתו תנו לפלוני נזקקין ב"ד ונותנין:

ואם אמר תנו שדה זו ומנה זו לפלוני נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס ליתומים על זה הדבר לדון עם המלוה דכיון דאמר בפירוש שדה זו ומנה זו נותנין אותה לו:

[אבל אם אמר שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס ליתומים שיטעון שמא לא אמר על שדה זו אלא על זו וילחמו לזיבורית:

אבל נמצאת שהיתה לו שדה שאינו שלו. ואמר תנו לו שלא היתה של מת אלא של זה שעיה ליתנה לו ולאו נותנין לו אותה שלא היתה שלו אע"ג דאמר שדה סתם ואין מעמידין אפוטרופוס דכיון דאיכא עדים דאמרי שלא היתה שלו אלא של זה אין צריך אפוטרופוס דאחזוקי סהדי בשקרי דאמרי דשל זה היא לא מחזקינן:

בכולהו מעמידין אפוטרופוס אפילו באומר שדה זו ומנה זו]:

מסורת הש"ס

א כתובות קג: משנה ערכין

ב כתובות פח.

א־ג(א) מַתְנִי' הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה יִדּוֹר הֲנָאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. כַּיּוֹצֵא בְּדָבָר אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אַף הֶעָרֵב לָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ וְהָיָה בַּעְלָהּ מְגָרְשָׁהּ יַדִּירֶנָּה הֲנָאָה, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה קִינוּנְיָא עַל נְכָסִים שֶׁל זֶה וְיַחְזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ.

(ב) גְּמָ' בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ. ד(ג) וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא: שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְאָמַר: "מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי" — נֶאֱמָן, חֲזָקָה אֵין עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ? לָא, עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּבָרִיא, אֲבָל בִּשְׁכִיב מְרַע — דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ. מַאי טַעְמָא? אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּבָרִיא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ, וְהָכָא בְּנֶדֶר שֶׁהוּדַּר בְּרַבִּים קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, וּמָר סָבַר: אֵין לוֹ הֲפָרָה. ה וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא נֶדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, וְהָכָא בְּנֶדֶר שֶׁהוּדַּר עַל דַּעַת רַבִּים קָמִיפַּלְגִי. (ד) וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר אַמֵּימָר: נֶדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, עַל דַּעַת רַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה — לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ? וְתוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: "אֵינוֹ צָרִיךְ"? "אֵינוֹ מוֹעִיל" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא הָכָא בִּשְׁאֵלָה דְּהֶקְדֵּשׁ קָמִיפַּלְגִי. (ה) וְהַתַּנְיָא: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֶׁהוּא מְגָרְשָׁהּ יִדּוֹר הֲנָאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, הֵן הֵן דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת הֶקְדֵּשׁ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. (ו) וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וְכוּ'. מֹשֶׁה בַּר עַצְרִי עָרְבָא דְּכַלְּתֵיהּ הֲוָה, וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן הֲוָה, וּדְחִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא. אָמַר אַבָּיֵי: לֵיכָּא דְּנַסְבֵיהּ עֵצָה לְרַב הוּנָא, דְּלִיגָרֵשׁ לִדְבֵיתְהוּ וְתִיתְבַּע כְּתוּבְּתָהּ מֵאֲבוּהּ, וְלַהֲדְרַהּ מִיהֲדָר. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָאֲנַן "יִדּוֹר הֲנָאָה" תְּנַן! וְאַבָּיֵי — אַטּוּ כֹּל דִּמְגָרֵשׁ בְּבֵי דִינָא מְגָרֵשׁ? לְסוֹף אִיגַּלַּאי מִלְּתָא דְּכֹהֵן הֲוָה. אָמַר אַבָּיֵי: בָּתַר עַנְיָא אָזְלָא עַנְיוּתָא. ו(ז) וּמִי אָמַר אַבָּיֵי הָכִי? וְהָאָמַר אַבָּיֵי: אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוּם? זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לִמְכּוֹר בִּנְכָסִים, כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. בְּרֵיהּ שָׁאנֵי, וְצוּרְבָּא מֵרַבָּנַן שָׁאנֵי. ז וְתִיפּוֹק לֵיהּ דְּעָרֵב דִּכְתוּבָּה לָא מִשְׁתַּעְבַּד!

קַבְּלָן

מַתְנִי' יִדּוֹר הֲנָאָה דְּנוֹדֵר שֶׁלֹּא יַחֲזִירֶנָּה לְעוֹלָם דְּשֶׁמָּא מִשּׁוּם עָרְמָה מְגָרֵשׁ לָהּ שֶׁתִּגְבֶּה כְּתוּבָּתָהּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְיַחֲזִירֶנָּה: קִינוּנְיָא עָרְמָה: גמ' לֵימָא כְּתַנָּאֵי אַמְרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ וְלָאו לְדִבְרֵי הַכֹּל הִיא: אֶלָּא בְּבָרִיא דְּהָתָם קָאָמַר ר"א דְּאָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ מִשּׁוּם דְּמַאי דְּשָׁקֵיל מֵהֶקְדֵּשׁ לֶיהֱוֵי דִּידֵיהּ: אֲבָל בִּשְׁכִיב מְרַע דִּלְמִיתָה קָאֵי: אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ לְהַרְוִיחַ בִּשְׁבִיל אַחֵר לֹא יֶחֱטָא: ר"א סָבַר כֵּיוָן דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ בְּרַבִּים שֶׁלֹּא יַחֲזִירֶנָּה שׁוּב אֵין לוֹ הֲפָרָה הִלְכָּךְ מְהַנֵּי הַנֶּדֶר וּמַדְּרִינַן: יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה ומש"ה אֵינוֹ צָרִיךְ דְּהָא לָא מְהַנֵּי מִידֵי: עַל דַּעַת רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים לוֹ נְדוֹר: בִּשְׁאֵלָה דְּהֶקְדֵּשׁ פְּלִיגֵי ר"א סָבַר אֵין נִשְׁאָלִין עַל הַהֶקְדֵּשׁ לְחָכָם וַאֲפִילּוּ אוֹמֵר לוֹ לְחָכָם לֹא לְדַעַת כֵּן נָדַרְתִּי וְהֶקְדֵּשׁ טָעוּת הוּא אַפְּ"ה אֵין חָכָם מַתִּיר נִדְרוֹ הִלְכָּךְ זֶה הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּהֶקְדֵּישׁוֹ מִתְחָרֵט וְאֵינוֹ מוֹצֵא חָכָם שֶׁיַּתִּירֶנּוּ וּלְכָךְ עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא זוֹ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר נִשְׁאָלִין עַל הֶקְדֵּשׁ וְהָכָא אֵינוֹ צָרִיךְ לִידּוֹר הֲנָאָה דְּאִי מִשּׁוּם קִינוּנְיָא הֲוָה עָבִיד הֲוָה מִתְּשִׁיל עַל נִדְרֵיהּ וְלָא בָּעֵי לְגָרְשָׁהּ: וְהַתַּנְיָא בְּנִיחוּתָא דִּבְשְׁאֵלָה פְּלִיגֵי: הֵן הֵן דִּבְרֵי ב"ש הֵן הֵן כּוּ' מַחֲלוֹקֶת ר"א וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַיְינוּ נָמֵי מַחֲלוֹקֶת ב"ש וב"ה: הֶקְדֵּשׁ טָעוּת הֶקְדֵּשׁ וְאֵין שְׁאֵלָה לְהֶקְדֵּשׁ. הֶקְדֵּשׁ טָעוּת כְּגוֹן שׁוֹר לָבָן הַיּוֹצֵא מִבֵּיתִי הֶקְדֵּשׁ וְנִמְצָא שָׁחוֹר: אַטּוּ כֹּל דִּמְגָרֵשׁ בְּבֵי דִינָא מְגָרֵשׁ שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ דּוֹר הֲנָאָה יֵלֵךְ בִּצְנִיעָה וִיגָרְשֶׁנָּה: דְּכֹהֵן הֲוָה רַב הוּנָא וְאִי הֲוָה מְגָרְשָׁהּ לָא מָצֵי לְאַהְדּוּרַהּ: כִּרְשַׁבָּ"ג בְּמַס' כְּתוּבּוֹת (דַּף נה:) הָאוֹמֵר בִּשְׁעַת מִיתָה נְכָסַיי לָךְ וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי וְיָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר [וְאָכַל כּוּ'] רַשְׁבָּ"ג אוֹמֵר אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּיר הָרִאשׁוֹן וְה"נ הָוֵי רָשָׁע עָרוּם:

לְכִי יְגָרְשֶׁנָּה יִדּוֹר הֲנָאָה תֵּימַהּ לְרַבִּי נָמֵי יִדּוֹר הֲנָאָה וְכִי מָה הוּא עוֹשֶׂה וַהֲלֹא אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁגּוֹבָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְאַדְּרַבָּה לָאִשָּׁה הָיָה לוֹ לְקוֹנְסָהּ שֶׁגּוֹבָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְיֵ"ל כֵּיוָן דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא עָשָׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ אוֹ עַל הֶעָרֵב שֶׁהִכְנִיס בְּעַרְבוּת לְגִירְשָׁהּ לָא קְנָסוּהָ רַבָּנַן וְלוֹ רָאוּי לִדּוֹר כְּדֵי לֵידַע [אִם] כַּוָּונָתוֹ לְהַעֲרִים וְלֹא תוֹעִיל לוֹ כַּוָּונָתוֹ שֶׁהִדִּירוּהָ: אֶלָּא הָא דא"ר הוּנָא שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְאָמַר מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי נֶאֱמָן כּוּ' וְא"ת וַהֲרֵי בְּפ' בָּתְרָא דב"ב (דַּף קעה. וְשָׁם) מוֹקִי לְמִלְּתֵיהּ דְּרַב הוּנָא בִּלְנָקִיט שְׁטָרָא וְא"כ הֵיכִי שַׁיָּיךְ הָכָא חֲשָׁשָׁא דְּקִינוּנְיָא הֲרֵי הַשְּׁטָר מְקוּיָּים בֵּין פְּלוֹנִי וּבְוַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר וְיֵ"ל דְּע"כ אִיכָּא חֲשָׁשָׁא דְּקִינוּנְיָא דְּאִי לֹא אָמַר מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי אֲפִילּוּ הָיָה לוֹ שְׁטָר בְּיָדוֹ לֹא יִטּוֹל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה וְהַשְׁתָּא דְּאָמַר מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה וה"נ אִיתָא בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין (שְׁבוּעוֹת מב: וְשָׁם) גַּבֵּי הָא דִּתְנַן נִשְׁבָּעִין לַקָּטָן וּלְהֶקְדֵּשׁ וּמְפָרֵשׁ בַּגְּמָ' עֲלָהּ לְהֶקְדֵּשׁ לִיפָּרַע מִנִּכְסֵי הֶקְדֵּשׁ [וּפָרִיךְ] תֵּינַח מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה מָה לִי מְשׁוּעְבָּד לְהֶדְיוֹט מָה לִי מְשׁוּעְבָּד לְגָבוֹהַּ סד"א לְהֶדְיוֹט הוּא דְּאָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶדְיוֹט אֲבָל לְהֶקְדֵּשׁ אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶקְדֵּשׁ קָא מַשְׁמַע לַן וְהָא אָמַר רַב הוּנָא שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְאָמַר מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי נֶאֱמָן חֲזָקָה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ הָנֵי מִילֵּי שְׁכִיב מְרַע דְּאֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ אֲבָל בָּרִיא אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶקְדֵּשׁ אַלְמָא אַשְׁכְּחַן הָתָם קִינוּנְיָא גַּבֵּי שְׁבוּעָה ה"נ אָמְרִינַן הָכָא מִיהוּ תֵּימַהּ לְפִי מַאי דְּמַסִּיק הָתָם דְּווּקָא בִּשְׁכִיב מְרַע אָמַר רַב הוּנָא דְּאֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶקְדֵּשׁ אֲבָל בָּרִיא אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶקְדֵּשׁ וְהָכָא אָמַר דִּבְבָרִיא פְּלִיגִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאֵין אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶקְדֵּשׁ וא"כ נֵימָא דְּרַב הוּנָא דְּלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְיֵ"ל דְּקִינוּנְיָא זוּטַרְתִּי כְּגוֹן לְהִפָּטֵר עַצְמוֹ מִשְּׁבוּעָה בָּרִיא עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶקְדֵּשׁ וּמ"מ מַיְיתֵי שַׁפִּיר מִמִּילְּתָא דְּרַב הוּנָא עַל מַתְנִי' מכ"ש דַּאֲפִילּוּ קִינוּנְיָא בִּשְׁבוּעָה א"ר הוּנָא דְּאֵין אָדָם עוֹשֶׂה לְהֶקְדֵּשׁ [כ"ש קִינוּנְיָא דְּמַתְנִיתִין לְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ]: דַּחֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ לְכָךְ נֶאֱמָן לְהַגְבּוֹתוֹ בְּלֹא שְׁבוּעָה וְאע"ג דְּאֵין נִזְקָקִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וּמֵהֶקְדֵּשׁ דְּהָוֵי כִּמְשׁוּעְבְּדֵי כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין (שְׁבוּעוֹת מב: וְשָׁם) אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה וְכֵיוָן דְּלָא חָיְישִׁינַן שֶׁעָשָׂה קִינוּנְיָא לְהוֹדוֹת כַּמָּה חַיָּיב כְּמוֹ כֵן אֵין לָחוּשׁ כָּאן שֶׁמְּגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ וְלַחֲזוֹר וּלְיִשָּׂאֶנָּה שֶׁאֵין סְבָרָא שֶׁיַּעֲשֶׂה קִינוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ גַּבֵּי גֵּירוּשִׁין יוֹתֵר מִשְׁ"מ: מָר סָבַר יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה וְא"ת נְהִי נָמֵי דְּיֵשׁ לוֹ הֲפָרָה מ"מ קִי"ל דְּצָרִיךְ לְפָרֵט הַנֶּדֶר וא"כ אִי אָתֵי קַמֵּי חָכָם לָא מֵיפַר לֵיהּ וְיֵ"ל דְּאֵין צָרִיךְ לְפָרֵט הַנֶּדֶר כִּי אִם הַלָּשׁוֹן שֶׁנָּדַר בּוֹ אֲבָל א"צ לְפָרֵשׁ לָמָּה נָדַר וְלָא דָּמֵי לְהָהִיא דְּגִיטִּין פ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּיטִּין דַּף לה:) גַּבֵּי כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה בַּעֲבֵירָה דְּאָמַר עֲלָהּ נוֹדֵר וְעוֹבֵל יוֹרֵד וּמְגָרֵשׁ לַאֲמַרְתְּ עֲלָהּ דְּצָרִיךְ לְפָרֵשׁ ומש"ה לֹא מַתִּיר לֵיהּ חָכָם שֶׁהֲרֵי הָתָם הוּא נוֹדֵר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה כְּשֶׁיָּבֹא לִפְנֵי חָכָם וּמְפָרֵשׁ לוֹ נִדְרוֹ לֹא יַתִּיר לוֹ אֲבָל הָכָא לֹא יִמְנַע מִלְּהַתִּיר אֲפִי' אִם יִשְׁמַע הַלָּשׁוֹן שֶׁנָּדַר: בִּשְׁאֵלָה דְּהֶקְדֵּשׁ קָמִיפַּלְגִי פֵּי' לְבֵ"ר יְהוֹשֻׁעַ יֵשׁ שְׁאֵלָה לְפִיכָךְ אֵין צָרִיךְ לְהַדִּיר הֲנָאָה מֵאִשְׁתּוֹ אִם יְגָרְשֶׁנָּה דְּלָא חָיְישִׁינַן דְּמִשּׁוּם קִינוּנְיָא לִגְבּוֹת מִן הַהֶקְדֵּשׁ הוּא מְגָרְשָׁהּ דְּלָמָּה לוֹ לְגָרְשָׁהּ יִשְׁאַל עַל הַהֶקְדֵּשׁ וְיִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת וְאָז לֹא יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ וְתֵימַהּ קְצָת לקי"ל כְּבֵית הִלֵּל דְּהֶקְדֵּשׁ בְּטָעוּת לָא הָוֵי הֶקְדֵּשׁ וא"כ יֵשׁ שְׁאֵלָה וא"כ הֵיאַךְ קָאָמַר רַב הוּנָא דִּבְבָרִיא אָדָם עוֹשֶׂה קִינוּנְיָא לְהֶקְדֵּשׁ וְלָמָּה יַעֲשֶׂה קִינוּנְיָא כֵּיוָן דְּמָצֵי שָׁאִיל עַל הַהֶקְדֵּשׁ כְּמוֹ שֶׁאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ וּלְפִי מָה דְּפָרֵישִׁית לְעֵיל נִיחָא דְּקִינוּנְיָא לִשְׁבוּעָה דָּבָר שֶׁהוּא קַל עָבִיד וְלֹא יִשְׁאַל עַל הֶקְדֵּשׁוֹ אֲבָל גַּבֵּי גֵּירְשָׁהּ כִּי הַאי לְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ כְּדֵי לְהַחֲזִירָהּ לָא עָבִיד כֵּיוָן דְּמָצֵי שָׁאִיל עַל הֶקְדֵּשׁוֹ: וְתִיפּוֹק לֵיהּ דְּעָרֵב הוּא וְכוּ' תֵּימַהּ אַמַּאי לָא פָּרֵיךְ הָכִי כָּל הָנֵי פִּירְכוֹת אַמַּתְנִי' וְיֵ"ל דְּעַל מַתְנִי' לֹא רָצָה לְהַקְשׁוֹת לְפִי שֶׁהָיָה פָּשׁוּט לְתָרֵץ דַּהֲוָה לֵיהּ וְאִשְׁתְּלִיף:

רבינו גרשום

המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה. הרי היו הנכסים משועבדים לכתובה ואין ההקדש הקדש גמור ואם מגרש את אשתו הרי היא גובה מאותו הקדש:

[ר' אליעזר אומר כשהוא מגרש ידירנה] ידור הנאה שלא יחזירנה ולא יהנה ממנה [עול] לחיישינן שמא בתחבולה עשה את זה שבשביל כך הוא מגרשה כדי שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה ויאכל הנכסים עמה:

ור' יהושע אומר אינו צריך. להדירה:

הערב לאשה בכתובתה. אדם אחד שנעשה לה ערב ע"י בעלה בשעת נשואיה שאם לא יפרע לה בעלה כתובתה אם יגרשנה שיפרע לה הוא והיה בעלה מגרשה כדי שתחזור על הערב לתובעו כתובתה:

[ידירנה. לחיישינן שמא עשו קינוניא]:

מנה לפלוני בידי נאמן. לאותו מנה אינו קדוש לאינו שלו:

[לדברי הכל. בין ר' אליעזר בין ר' יהושע לנאמן]:

דאין אדם. שמת חוטא לומר אינו הקדש לערך אחר אלא א"כ ודאי הוא כן]:

בנדר שהודר ברבים. שהדיר את אשתו ברבים [קא מיפלגי]:

מר סבר. ר' יהושע]:

יש לו הפרה. ואינו מועיל כלום הלכך מה הנאה יש במה שידירנה לכשתגבה כתובתה יפירנו:

[ור' אליעזר סבר אין לו הפרה]:

על דעת רבים. שהזקיקוהו רבים להדירה:

ותו [הא דקתני] ר' יהושע אומר אינו צריך. [שידירנה]:

אינו מועיל שידירנה מבעי ליה הואיל ויש לו הפרה:

בשאלה דהקדש קא מיפלגי. שכשהקדיש נכסיו גירש את אשתו וגבתה כתובתה מהו אם יכול זה המקדיש לישאל על הקדשו לפני חכם ולומר אילו הייתי יודע שהיא יכולה לחזור ולגבות כתובתה מן ההקדש לא הייתי מקדיש ונמצא שלא היה הקדש שהיה הקדש טעות ושמא יהיה מחזיר את אשתו והיו אוכלין הנכסים הלכך קסבר ר' אליעזר ידירנה הנאה כדי שלא יהא נשאל ור' יהושע סבר אינו צריך להדירה שאין אדם יכול לשאל על הקדש שאפילו יאמר על דעת כן לא הקדשתי אפ"ה הוי הקדש דהקדש טעות הוי הקדש:

[והתניא. בניחותא]:

ב"ש כר' יהושע ואין נשאלין וב"ה)פי' רבינו בזה הוא היפוך מפי' כל המפרשים ז"ל דאדרבה ר"א סבר יש שאלה בהקדש כב"ה ופשוט די"ל לגם הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ערכין פירש כן ונסתלק בזה מה שתמה עליו הר"ן בפי"א לכתובות וגם מה דהקשו המפרשים לר"א אדר"א דפסחים מ"ו ולו"ק. כר' אליעזר ונשאלין הלכך ידירנה:

ולחיקא ליה מלתא שירל מנכסיו:

והא אנן ידור הנאה תנן. דב"ל שיגרשנה בפניהם יאמרו לו תדור הנאה שלא תחזירנה עוד לעולם:

אטו כל דמגרשב)נראה דצ"ל בבי דינא רבא וכן גרס רבינו בהליא בב"ב קע"ל ע"ש. בי דינא מגרש. אפילו [בפני] ג' הדיוטות יכול לגרש שאינן יודעין שצריך להדירה:

[דכהן הוא. שאסור בגרושה]:

המשיא עצה למכור בנכסים כו' נכסי לך ואחריך לפלוני [ירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון הכא נמי רשעות וערמומית הוה למסיב ליה עצה]:

בריה שאני. [דסבר] לסוף לדבר ראוי הוא ליורשו:

וצורבא מרבנן שאני. דמצוה להשיאו עצה כדי שיהו לו נכסים ויעסוק בתורה:

[לערב דכתובה לא משתעבד כדאמר לקמן]:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קעג:; משנה בבא בתרא
ב שבועות מב:; גיטין פא.
ג קידושין מז:
ד בכורות מו:; גיטין לו:, מכות טז.
ה משנה ערכין
ו בבא בתרא קעד:
ז כתובות צה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' ערכים וחרמין הל' טז:
ב מיי' פי"ז מהל' אישות הל' י:
ג מיי' פי"ז מהל' אישות הל' ט, טוש"ע אה"ע סי' קב סעי' ז:
ד מיי' פ"ו מהל' ערכים וחרמין הל' יט:
ה מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' ח, סמג לאוין רמא, טוש"ע יו"ד סי' רכח סעי' כג:
ו מיי' פ"ב מהל' זכייה ומתנה הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' רמח סעי' ג:
ז מיי' פכ"ה מהל' מלוה ולוה הל' ו:
ח מיי' פי"ז מהל' אישות הל' ט, טוש"ע אה"ע סי' קב סעי' ו:

גליון הש"ס

גמרא מר סבר יש לו הפרה. עיין תוי"ט פ"ה מ"ה דבכורות ד"ה בני הכנסת:

[א]קַבְּלָן הֲוָה. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: קַבְּלָן, אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ נְכָסִים לְלֹוֶה — מִשְׁתַּעְבַּד, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִית לֵיהּ — מִשְׁתַּעְבַּד, לֵית לֵיהּ — לָא מִשְׁתַּעְבַּד, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? [ב]אִיבָּעֵית אֵימָא: רַב הוּנָא הֲוָה לֵיהּ וְאִישְׁתְּדוּף, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אַבָּא לְגַבֵּיהּ בְּרֵיהּ שַׁעְבּוֹדֵי מְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ. (א)דְּאִיתְּמַר: עָרֵב דִּכְתוּבָּה — דִּבְרֵי הַכֹּל לָא מִשְׁתַּעְבַּד, קַבְּלָן דְּבַעַל חוֹב — דִּבְרֵי הַכֹּל מִשְׁתַּעְבַּד, עָרֵב דְּבַעַל חוֹב וְקַבְּלָן דִּכְתוּבָּה — פְּלִיגִי. אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִית לֵיהּ נִכְסֵי לְלֹוֶה — מִשְׁתַּעְבַּד, לֵית לֵיהּ — לָא מִשְׁתַּעְבַּד, וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ — מִשְׁתַּעְבַּד. [ג־ד]וְהִלְכְתָא בְּכוּלְּהוּ, אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ נָמֵי מִשְׁתַּעְבַּד, לְבַר מֵעָרֵב דִּכְתוּבָּה, דְּאַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ לָא מִשְׁתַּעְבַּד. מַאי טַעְמָא? מִצְוָה קָעָבֵיד, וְלָא מִידֵּי חַסְרֵיהּ. הָהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ, וְקָא (גרשה) [מְגָרְשַׁהּ] לִדְבֵיתְהוּ. שַׁלְחַהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא: עָרֵב תְּנַן, הֶקְדֵּשׁ תְּנַן, לוֹקֵחַ מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא נִיחַשֵּׁיב וְנֵיזִיל? נְהַרְדָּעֵי אָמְרִי: דִּתְנַן תְּנַן, דְּלָא תְּנַן לָא תְּנַן. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: מַאי טַעְמָא דִּנְהַרְדָּעֵי? בִּשְׁלָמָא הֶקְדֵּשׁ — מִשּׁוּם רֶיוַח דְּהֶקְדֵּשׁ, עָרֵב נָמֵי — מִצְוָה הוּא דַּעֲבַד, וְלָאו מִידֵּי חַסְרֵיהּ. [ו]אֶלָּא לוֹקֵחַ, מִכְּדֵי מִידַע יָדַע דְּכֹל חַד וְחַד אִיכָּא עֲלֵיהּ כְּתוּבָּה, אַמַּאי נֵיזִיל וְנִיזְבּוֹן? אִיהוּ הוּא דְּאַפְסֵיד אַנַּפְשֵׁיהּ! [זח](ב)מַתְנִי' הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב — אֵין הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לִגְבּוֹת כְּתוּבָּתָהּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בַּעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ, אֶלָּא הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה עַל מְנָת לִיתֵּן לְאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. הִקְדִּישׁ תִּשְׁעִים מָנֶה וְהָיָה חוֹבוֹ מֵאָה מָנֶה — מוֹסִיף עוֹד דִּינָר, וּפוֹדֶה אֶת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ עַל מְנָת לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. גְּמָ' לָמָּה לִי לְמֵימַר "הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה"? מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. (ג)מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּתַנְיָא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם הָיָה חוֹבוֹ כְּנֶגֶד הֶקְדֵּשׁוֹ — פּוֹדֶה, וְאִם לָאו — אֵינוֹ פּוֹדֶה. וְרַבָּנַן, עַד כַּמָּה? אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עַד פַּלְגָא. [ט](ד)מַתְנִי' אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חַיָּיבֵי עֲרָכִין מְמַשְׁכְּנִין (אותו) [אוֹתָן], נוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִטָּה מוּצַּעַת, וְסַנְדָּלָיו, וּתְפִלָּיו — לוֹ, אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו. [י]אִם הָיָה אוּמָּן — נוֹתֵן לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אוּמָּנוּת מִכָּל מִין וּמִין, חָרָשׁ — נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין וּשְׁנֵי מְגֵירוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אִיכָּר — נוֹתֵן לוֹ צִמְדּוֹ, חַמָּר — נוֹתֵן לוֹ חֲמוֹרוֹ. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרוּבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט — אֵין אוֹמֵר לִמְכּוֹר אֶת הַמְּרוּבֶּה וְלִיקַּח מִן הַמּוּעָט, אֶלָּא נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מִינִין מִן הַמְּרוּבֶּה וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו — מַעֲלִין לוֹ תְּפִילָּיו. גְּמָ' מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא:

"וְאִם

עָרֵב תְּנַן הֶקְדֵּשׁ תְּנַן לוֹקֵחַ מַהוּ תֵּימַהּ לְרַבִּי וְכִי לֹא יָדַע שֶׁבְּכָל הַשַּׁ"ס דְּאִשָּׁה גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת וּנְהַרְדָּעֵי דְּאָמְרֵי נָמֵי לָא גָּבְיָא אַמַּאי אֵינָהּ גּוֹבָה מִן הַלָּקוֹחוֹת וְשֶׁמָּא י"ל שֶׁמָּכַר נְכָסָיו וְגֵירְשָׁהּ מִיַּד לְכָךְ הָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם קִינוּנְיָא אֲבָל אִם הָיָה הַמֶּכֶר קוֹדֶם הַרְבֵּה מִן הַגֵּירוּשִׁין שֶׁגֵּירְשָׁהּ לְאַחַר זְמַן לֹא הָיִינוּ חוֹשְׁשִׁין מִן הַקְּנוּנְיָא: **הַפּוֹדֶה** פּוֹדֶה לפרש"י מַשְׁמַע דְּהַיְינוּ הַאי דִּמְפָרֵשׁ אַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ תִּשְׁעִים וְהָיָה חוֹבוֹ מָנֶה מוֹסִיף עוֹד דִּינָר וְאֵין הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע כֵּן לְפִיכָךְ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָכָא מַיְירֵי שֶׁאֵין בַּחוֹב כְּנֶגֶד הַנְּכָסִים אֶלָּא מַיְירֵי כְּגוֹן הִקְדִּישׁ מֵאָה וְהָיָה בְּחוֹבוֹ ל' מָנֶה וה"פ הַפּוֹדֶה כָּל הָרוֹצֶה לִפְדּוֹת יִפְדֶּה מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְיִתֵּן כְּנֶגֶד הַמּוֹתָר שֶׁהַנְּכָסִים יְתֵירִים עַל הַחוֹב וְיָצְאוּ כָּל הַנְּכָסִים לְחוּלִּין ע"י כָּךְ שֶׁהֲרֵי כְּנֶגֶד הַחוֹב לֹא חָל הַהֶקְדֵּשׁ וְהָיָה נִרְאֶה שֶׁפָּדָה הַכֹּל וְלָא אָמְרִי' שֶׁיָּצָא הֶקְדֵּשׁ בְּלֹא פִּדְיוֹן וְהַפּוֹדֶה יִתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ אוֹ לְבַעַל חוֹב: **מוֹסִיף** עוֹד דִּינָר כּוּ' פירש"י בַּעַל חוֹב יוֹסִיף לְהַלְווֹתוֹ דִּינָר וּפוֹדֶה הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ מַשְׁמַע לְפֵירוּשׁוֹ שֶׁהַבַּעַל חוֹב עַצְמוֹ פּוֹדֶה וְאֵין לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה מַשְׁמַע כֵּן דְּקָתָנֵי עַל מְנָת לִיתֵּן כּוּ' לָכֵן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ שֶׁהַלֹּוֶה יוֹסִיף לְהַלְווֹת עוֹד דִּינָר וּפוֹדֶה הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ כְּדֵי לִיתֵּן לָאִשָּׁה כְּתוּבָּתָהּ וּלְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ: **מִשּׁוּם** דר' אֲבָהוּ מִכָּאן מֵבִיא רַשִׁ"י רְאָיָיה דְּהָא דְּאָמַר רָבָא (כְּתוּבּוֹת דַּף נט:) הֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ מִידֵי שִׁיעְבּוּד דַּוְקָא הֶקְדֵּשׁ דִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף קַאֲמִיר אֲבָל קְדוּשַּׁת דָּמִים לֹא דְּהָא הָכָא דְּמִן הַדִּין אֵין הֶקְדֵּשׁ חָל עַל הַנְּכָסִים כֵּיוָן דִּמְשׁוּעְבָּדִים הֵם וְאֵין צָרִיךְ פִּדְיוֹן אֶלָּא מִשּׁוּם דְּר' אֲבָהוּ שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ כּוּ' וְסָפֵק בְּיַד מוֹרִי אִם הַלֹּוֶה אֵין לוֹ כִּי אִם מִטַּלְטְלִין דְּהַיְינוּ קְדוּשַּׁת דָּמִים וְהִקְדִּישָׁן הַלֹּוֶה אִם יָחוּל הֶקְדֵּשׁ אִם לֹא דְּוַדַּאי אִם מְכָרָן הַמֶּכֶר מֶכֶר וְלֹא יִתְפּוֹס הַמַּלְוֶה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ לְפִי שֶׁאֵין שִׁיעְבּוּד הַמַּלְוֶה עַל הַמִּטַּלְטְלִין אֲבָל הֶקְדֵּשׁ סָפֵק הוּא אִם יָחוּל עֲלֵיהֶן וְאֵין לְהוֹכִיחַ מֵהָא לפרש"י הָא דְּאָמַר רָבָא (ב"ק דַּף לג:) עָשָׂה שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקֵי וְהִקְדִּישׁוֹ אֵין ב"ח גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ דְּדַוְקָא קְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא דְּמַפְקִיעַ מִידֵי שִׁיעְבּוּד אֲבָל קְדוּשַּׁת דָּמִים לֹא מַשְׁמַע אֲפִי' מִטַּלְטְלִין אֵין הַהֶקְדֵּשׁ חָל עֲלַיְיהוּ אִם הוּא קְדוּשַּׁת דָּמִים אֵין זוֹ רְאָיָיה דְּאֶפְשָׁר לְהַעֲמִידָהּ כְּגוֹן שֶׁהִקְנָה לַמַּלְוֶה מִטַּלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי דְּכה"ג חָל שִׁיעְבּוּד הַמַּלְוֶה עַל הַמִּטַּלְטְלִין כִּדְאִיתָא פ' חֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב מד:) וַאֲפִי' מִן הַלּוֹקֵחַ יִגְבֶּה וְנִרְאֶה דְּמַתְנִי' מַיְירֵי בְּכָל נִכְסֵי בֵּין מְקַרְקְעֵי בֵּין מִטַּלְטְלֵי וְקָאָמַר דְּלָא יָחוּל הַהֶקְדֵּשׁ וְאֵין צְרִיכִין פִּדְיוֹן אֶלָּא מִשּׁוּם דְּר' אֲבָהוּ: **וְאִם** לָאו אֵינוֹ פּוֹדֶה פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י וְאִם לָאו דְּחוֹבוֹ יוֹתֵר מֵהֶקְדֵּישׁוֹ לָאו אַדַּעְתָּא דְּהָכִי אוֹזְפֵיהּ לֵיהּ עָלָיו הִלְכָּךְ לָא גָּבֵי מֵהֶקְדֵּשׁ ל"א וְאִם לָאו אֵינוֹ פּוֹדֶה אֶלָּא בְּלֹא פִּדְיוֹן יִקַּח וְהָרִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי וְהוּא עִיקָּר עכ"ל אֲבָל בַּתּוֹסֶפְתָּא דִּמְכִילְתִּין מַשְׁמַע כְּלִישָּׁנָא בָּתְרָא דְּקָתָנֵי בְּהֶדְיָא וְאִם לָאו אֵין הֶקְדֵּשׁוֹ כְּלוּם: **עַד** פַּלְגָא יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ כִּשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת דְּכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא בְּצִיר מִפַּלְגָּא וַדַּאי לָאו אַדַּעְתָּא דְּהָכִי אוֹזְפֵיהּ וְלִישָּׁנָא בָּתְרָא כֵּיוָן דְּהַחוֹב טְפֵי מִפַּלְגָּא לֹא חָל הֶקְדֵּשׁ עָלָיו וְלֹא שַׁיָּיךְ שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן:

קַבְּלָן הֲוָה שֶׁהִתְפִּיסָהּ רַב הוּנָא מִטַּלְטְלֵי לִכְתוּבָּתָהּ וְהִיא הִשְׁלִימַתּוּ לְאָבִיו וְהַיְינוּ קַבְּלָן שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּיָד: אִי לֵית לֵיהּ נִכְסֵי לְלֹוֶה בִּשְׁעַת הַלְוָאָה לָא מִשְׁתַּעְבֵּד עָרֵב בַּאֲמִירָתוֹ דְּכֵיוָן דְּאֵין לוֹ מִמָּה לִיפָּרַע מִן הַלֹּוֶה לָא גָּמַר וּמְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ: דְּאִיתְּמַר לְעֵיל קָאֵי דַּאֲמָרָן הָנִיחָא לְמ"ד קַבְּלָן וְכוּ': עָרֵב דִּכְתוּבָּה דִּבְרֵי הַכֹּל לָא מִשְׁתַּעְבֵּד דְּמִצְוָה קָא עָבִיד לְזַוְּוגָם וְלָא מִידֵי מְחַסֵּר לָהּ דְּהָא לָא יְהִיבָא זוּזֵי: וְלָא מִידֵי חַסְרֵיהּ גָּרְסִינַן: עָרֵב תְּנַן דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עָלָיו וְיִזּוֹר הֲנָאָה: לוֹקֵחַ מַהוּ מִי חָיְישִׁינַן לִקְנוּנְיָא שֶׁלְּאַחַר שֶׁתִּטְרוֹף זוֹ קַרְקַע מִן הַלּוֹקֵחַ יַחֲזִירֶנָּה וְיִזּוֹר הֲנָאָה: כְּרוֹכְלָא לִיחְשׁוֹב וְלֵיזִיל כְּסוֹחֵר זֶה שֶׁמּוֹנֶה מְעוֹתָיו. כְּלוֹמַר תַּנָּא תָּנֵי וְהוּא הַדִּין לְלוֹקֵחַ: נֵיזִיל וְנִיזַבֵּין בִּתְמִיהַ וְכִי הָיָה לוֹ לִקְנוֹת: מַתְנִי' וְהָיְתָה עָלָיו כְּתוּבַּת אִשָּׁה שֶׁקָּדְמוּ גֵּירוּשִׁין לְהֶקְדֵּשׁ דְּלֵיכָּא קִינוּנְיָא: אֶלָּא הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה בְּעָלִים פּוֹדִין אוֹתָן מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּזוֹל בְּדִינָר אוֹ בְּדָבָר מוּעָט עַל מְנָת לְשַׁלֵּם דְּוַדַּאי לָא חָיֵיל עֲלַיְיהוּ הֶקְדֵּשׁ שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְהַאי דָּבָר מוּעָט מִשּׁוּם גְּזֵירָה הוּא כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: מוֹסִיף עוֹד דִּינָר בַּעַל חוֹב יוֹסִיף עוֹד לְהַלְווֹתוֹ דִּינָר לָזֶה וּפוֹדֶה אֶת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ: גְּמָ' לָמָה לִי לְמֵימַר הַפּוֹדֶה פּוֹדֶה תִּשְׁקוֹל אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב בְּלֹא פִּדְיוֹן דְּהָא לָא חָל הֶקְדֵּשׁ עֲלַיְיהוּ וְאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ: דְּרַבִּי אֲבָהוּ בְּפֶ' בָּתְרָא (לְקַמָּן עֲרָכִין לג.): אִם חוֹבוֹ כְּנֶגֶד הֶקְדֵּישׁוֹ פּוֹדֶה בְּדָבָר מוּעָט כִּדְאַמְרָן הַשְׁתָּא אִיכָּא לְמֵימַר כִּי אוֹזְפֵיהּ מֵעִיקָּרָא אַדַּעְתָּא לְמִיגְבְּיָהּ מֵהָנָךְ נִכְסֵי אוֹזְפֵיהּ. וְאִי לָאו דְּחוֹבוֹ יוֹתֵר מֵהֶקְדֵּישׁוֹ לָאו אַדַּעְתָּא דְּהָכִי אוֹזְפֵיהּ אֶלָּא הֵימוּנֵי מְהֵימְנֵיהּ הִלְכָּךְ לָא גָּבֵי מֵהֶקְדֵּשׁ. ל"א וְאִם לָאו אֵינוֹ פּוֹדֶה אֶלָּא בְּלֹא פִּדְיוֹן יִקַּח וְהָרִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי וְהוּא עִיקָּר: וְרַבָּנָן עַל כַּמָּה סְבִירָא לְהוּ דְּאַדַּעְתָּא דְּהָנֵי נִכְסֵי אוֹזְפֵיהּ: עַד פַּלְגָא אֲבָל בְּצִיר מִפַּלְגָא לָא: מַתְנִי' מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ גִּזְבָּר נִכְנָס לְבָתֵּיהֶן וְנוֹטֵל בַּעַל כָּרְחָן: מָזוֹן וּכְסוּת וּמִטָּה וּתְפִילִּין אַכּוּלְּהוּ מְשַׁיְּירִינַן לוֹ מָעוֹת לִקְנוֹתָן אִם אֵין לוֹ: מִכָּל מִין וּמִין שֶׁיֵּשׁ (לוֹ) אוּמָּנוּת שֶׁצְּרִיכָה ל' וְחָמֵשׁ כֵּלִים: מַעֲצָדִין לְלוֹר"שׁ. מְגֵירָה שיינ"א סַכִּין מָלֵא פְּגִימוֹת וְחוֹתֵךְ מַהֵר כְּעֵין שֶׁיֵּשׁ לְעוֹשֵׂי מַסְרִיקוֹת: צִמְדּוֹ צֶמֶד בָּקָר הֵן כְּלֵי אוּמָּנוּתוֹ: מִין אֶחָד הַרְבֵּה וּמִין אֶחָד מוּעָט כְּגוֹן ג' מַעֲצָדִים וּמְגֵירָה אַחַת נוֹתֵן שְׁנַיִם מִן הַמְּרוּבֶּה וְהַשְּׁלִישִׁית לַגִּזְבָּר: וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט כַּמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלָא זַבְנִינָא לֵיהּ אַחֲרִיתִי דְּכִי הֵיכִי דְּעַד הַשְׁתָּא הֲוָה סַגִּי לֵיהּ בְּהָכִי הַשְׁתָּא נָמֵי תִּיסְגֵּי לֵיהּ: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו תְּפִילִּין בִּכְלַל נְכָסָיו: מַעֲלִין לוֹ תְּפִילָּיו וּפוֹדֶה אוֹתָן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ"ה מהל' מלוה ולוה הל' ו, טוש"ע אה"ע סי' קב סעי' ו ז:
ב מיי' פכ"ה מהל' מלוה ולוה הל' ו, טוש"ע אה"ע סי' קב סעי' ו ז:
ג מיי' פכ"ה מהל' מלוה ולוה הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' קכט סעי' ב:
ד מיי' פכ"ה מהל' מלוה ולוה הל' ו:
ה מיי' פי"ז מהל' אישות הל' ט, טוש"ע אה"ע סי' קב סעי' ו:
ו מיי' פי"ז מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' קב סעי' ט:
ז מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:
ח מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' טז:
ט מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' טו:
י מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יז:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קעד:
ב תוספתא ערכין; לעיל כא:
ג כתובות נב:
ד משנה ערכין

רבינו גרשום

קבלן הוה. כגון שהתפיסה לה בעלה כתובה בשעת נשואיה והיא נתנה לחמיה והוא האמין לבנו ולכך היה משועבד א"נ שאמר לה חמיה תן לבעליך ואני קבלן:
אע"ג דלית ליה נכסי ללוה. בשעת קבלנות משעבד עצמו במקומו הלכך יכולה לגבות כתובה מחמיה:
מאי איכא למימר. דקא ס"ל דרב הונא לא הוו ליה נכסי בשעה [שנעשה] אביו קבלן ולא נשתעבד. ואיבעית אימא אבא לגבי בריה משעביד נפשיה למיהוי קבלן ואע"ג דלית נכסי לבנו:
[קבלן דב"ח. דאמר למלוה תן לו ואני קבלן:
דברי הכל משתעבד. לנעשה כמו שקבל מיד המלוה הממון]:
מצוה הוא דעבד. שנזקק להשיאן לזווגן ולא מידי חסרה [לאשה] שלא קבל מידה כלום אלא דבור בעלמא אמר לה:
ההוא גברא דזבינהו לנכסיה. בלא דעת אשתו:
[וקא גרשה לדביתהו. והיתה רוצה לגבות כתובה מן הלקוחות:
ערב תנן המגרש תנן הקדש תנן. שצריך להדירה הנאה דחיישינן שמא עשו קנוניא:
לוקח מהו. מי צריך מוכר המגרש להדירה הנאה דחיישינן שמא עשו קנוניא על הלקוחות:
תנא כי רוכלא כו'. כלומר ה"ה ללוקח:
דלא תנן לא תנן. לוקח שלא שנינו שיהא צריך להדירה אין מדירה]:
משום רווחא דהקדש. נזקקין להדירה:
ערב נמי משום דמצוה עבד. שזווגן משום הכי נזקקין להדירה שלא [יהא] אדם נמנע מלעשות מצוה:
דכל חד וחד. שהוא נשוי מידע ידע דנכסיו משועבדין לכתובת אשתו אמאי זבין האי לוקח שלא מדעת אשתו הלכך אין נזקקין להדירה:
אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש. דהיא דאין הקדש יוצא בלא פדיון והקדש נמי לא חייל עלייהו דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו:
אלא הפודה פודה כו' כלומר הרוצה לפדות אלו נכסים יכול לפדות בדבר מועט על מנת ליתן לאשה כתובתה כו' וכיצד פודה בדבר מועט הקדיש בצ' מנה והיה חובו ק' מנה מוסיף הב"ח עוד דינר ופודה את ההקדש באותו דינר ע"מ כו' אע"ג דאיכא למימר הואיל ולא הוי כנגד חובו לא ליפוק לחולין:
ואם לא היה חובו כנגד הקדשו שחובו היה יותר אינו פודה הואיל דצריך להמתין שאין לו מהיכן לגבות אותו מותר הכי נמי ימתין מכל החוב עד שיהא לו ללוה נכסים אחרים ואינו גובה כלום מן ההקדש:
ורבנן. דמתני':
על כמה. כלומר כמה יהא הקדש פחות מחובו שרשאי ב"ח להוסיף לו דינר וליטלו:
עד פלגא. עד שיהא ההקדש אפילו כנגד מחצית חובו אבל אם הוא פחות מחצי חובו הואיל וצריך להמתין (מן) רוב חובו ימתין לכל החוב עד שיהא ללוה ויניח להקדש את שלו:
[לו נותנין כסות ומזון אבל לא לאשתו ולא לבניו:
מעצדין. טרידרש:
צמדו צמד של שוורים:
היה לו מין אחד מרובה. כגון שהיה לו הרבה מעצדין וממין אחד מועט כגון שאין לו אלא מגירה אחת אין אומרים ימכור מן המעצדין שיש לו הרבה ויקח לו מן המועט כדי שיהו לו שתי מגירות:
וכל שיש לו מן המועט. כלומר אין מוסיפין לו מן המועט אלא יתנו לו אותו עצמו ולא יותר הואיל ולא היה קודם לכן אלא אחד:
מעלין לו תפיליו. נוטלין ממנו תפיליו שאף הן קרוי נכסים]:

מסורת הש"ס

א כתובות נד: בבא קמא קב:
ב בספרא בחוקותי פרק י ז
ג לקמן כט:
ד נדרים עו.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יח:
ב מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:
ג מיי' פג' מהל' ערכים וחרמין הל' יט:
ד מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ט:
ה מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:
ו מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:
ז מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' י:
ח מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יט:

"וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ" — הַחֲיֵיהוּ מֵעֶרְכֶּךָ. אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְכוּ'. מַאי טַעְמָא? "הוּא מֵעֶרְכֶּךָ", וְלֹא אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מֵעֶרְכֶּךָ. [א]רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אִיכָּר, נוֹתֵן לוֹ צִמְדּוֹ. וְרַבָּנַן? הָנְהוּ לָאו כְּלֵי אוּמָּנוּת נִינְהוּ, אֶלָּא נְכָסִים נִינְהוּ. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד. פְּשִׁיטָא! כִּי הֵיכִי דְּסַגֵּי לֵיהּ עַד הַשְׁתָּא, הַשְׁתָּא נָמֵי סַגֵּי לֵיהּ. מַהוּ דְּתֵימָא: עַד הָאִידָּנָא דַּהֲוָה לֵיהּ לְאוֹשׁוּלֵי הֲוָה מוֹשְׁלֵי לֵיהּ, הַשְׁתָּא דְּלֵיכָּא דְּמוֹשֵׁיל לֵיהּ — לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. הַמַּקְדִּישׁ אֶת נְכָסָיו מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבְּנִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יֵימַר, אֲמַר לְהוּ: סַלִּיקוּ לֵיהּ תְּפִלִּין. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? מַתְנִיתִין הִיא! "הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין". מַהוּ דְּתֵימָא, הָתָם הוּא דְּסָבַר מִצְוָה קָא עָבֵידְנָא, אֲבָל לְעִנְיַן זַבּוּנֵי — מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ לָא [מְזַבֵּין] אִינִישׁ, קָא מַשְׁמַע לָן. [ב]מַתְנִי' אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ עַצְמוֹ, אֵין לוֹ בִּכְסוּת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא בִּכְסוּת בָּנָיו, וְלֹא בְּצֶבַע שֶׁצְּבָעָן לִשְׁמָן, וְלֹא בְּסַנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְּקָחָן לִשְׁמָן. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: עֲבָדִים נִמְכָּרִין בִּכְסוּתָן לְשֶׁבַח, שֶׁאִם תִּלָּקַח לוֹ כְּסוּת בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָר מַשְׁבַּחַת מָנֶה, וְכֵן פָּרָה אִם מַמְתִּינִין אוֹתָהּ לָאִיטְלִיס מְשׁוּבַּחַת הִיא, וְכֵן מַרְגָּלִית אִם מַעֲלִין אוֹתָהּ לִכְרַךְ מְשׁוּבַּחַת הִיא — אֵין לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: "וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא" — שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה מַרְגָּלִית לַקְּלָקִים, "קֹדֶשׁ לַה'" — סְתָם הַהֶקְדֵּשׁוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת.

הֲדְרַן עֲלָךְ שׁוּם הַיְתוֹמִים.

[ד-ו(ג)] מַתְנִי' **אֵין** מַקְדִּישִׁין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, וְלֹא גּוֹאֲלִין אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה אַחַת. אֵין מְחַשְּׁבִין חֳדָשִׁים לְהֶקְדֵּשׁ, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ מְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים. גְּמָ' וּרְמִינְהוּ: מַקְדִּישִׁין בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל, וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא יַקְדִּישׁ, וְאִם הִקְדִּישׁ אֵינָהּ קְדוֹשָׁה! רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין מַקְדִּישִׁין לִיגָּאֵל בְּגֵירוּעַ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, וְכֵיוָן דְּאֵין מַקְדִּישִׁין לִיגָּאֵל בְּגֵירוּעַ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים — יְהֵא אָדָם חָס עַל נְכָסָיו וְאַל יַקְדִּישׁ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים. [ז(ג)]אִיתְּמַר: הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ, רַב אָמַר: קְדוֹשָׁה, וְנוֹתֵן חֲמִשִּׁים, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵינָהּ קְדוֹשָׁה כָּל עִיקָּר. [ד]מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: בִּשְׁלָמָא לְעִנְיַן מְכִירָה, דִּפְלִיג שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ דְּרַב, אִיכָּא לְמֵימַר קַל וָחוֹמֶר — וּמָה מְכוּרָה כְּבָר יוֹצְאָה עַכְשָׁיו, שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר? [ה]אֶלָּא הָכָא, מִי אִיכָּא לְמֵימַר קַל וָחוֹמֶר? וְהָא תְּנַן: הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה — כֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין דָּמֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: "נִכְנָסִין וְלֹא נוֹתְנִין".

וְרַב

גמ' הוּא דְּדָרְשִׁינַן חַיֵּיהוּ דְּהָכִי מַשְׁמַע הוּא יִהְיֶה קַיָּים מֵעֶרְכְּךָ: עַל הָאִידָּנָא דַּהֲוָה לֵיהּ מַעֲלְיָא יְתֵירָה לְאַשְׁוּלֵי הוּא מוֹשְׁלֵי לֵיהּ מְגֵירוֹת: סַלִּיקוּ לֵיהּ תְּפִילִּין הַלְלוּ לוֹ תְּפִילִּין מֵרֹאשׁוֹ עַל שֶׁיִּפָּדֶה בְּדָמִים: מִינָּה קָא עֲבִידְנָא דְּיָהֵיבְנָא לְבֶדֶק הַבַּיִת הִילְכָּךְ אָכַל נִכְסֵיהּ הֲוָה דַּעְתֵּיהּ: מַתְנִי' אֵין לוֹ לֹא בִּכְסוּת אִשְׁתּוֹ שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ: לִשְׁמָן לְשֵׁם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו: סַנְדָּלִים חֲדָשִׁים רְבוּתָא קמ"ל [לאע"ג] דַּעֲדַיִין לֹא נִעֲלוּם הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן מִשְּׁעַת לְקִיחָה: אע"פ שֶׁאָמְרוּ עֲבָדִים נִמְכָּרִים [בִּכְסוּתָן] לְשֶׁבַח דִּכְסוּת יָפָה שֶׁלָּהֶן מַשְׁבַּחַת וּמַעֲלָה דְּמֵיהֶן כְּגוֹן גַּבֵּי נִכְסֵי יְתוֹמִים שֶׁאִם תִּילָּקַח לָעֶבֶד כְּסוּת בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָר הוּא מַשְׁבִּיחַ מָנֶה עַל דָּמִים שֶׁהוּא שָׁוֶה עַכְשָׁיו: לְאִיטְלִיס יוֹם הַשּׁוּק: לִכְרַךְ שֶׁדֶּרֶךְ סוֹחֲרִים לָבֹא שָׁם: אֵין לוֹ לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ בְּמַרְגָּלִית: וּשְׁעָתוֹ בְּעֶבֶד וּפָרָה שֶׁהַמַּעֲרִיךְ עַצְמוֹ וּמָךְ הוּא וְנִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד וּלְפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ נוֹתֵן לְהֶקְדֵּשׁ וְהָיָה לוֹ עֶבֶד הַנִּישּׁוֹם עַכְשָׁיו עֶשְׂרִים זוּז אֵין אוֹמְרִים רוֹאִין כְּאִילּוּ לוֹקְחִין לוֹ כְּסוּת בִּשְׁלֹשִׁים זוּז וְהוּא מַשְׁבִּיחַ מָנֶה וְנִמְכַּר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים זוּז וְנִמְצְאוּ דְּמֵי הָעֶבֶד תִּשְׁעִים זוּז וְכֵן יִתֵּן זֶה לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא לְפִי שַׁעְתּוֹ שָׁמִין אוֹתוֹ וְכֵן פָּרָה וְכֵן מַרְגָּלִית בַּכְּפָר אֵין שָׁמִין אוֹתָהּ אֶלָּא לְפִי מְקוֹמָהּ: גמ' שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה מַרְגָּלִית לַקְּלָקִים לְאָדָם קַל וְעָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ וְיֵשׁ לוֹ מַרְגָּלִית לֹא יַשְׁהֶנָּה לוֹ גִּיזְבָּר לוֹמַר הֶעֱלָה אוֹתָהּ לִכְרַךְ וּלְפִי אוֹתָן הַדָּמִים תֵּן אֶלָּא לְפִי מַה שֶּׁשָּׁוֶה כָּאן שָׁמִין וְזֶה מַשְׁהֶה אוֹתָהּ וְיִמְכְּרֶנָּה כַּמָּה שֶׁיִּרְצֶה וּלְפִי דָּמִים שֶׁשָּׁמְאוּהָ יִתֵּן שֶׁהֲרֵי בִּזְמַן שֶׁהֶעֱרִיכוֹ כָּאן לֹא הָיָה לוֹ יוֹתֵר: מַתְנִי' אֵין מַקְדִּישִׁין שְׂדֵה אֲחוּזָּה לִפְנֵי הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים דִּכְתִיב בְּמַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה עַל פִּי שָׁנִים הַנּוֹתָרוֹת וְאֵין שָׁנִים פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם: וְלֹא גּוֹאֲלִין אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה מְפָרֵשׁ לָהּ בַּגְּמָרָא רַב לְטַעְמֵיהּ וּשְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ: וְאֵין מְחַשְּׁבִין כּוּ' מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: אֲבָל הֶקְדֵּשׁ מְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים כְּלוֹמַר וְאִם רֶיוַח שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא שֶׁנַּחְשׁוֹב אוֹתָהּ יְנִיחַת חֲצִי שָׁנָה שֶׁיָּצְאָה כִּי הָא דִּמְפָרֵשׁ לְקַמָּן דְּאַקְדְּשָׁהּ בְּפַלְגָא דְּאַרְבָּעִים וְתַמְנֵי דְּאִי חָשַׁבְתָּ לְהַהִיא יְנִיחָה הֲוָה לֵיהּ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל וְלָא מִיפַּרְקָא בְּגֵירוּעַ אֶלָּא בַּחֲמִשִּׁין וְאִי לָא חָשַׁבְתָּ אוֹתָן חֳדָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ ה"ל שְׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל וְאִיכָּא פְּסֵידָא דְּהֶקְדֵּשׁ דְּלָא שָׁקִיל אֶלָּא שְׁנֵי סְלָעִים וּשְׁנֵי פּוּנְדְּיוֹנִין הָכָא וַדַּאי מְחַשְּׁבִין אוֹתָהּ בִּיצִיאָה גְּמוּרָה: גְּמָ' וּרְמִינְהוּ מַקְדִּישִׁין בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל דְּמַשְׁמַע אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִב' שָׁנִים: רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ אֵין מַקְדִּישִׁין לִגְאוֹל בְּגֵירוּעַ פָּחוֹת מִב' שָׁנִים הַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יוֹבֵל וּבָא לְגוֹאֲלָהּ נוֹתֵן בְּבֵית כּוֹר נ' סְלָעִים כִּדְכְתִיב זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים וְאִם הִקְדִּישָׁהּ עֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ עֶשְׂרִים לְאַחַר הַיּוֹבֵל מְחַשְּׁבִין הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת עַל הַיּוֹבֵל הַבָּא וְנוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְכָל שָׁנָה כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:י"ח) וְאִם אַחַר הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב לוֹ וְגוֹ' וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ וְהַיְינוּ גֵּירוּעַ שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים וְהַמַּקְדִּישׁ שְׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל פּוֹדֶה אוֹתָהּ בִּשְׁנֵי סְלָעִים וּשְׁנֵי פּוּנְדְּיוֹנִין כִּדְכְתִיב עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת. וְכֵן עוֹלֶה הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל גְּאוּלַּת שְׂדֵה אֲחוּזָּה לְכָל שָׁנָה סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן שֶׁהֲרֵי אִם הִקְדִּישָׁהּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּאַחַר הַיּוֹבֵל הָיָה פּוֹדֶה בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כִּדְכְתִיב אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְגוֹ' מִשְּׁנַת וְלֹא שְׁנַת יוֹבֵל בִּכְלָל אַלְמָא בְּשָׁנָה שֶׁלְּאַחַר הַיּוֹבֵל קָאֵי קְרָא וְקָאָמַר יִתֵּן חֲמִשִּׁים נָא לְתִשְׁעָה וּמ' שָׁנִים הַבָּאִים עַל יוֹבֵל הַבָּא תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים סְלָעִים נִמְצָא סֶלַע יוֹתֵר עַל סֶלַע לְכֹל שָׁנָה חַלְּקֵיהוּ לְפוּנְדְּיוֹנִין דִּבְסֶלַע יֵשׁ מ"ח פּוּנְדְּיוֹנִין הֲרֵי לְכָל שָׁנָה סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן פָּחוֹת פּוּנְדְּיוֹן הִילְכָּךְ הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ לְאַחַר הַיּוֹבֵל שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים נוֹתֵן לְכָל שָׁנָה עַל הַיּוֹבֵל סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁתַּחְשׁוֹב סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְמ"ט שָׁנִים תִּמְצָא חֲמִשִּׁים סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן כְּגוֹן מ"ט סְלָעִים ומ"ט פּוּנְדְּיוֹנִין וְהַסֶּלַע אֵינוֹ אֶלָּא מ"ח פּוּנְדְּיוֹנִין הָא פָּרְכִינַן לֵיהּ בִּבְכוֹרוֹת בְּפֶרֶק יֵשׁ בְּכוֹר לְנַחֲלָה (דַּף נ.) פּוּנְדְּיוֹן זֶה מָה טִיבוֹ קוֹלְבּוֹן לִפְרוֹטְרוֹט. וְקָאָמְרֵי רַב וּשְׁמוּאֵל דְּהַמַּקְדִּישׁ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל אֵין כָּאן דִּין גֵּירוּעַ וְאִם בָּא לְגָאֳלָהּ נוֹתֵן נ' סְלָעִים דְּגַבֵּי גֵּירוּעַ כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:י"ח) עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת וְנִגְרַע וּמִיעוּט שָׁנִים שְׁתַּיִם וְעֵצָה טוֹבָה קָמַשְׁמַע לַן מַתְנִי' שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל נְכָסָיו וְלֹא יִפְדֶּה פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים שֶׁלֹּא יַפְסִיד מ"ח סְלָעִים: בִּשְׁלָמָא לְעִנְיַן מוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ פְּלִיג שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ דְּרַב לְקַמָּן בְּפֶרֶק הַמּוֹכֵר (עֲרָכִין דַּף כט:) מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר ק"ו: מִי אִיכָּא לְמֵימַר ק"ו הֲרֵי אוֹתָן הַקְּדוּשׁוֹת כְּבָר אֵין יוֹצְאִין מִיַּד הֶקְדֵּשׁ בַּיּוֹבֵל בְּלֹא פִּדְיוֹן דְּהָא תְּנַן (לְקַמָּן עֲרָכִין דַּף כה:) הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה כֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין דָּמֶיהָ לְהֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת: כר"ש ס"ל הִילְכָּךְ אִיכָּא לְמֵימַר ק"ו קְדוּשָּׁה כְּבָר יוֹצְאָה עַכְשָׁיו אֵינָהּ קְדוּשָּׁה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַדֵּשׁ:

אֵין לְהֶקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ וא"ת אִם כֵּן לָמָּה צָרִיךְ לְהַמְתִּין שׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם וַהֲרֵי בְּכָל יָמֵי דְּהָכָא אֵין מַמְתִּינִין אע"ג דְּאֵין רְוָחָא דְּהֶקְדֵּשׁ וְאֵין לוֹמַר דְּהָכָא מַיְירֵי בְּשֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וּמִשּׁוּם הָכִי לֹא שַׁיָּיךְ הַכְרָזָה זֶה אֵינוֹ דְּהָא תַּנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּפִרְקִין דַּאֲפִילּוּ לֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא מַרְגָּלִית לְבַדָּהּ כָּךְ הַדִּין דְּאֵין מַמְתִּינִין וְיֵ"ל דְּהָכָא מַיְירֵי בְּמִטַּלְטְלִין וְאִיתָא (בְּהַנּוֹשֵׂא) [בְּפ' אַלְמָנָה נִיזּוֹנֶת] (כְּתוּבּוֹת דַּף ק:) דְּאֵין מַכְרִיזִין עַל אֵלּוּ שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ אֲבָל רֵישָׁא דְּמַתְנִי' דְּמַצְרִיךְ הַכְרָזָה שִׁשִּׁים יוֹם מַיְירֵי בְּקַרְקָעוֹת: אֵין מַקְדִּישִׁין כּוּ': רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ אֵין מַקְדִּישִׁין לִיגָּאֵל לִפְלוֹת פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי סְלָעִים וב' פּוּנְדְּיוֹן (יָפִים) שֶׁהֲרֵי אִם גְּאָלוֹ הוּא אוֹ אַחֵר בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין בְּכ' בֵּין בְּל' אוֹ בְּאֶחָד מִכָּל שְׁנֵי הַיּוֹבֵל הוּא נִגְאָל לְפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת עַל יוֹבֵל סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מ"ט סְלָעִים לְמ"ט שָׁנִים פֵּשׁ לָךְ סֶלַע דְּהָוֵא מ"ח פּוּנְדְּיוֹן וְזֶהוּ פּוּנְדְּיוֹן שֶׁמֵּבִיא לְקָלְבּוֹן כִּדְאִיתָא בִּבְכוֹרוֹת (דַּף נ.) אֲבָל אִם הוּא גּוֹאֵל בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל אֵינוֹ מִגְרַע כְּלוּם אֶלָּא גּוֹאֵל כּוֹר זֶרַע בַּחֲמִשִּׁים סְלָעִים שְׁלֵימִים כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:י"ח) וְחִשַּׁב לוֹ אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי שָׁנִים הַנּוֹתָרוֹת עַל שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ וּמִיעוּט שָׁנִים שְׁתַּיִם אֲבָל מִשְּׁתֵּי שָׁנִים אֵין לוֹ גֵּירוּעַ לְפִיכָךְ בָּא הַתַּנָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל נְכָסָיו וְאַל יַקְדִּישׁ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לִגְאוֹל בְּלֹא גֵּירוּעַ אֶלָּא נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים שְׁלֵימִים וא"ת נִיתְנֵי נַמֵּי אֵין מַקְדִּישִׁין שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יוֹבֵל כְּדֵי שֶׁיְּהֵא חָס עַל נְכָסָיו דְּאָז נָמֵי גּוֹאֵל בְּלֹא גֵּירוּעַ וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶה לֹא הוּצְרַךְ לוֹמַר דְּיוֹדֵעַ הַמַּקְדִּישׁ שֶׁאִם גּוֹאֵל יִגְאַל בְּלֹא גֵּירוּעַ וְקִבֵּל עִילּוּיֵהּ שֶׁהֲרֵי הִיא עוֹלָה חֲמִשִּׁים סְלָעִים לְמ"ט שָׁנִים חֶשְׁבּוֹן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנָה אֲבָל כָּאן הִשְׁמִיעָנוּ לְפִי שֶׁאֵין עַל הַיּוֹבֵל כ"א שָׁנָה לְפִיכָךְ (לֹא הִזְהִיר) הִשְׁמִיעָנוּ הַתַּנָּא שֶׁיְּהֵא חָס עַל נְכָסָיו וְאַל יַקְדִּישׁ שֶׁאִם יִגְאַל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים דְּאָז הוּא לִפְנֵי הַיּוֹבֵל אֵין לוֹ גֵּירוּעַ וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דִּלְפִיכָךְ לָא תְּנָא נָמֵי אֵין מַקְדִּישִׁין שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יוֹבֵל לְפִי שֶׁיָּכוֹל לְהַמְתִּין עַל ג' שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל וְאָז לֹא יְהֵא צָרִיךְ לִיתֵּן כִּי אִם שָׁלֹשׁ סְלָעִים וְשָׁלֹשׁ פּוּנְדְּיוֹנִין לְפִיכָךְ לֹא הִזְהִיר הַתַּנָּא אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים דְּאָז הוּא צָרִיךְ לִיתֵּן חֲמִשִּׁים סְלָעִים שְׁלֵימִים וְאִם הִמְתִּין עַל הַיּוֹבֵל לֹא יַחֲזוֹר עוֹד לֵילוֹ וא"ת מַאי קמ"ל הָא (קָתָנֵי) מַתְנִיתִין דְּמַקְדִּישִׁין בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל וי"ל דְּהָכִי פֵּי' דְּאע"ג דְּאֵין הַשָּׁנָה מַתְחִיל אֶלָּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מ"מ יוֹבֵל אֵינוֹ מַתְחִיל עַד יוֹם כִּפּוּרִים בֵּין לְאַחַר יוֹבֵל זֶה אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל סוֹף שְׁנַת הַיּוֹבֵל לֹא נֶאֱמַר שֶׁשְּׁנַת יוֹבֵל (מֵעֶרְכֶּךָ) עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים:

רבינו גרשום

החייהו מערכך. כלומר תן לו חיותו מערכך:
ורבנן. דלא איירו לא בגמל ולא בחמור קסברי הני נכסים נינהו ואין נותנין לו:
על האידנא. דהוו ליה הרבה מעלין להוה מצי לאשולי ולמי שהיה משאיל לו מעגל שואל ממנו מגירה כנגדו והיה לו מגירות כל צרכו השתא דאין לו אלא שני מעגלין ליכא לאשולי ליטפי ליה מין המועט או (לאוספי) [לאנוחי] ליה תלת מן המרובה קמ"ל דלא:
אין לו. לגזבר ליטול:
לא כסות אשתו ובניו. אע"ג דעדיין לא לבשו:
אע"ג דאמרו עבדים בכסותן [נמכרין] לשבח. שמשביחן כסותן ונמכרין ביוקר:
וכן פרה. נמכרת:
לאטלים. לזמן השוק ביוקר:
וכן מרגלית [אם מעלין אותה] לכרך משובחת. כל אלו אין מזיזין אותן ממקומן להוליכן למקום היוקר אלא כמו שהן שוין במקומו של מקדיש ושל מעריך ובאותה שעה (שמישכנוהו) [שמקדישה] ובכך מחשבין אותן היינו אין לו אלא מקומו ושעתו:
ביום ההוא שלא ישהה מרגלית לקלים. כלומר אם העריך את עצמו והוא אדם קל ועני ויש לו מרגלית ואינה שוה בידו ובמקומו אלא שקל מחשבין אותה בשקל ונידון בהשג יד ופטור ואין אומרים ישהה עד שתמכר ביוקר ולא יהא נידון בהשג יד ת"ל ביום ההוא:
סתם הקדש לבדק הבית. מקום שבא כולו לה' לבנין ואין ממנו הנאה לא לכהנים ולא למזבח:
סליק פירקא
אין מקדישין. [שדה בית זרע חומר שעורים]:

פחות מב' שנים. לפני היובל כי אם הקדיש משלם חמשים שקלים [כלמפרש בגמרא] לעצה טובה קמ"ל שיהא אדם חס על נכסיו שהמקדיש שדהו שתי שנים לפני היובל ואח"כ גואלה (לפני היובל) לפי השנים שיש מן הגאולה ועד היובל ואותן שנים שהיא ברשו' הקדש יגרע להקדש לכל שנה סלע ופונדיון ויתן (הגואל של הקדש) [להקדש] (למוכר) סלע ופונדיון לכל שנה לכור ותהא שלו שכך עולה חשבון נ' שקלים מ"ט [שקלים] למ"ט שני היובל ושנת חמשים (עצמה) אינה נחשבת שהיא עולה לכאן ולכאן והשקל הנשאר מחלקו לפונדיונין ויש בשקל מ"ח פונדיון ומגרע לכל שנה סלע ופונדיון חוץ משנה [אחת] ואע"פ שנחסר לשנה אחת פונדיון כיון שאילו בא למצוא חשבון לחלקו בשוה לכל השנים היה מגיע פחות מפונדיון לשנה ולא רצה לחשוב אלא לדבר שלם הילכך קאמר סלע ופונדיון וכל אותן שני היובל שהיתה שלו קודם שהקדישה אין נותן בשביל אותן שנים כלום אבל אם הקדישה בפחות מב' שנים קודם היובל ובא לגואלה אין נותן לאותן ב' שנים ב' סלעים וב' פונדיון ולא יותר אלא משלם חמשים שקל לחומר שעורים מ"ט משום לכתיבא) הך קרא לא כתיב הכא כלל וק"ל לכתיב וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות על שנת היובל ונגרע מערכך. אם עוד רבות בשנים כלומר שעדיין כשהקדישה נשארו אפי' ב' שנים לפיהן ישיב גאולתו סלע ופונדיון בשנה לכור ואם פחות מב' שנים לפני היובל הקדיש שלא נשארו ב' שנים נותן נ' שקל כולן:
[ולא גואלין אחר היובל. האי אחר היובל קא מתרץ גמרא לדבכל שני יובל מיירי:
פחות משנה שאם בא לגואלה בעשר שנים ומחצה לאחר היובל לא יאמר כיון שלא נגמרה השנה לא אתן בשבילה סלע ופונדיון. אלא מחשב אותה כשנה שלימה ונותן סלע ופונדיון עם השנים הנותרות היינו ולא גואלין פחות משנה]:
קא ס"ד דאמורא דאין מקדישין כלל לפני היובל פחות מב' שנים כלומר דלא קדשה (ומקדשה) ורמינהי מקדישין לפני היובל וכו' [לאחר היובל אפי' בסמוך ליובל ממש:

ובשנת היובל עצמה לא יקדיש מפרש לקמן מ"ט] רב ושמואל. בעו לתרוצי מתניתין מאי אין מקדישין לאו דאין מקדישין כלל קתני אלא אין מקדישין לדעת כן שיהא יכול לגאול בגירוע כלכתיבב)גם כאן ט"ס וצ"ל ואישב לו הכהן ע"פ השנים הנותרות כלומר שיגרע וכו'. ואם מעט נשאר בשנים על שנת היובל וחשב לו כפי שניו ישיב גאולתו כלומר שיגרע הפדיון ולא יתן אלא סלע ופונדיון לשנה שהיתה של הקדש (פחות מב' שנים) לפני היובל הא הקדישה פחות משתי שנים לפני היובל אינו גואל [בגירוע] אלא בנ' שקל כולן ביחד וכיון שכן [דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות מב' שנים] מתניתין עצה טובה קמ"ל שיהא חס על נכסיו ואל יקדיש בזמן שאינו יכול לפדות בגירוע ולהכי קאמר אין מקדישין כו' כדי שלא יפסיד ולא דלא חיילא עליה קדושה:
רב אמר קדושה. ואם בא לפדותה נותן נ' שקל כולן:
[בשלמא לענין מכירה. מוכר שדהו בשנת היובל פליג שמואל עליה דרב לקמן דאינה מכורה משום דאיכא למימר ק"ו מה מכורה קודם היובל יוצאה עכשיו וחוזרת לבעלים אינה מכורה עכשיו בשנת היובל (לחוזרת לבעלים) אינו דין שלא תמכר כלל בשנת היובל אבל הכא מי איכא למימר ק"ו ומה קדושה כבר יוצאה לבעלים ביובל אינה קדושה עכשיו בשנת היובל (כשחוזרת לבעלים) אינו דין שלא תחול קדושה עליה כלל]:
והא תנן. דאינה חוזרת לבעלים:
אלא הגיע יובל ולא נגאלה הכהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש לדברי ר' יהודה אלמא דשל הקדש הויא הכי נמי תקדש בשעת היובל:
לא שמואל כר' שמעון סבירא ליה דאמר נכנסין לתוכה ולא נותנין דמיה להקדש אלא שלהן תהא וכי היכי דלא הוו דמיה להקדש הכי נמי דאינה קדושה כי הקדישה בשנת היובל:

תורה אור השלם

[ויקרא כז, ח]
[ויקרא כז, כג]
[ויקרא כז]

וְרַב סָבַר: סוֹף סוֹף לַבְּעָלִים מִי קָהָדְרָא? לְכֹהֲנִים הוּא דְּנָפְקָא, וְכֹהֲנִים מִשּׁוּלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ! מַאי טַעְמָא דְּרַב? דְּאָמַר קְרָא "וְאִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל", וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל בַּכְּלָל. וּשְׁמוּאֵל, מִי כְּתִיב "וְאִם בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל"? "מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל" כְּתִיב — מִשָּׁנָה שֶׁאַחַר הַיּוֹבֵל. בִּשְׁלָמָא לְרַב, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "אִם מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל" "וְאִם אַחַר הַיּוֹבֵל", אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל, מַאי "אַחַר הַיּוֹבֵל"? אַחַר אַחַר. מֵיתִיבִי: מַקְדִּישִׁין בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל, וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא יַקְדִּישׁ, וְאִם הִקְדִּישׁ — אֵינָהּ קְדוֹשָׁה! אָמַר לָךְ רַב: אֵינָהּ קְדוֹשָׁה בְּגֵירוּעַ, אֲבָל קְדוֹשָׁה וְנוֹתְנִין חֲמִשִּׁים. [א]מִכְּלָל דִּלְפְנֵי הַיּוֹבֵל קְדוֹשָׁה לִיגָּאֵל בְּגֵירוּעַ, וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין מַקְדִּישִׁין לִיגָּאֵל בְּגֵירוּעַ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים! אָמַר לָךְ רַב: הָא מַנִּי? רַבָּנַן הִיא, וַאֲנָא דְּאָמְרִי כְּרַבִּי, דְּאָמַר: "רִאשׁוֹן" וְרִאשׁוֹן בַּכְּלָל, "שְׁבִיעִי" וּשְׁבִיעִי בַּכְּלָל; הָכָא נָמֵי "בִּשְׁנַת" וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל בַּכְּלָל. אִי כְּרַבִּי, פּוּנְדְּיוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? וְכִי תֵּימָא לֵית לֵיהּ, וְהָתְנַן: הִקְדִּישָׁהּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן, רַבִּי כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: "שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן". לִשְׁמוּאֵל, לֵימָא רַבִּי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאִי כְּרַבִּי יְהוּדָה — סֶלַע וּשְׁתֵּי פוּנְדְּיוֹנוֹת מִיבְּעֵי לֵיהּ! עַל כָּרְחָךְ לִשְׁמוּאֵל, רַבִּי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ. [ב]תָּא שְׁמַע: "וְלֹא גּוֹאֲלִין אַחַר הַיּוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה". בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל — "לֹא גּוֹאֲלִין לְאַחַר יוֹבֵל פָּחוֹת מִשָּׁנָה", אֶלָּא לְרַב — מַאי "אַחַר יוֹבֵל שָׁנָה"? מִי סָבְרַתְּ אַחַר יוֹבֵל מַמָּשׁ? מַאי "אַחַר יוֹבֵל"?

בְּאֶמְצַע

סוף סוף לבעלים מי קא הדרא. וא"ת למה ליה לתרוצי הכי לימא דלית ליה ק"ו דשמואל וי"ל משום דלקמן (ערכין דף כט:) גבי פלוגתא דרב ושמואל דמוכר שדהו בשנת היובל עצמה קאמר מאי טעמא דשמואל ק"ו ומה מכורה כבר כו' ופריך התם ולרב לא אמר ק"ו כה"ג והתניא יכול ימכור בתו כשהיא נערה אמרת קל וחומר כו' ומשני התם לא הדרא ומזבנא הכא הדרא ומזבנא אלמא אית להו אי לאו פירושו הוי צריך רב נמי למילף ק"ו כדילפינן ליה במוכר בתו נערה לפיכך הוצרך הכא לרב לסתור הק"ו וה"פ סוף סוף לבעלים מי קא הדר וכיון דלא הדר תו לבעלים תו לא מקדישין כדין שדה אחוזה: מאי טעמא דרב אמר קרא ואם משנת היובל כו'. וא"ת אמאי הוצרך לפרש טעמא דרב כיון דסתר ק"ו דשמואל דהא שמואל עיקר טעמיה מכח ק"ו הוא וי"ל לע"כ הוצרך לרב לומר דקרא דאם משנת היובל רוצה לומר דשנת היובל בכלל כרבי בריש פ' השג יד (לעיל ערכין דף יח:) (ושם) דאמר ראשון וראשון בכלל דאי אמרת משנת היובל שנה שאחר היובל כמו שמואל א"כ שנת היובל עצמה מאחר שלא דבר בה הכתוב היה לנו לומר שאם הקדיש בה שיגאול בשויה ולא כשאר השנים שגואלין לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף כך פי' בתוספ' אבל קשה לקמן על זה ומ"ו הרמ"ר פירש דכיון שלא דבר הכתוב בשנת עצמה של יובל היה לנו לומר אינה קדושה כמו שאומר שמואל ולפיכך הוצרך לפרש דרב כרבי סבירא ליה דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר ואם תאמר כיון דרב סבירא ליה דקרא דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר אם כן למה הוצרך לסתור הקל וחומר דהא קרא בהדיא כתיב דשנת היובל עצמה בכלל וי"ל דאם הק"ו טוב אפי' רבי לא היה אומר דמשנת היובל ושנת היובל בכלל קאמר אלא הייתי אומר אפי' לרבי מכח הק"ו דמשנת היובל שנת שאחר היובל קאמר כמו שמואל ומש"ה ניחא נמי דמתנינו למימר דאפי' שמואל לרבי נמי קאמר דאינה קדושה דכח הק"ו מוציא דלא אמר הכא משנת היובל ושנת היובל עצמו ומש"ה הוצרך רב יוסף לפרש טעמא דשמואל מכח הק"ו לא"א דקאי פלוגתא דרב ושמואל כפלוגתא דתנאי זה לא יתכן אלא ואי אליבא דרבי פליגי כלפי' טעמייהו אבל לרבנן אפי' רב מודה דמקדיש בשנת היובל עצמה אינה קדושה והכי איתא לקמן בשמעתין: אמר לך רב הא מני רבנן היא ואנא דאמרי כרבי. לפירוש התוס' דמפרשים לעיל דכיון דלא דבר הכתוב בשנת היובל עצמו היה לנו לומר דאם הקדיש בה הרי היא קדושה ליגאל בשוויה א"כ היאך קאמרי רבנן בשנת היובל עצמה לא מקדיש ואם הקדיש אינה קדושה היה לנו לומר דאם הקדיש בה הרי היא קדושה ליגאל בשוויה אבל לפי מורי הרמ"ר ניחא: אי כרבי פונדיון מאי עבידתיה. וא"ת למה לו למיפרך משום דסבירא ליה כרבי הוה ליה למיפרך בהדיא לרב מהא דתנן (לקמן ערכין דף כה.) הקדישה שתים או שלש שנים לפני היובל נותן סלע ופונדיון לשנה [ואי] לשנת היובל עצמה קדושה כשאר שנים שאר היובל פונדיון מאי עבידתיה וי"ל לומר דמזה הוה מצי לשנויי התיא [רבנן היא] כדמשני לעיל אבל מדרבי פריך שפיר דרבי אומר כמו שמפרש הש"ס:

ורב אמר לך לרבי שמעון לאו יניחה היא דסוף סוף לבעלים מי הדרא: בשלמא לרב היינו דכתיב אם משנת היובל חמשים סלעים אם לאחר היובל גירוע: אלא לשמואל מאי אחר היובל הא קרא קמא דבעי חמשים נמי לאחר היובל קאי: אחר אחר כגון שתים ושלש שנים אחר היובל איכא גירוע אבל אקדשה בשתא דבתר יובל ליכא גירוע: אינה קדושה ליגאל בגירוע שהרי יש כאן יובל שלם: מכלל דהא דקתני בההיא מקדישין לפני היובל ליגאל בגירוע קאמר והא רב ושמואל כו': אמר לך רב ודאי הא דקתני מקדישין ודאי ליתן חמשים קאמר ובשנת היובל אינה קדושה כל עיקר ולא תיקשי לדידי דהא מני רבנן היא דפליגי עליה דרבי בפרק השג יד (לעיל ערכין דף יח:) דאמרי ראשון ולא ראשון בכלל: ואנא דאמרי כרבי ולשמואל אפילו לרבי אינה קדושה דכי אמר רבי מיום הראשון וראשון בכלל התם הוא דכתיב ועד דשייך ביה לשון מיום אבל הכא דלא כתיב ועד ה"ל למיכתב בשנת (הכא) מודה רבי דלא הוי בכלל: אי רבי דריש הכא משנת ושנת בכלל אלמא בשנת היובל קאי קרא וקאמר יתן נ' סלעים פונדיון מאי עבידתיה כי מקדיש עשר או כ' שנה לפני היובל אמאי [יהיב סלע ופונדיון] ליתיב סלע לשנה דכיון דכי מקדיש ופריק ליה בשתא דיובל גופיה לא יהיב אלא חמשין אשתכח דלא מטא לכל שנה ושנה של יובל אלא סלע שהרי מכאן ועד יובל הבא נ' שנה הואי ושנה זו בכלל הילכך כי פריק לה שתים או שלש לפני היובל סלע הוא דבעי למיתב בכל שנה ותו לא: עולה לכאן ולכאן שנת היובל היא מיובל שעבר ומונין אותה שנה אחת ליובל הבא הילכך עם שנה זו אינן על שנת יובל הבא אלא מ"ט ושנת היובל הבא אינה נמנית עמהן שהרי יובל משמט בתחילתו ומכי עייל שנת יובל אי פריק לה אחר נפקא לכהנים כדכתיב והיה השדה בצאתו ביובל אשתכח [דלאחר] הפודה שדה אחוזה בשנת יובל עצמה כשהוקדשה אינה בילו אלא מ"ט שנים וקא יהיב חמשים סלעים דמטי סלע ופונדיון לכל שנה: לשמואל דאמר דהכא מודה רבי דמשנת ולא שנת בכלל ואשתא דבתר יובל קאי קרא וקאמר דיהיב חמשין: לימא רבי דאמר נותן סלע ופונדיון לשנה: כרבנן סבירא ליה דפליגי עליה דר' יהודה דאין שנת יובל שעבר מתמנין יובל הבא ולבר ההוא שתא יש כאן מ"ט שנים דאי כרבי יהודה סבירא ליה דאמר אין ביובל אלא מ"ח לבר משנת יובל שעברה וקרא בשתא דבתר יובל קאי אישתכח דיהיב חמשים סלע למ"ח שנים דמטי סלע ושני פונדיון: בשלמא לשמואל פחות משנה קאמר דקמ"ל מתני' דבשנת יובל עצמה אם הקדישה אין צריך ליגאל דלא קדשה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ט:

ב מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:

רבינו גרשום

ורב אמר סוף סוף. אפי' לר' שמעון מי קא הדרא לבעלים לכהנים. הוא דנפקא ועדיין איכא למימר דהקדש הוא ומ"מ אין נותנין דמים לכהנים משלחן גבוה קא זכו)צ"ל ומיהו טעמא דשמואל שפיר איכא למימר כר"ש ס"ל. וליכא למימר שמואל כר' שמעון סבירא ליה:

מ"ט דרב. דאמר קדושה:

[אמר קרא כו' אלא לשמואל מאי אחר היובל]:

אחר אחר. כלומר דאם משנת היובל משמע משנה שאחר היובל ולא יובל עצמה ואם אחר היינו אחר אחר דהיינו שנה שלישית:

[אמר לך רב הא מני. דקתני ובשנת היובל עצמה לא יקדיש:

רבנן היא. דלית להו עד ועד בכלל וקא דרשי ואם משנת ולא שנת ממש:

ואנא דאמרי כרבי. דאית ליה עד ועד בכלל כדאמר מיום הראשון עד יום השביעי ראשון וראשון כו':

אי כר' פונדיון מאי עבידתיה. כלומר כיון דקא חשיב שנת חמשים בכלל חשבון שנות היובל בההי מ"ט דקדשה נמי בשנת היובל אם כך הוא שקל נ' דקא פלג ליה לפונדיון שתהא פונדיון לכל שנה אמאי כיון דשנת נ' קדשה נמי כבשאר שני יובל ליתיב לה שקל נ' לגופה:

וכי תימא. הכי נמי דלית ליה פונדיון לשנה והתניא הקדיש שתים כו':

ר' דאית ליה פונדיון לשנה כר' יהודה סבירא ליה דאמר] שנת נ' עולה לכאן ולכאן. וכיון דקא חשיב ליה נמי להתחלת שני יובל הילכך לא חשיב שקל לדידיה וקא פלג ליה לפונדיונין:

לשמואל. דאמר אינה קדושה [לימא] ר' דאית ליה פונדיון אחד לשנה כרבנן סבירא ליה דלית להו שנת חמשים עולה לכאן ולכאן אלא באפי נפשה הויא ליובל הילכך פלוג שקל דידיה לפונדיונין (כשמואל) [לשמואל] דאמר אינה קדושה:

דאי כר' יהודה סבירא ליה דעולה לכאן ולכאן להתחלת חשבון מ"ט ולשנת חמשים א"כ לא הוי בין יובל ליובל אלא מ"ח שנים פשו להו ב' שקלים חלקם לפונדיונין נמצא לכל שנה (של מ"ח) סלע וב' פונדיונין [לשנה מיבעי ליה]:

על כורחך לשמואל [דאמר אינה קדושה] כרבנן סבירא ליה. דלא חשיב שנת נ' אלא לסוף יובל וכיון דאמר אינה קדושה פיס שקל דידיה ופלג ליה לפונדיונין ונמצא לשנה:

בשלמא לשמואל. דאמר אינה קדושה היינו דקתני לא גואלין ולא מקדישין לאחר היובל פחות משנה דמשמע שנת היובל עצמה לאחר היובל לא:

אלא לרב. [דאמר] דקדושה מאי אחר יובל:

[אמר לך רב] מי סברת מאי אחר יובל אחר יובל ממש. שנה הסמוך ליובל דקרא ליה אחר היובל לפחות יובל עצמה לא:

[מאי אחר יובל באמצע יובל כלומר בכל שנים שלאחר יובל:]

תורה אור השלם

אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם [ויקרא כז, יז]

וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ [ויקרא כז, יח]

שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי [שמות יב, טו]

בְּקָמְצָע יוֹבֵל כְּלוֹמַר הַאי לְחַר לְחַר חָפֵי׳ מִשָּׁם שָׁנָה לְקַמְּר הָכִי קָמְצָע הַכָּא גְּנָאוֹל בְּקָמְצָע יוֹבֵל וְלֵיתֵן כֶּלֶא וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנִים הַבָּאִים עוֹמֵד בְּנִיסָן שֶׁהוּא חֲמִישָׁה שָׁנָה לֹא יֹאמַר חָפֵי כֶּלֶא וְלֵיתֵן פּוּנְדְּיוֹן אֲנִי נוֹתֵן מִשָּׁנָה זוֹ אֶלָּא נוֹתֵן כֶּלֶא וּפוּנְדְּיוֹן שֶׁלּוֹ וְהַיְינוּ לְקַמְּר חָיֵן גּוֹתְלִין בְּחָפוֹת מִשָּׁנָה לְכַמָּה לְלֹא נָקַח לוֹ מִיגַּרְעָא לֵיהּ כְּגוֹ וְלֹא יַהִיב גְּאוֹלַת חָצִי שָׁנָה אֶלָּא גְּאוֹלַת שָׁנָה שֶׁלִּימָה: [שֶׁחֵין מְחַשְּׁבִין מְחֲצִיס עִם הַקְּדֵשׁ כְּלַחְמַרְן חֵין מְחַשְּׁבִין לוֹתֵן כָּא לְגַאֲלָה חֲמֵשׁ שָׁנִים וַאֲנִי נִכְנֵי הַיּוֹבֵל אֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן שֶׁה חֲלֵשִׁים שֶׁיָּצְאוּ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה שֶׁשִּׁית אֶלָּא נוֹתֵן שֶׁשָּׁה כְּנָעִים וְשֶׁשָּׁה פּוּנְדְּיוֹנִין]: הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת כָּל מָה שֶׁנּוֹתֵר חָסוּב שָׁנִים: לְעַשּׁוֹת חֵלֶק שָׁנָה לַחֲשׁוֹב אוֹתָן חֲלֵשִׁים שֶׁיָּצְאוּ כְּאִילּוּ הֵן שָׁנָה וְהֵנִי רְוָוחָא לְיַיהּ: וְהַיְכִי דָּמֵי לְאִקְדָּשָׁה בְּפַנְּגָא דמ״ח לְאוֹ חֲשֶׁבֶת לַחֲלֵשִׁים שֶׁיָּצְאוּ בִּיצִיאָה גְּמוּרָה הוּא לְהוּ פָּחוֹת מִשָּׁנֵי שָׁנִים וְאֵינָה נִגְאֶלֶת בַּגִּירוּשׁ: מִתְנִי׳ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג יוֹבֵל בִּזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג פּוֹלֶה אוֹתָהּ בְּשָׁוְוִיהָ בִּשְׁאֵר בְּשָׂדוֹת: אֵין גְּמַלִּין עִמָּהּ וְאֵן נִפְדֶּה בְּשָׁוְוִין וְהַשְּׁאָר לְפִי חֶשְׁבּוֹן חֲמֵשׁ שָׁנִים כְּנָעִים לְבַיִת כּוֹר: וְאֶחָד כָּל שֶׁלֶּם פּוֹלֶה בַּיִת חוֹמֵר בַּחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל בֵּין שֶׁהַיּוֹבֵל בֵּין שֶׁאֵינוֹ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא ה׳ שְׁקָלִים: שֶׁהַכְּנָעִים נוֹתְנִין חוֹמֵשׁ לְהַתִּיב וְאִם נָאַל יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה הַמְּקֻדָּשָׁה עוֹ שֶׁלּוֹ כְּבָר הָעִנְיָנָא לְגַבְּיָיהוּ אֶלָּא שֶׁהִיְּתָה אֲכָלָהּ הֶקְדֵּשׁ שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, אִי נָמֵי לֹא אֲכָלָהּ, אֶלָּא שֶׁהִיְּתָה לְפָנָיו — נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנָה. וְאִם אָמַר: "הֲרֵינִי נוֹתֵן דְּבַר שָׁנָה בְּשָׁנָה" — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן אֶת כּוּלוֹ כְּאֶחָד. אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל הָאָדָם, מָה בֵּין בְּעָלִים לְכָל אָדָם? אֶלָּא שֶׁבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ, וְכָל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ. גְּמָ׳ תָּנָא: כּוֹר זֶרַע, וְלֹא כּוֹר תְּבוּאָה, מַפּוֹלֶת יָד, וְלֹא מַפּוֹלֶת שְׁוָורִים. תָּנֵי לֵוִי: לֹא מְעֻבָּה וְלֹא מְיֻדָּק, אֶלָּא בֵּינוֹנִי. הָיוּ שָׁם נְקָעִים עֲמוּקִים כּוּ׳. וְלִיקְדְּשׁוּ בְּאַנְפֵּי נַפְשַׁיְיהוּ! [1]וְכִי תֵּימָא, כֵּינָן דְּלָא הָווּ בֵּית כּוֹר, לָא (הָווּ) קָדְשִׁי, וְהָתַנְיָא: שְׂדֵה, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהִקְדִּישׁ כָּעֵנָן הַזֶּה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת לָךְ וַחֲצִי לָךְ וַחֲצִי תַּרְקַב? תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׂדֶה", מִכָּל מָקוֹם! אָמַר מָר עוּקְבָא בַּר חָמָא: הָכָא בִּנְקָעִים מְלֵאִים מַיִם, דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דְּסֶלָעִים, שְׁמַע מִינַּהּ. אִי הָכִי, פָּחוֹת מִכָּאן נָמֵי! הָנְהוּ נְגָאנֵי דְּאַרְעָא מִיקְּרוּ, שִׁידְרֵי דְּאַרְעָא מִיקְּרוּ. הִקְדִּישָׁהּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנַן: [2]"יְנַגְּרַע מֵעֶרְכֶּךָ", אַף מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁאִם אֲכָלָהּ הֶקְדֵּשׁ שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, אִי נָמֵי לֹא אֲכָלָהּ, אֶלָּא שֶׁהִיְּתָה לְפָנָיו — נוֹתֵן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנָה. וְאִם אָמַר "הֲרֵינִי נוֹתֵן דְּבַר שָׁנָה בְּשָׁנָה", אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, עַד שֶׁיְּהֵא כֶּסֶף כּוּלוֹ כְּאֶחָד. אֶחָד בְּעָלִים וְאֶחָד כָּל אָדָם, מָה בֵּין בְּעָלִים לְכָל אָדָם? שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ, וְכָל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ. [3]מַתְנִי׳ הִקְדִּישָׁהּ וּגְאָלָהּ — אֵינָהּ יוֹצֵאָה מִיָּדוֹ בַּיּוֹבֵל, גְּאָלָהּ בְּנוֹ — יוֹצֵאָה לְאָבִיו בְּיוֹבֵל, גְּאָלָהּ אַחֵר אוֹ אֶחָד מֵהַקְּרוֹבִים, וּגְאָלָהּ מִיָּדוֹ — יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל. [4]גְּאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, לֹא יֹאמַר: הוֹאִיל וְהִיא יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי — הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי, אֶלָּא יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים.

גְּמָ׳

דְּאַקְדְּשֵׁיהּ בְּפַלְגֵיהּ דְּאַרְבָּעִים וְתַמְנֵי׳ לָוֹ לַוִּוקָא נְקַט לְאַקְדָּשֵׁיהּ לָגֹא בְּסָקְדָּשׁ תַּגְיָא מִינַּתָּא כִּי אִם כִּנְגוֹאָה: וְלִיקְדְּשׁוּ בְּאַפֵּי נַפְשַׁיְיהוּ פֵּירֵשְׁתִּי בכ״כ (לף קנ.) וְקָלוּשִׁין (לף סא.):

מסורת הש״ס

א ספרא בהר פרק ה ג

ב תוספתא ערכין; ספרא בחוקתי פרק י ו; בבא בתרא קב:; משנה בבא בתרא; ספרא בחוקתי פרק י ד

ג בבא בתרא קג.; קידושין סא.

ד ספרא בחוקתי פרק י י; משנה ערכין

ה בבא קמא קט:; ספרא בחוקתי פרק יא ג

ו לקמן כט.

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ ח:

ב מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ ב:

ג מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ יג:

ד מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ ו:

ה מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ ה:

ו מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ ב:

ז מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ כ:

ח מיי׳ פד׳ מהל׳ ערכים וחרמין הל׳ כג:

רבינו גרשום

לכמה לגא מגיע ליה שנה גא מגרעא ליה. כגומר שאם היתה ביד הקדש ה׳ שנים ומחצה וכא לגאולה גא יאמר אותן ה׳ שנים ומחצה שהיתה ביד הקדש אינרע כגנגו ו׳ שקלים ושם פונדיונין ואחשוב אותה חצי שנה כאילו היתה שלימה אגא יחשבנה עם השנים הנותרות על היובל ויתן סלע ופונדיון לשנה להקדש כשבילה:

מאי קמ״ל לאין מחשבין חלשים עם הקדש. כגומר לאם הקדישה וכחצי שנה גאלה גא ינרע כגנגו להקדש חצי סלע וחצי פונדיון:

הא בהדיא קתני. לה לאין מחשבין כגנ:

אמר לך רב אין חדא מילתא היא ומה טעם קאמר הילכך מיהא ליכא למילק למעטו שנת היובל עצמה:

אין מחשבין חלשים להקדש. אגא יחשוב עם הקדש בחצי שנה או בח׳ חלשים כמו שהקדישה בכמה שנה לפחות כנגדם (למקדש) [להקד׳] סלע ופונדיון או כנגד החלשים שעברו כלקתני בברייתא. שנים שלימות אגא היתה (ברשותו) [ברשות הקדש] אתה מחשב לפחות כנגדן סלע ופונדיון ולא כנגד חלשים אבל הקדש מחשב חלשים שנה כלמפרש בגמרא לגון לאקדשה בפנגא לארבעין ותמני לסל״ח אחי לאחמרינן לאין מקדישין לגאול בגירוש פחות מכ׳ שנים לפני היובל הני מילי כי אקדשה בסוף מ״ח אבל כי אקדשה בחצי מ״ח ליתא לגיהי כמי שהקדישה בתחילת מ״ח ויהו ב׳ שנים לפני היובל וגאגל בגירוש קמ״ל דעבדינן הני חלשים שנה כאילו הקדישה בסוף מ״ח משום רווחא להקדש לאינו גואל בגירוש אגא נותן נ׳ שקל להקדש ואיהו אבל הקדש מחשב חלשים שנה וכן נמי אם עמדה ברשות הקדש עשר שנים ואתה לא יחשוב המקדיש אגא עשר שנים ואותה חצי שנה יחשבנה בשנה שלימה עם השנים הנותרות ויתן בעד אותה חצי שנה נמי סלע ופונדיון כשנה שלימה עם השנים הנותרות על היובל:

ת״ל ותחשב לו הכהן מ״מ. שיחשוב (מ״מ כלי) שיהא ריוח להקדש: בשעת היובל. בזמן שהיובל נוהג:

נותן. לגאתר לאחר היובל כשהוא גואלה מיד [ההקדש] נותן [בזרע] חומר שעורים נ׳ שקל:

כור זרע ולא כור תבואה. כגומר כשהוא מוזרע כמה כור יש בו מודל במקום שראוי לזרוע בו כור להיינו יותר ממקום שיכול לגדל בו כור תבואה לפי שנרגיל זרע ועשה שיכולת תבואה והיינו ריוח של מקדיש לאי לאיל בתר כור תבואה היה נותן הרבה שקלים אגא בתר כור זרע אחר:

כור זרע. זרוע במפולת יד ולא זרוע במפולת שוריים [להכי הוו זרעי במפולת שוריים] הוי ממלגאין שק [מגא לגן] והוי מגיחין אותן ע״נ העגלה על הקנקן ובקנקן היה נקב והיה מוסך העגלה ע״נ התגלס והיה נופל הלגן לרך אותן נקב וכך היו זורעין בשוריים ועכשיו מי שזורע במפולת יד מפחד יותר חדרע ותופס בית כור זרע במפולת יד מקום מרובה בשלה יותר מבמפולת שוריים לפי שאינו זורע כמה אגא פעמים נופל הרבה ביחד מן הנקב ופעמים נופל מן הזרע מעצמו:

תני לוי. מפולת יד שאחרי:

לא מעובה. שמפלגין הרבה ביחד להיינו פסולת למקדיש שירבו הכוריס: ולא מיוקק. שמפזר יותר מלאי שזה הפסל של הקדש שממעטו בכוריס אגא בינוניס:

אין נמדלין עמה. מפני שהן רשות לעצמן:

שלה מה ת״ל. לכתוב ואם מאחחתן יקדיש:

בענין זה. בשיעור זה זרע חומר שעוריס בחמשים:

מנין. אם הקדיש שלה לתך וחצי לתך שעריך לפלות:

ת״ל שלה מ״מ. לקלשה:

חומיא לסלעים. לגאו בני זרויעה [טיגרא]:

אי הכי. כיון לאוקמיתא למגיאין מיס פחות מיכן נמי אמאי נמדלין עמה: משום לגנאני אגרעא מיקרו. ספלגים של שלה שמסיימין בהן מיס כלי להשקותה ונחשבין כשלה וכן נמי מלעים פחותין מי׳ [שפגל״ס כלע״ז] שלרי לארעא מיקרו. שכך נמגאין הרבה בשלות ונחשבין בשלה:

ונגרע מערכך אף מן ההקדש. כגומר שכשם [שאם הקדישה עשר שנים לאחר היובל וגאלה לאמר עשרים שמנכה לו] אותן שנים שהיתה ברשות בעלים שאינו נותן מהם סלע ופונדיון כך אם אכלה הקדש שנה או שתים [או י׳] מנכה לו סלע ופונדיון לכל אותן שנים שהיתה ברשות הקדש ואינו נותן סלע ופונדיון אגא מן השנים של אחר הפדיון ועוד היובל:

ואם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה. בכל שנה סלע ופונדיון אין שומעין לו [שגאמר וחשב לו הכהן את הכסף כמה מגיע לו ליתן על היובל ויתנו ביחד]:

אחר הבעלים ואחר כל אדם. רשאין לפלות זרע חומר שעוריס בני שקל:

אגא שהבעלים. מוסיפין עגל נ׳ שקל חומש שגא׳ ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו ויסף חמישית כסף:

גאלה בנו. במקומו:

יוצא לאביו ביובל. ואינה יוצאה לכהנים)אולי ע״ל והוי כמו שגאלה הוא בעצמו. (ואינו כא לההוא עצמו):

גאלה אחר או אחד מן הקרובים. ואחר זה המקדיש וגאלה מידו (אינה) יוצאה מידו ביובל:

תורה אור השלם

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמְקֻדָּשׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁת כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ [ויקרא כז, יט]

וְאִם מְשֻׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף [ויקרא כז, טז]

לֹא יַחֲלִיפֻנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרַע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ [ויקרא כז, י]

וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחָשַׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ [ויקרא כז, יח]

וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כְּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כז, כא]

גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: "אִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה" — בְּעָלִים, "וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה" — גִּיזְבָּר. "לְאִישׁ אַחֵר" — לְאַחֵר, וְלֹא לַבֵּן. אַתָּה אוֹמֵר: לְאַחֵר וְלֹא לַבֵּן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחֵר וְלֹא לָאָח? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אִישׁ" — הֲרֵי אָח אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "אַחֵר" — וְלֹא לַבֵּן. [א(א)]וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח? מְרַבֶּה אֲנִי הַבֵּן, שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לִיעִידָה וּלְעֶבֶד עִבְרִי. [ב]אַדְּרַבָּה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח, שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָחִיו לְיִיבּוּם. כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן? הָא יֵשׁ בֵּן — אֵין יִבּוּם. וְתִיפּוֹק לֵיהּ, דְּהָכָא תַּרְתֵּי, וְהָכָא חֲדָא! מִשּׁוּם דְּעֶבֶד עִבְרִי מֵהַאי פִּירְכָא נָמֵי הוּא דְּנַפְקָא לֵיהּ: כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן? בָּעֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: בַּת מַהוּ שֶׁתַּעֲמִיד שָׂדֶה לְאָבִיהָ? כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן יִבּוּם, בֵּן וּבַת כִּי הֲדָדֵי פָּטְרִי — מוֹקְמָה, אוֹ דִילְמָא כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן נַחֲלָה, בַּת בִּמְקוֹם בֵּן כִּי אַחֵר דָּמְיָא — לָא מוֹקְמָה. [ג]תָּא שְׁמַע, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כֹּל שֶׁהוּא אַחֵר בִּמְקוֹם בֵּן, וְהָא נָמֵי בִּמְקוֹם בֵּן כִּי אַחֵר דָּמְיָא. [ד]בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: אִשָּׁה מִי מַעֲמִיד לָהּ שָׂדֶה? בַּעַל מוֹקֵים לַהּ, שֶׁכֵּן יוֹרְשָׁהּ, אוֹ דִילְמָא בֵּן מוֹקֵים לַהּ, שֶׁכֵּן נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק? תֵּיקוּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רָמֵי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: הִקְדִּישָׁהּ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, מַהוּ שֶׁתֵּצֵא לַכֹּהֲנִים? אֲמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתָּיךְ? "וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ... וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" — דְּבַת גֵּירָעוֹן — אִין, דְּלָאו בַּת גֵּירָעוֹן — לָא. אַדְּרַבָּה, "אִם לֹא יִגְאַל הַשָּׂדֶה... וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל", וְהַאי נָמֵי בַּת גְּאוּלָּה הִיא. גְּאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: "לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחוּזָּתוֹ", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? [(ב)]מִנַּיִן לְשָׂדֶה שֶׁיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וּגְאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר: "הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֵן, הֲרֵי תַּחַת יָדִי, וּתְהֵא שֶׁלִּי?" וְדִין הוּא: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה, בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן? [ד]תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחוּזָּתוֹ", אֲחוּזָּה שֶׁלּוֹ, וְאֵין זֶה שֶׁלּוֹ. הָא כֵּיצַד? יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים. [ו(ג)]מַתְנִי' הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה, הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין אֶת דָּמֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נִכְנָסִין וְלֹא נוֹתְנִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא נִכְנָסִין וְלֹא נוֹתְנִין, אֶלָּא נִקְרֵאת "שְׂדֵה רְטוּשִׁין" עַד הַיּוֹבֵל הַשֵּׁנִי. הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל הַשֵּׁנִי וְלֹא נִגְאֲלָה, נִקְרֵאת "רְטוּשֵׁי רְטוּשִׁין" עַד הַיּוֹבֵל הַשְּׁלִישִׁי. לְעוֹלָם אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּגְאָלֶנָּה אַחֵר. גְּמָ' מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? גָּמַר "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּקְדִּישׁ בַּיִת, מָה לְהַלָּן בְּדָמִים — אַף כָּאן בְּדָמִים. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, גָּמַר "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִכִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת, מָה לְהַלָּן בְּחִנָּם, אַף כָּאן בְּחִנָּם. [(ד)]וְרַבִּי [יְהוּדָה] נָמֵי נֵילַיף מִכִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת! דָּנִין קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת

מִקָּדְשֵׁי

תוספות

(שַׁיָּיךְ לע"ב) לִיעִידָה וּלְעֶבֶד עִבְרִי וא"ת אַמַּאי לָא חָשֵׁיב נַמִּי לְנַחֲלָה וְאֵין לוֹמַר דְּמִשּׁוּם דְּלָא יָלְפִינַן נַחֲלָה אֶלָּא מִטַּעַם זֶה שֶׁהוּא קוֹדֵם לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דַּף קח:) הָא לֵיתָא דַּאֲפִילּוּ יְהֵא שָׁוִים בִּשְׁאָר דְּבָרִים כְּמוֹ עֶבֶד עִבְרִי וּשְׂדֵה אֲחוּזָּה מִכָּל מָקוֹם לִיעִידָה הַבֵּן קוֹדֵם לְאָח בִּקְרָא דְּהָדְיָא וּמִינֵּיהּ יָלְפִינַן שַׁפִּיר נַחֲלָה לָכֵן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּלָא נָקַט אֶלָּא דְּלָא שַׁיְּיכָא בְּאָח כְּלָל אֲבָל נַחֲלָה שַׁיְּיכָא בְּאָח מִיהָא הֵיכָא דְּלֵיכָּא לֹא בֵּן וְלֹא בַּת (וְלֹא אָב): כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן פֵּי' וְעָדִיף טְפֵי בֵּן מֵאָח דְּהַאי מִילְּתָא אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ כִּדְמַשְׁמַע לְפוּם רִיהֲטָא דְּשָׁוִים הֵם בַּדָּבָר הַזֶּה וַהֲוָה לֵיהּ בֵּן עָדִיף בִּיעִידָה וְעֶבֶד עִבְרִי דְּלָא מַשְׁמַע כָּךְ בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דַּף קט.) דְּמַסִּיק דְּבַת קוֹדֶמֶת לְאָב וְלָאו מִטַּעַם זֶה דִּלְעִנְיַן יִבּוּם בֵּן וּבַת כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ לְעִנְיַן נַחֲלָה נַמִּי בֵּן וּבַת כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ אַלְמָא ע"כ אָנוּ צְרִיכִין לוֹמַר דְּמִטַּעַם זֶה בֵּן עָדִיף טְפֵי מֵאָח: אֲחוּזָּתוֹ שֶׁלּוֹ וְאֵין זוֹ שֶׁלּוֹ וא"ת ל"ל אֲחוּזָּתוֹ בְּלָא קְרָא נוּכַל לִסְתּוֹר הַק"ו כִּדְאִיתָא בְּסוֹף מְכִילְתִּין גַּבֵּי שְׂדֵה חֲרָמִין דְּפָרֵיךְ ק"ו כה"ג דְּהָכָא וּמַסִּיק מִי דָּמֵי הָתָם קָא זָכֵי בְּעָלְמָא הָכָא שָׁקִיל לֵיהּ ה"נ הֲוָה מָצֵי לְמִסְתַּר ק"ו וְי"ל דְּאִי לָאו אֲחוּזָּתוֹ הֲ"א מג"ש דְּכֹהֵן כֹּהֵן מִגֶּזֶל הַגֵּר דְּאֵינָהּ יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וְכֵן מַשְׁמַע הַסּוּגְיָא הָתָם פֶּרֶק הַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דַּף קט: וְשָׁם) דְּת"ר הֲרֵי שֶׁהָיָה כֹּהֵן גּוֹזֵל הַגֵּר מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדִי תְּהֵא שֶׁלִּי וְדִין הוּא אִם בְּשֶׁל אֲחֵרִים זוֹכֶה בְּשֶׁל עַצְמוֹ לֹא כ"ש [וְכוּ'] וּכְתִיב אִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיֶה פֵּירוּשׁ דְּמִינֵּיהּ יָלְפִינַן (שָׁם) דְּכֹהֵן מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה וַאֲפִי' בְּמִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וא"כ דִּין הוּא שֶׁיַּקְרִיב אֲשָׁמוֹ שֶׁהוּא חַיָּיב עַל גֶּזֶל הַגֵּר וְיִשָּׁאֵר גַּם הַקֶּרֶן בְּיָדוֹ [וּמְשַׁנֵּי] דְּיָלְפִינַן כֹּהֵן כֹּהֵן מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּה דְּיוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל [אֶחָיו] הַכֹּהֲנִים וְהָתָם מְנָלַן וּמַיְיתִי סוּגְיָא דְּהָכָא אַלְמָא אִי לָא דִּכְתִיב אֲחוּזָּתוֹ הֲ"א בְּגֶזֶל הַגֵּר דְּאֵינוֹ יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיֶה וְיָלְפִינַן נַמִּי שָׂדֶה שֶׁהִיא אֲחוּזָּה דְּאֵינָהּ יוֹצְאָה מִיַּד כֹּהֵן מִשּׁ"ה אִיצְטְרִיךְ אֲחוּזָּתוֹ שֶׁלּוֹ וְאֵין זוֹ שֶׁלּוֹ וְיָלְפִינַן גֶּזֶל הַגֵּר מִינֵּיהּ מג"ש דְּכֹהֵן כֹּהֵן: מָה לְהַלָּן בְּדָמִים אַף כָּאן בְּדָמִים וא"ת מְנָלַן דְּיֵשׁ לָהֶן לַכֹּהֲנִים עָלֶיהָ טְפֵי מֵאַחֵר דִּלְמָא דּוּמְיָא דְּמַקְדִּישׁ בַּיִת דְּיוֹצְאָה בְּדָמִים לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה וְכֹהֵן וְיִשְׂרָאֵל שָׁוִין בּוֹ ה"נ הֲוָה לָן לְמֵימַר בָּזֶה וְי"ל דְּמַשְׁמַע לֵיהּ פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הָכִי וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה פֵּי' הַבְּעָלִים אֶלָּא עוֹמֵד בְּיַד הַגִּזְבָּר עַל יוֹבֵל וְאִם מָכַר הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר שֶׁגְּאָלוֹ אַחֵר בִּשְׁנֵי דְּרָכִים אֵלּוּ לֹא יִגְאַל עוֹד הַבְּעָלִים מִיַּד הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא וְהָיָה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה' לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה אַלְמָא מַשְׁמַע מִתּוֹךְ הַפְּסוּקִים שֶׁיּוֹצְאָה לְיַד כֹּהֲנִים וְאָתְיָא ג"ש לְר' יְהוּדָה לְאַשְׁמוּעִינַן שֶׁיּוֹצְאָה בְּדָמִים וְלֹא בְּחִנָּם הֵיכָא דְּלָא גְּאָלָהּ אַחֵר: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מ"ט תֵּימַהּ שֶׁהֲרֵי בַּתְּחִילָּה שׁוֹאֵל הַסֵּפֶר מ"ט דְּר' יְהוּדָה אַלְמָא טַעְמָא דר"ש מִסְתַּבַּר טְפֵי בְּלָא ג"ש וְאַחַ"כ שׁוֹאֵל מָה טַעַם דְּר' שִׁמְעוֹן אַלְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבֵּר טְפֵי וי"ל דְּאַשְׁכְּחַן נַמִּי כִּי הַאי גַּוְונָא בָּבָא קַמָּא (דַּף י:) גַּבֵּי הִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּעֶשֶׂר מַקְלוֹת דִּלְמַר מַשְׁמַע כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ עַד שֶׁיַּכֶּה כָּל נֶפֶשׁ וּלְמַר מַשְׁמַע כָּל דְּהוּ נֶפֶשׁ וְנ"ל דִּלְפִי מַה דְּפֵירַשְׁתִּי נִיחָא דִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא מַשְׁמַע שֶׁיֵּצֵא לַכֹּהֲנִים וְלָא אִיצְטְרִיךְ גְּזֵירָה שָׁוָה לוֹמַר דְּיוֹצְאָה בְּדָמִים וּלְמַר אִצְטְרִיךְ גְּזֵירָה שָׁוָה דְּיוֹצְאָה בְּחִנָּם:

רש"י

גמ' לְאִישׁ אַחֵר וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל לַכֹּהֲנִים: וְלֹא לַבֵּן שֶׁאִם גְּאָלָהּ בְּנוֹ אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים אֶלָּא לְאָבִיו: הֲרֵי אָח אָמוּר שֶׁיְּהֵא כְּאַחֵר וְתֵצֵא לַכֹּהֲנִים: לִיעִידָה שֶׁאִם קָנָה אָבִיו אָמָה הָעִבְרִיָּה וְרוֹצֶה בָּהּ לְיַעֲדָהּ לוֹ מְיַעֲדָהּ וְאֵין צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ בְּכֶסֶף אַחֵר אֶלָּא בְּאוֹתוֹ כֶּסֶף שֶׁנָּתַן בָּהּ אָבִיו כְּשֶׁקְּנָאָהּ הִיא מְקוּדֶּשֶׁת לוֹ כִּדְמְפָרֵשׁ בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף יט:): וּלְעֶבֶד עִבְרִי דְּעוֹבֵד אֶת הַבֵּן אִם מֵת אֲדוֹנָיו בְּתוֹךְ ו' שָׁנִים וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הָאָח אִם מֵת אֲדוֹנָיו בְּלֹא בֵּן וְאָחִיו יוֹרְשׁוֹ אֵין זֶה עוֹבְדוֹ כִּדְאָמְרִינַן בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף יז:) ה"נ מוֹקְמִינַן בֵּן בִּמְקוֹם אָב לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה דְּכִי הֵיכִי דְּאֵינָהּ יוֹצְאָה מִיַּד אָבִיו לְהִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים אִם גְּאָלוֹ בְּנוֹ לֹא תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל: וְתִיפּוֹק לֵיהּ דְּהָכָא תַּרְתֵּי כוּ' וְלֵ"ל לְתַרְוַיְיהוּ כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם כוּ': מִשּׁוּם דְּהָא דְּבֵן קָם תַּחַת אָבִיו לְעֶבֶד עִבְרִי לָא נָפְקָא לַן מִקְּרָא אֶלָּא מֵהַאי פִּירְכָא דִּכְלוּם יֵשׁ יִבּוּם וְכוּ' דְּאָמְרִי' בְּקִדּוּשִׁין (דַּף יז:) מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן לְעֶבֶד עִבְרִי וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַבֵּן שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לִיעִידָה אַדְּרַבָּה מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָחִיו לְיִבּוּם וּמְשַׁנֵּי כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן וְאִי לָאו הַאי פִּירְכָא דִּכְלוּם יֵשׁ יִבּוּם כוּ' לָא נָפְקָא לֵיהּ בְּעֶבֶד עִבְרִי וַהֲוָה לֵיהּ הָכָא חֲדָא וְהָכָא חֲדָא: מַהוּ שֶׁתַּעֲמִיד כוּ' אִם גְּאָלַתָּה בִּתּוֹ לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה מִיַּד גִּזְבָּר מַהוּ שֶׁיֵּצֵא לְאָבִיהָ בַּיּוֹבֵל וְלֹא לַכֹּהֲנִים: כֹּל שֶׁהוּא אַחֵר בִּמְקוֹם בֵּן דְּהֵיכָא דְּיֵשׁ בֵּן חָשׁוּב זֶה כְּאַחֵר אֵינוֹ מַעֲמִיד: אִשָּׁה שֶׁהִקְדִּישָׁה שְׂדֵה מְלוֹג מִי יִפְדֶּנָּה מִיַּד הֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל אִם הִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִפְדּוֹתָהּ: שֶׁכֵּן יוֹרְשָׁהּ דְּהוּא יָרֵית לָהּ אֲפִי' יֵשׁ לָהּ בֵּן בַּעְלָהּ יוֹרְשָׁהּ וְלֹא בֵּן כִּדְכְתִיב וְיָרַשׁ אוֹתָהּ מְלַמֵּד שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ (ב"ב דַּף קיא:): א"ר בֵּן מוֹקֵים לָהּ דְּהָא הֵיכָא דְּאֵין בַּעַל וּבְנָהּ יוֹרְשָׁהּ נוֹטֵל בַּנְּכָסִים הָרְאוּיִם לִיפּוֹל לְאַחַר מִיתָה כְּבַמּוּחְזָק לָהּ לִפְנֵי מִיתָה אֲבָל בַּעַל הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֵינוֹ נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דַּף קיג.): הִקְדִּישָׁהּ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל וּבָא אַחֵר וּגְאָלָהּ וְלֹא בְּגֵירוּעַ אֶלָּא חֲמִשִּׁים שְׁלֵימִין מַהוּ שֶׁתֵּצֵא לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל כִּשְׁאָר שְׂדֵה אֲחוּזָּה: מַאי דַּעְתָּיךְ דְּתִיבְּעֵי לְמֵימַר דְּלָא נָפְקָא: לְשָׂדֶה הַיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים שֶׁרְאוּי לָצֵאת לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל שֶׁהִקְדִּישָׁהּ בְּעָלִים וְלֹא גְּאָלָהּ: וּגְאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים מִיַּד גִּזְבָּר: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה אִם גְּאָלָהּ יִשְׂרָאֵל הָיְתָה יוֹצְאָה מִיָּדוֹ וַאֲנִי זוֹכֶה בָּהּ עִם שְׁאָר אַחַיי: ת"ל לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחוּזָּתוֹ וְאִיכָּא לְמִידְרַשׁ הָכִי אֲחוּזָּתוֹ שֶׁל כֹּהֵן שֶׁיָּרַשׁ מֵאָבִיו תְּהֵא שֶׁלּוֹ אֲבָל זוֹ אֵינָהּ שֶׁלּוֹ: מַתְנִי' כֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ כוּ' כֹּהֲנִים שֶׁל מִשְׁמַר הַיּוֹבֵל נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ כוּ' וְהִיא חֲלוּטָה בְּיָדָם: שְׂדֵה רְטוּשִׁין עֲזוּבָה עַל שֶׁיִּגְאָלֶנָּה אַחֵר וּכְשֶׁיַּגִּיעַ יוֹבֵל תֵּצֵא מִיָּדוֹ לַכֹּהֲנִים: גמ' מִמַּקְדִּישׁ בַּיִת בְּמַקְדִּישׁ בַּיִת כְּתִיב כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ וּבִשְׂדֵה אֲחוּזָּה כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:י"ד) בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל קוֹדֶשׁ וְגוֹ' מָה בַּיִת לֹא תֵּצֵא לְעוֹלָם מִיַּד הֶקְדֵּשׁ בְּלֹא דָּמִים כִּדְכְתִיב הָתָם וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן וְגוֹ' וּבַיִת לָא נָפְקָא לַכֹּהֲנִים לְעוֹלָם אֶלָּא שְׂדֵה אֲחוּזָּה לְחוּדַהּ דִּגְזֵירַת מֶלֶךְ הִיא אַף שְׂדֵה אֲחוּזָּה לֹא תֵּצֵא מִיַּד הֶקְדֵּשׁ בְּלֹא דָּמִים הִילְכָּךְ כִּי פָּרֵיךְ לָהּ אַחֵר הֲרֵי דָּמֶיהָ לְבֶדֶק הַבַּיִת הֶקְדֵּשׁ וְכִי מָטֵי יוֹבֵל נָפְקָא בְּחִנָּם לַכֹּהֲנִים וְאִי לֹא נִגְאֲלָה יָהֲבֵי כֹּהֲנִים דְּמֵי חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל וְשָׁקְלִי לָהּ: בְּכִבְשֵׂי עֲצֶרֶת כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ"ג:כ'-כ"א) קוֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן: כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת וּשְׂדֵה אֲחוּזָּה מכ"ד מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה נִינְהוּ (בַּמִּדְבָּר יח) אֲבָל בַּיִת לָא הָוְיָא לְעוֹלָם לַכֹּהֲנִים וַאֲפִי' גְּאָלָהּ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ד מהל' עבדים הל' ז:

ב מיי' פ"א מהל' יבום וחליצה הל' א, טוש"ע אה"ע סי' קנו סעי' א:

ג מיי' פ"ד מהל' ערכים וחרמין הל' כ:

ד מיי' פ"ד מהל' ערכים וחרמין הל' כב:

ה מיי' פ"ד מהל' ערכים וחרמין הל' כג:

ו מיי' פ"ד מהל' ערכים וחרמין הל' יט:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קח; קידושין יז:

ב בבא קמא קט:; לקמן לד:, לקמן כט.

ג ספרא בחוקותי פרק יא ב; תוספתא ערכין

ד תמורה לא:

רבינו גרשום

לא גאלה המקדיש וגאלה אחד מן הכהנים. והרי היא תחת ידו ביובל. לא יאמר כו':

ואם מכר את השדה גזבר לאיש אחר לא יגאל עוד. לבעלים אלא חוזר לכהנים ביובל:

לאחר ולא לבן. שאם מכרה גיזבר לבן המקדיש חוזרת לאביו ביובל:

כשהוא אומר איש. סתם משמע אחיו דלא יגאל עוד:

מה ת"ל לאחר. לאחר לא יגאל ולא לבן:

[ליעדה. דכתיב אם לבנו יעדנה:

א)נראה דצ"ל משום לעבד עברי משו"ה לא פריך דהכא תרתי והכא יבום לחודיה משום לעבד עברי וכו'. ולעבד עברי. והכא יבום לחודיה משום הכי לא פריך הא והכא תרתי משום לעבד עברי מהאי פירכא כלום יש כו' הוא דנפקא הוא דאיתרבי דהכי גמרינן במסכת קדושין לעבד עברי עובד את הבן ולא את האח אתה אומר את הבן או אינו אלא האח ולא את הבן מרבה אני את הבן שקם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח שקם תחת (אביו) [אחיו] ליבום. ופרכינן אההוא אדרבה ואמרינן כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום ומהתם איתרבה עבד עברי דהבן קם תחת אביו לעבד עברי דלא אשכחן ליה קרא אלא ליעידה גרידה אשכחן קרא שקם תחתיו הילכך ליכא לפרוכי ותיפוק לי דהתם תרתי דלא אשכחן לתרווייהו מקרא אלא האי פרכינן כלום יש יבום במקום בן והוה ליה כחדא וחדא:

בת מהו שתעמוד. כלומר אם גאלה בתו מהו שתעמוד שדה לאביה שתחזור לו ביובל]:

כיון דבת במקום בן כי אחר דמיא. הכי נמי דכי הויא שדה במקום בן נמי לא מוקמה [שדה] לאביה:

(אשה שהקדישה שדה מכר לה [הגזבר] וגאלה בעלה מי יעמוד לה בעלה שדה שתהא שלה ביובל מי חשבינן כאילו היא עצמה גאלתו):

[אשה שהקדישה שדה מלוג שלה וגאלה בעלה מי מעמיד לה בעלה שדה שתהא שלה ביובל מי חשבינן כאילו היא עצמה גאלתו]:

שכן הבן נוטל בראוי כבמוחזק כדמפרש ביש נוחלין ויפה כח הבן מכח האב:

[דלאו בת גירעון לא יוצא לכהנים דפחות מב' שנים אינו מגרע אלא נותן נ' שקל]:

והא נמי בת גאולה היא. [ואם לא גאלה] תצא לכהנים:

אחוזתו מה ת"ל. [דכתיב] לכהן תהיה:

לשדה שיוצא לכהנים. שלא גאלוה בעלים ולא בנו אלא כהן או אחר שהיא יוצאה לכהנים ביובל מנין שלא יאמר כו':

אחוזתו. של עצמו היא שלו:

ואין זו שלו. לבדו הא כיצד כו':

הכהנים נכנסין לתוכה. דכתיב לכהן תהיה:

ונותנין את דמיה. להקדש דכתיב קדש לה':

אלא נקראת שדה רטושין. שדה מונחת שאין רשות לאדם בה כדכתיב תשמטנה ונטשתה ומתרגמינן ותרטשנה [עד יובל שני]:

רטושי רטושין. שלא יגע אדם בה עד יובל ג' שלעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר מיד הגזבר כדכתיב ואם מכר את השדה. גיזבר לאיש אחר לא יגאל עוד לבעלים אלא והיה השדה בצאתו ביובל:

מ"ט דר' יהודה. דקאמר הכא ונותן את דמיה:

[כתיב הכא קדש לה' כשדה החרם וכתיב ואיש כי יקדיש את ביתו קדש מה להלן [בבית] בדמים דכתיב ויסף חמישית כסף [אף כאן בדמים:

מכבשי עצרת. דכתיב בהן קדש יהיה לה' לכהן בחנם]:

ננין קדשי בדק הבית כו'. דבין בית ובין דמי שדה אחוזה הוו קדשי בדק הבית:

שדה אחוזה וכבשי עצרת הוו מתנה לכהנים דבתרווייהו כתיב לכהן יהיה ולא במקדיש בית:

תורה אור השלם

וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כז, כ-כא]

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם [שמות כא, ב]

וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ [שמות כא, ט]

וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ [ויקרא כז, יח]

וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כז, כא]

וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד [ויקרא כז, כ]

וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם [ויקרא כז, יד]

וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן [ויקרא כג, כ]

מסורת הש"ס

א ספרי במדבר

ב ספרא בהר פרק ו ה

ג ספרא בחוקתי פרק יא ז

ד יבמות מט.

ה תמורה לא:

מאי טעמא דרבי אליעזר וא"ת והלא פשטיה דקרא כרבי אליעזר מסתמא ואם לא יגאל השדה ואם מכר כלומר אלא מכר ואם לא יגאל עוד ואם מכר גזבר לא יוכל לגאול את השדה עד שימות הגזבר:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כו:

ב מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' ז:

מקדשי בדק הבית, ואין דנין קדשי בדק הבית מקדשי מזבח.

(א)ורבי שמעון נמי, נילף ממקדישי בית! דנין דבר שמתנה לכהנים, מדבר שמתנה לכהנים, ואין דנין דבר שמתנה לכהנים, מדבר שאינו מתנה לכהנים. רבי אליעזר אומר: לא נכנסין, ולא נותנין. (ב)אמר רבה: מאי טעמא דרבי אליעזר? אמר קרא: "ואם לא יגאל את השדה והיה בצאתו ביובל". אמר אביי: סכינא חריפא מפסקא קרא? אלא אמר אביי: טעמא דרבי אליעזר כדתנא: "לא יגאל" — יכול לא תהא נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה? תלמוד לומר "עוד" — לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה. אימת? אילימא בביובל ראשון — אמאי אינה נגאלת? שדה אחוזה נמי הוא! אלא בפשיטא בביובל שני. ולמאן? אילימא לרבי יהודה ורבי שמעון, לכהנים נפקא! אלא לאו רבי אליעזר, ושמע מינה טעמא דרבי אליעזר מהכא. ותסברא, רבי יהודה ורבי שמעון האי "עוד" מאי דרשי ביה? אלא, הכא במאי עסקינן — בשדה שיצאה לכהנים, והקדישה כהן, ואתו בעלים למיפרקה. סלקא דעתך אמינא: לא תיפרוק, שתהא לפניו כשדה מקנה — תלמוד לומר: "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה. א(ג)והתניא: "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו", יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו? תלמוד לומר: "לאשר לו אחזת הארץ". ב"יאמר: "לאשר לו אחזת הארץ", מה תלמוד לומר "לאשר קנהו מאתו"? שדה שיצאת לכהנים, ומכרה כהן, והקדישה לוקחה, וגאלה אחר — יכול תחזור לבעלים הראשונים? תלמוד לומר: "לאשר קנהו". ואיצטריך "לא יגאל", ואיצטריכא למיכתב "לאשר קנהו". דאי כתב רחמנא "לא יגאל", דלא קא הדרה כלל, אבל הכא דקא הדרה, תיהדר למרה קמא, כתב רחמנא "לאשר קנהו". (ד)ואי כתב רחמנא "לאשר קנהו", דלא קא יהבי בעלים דמי, אבל הכא, דקא יהבי דמי, תיקום בידייהו, כתב רחמנא "לא יגאל". ואי כתב רחמנא "לא יגאל", ולא כתב "עוד", הוה אמינא: לא תיפרוק כלל, כתב רחמנא "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה. מאי הוי עלה? אמר רבא, אמר קרא: "והיה השדה בצאתו ביובל", בצאתו מיד אחר. איבעיא

מאי טעמא דרבי אליעזר מקדשי בדק הבית, ואין דנין קדשי בדק הבית מקדשי מזבח. (א)ורבי שמעון נמי, נילף ממקדישי בית! דנין דבר שמתנה לכהנים, מדבר שמתנה לכהנים, ואין דנין דבר שמתנה לכהנים, מדבר שאינו מתנה לכהנים. רבי אליעזר אומר: לא נכנסין, ולא נותנין. (ב)אמר רבה: מאי טעמא דרבי אליעזר? אמר קרא: "ואם לא יגאל את השדה והיה בצאתו ביובל". אמר אביי: סכינא חריפא מפסקא קרא? אלא אמר אביי: טעמא דרבי אליעזר כדתנא: "לא יגאל" — יכול לא תהא נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה? תלמוד לומר "עוד" — לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה. אימת? אילימא בביובל ראשון — אמאי אינה נגאלת? שדה אחוזה נמי הוא! אלא בפשיטא בביובל שני. ולמאן? אילימא לרבי יהודה ורבי שמעון, לכהנים נפקא! אלא לאו רבי אליעזר, ושמע מינה טעמא דרבי אליעזר מהכא. ותסברא, רבי יהודה ורבי שמעון האי "עוד" מאי דרשי ביה? אלא, הכא במאי עסקינן — בשדה שיצאה לכהנים, והקדישה כהן, ואתו בעלים למיפרקה. סלקא דעתך אמינא: לא תיפרוק, שתהא לפניו כשדה מקנה — תלמוד לומר: "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה. א(ג)והתניא: "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו", יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו? תלמוד לומר: "לאשר לו אחזת הארץ". ב"יאמר: "לאשר לו אחזת הארץ", מה תלמוד לומר "לאשר קנהו מאתו"? שדה שיצאת לכהנים, ומכרה כהן, והקדישה לוקחה, וגאלה אחר — יכול תחזור לבעלים הראשונים? תלמוד לומר: "לאשר קנהו". ואיצטריך "לא יגאל", ואיצטריכא למיכתב "לאשר קנהו". דאי כתב רחמנא "לא יגאל", דלא קא הדרה כלל, אבל הכא דקא הדרה, תיהדר למרה קמא, כתב רחמנא "לאשר קנהו". (ד)ואי כתב רחמנא "לאשר קנהו", דלא קא יהבי בעלים דמי, אבל הכא, דקא יהבי דמי, תיקום בידייהו, כתב רחמנא "לא יגאל". ואי כתב רחמנא "לא יגאל", ולא כתב "עוד", הוה אמינא: לא תיפרוק כלל, כתב רחמנא "עוד", לכמות שהיתה אינה נגאלת, אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה. מאי הוי עלה? אמר רבא, אמר קרא: "והיה השדה בצאתו ביובל", בצאתו מיד אחר.

איבעיא

רבינו גרשום

רבי אלעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין למיס להקדש אלא נקראת כו'. מ"ט דרבי אלעזר אמר קרא אם לא יגאל את השדה. (על) [קודם] שנת היובל לא יגאל עוד לבעלים אלא הרי היא של הקדש ולא נכנסין ולא נותנין למיס אבל אם מכר את השדה גזבר לאחר היובל לאחר אח"כ והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה:

אמר אבי סכינא חריפא מפסקא קראי. כלומר דהאי לא יגאל משני ליה נמי אלפני פנוי [אחים לא יגאל והאי והיה השדה משני ליה נמי אלפני פנוי] אותם מכר וכי מי חתכם והפסיקם:

אלא אמר אבי טעמא דרבי אלעזר כדתניא לא יגאל יכול לא תהא נגאלת. לאחר היובל שתהא לפניו לנגאלה אפי' [בתורת] שדה מקנה שתהא שלו על היובל ויובל תחזור להקדש:

ת"ל עוד כלומר תאחר שיצאה ביובל עוד לא תהא נגאלת שתהא אינה עוד כמו שהיתה כשדה אחוזה שתחזור לבעליה (סוב) ביובל אבל נגאלת לו בתורת שדה מקנה שתהא שלו על שנת היובל ויובל תחזור להקדש משום לכיון להגיע יובל ולא נגאלה קנאה הקדש כי אחר זה נגאלה והקדש הוי כגוקח. וכתיב והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה אחוזתו בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו ושיהו הקדש. וקא ייק אימת קאי [דקאמר] אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה אלימא ביובל ראשון לאקאי לא הגיעה שנת היובל אמאי קאמר (עוד) לכמות שהיתה אינה נגאלת אמאי הא אין שדה אחוזה נמי אית לה הואיל ולא עבר היובל עליון:

אלא פשיטא ביובל שני. קאי תנא דברייתא [ונמאן קתני ברייתא] אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה כלומר לקח הדרה להקדש:

אי לר' יהודה ור' שמעון לכהנים הוא דנפקא. אפי' מיובל ראשון כדתנן הכהנים נכנסין לתוכה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואמאי דנפקא לכהנים שוב אינה נגאלת מילה בתורת חומר שעורים בני' שקל כסף אלא בשוויה בין בפרלסות סבסטי בין בחולת המחת:

אלא לא. מקתני נגאלת (דהיינו) דמשמע בני' שקל ש"מ (אמר) לר' אלעזר קאמר דסבירא ליה דשל הקדש היה ביובל הראשון:

ותיסברא דהא כדקא מתרת בשלמא לר' אלעזר דאמר דשל הקדש הוא [ומחא] האי עול כדקאמרת עול אינה נגאלת כלומר דבת נאולה היא בני' שקל דאכתי דהקדש היא:

אלא לר' יהודה ור' שמעון דאמרי. דשל כהנים היא האי עול מאי דרשי ביה דאינה בת נאולה היא כלל בני' שקל אלא בשוויה אי הכי מאי קמ"ל האי עול:

אלא הכא במאי עסקינן. בדייתא בשדה שיצאה לכהנים כלסברי [ר"י ור"ש] ונפקא לכהנים ואח"כ הקדישה כהן [אי כהן] אחר אבלקו אי הקדישו כולה בית אב דכיון דבאת ליד הקדש בת נאולה היא בני' שקל כסף ואתו בעלים למיפרקה סל"ח כיון דנפקא לה [כבר] לכהנים לא תיפוק תו ליד בעלים אפי' בתורת שדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה בתורת שדה אחוזה אינה נגאלת שתהא לבעלים אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה ואחרת [לכהנים] (לבעלים) ביובל ואכתי לא אמשינן טעמא דר' אלעזר:

בשנת היובל ישוב השדה. האי בשדה מקנה כתיב לאשר קנהו מאתו יכול אפי' לגזבר שלקחו ממנו אשם היה לו שדה מקנה והקדישה ואחר ולקחה מן הגזבר וכשהגיע היובל יכול שתשוב השדה לגזבר שלקחה ממנו לקיימן ביה לאשר קנהו מאתו ת"ל לאשר לו אחוזת הארץ:

[למוכר ראשון אחרת לאיזו אדם מקדיש לבר שאינו שלו ולא לגזבר:

יאמר לאשר לו אחוזת הארץ]. ולא היה צריך לאשר קנהו [מה ת"ל לאשר קנהו] אלא בשדה שיצאת לכהנים ומכרה כהן והקדישה לוקח ונגאלה אחר יכול כיון שנגאלה אחר ולא נגאלה לוקח ואחרי היא יוצאה מיד זה שנגאלה ואחרת ביובל הואיל ויש כאן אחרה כל כך שבאת ליד אנשי יכול תחזור לבעלים הראשונים ת"ל לאשר קנהו כלומר ליד הכהן שמכרה אחרת ולא לבעלים והיינו סיועא לאחרת לכהנים:

ואיצטריך למכתב לא יגאל. ולאשר קנהו מאתו למילף מתרוייהו לכהנים הדרה ולא לבעלים לאי מלא יגאל לאחריה היה אחינא מ"מ לא הדרא לבעלים ביובל לכתיב בה לא יגאל לא קא הדרא כלל שכן יצאת מרשות בעלים ואחרת לכהנים ואין כאן אחרת כל כך ועוד הלא כתיב בהאוא קרא ישוב אבל הכא דקא הדרא לכתיב בה ישוב השדה ועוד שם כאן אחרת הרבה שבאת ליד אנשי הואיל והדרא לכתיב ישוב אימא תיהדר לבעלים להכי כתיב לאשר קנהו לכהן שמכרה:

ואי כתיב לאשר קנהו לחוליה וכדתרצינן דמכרה כהן והקדישה לוקח ונגאלה אחר משום הכי לא הדרא לבעלים הלא קא יהבו בעלים דמי לגזבר אלא נאלה אחר אבל הכא בהאי לא יגאל עד לאחרן לעול להקדישה כהן ואתו בעלים למיפרקיה דקא יהבי בעלים [דמי] אימא תיקום ברשותייהו:

כתב רחמנא לא יגאל. הלא תהדר לבעלים:

מאי הוי עלה. דאכתי לא ידענן טעמא דר' אלעזר דאמר לעולם אין הכהנים נכנסים על שיגאלנה אחר:

אמר רבא דאמר קרא והיה השדה כצאתו ביובל. דהוה יכול למימר והיה השדה ביובל קומש לה' וגו' מאי בצאתו קא משמע לן דכשיוצא מיד אחר שנגאלה מיד הגזבר (אחר) [קודם] היובל [לו] נקחה מגזבר אח"כ לכהן תהיה אחוזתו:

תורה אור השלם

וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מֻכָּר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד [ויקרא כז, כ]

בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ [ויקרא כז, כד]

וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כז, כא]

וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה [ויקרא כז, כב]

אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שֵׁנִי, כְּאַחֵר דָּמוּ אוֹ לָא? תָּא שְׁמַע: "לֹא יִגָּאֵל" — יָכוֹל לֹא תְּהֵא נִגְאֶלֶת, שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹד" — לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה. אֵימַת? אִילֵּימָא בְּיוֹבֵל רִאשׁוֹן — אַמַּאי אֵינָהּ נִגְאֶלֶת? אֲחוּזָּה נָמֵי הָוְיָא! אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּיוֹבֵל שֵׁנִי. וּלְמַאן? אִי לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן — לְכֹהֲנִים נָפְקָא! אֶלָּא לָאו לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּשְׁמַע מִינַּהּ: בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שֵׁנִי כְּאַחֵר דָּמוּ. וְתִסְבְּרָא?! רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי "עוֹד" מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ? אֶלָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? בְּשָׂדֶה שֶׁיָּצְאָה לַכֹּהֲנִים, וְהִקְדִּישָׁהּ כֹּהֵן, וַאֲתוֹ בְּעָלִים לְמִיפְרְקַהּ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: לָא תִּיפְרוֹק, שֶׁתְּהֵא כִּשְׂדֵה מִקְנָה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "עוֹד" — לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה. [א]וְהָתַנְיָא: "יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ", יָכוֹל יַחְזוֹר לַגִּזְבָּר שֶׁלְּקָחָהּ הֵימֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ". מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ"? שָׂדֶה שֶׁיָּצְאָה לַכֹּהֲנִים, וּמְכָרָהּ כֹּהֵן, וְהִקְדִּישָׁהּ לוֹקֵחַ, וּגְאָלָהּ אַחֵר — יָכוֹל תַּחְזוֹר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ". וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "לֹא יִגָּאֵל", וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ", דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִגָּאֵל" דְּלָא קָא הָדְרָא כְּלָל, כְּתַב רַחֲמָנָא "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ". [ב]וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ", דְּלָא קָיָהֲבִי בְּעָלִים דָּמֵי, אֲבָל הָכָא, דְּיָהֲבִי בְּעָלִים דָּמֵי, דְּתֵיקוּם בִּידַיְהוּ, כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִגָּאֵל". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִגָּאֵל", וְלָא כְּתַב "עוֹד", הֲוָה אָמֵינָא לָא תִּיפְרוֹק כְּלָל, כְּתַב רַחֲמָנָא "עוֹד", לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה. מַאי הָוֵי עֲלַהּ? תָּא שְׁמַע: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: גְּאָלָהּ בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שֵׁנִי — יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: הָאֲנַן לָא תְּנַן הָכִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּגְאָלֶנָּה אַחֵר! אֲמַר לֵיהּ: בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שֵׁנִי כְּאַחֵר דָּמוּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: גְּאָלָהּ בְּיוֹבֵל שֵׁנִי — אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּגְאָלֶנָּה אַחֵר! אֲמַר לֵיהּ: אִי מִמַּתְנִיתִין הֲוָה אָמֵינָא: בְּעָלִים בְּיוֹבֵל שֵׁנִי כְּאַחֵר דָּמוּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [א]מַתְנִי' הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ — הֲרֵי הִיא כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה. הִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו — הֲרֵי הִיא כִּשְׂדֵה מִקְנָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. [ג]רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: הֲרֵי הִיא כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם מִשְּׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצְתָה זוֹ שֶׁהִיא רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה. [ב]שְׂדֵה מִקְנָה אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם, וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וְהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם מִשְּׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" — שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצְתָה זוֹ, שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם מִשְּׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" — שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצָאת זוֹ שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲחוּזָּה. [ד]לֵימָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: קִנְיַן פֵּירוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרִי: קִנְיַן פֵּירוֹת לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּעָלְמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יְהוּדָה קִנְיַן פֵּירוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי,

וְהָכָא

איבעיא להו בעלים ביובל שני פירוש לרבי אליעזר כאחר דמו או לא דכיון דלא גאלה ולא נתחלקה לכהנים ביובל שעדיין היא ביד הגזבר יכולים הבעלים לגאלה דהא דכתיב לא יגאל עוד כדדרשינן מיניה שאינה נגאלת לכמו שהיתה היינו שנגאלה אחר מיד הגזבר וכלא נתחלקה מעולם לכהנים בהכי לא מיירי ביה קרא דלא יגאל עוד אלא בעומד ביד הבעלים כשנגאלה מיד הגזבר: אלא הכא במאי עסקינן בשדה שיצתה לכהנים פירוש כגון שדה אחוזה שהקדישה בעלים וגאלה אחר לפני היובל שיוצאה לכהנים ביובל ובא כהן אשר הגיע לו אותו שדה והקדיש והיינו ביובל שני ואתו בעלים למיפרק לסל"א אי לא כתיב (כי) אם לא יגאל דלא תפריק שתהא לפניו אפי' כשדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה אינה נגאלת [אבל נגאלת] שתהא כשדה מקנה פירוש ותחזור לכהנים ביובל והשתא קאי והיה השדה בצאתו ביובל וגו' אשני דרכים דמיירי בהו קרא בין אותם לא יגאל השדה בין אותם מכר לאיש אחר לעולם קרא בשני ענינים איירי כדפירשתי לעיל וא"כ לר"א נמי פירושא דקרא הכי הוא ולעיל מיבעי לי' מאי טעם דרבי אליעזר ומסיק מאי הוי עלה (פירוש מ"ט) דרבי אליעזר אמר רבא אמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל וגו' בצאתו מתחת ידי אחר פירוש כי ביציאתו משמע שיוצא מיד אחר שנגאלה מיד הגזבר אבל כל זמן שהיא ביד הגזבר לא יצא ביובל: שדה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו לפום ריהטא משמע אם גאל האחר מהגזבר לפני היובל ורש"י פירש בפירוש חומש שלו דאפי' לא גאלה אחר אלא שעדיין היא ביד הגזבר תצא בחנם ביובל לבעלים הראשונים אשר לו אחוזת הארץ: לרבי יהודה ור"ש קנין פירות כקנין הגוף דמיא כו' פירשתי בהשולח (גיטין דף מח.):

איבעיא להו לרבי אליעזר דאמר ביובל שני בת גאולה היא אם לא נגאלה בראשון: בעלים ביובל שני כאחר דמו ואי פריק לה יוצאה מידו לכהנים: או לא כאחר דמו אלא כי היכי דאילו פרקה ביובל ראשון הוה קיימא בידיה השתא נמי קיימא בידיה: לכהנים נפקא וביובל שני לאו בת גאולה היא כלל: מתני' הלוקח שדה מאביו ומת אביו כו' הרי היא כשדה אחוזה שהרי על שלא הקדישה נפלה לו בירושה הלכך אם בא לפדותה פודה בית כור בנ' סלעים כשדה אחוזה ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר יוצאה לכהנים ביובל: כשדה מקנה דבתר שעה שהקדישה אזלינן הלכך אם בא לפדותה פודה בשוויה כדין שדה מקנה ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר חוזרת לו ביובל שהרי בשעה שהקדישה לא היה גופה שלו לעתידה היא לחזור לאביו ביובל כדין שאר מכירות וכשאר מקדיש שדה מקנה הוא שכשנגאלה מיד גזבר מחזירה ביובל לאשר לו אחוזת הארץ דהיינו אביו וזה יורש את כח אביו: שדה מקנה שהקדישה וגאלה אחר אינה יוצאה לכהנים ביובל אלא למי שמכרה למקדישה: שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וקרקע זו לא היתה שלו אלא עד היובל: מקדישין לעולם מפרש בגמ': וגואלין לעולם אם הקדיש כהן קרקע ירושתו גואלה אפי' לאחר היובל דכתיב (ויקרא כ"ה:ל"ב) גאולת עולם תהיה ללוים: גמ' רבי מאיר סבר קנין פירות שהיתה קנויה לו לבן בחיי אביו לפירות לאכול הפירות ולא לגופה שהרי עתיד לחזור ביובל כקנין הגוף דמי הלכך כי מת אביו על שלא הקדישה אי לא אשמועינן קרא דתיהוי כשדה אחוזה הוה אמינא לא שדה אחוזה היא דבלאו מיתת אביו היתה קנויה לו הילכך איצטריך קרא להכי אבל הקדישה בעודה שדה מקנה ואח"כ מת אביו לא רבייה לן קרא לתיהוי אחוזה אלא שדה מקנה היא: ורבי יהודה ורבי שמעון סברי לאו כקנין הגוף דמי וכי מת אביו קודם שהקדישה הוא דקאמר ירית לה לגופה ושדה אחוזה היא והלכך להאי לא איצטריך קרא לרבויי דהא אחוזה גמורה היא שבחיי אביו לא היתה קנויה לו וכי אתא קרא להקדישה ואח"כ מת אביו לאע"ג דבשעת הקדש הואי שדה מקנה השתא דמת אביו קודם פדיון שדה אחוזה היא: כקנין הגוף דמי ולמת אביו ואח"כ הקדישה נמי איצטריך קרא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כח:

ב מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כו:

ג מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כא:

רבינו גרשום

גאלוה בעלים ביובל שני. לרבי אליעזר בעלים כאחר דמו ויוצאה שוב לכהנים או לא דמו לגאלה אחר:

ת"ש לא יגאל עוד כו' אלא פשיטא ביובל שני. ונגאלת שתהיה לפניו כשדה מקנה שחוזרת לכהנים ביובל ככתיב לכהן תהיה וגו' אלמא דבעלים ביובל שני כאחר דמו:

ותיסברא וכו'. ומלתי ליה ליכא למשמע טעמא מהכא:

מאי הוי עלה אמר רבא ת"ש. דתנינן ברייתא בפירוש דכאחר דמו ר"א אומר כו':

אי ממתני' הוה אמינא כו'. קמ"ל ברייתא דלאו כאחר דמו:

יצאת זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה. שכיון שאילו לא קנאה היתה נופלת לפניו בירושה והויא שדה אחוזה השתא נמי דאע"ג דהקדישה ואח"כ מת אביו הויא שדה אחוזה:

המקדיש שדה מקנה ולא גאלה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. שהיא אחוזתו של מוכר וחוזרת לו ביובל:

רבי מאיר סבר קנין פירות כקנין הגוף דמי:

להלוקח שדה מאביו אין לו בחיי אביו אלא הפירות ורבי מאיר סבר קנין פירות כקנין הגוף דמי הלכך כי הקדישה בחיי אביו הרי היא כשדה מקנה דכשם שהפירות שלו כך קנה הגוף ושוב אינה ראויה להיות שדה אחוזתו אלא דין שדה מקנה יש לה:

ורבי יהודה ור' שמעון סברי. קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. הלכך אמרי הרי היא כשדה אחוזה שראויה להיות שדה אחוזה:

בעלמא בכל דוכתא כמי שכתב כל נכסיו לבנו לאחר מותו שניהם אינם יכולין למכור כלומר לר' יהודה ור' שמעון קנין פירות כקנין הגוף דמי. והכא קרא. יתירא:

מסורת הש"ס

א ספרא בחוקתי פרק יא ז

ב בבא מציעא קטו.; יבמות מט.

ג בבא בתרא עב:; ספרא בחוקתי פרק יא ד; גיטין מח.; לעיל יד.

ד בבא קמא פט:; בבא בתרא קלז.; בבא בתרא נ.; גיטין מז:; בבא בתרא קלו:; שבת קלה:; בבא קמא פח:; יבמות לו:; בבא מציעא צו.

תורה אור השלם

וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד [ויקרא כז, כ]

בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ [ויקרא כז, כד]

וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהֹוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף [ויקרא כז, טז]

וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, כב]

וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהֹוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כז, כא]

מסורת הש"ס

א בבא בתרא עב:; לעיל יד:

ב תוספתא ערכין

ג ספרא בחוקתי פרשה ד ו; תוספתא ערכין

ד בבא מציעא נג:; ספרא בחוקתי פרק י א

וְהָכָא קְרָא אַשְׁכַּח וּדְרָשִׁי: לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא "אִם מִשְּׁדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא שְׂדֵה אֲחוּזָתוֹ", אִי נָמֵי: "אֲשֶׁר לֹא שְׂדֵה אֲחוּזָתוֹ", מַאי "מִשְּׁדֵה אֲחֻזָּתוֹ"? שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָה, יָצְתָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָה. הַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם וְכוּ'. בִּשְׁלָמָא גּוֹאֲלִין אִצְטְרִיךְ, לְאַפּוֹקֵי מִדְּיִשְׂרָאֵל דְּלָא פָּרְקִי אֶלָּא עַד יוֹבֵל, קָא מַשְׁמַע לַן דְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם. אֶלָּא מַקְדִּישִׁין, מַאי אִירְיָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם? אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נָמֵי! וְכִי תֵּימָא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ, הָנִיחָא לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לָא קָדְשָׁה", קָא מַשְׁמַע לַן דְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם מַקְדִּישִׁין לְעוֹלָם, אֶלָּא לְרַב, מַאי אִירְיָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם? אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נָמֵי! וּלְטַעְמֵיהּ, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל לְמָה לִי? אֶלָּא, אַיְּידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא "לִפְנֵי הַיּוֹבֵל וּלְאַחַר הַיּוֹבֵל", תְּנָא סֵיפָא נָמֵי "בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל". וְאַיְּידֵי דְּתְנָא רֵישָׁא "אֵין מַקְדִּישִׁין וְלֹא גּוֹאֲלִין", תְּנָא נָמֵי סֵיפָא "מַקְדִּישִׁין וְגוֹאֲלִין".

הֲדַרַן עֲלָךְ אֵין מַקְדִּישִׁין.

א(ב) מַתְנִי' **הַמַּקְדִּישׁ** אֶת שָׂדֵהוּ בְּשָׁעָה שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל, אוֹמֵר לוֹ: "פְּתַח אַתָּה רִאשׁוֹן", שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ, וְכָל אָדָם אֵין נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, אָמְרוּ לוֹ: פְּתַח אַתָּה רִאשׁוֹן. אָמַר: חֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּאִיסָּר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לֹא אָמַר זֶה "בְּאִיסָּר", אֶלָּא "בְּבִיצָּה", שֶׁהֶקְדֵּשׁ נִפְדֶּה בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף, אָמַר לוֹ: "הִגַּעְתִּיהָ", נִמְצָא מַפְסִיד אִיסָּר וְשָׂדֵהוּ לְפָנָיו. [ג]גְּמ' הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בְּשָׁעָה כּוּ'. אוֹמְרִין? וְהָתַנְיָא כּוֹפִין! מַאי "אוֹמְרִין" נָמֵי? כּוֹפִין. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מֵעִיקָּרָא אוֹמְרִין, אִי צָאֵית — צָאֵית, וְאִי לָא — כּוֹפִין. שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ וְכוּ'. מַאי אִירְיָא שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ? תִּיפּוֹק לֵיהּ דְּאַיְּידֵי דַּחֲבִיבָה עֲלֵיהּ טָפֵי וּפָרֵיק לַהּ! וְעוֹד, מִצְוַת גְּאוּלָּה בָּאָדוֹן! [ד]חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר, חֲדָא: דְּאַיְּידֵי דַּחֲבִיבָה עֲלֵיהּ טָפֵי וּפָרֵיק לַהּ, וְעוֹד: מִצְוַת גְּאוּלָּה בָּאָדוֹן הִיא, וְעוֹד: שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין חוֹמֶשׁ כּוּ'. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְכוּ'. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף, וְרַבָּנַן סָבְרִי: שָׁוֶה כֶּסֶף אֵינוֹ כְּכֶסֶף. [ה]וְהָא קַיְּימָא לַן, דְּשָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף! דְּכוּלֵּי עָלְמָא שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף, וְהָכָא בְּפוֹדִין בְּדָבָר שֶׁאֵין בְּחוּמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה קָמִיפַּלְגִי. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אִיסָּר, דְּאִיכָּא בְּחוּמְשׁוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה — פָּרְקִינַן, וְרַבִּי יוֹסֵי: כְּבֵיצָה נָמֵי פָּרְקִינַן. אָמַר לוֹ: "הִגַּעְתִּיהָ", נִמְצָא מַפְסִיד אִיסָּר וְשָׂדֵהוּ לְפָנָיו. סְתָמָא כְּרַבָּנַן. ה(ג)מַתְנִי' אָמַר אֶחָד: "חֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר סְלָעִים", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּעֶשְׂרִים", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בִּשְׁלֹשִׁים", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּאַרְבָּעִים", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בַּחֲמִשִּׁים". חָזַר בּוֹ שֶׁל חֲמִשִּׁים — מִמַּשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר. חָזַר בּוֹ שֶׁל אַרְבָּעִים — מִמַּשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר. חָזַר בּוֹ שֶׁל שְׁלֹשִׁים — מִמַּשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשְׂרִים — מִמַּשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר — מוֹכְרִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְוִיו, וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר. ו(ד)הַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים, וְכָל אָדָם אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים — הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ. אָמַר אֶחָד: "חֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְאַחַת" —

הַבְּעָלִים

מַתְנִי' הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בְּשָׁעָה שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג פֵּירוּשׁ כְּזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל לְאֵז הוּא נִפְדֶּה בְּשָׁוְוִיו וְגַם כּוֹ רוּיַח לַהֶקְדֵּשׁ לְפִתּוֹחַ תְּחִלָּה הַבְּעָלִים חַמִּשִׁים שֶׁכֶל בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג הוּא נִפְדֶּה לְפִי זַרְעוֹ כְּנִ' כְּלָעִים בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים וּבְשָׁלָה אֲחוּזָה מְיֻיֵּרִי וּבִזְמַן הַבַּיִת מְיֻיֵּרִי לְאִיכָּא רְוָוחָא לַהֶקְדֵּשׁ לְחֵי שֶׁלֹּא בִּזְמַן הַבַּיִת מְחֻלָּוֹ חֹס יִרְעֶה לְפִי' לְכַתְּחִלָּה עַל שֶׁנָּיָה פְּרוּעָה לְפִי שֶׁאֵין כּוֹ רוּיַח לְהֶקְדֵּשׁ לְעֵלְאִיבּוּד חֵלֶזוֹל כְּלֵאִיתָא לְהַקְּמָן בְּסוֹף פִּירְקִין (עֲרָכִין דַּף כט.) הָהוּא לַחֲסָרִים לְנִכְסֵיהּ חֲתָא לְקַמֵּיהּ לְרַב יְהוּדָה ז"ל שָׁקוּל לִי זוּזֵי חֲזוֹל עֲלֵיהוּ וּשְׁלִינְהוּ בְּנַהֲרָא וְלִישְׁתְּרֵי לָךְ וז"ת הֵיאַךְ נִמְצָא בִּזְמַן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל כְּזְמַן הַבַּיִת י"ל בִּזְמַן שֶׁנָּנוּ יִשְׂרָאֵל בְּבָעוּנוּ כָּל יוֹשְׁבֵיהּ עֲלֵיהּ: אָמַר ר' יוֹסֵי כּוּ' תֵּימָה אֵיזֶ הָיָה זֶה הַמַּעֲשֶׂה כִּימֵי ר' יוֹסֵי וַהֲלָא ר' יוֹסֵי לֹא הָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת וְאֹם כֵּן לֹא הוּעְרַךְ לִפְתּוֹחַ תְּחִלָּה בַּבַּעֲלִים וי"ל לְפִנֵּוּ עַל פִּי הַקַּבָּלָה ע"פ שֶׁאֵירַע בִּזְמַן הַבַּיִת ח"נ לְפִי' שֶׁלֹּא בִּזְמַן הַבַּיִת גְּאוּלָּה בְּבָעוּלִים תְּחִלָּה כְּלִכְתִּיב (וַיִּקְרָא כ"ז:כ"ז)

חֹס לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר: מַאי אוֹמְרִין כּוֹפִין וז"ת מ"ס לְעָרִיךְ כְּפִיה הָכָא טְפֵי מִכָּל הָנֵי לְתָנֵן בְּסוֹף פ"ק לְבְכוֹרוֹת (דף יג.) מְעֻנַּת פְּרָיָיה קוֹלֶמֶת לְמְעֻנַּת עֲרִיפָה מְעֻנַּת יְעִילָה קוֹלֶמֶת לְמְעֻנַּת פְּרָיָיה מְעֻנַּת וִיבּוּס קוֹלֶמֶת לְמְעֻנַּת חֲלִיצָה מְעֻנַּת גְּאוּלָּה בְּחָלוֹן קוֹלֶמֶת (לְמְעֻנַּת) לְכָל חֵלֶס וּמִפִּיק כּוּלְּהוּ מִקַּרְלַאי הָתָם וְלָא שַׁפִּחָן כְּפִיָּיה כִּי אִם בְּזֶה וי"ל לְשָׁחֲנֵי הָכָא לְיָכוֹל נָכָא נֵילֵי תַּקָּנָה חֹס יִהְנוּ הָעוֹלָם מִמְּנָה: רַבִּי יוֹסֵי סָבַר בְּכַבִּיצָה נָמֵי פָּרְקִינַן וּכְפִ' הַזִּיכָּר (כ"מ לְף נג:) אִיכָּא פְּגוּנְתָּא אִיכָּא מ"ל כּוּ וּבְחוּמְשׁוֹ וְאִיכָּא מַלֹּן לְחָמֵר כּוּ אע"ג שֶׁאֵין בְּחוּמְשׁוֹ וְנִרְאֶה לְכְבֵיצָה הַיְינוּ שֶׁנָּיָה פְּרוּעָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' א:

ב מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' א:

ג מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' א:

ד מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' א:

ה מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:

ו מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:

רבינו גרשום

אשכח וקרום. היינת ז שראויה להיות שדה אחוזה ולאו משום טעמא דקנין פירות לא כקנין הגוף דמי:

דקמ"ל לכהנים ולוים גואלין לעולם. אפי' בשנת היובל:

אמר לך רב הנטעתיך כיון דכשנת יובל עצמה הקדיש ש"מ כיון לפני יובל וכיון לאחר יובל ולמה לי למיתנייה אלא איידי דתנא רישא למתניתין אין מקדישין לפני יובל ולא גואלין אחר יובל פחות משנה תנא נמי סיפא כיון לפני יובל וכו' ואיידי דתנא אין מקדישין [ולא גואלין תנא נמי סיפא מקדישין] וגואלין ולעולם מקדישין לא אצטריך למתני אלא גואלין אינטריך כדאמר ואיידי דתני גואלין לעולם תנא מקדישין לעולם:

סליק פירקא

אומר לו. להמקדיש בשעה שמכריזין אותה לפדותה [אומר לו לבעלים] פתח אתה ראשון בכמה אתה רוצה לפדותה לפי שאם לא ימצא מי שירצה לפדותה ביוקר מן הבעלים מוטב שיפדנה הבעלים משום דיוח להקדש לפי שהבעלים מוסיפין חומש על פדיונן:

מפני רעתה. או מפני שהיא משם שלה מרובה או לפי שהעיראה היתה יתירה על השבח:

ואמרו לו פתח אתה ראשון ואמר חרי היא שלי באיסר. שלא היה מתשבח ביותר מפני רעתה:

אמר רבי יוסי לא כך היה מעשה. כלומר שלא אמר חרי היא שלי באיסר אלא חרי היא שלי בביצה. ומכאן אתה למד שהקדש אינו במעשר שני שאינו נפדה אלא בכסף אלא להקדש נפדה בכסף ובשוה כסף:

אמרו לו פתח אתה:

נמצא מפסיד איסר. שנותנו להקדש:

ושלא יפני. היא שלו עם רעתה ויש לו כ' הפסדות אחר החזרה אחד שחזרה לו שלהו ואחד שהפסיד האיסר:

והתניא כופין. משום (להוא הקדש) [ריוח הקדש] כלי שיוסף חומש:

לאיידי לחביבא ליה טפי ופריק. כלומר לפי שהוא מכירה יותר מאחר כמה היא עשה ויכוף בפדיונה יותר ממי שאינו מכירה:

ועוד מצות גאולה באחון. כלתנן בפרק קמא דבכורות מצות גאולה באחון קודמת לכל אדם:

חדא ועוד קאמר כו'. והא קי"ל בכל מוכתא דשוה כסף בכסף חוץ ממעשר שני:

בכביצה נמי פרקינן. תע"ג לאין בחומשה שוה פרוטה:

סתמא כרבנן לאמרי בחומשה בעינן פרוטה [דהיינו ת"ק (ור' לאמרי) [לר"י] לאמר חרי היא שלי באיסר ומעינן מינה שאין פודין בלבר שאין בחומשו שוה פרוטה]:

ואחד אומר בחמשים כשומה של תורה לכתיב בחמשים שקל כסף:

חזר בו של חמשים. שנתחרט בו:

ממשכנין מנכסיו עד עשר. כלומר שמשכנין אותו כשיעור אותו תוספת שהוסיף יותר מן האחרים לאמירתו לגבוה כמסירתו לחייוטו וכן כולם ממשכנין אותן כשחזרו בהן כשיעור כל אחד מה שהוסיף על חברו:

חזר בו של עשר מוכרין אותה בשויה. ואם לא יכלו למוכרה [כעשר] נפרעין משל עשר את המותר על שיהא להקדש בה עשר סלעים ואילו חה שמאה בעשר סלעים:

תורה אור השלם

וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה [ויקרא כז, כב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:
ב מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ז:
ג מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ד:
ד מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:
ה מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ו:

(א)הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ, "בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם" — הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע, א"בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ" — הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה, "בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע" — הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עֶשְׂרִים וָתֵשַׁע, "בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ" — הַבְּעָלִים נוֹתְנִין שְׁלֹשִׁים, שֶׁאֵין מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ שֶׁל זֶה. באָמַר אֶחָד: "הֲרֵי שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ", אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִיתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד וְדִינָר — הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, וְאִם לָאו — אוֹמֵר לוֹ: "הִגַּעְתִּיךָ". **גְּמָ'** אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁבֶּן אַרְבָּעִים עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל אֵין בֶּן אַרְבָּעִים עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ, מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן. תְּנַן: חָזַר בּוֹ שֶׁל אַרְבָּעִים — מְמַשְׁכְּנִין עַד עֶשֶׂר. אַמַּאי? לִיתֵּן בַּר חַמְשִׁין בַּהֲדֵיהּ! דְּלֵיכָּא בֶּן חֲמִשִּׁים. (ב)חָזַר בּוֹ בֶּן שְׁלֹשִׁים — מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, אַמַּאי? וְלִיתֵּן דְּבֶן אַרְבָּעִים בַּהֲדֵיהּ! דְּלֵיכָּא בֶּן אַרְבָּעִים. חָזַר בּוֹ בֶּן עֶשְׂרִים — מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר, אַמַּאי? לִיתֵּן דְּבֶן שְׁלֹשִׁים בַּהֲדֵיהּ! דְּלֵיכָּא בֶּן שְׁלֹשִׁים. (ג)אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר, מוֹכְרִין אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר, לִיתֵּב דְּבֶן עֶשְׂרִים בַּהֲדֵיהּ! וְכִי תֵּימָא הָכָא נָמֵי דְּלֵיכָּא בֶּן עֶשְׂרִים, אִי הָכִי, "נִפְרָעִין מִשֶּׁל עֲשָׂרָה" — "נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! (ג"ד)אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן בְּזֶה אַחַר זֶה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: חָזְרוּ כּוּלָּן כְּאֶחָד — מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם. וְהָא אֲנַן תְּנַן: מְמַשְׁכְּנִין מִנְּכָסָיו עַד עֶשֶׂר! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ כִּדְרַב חִסְדָּא, שְׁמַע מִינַּהּ. אִיכָּא דְּרָמֵי לְהוּ מִירְמָא: תְּנַן: חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר, מוֹכְרִין אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ וְנִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר אֶת הַמּוֹתָר, וְהָתַנְיָא: מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם! אָמַר רַב חִסְדָּא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן — בְּבַת אַחַת, כָּאן — בְּזֶה אַחַר זֶה. (ה)הַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים וְכָל אָדָם בְּעֶשְׂרִים וְכוּ'. לְמֵימְרָא דְּחוֹמֶשׁ עֲדִיף? וּרְמִינְהוּ: בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֶלַע, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּסֶלַע וְאִיסָּר — שֶׁל סֶלַע וְאִיסָּר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן! הָכָא דְּחוּמְשָׁא רַוְוחָא דְּהֶקְדֵּשׁ הוּא — חוֹמֶשׁ עֲדִיף, הָתָם דְּחוּמְשָׁא רַוְוחָא דְּבַעַל הַבַּיִת — קַרְנָא תִּיפְרוֹק שַׁפִּיר, חוּמְשָׁא לָא אִיכְפַּת לַן. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי כּוּ'. בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ נוֹתְנִין שְׁלֹשִׁים. וְלֵימְרוּ הַבְּעָלִים: אֲתָא גַּבְרָא בַּחֲרִיקִין! דַּאֲמוּר בְּעָלִים דִּינָר. דוְלִיתְנֵי דִּינָר! לָא דָּק. וְלָא? וְהָא קָתָנֵי: אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִיתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד וְדִינָר — בְּעָלִים קוֹדְמִין! אֶלָּא אָמַר רָבָא: דַּאֲמוּר בְּעָלִים פְּרוּטָה, וְלָא דָּק. השֶׁאֵין מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עִלּוּיוֹ כּוּ'. אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִישּׁוֹם הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה, אֲבָל נִישּׁוֹם הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה — מוֹסִיפִין. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מוֹסִיפִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין מוֹסִיפִין. הֵיכִי דָּמֵי? אִי לָא נִישּׁוֹם, מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי? אֶלָּא דְּנִישּׁוֹם. (ו)לֵימָא רַב חִסְדָּא דְּאָמַר כְּבֵית שַׁמַּאי? לְעוֹלָם דְּלָא נִישּׁוֹם, וּבֵית שַׁמַּאי מַחְמִירִין. אִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם דְּנִישּׁוֹם, וְאֵיפוֹךְ — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹסִיף. וְלִיתְנְיַהּ גַּבֵּי קוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וְחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל! אֶלָּא לְעוֹלָם דְּלֹא נִישּׁוֹם, וּבֵית שַׁמַּאי מַחְמִירִין. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ כּוּ'. רָצוּ — אִין, לֹא רָצוּ — לָא. אָמְרֵי: אֲתָא גַּבְרָא בַּחֲרִיקִין. וְדִינָר מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָכִי קָאָמַר, אִם רָצוּ בְּעָלִים מֵעִיקָּרָא לִיתֵּן חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים וְדִינָר;

הֵיכִי

רש"י

הַבְּעָלִים נוֹתְנִין עַל כָּרְחָן: עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ לְהַאי לָא יָהֲבִינַן לֵיהּ הוֹאִיל וְאָמְרוּ בְּעָלִים עֶשְׂרִים וְעוֹלֶה הַחֶשְׁבּוֹן עִם הַחוֹמֶשׁ לכ"ה וְאִי יַהֲבִינֵיהּ לְהַאיְךְ בכ"א נִמְצָא הֶקְדֵּשׁ מַפְסִיד וּבְעָלִים יִתְּנוּ עַל כָּרְחָן אוֹתוֹ סֶלַע שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל הַקֶּרֶן וכ"ה דִּידְהוּ אֲבָל עַל סֶלַע שֶׁהוֹסִיף זֶה לֹא יוֹסִיפוּ חוֹמֶשׁ: אָמַר אֶחָד בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ הַבְּעָלִים נוֹתְנִים שְׁלֹשִׁים עַל כָּרְחָן. וְהַשְׁתָּא אִיכָּא לְמִיפְרַךְ אַמַּאי כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים בִּשְׁלָמָא עַל הַשְׁתָּא כָּיְיפִינַן לְהוּ דְּהָא לָא מָצֵינַן לְמִיתְבֵהּ לְהָנָךְ מִשּׁוּם דְּקֶרֶן דִּידְהוּ לָא הָוֵי כְּקֶרֶן וְחוֹמֶשׁ דַּאֲמוּר בְּעָלִים בְּרֵישָׁא הִלְכָּךְ עַל כָּרְחַיִן הָדְרִינַן אַבְּעָלִים וְכֵיוָן דְּהָדְרִינַן אַבְּעָלִים בָּעֵי לְמֵיתַב קַרְנָא כְּמָה דְּשָׁמְאֵי אַחֲרִינֵי וְחוּמְשָׁא דִּידְהוּ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאָמַר אֶחָד בכ"ה לִיתְּבֵיהּ לְהַאיְךְ דְּהָא קֶרֶן דִּידֵיהּ הָוֵי כְּקֶרֶן וְחוֹמֶשׁ דַּאֲמוּר בְּעָלִים בְּרֵישָׁא וּבַגְּמָ' פָּרִיךְ לָהּ: גמ' לֹא שָׁנוּ דְּאֵין מְמַשְׁכְּנִין מִנִּכְסֵי בֶּן חֲמִשִּׁים אֶלָּא עֶשֶׂר סְלָעִים אֶלָּא שֶׁבֶּן מ' בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד וְאֵינוֹ חוֹזֵר בּוֹ אֲבָל חָזַר בּוֹ בֶּן אַרְבָּעִים מְשַׁלְּשִׁין הָכְ' סְלָעִים הַפְּחוּתִין מִנ' וְעַל שְׁלֹשִׁים בֵּינֵיהֶם דְּבֶן נ' יִתֵּן ט"ו וּבֶן מ' יִתֵּן ה' דְּהָא בְּאוֹתָן עָשָׂר שֶׁאָמַר בֶּן נ' יוֹתֵר עַל בֶּן מ' לֹא שַׁיָּיךְ בַּר מ' בַּהֲדֵיהּ בִּפְסֵידָא וְהָנָךְ י' שֶׁהוֹסִיף בֶּן מ' עַל בַּר ל' בַּר חַמְשִׁין נָמֵי אִירַצִּי בְמ' דְּיֵשׁ בִּכְלָל חֲמִשִּׁים אַרְבָּעִים: דְּלֵיכָּא בַּר נ' שֶׁלֹּא אָמַר אָדָם יוֹתֵר עַל מ' דְּמַתְנִי' מִילֵּי מִילֵּי קָתָנֵי: לִיתֵּיב בַּר עֶשְׂרִים בַּהֲדַיְיהוּ דְּאִיהוּ נָמֵי בְּעֶשֶׂר אִירַצִּי: [מִשֶּׁל י'] מִדְּקָתָנֵי מִשֶּׁל י' מִכְּלָל דְּאִיכָּא אַחֲרִינָא: חָזְרוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן כִּדְרַב חִסְדָּא וּמַתְנִי' כְּגוֹן שֶׁחָזְרוּ כֻּלָּן בְּזֶה אַחַר זֶה דְּהַשְׁתָּא אָמַר בֶּן נ' נַגִּזְבָּר כִּי הָדְרֵי בֵּי שְׁבָקֵי לָךְ בַּר מ': מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה רִאשׁוֹנִים נִשְׂכָּרִין וּשְׁנַיִם אַחֲרוֹנִים נִפְסָדִין שֶׁאִם חָזְרוּ כּוּלָּם וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר בְּשָׁוְיָהּ חָמֵשׁ סְלָעִים נִמְצְאוּ פְּחוּתִין מ"ה סְלָעִים יִתֵּן בֶּן נ' הַי' שֶׁלּוֹ לְבַדּוֹ וּמַעֲשַׂר שֶׁל בֶּן מ' יִתֵּן הַחֲצִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִתְרַצּוּ בָהֶן וּמַעֲשַׂר שֶׁל בֶּן שְׁלֹשִׁים יִתֵּן הַשְּׁלִישׁ וּבֶן מ' הַשְּׁלִישׁ וּבֶן שְׁלֹשִׁים הַשְּׁלִישׁ שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן שְׁלֹשִׁים אָמְרוּ וְהָעֶשֶׂר שֶׁל בֶּן עֶשְׂרִים יִתְּנוּ בֵּין אַרְבַּעְתָּם וְהֶחָמֵשׁ שֶׁפְּחָתוּ מִבֶּן עֶשֶׂר יִתְּנוּ חֲמִשְׁתָּן: אִיכָּא דְּרָמֵי לְהוּ מִירְמָא וְלָא תָּנֵי לָהּ לִדְרַב חִסְדָּא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁהּ אֶלָּא ע"י תֵּירוּץ דְּמַתְנִי' וּבָרַיְיתָא דְּרָמוּ אַהֲדָדֵי: [בעה"ב אוֹמֵר בְּסֶלַע] בעה"ב הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:ל"א) וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ וְגוֹ' וְאַחֵר הַפּוֹדֶה אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. בעה"ב אוֹמֵר בְּסֶלַע וְאַחֵר אוֹמֵר בְּסֶלַע וְאִיסָּר כּוּ' שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן ואע"ג דְּבַעַל הַבַּיִת בָּעֵי לְמֵיתַב טְפֵי דְּחוֹמֶשׁ סֶלַע הָוֵי דִּינָר וְדִינָר הָוֵי עֶשְׂרִים וְל' אִיסָּרִין בפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף יב.): הָתָם גַּבֵּי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי חוֹמֶשׁ רַוְוחָא דְּבַעַל הַבַּיִת הוּא שֶׁהֲרֵי בֵּין קֶרֶן בֵּין חוֹמֶשׁ הַכֹּל שֶׁלּוֹ וְהוּא יֹאכַל בִּירוּשָׁלַיִם וְאֵין לָנוּ בּוֹ אֶלָּא מְנִיעַת פִּדְיָיה שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ בִּגְבוּלִין בְּלֹא פִּדְיוֹן וְעִיקַּר פִּדְיָיתוֹ בַּקֶּרֶן הִיא ואע"ג דְּבְגָרֵי דָּמֵי לָא אִיכְפַּת לָן שֶׁהֲרֵי בַּיְּתֵירוֹת דָּמָיו אֵין נֶהֱנֶה אֶלָּא הוּא: וְלֵימְרוּ בְּעָלִים אֲתָא גַּבְרָא בַּחֲרִיקִין בִּמְקוֹמֵינוּ שֶׁרוֹצֶה לִיתֵּן כְּמוֹתֵינוּ בִּשְׁלָמָא עַל הַשְׁתָּא הָדְרִיתוּ עֲלָן מִשּׁוּם פְּסֵידָא דְּהֶקְדֵּשׁ אֲבָל הַשְׁתָּא אַמַּאי בָּעֵיתוּ לְמִיכְפְּיַין: דַּאֲמוּר בְּעָלִים בְּרֵישָׁא דִּינָר יוֹתֵר עַל עֶשְׂרִים דְּמָטֵי חוּשְׁבָּנָא דְּקֶרֶן וְחוֹמֶשׁ לכ"ה וְדִינָר וְאִי יָהֲבִינַן לְהַאי אִיכָּא פְּסֵידָא לְהֶקְדֵּשׁ הִלְכָּךְ הָדְרִינַן אַבְּעָלִים עַל כָּרְחַיְיהוּ: וְלִיתְנֵי בְּרֵישָׁא דְּמַתְנִי' הַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים וְדִינָר: לָא דַּק לְמִתְנֵי דִּינָר אֶלָּא חֶשְׁבּוֹן הַסְּלָעִים: וְהָא קָתָנֵי דִּינָר בְּסֵיפָא אַלְמָא דַּק בְּדִינָרִין: אֶלָּא אָמַר רָבָא דַּאֲמוּר בְּעָלִים בְּרֵישָׁא פְּרוּטָה וּבִפְרוּטוֹת לָא דַּק: שֶׁלֹּא נִישּׁוֹם הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה שֶׁלֹּא שָׁמוּ שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם אֶת הַקַּרְקַע כַּמָּה שֶׁאָמַר זֶה הָאַחֵר: אֲבָל שֶׁמְּאַוֶּה שְׁלֹשָׁה כִּדְבָרָיו שֶׁל זֶה מוֹסִיפִין בְּעָלִים חוֹמֶשׁ עַל עִילּוּיוֹ בַּעַל כָּרְחוֹ וְלָא בָּעֵינַן עֲשָׂרָה. ואע"ג דְּשׁוּמָא דְּהֶקְדֵּשׁ בָּעֵי עֲשָׂרָה כִּדְאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף ב.) הַקַּרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן הָכָא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לַן דְּכֵיוָן דְּאָמְרֵי תְּלָתָא לָא מְהַדְּרִינַן אַעֲשָׂרָה וְיוֹסִיפוּ חוֹמֶשׁ עַל הָעִילּוּי: שִׁשָּׁה דְבָרִים מִקּוּלֵּי ב"ש וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל: וְדִינָר מַאי עֲבִידְתֵּיהּ הָא אָמַרְתְּ אֵין מוֹסִיפִין חוֹמֶשׁ עַל עִילּוּיוֹ שֶׁל זֶה: מֵעִיקָּרָא בִּשְׂפָתוֹ רִאשׁוֹן: לִיתֵּן חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ עַל עִילּוּיוֹ שֶׁל זֶה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד וְדִינָר:

תוספות

לְמֵימְרָא דְּחוֹמֶשׁ עָדִיף וּרְמִינְהִי בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֶלַע תֵּימַהּ לר' אֶלְחָנָן מַאי פָּרִיךְ דְּהָא לֵיכָּא לְמִיפְרַךְ דְּהַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים וְכָל אָדָם בְּעֶשְׂרִים הַבְּעָלִים קוֹדְמִים כּוּ' וְהָכָא תַּנְיָא דְּאַחֵר קוֹדֵם וּמַאי קוּשְׁיָא דְּהָא דְּהַבְּעָלִים קוֹדְמִין הַיְינוּ כְּשֶׁאֵין אַחֵר מוֹסִיף בְּיוֹתֵר וּמִסֵּיפָא נָמֵי לֵיכָּא לְמִיפְרַךְ דְּקָתָנֵי אֶחָד אוֹמֵר הֲרֵי הוּא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד הַבְּעָלִים קוֹדְמִין וְנוֹתֵן כ"ו וְהָכָא תַּנְיָא דְּאַחֵר קוֹדֵם הָכִי נָמֵי לָא קַשְׁיָא דְּמִידֵּי הוּא טַעְמָא אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן שֶׁהוּא עֶשְׂרִים ה"נ בְּמַתְנִי' דִּין הוּא שֶׁיִּקְדְּמוּ הַבְּעָלִים שֶׁגַּם הֵם מוֹסִיפִין עַל הַקֶּרֶן כְּשֶׁנּוֹתְנִין עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ שֶׁנּוֹתְנִין הָאֶחָד יוֹתֵר עַל הָעֶשְׂרִים וְהַחוֹמֶשׁ בִּשְׁבִיל (חוֹמֶשׁ) הַקֶּרֶן שֶׁהוּא עֶשְׂרִים וְאַחַת וְשֶׁמָּא הוּא מַקְשֶׁה כָּךְ מַאי שְׁנָא שֶׁכּוֹפִין הַבְּעָלִים לָתֵת דָּמִים שֶׁאָמַר הָאַחֵר וְחוּמְשׁוֹ עַל מַה שֶּׁאָמַר הוּא דְּקָתָנֵי שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין כ"ו כ"ז וְהָכָא תַּנְיָא כְּשֶׁהַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּסֶלַע וְהָאַחֵר אוֹמֵר בְּסֶלַע וְאִיסָּר [שֶׁל סֶלַע וְאִיסָּר] קוֹדֵם וְאֵין אָנוּ כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים שֶׁיִּתְּנוּ סֶלַע וְאִיסָּר עִם הַחוֹמֶשׁ דְּקָתָנֵי שֶׁל סֶלַע וְאִיסָּר קוֹדֵם וְלָא קָתָנֵי הַבְּעָלִים נוֹתְנִין חֲמִשָּׁה דִּינָרִים שֶׁהוּא קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאִיסָּר וּמְשַׁנֵּי הָכָא חוּמְשָׁא רַוְוחָא דְּהֶקְדֵּשׁ חוֹמֶשׁ עָדִיף הִלְכָּךְ כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים הָתָם דְּחוּמְשָׁא רַוְוחָא דְּבַעַל הַבַּיִת כּוּ': תַּנְיָא בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מוֹסִיפִין ה"ג וְכֵן כָּתוּב בַּסֵּפֶר ר"ת ול"ג תַּנְיָא נָמֵי הָכִי וְאִי גָּרְסִי' לֵיהּ יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ כֵּן תַּנְיָא נָמֵי הָכִי דְּאִיכָּא מַאן דְּסָבַר דְּמוֹסִיפִין בְּנִישּׁוֹם אִי כב"ש אִי כב"ה וּמְדַקְדֵּק הַשַּׁ"ס לִמְצוֹא אַלִּיבָּא דְּרַב חִסְדָּא וּמִיהוּ נִרְאֶה יוֹתֵר דְּגָרֵס תַּנְיָא בְּלֹא נָמֵי הָכִי:

מסורת הש"ס

א תוספתא ערכין
ב בבא בתרא צז.; כתובות צט.
ג ספרא בחוקותי פרשה ד ד ו
ד ראש השנה כז:; סוכה טז.
ה משנה מעשר שני
ו בבא מציעא נג:

רבינו גרשום

לא שנו. לאמרי לכי חזר בו של חמשים דממשכנין מנכסיו על עשר ולא יותר אלא דבן ארבעים עומד במקומו שאינו משלשין ביניהם שעכשיו נפחתו להקדש י' סקלים:

משלשין ביניהן זה הפיחות שיתן בן חמשים ט"ו שקל ובן מ' יתן ה' שקל: מ"ט האי בן חמשים העשר שהוא הוסיף יתן הוא לבדו בלא דין ודברים והעשר שקל שהוסיף בן מ' על בן ל' יאמר בן מ' לבן נ' את נמי שייך בהדיה (בני) עשר דידי יש בכלל חמשים הני ארבעים הילכך יהיב נמי פלגא דהנך עשר ואידך הי' שקלים יתן לחוד לליכא בן חמשים אחר שלא שמאה שום אדם בחמשים:

ליתן הבן ארבעים ט"ו לליתפיך בפלגא דהני עשר דבן שלשים:

אי איכא בן ארבעים הכי נמי אלא לליכא בן ארבעים הילכך יהיב בן שלשים עשר:

אי הכי. כדאמר רב חסדא:

אימא סיפא חזר בו של עשר כו':

אי הכי. אי לליכא אלא עשר [לחודיה] אמאי איצטריך למימר נפרעין משל עשר נפרעין ממנו מבעי ליה. אלא מדקתני נפרעין משל עשר ש"מ דאיכא נמי של בן עשרים ולא קתני משלשין ביניהם וקשיא לרב חסדא:

אלא לא קשיא כאן שחזרו כולן בבת אחת משלשין [ביניהן] אבל חזרו בזה אחר זה נפרעין מכל אחד תוספתו:

תניא נמי הכי. לכי חזרו כולן כאחד משלשין ביניהן כיצד של חמשים יתן ט"ו ושל ארבעים ה' מתוספתו וה' [מתוספת] בן שלשים ובן שלשים יתן חצי תוספתו [וחצי תוספתו] מבן כ' ובן כ' יתן חצי תוספתו וחצי מן המותר שנפרעין מבן עשר:

[והאנן תנן ממשכנין מנכסי של כל אחד על עשר אלא לאו ש"מ כדרב חסדא כלמתרצינן כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה:

אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחד שלעין הבעלים נותנין עשרים ושש. לפי שהבעלים אמרו בעשרים ומוסיפין עוד חומש על עשרים הרי כ"ו וכן לעולם כופין הבעלים שיפדוה הן בשביל שמוסיפין חומש ויתנו עוד גם התוספת שמוסיף אחד על העשרים אבל אין מוסיפין הבעלים חומש על אותו עילוי שמעלה אחד על העשרים אלא יתנו התוס' לבדו על חומש שלהן כגון אמר אחד הרי היא שלי בכ"א הבעלים יתנו כ' ולא יותר חמש בשביל חומש שלהן וחמש בשביל תוספת של זה אבל] אמר אחד הרי היא שלי בכ"ו. אין כופין את הבעלים לפדותה כדאמרינן בגמ' דמצו אמרי אתא גברא בחריקין שהוסיף על הכל' כנגד החומש שאנו חייבין להוסיף מעתה אין אנו חייבין לפדות אא"כ רצו הבעלים עליין לפדותה:

אם רצו ליתן שלשים ואחת ודינר שכך עולה החשבון בין החומש שלהן והתוספת של זה הבעלים קודמין:

ואם לאו. שלא רצו הבעלים ליתן כל כך:

אומר לו. לזה שאמר בכ"ו:

הגעתיך. תן מה שאמרת והרי היא שלך:

ובעל הבית אומר. לפדות מעשר שני שלו בסלע ואחד אומר תנהו לי ואני אתן בשבילו סלע ואיסר קודם של סלע ואיסר לבעל הבית ויהיה המעשר שלו מפני שמוסיף על הקרן איסר יותר מבעה"ב ואע"ג דכי פריך ליה בעה"ב מחוייב להוסיף חומש כדכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו ואחר אין מוסיף חומש אפי' הכי של סלע ואיסר קודם לבעה"ב:

ומתרץ לא קשיא דהכא בגואל שהוא לחומש דמוסיפין בעלים רווחא דהקדש הוא שהקרן והחומש בא ליד הגזבר משום הכי ההוא דיהיב חומש להקדש עדיף:

הכא. גבי מעשר שני דחומשא שמוסיף רווחא לבעה"ב הוא שהקרן והחומש של בעה"ב הוא ומעלהו ואוכלו בירושלים בתורת מעשר וכשמוסיף חומש זהו ריוח שלו שיש לו יותר מעות ממה לקנות כל צרכו בירושלים משו"ה ההוא דפריק הקרן שפיר שמוסיף בפדייתו יותר מבעה"ב איסר הוא קודם לבעה"ב ואע"פ שהבעל הבית מוסיף חומש כיון שאינו בא ליד הקדש לא הקרן ולא החומש אלא ליד בעה"ב לית לן בה בההוא חומש אלא ההוא לפריק קרנא שפיר טפי מחבריה איהו קדים:

ולאמרו הבעלים נותנין שלשים ולימרו בעלים כבר אתא גברא בחריקין במקומינו שרוצה ליתן כנגד הקרן והחומש שלנו ומעתה נפטרנו:

לא. לא מצו למימר הכי כגון דאמור בעלים בעשרים ודינר דחייבין ליתן כ"ה ודינר והאי גברא לא אמר אלא כ"ה הלכך ליכא למימר אתא גברא בחריקין:

אי הכי אמאי לא תני בעלים אומרים עשרים ודינר ליתני דינר:

לא דק. [תנא] דלא רצה לשנות (לבר) [דינר] שהוא פחות משקל:

[ולא והקתני בסיפא דינר:

אלא אמר רבא. כגון דאמור בעלים בעשרים ופרוטה דחייבין ליתן כ"ה ופרוטה ואידך גברא לא אמר אלא בכ"ה לחוד ולא מצי למימר אתא גברא בחריקין. וכיון דאמרי בעלים פרוטה ופרוטה לא הוי דבר חשוב ולא רצה התנא לשנותה:

לא שנו. דאין מוסיפין חומש על עילוי של זה אלא שלא נישום הקדש בג' בני אדם:

אבל. אם שמאה אותו אחר לדעת ג' בני אדם ששוה כך וכך על עשרים מוסיפין הבעלים נמי חומש אף על אותו עילוי:

תניא נמי הכי כו']:

לעולם דלא נישום. הא נישום אפי' ב"ה מודו דמוסיפין. (וא"כ) [ולקשיא לך] מ"ט דב"ש דאמרי מוסיפין:

ב"ש מחמירי. משום חומרא בעלמא הוא דקאמרי הכי (כיון דאמרת) ואיב"א דנישום ואיפוך ורב חסדא כב"ה דאמרי מוסיפין:

א"כ לב"ה מחמירי דאמרי מוסיפין חומש על עילוי ליתנייה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה. אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא דלא נישום [ואפי' הכי ב"ש מחמרי דאמרי מוסיפין] אבל נישום אפי' ב"ה סברי דמוסיפין ורב חסדא דאמר (אפי') כב"ה:

רצו אין לא רצו לא. [דאין כופין אותן] מ"ט דמצי אמרי אתא גברא בחריקין:

האי דינר מאי עבידתיה. הא [כבר תנא] (אמרת) דאין מוסיפין חומש על עילוי של זה והאי דינר מיחזי כחומש מן ההוא (סלע) [דינר] ששי שעל עשרים:

אמר רב ששת הכי קאמר. כיון שאמר בעלים הרי היא שלי בכ"א קודם שאמר זה ועכשיו מגיע להן ליתן בין קרן וחומש כ"ו שקלים ודינר אם רצו ליתן כך הן הבעלים קודמין:

היכי דָּמֵי? דַּאֲמוּר בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד — הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, וְאִם לָאו — אוֹמֵר לוֹ: הִגַּעְתִּיךָ. (א)א מַתְנִי' מַחֲרִים אָדָם מִצֹּאנוֹ וּמִבְּקָרוֹ, וּמֵעֲבָדָיו וּמִשִּׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים, וּמִשְּׂדֵה אֲחוּזָּתוֹ, וְאִם הֶחְרִים אֶת כּוּלָּם אֵינָם מוּחְרָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מָה אִם לַגָּבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחְרִים כָּל נְכָסָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל נְכָסָיו! גְּמָ' מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ" — וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ, "מֵאָדָם" — וְלֹא כָּל אָדָם, "מִבְּהֵמָה" — וְלֹא כָּל בְּהֵמָה, "מִשְּׂדֵה אֲחוּזָּה" — וְלֹא כָּל שְׂדֵה אֲחוּזָּה. ביָכוֹל לֹא יַחְרִים, וְאִם הֶחְרִים יְהוּ מוּחְרָמִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ", דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מָה אִם לַגָּבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחְרִים כָּל נְכָסָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל נְכָסָיו! וּצְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ", הֲוָה אָמֵינָא: כֹּל דְּאִית לֵיהּ לָא לַחֲרִים, אֲבָל מִין אֶחָד לַיחְרְמֵיהּ כּוּלֵּיהּ, כְּתַב רַחֲמָנָא "מֵאָדָם" — וְלֹא כָּל אָדָם. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "מֵאָדָם", דְּלָא סַגִּיא לֵיהּ בְּלָא עֲבוֹדָה, אֲבָל שָׂדֶה — סַגִּיא לֵיהּ בְּדִיסְתּוֹרָן. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי, מִשּׁוּם דְּהָכָא חִיּוּתָא וְהָכָא חִיּוּתָא, אֲבָל מְטַלְטְלִין — לַיחְרְמִינְהוּ כּוּלְּהוּ, צְרִיכִי. "בְּהֵמָה" לְמָה לִי? לְכִדְתַנְיָא: יָכוֹל יַחְרִים אָדָם בְּנוֹ וּבִתּוֹ, עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיִּים, וּשְׂדֵה מִקְנָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה", מָה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ, אַף כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ. וַהֲלֹא בִּתּוֹ קְטַנָּה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ, יָכוֹל יַחְרִימֶנָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה", מָה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ לְעוֹלָם, אַף כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: אִם לַגָּבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי כּוּ'. הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! ג(ב)אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי אִילָא, דְּאָמַר רַבִּי אִילָא: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ, הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחוֹמֶשׁ, וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵרָיו. וּמַנּוּ? רַבִּי יְשֵׁבָב, וְאָמְרִי לַהּ: רַבִּי יְשֵׁבָב, וְלֹא הִנִּיחוּ לוֹ חֲבֵירָיו. וּמַנּוּ? רַבִּי עֲקִיבָא. דה(ג)מַתְנִי' הַמַּחְרִים בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וּשְׂדֵה מִקְנָתוֹ — אֵין מוּחְרָמִין, שֶׁאֵין אָדָם מַחְרִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֵין מַחְרִימִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֲנִים אֵין מַחְרִימִין — שֶׁהַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן, וְהַלְוִיִּם מַחְרִימִין — שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן. (ד)אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּקַרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם", וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמִטַּלְטְלִין, שֶׁאֵין הַחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן. גְּמָ' וְרַבִּי יְהוּדָה, בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים אֵין מַחְרִימִין — שֶׁחֲרָמִין שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא לְוִיִּם, בִּשְׁלָמָא מְקַרְקְעֵי לָא מַחְרְמִי — דִּכְתִיב: "כִּי אֲחוּזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם", אֶלָּא מִטַּלְטְלֵי לַיחְרְמֵי! אָמַר קְרָא: "מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ... וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" — מַקִּישׁ מִטַּלְטְלִין לְקַרְקָעוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים — כִּדְאָמַרַן, אֶלָּא לְוִיִּם, בִּשְׁלָמָא מְטַלְטְלִים לַחֲרִים — דְּלָא מַקִּישׁ, אֶלָּא מְקַרְקְעֵי אַמַּאי? הָכְתִיב "אֲחֻזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם"! מַאי "מַחְרִימִין" נָמֵי דְּקָאָמַר? מִטַּלְטְלֵי. (ה)וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בִּמְקַרְקְעֵי וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמִטַּלְטְלֵי, מִכְּלָל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מְקַרְקְעֵי נָמֵי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּקַרְקָעוֹת, שֶׁאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא נֶחְלַק אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין, אֲבָל בְּקַרְקָעוֹת מוֹדֶה לֵיהּ. ואָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין: הֶחְרִים מְטַלְטְלִין — נוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל

לְךָ

רש"י

וְהֵיכִי דָּמֵי כְּגוֹן דְּאָמְרִי בכ"א דְּהָוֵי בֵּין קֶרֶן בֵּין חוֹמֶשׁ כ"ו וְדִינָר וְזֶה מוֹסִיף ה' הַיְינוּ ל"א וְדִינָר: הַבְּעָלִים קוֹדְמִין דְּאִי הֲוָה יָהֲבִינַן לֵיהּ לְהַאי הֲוָה פְּסִיל הֶקְדֵּשׁ דִּינָר מִמַּאי דַּאֲמוּר בְּרֵישָׁא הִלְכָּךְ הָדְרֵי הַבְּעָלִים עַל כָּרְחַיְיהוּ: וְאִם לָאו אוֹמֵר לוֹ לָזֶה הִגַּעְתִּיךָ דְּאָמְרִי בְּעָלִים אַתָּא גַּבְרָא בַּחֲרִיקָן: מַתְנִי' מִצֹּאנוֹ מִקְצָת צֹאנוֹ אוֹמֵר הֲרֵי הֵן חֵרֶם וְנוֹתְנָן לַכֹּהֵן: אֶת כּוּלָּם שֶׁלֹּא שִׁיֵּיר לְעַצְמוֹ כְּלוּם: לִהְיוֹת חָס עַל נְכָסָיו שֶׁלֹּא יְבַזְבְּזֵם לְהֶדְיוֹט: גמ' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ הַיְינוּ מִטַּלְטְלִין וְלֹא כָּל מִטַּלְטְלִין: מֵאָדָם עֲבָדִים הַכְּנַעֲנִים: אַךְ כָּל חֵרֶם אָכִין וְרַקִּין מִיעוּטִין: בְּדִיסְתּוֹרָן שֶׁיְּהֵא אָרִיס לַאֲחֵרִים וִיקַבֵּל שָׁלוֹשׁ לְמֶחֱצָה וְלִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ: אֲבָל מִטַּלְטְלִין אֵימָא לַיחְרְמִינְהוּ כּוּלְּהוּ כְּתַב רַחֲמָנָא מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ דְּהַיְינוּ מִטַּלְטְלִין: בִּתּוֹ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ בְּקַטְנוּתָהּ וְלֹא בְּנַעֲרוּתָהּ: הַמְבַזְבֵּז לַעֲנִיִּים: חוֹמֶשׁ דְּגָמְרִינַן מִיַּעֲקֹב דִּכְתִיב בֵּיהּ תְּרֵין עִישּׂוּרִין. ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אִילָא דְּהָא אָתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל נְכָסָיו ר"א לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי אִילָא דְּאִי בִּזְבֵּז טוּבָא לָא אִיכְפַּת לָן אֶלָּא שֶׁשִּׁיֵּיר לְעַצְמוֹ קְצָת דּוּמְיָא דְּחָרֶם: מַתְנִי' שֶׁהַחֲרָמִים שֶׁלָּהֶם דִּכְתִיב כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וְכֵיוָן דִּדְּלֵיהּ הוּא מַה הֲנָאָה בְּכָךְ אִי הֲוָה מַחְרִים אִיהוּ גּוּפֵיהּ זָכֵי בֵּיהּ וְלָא יָהֵב לֵיהּ לְכֹהֵן אַחֵר: נִרְאִין לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה לִלְוִיִּם אֵין מַחֲרִימִין בְּקַרְקָעוֹת: וְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁהֲרֵי אֵין הַחֲרָמִים שֶׁלָּהֶן הִלְכָּךְ אִי מַחֲרִימֵי מִטַּלְטְלִין חָיְילָא עֲלַיְיהוּ חֵרֶם וְיָהֲבֵי לְהוּ לַכֹּהֲנִים: גמ' מִדְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְרַבִּי לְמֵימַר בְּמִטַּלְטְלִין נִרְאִין דִּבְרֵי ר"ש לְמַשְׁמַע אֲבָל בְּקַרְקָעוֹת אֵין נִרְאִין דְּבָרָיו מִכְּלָל לְאַקַּרְקָעוֹת נָמֵי פְּלִיגִי: שֶׁאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא נֶחְלַק עָלָיו כו' וְהָכִי מַשְׁמַע מִילְּתֵיהּ דְּרַבִּי נִרְאִין דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה לְר' שִׁמְעוֹן בְּקַרְקָעוֹת שֶׁדִּבְרֵי ר"ש בְּמִטַּלְטְלִין:

תוספות

דְּתָנוּ רַבָּנַן מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ וא"ת וְהָא הַאי קְרָא בְּחֵרֶם הַנִּיתָּן לַכֹּהֲנִים כְּתִיב דְּהָא בְּסֵיפֵיהּ דִּקְרָא כְּתִיב לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל וְאִילּוּ חֶרְמֵי בֶּדֶק הַבַּיִת יֵשׁ לָהֶם פִּדְיוֹן כְּהֶקְדֵּשׁ וְהֵיכִי קָאָמַר בְּמַתְנִי' וּמָה אִם לְגָבוֹהַּ כו' וְהָא לָאו לְגָבוֹהַּ הוּא כִּי אִם לַכֹּהֲנִים וְעוֹד דְּאִיכָּא בְּפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּיטִּין דַּף לח:) מֵאָדָם אֵלּוּ עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים וּפָרִיךְ מִינֵּהּ לְרַב דְּאָמַר הַמַּקְדִּישׁ עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵירוּת לְמִיתְהֲוֵי עַם קָלוּשׁ קָאָמַר וּמַאי קָפָרֵיךְ וְהָא בַּחֲרָמִים אֵין בָּהֶן קְלוּשַׁת הַגּוּף וְלָא דָּמֵי לְמַקְדִּישׁ לוֹמַר דִּלְמִיתְהֲוֵי עַם קָלוּשׁ קָאָמַר וי"ל דַּאֲפִי' בַּחֲרָמִים הַנִּיתָּנִין לַכֹּהֲנִים יֵשׁ בָּהֶן קְלוּשַׁת הַגּוּף כִּדְתָנֵי לְקַמָּן בְּפִירְקִין (עֲרָכִין דַּף כט.) חֲרָמִים כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית בְּעָלִים הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם נְתָנָם לְכֹהֵן הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין אַלְמָא אִית בְּהוּ קְלוּשַׁת הַגּוּף: (אֶלָּא) [ת"ל] בְּהֵמָה מָה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִמְכּוֹר לְעוֹלָם וא"ת א"כ שְׂדֵה אֲחוּזָּה נָמֵי שֶׁהֲרֵי אִם מְכָרָהּ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל וְי"ל דְּמ"מ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ לְעוֹלָם כְּגוֹן אִם הִקְדִּישָׁהּ וּגְאָלָהּ אַחֵר שֶׁמִּתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל א"נ י"ל לה"פ מָה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ וּשְׂדֵה אֲחוּזָּה נָמֵי כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּיָדוֹ יָכוֹל הוּא לְמוֹכְרָהּ מַשא"כ בִּבְתּוֹ דְּמִשֶּׁתַּגְדִּיל אֵין לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָהּ: הֶחְרִים מְטַלְטְלִין נוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה שֶׁנֶּאֱמַר כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה אֵין זֶה עִיקַּר דְּרָשׁ דְּהָא קְרָא אִיצְטְרִיךְ כִּדְדָרֵישׁ לֵיהּ לְקַמֵּיהּ נְתָנוֹ לַכֹּהֵן הֲרֵי הוּא כַּחוּלִּין לְכָל דְּבָרָיו שֶׁנֶּאֱמַר כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה וְהָא דְּאָמַר הָכָא נוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה מִסְּבָרָא הוּא כְּמוֹ תְּרוּמָה שֶׁנּוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן וְאֵין צָרִיךְ לִיתְּנָהּ לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר וְעוֹד אִי הָוֵי עִיקַּר דְּרָשָׁא מַאי קָא דְּפָרִיךְ לְקַמָּן לִיקִּישׁ מִטַּלְטְלִין לְקַרְקָעוֹת וַהֲלֹא גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא אֶלָּא ש"מ דְּלָאו עִיקַּר דְּרָשָׁה הוּא זֶה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' ב:
ב מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' יג:
ג מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' יג:
ד מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' כא:
ה מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' ז:
ו מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:

מסורת הש"ס

א ספרא בהר פרק ה א; ספרא בחוקתי פרק יב ג
ב כתובות נ.
ג תוספתא ערכין
ד ספרא בחוקתי פרק יב ו
ה בבא בתרא עט.

רבינו גרשום

ואם לאו אומר לו. לזה תן אתה כ"ו שקלים והגיעתך]:

מחרים אדם קצת מצאנו ומבקרו כו'. לשם שמים שיכול לומר הרי הם חרם עלי ונתפסין:

על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו. כנגד הדיוט שלא יבזבז אותן להדיוט שלא יתנם כולם לאחרים שישייר לעצמו כלום מהיכן יחיה:

[ת"ל אך וכל אכין ורקין מיעוטין:

אבל שדה. (אמאי) [הוה אמינא] ליחרם כל שדותיו דסגיא ליה בדיסתורן שיכול ליקח שדות של אחרים באריסות ויכול לחיות בהן]:

ואי אשמעינן שדה. גרידא הוה אמינא משום הכי לא ליחרמינהו לכולהו שדותיו משום לחיותיה מינייהו אבל מאדם אימא ליחרמינהו לכולהו עבדין דסגיא ליה בשמעא בעלמא:

משום דהכא והכא חיותיה דבין שדות ובין עבדים אין אדם יכול לחיות בלא שדה ובלא עבדים ואם יחרים כל עבדיו אינן מצויין עבדים [אחרים] טובים תדיר לקנות אבל מטלטלין דשכיחי מטלטלין אחרים למיזבן בכל שעה שירצה אימא ליחרמינהו כולהו כתב רחמנא מכל אשר לו ולא כל:

מה בהמה שיש לו רשות. למוכרה לחלוטין ורשאי להחרים למעוטי בנו ובתו עבדו ושפחתו העברים ושדה מקנה שאינו רשאי למוכרן:

[או הואיל ורשאי למכור בתו קטנה יכול יחרימנה ת"ל בהמה] מה בהמה כו'. למעוטי בתו שאינו רשאי למוכרה אלא (על שהיא) בקטנותה אבל משבגרה שוב אינו רשאי למוכרה:

[היינו לת"ק. ת"ק נמי אמר אם החרים את כולן אינן מוחרמין:

איכא בינייהו לר' אילא לאמר. במסכת כתובות המבזבז את נכסיו לצדקה אל יבזבז יותר מחומש שלא יצטרך לבריות ת"ק לא אמר יהא אדם חס לית ליה לר' אילא אלא אם ישייר לעצמו קצת יכול להחרים כל השאר ור' אלעזר בן עזריה לאמר יהא אדם חס אית ליה לר' אילא שיהא חס ואל יבזבז יותר מן החומש:

שבקש לבזבז יותר מחומש]:

שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. לעבדו ושפחתו העברים ושדה מקנה חוזרין ביובל:

[הכהנים והלוים אין מחרימין. נכסיהן שאין נוהג בהן דין חרמים כלמפרש לקמן:

שחרמין שלהן. מה יתרון אם היה מחרים היה שלו שחרמים לכהנים:

נראין לדברי ר' יהודה. דאמר לויים אין מחרימין בקרקעות דכתיב כי אחוזת עולם הוא להם:

ודברי ר' שמעון דאמר לוים מחרימין במטלטלין הואיל ואין חרמין שלהן אלא של כהנים הלכך מחרימין]:

ואיתקוש מטלטלין לקרקעות. מה קרקעות אין מחרימין אף מטלטלין נמי:

[והא מדקתני סיפא אמר ר' נראין לדברי ר' יהודה בקרקעות ודברי ר' שמעון במטלטלין. ר' להוה מכריע קאמר הכי נראין אבל מכלל דר' שמעון גופיה מקרקעי נמי קאמר לוויים מחרימין:

לא (לא) לעולם סבירא ליה לר' שמעון דמקרקעי אין מחרימין והכי קאמר רבי נראין לדברי ר' יהודה לר' שמעון ללויים אין מחרימין בקרקעות דכתיב כי אחוזת עולם היא להם שאף רבי שמעון לא נחלק עליו כו']:

החרים מטלטלין. בישראל קא מיירי:

תורה אור השלם

כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה [במדבר יח, יד]

וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם [ויקרא כה, לד]

אַךְ־כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהֹוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהֹוָה [ויקרא כז, כח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כד:
ב מיי' פ"י מהל' שמיטה ויובל הל' טז:
ג מיי' פ"י מהל' שמיטה ויובל הל' יד:
ד מיי' פ"ו מהל' ערכים וחרמין הל' ד:
ה מיי' פ"ו מהל' ערכים וחרמין הל' יא:
ו מיי' פ"ו מהל' ערכים וחרמין הל' יב:
ז מיי' פ"ו מהל' ערכים וחרמין הל' יג:

מסורת הש"ס

א בבא קמא קט:
ב ראש השנה ח:
ג תמורה ה.
ד ספרא בחוקתי פרק יב ה; סנהדרין פח; ספרי במדבר
ה תוספתא מעשר שני

לְךָ יִהְיֶה". הֶחְרִים שְׂדוֹתָיו — נוֹתְנָן לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", וְגָמַר "לַכֹּהֵן" "לַכֹּהֵן" מִגֶּזֶל הַגֵּר. (א)וְהָתָם מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "לַה' לַכֹּהֵן" — קְנָאוֹ הַשֵּׁם וּנְתָנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. אַתָּה אוֹמֵר לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו", הֲרֵי בְּכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אשָׂדֶה הַיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, נוֹתְנָהּ לַמִּשְׁמָר שֶׁפָּגַע בּוֹ יוֹבֵל. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פָּגַע בּוֹ בְּשַׁבָּת, מַאי? אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַמֵּי מִשְּׁמֵיהּ דְּחוּלְפָּנָא: נוֹתְנָהּ לַמִּשְׁמָר הַיּוֹצֵא. באָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תַּנְיָא, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, אֶחָד יוֹבֵל וְאֶחָד שְׁבִיעִית מְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד, אֶלָּא שֶׁיּוֹבֵל בִּתְחִילָּתוֹ וְהַשְׁמִטָּה בְּסוֹפָהּ. אַדְּרַבָּה, מִשּׁוּם הָכִי הֲוַאי! אֵימָא: מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל כּוּ'. (ג)(ב)בִּשְׁלָמָא שְׁבִיעִית בְּסוֹפָהּ, דִּכְתִיב: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה", אֶלָּא יוֹבֵל בִּתְחִילָּתוֹ? בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא, דִּכְתִיב: "בַּיּוֹם הַכִּיפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם"! הָא מַנִּי? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּאָמַר: מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא דְּחָיֵיל יוֹבֵל. שַׁמְעַהּ חִזְקִיָּה בַּר בִּילוֹטִי, וַאֲזַל אֲמַר קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֲבָהוּ: וְלַיקִּישׁ מִטַּלְטְלֵי לְקַרְקָעוֹת! (ג)לָאו תַּנָּאֵי הִיא? דְּאִיכָּא דְּמַקִּישׁ, וְאִיכָּא דְּלָא מַקִּישׁ, כְּמַאן דְּאָמַר: "לָא מַקְשִׁינַן". (ד)דמַתְנִי' חֶרְמֵי כֹּהֲנִים, אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, אֶלָּא נוֹתָנִים לַכֹּהֲנִים כִּתְרוּמָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'"? שֶׁחָל עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים. המַחְרִים אָדָם אֶת קֳדָשָׁיו, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, אִם נֶדֶר — נוֹתֵן דְּמֵיהֶן. ווְאִם נְדָבָה, נוֹתֵן אֶת טוֹבָתָן. "שׁוֹר זֶה עוֹלָה" — אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּשׁוֹר זֶה לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי. ז(ה)הַבְּכוֹר, בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם — מַחְרִימִין אוֹתוֹ, וְכֵיצַד פּוֹדִים אוֹתוֹ? אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בִּבְכוֹר זֶה לִיתְּנוֹ לְבֶן בִּתּוֹ אוֹ לְבֶן אֲחוֹתוֹ.

גְּמָ'

שָׂדֶה הַיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל נוֹתְנִין (לְמִי) [לַמִּשְׁמָר] שֶׁפָּגַע בּוֹ יוֹבֵל הַאי מִלְּתָא אֵינוֹ מִן הַבָּרַיְיתָא אֶלָּא מִימְּרָא דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב חִסְדָּא: כְּמַאן דְּלָא מַקִּישׁ וא"ת הָא דַּאֲמַרַן לְעֵיל בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים אֵין מַחְרִימִין דַּחֲרָמִים שֶׁלָּהֶם וַהֲלֹא שְׂדֵה חֲרָמִים צָרִיךְ לִיתְּנָם לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר וא"כ אִם הֶחֱרִים כֹּהֵן שֶׁהוּא אִם אֵינוֹ בְּמִשְׁמַרְתּוֹ אַמַּאי אֵינוֹ צָרִיךְ לִיתְּנָהּ לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר וי"ל לְגַרְוְוחָא דְּמִילְּתָא אָמַר הָכִי שֶׁהֲרֵי אִם הֶחֱרִים כֹּהֵן שֶׁהוּא אֵינוֹ חֵרֶם דִּכְתִיב אֲחוּזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם וְאַע"ג דְּגַבֵּי לְוִיִּם הוּא דִּכְתִיב מִסְתַּמָּא לַכֹּהֲנִים נָמֵי הָכִי הוּא וְאִם הֶחֱרִים הַכֹּהֵן מִטַּלְטְלִים לְמַאן דְּמַקִּישׁ פְּשִׁיטָא דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲרִים וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּלָא מַקִּישׁ הַחֲרָמִים שֶׁלָּהֶן כְּדַאֲמָרַן נוֹתְנוֹ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה וְנִיחָא נַמֵּי הָא דְּקָאָמַר לְעֵיל וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים כִּדְאָמְרִי' וּמִשּׁוּם מִטַּלְטְלִין הוּא דְּקָאָמַר הָכִי אַע"ג דְּאֵין מַקִּישׁ מ"מ הַחֲרָמִים שֶׁלָּהֶם אֲבָל בְּקַרְקָעוֹת אֲחוּזַּת עוֹלָם דִּכְתִיב גַּבֵּי לְוִיִּם ה"ה לַכֹּהֲנִים כֵּן: חֶרְמֵי כֹּהֲנִים פֵּי' חֲרָמִים (לִיתֵּן) הַנִּיתָּנִים לְכֹהֲנִים אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:כ"ח) לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל וע"כ בְּחֶרְמֵי כֹּהֲנִים אַיְירֵי אַע"ג דִּסְתָמָא כְּתִיב דְּאִי בְּחֶרְמֵי בֶּדֶק הַבַּיִת פְּשִׁיטָא דְּנִפְדִּין הֵן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן צָרְכֵי בֶּדֶק הַבַּיִת: אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּשׁוֹר זֶה לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה אע"פ שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי (לִיתֵּן) פֵּירוּשׁ שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב כְּמוֹ נוֹשֶׁה דִּמְתַרְגְּמִינַן רַשְׁיָא כָּךְ פירש"י ולפ"ז אוֹמֵר הָרַב רַבִּי יַעֲקֹב בַּר שִׁמְשׁוֹן הָא דְּאִיתָא בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף לג. וְשָׁם) אֵין בַּעֲלֵי אוּמָּנִיּוֹת רַשָּׁאִין לַעֲמוֹד בִּפְנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בִּמְלַאכְתָּן מַיְירֵי אֲפִילּוּ בְּעַסּוּקִין בִּמְלַאכְתָּם וְרַשָּׁאִין ר"ל חַיָּיבִין כְּמוֹ אע"פ שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי דְּהָכָא ר"ל אע"פ שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב וְאִי מַיְירֵי בִּמְלֶאכֶת אֲחֵרִים נִיחָא לְמֵימַר רַשָּׁאִין מַמָּשׁ: לְבֶן בִּתּוֹ אוֹ לְבֶן אֲחוֹתוֹ כֹּהֵן וְלָא מָצֵי' לְמֵימַר לְבֶן בְּנוֹ אוֹ לְבֶן אָחִיו דְּכֵיוָן דַּחֲזָיָא לֵיהּ הָוֵי לֵיהּ כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּיעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת כִּדְאִיתָא בְּפ' עַל כַּמָּה (בְּכוֹרוֹת כו:) וְכֵן פירש"י:

לְךָ יִהְיֶה לְאַהֲרֹן קָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא וְכָל זַרְעוֹ בִּכְלָל: הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן בְּגֶזֶל הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהֲרֵי בְּיִשְׂרָאֵל אֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין אֶלָּא הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וְאַחַר כָּךְ מֵת מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ לַכֹּהֵן וְאָשָׁם לַמִּזְבֵּחַ וְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הַגּוֹזֵל בב"ק (דַּף קי.) הָאָשָׁם זֶה הַקֶּרֶן הַמּוּשָׁב זֶה הַחוֹמֶשׁ מִלְּבַד אֵיל הַכִּיפּוּרִים זֶה אֵיל אָשָׁם שֶׁמֵּבִיא עַל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר שֶׁנִּשְׁבַּע: הֲרֵי בְּכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר לה"ק קְרָא שֶׁלְּכֹהֵן הַמְכַפֵּר בּוֹ בְּאֵיל הַכִּפּוּרִים יְהֵא קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ: שָׂדֶה הַיּוֹצְאָה כו' רַב חִיָּיא בַּר אָבִין קָאָמַר לָהּ: פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בַּשַּׁבָּת דְּמִשְׁמָרוֹת מִתְחַלְּפוֹת וְחָל בּוֹ יוֹם הַכִּיפּוּרִים בּוֹ בַּיּוֹם לְאֵיזוֹ יִתֵּן: לְמִשְׁמָר הַיּוֹצֵא שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הִתְחִיל הַיּוֹבֵל אֶמֶשׁ: א"ר נַחְמָן בַּר יִצְחָק תנ"ה כְּדָבָר הַתְּחִלָּה אָזְלִינַן: נִמְצֵאתָ אוֹמֵר הוֹאִיל וּשְׁנַת מ"ט הִתְחִיל שְׁבִיעִית וְשָׁנָה שֶׁל אַחֲרֶיהָ יוֹבֵל: אֶחָד יוֹבֵל וְאֶחָד שְׁבִיעִית מְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד בְּיוֹם אֶחָד שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת הַלְוָאַת כְּסָפִים וְיוֹבֵל מְכִירַת קַרְקָעוֹת אֶלָּא שֶׁהַיּוֹבֵל כו': אַדְּרַבָּה טַעְמָא דִּשְׁנֵיהֶם מְשַׁמְּטִים בְּיוֹם אֶחָד מש"ה דִּשְׁבִיעִית בְּסוֹפָהּ וְיוֹבֵל בִּתְחִילָּתוֹ דְּהַשְׁתָּא אִשְׁתְּכַח דְּבֵין [הַשְּׁמָשׁוֹת] שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת יוֹבֵל נָפְקָא שְׁבִיעִית וְהַהִיא שַׁעְתָּא תַּרְוַויְיהוּ מְשַׁמְּטִין: אֶלָּא תָּנֵי הָכִי מְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל בִּתְחִילָּתוֹ וּשְׁבִיעִית בְּסוֹפָהּ: דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּפֶרֶק קַמָּא דר"ה (דַּף ח:): שַׁמְעַהּ חִזְקִיָּה בַּר בִּילוֹטִי לְהָא דְּרַב חִיָּיא בַּר אָבִין: וְלִיקִּישׁ מִטַּלְטְלִין דְּחֵרֶם: לְקַרְקָעוֹת דְּחֵרֶם דְּהָא אִיתַּקִּישׁ דִּכְתִיב מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ וּמִשְּׂדֵה אֲחוּזָּתוֹ וְלֵימָא דְּלִיתְּבוּ נָמֵי מִטַּלְטְלִין לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר: לָאו תַּנָּאֵי הִיא ר' יְהוּדָה וְר"ש אִיפַּלְגֵי לְעֵיל בְּהָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מַקִּישׁ ור"ש לֹא מַקִּישׁ: מַתְנִי' חֶרְמֵי כֹּהֲנִים חֲרָמִים שֶׁהַחֲרִימָם כְּדֵי לִתְּנָם לְכֹהֵן אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:כ"ח) לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל אֲבָל חֶרְמֵי בֶּדֶק הַבַּיִת יֵשׁ לָהֶם פִּדְיוֹן דְּאַדַּעְתָּא דְּהָכִי אַחְרְמִינְהוּ דְּהָא אֵין רָאוּי לְבֶדֶק הַבַּיִת אֶלָּא מָעוֹת: שֶׁחָל הַחֵרֶם עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כו' כִּדְמְפָרֵשׁ מַחְרִים אָדָם אֶת קֳדָשָׁיו וְכוּ' וְהֵיאַךְ מוּחְרָמִים וַהֲלֹא אֵינוֹ שֶׁלּוֹ אֶלָּא אִם נֶדֶר הֵן דְּאָמַר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה וְהִפְרִישׁ בְּהֵמָה לְנִדְרוֹ וְאַחַר כָּךְ הֶחֱרִימָהּ הוֹאִיל וְהוּא חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָהּ אִם מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה נִמְצֵאת שֶׁלּוֹ הִיא וְהוּא נוֹתֵן כָּל דָּמֶיהָ לַכֹּהֵן וְאֶת הַבְּהֵמָה יַקְרִיב לְנִדְרוֹ דְּהָא וַדַּאי אִית לֵיהּ פִּדְיוֹן דְּלָאו גּוּפָהּ אִיחֲרַם דְּלָאו דִּידֵיהּ הוּא: וְאִם נְדָבָה הִיא דְּאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָהּ אִם הָיְתָה מֵתָה הָא וַדַּאי לָא חָיֵיל חֵרֶם דְּלָאו דִּידֵיהּ: אֶלָּא בִּכְדֵי טוֹבָתָהּ טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ יִתֵּן לַכֹּהֵן כֵּיצַד שׁוֹר זֶה עוֹלָה וְהֶחֱרִימוֹ אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן בְּשׁוֹר זֶה לְהַקְרִיבוֹ עוֹלָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב כְּלוֹמַר אָדָם שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עוֹלָה אִם יִמְצָא בְּזוֹל נוֹטְלוֹ לְהַקְרִיב לוֹרוֹן לְקוֹנוֹ וּכְאוֹתָן דָּמִים יִתֵּן זֶה שֶׁזּוֹ הִיא טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ שֶׁהֲרֵי אִם מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָהּ וּמִשֶּׁהִפְרִישָׁהּ יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ וּמֵעַתָּה אִם תֹּאבַד אֵינוֹ מַפְסִיד אֶלָּא שֶׁלֹּא הִקְרִיב לוֹרוֹן לְקוֹנוֹ הֲרֵי שֶׁהִפְסִיד הַעֲלָאַת עוֹלָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב. וְאִית סְפָרִים דִּכְתַב בָּהֶן לְהַעֲלוֹת עוֹלָה שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי וְהָיְא הִיא: רַשַּׁאי לְשׁוֹן חַיָּיב נוֹשֶׁה (שְׁמוֹת כב) מְתַרְגְּמִינַן רַשְׁיָא: וְכֵיצַד פּוֹדִין אוֹתוֹ דְּהַבְּכוֹר גּוּפוֹ אֵינוֹ מוּחְרָם שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ שֶׁלּוֹ אֶלָּא לַכֹּהֵן: אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל רוֹצֶה לִיתֵּן לְבַעַל הַבַּיִת זֶה לִיתֵּן בְּכוֹרוֹ לְבֶן בִּתּוֹ כֹּהֵן אוֹ לְבֶן אֲחוֹתוֹ וְאוֹתָהּ טוֹבַת הֲנָאָה יִתֵּן בַּעַל הַבַּיִת זֶה לַכֹּהֵן בִּשְׁבִיל הַחֵרֶם. וְדַוְקָא נָקַט בֶּן בִּתּוֹ וּבֶן אֲחוֹתוֹ כֹּהֵן דְּהַהִיא דְּיָהֵיב לָהּ לְהַךְ טוֹבַת הֲנָאָה לֶיהֱוֵי יִשְׂרָאֵל אֲבָל בֶּן בְּנוֹ כֹּהֵן וּבֶן אָחִיו כֹּהֵן דְּהַאי דְּיָהֵיב לָהּ לְהַךְ טוֹבַת הֲנָאָה הָוֵי כֹּהֵן לָא מָצֵי יָהֵיב לֵיהּ אַגְרָא וְאַע"ג דְּלָאו מִשּׁוּם דִּידֵיהּ יָהֵיב לֵיהּ כֵּיוָן דִּלְדִידֵיהּ נָמֵי חֲזִי הַבְּכוֹר נִרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּיעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת לָטוּשׁ וְלִזְרוֹת כְּדֵי שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ תְּרוּמוֹתָיו בִּשְׂכָרוֹ וְאִשְׁתַּכַּח דְּלָא שָׁקִיל בְּתוֹרַת תְּרוּמָה אֶלָּא בְּתוֹרַת שָׂכָר וְהָכִי אָמְרִינַן בִּבְכוֹרוֹת בְּפ' עַל כַּמָּה (בְּכוֹרוֹת דַּף כו:):

רבינו גרשום

שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה. לאיזה כהן שירצה יתנם כלומר שטובת הנאה שלו:

[דתניא לה' לכהן. בגזל הגר מישתעי דדרשי' לקרא הכי אם [אין] לאיש גואל דהיינו גר דאין לו גואלים]:

אשר יכפר בו עליו הוי אומר בכהן שבאותו משמר שעובד ומקריב קרבנות הכתוב מדבר:

נותנה למשמר שפגע בו יובל. שחל יובל ליכנס בתוך משמרו:

פגע בו בשבת אם חל יובל ליכנס בשבת ובשבת עובלין ב' משמרות משמר היוצא ומשמר הנכנס לאיזה משמר הוא נותנה. נותנה למשמר היוצא הואיל והוא העובד שהקריב תמידין אמש והיום בשחרית:

[אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד. כלומר ששמיטתן פוגעין זה בזה לפי ששנת מ"ט היא שביעית ושנת נ' היא יובל אלא שהיובל משמט בתחילה ושביעית בסופה:

אדרבה האי משום הכי הוא. כלומר טעמא מאי משמטין כאחד מפני שהשביעית משמטת בסופה לכספים ויובל בתחילתה אלא תרין הכי במקום אלא תני מפני שהיובל בתחילה כו']:

בשלמא שביעית משמטת בסופה. בהשמטת כספים איירי לאי בהשמטת קרקע לענין זריעה וחרישה מתחילת שביעית משמטין:

דכתיב מקץ שבע שנים בסופה תעשה שמטה וזה דבר השמטה וגו':

אלא יובל בתחלתה. ביום הכפורים חייל יובל והיאך משמטין כאחד והרי עשרה ימים הן בין סוף שביעית להתחלת יובל:

[הא מני. דמשמטין כאחד:

ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא היא]:

שמעה חזקיה בר בילוטי. להא דאמר חייא בר אבין:

אמרה קמיה דרבי אבהו. אמר ליה אמאי אמר נותנן לכל כהן שירצה וליקוש מטלטלין לקרקעות [דליתנן לכהן שבאותו משמר]:

לאו תנאי. היא דרבי יהודה מקיש מטלטלי לקרקעות ור' שמעון לא מקיש ור' חייא סבר לה כמאן דלא מקיש:

חרמי כהנים שישראל מחרים לדעת שיבוא ליד כהן אין להן פדיון אלא ליתנם לכהן כדכתיב כל חרם בישראל לך יהיה:

סתם חרמים שלא הזכיר כהן:

שחל החרם על קדשי קדשים ועל קדשים קלים. כיצד כדמפרש לקמן לא שיהא יכול להתפיס הן עצמן לשום חרם או לשום דבר אחר דאין הקדש חל על הקדשים אלא כדמפרש מחרים אדם את קדשיו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים אם נדר הם שאמר עלי שחייב באחריותו נותן דמיהם לכהנים מפני שהחרימן והן עצמן אינן לשום חרם אלא קרבין לשום חובתו ואם הן נדבה שאינו חייב באחריותן לא חשיבי ממונו ואין נותן לכהנים בשביל החרם אלא טובתה מה שהוא רשאי ליטול הימנה טובת הנאה ומפרש כיצד נותן את טובתה אמר שור זה עולה דלא אמר עלי דאינו חייב באחריותו ואח"כ אמר הרי הוא חרם אומדין כמה אדם כו'. אע"ג דנדבה הוא ואין חייב באחריותן אכתי אדם שאינו מחוייב עולה אי משכח לה בזול יקנה אותה ואותה אחריות הוי עליו ונותן אותן לדמים. פירוש אחר אומדין כמה אדם כהן שאינו ממשמר זה שעובד רוצה ליתן להתנדב משור זה שימתין לו שיתנו לו (להקריבו) להעלאו עולה בזמן משמרתו כדי שיזכה בעורו כמו שאותו כהן היה נותן לו כך וכך יתן זה שהחרימו לכהנים והוא קדשי קדשים:

א)נראה דצ"ל שאינו רשאי. כלומר שאינו חייב כלום להקריב עולה כלומר כיון וכו'. שאינו חייב כלום. (בתמורה בישראל בקדשים) [שאינו רשאי] כלומר כיון שאינו חייב באחריותו אינו נותן דמי כלו אלא טובת הנאתו כדאמרן:

ובין קדשים קלים כיצד. הבכור כשהוא ברשות ישראל בין תם בין בעל מום מחרימין אותו טובת הנאתו ולא דמי כולו שאינו חייב באחריותו וכיצד פודין אותו כלומר כיצד שמין טובת הנאתו אומדים כמה אדם מישראל רוצה ליתן בבכור זה לבעלים שיתננו לבן בתו כהן או לבן אחותו כהן כך יתן זה שהחרימו לכהנים:

תורה אור השלם

[ויקרא כז, כא]
[במדבר יח, יד]
[במדבר ה, ח]
[דברים טו]
[דברים טו, א]
[ויקרא כה, ט]
[ויקרא כז, כח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' ד:
ב מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כג:
ג מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:
ד מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' י, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ו:
ה מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' א:
ו מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ט:
ז מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ט:
ח מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ט:
ט מיי' פד' מהל' תמורה הל' יא:
י מיי' פא' מהל' בכורות הל' ד:

גמרא

א(א) גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: חֶרְמֵי כֹּהֲנִים אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן וְנוֹתְנִין לַכֹּהֵן. חֲרָמִים כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית בְּעָלִים הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". נְתָנָן לְכֹהֵן — הֲרֵי הֵן לְכָל דִּבְרֵיהֶן כְּחוּלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת כּוּ'. בִּשְׁלָמָא רַבָּנַן כִּדְקָא מְפָרְשִׁי טַעְמַיְיהוּ וְטַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא הַאי "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? ב(ב) מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁהִקְדִּישׁ שְׂדֵה חֶרְמוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי — תְּהֵא שֶׁלִּי? וְדִין הוּא: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה, בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ". וְכִי מָה לָמַדְנוּ מִשְּׂדֵה חֵרֶם מֵעַתָּה? הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד: מַקִּישׁ שְׂדֵה חֶרְמוֹ לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים, אַף שָׂדֶה חֶרְמוֹ, יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים. וְאִידָּךְ? מֵ"חֵרֶם" "הַחֵרֶם". וְאִידַּךְ, "חֵרֶם" "הַחֵרֶם" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, דְּחָל עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים, מְנָא לֵיהּ? סָבַר לֵיהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. (ג) אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, וְרַב שָׁבֵיק רַבָּנַן וְעָבֵיד כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא? בָּרַיְיתָא אִיפְּכָא תַּנְיָא, שָׁבֵיק מַתְנִיתִין וְעָבֵיד כְּבָרַיְיתָא? רַב מַתְנִיתִין נָמֵי אִיפְּכָא תָּנֵי. מַאי חֲזֵית דְּאָפְכַתְּ מַתְנִיתִין מִקַּמֵּי בָּרַיְיתָא? נֵפֵיךְ בָּרַיְיתָא מִקַּמֵּי מַתְנִיתִין! רַב גְּמָרֵיהּ גְּמִיר. אִי הָכִי, כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא? כְּרַבָּנַן מִיבְּעֵי לֵיהּ! הָכִי קָאָמַר: לְמַאי דְּאָפְכִיתוּ וְתָנֵיתוּ, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. (ד) הָהוּא גַּבְרָא דְּאַחֲרְמִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ בְּפוּמְבְּדִיתָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, אֲמַר לֵיהּ: שְׁקוֹל אַרְבְּעָה זוּזֵי וְאַחֵיל עֲלַיְיהוּ, וּשְׁדִינְהוּ בְּנַהֲרָא, וְלִישְׁתְּרוּ לָךְ. אַלְמָא קָסָבַר: סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת. ג כְּמַאן? כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מְחוּלָּל. אֵימַר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל שֶׁחִילְּלוֹ, לְכַתְּחִלָּה מִי אָמַר? ד הָנֵי מִילֵּי בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, דְּאִיכָּא פְּסֵידָא, אֲבָל בִּזְמַן הַזֶּה אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ פְּרוּטָה נָמֵי? פַּרְסוֹמֵי מִלְּתָא. ה אָמַר עוּלָּא: אִי הֲוַאי הָתָם, הֲוָה יָהֵיבְנָא כּוּלְּהוּ לְכֹהֲנִים. אַלְמָא קָסָבַר עוּלָּא: סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים. ו מֵיתִיבִי: אֵין עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ". ז וְאֵין שְׂדֵה הַחֵרֶם נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ". אֵין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל". ח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אֵין שְׂדֵה חֲרָמִין נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה' כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין גֵּר תּוֹשָׁב נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. אָמַר רַב בִּיבִי: מַאי טַעְמָא? אַתְיָא "טוֹב" "טוֹב", כְּתִיב הָכָא: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", וּכְתִיב הָתָם: "בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ"! לָא קַשְׁיָא: הָא בְּמַקַרְקְעֵי, הָא בְּמִטַּלְטְלֵי. וְהָא מַעֲשֶׂה דְּפוּמְבְּדִיתָא בְּמַקַרְקְעֵי נָמֵי הֲוָה! מְקַרְקְעֵי דְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּמִטַּלְטְלֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָּמֵי. מַתְנִי' רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "תַּקְדִּישׁ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "לֹא יַקְדִּישׁ". אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "תַּקְדִּישׁ" — שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "לֹא יַקְדִּישׁ", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "לֹא יַקְדִּישׁ" — שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "תַּקְדִּישׁ". ט הָא כֵּיצַד? מַקְדִּישׁוֹ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, וְאִי אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. י(ה) גְּמָ', וְרַבָּנַן: "אַל תַּקְדִּישׁ" מִיבְּעֵי לֵיהּ לְלָאו, "תַּקְדִּישׁ" מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: מִנַּיִן לְנוֹלָד בְּכוֹר בְּעֶדְרוֹ שֶׁמִּצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ". וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִי לָא מַקְדֵּישׁ לֵיהּ, לָא קָדֵישׁ? קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם הוּא, וְכֵיוָן דְּכִי לָא מַקְדֵּישׁ לֵיהּ קָדוֹשׁ, לָא צְרִיךְ לְאַקְדּוֹשֵׁיהּ.

הֲדַרַן עֲלָךְ הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ.

מַתְנִי'

רש"י

גמ' הרי הן כהקדש ויש בהן מעילה: הרי הן כחולין כשאר ממונו של כהן: בשלמא רבנן דמתניתין מפרשי טעמא וקרא דרבי יהודה כדקתני א"כ למה נאמר כל חרם כו': שהקדיש שדה חרמו שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן שדה שלא יאמר הואיל וכשיגיע יובל אם לא אפדנה אני מיד גזבר ויגאלנה אחר תתחלק לכהנים ביובל כדין מקדיש שדה אחוזה דהא שדה חרם לגבי כהן אחוזה היא כדכתיב כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו ועכשיו שאני מוחזק בה תהא שלי שהרי דין הוא בשל אחרים אני זוכה אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו כשיגיע יובל תתחלק לי בשל עצמי לא כל שכן: תלמוד לומר כשדה החרם כו' דהאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב: מה למדנו משדה החרם על שדה אחוזה כו' מה שדה אחוזה שהקדיש ישראל ונגאלה אחד מן הכהנים תנא מילו ביובל ותתחלק לכל בני המשמר כדאמר בפירקין דלעיל אחוזתו שלו ואין זו שלו אף שדה חרמו כו': סבר לה כרבי ישמעאל דמפיק לה במתניתין מיקדש ואל תקדיש: הלכה כר' יהודה בן בתירא דסתם חרמים לבדק הבית: ברייתא איפכא תניא דרבנן אמרי לבדק הבית ורבי יהודה לכהנים: רב גמריה גמיר מרביה דרביה אגמריה דמתני' משבשתא היא: ושדינהו לד' זוזי בנהרא דהקדש הן לבדק הבית דאי לכהן לית להו פדיון ולכהן בעי מיתבינהו: בזמן הזה דליכא בית וליכא פסידא אלא איסורא הוא דרביעא עלייהו אפילו לכתחלה נמי: אין עבד עברי נוהג דאינו נמכר בזמן הזה: ואין שדה אחוזה דין שדה אחוזה שתהא נגאלת בגירוע אלא אם ירצה הלוקח להחזירה לו בדמים שירצה מחזיר ואם לאו אין כופין אותו וכן דין מקדיש שדה אחוזה בזמן הבית ואין היובל נוהג כגון משגלו שבט ראובן וגד שבטלו היובלות אין נגאלת אלא בשויה: אין בתי ערי חומה נוהגין דלא קייפינן ליה ללוקח אם בא מוכר לגאלה אפילו בתוך שנה: אין גר תושב נוהג שיהא ישראל מצווה להחיותו. גר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות: כתיב בעבד עברי כי טוב לו עמך וכתיב בגר תושב עמך ישב וגו' דלא תסגיר עבד אל אדוניו בגר תושב משתעי דהכי מוקמינן לה במסכת גיטין בפ' השולח גט (דף מה.) וכתיב בתריה עמך ישב בקרבך וגו'. מכל מקום לתרווייהו קשיא דקתני אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן יובל: מקרקעי אין נוהגין כדכתיב בצאתו ביובל כשדה החרם: מתני' כתוב אחד אומר תקדיש גבי בכור דכתיב כל הבכור [וגו'] תקדיש (דברים טו): וכתוב אחד אומר לא יקדיש אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו וגו' (ויקרא כ"ז:כ"ו): הקדש עילוי להעלותו בדמים ויתן טובת הנאתו לכהן: ואי אתה מקדישו הקדש מזבח שיהא שם זבח אחר חל עליו: גמ' ורבנן דנפקא להו הך דרשא (לעיל ערכין כח:) מכל חרם קדש קדשים: אל תקדיש מיבעי ליה ללאו שאם מתפיסו לשם זבח אחר עובר בלאו: שמצוה להקדישו לשם בכור ואף על פי שהוא קדוש מאליו: ורבי ישמעאל אמר לך אי לא מקדיש ליה לא קדיש בתמיה: לא צריך לאקדושיה ולית ליה לרבי ישמעאל הך דרשא:

תוספות

שקול ד' זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרי לך ואם תאמר והא אמר בפרק קמא דע"ז (דף יג.) ושם אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה ואם הקדיש והחרים והעריך בהמה תיעקר פירות וכלים ירקבו והכא בזמן הזה איירי כדמסיק הכא ואמאי לא אמרי' ירקבו וי"ל דהתם במטלטלין קאמר דירקבו דלא אתי בהו לידי תקלה אם ממתינים על שירקבו והכא במקרקעי איירי דאם ימתין (נאו) אתי לידי תקלה והכי נמי איתא בסמוך דאמר והא מעשה דפומבדיתא מקרקעי הויה:

הקדש עלוי פי' להעלותו בדמים ליתן טובת הנאה לכהן:

מסורת הש"ס

א בכורות לב.
ב בספרא בחוקותי פרק יא ג; בבא קמא קטז; לקמן לד.; משנה ערכין; לעיל כה:; לעיל כח:
ג בבא קמא צו:
ד עבודה זרה מט:
ה נזיר ד:; נדרים יג.

גליון הש"ס

גמ' שקול ארבעה זוזי. עי' יומא דף נה ע"ב תוס' ד"ה ונבורר.

תורה אור השלם

[ויקרא כז, כח]
[במדבר יח, יד]
[ויקרא כה, מ]
[ויקרא כה, כח]
[ויקרא כה, ל]
[ויקרא כז, כא]
[דברים טו, טז]
[דברים כג, יז]
[דברים טו, יט]
[ויקרא כז, כו]
[ויקרא כז]
[ויקרא טו, יט]

[א(א)]מתני' **המוכר** את שדהו בשעת היובל — אינו מותר לגאול פחות משתי שנים, שנאמר: "במספר שני תבואת ימכר לך". [ב־ד(ב)]היתה שנת שדפון וירקון, או שנת שביעית — אינו עולה מן המנין. נרה או הובירה — עולה לו מן המנין. רבי אליעזר אומר: מכרה לו לפני ראש השנה והיא מליאה פירות — הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים. גמ' המוכר שדהו בשעת היובל וכו'. "אינו גואל" לא קתני, אלא "אינו מותר לגאול", אלמא קסבר: איסורא נמי איכא, דאפילו קרקושי זוזי נמי אסור. [ה]ולא מיבעיא מוכר, דקאי בעשה, דכתיב: "במספר שני תבואת ימכר לך", אלא אפילו לוקח נמי קאי בעשה, דבעינן "שנים תקנה", וליכא. [ו(ג)]איתמר: המוכר שדהו בשנת היובל עצמה, רב אמר: מכורה ויוצאה, ושמואל אמר: אינה מכורה כל עיקר. מאי טעמא דשמואל? קל וחומר, ומה מכורה כבר יוצאה, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר? [ז]ולרב, לא אמרינן קל וחומר כי האי גוונא? והתניא: יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה? אמרת קל וחומר: ומה מכורה כבר — יוצאה עכשיו, שאינה מכורה — אינו דין שלא תימכר? התם לא הדרא מיזדבנא, הכא הדרא מיזדבנא. מיתיבי: "אחר היובל שנים תקנה" — מלמד שמוכרין סמוך ליובל, מופלג מן היובל מנין? תלמוד לומר: "לפי רב השנים... ולפי מעוט השנים". ובשנת היובל עצמה לא ימכור, ואם מכר — אינה מכורה! אמר לך רב: אינה מכורה למספר שני תבואות, אבל מכורה היא ויוצאה. [ח]ואי איזדבוני מיזדבנה, תיקום ברשותיה עד בתר יובל, ובתר יובל ניכליה שני תבואות וניהדרה! מי לא תניא: אכלה שנה אחת לפני היובל — משלימין לו שנה אחרת אחר היובל? התם נחית לאכילה, הכא לא נחית לאכילה. [ט(ד)]אמר רב ענן: שמעית מיניה דמר שמואל תרתי, חדא הך, ואידך המוכר עבדו לגוים או בחוצה לארץ יצא לחירות. חדא הדרי זביני, וחדא לא הדרי זביני, ולא ידענא הי (מיניה) [מינייהו]. [י(ה)]אמר רב יוסף: ניחזי אנן, מדתניא בברייתא: המוכר עבדו בחוצה לארץ יצא לחירות, וצריך גט שיחרור מרבו שני. שמע מינה, מדקרי ליה לשני "רבו", אלמא לא הדרי זביני, וכי קאמר שמואל הכא: אינה מכורה ומעות חוזרין.

ורב

רש"י

מתני' המוכר. בשעת היובל בזמן שהיובל נוהג: פחות משתי שנים אבל לאחר שתי שנים אם רוצה לפדותה פודה בעל כרחו של לוקח ונותן לו לפי מה שמכרה כדכתיב (ויקרא כ"ה:כ"ז) וחשב את שני ממכרו שמחשב כמה שנים משמכרה עד היובל ומחלק הדמים לפי השנים כגון אם מכרה קודם היובל עשר שנים בעשר ליטרין נמצא שמכר פירות של כל שנה ושנה בליטרא שהרי סתם מכירה אינה אלא עד היובל הלכך אם שהתה ביד לוקח ה' שנים ואח"כ בא מוכר לגאלה מנכה לו לוקח ה' ליטרין ליטרא לכל שנה שאכלה שכך עלה חשבון כשיוצא מתחילה: אינו עולה מן המנין השתי שנים דהא שני תבואות כתיב שתי שנים הראויין לתבואה תשהה ביד לוקח אבל היתה שנה הראויה לתבואה ונרה ולא זרעה או הובירה שהניחה בורה שאפי' ניר לא עשה בה איהו אפסיד אנפשיה ועולה לו במנין שתי השנים: שלש תבואות אותה העומדת בה בשעת קנייה ושתי תבואות בשתי שנים שתהא בידו: גמ' אינו גואל לא קתני דליהוי משמע אינו דין שיכופו את הלוקח להחזיר לו בפדיון בפחות משתי שנים: דאפילו קרקושי נמי אסור למוכר להראות זוזין ללוקח כדי שייטב בעיניו להחזירה לו: שנים תקנה במספר שנים אחר היובל תקנה דמשמע שתהא קנויה לו שתי שנים ואי מהדר ליה מקמי הכי עובר בעשה: מכורה ויוצאה ביובל וזה הלוקח איבד מעותיו: אינה מכורה כל עיקר והמעות חוזרין: מכורה כבר קודם היובל: אמה העבריה יוצאה בסימני נערות כדתניא (קידושין דף ד.) ויצאה חנם אלו ימי נערות: התם בתו שמכר בקטנותה ויצאה בת חורין בסימני נערות לא הדרא ומזדבנא לעולם כדאמרינן (קידושין דף יח.) ואין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות דנפקא לן מבבגדו בה כיון שבגד בה שמכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה הלכך יציאה גמורה היא ואיכא למימר ק"ו דאי מזדבין לה בימי נערות דאינה מכורה אבל שדה היוצאה לבעלים ביובל הדרא ומזדבנא לאחר היובל אם ירצה הלכך בשנת היובל נמי רשאי למוכרה ויוצאה לו בחנם: אחר היובל משמע אחר היובל מיד: שנים תקנה שאם תקנה שדה תהא בידך שתי שנים בעל כרחו של מוכר ואפילו הוא רוצה לפדותה: לפי רוב השנים שיהיה עד היובל תרבה מקנתו תמכרנה ביוקר שהרי עד היובל תהא קנויה לו אם לא יפדנה ולפי מעוט השנים תמכרנה בזול כדי שלא תונה את חבירך. ושמעינן מהכא דהאי דמוכרין בין בסמוך ליובל שעבר בין מופלג ממנו כמה שנים: למספר שני תבואות שלא תשהה ביד הלוקח כלום שהרי באותה שנה עצמה לקחה מידו אבל מכורה היא לכך שיאבד מעותיו: ופרכי' ואי איזדבוני מזדבנא לאחר שתי שנים ליהדרה בחנם בשביל יובל שעבר עליה מי לא תניא וכו': נחית לאכילה שהרי קודם היובל התחיל לאוכלה הלכך מקיימינא ליה קרא כדכתיב שני תבואות אבל הקונה בשנת היובל לא נחית לאכילה: חדא הא דאמר שמואל אינה מכורה כל עיקר: יצא לחירות דהמוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו לפדותו ויפטרנו לחירות משום דאפקעיה ממצות וכן המוכר עבדו אפי' לישראל בחוצה לארץ יצא לחירות: חדא הדרי זביני מחדא מהנך תרתי שמעית מיניה דמר שמואל שהמקח בטל והמעות חוזרין או מהך דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה או מהך דהמוכר עבדו לישראל בחוצה לארץ: וחדא לא הדרי זביני אלא הלוקח מפסיד המעות ולא ידענא בהי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא פשיטא דמהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חוזרין דאם מעות אבודין מאי איכא בין רב לשמואל איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצץ אילנות שהיו בה לרב דאמר מכורה היא שדה הדרא ואילנות דקצץ קנו לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה הדרי אילנות ואע"ג דלוקח לא שקל זוזי אי נמי כגון שמכר עמה מטלטלין והחזיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין דקיימא לן (קידושין כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה ואין צריך משיכה לרב דאמר מכורה ויוצאה שדה הדרא ומטלטלין מיקנו לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה לא מיקנו מטלטלי דחזקה דקרקע לא הויא חזקה: אלמא לא הדרא זביני והלוקח מפסיד וכיון דבההיא חזינן דלא הדרי זביני ע"כ כי אמר שמואל בהא אינה מכורה ומעות חוזרין:

תוספות

מתני' המוכר. היתה שנת שדפון וירקון או שביעית אינה עולה לו מן המנין בפ' המקבל (ב"מ דף קו.) מפרש שהשדפון וירקון הוה נמי כמו כן בכל העולם לאי השדפון בבאנא בהכי לא תנן דעולה לו מן המנין דיקא נמי דקתני דומיא דשביעית שאסור לזרוע בו (בכל העולם): נרה או הובירה עולה לו מן המנין בגמרא מפרש אמאי תנא נרה כיון דתנא הובירה דעולה כ"ש נרה והוה מצי למימר לא זו אף זו קתני: התם לא הדרא ומזדבנא פי' רש"י בתו שמכרה בקטנותה ויצאה בת חורין בסימני נערות לא הדרא ומזדבנא כדאמר בקידושין (דף יח. ושם) דאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות כדנפקא לן מבבגדו בה כיון שבגד בה שמכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה הלכך יציאה גמורה היא ואיכא למימר ק"ו עכ"ל ול"נ דהא פלוגתא דתנאי היא התם לכך פירש ר"י דאפי' למ"ד בעלמא דאדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות היכא דהביאה סימנים מיהא [מודה דלא מזדבנא] איכא ק"ו (דלא מזדבנא) מיהו ק"ק גבי מוכר שדהו נמי אתיא מהאי ק"ו דלא תימכר עוד מיהו יש לחלק דלא דמיא לק"ו דבתו כיון שבאו לה סימני נערות לא יפרקו עוד מעליה אבל מוכר שדהו בשעת היובל אין הק"ו טוב כל כך כמו גבי מוכר בתו שאחרי היובל יעבור ויהיה כבתחלה ועוד יש לפרש כמו שפרש"י לפי שאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות ואע"ג דפליגי בה תנאי מיהו קיימא לן כר"ש דסבירא ליה התם דאסור למכור: ולא ידענא הי מינייהו המקח בטל ואי קשיא פשיטא דאהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל ומעות חוזרים דאי מעות אבודין מאי [איכא] בין רב לשמואל איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצץ אילנות שהיו בה לרב דאמר מכורה [היא] שדה הדרא בעינא ואילנות דקצץ קנו לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה הדרי אילנות ואע"ג דלוקח לא שקיל זוזי אי נמי כגון שמכר עמה מטלטלין והחזיק הלוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין דקיימא לן נכסים שאין להן אחריות נקנים עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה ואין צריך משיכה לרב דאמר מכורה [ויוצאה] שדה הדרא ומטלטלי מיקנו לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה לא מיקנו מטלטלי דחזקה דקרקע לא הוי חזקה עכ"ל רש"י ולפי האי ספרש"י דאמר במכור חוזר לבעליו מיד מ"מ מיקנו מטלטלין בהדייהו מקשין העולם מההיא דפ"ק דב"מ (דף יא.) מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה אמר מעשר שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו (ואיכא בתוספתא) [ותני בסיפא] דנתקבלו שכר זה מזה ולתני הכא אתרא במתנה ע"מ להחזיר (או) וליקני לו בחליפין דסודר אי נמי לישיליה הכא אתרא ויקנה ליה בקנין סודר וי"ל דכל דבר החוזר לבעלים כגון מתנה ע"מ להחזיר א"נ שאלה או שכירות בכולם לא מיקנו בחליפין משום דהוה כמו טובת הנאה דאמרינן (שם:) דאינה ממונא לקנות בחליפין ומש"ה הוצרך שיתקבלו מעות זה מזה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' ט:
ב מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' י:
ג מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יא:
ד מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' ו:
ה מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יט:
ו מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יא:
ז מיי' פד' מהל' עבדים הל' א:
ח מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יב:
ט מיי' פח' מהל' עבדים הל' ו:
י מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יא:

מסורת הש"ס

א תוספתא ערכין
ב נזיר יז:; ספרי במדבר; בבא מציעא קו:; ספרא בהר פרשה ג
ג נדרים עו:; גיטין מד:; לעיל כד.
ד גיטין מד:
ה גיטין פה:; גיטין מג:; קידושין ו:

רבינו גרשום

[בשעת היובל. בזמן שהיובל נוהג:
אין מותר ליגאל. שלא מיד הלוקח עד לאחר ב' שנים למכירתו:
שנא' במספר שני תבואות ימכר לך. כלומר שתהא ברשות הלוקח ב' שנים (ואם) [או] יותר וכשהוא גואלה מחשב הדמים שנתן לו הלוקח בשביל השדה כנגד השנים שמשעת המכירה ועד היובל וכמה שמגיע לכל השנה מן הדמים כן ינכה לו הלוקח למוכר לפי השנים שהיתה ברשות הלוקח שנאמר וחשב המוכר את שני ממכרו שהיתה ברשות הלוקח ולפיהן ינכה מדמי גאולתו לפי חשבון דמי השנים ויחזור לו המותר מן הדמים ויקבל שלהו דכתיב והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו:
היו אותן ב' שנים שהיתה ביד הלוקח שנת שדפון וירקון שלא גדלה התבואה או היתה שנה אחת מהן שביעית] אינה עולה לו מן המנין ממנין שני תבואות אלא צריך להניחה עוד ברשותו ב' שנים הראויות לזריעה ולתבוא' והא דאמרן דאינה עולה לו מן המנין הני מילי באונס בידי שמים כה"ג אבל אם פשע בה [שלא זרע] (שנרה ולא זרעה או הובירה שלא נרה ולא זרעה) עולה לו ממנין ב' שנים אע"ג דלא הוה בהו תבואות ורשאי המוכר לגאלה לאלתר לסוף ב' שנים:
[ר' אליעזר אומר. פעמים שיאכל הלוקח שלש תבואות בב' שנים כיצד אם מכרה לו מלאה פירות לפני ר"ה הרי זה אוכל אותן פירות העומדות ולסוף שנה זו הנכנסת תבואה אחרת ולשנה השנית תבואה שלישית:
אלמא. דאיסורא נמי איכא אם יגאלנה קודם השלמת ב' שנים דאפי'] קרקושי זוזי נמי אסיר כלומר שאסור לו למוכר אפי' להראות אותם המעות לצורך הפדיון להראותם ללוקח בתוך אותם ב' שנים שזכתה לו התורה שתהא ברשותו:
אפי' לוקח נמי. אם יפייס לו שיגאלנה בתוך אותן ב' שנים:
קאי בעשה. אם יקבל הדמים:
דבעינן שנים תקנה. ב' שנים שלימים וליכא:
רב אמר מכורה. דלא הדרי זוזי:
ויוצא. שחוזרת לו ביובל:
שמואל אמר אינה מכורה כל עיקר. דאפי' הדמים חוזרין לו:
שאינה מכורה. שבשנת היובל אינה מכורה שחוזרת לבעלים אינו דין שלא תמכר כלל שהמעות חוזרין:
[ולרב לית ליה ק"ו] ולרב לא אמרינן ק"ו כי האי גוונא והתניא יכול ימכור כו'. ומה מכורה כבר כשהיא קטנה יוצאה בשעת נערות (נתרוקנה עצמה בסימניה) לקנה עצמה בסימנין:
שאינה מכורה. בשעת נערות אינו דין שלא תמכר שהמעות חוזרין אלמא אמרינן ק"ו כי האי גוונא:
התם. בבתו נערה משום הכי אמרינן ק"ו שאינה נמכרת כלל:
לא הדרא ומיזדבנא. כלל שוב לעולם מאחר שהיא נערה:
הכא. במוכר שדהו בשנת היובל כיון לאחר היובל מצי למיהדר ומזדבנא מכירה גמורה משום הכי בשנת היובל [נמי] מכורה ויוצא ולא הדרי זוזי ולא אמרינן [הכא] ק"ו:
אחר היובל שנים תקנה. היינו דכתיב במספר שנים אחר היובל תקנה:
מלמד שמוכרין. לאלתר מיד אחר [שעבר יובל] לשני תבואות לב' שנים:
מופלג מן היובל מנין. שמוכרין נמי ברחוק מן היובל כמו עשר שנים [לאחר היובל] או עשרים שנים לאחר היובל:
ת"ל לפי רוב השנים [ולפי מעוט השנים לפי] רוב השנים היינו שמכרה סמוך ליובל שיש לו עוד שנים רבות עד היובל:
ולפי מעוט השנים. כלומר שמכרה מופלג מן היובל שלא נשארו אלא מעט שנים עד [שנת] היובל:
[אמר לך רב אינה מכורה. בשנת היובל לענין מספר שני תבואות שיהא יכול הלוקח לתופסה ב' שנים:
אבל מכורה היא דלא הדרי זוזי ויוצאה ביובל:
ואי איזדבוני מיזדבנה. כדקאמרת דלא הדרי זוזי תיהוי ליה ללוקח הנהו זוזי דיהב זביני לתיקום ברשותיה עד בתר יובל ובתר יובל ניכלה שני תבואות וניהדרה בלא דמים כמו שהיתה יוצאה ביובל בלא דמים]:
מי לא תניא. [מכרה לו שנה אחת לפני יובל ואכלה שנת אחת לפני יובל משלימין לו שנה שניה אחרת לאחר יובל] אלמא דיובל לא פקע זביניה:
[התם נחית לאכילה. כיון דאכלה שנה אחת כבר לפני יובל הלכך משלימין לו לאחר יובל:
הכא. במכרה בשנת יובל דלא נחית לאכילה קודם יובל כלום הלכך לא מצי למיכלה בתר יובל מספר שני תבואות אלא מכורה ויוצאה:
חדא הך. שמואל אמר אינה מכורה:
המוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין רבו שיפדנו ויוצא לחירות:
או אם מכרו לישראל בחוצה לארץ קונסין ללוקח ויוצא לחירות:
חדא הדרי זביני. המעות ללוקח:
מדקתני יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני] ש"מ דקנייה רבו שני ולא הדרי זביני המעות ללוקח דאי הוה הדרי זביני לא הוה צריך גט מרבו שני אלא מרבו ראשון. [ורב ענן. דאמר ולא ידענא הי מינייהו הדרי זביני]:

תורה אור השלם

בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ [ויקרא כה, טו]
וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים [שמות כא, ז]
לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ [ויקרא כה, טז]

גליון הש"ס

גמ' שאינה מכורה. עיין מכות דף יא ע"ב תוס' ד"ה אמר אביי:

[א]וְרַב עָנָן בָּרַיְיתָא לָא שְׁמִיעָא לֵיהּ, וְדִשְׁמוּאֵל מִמַּאי דְּאֵינָהּ מְכוּרָה וּמָעוֹת חוֹזְרִין? דִּלְמָא אֵינָהּ מְכוּרָה וּמָעוֹת מַתָּנָה, מִידֵּי דַּהֲוֵה אַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ, דְּאִיתְּמַר: הַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ — רַב אָמַר: מָעוֹת חוֹזְרִין, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מָעוֹת מַתָּנָה. [א]אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: מַאי חָזֵית דְּקָנְסִינַן לֵיהּ לְלוֹקֵחַ? נִקְנְסֵיהּ לְמוֹכֵר! אֲמַר לֵיהּ: לָאו עַכְבְּרָא גַּנָּב, אֶלָּא חוֹרָא גַּנָּב. אִי לָאו עַכְבְּרָא, חוֹרָא מְנָא לֵיהּ? מִסְתַּבְּרָא, הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לְאִיסּוּרָא קָנְסִינַן. הָיְתָה שְׁנַת שִׁדָּפוֹן כּוּ'. הַשְׁתָּא הוֹבִירָהּ עוֹלָה לוֹ, נָרָהּ מִיבַּעְיָא? נָרָהּ אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ — סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, אָמְרִינַן לֵיהּ: הַב לֵיהּ דְּמֵיהּ וְלִיסַּק, קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ כּוּ'. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם מְכָרָהּ לוֹ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מְלֵיאָה פֵּירוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: "הַנַּח לְפָנַי כְּדֶרֶךְ שֶׁהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ"? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכָּר לָךְ", פְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. [ג]מַתְנִי' מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָנֶה, וּמָכַר רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָאתַיִם, אֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר מָכַר לוֹ". מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָאתַיִם, וּמָכַר הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה — אֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָאַחֲרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ", לָאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ. [ד][ו]לֹא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק וְיִגְאַל בְּקָרוֹב, בְּרָעָה וְיִגְאַל בְּיָפָה, וְלֹא יִלְוֶה וְיִגְאַל, וְלֹא יִגְאַל לַחֲצָאִין, וּבַהֶקְדֵּשׁ מוּתָּר בְּכוּלָּן. זֶה חוֹמֶר בַּהֶדְיוֹט מִבַּהֶקְדֵּשׁ. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָנֶה, וּמְכָרָהּ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "[לָאִישׁ] אֲשֶׁר מָכַר לוֹ". [ה]מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָאתַיִם, וּמָכַר הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא עִם הַשֵּׁנִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לָאִישׁ [לָאִישׁ] אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ", דִּבְרֵי רַבִּי. [ז][ו]רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ בְּמָנֶה, וְהִשְׁבִּיחָהּ וְעָמְדָה עַל מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא בְּמָנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף" — הָעוֹדֵף שֶׁבְּיָדוֹ. מְכָרָהּ לוֹ בְּמָאתַיִם, וְהִכְסִיפָה וְעָמְדָה עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בְּמָנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֵף" — הָעוֹדֵף שֶׁבַּקַּרְקַע. מַאי בֵּינַיְיהוּ? דְּאִיַּיקַּר, וְזָל, וְאִיַּיקַּר. וּמִמַּאי דִּלְקוּלָּא? דִּלְמָא לְחוּמְרָא! לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּגָמַר "גְּאוּלָּה" "גְּאוּלָּה" מֵעֶבֶד עִבְרִי. [ח][ז]וְהָתָם מְנָלַן? דְּתַנְיָא: נִמְכַּר בְּמָנֶה, וְהִשְׁבִּיחַ וְעָמַד עַל מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא מִמָּנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ". נִמְכַּר בְּמָאתַיִם, וְהִכְסִיף וְעָמַד עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא מִמָּנֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפִי שָׁנָיו". [ח]וְאֵין לִי אֶלָּא עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, שֶׁנִּגְאָל וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה, נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂכִיר" "שָׂכִיר" לִגְזֵירָה שָׁוָה. אָמַר אַבָּיֵי:

הֲרֵינִי

רש"י

וְרַב עָנָן הֲוָה מְסַפְּקָא לֵיהּ בְּהֵי הָדְרֵי וּבְהֵי לָא הָדְרֵי הַךְ בָּרַיְיתָא דְּצָרִיךְ גֵּט שִׁיחְרוּר לָא הֲוָה שְׁמִיעָא לֵיהּ וּמֵהָא דְּקָאמַר שְׁמוּאֵל אֵינָהּ מְכוּרָה לָא הֲוָה מָצֵי לְמִשְׁמַע מִידֵּי דְּמִמַּאי דְּאֵינָהּ מְכוּרָה וּמָעוֹת חוֹזְרִין דִּלְמָא מָעוֹת שֶׁנָּתַן לוֹקֵחַ לַמּוֹכֵר מַתָּנָה הֵן בְּדִין מוֹכֵר וְאִיכָּא בֵּין רַב לִשְׁמוּאֵל הַךְ דְּפָרֵישִׁית לְעֵיל: וּמָעוֹת חוֹזְרִין דְּאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתוֹ וְגָמַר וְנָתַן לְשֵׁם פִּקָּדוֹן וְלִשְׁמוּאֵל גָּמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה: דְּקָנְסַתְּ לַלּוֹקֵחַ גַּבֵּי מוֹכֵר עַבְדּוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ דְּאָמְרִי' לָא הָדְרֵי זוּזֵי וְיוֹצֵא עֶבֶד לְחֵירוּת וּמַפְסִיד לוֹקֵחַ: לִיקְנְסֵיהּ לַמּוֹכֵר שֶׁיִּהוּ מָעוֹת חוֹזְרִין וְיוֹצִיאוּ מוֹכֵר לְחֵירוּת: לָאו עַכְבְּרָא גָּנַב עַכְבָּר הַגּוֹנֵב וּמַנִּיחַ בְּחוֹר אִם לֹא הָיָה לוֹ חוֹר לְהַנִּיחַ בּוֹ לֹא הָיָה גּוֹנֵב הִלְכָּךְ חוֹרָא גַּנָּבָא וְהָא גְּנִיב לֵיהּ ה"נ אִם לֹא הָיָה מוֹצֵא לוֹקֵחַ לֹא הָיָה מוֹכְרוֹ: חוֹרָא מְנָא לֵיהּ הַחוֹר מֵאַיִן לוֹ הַגְּנֵיבָה: דְּאִיתָא לְאִיסּוּרָא דְּהַיְינוּ לוֹקֵחַ שֶׁהָעֶבֶד אֶצְלוֹ: [הַב לֵיהּ דָּמֶיהָ פֵּי' דְּמֵי הַנִּיר קמ"ל]: שֶׁלֹּא יֹאמַר מוֹכֵר הַבָּא לְפְדוֹתָהּ לְסוֹף שְׁתֵּי שָׁנִים הַנַּח לְפָנַי מְלֵיאָה פֵּירוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ כְּשֶׁמָּכַרְתִּי לָךְ: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת מַשְׁמַע כָּל תְּבוּאוֹת שֶׁבִּשְׁתֵּי שָׁנִים מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב מִסְפַּר שָׁנִים אוֹ מִסְפַּר תְּבוּאוֹת דְּהָוֵי מַשְׁמַע שְׁתֵּי תְבוּאוֹת: מַתְנִי' אֵינוֹ מְחַשֵּׁב הַמּוֹכֵר כְּשֶׁבָּא לִגְאֳלָהּ אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן וּמְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ מִשֶּׁמְּכָרָהּ לוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וּמְחַשֵּׁב כַּמָּה מַגִּיעַ מִן הַמָּנֶה לְכָל שָׁנָה וּלְפִי אוֹתוֹ חֶשְׁבּוֹן יְנַכֶּה לוֹ לוֹקֵחַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שֶׁאֲכָלָהּ וְהַמּוֹתָר יַחֲזִיר לוֹ: [לְאִישׁ] אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעוֹדֵף לָאִישׁ וְגוֹ' בְּגוֹאֵל שָׂדֶה מִמְכָּרוֹ כְּתִיב: לְאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ וּבַגְּמָ' פָּרֵיךְ מִנָּלַן דְּדָרְשִׁינַן לְקוּלָּא לִירוֹשׁ לְחוּמְרָא: לֹא יִמְכּוֹר שָׂדֶה רְחוֹקָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּדֵי לִגְאוֹל זוֹ שֶׁהִיא קְרוֹבָה לוֹ. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מִנָּלַן: וְלֹא יִלְוֶה מָעוֹת כְּדֵי לִגְאֳלָהּ: מוּתָּר בְּכוּלָּן הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ מוּתָּר לִמְכּוֹר שָׂדֶה אַחֶרֶת אוֹ לִלְוֹת כְּדֵי לִגְאֳלָהּ וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין אִם אֵינוֹ מַסְפִּיק לִגְאוֹל אֶת כּוּלָּהּ יִגְאַל חֶצְיָהּ וְלִכְשֶׁיּוּכַל יִגְאָלֶנָּה כּוּלָּהּ: גְּמ' וְהִשְׁבִּיחָה מֵאֵלֶיהָ: הָעוֹדֵף שֶׁבְּיָדוֹ הַנִּשְׁאָר בְּיָדוֹ מִן הַדָּמִים שֶׁקִּיבֵּל לְאַחַר שֶׁיְּנַכֶּה לוֹ הַלּוֹקֵחַ חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה שֶׁאֲכָלָהּ: הִכְסִיפָה נִתְקַלְקְלָה וּפָחֲתוּ דָּמֶיהָ: שֶׁבַּקַּרְקַע עוֹדֵף שֶׁהַקַּרְקַע שָׁוָה יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁמַּגִּיעַ לְחֶשְׁבּוֹן שֶׁמְּנַכֶּה לוֹ הַלּוֹקֵחַ לְשָׁנִים שֶׁאֲכָלָהּ דְּהַאי עוֹדֵף אִיכָּא לְמִדְרַשׁ לְהָכִי וּלְהָכִי: מַאי בֵּינַיְיהוּ בֵּין רַבִּי לְר' דּוֹסְתַּאי מ"מ בֵּין לְמָר בֵּין לְמָר לְקוּלָּא אָזְלִינַן: כְּגוֹן דְּאִיַּיקַּר וְזָל וְאִיַּיקַּר שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּמָאתַיִם וּמְכָרָהּ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה וְנִתְיַיקְּרָה בְּיַד הַשֵּׁנִי וְעָמְדָה עַל מָאתַיִם. לְרַבִּי דְּאָמַר לְאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ לָא יָהֵיב אֶלָּא מָנֶה כַּמָּה דְּיָהֵיב בָּהּ שֵׁנִי לְר' דּוֹסְתַּאי יָהֵיב מָאתַיִם דְּאִי אָמְרַתְּ עוֹדֵף שֶׁבְּיָדוֹ הָא מָאתַן שְׁקִיל מִקַּמָּא וְאִי אָמְרַתְּ עוֹדֵף שֶׁבַּקַּרְקַע הָא מָאתָן שָׁוְיָא: גְּאוּלָּה גְּאוּלָּה כְּתִיב הָכָא (וַיִּקְרָא כ"ה:כ"ו) וּמָצָא כְּדֵי גְּאוּלָּתוֹ וּכְתִיב בְּעֶבֶד עִבְרִי (שָׁם) גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לוֹ: אֶלָּא מִמָּנֶה כְּשֶׁבָּא לִפְדּוֹת עַצְמוֹ מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁנִים מִשָּׁעָה שֶׁנִּמְכַּר (עַל שְׁנַת הַיּוֹבֵל) וּמְחַשֵּׁב כַּמָּה מַגִּיעַ מֵאוֹתוֹ מָנֶה לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה וְאִם עָבְרוּ שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יְנַכֶּה לוֹ אֲדוֹנָיו לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה כְּדִכְתִיב כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: כְּפִי שָׁנָיו מַשְׁמַע כְּפִי שָׁנִים שֶׁעָמַד בָּהֶן כְּלוֹמַר לְפִי מַה שֶּׁהוּא שָׁוֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: אֵין לִי וְכוּ' דְּהַאי קְרָא בְּנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּתִיב כִּדִכְתִיב (שָׁם) וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב וְכוּ': שָׂכִיר שָׂכִיר כְּתִיב הָכָא (שָׁם) כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ וּכְתִיב בְּנִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים ט"ו:י"ח) כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ וְגוֹ':

תוספות

דִּלְמָא אֵינָהּ מְכוּרָה וּמָעוֹת מַתָּנָה מִידֵּי דַּהֲוֵה אַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ וּמִיהוּ לְפִי הָאֱמֶת שֶׁהוֹכַחְנוּ דְּמָעוֹת חוֹזְרִים אָמְרִי' דְּלָא דָּמֵי לִמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ לְפִי שֶׁאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתוֹ וְגָמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה אֲבָל בְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל אֵין הָעוֹלָם בְּקִיאִין בְּכָךְ וְלֹא גָּמַר לְשׁוּם מַתָּנָה: לֹא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק וְיִגְאוֹל בְּקָרוֹב ה"ה אִיפְּכָא דְּלָא אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא נָקַט: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאִיַּיקַּר וְזָל וְאִיַּיקַּר ה"ה דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּאִיַּיקַּר וְזָל בְּלוֹקֵחַ אֶחָד בִּלְבַד דְּאִילּוּ לְרַבִּי דְּלָא דָּרֵישׁ הָעוֹדֵף בֵּין לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר בֵּין לְאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ צָרִיךְ לְגוֹאֲלָהּ כְּפִי הַמֶּכֶר דְּהַיְינוּ בְּיוֹקֶר וּלְרַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָזְלִינַן בָּתַר הָעִלּוּי שֶׁבַּקַּרְקַע וְנִגְאֶלֶת כְּפִי הָעִלּוּי אֶלָּא לְפִי דְּאַיְירֵי בְּמַתְנִיתִין בִּשְׁנֵי מוֹכְרִין נִיחָא לֵיהּ לְמִינְקַט נָמֵי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ בִּשְׁנֵי מוֹכְרִין:

מסורת הש"ס

א קידושין טו:
ב נדה מח:, ספרא בהר פרשה ג; לעיל יח:
ג ספרא בהר פרק ה ג; תוספתא ערכין
ד ספרא בהר פרק ה ב
ה גיטין מד:
ו ספרא בהר פרק ה ד
ז קידושין כ.
ח סוטה מה.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' זכייה ומתנה הל' כ, טוש"ע אה"ע סי' נ סעי' ב:
ב מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' ו:
ג מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' טז:
ד מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יז:
ה מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יח:
ו מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' ב:
ז מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' טז:
ח מיי' פב' מהל' עבדים הל' ט:

רבינו גרשום

(דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא):

[הא ברייתא דצריך גט שחרור מרבו שני לא שמיעא ליה:

מדשמואל נמי ליכא למשמע דהדרי זביני דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא אינה מכורה ומעות מתנה דלא הדרי. מידי דהוה אמקדש אחותו דרב אמר מעות חוזרין דאין קדושין תופסין באחותו:

ושמואל אמר מעות מתנה. דאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לה לשום מתנה. [ואי קשיא] השתא כיון דאמרת לשמואל דמעות מתנה דלא הדרי ללוקח זוזי א"כ היינו דרב ומאי בינייהו]. איכא בינייהו אי שמיט לוקח ואכיל פירי לרב דאמר מכורה לא משלם פירי לשמואל דאמר אינה מכורה משלם פירי:

מאי חזית דקנסינן ליה ללוקח:

שקנאו בחוצה לארץ שמניחו לחירות ומאבד מעותיו:

ליקנסיה למוכר. כל שמכרו לחוצה לארץ:

חורא גנב. כלומר אותו שקונה גורם לזה שמוציאו לחוצה לארץ ומוכרו:

היכא דאיתיה לאיסורא. שהוא ביד הלוקח ליה קנסינן הלכך קנסינן ליה ללוקח:

נרה מיבעיא. דעולה לו מן המנין דהא כבר עבד בה מידי עבודה:

נרה איצטריך ליה. דעולה לו דסל"ד כיון דנרה ולא זרעה ולא נהנה (זה) ממנה הלוקח כלום דאמרינן ליה למוכר בשעה שפודה כיון שטרח (זה) בה שנרה והשביחה ולא נהנה ממנה הב ליה ללוקח דמי כרביה שחרשה והשביחה:

וליסק. כלומר (והחזר) [כשיחזיר] לו העודף הדמים שכנגד השנים שיש עוד על היובל ודמי חרישתו ודמים שהשביחו ואח"כ יסתלק ויצא (לו) חוץ (מן) לשדה:

קמ"ל. דלא יהיב ליה המוכר מידי שכר חרישה דאמר ליה כיון שהיתה ברשותך שהיתה יכול לזורעה וליקח תבואתה ולא עבדת את הוא דאפסדת נפשך וינכה לו המוכר שיגרע לו דמי אותן שני שנים כאילו היו זרועות ואכל הלוקח תבואתן:

[מנין שלא יאמר לו המוכר ללוקח הנח לפני השדה מלאה פירות בסוף שני שנים שלא תיטול פירותיה כדרך שהנחתיה מלאה לפניך בשעה שמכרתיה לך:

ת"ל מספר שני תבואות ימכר לך. כלומר כל התבואות שאפשר להיות בה משעת מכירה על סוף שני שנים הן מכורות והן של לוקח:

מכרה שדהו לראשון במנה וחזר הלוקח ראשון ומכרה לשני במאתים כשהוא פודה אותה המוכר שהוא בעל השדה]:

אינו מחשב. כדכתיב וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף:

אלא עם הראשון. למי שמכרה לו כדי להקל על הגואל ויפסיד (זה) הלוקח שני מנה אחד וכן מכרה לראשון במאתים (וזה) [וחזר] הלוקח ומכרה לשני במנה אינו מחשב אותו שהיה בעל השדה כשבא לגאול אלא עם הלוקח אחרון:

שנאמר והשיב את העודף לאיש. [לאיש שבתוכה] כלומר לאותו שתופס השדה והאי דדרשינן לקרא הכי מפני שאנו רוצים להקל על הגואל. אבל בענין זה נחמיר על הגואל:

שלא ימכור ברחוק [ויגאול בקרוב. כלומר שאם יש לו לגאול שדה אחת ברחוק ממנו אינו רשאי למכור אותו כדי לגאול באותן דמים שדה זו שהיא בקרוב לו שמכרה לשני תבואות ומפרשינן בגמרא טעמא מאי. וכן לא ימכור ברע שדה רעה שיש לו כדי לגאול באותן דמים שדה יפה לו שמכרה לשני תבואות. וכן אינו רשאי ללות מעות מאחר כדי לגאול שדה זו וכן אינו רשאי לגואלה בחצאין אא"כ יתנו לו הדמים כולן בבת אחת]:

ובהקדש. המקדיש שדהו בשעת היובל מותר בכולן למכור ברחוק ולגאול בקרוב [ולמכור] ברע. [ולגאול ביפה] [לוה וגואל] וגואל לחצאין ואע"ג דאמרי' לעיל אם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה אין שומעין לו ה"מ דאין שומעין לו [לגואלה] ליתן סלע ופונדיון לכל שנה אבל אם נותן החצי (פונדיון) [ביחד] ולבסוף חצי האחר מותר והיינו דקאמר ובהקדש מותר לגאול לחצאין:

העודף שבידו. כלומר העודף שביד המוכר שיש לו מן הדמים שנתן לו הלוקח [הוא מחזיר ללוקח] ולא משבח שהשביחה:

העודף שבקרקע. כלומר דאזלינן גבי (כהן) [גואל] לקולא:

מאי בינייהו. [בין ר' לר' דוסתאי] דהא תרווייהו מקילין גבי גואל:

איכא בינייהו דאייקר וזל ואייקר. כלומר שמכרה לו במאתים והאלה [להכסיפה] ובשעת פדייה הוקרה ושויא מאתים לר' דלא איירי בעודף שבידו ולא בעודף שבקרקע ולא בהכסיפה [ולטעמיה] אם מכרה במאתים והאלה [דהיינו שהכסיפה] וחזרה ועמדה במאתים [דהיינו שהוקרה] ואין שם אלא לוקח אחד אמרינן גואלה במאתים [דהיינו דאשר מכר לו ולר' דוסתאי דאזיל בתר עודף שבידו ועודף שבקרקע אזלינן נמי בתר קרקע למחשב ליה בחשבון הזול:

[ואית דאמר לר' דאזיל בתר קרקע הואיל ובשעת פדייה שוה כשעת מכר נותן לו מאתים כשעת המכר. למ"ה]. וממאי דלקולא אימא לחומרא. כלומר דקראי אפשר למידרשינהו [גבי גואל לקולא ואיכא למידרשינהו] לחומרא דאיכא למימר כי מכרה הראשון לשני במאתים מנין שאין מחשב אלא עם השני ת"ל לאיש אשר בתוכה והיינו חומרא וכי [מכרה] לראשון במאתים מנין שאין מחשב אלא עם הראשון ת"ל לאיש אשר מכר לו והיינו חומרא ומנ"ל דדרשינן להו לקולא:

[דגמר גאולה גאולה מעבד עברי כתיב כאן והשיג ידו ומצא כדי גאולתו וכתיב בעבד עברי לפיהן ישיב גאולתו:

מכסף מקנתו. מנין שאין מחשב אלא ממנה שהוא גורע נמי לדמי שני עבודתו ונותן מותר לדמי השנים שיש על שנת השביעית שנאמר מכסף מקנתו למחשב משעה שנמכר כפי שניו שהוא שוה עכשיו והני קראי משתעי בעבד עברי שנמכר לעובד כוכבים]:

שכיר שכיר לגז"ש. כתיב הכא בנמכר לישראל כשכיר כתושב יהיה עמך וכתיב הכא בנמכר לעובד כוכבים כשכיר שנה בשנה:

תורה אור השלם

[ויקרא כה, טו]
[ויקרא כה, כז]
[ויקרא כה]
[ויקרא כה, מח]
[ויקרא כה, כו]
[ויקרא כה, נא]
[ויקרא כה, נב]
[דברים טו]
[ויקרא כה, מ]
[דברים טו, יח]
[ויקרא כה, נ]
[ויקרא כא, נ]

הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בְּשׁוּקֵי טְבֶרְיָא. אֲמַר לֵיהּ הָהוּא מֵרַבָּנַן לְאַבָּיֵי: אִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ לְקוּלָּא, וְאִיכָּא לְמִידְרְשִׁינְהוּ לְחוּמְרָא, מִמַּאי דִּלְקוּלָּא? אֵימָא לְחוּמְרָא! [א(א)]לָא סָלְקָא דַּעְתָּיךְ, מִדְּאַקֵּיל רַחֲמָנָא גַּבֵּיהּ, דְּתַנְיָא: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" — עִמָּךְ בְּמַאֲכָל, עִמָּךְ בְּמִשְׁתֶּה, שֶׁלֹּא תְּהֵא אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִיבָר, אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי קַרְקַע; מִיכָּן אָמְרוּ: הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. [(ב)]אַדְּרַבָּה, נַחְמִיר עֲלֵיהּ מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא! דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: "בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשֶׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית". [(ג)]אָדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ", וּכְתִיב: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. [(ד)]לֹא הִרְגִּישׁ — לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ". [(ה)]לֹא בָּאת לְיָדוֹ — לַסּוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יִמְכּוֹר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה". מַאי שְׁנָא הָתָם דְּקָאָמַר "לֹא הִרְגִּישׁ", וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָאָמַר "לֹא בָּאת לְיָדוֹ"? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ, הוּתְּרָה לוֹ. הוּתְּרָה לוֹ סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אֵימָא: נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר. [(ו)]לֹא בָּאת לְיָדוֹ — לַסּוֹף שֶׁלֹּוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ'", וּכְתִיב: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית". לֹא בָּאת לְיָדוֹ — עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִמְכּוֹר אִישׁ [אֶת] בִּתּוֹ לְאָמָה", וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ בְּהַאי עִנְיָנָא לֵיתַהּ, נִיחָא לְאִינִישׁ דְּלִיזַבֵּין בְּרַתֵּיהּ וְלָא לֵיזִיף בְּרִיבִּיתָא, דְּאִילּוּ הָתָם מִיגָּרְעָא וְאָזְלָא, וְאִילּוּ הָכָא קָא מוֹסְפָא וְאָזְלָא. [(ז)]לֹא בָּאת לְיָדוֹ — לַסּוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ"; לֹא לָךְ אֶלָּא לְגֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר", וְלֹא לְגֵר צֶדֶק אֶלָּא לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר תּוֹשָׁב". "מִשְׁפַּחַת גֵּר" — זֶה הַגּוֹי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר" — זֶה הַנִּמְכָּר וְנַעֲשֶׂה מְשָׁרֵת לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ. אֲמַר לֵיהּ: הָא אַהְדְּרֵיהּ קְרָא, וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְהָלַךְ וּמָכַר עַצְמוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אֵידְחֶה אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאוּלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לוֹ וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא". אֵימָא: גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לוֹ — דְּלָא לִיטַּמַּע בַּגּוֹיִם, וּלְעוֹלָם לְעִנְיַן פִּדְיוֹנוֹ נַחְמִיר! [(ח)]אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כְּתִיב "אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים", וּכְתִיב "אִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים". וְכִי יֵשׁ שָׁנִים מְרוּבּוֹת וְיֵשׁ שָׁנִים מוּעָטוֹת? אֶלָּא: נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ — "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ — "כְּפִי שָׁנָיו". וְאֵימָא: הֵיכָא דַּעֲבַד תַּרְתֵּי וּפָיְישִׁי אַרְבְּעֵי — לִיתֵּב לֵיהּ אַרְבַּע "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", וְהֵיכָא דַּעֲבַד אַרְבַּע וּפָיְישִׁי תַּרְתֵּי — לִיתֵּב לֵיהּ תַּרְתֵּי "כְּפִי שָׁנָיו"! אִם כֵּן, נִכְתּוֹב "אִם עוֹד רַבּוֹת שָׁנִים", מַאי "בַּשָּׁנִים"? נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים — מִ"כֶּסֶף מִקְנָתוֹ", נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים — "כְּפִי שָׁנָיו". אָמַר רַב יוֹסֵף: דַּרְשִׁינְהוּ רַב נַחְמָן לְהָנֵי קְרָאֵי כְּסִינַי. [(ט)]לֹא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק כּוּ'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ" — יַד עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִלְוֶה וְיִגְאַל. "וּמָצָא" — פְּרָט לְמָצוּי, שֶׁלֹּא יִמְכּוֹר בְּרָחוֹק וְיִגְאוֹל בְּקָרוֹב, בְּרַע וְיִגְאוֹל בְּיָפֶה; "כְּדֵי גְאוּלָּתוֹ" — כְּדֵי גְאוּלָּה הוּא גּוֹאֵל, וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. [ב(י)]לְמֵימְרָא דְּ"מָצָא" הַשְׁתָּא מַשְׁמַע? וּרְמִינְהוּ: "וּמָצָא" — פְּרָט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ, מִיכָּן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִם מִשֶּׁיָּצְאָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ, הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִיבְּלָהּ — פָּטוּר; אַלְמָא "מָצָא" מִידֵּי דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע! אָמַר רָבָא: הָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא, וְהָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא. הָכָא דּוּמְיָא דְּ"הִשִּׂיגָה יָדוֹ", מָה "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" דְּהַשְׁתָּא, אַף "מָצָא" נָמֵי דְּהַשְׁתָּא. וְהָכָא דּוּמְיָא דְּ"יַעַר", מָה יַעַר מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא, אַף "מָצָא" מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא. [ו]וּבְהֶקְדֵּשׁ כּוּ'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל" — מְלַמֵּד שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל, וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. [ד"]אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מָה טַעַם? לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל — הוֹרַע כֹּחוֹ, שֶׁאֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. [י]אֲבָל מַקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה, הוֹאִיל שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים, יִפָּה כֹּחוֹ שֶׁלֹּוֶה וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין.

תָּנֵי

דְּתַנְיָא כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ הָכִי אִיתָא בְּכָל הַסְּפָרִים וְנִרְאֶה דְּלָא גָּרְסִינַן הָכִי דְּאֵין זֶה כִּי אִם סִיפּוּר דְּבָרִים שֶׁל הָעֶבֶד כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ וְאֵין זֶה צִיוּוּי אֶלָּא גָּרֵס כִּדְאִיתָא בְּסִיפְרֵי כְּתוֹשָׁב כְּשָׂכִיר יִהְיֶה עִמָּךְ דְּהַיְינוּ צִיוּוּי: **כַּמָּה** קָשֶׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית פֵּירוּשׁ דְּהַיְינוּ סְחוֹרָה דְּאֵין זֶה עִיקַּר הָאִיסּוּר דְּעִיקַּר הָאִיסּוּר הוּא חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וְאִם תֹּאמַר וּמִנָּלַן דְּעַל יְדֵי סְחוֹרָה בִּלְבַד קִלְקוּלִים אֵלּוּ שֶׁמְּפָרֵשׁ כָּאן דְּאֵין עָלָיו לְאוֹמְרָא עַל יְדֵי חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה דְּוַדַּאי הֵם בָּאִים וְיֵ"ל דְּהַיְינוּ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה ע"י שֶׁמָּכַר פֵּירוֹת שְׁבִיעִית הוּא מוֹכֵר אֶת אֲשֶׁר לוֹ:

אוֹ לְעֵקֶר זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ לְפִי שֶׁסּוֹפָן שֶׁל עֲבוֹדוֹת כּוֹכָבִים לֵיעָקֵר קָרֵי לְהוּ הָכִי:

וְאֵימָא הֵיכָא דַּעֲבַד תַּרְתֵּי וּפָיְישִׁי ד' כּוּ' פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י וְלָא בְּהֶכְסֵיף וְהִשְׁבִּיחַ מִיְּשַׁתְּעֵי מִידֵּי וְלֵ"נ לְאֵ"כ אֵין זֶה כִּי אִם מִכְּפַשְׁטֵיהּ דִּקְרָא וּבְלָא יִיתּוּר שְׁמַעִינַן לֵיהּ וּמַשְׁמַע דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מִיתּוּרָא קָא מַפִּיק לָכֵן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ וְאֵימָא הֵיכָא דַּעֲבַד תַּרְתֵּי וּפָיֵישׁ אַרְבַּע נִיתֵּיב לֵיהּ אַרְבַּע מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ בֵּין הִכְסִיף בֵּין הִשְׁבִּיחַ וְהֵיכָא דַּעֲבַד אַרְבַּע וּפָיֵישׁ לֵיהּ תַּרְתֵּי נִיתֵּיב לֵיהּ תַּרְתֵּי כְּפִי שָׁנָיו בֵּין הִכְסִיף בֵּין הִשְׁבִּיחַ וּלְהָכִי אֲתָא יִיתּוּרָא דִּקְרָא דִּלְעוֹלָם אַחַר הַסָּמוּךְ אָזְלִינַן:

הֲרֵינִי מְשׁוּבָּח בִּמְקוֹמִי שֶׁאֲנִי דַּרְשָׁן וּבְקִי כְּבֶן עַזַּאי שֶׁהָיָה מִשְׁתַּבֵּחַ בְּשׁוּקֵי טְבֶרְיָא כִּדְתַנְיָא בִּבְכוֹרוֹת בְּפ' תְּשִׁיעִי (דַּף נח.) בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנַי כִּקְלִיפַּת הַשּׁוּם: אִיכָּא לְמִדְרְשִׁינְהוּ הָנֵי קְרָאֵי לְעֶבֶד עִבְרִי: קִיבָר סגנוליי"ר: מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר' חֲנִינָא דְּוַדַּאי לֹא בָּא לִידֵי כָּךְ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָשָׁע וְעוֹשֶׂה סְחוֹרָה בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית: אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית הַסּוֹחֵר בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית. וּלְהָכִי קָרֵי לֵיהּ אָבָק שֶׁאֵין זוֹ עִיקַּר מְנָעָתָהּ שֶׁל אִיסּוּר שְׁבִיעִית: וּסְמִיךְ לֵיהּ וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר וְדָרְשִׁי' סְמוּכִין וְהָכִי אֲמַר רַחֲמָנָא אִם לֹא תִּשְׁמְרוּ מִנְיַת יוֹבֵל סוֹפְכֶם לִמְכּוֹר מִטַּלְטְלִין וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ: לֹא הִרְגִּישׁ לֹא נִזְדַּעְזַע לָשׁוּב מִן הָעֲבֵירָה: לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ מַשְׁמַע שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ שֶׁיְּהֵא עוֹשֶׂה שׁוּם עֲבֵירָה: נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר לוֹמֵר בְּעֵינָיו כְּהֶיתֵּר. הִלְכָּךְ בְּרֵישָׁא דְּלָא עָבַר עֲדַיִין אֶלָּא פַּעַם אַחַת תָּנֵי הִרְגִּישׁ דְּמַשְׁמַע שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ וְנוֹתֵן אֶל לִבּוֹ שֶׁהָיָה עוֹבֵר אֲבָל לֹא נִרְתַּע מִן הָעֲבֵירָה וַעֲשָׂאָהּ וּבְפַעַם שְׁנִיָּה תָּנֵי לֹא בָּאת לְיָדוֹ שֶׁאֲפִילּוּ עַל לִבּוֹ אֵין עוֹלֶה שֶׁתְּהֵא עֲבֵירָה: נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּלִיזַבֵּין בְּרַתֵּיהּ וְלָא לוֹזִיף בְּרִיבִּיתָא דְּרִיבִּית כְּתִיב בְּהַאי עִנְיָנָא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כה) אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְגוֹ' וְהָא וַדַּאי מְקַמֵּי הָכִי כָּבָר זַבְנָהּ לִבְרַתֵּיהּ דִּבְהָכִי נִיחָא לֵיהּ: פִּדְיוֹן בִּתּוֹ מִגָּרְעָא וְאָזְלָא שֶׁמָּתַּם מְכִירַת הַבַּת אֵינָהּ שֶׁתְּהֵא שִׁפְחָה אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעוּ יְמֵי נַעֲרוּת וְאִם בָּא לִפְלוֹתָהּ בְּתוֹךְ כָּךְ מְחַשֵּׁב הַדָּמִים שֶׁמְּכָרָהּ כַּמָּה מַגִּיעַ לְכָל שָׁנָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לִהְיוֹת בְּיַד הָאָדוֹן וּלְפִי אוֹתוֹ חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה מְנַכֶּה לוֹ הָאָדוֹן לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שֶׁשִּׁמְּשַׁתּוּ כִּדְתַנְיָא בְּקִדּוּשִׁין (דַּף יח.) וְהֶפְדָּהּ מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרַעַת פִּדְיוֹנָהּ וְיוֹצְאָה: וְנַעֲשֶׂה מְשָׁרֵת שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה מְשָׁרֵת לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לַחֲטוֹב עֵצִים וְלִשְׁאוֹב מַיִם: א"ל אַבָּיֵי לְהַהוּא מֵרַבָּנַן אַפְּ"ה הָא אַהְדְּרֵיהּ קְרָא שֶׁיְּהוּ מְרַחֲמִין עָלָיו: אֵדְחֶה אֶבֶן כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יִגָּאֵל לְעוֹלָם: נַחְמִיר עָלֶיךָ שֶׁאִם נִמְכַּר בְּמָנֶה וְהִשְׁבִּיחַ יֵחָשֵׁב בְּמָאתַיִם אוֹ אִם נִמְכַּר בְּמָאתַיִם וְהִכְסִיף יֵחָשֵׁב בְּמָאתַיִם כִּדְכְתִיב (שָׁם) מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: וְכִי יֵשׁ שָׁנִים מְרוּבּוֹת שֶׁתְּהֵא שָׁנָה יְתֵירָה מֵחֲבֶרְתָּהּ דְּקָאָמַר קְרָא אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים אוֹ שָׁנָה פְּחוּתָה מֵחֲבֶרְתָּהּ: אֶלָּא הָכִי קָאָמַר קְרָא אִם יֵשׁ רִיבּוּי בְּכַסְפּוֹ בַּשָּׁנִים שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן כְּלוֹמַר מָה שֶׁהִשְׁבִּיחוּ יָשִׁיב גְּאוּלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ דְּאֵין מְחַשֵּׁב אֶלָּא כַּמָּה שֶׁנִּמְכַּר וְאִם מְעַט נִשְׁאֲרוּ דָּמָיו בַּשָּׁנִים שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן כְּגוֹן שֶׁהִכְסִיף כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאוּלָּתוֹ: וְאֵימָא הָכִי קָאָמַר קְרָא הֵיכָא דְּפָלַח לֵיהּ תַּרְתֵּי שְׁנֵי וּפָשׁוּ אַרְבְּעֵי עַד יוֹבֵל לִיתֵּיב לֵיהּ כַּמָּה שֶׁמַּגִּיעַ לְאַרְבַּע שָׁנִים מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ לְפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁקְּנָאוֹ: כְּפִי שָׁנָיו לְפִי שָׁנִים שֶׁהָיָה עֲדַיִין חַיָּיב לְעוֹבְדוֹ וְלָאו בְּהִכְסִיף וְהִשְׁבִּיחַ מִשְׁתַּעֵי קְרָא: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת שֶׁהָיָה חֲבֵירוֹ מָצוּי שָׁם בְּשָׁעָה שֶׁהֵרִים זֶה הַגַּרְזֶן חַיָּיב פְּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ דְּפָטוּר זֶה מִגָּלוּת: מָה הִשִּׂיגָה יָדוֹ דְּהַשְׁתָּא דְּוַדַּאי מֵעִיקָּרָא כְּשֶׁמְּכָרָהּ לֹא הָיְתָה יָדוֹ מַשֶּׂגֶת כִּדְכְתִיב (שָׁם) כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחוּזָּתוֹ: וְאִם גָּאֹל יִגְאַל הַמַּקְדִּישׁ וְגוֹ' מְלַמֵּד שֶׁלֹּוֶה מֵאַחֵר וְגוֹאֵל וְאִם יִרְצֶה יִגָּאֵל לַחֲצָאִין: הוּרַע כֹּחוֹ כְּדַאֲמָרַן לְעֵיל:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' עבדים הל' ט:

ב מיי' פו' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ט:

ג מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' ב:

ד מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יג:

ה מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יז:

ו מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' יט:

מסורת הש"ס

א קידושין כב.; ספרא בהר פרק ז ג

ב סוכה מ:; קידושין כ.

ג בבא מציעא נו:; בבא מציעא מז:; קידושין כו.

ד תוספתא ערכין

ה קידושין מ.; סוטה כב.; זבחים קטז.; מועד קטן כז:; יומא פו:; סוכה ז.

ו בבא מציעא עא.

ז בבא מציעא עא.; בבא קמא קיג:

ח קידושין כ:

ט ספרא בהר פרק ה ב; מכות ח.

י סוטה מה.; בבא קמא לג.; מכות ח.

גליון הש"ס

גמ' לסוף שלוה בריבית. צ"ל לסוף מוכר את בתו לא באת לידו עד שלוה בריבית:

תורה אור השלם

[דברים טו, טז]
[ויקרא כה]
[ויקרא כה, יד]
[ויקרא כה, יג]
[ויקרא כה, כה]
[ויקרא כה, כט]
[ויקרא כה, לה]
[שמות כא, ז]
[ויקרא כה, לט]
[ויקרא כה, מז]
[ויקרא כה, לב]
[ויקרא כה, נא]
[ויקרא כה, נב]
[ויקרא כה, כו]
[דברים יט]
[דברים יט, ה]
[ויקרא כז, יג]
[ויקרא כז, יט]
[ויקרא כז, לא]

תְּנֵי חֲדָא: לֹוֶה וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין, וְתַנְיָא אִידַּךְ: אֵינוֹ לֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. לָא קַשְׁיָא, הָא רַבָּנַן וְהָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. [א]מַתְנִי' הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה — הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל מִיָּד, וְגוֹאֵל כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הֲרֵי זֶה כְּמִין רִבִּית, וְאֵינוֹ רִבִּית. [ב]מֵת הַמּוֹכֵר — יִגְאַל בְּנוֹ, מֵת הַלּוֹקֵחַ — יִגְאַל מִיַּד בְּנוֹ. אֵין מוֹנִין שָׁנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁמָּכַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה". [ג,ד]כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "תְּמִימָה", לְהָבִיא אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר. רַבִּי אוֹמֵר: לִיתֵּן לוֹ שָׁנָה וְעִיבּוּרָהּ. הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאֲלָה — הָיְתָה חֲלוּטָה לוֹ. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַצְּמִיתוּת". גְּמָ' מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: "יָמִים" — אֵין יָמִים פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. וְרַבָּנַן, הַאי "יָמִים" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ מִיּוֹם לְיוֹם. וְרַבִּי, מִיּוֹם לְיוֹם מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מֵ"עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ". וְרַבָּנַן? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ שְׁנַת מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא (שְׁנַת) [שָׁנָה] שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם. וְיָמִים מִיבְּעֵי לְהוּ לְמֵעֵת לְעֵת, דְּאִי מֵ"עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ" הֲוָה אָמֵינָא: מִיּוֹם לְיוֹם — אִין, מֵעֵת לְעֵת — לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "יָמִים". וְרַבִּי, מֵעֵת לְעֵת מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"תְּמִימָה". וְרַבָּנַן? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְעִיבּוּרַהּ. וְרַבִּי נָמֵי, הָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְעִיבּוּרַהּ! הָכִי נָמֵי, מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵעֵת לְעֵת מֵ"עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ" נָפְקָא. הֲרֵי זוֹ כְּמִין רִבִּית וְכוּ'. וְהָתַנְיָא: הֲרֵי זוֹ רִבִּית גְּמוּרָה, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה הִתִּירַתּוֹ! [ו,ב]אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי יְהוּדָה וְהָא רַבָּנַן. דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ מָנֶה, וְעָשָׂה לוֹ שָׂדֵהוּ מֶכֶר, בִּזְמַן שֶׁהַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּירוֹת — מוּתָּר, לוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת — אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת — מוּתָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּבַיְתוֹס בֶּן זוֹנִין שֶׁעָשָׂה שָׂדֵהוּ מֶכֶר עַל פִּי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְלוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּירוֹת הָיָה. אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאָיָה? מוֹכֵר אוֹכֵל פֵּירוֹת הָיָה, וְלֹא לוֹקֵחַ. מַאי בֵּינַיְיהוּ? צַד אֶחָד בְּרִבִּית אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: צַד אֶחָד בְּרִבִּית מוּתָּר.

רש"י

תני חדא במקדיש שדה אחוזה לוה וגואל היינו הך דקתני לעיל אם גאל יגאל מלמד שלוה וגואל כו' ור"ש קאמר לה ואידך רבנן דפליגי עליה: מתני' הרי זה גואל מיד ואין לו דין שדה אחוזה שצריך להמתין שתי שנים: הרי זה כמין רבית שכשמחזיר לו מעותיו בתוך שנה ואין זה מנכה לו כלום נמצא שנשתמש בביתו בשכר המתנת מעותיו: ואינה רבית גמורה דרבית לא מיקרי אלא ע"י הלואה ולא ע"י מכר: יגאל בנו בתוך שנה אם ירצה אבל לאחר שנה נחלט ואינו נגאל עוד לעולם כדכתיב (ויקרא כ"ה:ל') ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה וגו': אלא משעה שנמכר שאם מכרה ראובן לשמעון בניסן ושמעון ללוי באייר כיון שהגיע ניסן הבא נחלט ואין מונין למכר שני אלא לראשון: שנאמר עד מלאת לו שנה משמע לזה שהיתה אחוזה שלו מונין: את חדש העיבור שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חדש: שנה ועיבורה בין בשנה פשוטה בין בשנה מעוברת נותנין לו שנת לבנה וימים שיתירים בשנת חמה על שנת לבנה אחד עשר יום שאנו מעברים את השנה: ואחד הניתן במתנה אם רצה נותן לגאול בתוך שנתו יגאל ואם לאו חלוט לו: גמ' מתני' דקתני הרי זה גואל מיד דמשמע אפי' בו ביום שמכרה מותר לגאול דלא כרבי: ימים תהיה גאולתו ואין ימים פחותין משנים דלא תשהא ביד לוקח פחות משני ימים: ורבנן אין הכי נמי דההיא ואי מיבעי ליה להכי דממכרו ולא שנת מנין עולם וימים מיבעי ליה למעת לעת שאם מכרה באחד בניסן בחצי היום אין מונין לו שנה על שיגיע חצי היום של אחד בניסן הבא: מיום ליום שאם מכרה באחד בניסן אין מונין שנה למנין עולם דלימא כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה שהרי יצתה אותה שנה אלא עד אחד בניסן הבא אינו נחלט: שנת ממכרו ולא של מנין עולם: מתני' ר' יהודה היא דאמר צד אחד ברבית מותר דרבית הבאה ע"י מכר קרי צד אחד משום דאין בא לידי רבית משני צדדין שאם לא יגאלנה ותיחלט לו אין כאן רבית אבל הלואה ואי באה לידי רבית שאינה נחלטת לעולם: ועשה לו שדהו מכר שמשכן לו שדהו על אותו מנה וכתב לו אם לא אתן לך מנה מיכן ועד שלש שנים הרי היא שלך: בזמן שהמוכר אוכל פירות כל אותן שנים מותר: לוקח אוכל פירות אסור שמא יגאלנה בתוך שלש ונמצא שאכלם ברבית: מתני' ר' יהודה היא דאמר צד אחד ברבית מותר דרבית הבאה ע"י מכר קרי צד אחד משום דאין בא לידי רבית משני צדדין שאם לא יגאלנה ותיחלט לו אין כאן רבית אבל הלואה ואי באה לידי רבית שאינה נחלטת לעולם: מעשה בביתוס בן זונין גרסינן: צד אחד ברבית שאם יגאלנה יהא רבית ואם לאו לא יהא רבית:

תוספות

תני חדא לוה וגואל לחצאין פירש רש"י דאמקדיש שדה אחוזה קאי ול"נ לא"כ הוי סתם מתני' דתנן דהקדש מותר בכולן כר"ש ולא כרבנן ואור"י דקאי אמוכר בית בבתי ערי חומה וכן מוכחת הסוגיא בפ"ק דקידושין (דף כא. ושם כ:) אבל מקדיש שדה אחוזה אפי' רבנן מודו דלוה וגואל לחצאין: תניא בת"כ גבי מוכר שדה אחוזה וחשב שני ממכרו שנים אתה מחשב ואי אתה מחשב חדשים ומניין אם רצה לעשות חדשים שנה יעשה ת"ל וחשב וא"ת היכי מצינו שעשיהם לצורך המוכר שיהא בו ריוח למוכר בשלמא כשמחשב חדשים מצינו כגון שבא לגאלה באמצע השנה דמחשבינן ליה חדשים שעברו שאכל הלוקח לגרע פדיונו כמו שאנו מחשבין השנים שעברו שאכל הלוקח אבל אי אתה מחשב חדשים היכי משכחת לה ויש לומר דמשכחת ליה כגון אם מכר בניסן בעשרה ליטרין ומחצה ויש על היובל י' שנים ומחצה ובא לגואלה בר"ה ויש עוד להבא על היובל ה' שנים: מיום ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא במס' נדה דף מז: (ושם ל"ה כולן) פירש ה"ר ר' אלחנן דלוקח בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת [לשעות] אבל אינך דהתם דמני למימר דאזלינן בהן בתר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם בכולהו לא בעינן מעת לעת [לשעות] דבבתי ערי חומה דוקא הוא דגלי ליה קרא אבל דאינך לא והתוס' כתבו כאן הוא הדין בכולהו בעינן מעת לעת [לשעות] דילפינן שנה [שנה] מבתי ערי חומה כדאמר הש"ס לקמן גבי מילתא אחריתי:

והתניא הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתו ומסיק רבי יוחנן הא ר' יהודה הא רבנן פירוש מתני' כר' יהודה דאמר צד אחד ברבית מותר וברייתא דקתני רבית גמורה אתיא כרבנן וא"ת מאי שנא משכנתא בלא נכייתא דאינו אלא אבק רבית כדאיתא באיזהו נשך (ב"מ דף סב. ושם) א"ל רבינא והרי משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה אלמא לאו רבית גמורה היא והכא אמר דהוי רבית גמורה ולפי פירוש רש"י דמחלק בין שדה לבית ניחא גבי הא דתנן פרק איזהו נשך (בבא מציעא סד:) המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות (ממנו) [מפני] שהוא רבית ופירש רש"י שם מאי שנא ממשכנתא דנכייתא דשרי ותירץ דיש לחלק בין שדה לבית דשמא השדה לא יעשה פירות אבל הבית אי אפשר שלא יהנה ממנו בדירתו ומשום הכי כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית ולפי זה ניחא נמי הכא דבית שהוא דר בו בלא ספק הוי רבית גמורה אבל שדה דשמא לא יעשה פירות כי אכיל ליה נמי בלא נכייתא לאו רבית גמורה היא ואין נראה לר"ת חילוק זה דבבית נמי איכא ספיקא שמא יפול או ישרף אלא ודאי אין חילוק בין שדה לבית והיא דהמלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות יש לתרץ דלא דמי למשכנתא בנכייתא דשרי דההיא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלוה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה משום הכי אינו רבית דהא בלאו הכי הוא בטל והא דתנן המלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות מיירי שלא הלוה לו על שדה או על הבית וביד הלוה להשכירו לאחר ונמצא כשמוזיל גביה רבית הואי ולפי' זה לר"ת אינו מחלק בין שדה לבית הדרא קושיא לדוכתיה מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דלא חשבינן ליה רבית גמורה וי"ל דרבית גמורה מדרבנן קאמר והאי דקאמר אלא שהתורה התירתו הכי פירושו מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה גלי לן דהכי ה"ג אין זה רבית דאורייתא: ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר וא"ת לר' יהודה משכנתא בלא נכייתא נמי תישתרי דצד אחד ברבית הוא ושמא לא יפדנו עוד וי"ל דלא חשבינן צד אחד ברבית אלא כגון עשה לו שדהו מכר דאיכא צד מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו אבל משכנתא בלא נכייתא דליכא ביה צד מכר דלעולם הוא ביד הלוה לפדותו ואם יפדנו כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל הוה ליה רבית מילי דהוה המלוה סמך בסמך ולא חשיב ליה ר' יהודה צד אחד ברבית אף על גב דשמא לא יתייקר מ"מ כיון דאין בו צד מכר אסור ולא חשיב ליה ר"י צד אחד ברבית:

מסורת הש"ס

א קידושין כא.
ב בבא מציעא סג.; מגילה כז:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' א:
ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ג:
ג מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' א:
ד מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ה:
ה מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ד:
ו מיי' פו' מהל' מלוה ולוה הל' ד, סמג לאוין קצג, טוש"ע יו"ד סי' קסד סעי' ד:

רבינו גרשום

תני חדא. [לוה וגואל לחצאין] אמוכר בית בבתי ערי חומה קאי דהכי משמע במסכ' קידושין:
הא רבנן והא ר' שמעון. הא דתני לוה וגואל לחצאין ר' שמעון היא [דכי היכי] דאמר לפי שמצינו [מקום שהורע כחו בענין אחד יפה כחו בענין אחר] הכא נמי (הורע כחו בבתי ערי חומה בענין אחד) [במוכר בית בערי חומה הואיל והורע כחו] שאם הגיע (יום) שנים עשר חדש ולא היה נגאל היה חלוט לו ללוקח יפה כחו בענין אחר שלוה וגואל והא דתני אינו לוה וגואל רבנן היא דפליגי עליה דר' שמעון דלית להו לפי שמצינו כו':
[הרי זה גואל מיד. אפי' לאלתר כשמכר:
הרי זו כמין רבית. שאם היה ביד הלוקח חצי שנה [או] ח' חדשים אינו מנכה לו הלוקח לגואל כלום ממה שאכל והיינו כמין רבית שלוקח כל דמיו ואינו מנכה לו]:
ואינה רבית. שאינו מחסרו כלום שהתורה זיכתה לו:
עד מלאת לו שנה. למכירתו:
שנה ועיבורה. (שס"ה היינו עיבורה י"א יום שיתירה שנת חמה על הלבנה) היינו שנת הלבנה ומה שיתירים חדשי החמה על חדשי הלבנה דהיינו י"א יום דהיינו שס"ה ימים שהאת תמימה בין ללבנה ובין לחמה:
מתני' דתני הרי זה גואל מיד דלא כר' דתניא ימים תהיה גאולתו ר' אומר אין ימים פחות משנים. כלומר דקסבר המוכר בית בבתי ערי חומה אינו רשאי לגאול אלא לאחר שני ימים:
ורבנן. דסברי לגואל מיד האי ימים מאי עבדי ליה:
מבעי ליה. שגואל עד מלאות שנה מיום ליום וימים מבעי להו לשנה תמימה מעת לעת באותה שעה שמכרה:
מעד תום שנת ממכרו. נפקא מיום ליום ומעת לעת אייתר ליה ימים שאין ימים פחות משנים:
ולא שנה של מנין עולם. שאין אומרים אם מכר לו באלול או באב כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה אלא מונה שנה שלימה:
מבעי להו למעת לעת. כלומר דאם מכר לו בפסח ואותה שנה חל פסח ביום א' ולשנה הבאה חל פסח ביום ה' אין אומרים כיון שהגיע יום א' בניסן הבא דהוא יום [י"א] בחודש (א') עלתה לו שנה [מיום ליום] אלא אין עולה לו שנה עד שיגיע הפסח דהיינו מעת לעת:
מיום ליום ומעת לעת מעד שנת ממכרו נפקא. אייתר ליה ימים ואין ימים פחות משנים:
ועשה לו שדהו מכר. כשלוה ממנו אמר לו אם איני פורע לך מיכן ועד זמן פלוני תהא שדי מכורה לך מעכשיו בכך וכך ותחשוב בה למיך ותחזיר לי המותר על חובך ועכשיו היא ברשות הלוקח:
[בזמן שהמוכר אוכל הפירות עד אותו זמן מותר שעד הזמן היא שלו:
לוקח אוכל פירות אסור. דשמא יפלנה זה ונמצא לוקח אוכל רבית למפרע]:
ר' יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר. הואיל ואינו תופסה בתורת משכון אלא בתורת מכר:
צד אחד ברבית איכא בינייהו. להכי קרי ליה צד אחד ברבית דלא חשיב רבית [גמורה] אלא רבית דהלואה כגון הלוהו סלע בה' דינרין אבל רבית למקח וממכר קרי צד אחד רבית ואיכא דאמר היינו צד אחד ברבית שאם יפדנו יהא רבית מה שאכל ואם לא יפדנו לא יהא רבית:

תורה אור השלם

[ויקרא כה, ל]
[ויקרא כה]
[ויקרא כה, כט]

(א)רָבָא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר, וְהָכָא בְּרִבִּית עַל מְנָת לְהַחְזִיר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ — מָר סָבַר: אָסוּר, וּמָר סָבַר: מוּתָּר. מֵת הַמּוֹכֵר יִגְאַל בְּנוֹ. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו מְכַר, קָמַשְׁמַע לַן: "וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ" — מִכָּל מָקוֹם. מֵת הַלּוֹקֵחַ יִגְאַל מִיַּד בְּנוֹ וְכוּ'. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: "לַקּוֹנֶה אוֹתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָא קָנָה — קָא מַשְׁמַע לַן: "וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ" מִכָּל מָקוֹם. (א)אֵין מוֹנִין לוֹ שָׁנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁמָּכַר כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁנָה — אֵינִי יוֹדֵעַ אִם שָׁנָה לָרִאשׁוֹן אִם שָׁנָה לַשֵּׁנִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה" — הֱוֵי שָׁנָה לָרִאשׁוֹן. בלְמִי חָלוּט? רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לָרִאשׁוֹן חָלוּט, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לַשֵּׁנִי חָלוּט. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר דִּלְדִידֵיהּ קָא מָנֵינַן, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מָמֵל: מָה מָכַר לוֹ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי — כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ. גאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מָמֵל: מָכַר שְׁנֵי בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי; זֶה שֶׁמָּכַר לוֹ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם אֶחָד בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה — עָלְתָה לוֹ שָׁנָה; זֶה שֶׁמָּכַר לוֹ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן — לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. מַתְקֵיף לַהּ רָבִינָא, וְלֵימָא לֵיהּ: "אֲנָא קָדֵים שָׁהֵין נוּרָא מִקַּמֵּא דִּידָךְ"! מִשּׁוּם דַּאֲמַר לֵיהּ: "אַתְּ נְחֵית לְעִיבּוּרָא". דוְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מָמֵל: נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים, אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן וְאֶחָד בְּאֶחָד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, זֶה שֶׁנּוֹלַד בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם אֶחָד בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה — עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, זֶה שֶׁנּוֹלַד לוֹ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן — לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה. מַתְקֵיף לַהּ רָבִינָא, וְלֵימָא לֵיהּ: אֲנָא קָדֵים אָכֵיל יְרוּקָא מִקַּמָּךְ דִּידָךְ! מִשּׁוּם דַּאֲמַר לֵיהּ: אַתְּ נְחֵיתְתְּ לְעִיבּוּרָא, אֲנָא לָא נְחֵיתְנָא לְעִיבּוּרָא. הָא תּוּ לְמָה לִי? הַיְינוּ הָךְ! מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם, דִּכְתִיב "תְּמִימָה", הָכָא, דְּלָא כְּתִיב "תְּמִימָה" — לָא. קָא מַשְׁמַע לַן, דְּ"שָׁנָה" "שָׁנָה" מֵהֲדָדֵי גָּמְרִי. (ב)כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "תְּמִימָה" כּוּ'. רַבִּי אוֹמֵר: לִיתֵּן שְׁנַת עִיבּוּרָהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: "שָׁנָה תְמִימָה", רַבִּי אוֹמֵר: מוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹנֶה שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם, וְאִם נִתְעַבְּרָה — נִתְעַבְּרָה לוֹ. ההִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאַל כּוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: "לַצְּמִיתוּת" — לַחֲלוּטִין. דָּבָר אַחֵר: "לַצְּמִיתוּת" — לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה. מַאי טַעְמָא? "צְמִית" "צְמִיתוּת". אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, כְּמַאן? דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאִי כְּרַבִּי מֵאִיר — הָאָמַר מַתָּנָה אֵינָהּ כְּמֶכֶר! אָמַר רַב פָּפָּא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, שָׁאנֵי הָכָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "לַצְּמִיתוּת". ואֲמַרוּ רַבָּנַן לְרַב פָּפָּא, וַאֲמַר לַהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא: וְהָא גַּבֵּי יוֹבֵל, דִּכְתִיב "תָּשׁוּבוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, וְרַבִּי מֵאִיר לָא קָא מְרַבֵּי! אֶלָּא הָא וַדַּאי דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר. ז(ג)תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה — הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל, וְגוֹאֵל לְעוֹלָם. גְּאָלוֹ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ, הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאַל — הָיָה חָלוּט לוֹ. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא: "לַקּוֹנֶה אוֹתוֹ", וַאֲפִילּוּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ. וְלַחְלְטֵיהּ הֶקְדֵּשׁ? אָמַר קְרָא: "לְדוֹרוֹתָיו", יָצָא הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין לוֹ דּוֹרוֹת. ח"לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל", לְמָה לִי? אָמַר רַב סָפְרָא: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְמוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: לִיפּוֹק בְּיוֹבֵל, קָא מַשְׁמַע לַן: "לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל". ט(ד)מַתְנִי' בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה נִטְמָן יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא חָלוּט לוֹ. הִתְקִין הִלֵּל שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ מְעוֹתָיו לַלִּשְׁכָּה, וִיהֵא שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וְנִכְנָס, אֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה הַלָּז יָבֹא וְיִטּוֹל אֶת מְעוֹתָיו. יגְּמָ' אָמַר רָבָא: מִתַּקָּנָתוֹ שֶׁל הִלֵּל — "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז", וּנְתָנָה לוֹ מִדַּעְתּוֹ — מְגוֹרֶשֶׁת, בְּעַל כָּרְחוֹ — אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת.

מִדְּאִיצְטְרִיךְ

רָבָא אָמַר דְּכוּלֵּי עָלְמָא צַד אֶחָד בְּרִבִּית אָסוּר פירש"י וּמַתְנִי' וּבְרַיְיתָא בְּהָא פְּלִיגִי דְּתַנָּא דִּבְרַיְיתָא סָבַר סוֹף סוֹף הוֹאִיל וְלֵיתֵי הָרִבִּית (לְנַבֵּי) [אָתֵי] צַד אֶחָד בְּרִבִּית וּבְרִבִּית גְּמוּרָה הִיא אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה הִתִּירַתּוּ [לְשׁוֹן] רַשִׁ"י וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּבְהָכִי פְּלִיגִי מַתְנִי' וּבְרַיְיתָא כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס בַּבַּיִת לְהַחְזִיר לוֹ דְּמֵי שְׂכִירוּת שָׁנָה אִם בָּא לִפְדּוֹתוֹ בְּתוֹךְ י"ב חֹדֶשׁ דְּתַנָּא דְּמַתְנִי' סָבַר רִבִּית עַל מְנָת לְהַחְזִיר שָׁרֵי וְתַנָּא דִּבְרַיְיתָא סָבַר דְּאָסוּר אִי נָמֵי מָר אֲמַר חֲדָא וּמָר אֲמַר חֲדָא וְלָא פְּלִיגִי דְּמַתְנִי' מַיְירֵי כְּשֶׁמַּחֲזִיר לוֹ אִם יִפְדֶּנּוּ וּבְרַיְיתָא מַיְירֵי כְּשֶׁאֵין מַחֲזִיר: דְּאִי ר"מ הָא אָמַר מַתָּנָה אֵינָהּ כְּמֶכֶר י"ל דְּכֵיוָן דְּאֵינָהּ כְּמֶכֶר אֵין בְּיָדוֹ לְגוֹאֲלָהּ לְעוֹלָם אֲפִי' תּוֹךְ י"ב חֹדֶשׁ וּלְפִי זֶה מַה שֶּׁהִקְשִׁינוּ בְּפ' הַמַּקְדִּישׁ (לְעֵיל עֲרָכִין כח:) כֵּיוָן דִּכְתִיב אֲחוּזַּת עוֹלָם הִיא לָהֶם הָיָה לָנוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְּנוּ בָּתֵּיהֶם בְּמַתָּנָה אֲבָל נוּכַל לְפָרֵשׁ הָכָא דְּמַתָּנָה אֵינָהּ כְּמֶכֶר וְיָכוֹל הַנּוֹתֵן לִגְאוֹל לְעוֹלָם אֲפִי' אַחַר י"ב חֹדֶשׁ וּבְהָכִי נִיחָא דִּיכוֹלִים כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם לִיתֵּן לְאַחֵר בָּתֵּיהֶם בְּמַתָּנָה: הִתְקִין הִלֵּל הָכָא מַשְׁמַע דְּבִימֵי הִלֵּל שֶׁהָיָה בַּבַּיִת שֵׁנִי כִּדְאָמְרִינַן בְּפ"ק דְּשַׁבָּת (דַּף טו. וְשָׁם) הִלֵּל וְשִׁמְעוֹן גַּמְלִיאֵל וְשִׁמְעוֹן נָהֲגוּ נְשִׂיאוּתָן לִפְנֵי הַבַּיִת מֵאָה שָׁנָה הָיוּ נוֹהֲגִין יוֹבֵל כֵּיוָן דְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה הָיָה נוֹהֵג כִּדְאָמַר בְּפִירְקִין לְעֵיל (עֲרָכִין דַּף כט.) דְּאֵין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג וְקָשֶׁה לְפירש"י דְּפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּיטִּין דַּף לו.) דִּתְנַן הִלֵּל תִּיקֵּן פְּרוֹזְבּוּל וּפָרִיךְ בגמ' עֲלָהּ מִי אִיכָּא מִידֵי דְּאוֹרָיְיתָא מְשַׁמְּטָא וְהִתְקִין הִלֵּל דְּלָא תְּשַׁמֵּט וּמְשַׁנֵּי בִּשְׁבִיעִית בִּזְמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן ופרש"י וְהִלֵּל כְּרַבִּי סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר שְׁבִיעִית לְהַשְׁמָטַת מִלְוֶה בִּזְמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן ואע"ג דְּהִלֵּל בְּבַיִת שֵׁנִי הֲוָה סְבִירָא לֵיהּ דִּבְבַיִת שֵׁנִי הוֹאִיל וְלֹא הָיָה יוֹבֵל נוֹהֵג לֹא הָיָה נוֹהֵג שְׁמִיטָּה מִדְּאוֹרַיְיתָא וּדְאָמְרִינַן מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין מִדְּרַבָּנָן קָאָמַר וְכָאן מַשְׁמַע דִּבְבַיִת שֵׁנִי הָיָה יוֹבֵל נוֹהֵג מִן הַתּוֹרָה וְכֵן מַשְׁמַע בִּכְרִיתוּת פֶּרֶק אַרְבָּעָה מְחוּסְּרֵי כַּפָּרָה בְּסוֹפוֹ (דַּף יא.) וְיִתְּנוּ יְדֵיהֶם לְהוֹצִיא (אֶת) נְשֵׁיהֶם וַאֲשֵׁמִים וְגוֹ' אָמַר רַב חִסְדָּא מְלַמֵּד שֶׁכּוּלָּן שִׁפְחָה חֲרוּפָה בָּעֲלוּ וְשִׁפְחָה חֲרוּפָה הַיְינוּ חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין הַמְאוֹרֶסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי וְאָמְרִינַן בְּפִרְקִין לְעֵיל (עֲרָכִין דַּף כט.) דְּאֵין עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג אַלְמָא נָהֲגוּ יוֹבְלוֹת בְּבַיִת שֵׁנִי וי"ל לע"כ דְּאֵין הָכִי נָמֵי דְּנָהֲגוּ יוֹבְלוֹת בְּבַיִת שֵׁנִי ואע"ג דְּכָל יִשְׂרָאֵל לֹא חָזְרוּ בִּימֵי עֶזְרָא כִּדְכְתִיב (נְחֶמְיָה ז':ס"ו) כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּמִיהוּ מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט חָזְרוּ מִקְצָתָן וַהֲוֵי שַׁפִּיר כְּמוֹ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן שֶׁמָּנוּ יוֹבְלוֹת אע"ג דְּלֹא חָזְרוּ כּוּלָּן וְהַהִיא דְּפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּיטִּין דַּף לו.) צ"ל דְּהִלֵּל לָאו לְדָרֵיהּ תַּקֵּין אֶלָּא יוֹדֵעַ הָיָה שֶׁהַבַּיִת הָיָה עָתִיד לֵיחָרֵב וּלְפִיכָךְ תִּיקֵּן פְּרוֹזְבּוּל ואע"ג דְּבָעֵי הָתָם הִלֵּל כִּי תַּקֵּין פְּרוֹזְבּוּל לְדָרֵיהּ הוּא דְּתַקֵּין אוֹ לְדָרֵי עָלְמָא תַּקֵּין הַהִיא לָאו לְאַבּוּיֵי קָבָעֵי כִּי אִם לְרָבָא דִּמְתָרֵץ הָתָם הֶפְקֵר ב"ד הָיָה הֶפְקֵר:

דְּכוּלֵּי עָלְמָא צַד אֶחָד בְּרִבִּית כִּי ה"ג אָסוּר הוֹאִיל וּמֵעִיקָּרָא בְּתוֹרַת הַלְוָאָה אָתָא לִידֵיהּ וְר' יְהוּדָה (דְּקָאָמַר) [דְּקָשָׁרֵי] בְּהָכִי עָסְקִינַן שֶׁהִתְנוּ מִתְּחִילָּה שֶׁאִם יִגְאָלֶנָּה הַמּוֹכֵר בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ יַחֲזִיר לוֹ הַלּוֹקֵחַ הַדָּמִים מִפֵּירוֹת שֶׁאָכַל וּבְרִבִּית ע"מ לְהַחֲזִיר פְּלִיגֵי וּמַתְנִי' וְתַנָּא דִּבְרַיְיתָא בְּהָא פְּלִיגֵי דְּתַנָּא דִּידַן סָבַר אֲפִי' צַד אֶחָד נָמֵי לָא הָוֵי דְּהָא בְּתוֹרַת מֶכֶר אָתָא לִידֵיהּ וְתַנָּא דִּבְרַיְיתָא סָבַר סוֹף סוֹף הוֹאִיל וְלֵיתֵי רִיבִּית (לְנַבֵּי) [אָתֵי] צַד אֶחָד (הִיא) כְּרִבִּית גְּמוּרָה הִיא אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה הִתִּירַתָּה: (אִישׁ כִּי יִמְכֹּר אָמַר רַחֲמָנָא): וְהָיְתָה גְּאוּלָּתוֹ מ"מ מַשְׁמַע לא"כ הֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב יִגְאָלֶנָּה עַל תּוֹם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ מִדְּשַׁנֵּי בְּדִיבּוּרֵיהּ וְכָתַב וְהָיְתָה גְּאוּלָּתוֹ מַשְׁמַע אֲפִי' ע"י אַחֵר: לַקּוֹנֶה אוֹתוֹ מַשְׁמַע לַקּוֹנֶה יְהֵא נֶחְלָט אִם לֹא יִגָּאֵל בְּתוֹךְ שָׁנָה הָא אִם יִגְאַל יַחֲזִירֶנָּה וְקוֹנֶה הוּא דְּיַחֲזִירֶנָּה אֲבָל בְּנוֹ לֹא קמ"ל וְהָיְתָה גְּאוּלָּתוֹ מ"מ: שָׁנָה אִי הֲוָה כְּתִיב עַל מְלֹאת שָׁנָה וְלֹא כָּתַב לוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ אִם שָׁנָה לַמֶּכֶר רִאשׁוֹן אוֹ שָׁנָה לַמֶּכֶר שֵׁנִי כְּגוֹן מְכָרָהּ רְאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן בְּנִיסָן וְשִׁמְעוֹן לְלֵוִי בְּתִשְׁרֵי וְהֵ"א רְאוּבֵן שֶׁמְּכָרָהּ רִאשׁוֹן מְחַשֵּׁב עִם לֵוִי וִיהֵא לוֹ רְשׁוּת לְגָאֳלָהּ עַל תִּשְׁרֵי הַבָּא הַשְׁתָּא דִּכְתִיב לוֹ מַשְׁמַע לַמּוֹכֵר רִאשׁוֹן קָא מְהַדַּר: לְמִי חָלוּט כְּשֶׁהִגִּיעַ שָׁנָה לַמּוֹכֵר רִאשׁוֹן וְנֶחְלַט מִי מִן הַלּוֹקְחִים זוֹכֶה בַּחֲלִיטָה זוֹ: לָרִאשׁוֹן חָלוּט דִּרְאוּבֵן אֵין גּוֹאֲלָהּ עוֹד מִשִּׁמְעוֹן אֲבָל שִׁמְעוֹן גּוֹאֲלָהּ מִלֵּוִי עַד שֶׁיַּגִּיעַ שָׁנָה לְמֶכֶר שֵׁנִי שֶׁהֲרֵי לֵוִי לֹא נֶחְלְטָה: לַשֵּׁנִי חָלוּט שֶׁאֵין שִׁמְעוֹן גּוֹאֲלָהּ מִלֵּוִי: עָלְתָה לוֹ שָׁנָה דְּהָאִיכָּא מִיּוֹם לְיוֹם וְזֶה שֶׁמָּכַר לוֹ בט"ו בַּאֲדָר לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה עַל ט"ו בַּאֲדָר לְשָׁנָה הַבָּאָה ואע"ג דְּהַשְׁתָּא הָווּ י"ג חֹדֶשׁ מִשּׁוּם דְּמִיּוֹם לְיוֹם בָּעֵינַן מט"ו בַּאֲדָר לט"ו בַּאֲדָר: וְלֵימָא לֵיהּ לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי אֲנָא קָדֵים שָׁהֵין נוּרָא אֲנִי הִיסַּקְתִּי וְנִשְׁתַּמַּשְׁתִּי בַּבַּיִת קוֹדֶם מִמְּךָ וְשֶׁלְּךָ נֶחְלָט בְּאֶחָד בַּאֲדָר וְשֶׁלִּי לֹא תִּיחְלֵט: אַתְּ נַחֶתֶת לְעִיבּוּרָא נִכְנֶסֶת בְּחוֹדֶשׁ הָעִיבּוּר לְפִיכָךְ תַּפְסִיד דִּתְמִימָה כְּתִיב לִיתֵּן לוֹ חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר אֲבָל אֲנִי לֹא נִכְנַסְתִּי בּוֹ: נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים וְהֵם בְּכוֹרוֹת וּמוּזְהָר לְהַקְרִיבָן בְּתוֹךְ שְׁנָתָן דִּכְתִיב (דְּבָרִים טו) תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה: לֹא כְּתַב תְּמִימָה וְלָא לִיתֵּיב לֵיהּ חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר וְלִיסַלְּקֵיהּ שָׁנָה בט"ו בִּשְׁבָט: כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה בֵּין בִּפְשׁוּטָה בֵּין בִּמְעוּבֶּרֶת: י"ב חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם כְּמוֹ שֶׁאָנוּ קוֹבְעִין אוֹתָן לִשְׁנַת לְבָנָה: נִתְעַבְּרָה לוֹ לַמּוֹכֵר דִּכְתִיב תְּמִימָה: דְּאָמַר בְּמַס' בְּכוֹרוֹת בְּפ' אַחֲרוֹן (דַּף נב:) מַתָּנָה אֵינָהּ כְּמֶכֶר לַחֲזוֹר בַּיּוֹבֵל לְמִי שֶׁנְּתָנָהּ: תָּשׁוּבוּ תָּשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחוּזָּתוֹ וְדָרְשִׁינַן (כפ"ט) (שָׁם) לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה: וְגוֹאֵל לְעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ נֶחְלָט לְהֶקְדֵּשׁ לְעוֹלָם וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא: הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִשֶּׁלְּקָחוֹ מִן הַגִּזְבָּר: שֶׁאֵין לוֹ דּוֹרוֹת דְּלֵיכָּא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה קַמֵּי שְׁמַיָּא: לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל לָמָה לִי הוֹאִיל וּכְתִיב לַצְּמִיתוּת: מַתְנִי' הָיָה נִטְמָן הַלּוֹקֵחַ בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְצָאֵהוּ מוֹכֵר לִיתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו וִיהֵא חָלוּט לוֹ: שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ כְּמוֹ (יְשַׁעְיָהוּ י"ד:י"ב) חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם וְכִדְגַרְסִינַן (שַׁבָּת דַּף קמח:) מַטִּילִין חֲלָשִׁים עַל הַקֳּדָשִׁים. שֶׁיְּהֵא מֵטִיל מְעוֹתָיו לַלְּשָׁכוֹת שֶׁבָּעֲזָרָה: וִיהֵא שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת שֶׁל בַּיִת שֶׁמָּכַר וְנִכְנָס: גמ' מִדַּעְתּוֹ שֶׁיְּקַבְּלֵם בְּרָצוֹן: בַּעַל כָּרְחוֹ שֶׁהִטִּילָתַם בְּבֵיתוֹ כִּי ה"ג דְּתַקֵּין הִלֵּל בְּמַתְנִי':

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' מלווה ולווה הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' קעד סעי' א:
ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ד:
ג מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ו:
ד מיי' פא' מהל' בכורות הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' יא:
ה מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ד:
ו מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יט:
ז מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ח:
ח מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ט:
ט מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ז:
י מיי' פח' מהל' גירושין הל' כא, טוש"ע אה"ע סי' קמג סעי' ד:

מסורת הש"ס

א יומא סד:; ספרא בהר פרשה ד ג
ב מגילה כז:; ראש השנה ו:; יומא סה:
ג תוספתא ערכין; לקמן לג.
ד ספרא בהר פרשה ד ח; גיטין עד:

רבינו גרשום

והכא ברבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו. שהלוה התנה עם המלוה שאם יכול לפורעו בזמנו שיחזיר לו שלהו רבנן סברי כיון שהתנה הלוה שתחזור השדה ליה הפירות שאכל [הלוקח] הרי זה רבית ור' יהודה סבר כיון שעשאה לו מכר קנאה המלוה קנין גמור על אותו הזמן ומותר הוא הלוקח לאכול פירותיה שהיא שלו וחזרה זו שמחזירה לו המלוה אינו דומה כחזרה אלא דומה כמו שחזר ומכרה לו המלוה עכשיו (למי) הלכך לא הוי רבית ומתני' דקתני אינה רבית ר' יהודה היא. ע"א לשון מורי הגאון רבית ע"מ להחזיר שהתנה שאם יפלה את השדה שיחשוב לו דמי פירות שאכל ר' יהודה סבר כיון שמחזיר לו דמי הפירות מותר:
איש כי ימכור אמר רחמנא והיתה גאולתו. כלומר מי שמכר יגאול קמ"ל:
[שנה. דכתיב ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני כלומר שאם מכרה הלוקח לאחר אחר חצי שנה שקנאה איני יודע אם נלך אחר מלאת שנה של לוקח ראשון או של לוקח שני:
כשהוא אומר עד מלאת לו למוכר ראשון קאמר. למי חלוט אם לא גאלו מוכר ראשון עד מלאת שנה ר' אלעזר אמר ללוקח ראשון הוא חלוט] לדידיה מנינן [למוכר] ללוקח ראשון מונין לו י"ב חדש הלכך בדין הוא שתהא חלוטה לו:
כל זכות שתבא לידו. שיהא במקומו שיוחלט לו:
[עלתה לו שנה. שבר"ח אדר מכר עכשיו כשהגיע לראש אדר אחר:
ולימא ליה. זה שקנה בט"ו באדר ראשון לאותו שקנה בר"ח השני:
אנא קדים שחין נורא מיקמי דידך. כלומר אני הסקתי אש בביתי במלורתי קודם שהסקתה אתה בביתך שאני קניתי קודם מפני מה נחלט לך ביתך קודם משיחלט אותו שלי שקניתי קודם:
דאמר ליה] את נחית לעיבורא. שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון גלית אדעתך לשנת עיבור את רוצה לחשוב הלכך לא נגמרה שנתה על ט"ו באדר:
[נולדו לו ב' טלאים. ליגע אי זה יש לו תורת איל קודם מחבירו ואיכ' דאמ' לענין עירוף גורן של מעשר בהמה דכתיב במעשר בהמה שנה היינו השלה שנה שנה. למ"ה:
התם הוא דכתיב תמימה. גבי בתי ערי חומה לרבות חדש העיבור:
קמ"ל דשנה שנה גמרי מהדדי. כתיב גבי ערי חומה שנה וכתיב בטלאים שנה שה תמים זכר בן שנה מה להלן תמימה דהיכא דנחית לעיבורא מחשבין לו שנת עיבור אף הכא נמי:
שנה ועיבורה. היינו שנת הלבנה ומה שיתירים חדשי החמה על הלבנה י"א יום דהיינו שס"ה ימים שתהא תמימה בין ללבנה בין לחמה]:
ואחר הניתן לו במתנה. היה יכול לגאול כל י"ב חדש הנותן המתנה וכשיגיע י"ב חדש ולא נגאלה היתה חלוטה לו:
שנאמר לצמיתות. שהיה יכול לומר לצמות ואמר לצמיתות לרבות המתנה שנחלטת ואינה יוצאה ביובל כמכר:
כמאן דלא כר' מאיר. דאמר בפ' יש בכור לנחלה אלו שאינן חוזרין ביובל כו'. לכי היכי דסבר ר' מאיר דמתנה אינה כמכר לענין למיפק ביובל הכי נמי דלא הויא כמכר למיחלט:
[דרבי רחמנא לצמיתות. כדאמר לעיל צמית צמיתות:
אמרי ליה רבנן לרב פפא והא אמרינן התם בפרק יש בכור] דהא גבי יובל כתיב תשובו לרבות את המתנות ור"מ לא קא מרבי. דתשוב תשובו לא משמע ליה [לרבות] הכי נמי צמית צמיתות לא משמע ליה [לרבות המתנה אלא ודאי דלא כר' מאיר]:
וגואל לעולם. דאינה יוצאה לכהנים ביובל כשדה אחוזה:
גאלה אחר מיד הקדש. אותו אחר דינו כלוקח שאם הגיע יום י"ב חדש ולא גאלה המקדיש נחלט לזה שגאלה מיד הקדש:
[ולחלטיה הקדש. ויהא חלוט להקדש אם לא נגאל בתוך שנתו למה גואל לעולם:
אמר קרא] לדורותיו. למי שיש לו תולדות [דורות] יוצא לצמיתות:
(גאלה אחר. דכתיב וקם את הבית וגו':
והאחר דכתיב וקם הבית וגו'):
לא יצא ביובל דאינו חוזר לבעלים למה לי:
סל"א ליפוק ביובל. דפקע יובל לקניינו קמ"ל דלא:
[היה נטמן הלוקח. יום י"ב חדש כדי שלא ימצאנו המוכר שיגאלנה ממנו כדי שיחלוט לו]:
שיהא חולש מעותיו ללשכה. העשויה לכך היה מניח מעות [פדיונו] באותו לשכה כשאינו מוצא הלוקח:
[ויהא שובר את הדלת. פתח הבית שמכר ויכנס בו וכשירצה הלה הלוקח יבא ויטול מעותיו מן הלשכה]:
מתקנתו של הלל ש"מ דנתינה בעל כרחו בעלמא לא הויא נתינה:

תורה אור השלם

[ויקרא כה, כט]
[שמות יב, ה]
[ויקרא כה, ל]
[ויקרא כה, יג]
[ויקרא כה, י]
[ויקרא כה]

גליון הש"ס

מתני' הניתן לו במתנה. ע' רשב"א בב"ק דף עח ע"ב ד"ה גנב ונתן:

מִדְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוֹנֵי נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ הָוְיָא נְתִינָה, הָא בְּעָלְמָא נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ לָא הָוְיָא נְתִינָה. [א]מַתְקֵיף לַהּ רַב פָּפָּא, וְאִיתֵּימָא רַב אָשֵׁי: וְדִילְמָא כִּי אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוֹנֵי שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֲבָל בְּפָנָיו — בֵּין מִדַּעְתּוֹ בֵּין בְּעַל כָּרְחוֹ הָוְיָא מַתָּנָה! אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: מִתַּקָּנָתוֹ שֶׁל הִלֵּל — "הֲרֵי זֶה גִּיטִּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז", וּנְתָנָהּ לוֹ, בֵּין מִדַּעְתּוֹ בֵּין בְּעַל כָּרְחוֹ — הָוְיָא נְתִינָה. וְכִי אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוֹנֵי — שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֲבָל בְּפָנָיו — בֵּין מִדַּעְתּוֹ בֵּין בְּעַל כָּרְחוֹ הָוְיָא נְתִינָה. מַתְקֵיף לַהּ רַב פָּפָּא, וְאִיתֵּימָא רַב שִׁימִי בַּר אָשֵׁי: וְדִילְמָא בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, מִדַּעְתּוֹ — אִין, בְּעַל כָּרְחוֹ — לָא, וְהִלֵּל מַאי דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ תַּקֵּין! [א ב]**מַתְנִי'** כָּל שֶׁהוּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה — הֲרֵי הוּא כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, חוּץ מִן הַשָּׂדוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַשָּׂדוֹת. בַּיִת הַבָּנוּי בַּחוֹמָה — רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כּוֹתֶל הַחִיצוֹן הִיא חוֹמָתוֹ. [ב]**גְּמָ'** תָּנוּ רַבָּנַן: בַּיִת — אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בָּתֵּי בַדִּים וּבָתֵּי מֶרְחֲצָאוֹת וּמִגְדָּלוֹת וְשׁוֹבָכִין וּבוֹרוֹת וְשִׁיחִין וּמְעָרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּעִיר". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הַשָּׂדוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיִת", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר "בַּיִת" — אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בָּתֵּי בַדִּים וּבָתֵּי מֶרְחֲצָאוֹת, וּמִגְדָּלוֹת וְשׁוֹבָכִין, וּבוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וַאֲפִילּוּ שָׂדוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּעִיר". וְאֶלָּא הָא כְּתִיב "בַּיִת"! אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קַטִּינָא: חוֹלְסִית וּמְצוּלָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, וְהָתַנְיָא: חוֹלְסִית וּמְצוּלָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּבָתִּים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשָׂדוֹת. בַּיִת הַבָּנוּי בַּחוֹמָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, "וַתּוֹרִידֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת". רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר כִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "בַּחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת" וְלֹא בְּעִיר חוֹמָה. [ג־ה ג]**מַתְנִי'** עִיר שֶׁגַּגּוֹתֶיהָ חוֹמָתָהּ, וְשֶׁאֵינָהּ מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, אֵינָהּ כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה. וְאֵלּוּ הֵן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה: שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בָתִּים, מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, כְּגוֹן קַצְרָה הַיְּשָׁנָה שֶׁל צִיפּוֹרִי, וַחַקְרָה שֶׁל גּוּשׁ חָלָב, וְיוֹדְפַת הַיְּשָׁנָה, וְגַמְלָא, וּגְדוֹד, וְחָדִיד, וְאוֹנוֹ, וִירוּשָׁלַיִם, וְכֵן כְּיוֹצֵא בָּהֶן. [ו ד]**גְּמָ'** תָּנוּ רַבָּנַן: "חוֹמָה" — וְלֹא שׁוּר אִיגָּר, "סָבִיב" — פְּרָט לִטְבֶרְיָה שֶׁיַּמָּה חוֹמָתָהּ. [ז ה]רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר לוֹא חוֹמָה" — אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן. וְאֵלּוּ הֵן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה כּוּ'. תָּנָא: גַּמְלָא בַּגָּלִיל, וּגְדוֹד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְחָדִיד וְאוֹנוֹ וִירוּשָׁלַיִם בִּיהוּדָה. מַאי קָאָמַר?

אָמַר

שֶׁלֹּא בְּפָנָיו כְּגוֹן זֶה שֶׁהָיָה נִטְמָן וּמִשּׁוּם דְּתַרְתֵּי לְרֵיעוּתָא אִיכָּא דְּשֶׁלֹּא בְּפָנָיו הוּא וּבַעַל כָּרְחוֹ הוּא מִשּׁוּם הָכִי אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוֹנֵי: **מַאי דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ תַּקֵּין** וְאִי הָוֵי נָמֵי לוֹקֵחַ הָתָם וְלָא הֲוָה בָּעֵי לְקַבּוֹלִינְהוּ הֲוָה אִיצְטְרִיךְ לְהִלֵּל לְתַקּוֹנֵי דְּבַעַל כָּרְחוֹ תֶּיהֱוֵי נְתִינָה: **גְּמ' בַּיִת** וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר (וַיִּקְרָא כ"ה:ל'): **מִגְדָּלוֹת** מִשְׁטוייר וּקְבוּעָה בַּקַּרְקַע: **ת"ל בַּיִת** וְהָנֵי לְעֵיל דָּמוּ לְבַיִת: **חוֹלְסִית** מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּשָׂדוֹת מַמָּשׁ לָא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר דְּהָא בַּיִת כְּתִיב בָּיָה אֶלָּא חוֹלְסִית וּמְצוּלָה קָמְרַבֵּי דְּדָמוּ לְבַיִת דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ וּרְאוּיִין לִבְנְיַן בַּיִת חוֹלְסִית לִיטּוֹל מִשָּׁם אֲבָנִים וּמְצוּלָה לִיטּוֹל מֵהֶן חוֹל וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר כְּשָׂדוֹת דָּמוּ: וְהַתַּנְיָא בְּנִיחוּתָא: **כִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא** דְּחָזֵינַן דְּבֵיתָהּ בְּתוֹךְ הַחוֹמָה וְקָאָמַר בְּחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת כְּלוֹמַר בְּעִיר חוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: **מַתְנִי' שֶׁגַּגּוֹתֶיהָ חוֹמָתָהּ** שֶׁלֹּא הִקִּיפוּהָ חוֹמָה אֶלָּא הִקִּיפוּהָ בְּבָתִּים וּתְכוּפוֹת הַבָּתִּים זוֹ לָזוֹ כְּחוֹמָה: **שָׁלֹשׁ חֲצֵירוֹת** שֶׁבְּכָל אַחַת וְאַחַת שְׁנֵי בָּתִּים מִיקַּרְיָא עִיר: **קַצְרָה** שֵׁם עִיר קְטַנָּה שֶׁמִּחוּץ לְצִיפּוֹרִי: **גמ' שׁוּר אִיגָּר** שֶׁגַּגּוֹתֶיהָ חוֹמָתָהּ: **לוּא חוֹמָה** לוּא כְּתִיב מַשְׁמַע לֹא וּמַשְׁמַע לוֹ כְּלוֹמַר אֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְהָיָה לוֹ חוֹמָה קוֹדֶם הֲוָה נָמֵי בַּיִת חָלוּט בָּהוּ: **מַאי קָאָמַר** וְכִי אֵין עִיר מוּקֶּפֶת חוֹמָה בַּגָּלִיל אֶלָּא גַּמְלָא וּבְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֶלָּא גְּדוֹד:

מִדְּאִיצְטְרִיךְ הִלֵּל לְתַקּוֹנֵי נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ [הָוֵי נְתִינָה הָא בְּעָלְמָא נְתִינָה בע"כ] לָא הָוְיָא נְתִינָה (פְּשִׁיטָא דְּאֵין לוֹ לָאָדָם לְקַבֵּל מַתָּנָה בַּעַל כָּרְחוֹ וְלָא הָוְיָא נְתִינָה) וא"ת וְכִי אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהָבִיא רְאָיָה עַל זֶה דִּנְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ לָא הָוְיָא נְתִינָה פְּשִׁיטָא דְּאֵין לוֹ לָאָדָם לְקַבֵּל מַתָּנָה בַּעַל כָּרְחוֹ וְעוֹד הֵיכִי פְּלִיג עַל זֶה רַב פָּפָּא וְי"ל דְּוַדַּאי מַתָּנָה דִּרְשׁוּת שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם עוֹרֶךְ פְּשִׁיטָא דְּלָא הָוְיָא בַּעַל כָּרְחוֹ וְרַב פָּפָּא נָמֵי לָא פְּלִיג עַל זֶה אֶלָּא בְּמַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹרֶךְ פְּלוֹנִי כְּמוֹ הָכָא דְּקָאַמַר לָהּ זֶה גִּיטֵּךְ ע"מ שֶׁתִּתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁהִיא צְרִיכָה כְּדֵי לְקַיֵּים תְּנַאי הַגֵּט וּכְגוֹן קַבָּלָה דְּמַתְנִי' [אֲבָל] הֵיכָא דְּאִיכָּא חוֹבָה לַנּוֹתֵן כְּגוֹן חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן בְּהָא וַדַּאי הָוֵי נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ כִּדְאִיתָא פֶּרֶק הַגּוֹזֵל בָּתְרָא (ב"ק קיח. וְשָׁם) הִלְוָהוּ אוֹ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ בַּיִּשּׁוּב לֹא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר מַשְׁמַע הָא בַּיִּשּׁוּב מַחֲזִיר לוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ וְאִם תֹּאמַר הָא דִּתְנַן בְּפֶרֶק מִי שֶׁאֲחָזוֹ (גִּיטִּין עַל. וְשָׁם) הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי אִיצְטְלִיתִי וְאָבְדָה אִיצְטְלִיתוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר תִּתֵּן דָּמֶיהָ וְהָתָם מַיְירֵי אֲפִי' בַּעַל כָּרְחוֹ דְּבַעַל מִדְּפָלְגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ וְאָמְרֵי אִיצְטְלִיתוֹ דַּוְקָא קָאָמַר תּוּ בָּעֵי הָתָם בַּגְּמָרָא הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ ע"מ שֶׁתִּתְּנִי מָאתַיִם זוּז וְחָזַר וְאָמַר לָהּ מְחוּלִין לָךְ מַהוּ תִּיבָּעֵי לְרַבָּנַן תִּיבָּעֵי לְרשב"ג תִּיבָּעֵי לְרַבָּנַן עַד כָּאן לָא קָאָמְרֵי רַבָּנַן הָתָם אֶלָּא הֵיכָא דְּלָא אַחַלְיֵיהּ לִגְנֵבָהּ אֲבָל הָכָא הָא קָאָמַר מְחוּלִין לָךְ וְהָא ע"כ דְּאָמְרֵי רַבָּנַן אִיצְטְלִיתוֹ דַּוְקָא קָאָמַר בַּעַל כָּרְחוֹ מַיְירֵי דְּאִי מִדַּעְתּוֹ לָא גָּרַע מִמְּחוּלִין לָךְ וַאֲפִ"ה קָאָמַר רשב"ג תִּתֵּן לוֹ דָּמֶיהָ אַלְמָא סְבִירָא לֵיהּ לְרשב"ג דִּנְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ הָוְיָא נְתִינָה וא"כ הֵיכִי קָאָמַר רָבָא הָכָא דְּלָא הָוְיָא נְתִינָה וי"ל דִּלְרָבָא מַיְירֵי הָתָם דְּקָאָמַר רשב"ג תִּתֵּן לוֹ דָּמֶיהָ מִדַּעְתֵּיהּ קָאָמַר וַאֲפִילּוּ הָכֵי לְרַבָּנַן אִיצְטְלִית דַּוְקָא קָאָמַר וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת וְהַאי בַּעְיָא דְּהָתָם אֵינָהּ אַלִּיבָּא דְּרָבָא דִּלְרָבָא וְהַאי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן אֲפִילּוּ מְחוּלִין לָךְ לָא מְהַנֵּי וְאִם תֹּאמַר לְרָבָא לס"ל דַּאֲפִילּוּ בָּעִיר לָא הָוֵי נְתִינָה בע"כ א"כ לָמָּה הָיָה לַלּוֹקֵחַ לְהַטְמִין לֵימָא לָא מְקַבְּלִינָא וְאָז לָא הָוֵי נְתִינָה וְהֶחְלִיט לוֹ אַחַר י"ב חֳדָשִׁים וי"ל דְּאִם הָיָה בָּעִיר הָיָה בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ אִם לֹא הָיָה מְקַבֵּל וא"ת מַשְׁמַע דִּלְרָבָא אֲפִילּוּ בְּפָנָיו בע"כ לָא הָוְיָא נְתִינָה וְהֵיכִי מָצֵי לְהוֹכִיחַ מֵהָכָא בְּפָנָיו וַהֲלֹא תַּקָּנַת הִלֵּל לֹא הָיְתָה כִּי אִם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְכִי אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהִלֵּל לְתַקּוֹנֵי שֶׁלֹּא בְּפָנָיו אֲבָל בְּפָנָיו בֵּין מִדַּעְתּוֹ בֵּין בְּעַל כָּרְחוֹ הָוֵי נְתִינָה כִּדְמַתְקִיף לֵיהּ רַב פָּפָּא וי"ל דְּמוֹכַח הָכִי דְּאִם אִיתָא דִּבְפָנָיו הָוֵי נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ לָא הֲוָה צָרִיךְ לְהִילֵּל לְתַקּוֹנֵי שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לִהְיוֹת חוֹלֵשׁ מְעוֹתָיו לַלִּשְׁכָּה דְּהָא אֶפְשָׁר לְזַכּוֹת לוֹ ע"י אַחֵר אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ מִדְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְהַלֵּל לְתַקֵּן נְתִינָה בְּעַל כָּרְחוֹ הָא בְּעָלְמָא כּוּ' וְרַב פָּפָּא דְּאַתְקִיף לֵיהּ לֵית לֵיהּ הַאי סְבָרָא: **חוֹלְסִית** פירש"י לִיטּוֹל מִשָּׁם אֲבָנִים וּמְצוּלָה לִיטּוֹל מִשָּׁם חוֹל וְרשב"ם פֵּירֵשׁ בב"ב (דַּף סז. וְשָׁם) חוֹלְסִית לִיטּוֹל הַיְמֶנָּה זְכוּכִית וּמְצוּלָה כְּמוֹ (בְּרָכוֹת דַּף ט:) מְצוּלָה שֶׁל דָּגִים: **אֲשֶׁר לוֹ** חוֹמָה פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י לוֹא כְּתִיב מַשְׁמַע לוֹ וּמַשְׁמַע לֹא כְּלוֹמַר אֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן וְאֵינוֹ כֵּן בְּחוּמָּשִׁין מְדוּיָּקוֹת כְּתִיב [לֹא בְּאָלֶ"ף וּקְרֵי בְּוָי"ו] (בְּוָי"ו וְלָא קָרֵי בְּאָלֶ"ף): **מַאי** קָאָמַר וְכִי אֵין עִיר מוּקֶּפֶת חוֹמָה בַּגָּלִיל אֶלָּא גַּמְלָא וּבְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֶלָּא גְּדוֹד וְאִם תֹּאמַר הַאי לָא פָּרֵיךְ כְּמוֹ כֵּן אַמַּתְנִי' וְיֵשׁ לוֹמַר דְּפָרִיךְ שַׁפִּיר אַבָּרַיְיתָא לְפִי שֶׁדִּקְדְּקָה יוֹתֵר דִּמְפָרְשָׁא בְּהֶדְיָא גַּמְלָא בַּגָּלִיל וּגְדוֹל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:

מסורת הש"ס

א גיטין כא.
ב ספרא בהר פרשה ד ו
ג ספרא בהר פרשה ד א
ד ספרא בהר פרשה ד ז
ה מגילה ג:; שבועות טז.; מגילה י:
ו גיטין עד:

תורה אור השלם

וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת [יהושע ב, טו]

וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־[לוֹ] (לא) חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל [ויקרא כה, ל]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' יא:
ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' יב:
ג מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' יג:
ד מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' טו:
ה מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' יד:
ו מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' יג:
ז מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' טו:

רבינו גרשום

ומש"ה איצטריך ליה לתקוני נתינה שלא בפניו כגון זה [שחולש מעותיו בלשכה:

והלל מאי דאיצטריך ליה תקין. הא בעלמא בין בפניו ובין שלא בפניו מלעתו אין בעל כרחו לא]:

כל שהוא לפנים מן החומה כגון בתי [בדים] ובתי מרחצאות ומגדלים ושובכים וכל כיוצא בהן הרי הן כבתי ערי חומה ונחלטין עמה לאחר י"ב חדש:

חוץ מן השדות. שאם יש שדות [בתוך] העיר אין נחלטין:

[בית. דכתיב וקם הבית אשר בעיר אשר לו:

אלא בית. שהוא בית דירה שנחלט:

ת"ל בית. דדמו לבית למעוטי שדות לדברי ר' יהודה:

ואלא. לר' מאיר הא כתיב בית דמשמע מידי דדמי לבית נחלט ולא שדה:

חולסית. סלעים:

ומצולה. עומקה בעלמא שיש בה מים שאין ראוין לזריעה ואינן דומין כ"כ לבית דירה. לר' יהודה דממעטן שדות ממעט נמי הני דדמו לשדה דלית בהו דירה לר' מאיר דבעי לרבויי אפי' שדות שדות גמורין לא מני לרבויי משום דכתיב בית אבל חולסית ומצולה דדמו לבית למגדל ובור הכי נמי דסבר דנחלטין עמה]:

והא תניא. סיועא:

בית הבנוי לחומת העיר. ר' יהודה אומר אינו נחלט כבתי ערי חומה לפי שהוא דומה כאילו עומד חוץ לעיר:

ר' שמעון אומר כותל החיצון. של בית הוא חומתו ודומה כמגדל שעומד בחומה (ולהלאה) [ונחלט]:

ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא. כמו שהוא משמע כי ביתה בקיר החומה ואפי' הכי ובחומה היא יושבת פי' לפנים מן החומה:

ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת. (אי' דאמר שגגותיה היא יושבת) כתיב ולא בעיר חומה כלומר אינו כלפנים מן החומה]:

עיר שגגותיה חומותיה. איכא דאמרי שכל החומה סביב מלאה גגות ואיכא דאמרי שגגותיה משופעין על הארץ והן הן החומות:

[חומה. דכתיב] אשר לו חומה סביב. חומה [ממש] סביב לעיר בעינן. ולא שור איגר. חומה של גגות:

סביב. דכתיב ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב מכלל דבתי ערי חומה צריכין חומה סביב:

אשר לוא חומה. באלף כתיב כלומר אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן נידון כבתי ערי חומה:

אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר — עַד גַּמְלָא בַּגָּלִיל, עַד גְּדוֹד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְחָדִיד וְאוֹנוֹ וִירוּשָׁלַיִם בִּיהוּדָה. רָבָא אָמַר: גַּמְלָא בַּגָּלִיל, לְאַפּוֹקֵי גַּמְלָא דִּשְׁאָר אֲרָצוֹת; גְּדוֹד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, לְאַפּוֹקֵי גְּדוֹד דִּשְׁאָר אֲרָצוֹת; אִינָךְ דְּלָא אִיכָּא דִּכְוָתַיְיהוּ — לָא אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ. [א]וִירוּשָׁלַיִם מִי מִיחֲלַט בַּהּ? וְהָתַנְיָא: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּירוּשָׁלַיִם דְּמוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, וְלֹא כִּירוּשָׁלַיִם, דְּאִילּוּ יְרוּשָׁלַיִם אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ, וְאִילּוּ הָכָא הַבַּיִת חָלוּט (בהן) [בָּהּ]. רַב אָשֵׁי אָמַר: לָאו אָמַר רַב יוֹסֵף תְּרֵי קָדֵשׁ הֲווֹ? הָכָא נָמֵי תְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם הֲווֹ. [א]תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: לָמָּה מָנוּ חֲכָמִים אֶת אֵלּוּ, שֶׁכְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה מָצְאוּ אֵלּוּ וְקִידְּשׁוּם, אֲבָל רִאשׁוֹנוֹת בָּטְלוּ מִשֶּׁבָּטְלָה קְדוּשַּׁת הָאָרֶץ. קָסָבַר: קְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לִשְׁעָתָהּ, וְלֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא. [ב]וּרְמִינְהִי: אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: וְכִי אֵלּוּ בִּלְבַד הָיוּ? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב... כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצוּרוֹת"! אֶלָּא לָמָּה מָנוּ חֲכָמִים אֶת אֵלּוּ? שֶׁכְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה מָצְאוּ אֵלּוּ וְקִידְּשׁוּם. קִידְּשׁוּם? הָא אָמְרִינַן דְּלָא צָרִיךְ לְקַדּוֹשִׁינְהוּ! אֶלָּא מְנָאוּם. ב[ג]וְלֹא אֵלּוּ בִּלְבַד, אֶלָּא כֹּל שֶׁתַּעֲלֶה לְךָ מָסוֹרֶת בְּיָדְךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ שֶׁמּוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן — כָּל מִצְוֹת הַלָּלוּ נוֹהֲגוֹת בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁקְּדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְקִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא! [ד]אִיבָּעֵית אֵימָא: תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: חַד מִינַּיְיהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי אַמְרַהּ, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר לוֹא חוֹמָה" — אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְהָיָה לוֹ קוֹדֶם לָכֵן. מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר: קְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְלֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא? דִּכְתִיב: "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה הַשָּׁבִים מִן הַשְּׁבִי סוּכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסּוּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד". אֶפְשָׁר בָּא דָוִד וְלֹא עָשׂוּ סוּכּוֹת עַד שֶׁבָּא עֶזְרָא? [ו]אֶלָּא מַקִּישׁ בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא לְבִיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, מָה בִּיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה, אַף בִּיאָתָן בִּימֵי עֶזְרָא מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה. וְאוֹמֵר: "וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ", מַקִּישׁ יְרוּשָּׁתְךָ לִירוּשַּׁת אֲבוֹתֶיךָ — מָה יְרוּשַּׁת אֲבוֹתֶיךָ בְּחִידּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ, אַף יְרוּשָּׁתְךָ בְּחִידּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ. וְאִידַּךְ? דִּבְעוֹ רַחֲמֵי עַל יֵצֶר דַּעֲבוֹדָה זָרָה, וּבַטְלֵיהּ, וְאַגֵּין זְכוּתָא עֲלַיְיהוּ כִּי סוּכָּה. וְהַיְינוּ דְּקָא קָפֵיד קְרָא עִילָּוֵיהּ דִּיהוֹשֻׁעַ, דִּבְכֹל דּוּכְתָּא כְּתִיב "יְהוֹשֻׁעַ", וְהָכָא כְּתִיב "יֵשׁוּעַ". בִּשְׁלָמָא מֹשֶׁה לָא בְּעָא רַחֲמֵי, דְּלָא הֲוָה זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ דַּהֲוָה לֵיהּ זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַמַּאי לָא לִיבְעֵי רַחֲמֵי? וְהָא כְּתִיב: "אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ"! הָכִי קָאָמַר: כֵּיוָן דְּיָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ — יָרַשְׁתָּ אַתְּ. [ה]וּמִי מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת? הַשְׁתָּא מִשֶּׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת, עֶזְרָא דִּכְתִיב בֵּיהּ "כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים" הֲוָה מָנֵי? [ו]דְּתַנְיָא: מִשֶּׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ", בִּזְמַן שֶׁכֹּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁגָּלוּ מִקְצָתָן. יָכוֹל הָיוּ עָלֶיהָ וְהֵן מְעוֹרָבִין, שֵׁבֶט בִּנְיָמִין בִּיהוּדָה וְשֵׁבֶט יְהוּדָה בְּבִנְיָמִין, יְהֵא יוֹבֵל נוֹהֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְכָל יֹשְׁבֶיהָ" — בִּזְמַן שֶׁיּוֹשְׁבֶיהָ כְּתִיקוּנָן, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעוֹרָבִין! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין.

הָנִיחָא

עַל גַּמְלָא כָּל עֲיָירוֹת שֶׁבַּגָּלִיל עַד גַּמְלָא הָיוּ מוּקָּפוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ: **רָבָא אָמַר** הַאי תַּנָּא חֲדָא לְפָרוֹשֵׁי מַתְנִי' וְהָכִי קָאָמַר גַּמְלָא דְּקָתָנֵי מַתְנִי' לַהֲווֹת מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ הַיְינוּ גַּמְלָא דְגָלִיל: **לְאַפּוֹקֵי** דְּאִי אִיכָּא גַּמְלָא בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וּבִיהוּדָה לָא הָוְיָא מוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן גְּדוֹד וְכֵן חָדִיד וִירוּשָׁלַיִם בִּיהוּדָה לְאַפּוֹקֵי עֲיָירוֹת שֶׁבַּגָּלִיל וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁנִּקְרְאוּ חָדִיד וְאוֹנוֹ וִירוּשָׁלַיִם אֵינָן מוּקָּפוֹת מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ: **אִינָךְ דְּלֵיכָּא כְּוָתַיְיהוּ** אִינָךְ דְּקָא חָשֵׁיב בְּמַתְנִי' כְּגוֹן קְרָיָה וְיוֹדְפַת דְּלֵיכָּא בְּדוּכְתָּא אַחֲרִיתִי דְּמִסְקִי כְּשִׁמְתַּיְיהוּ לָא אִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי בָּרַיְיתָא בְּהֵי אַרְעָא קָיְימִי: **עֲשָׂרָה דְּבָרִים** מְפָרֵשׁ בב"ק בְּפֶרֶק מְרוּבֶּה (בָּבָא קַמָּא דַּף פב:) וְזֶה אֶחָד מֵהֶם: **אֵין הַבַּיִת חָלוּט** מִשּׁוּם דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כה) לַקּוֹנֶה אוֹתוֹ לְדוֹרוֹתָיו וְקָסָבַר לֹא נִתְחַלְּקָה יְרוּשָׁלַיִם לִשְׁבָטִים וּמַאן קָא מַקְנֵי לֵיהּ: **לָאו מִי אָמַר רַב יוֹסֵף וְכוּ'** בְּמַס' מַכּוֹת בְּפ' אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין (מַכּוֹת דַּף י.): **אֶת אֵלּוּ** הַמְּנוּיוֹת בְּמִשְׁנָתֵינוּ: **וְקִידְּשׁוּם** מְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דַּף טז.) דִּמְקַדְּשֵׁי לָהּ בִּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת וּבְשִׁיר וּבֵית דִּין מְהַלְּכִין וּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת אַחֲרֵיהֶן וְכוּ': **בָּטְלוּ** שֶׁאֵין קְדוּשַּׁת הָאָרֶץ נוֹהֶגֶת בָּהֶן וְאֵין בָּהֶן דִּין עָרֵי חוֹמָה: **מִשֶּׁבָּטְלָה קְדוּשַּׁת הָאָרֶץ** בְּחוּרְבָּן רִאשׁוֹן: **קְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה** שֶׁקִּידְּשָׁהּ יְהוֹשֻׁעַ: **הָא אָמַרְתְּ** לְקַמָּן בְּסוֹף דְּהָא מִילְּתָא דְּלָא צְרִיכֵי לְקִדּוּשֵׁי דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְלֹא אֵלּוּ בִּלְבַד אֶלָּא כָּל שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדְךָ כו' שֶׁקִּידְּשָׁהּ לִשְׁעָתָהּ וְלֶעָתִיד לָבֹא: **חֲדָא מִינַּיְיהוּ** הַךְ דְּקָתָנֵי קִידְּשָׁהּ לֶעָתִיד לָבֹא ר' אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי אַמְרָהּ כִּי הֵיכִי דְּקָאָמַר אַע"פ שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְאַע"ג דַּחֲרוּב לֹא בָּטְלָה קְדוּשָּׁתֵיהּ: **אֶלָּא מַקִּישׁ בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא כו'** דְּהָא כִּי לֹא עָשׂוּ לָאו אַסּוּכּוֹת מְדַבֵּר אֶלָּא הָכִי קָאָמַר כִּי לֹא עָשׂוּ מָה שֶׁעָשׂוּ עַכְשָׁיו מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ וּמַאי נִיהוּ קְדוּשַּׁת הָאָרֶץ: **מָנוּ שְׁמִיטִּין** שֶׁהִתְחִילוּ לִמְנוֹת שְׁמִיטִּין וְנִתְחַיְּיבוּ בְּמַעֲשֵׂר: **וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'** בְּשׁוּבָם מִן הַגָּלוּת מִשְׁתַּעֵי קְרָא דִּכְתִיב לְעֵיל מִינֵּיהּ (דְּבָרִים ל) וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ: **וְאִידָּךְ** לְעוֹלָם כִּי לֹא עָשׂוּ אַסּוּכּוֹת קָאֵי וְלָאו סוּכּוֹת מַמָּשׁ אֶלָּא דִּבְעָא עֶזְרָא רַחֲמֵי אִיִּצְרָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה וְאִיתְּמַסַּר בִּידֵיהּ כִּדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף סד.): **וְאַגֵּין זְכוּתָא** דְּעֶזְרָא עֲלַיְיהוּ: **כִּי סוּכָּה** כִּי לֹא עָשׂוּ דָּבָר זֶה בִּימוֹת יְהוֹשֻׁעַ כֵּן וְהַיְינוּ דְּקָפֵיד קְרָא לְאַדְכּוֹרֵי יְהוֹשֻׁעַ טְפֵי מֵאֲחֵרִים וְקָא מְדַבֵּר לֵיהּ בִּלְשׁוֹן גְּנַאי: **דִּבְכֹל דּוּכְתָּא כְּתִיב יְהוֹשֻׁעַ וְהָכָא יֵשׁוּעַ** מִשּׁוּם דְּאִיהוּ הֲוָה לֵיהּ לְמִיבְעֵי רַחֲמֵי עֲלָהּ דְּמִילְּתָא דְּבִשְׁלָמָא מֹשֶׁה לָא בְּעָא רַחֲמֵי כו': **יְרַשְׁתָּהּ אַתָּה** בְּאוֹתָהּ קְדוּשָּׁה וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ: **מִשֶּׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן** בִּימֵי סַנְחֵרִיב: **מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין** וְאִי יוֹבֵל לָא הָיָה נוֹהֵג שֶׁיְּהוּ עֲבָדִים נִפְטָרִים מִשּׁוּם יוֹבֵל וְלֹא שָׂדוֹת שֶׁל מֶכֶר חוֹזְרוֹת אֲבָל שְׁמִיטִּין הָיוּ נוֹהֲגִים לְשַׁמֵּט כְּסָפִים וּלְשַׁמֵּט מִזֶּרַע וְקָצִיר דְּהָא צְרִיכִין לִמְנוֹת שְׁנַת יוֹבֵל כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ הַשְּׁמִיטִּין בִּמְקוֹמָן שֶׁלְּסוֹף ז' שְׁמִיטּוֹת הָיוּ מַנִּיחִין שְׁנַת נ' שֶׁלֹּא הָיוּ מוֹנִין אוֹתָהּ לַשְּׁמִיטָּה הַבָּאָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׁנַת יוֹבֵל וְשָׁנָה שֶׁל אַחֲרֶיהָ מַתְחִיל הַמִּנְיָן דְּאִם לֹא הָיוּ מוֹנִין יוֹבְלוֹת הָיוּ מוֹנִין אוֹתָהּ שָׁנָה לְחֶשְׁבּוֹן הַשְּׁמִיטִּין וְהָווּ הַשְּׁמִיטִּין שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָן:

הָכָא נָמֵי תַּרְתֵּי יְרוּשָׁלַיִם הווּ וְתֵימַהּ לְרָבָא נָמֵי אָנוּ צְרִיכִין לוֹמַר כֵּן דִּתְרֵי יְרוּשָׁלַיִם הווּ וי"ל דִּלְרָבָא אֵין אָנוּ צְרִיכִין לוֹמַר בִּיהוּדָה תְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם הווּ אֶלָּא בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת אֲבָל לְרַב אַשִׁי צ"ל בִּיהוּדָה תְּרֵי יְרוּשָׁלַיִם הווּ: **וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה** פֵּי' לְעִנְיַן מְכִירַת בֵּית בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה וּלְעִנְיַן שִׁילּוּחַ מְצוֹרָעִים חוּץ לָעִיר דְּלַוְקָא בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה צָרִיךְ לְשַׁלּוֹחַ הַמְּצוֹרָעִים חוּץ לַחוֹמָה אֲבָל שְׁאָר (אֲרָצוֹת) [עֲיָירוֹת] לֹא וַאֲבָנִים מְנוּגָּעוֹת צָרִיךְ לְשַׁלּוֹחַ חוּץ לָעִיר וַאֲפִי' לֹא הָיוּ מוּקָּפוֹת מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ וְהָכִי תַּנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֶתְהֶן חוּץ לְעִיר וְאֵין אָדָם חוּץ לְכָל הָעִיר אֶלָּא חוּץ לַעֲיָירוֹת הַמּוּקָּפוֹת חוֹמָה בִּלְבַד וא"ת מְנָלַן הָא לָא כְּתִיב בֵּית חוֹמָה גַּבֵּי אָדָם מְצוֹרָע וְאוֹמֵר הָרַב רַבֵּינוּ יִצְחָק דְּגָמְרִינַן חוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ דִּכְתִיב בֵּיהּ בִּמְצוֹרָע (וַיִּקְרָא י"ג:מ"ו) מִמּוֹשָׁב דִּכְתִיב בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה (שָׁם כה) וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י כָּאן דִּמְקַדֵּשׁ לֵיהּ (לְאַרְעָא) בִּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת וּבְשִׁיר וּבֵית דִּין מְהַלְּכִין וּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת אַחֲרֵיהֶן כִּדְאִיתָא בִּשְׁבוּעוֹת (דַּף טז. וְשָׁם) וּבְמַס' שְׁבוּעוֹת פֵּירַשׁ"י דְּאַשְׁכְּחַן שֶׁהָיוּ מְקַדְּשִׁין חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם בִּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת וּבְשִׁיר כְּשֶׁבָּאוּ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל (הָעֲיָירוֹת) [הָעֲזָרוֹת] אֲבָל שְׁאָר (אֲרָצוֹת) [עֲיָירוֹת] לֹא יָדַעְתִּי הֵיאַךְ הָיוּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָן: **מָנוּ** יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין מִכָּאן תֵּימַהּ לְבָרַיְיתָא דְּתָנֵי בִּירוּשַׁלְמִי דְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין וְרַשִׁ"י כָּתַב בְּפ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּיטִּין דַּף לו.) דְּתַנְיָא בִּירוּשַׁלְמִי וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִיטָּה שָׁמוֹט בִּשְׁתֵּי שְׁמִיטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶחָד שְׁמִיטַּת יוֹבֵל וְאֶחָד שְׁמִיטַּת שְׁבִיעִית בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט [יוֹבֵל] אַתָּה מְשַׁמֵּט [שְׁבִיעִית] בִּזְמַן שֶׁאִי אַתָּה מְשַׁמֵּט יוֹבֵל אִי אַתָּה מְשַׁמֵּט שְׁבִיעִית וְכָאן אוֹמֵר דְּלָא מָנוּ יוֹבְלוֹת אֶלָּא לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִּין וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י פ' הַשּׁוֹלֵחַ (שָׁם) דְּהַהִיא לַעֲרָכִין דִּמְדְּרַבָּנַן הִיא וְאֵין מַשְׁמַע כֵּן בת"כ (וְאוֹמֵר אֲנִי דְּתַנָּאֵי הִיא (עכ"ל רַשִׁ"י) (דְּהָא דִּירוּשַׁלְמִי רַבִּי הִיא) וְעוֹד אור"ת דְּהַךְ בָּרַיְיתָא דְּמַיְיתֵי) רֵישׁ פֶּרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (שָׁם) וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִיטָּה שָׁמוֹט בִּשְׁתֵּי שְׁמִיטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַחַת שְׁמִיטַּת קַרְקַע וְאַחַת שְׁמִיטַּת כְּסָפִים וְהָא דִּירוּשַׁלְמִי רַבִּי הִיא אֲבָל רַבָּנַן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי וְאָמְרֵי מִנַּיִן דְּיֵשׁ שְׁמִיטָּה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יוֹבֵל ת"ל (וַיִּקְרָא כ"ה:ח') וְהָיוּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים וּמִנַּיִן שֶׁיֵּעָשֶׂה יוֹבֵל אע"פ שֶׁאֵין שְׁבִיעִית ת"ל (שָׁם) וְהָיוּ לְךָ תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה [וְסוּגְיָא] דְּהָכָא אַתְיָא כְּרַבָּנַן מִיהוּ יֵשׁ לְיַישֵּׁב הַהִיא דְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲפִי' כר' וְהָא דְּקָתָנֵי שְׁבִיעִית אע"פ שֶׁאֵין יוֹבֵל יֵשׁ לְפָרְשָׁהּ אע"פ שֶׁלֹּא נָהֲגוּ יוֹבֵל וְהִנִּיחוּ בְּחֶטְאָם וְכִדְתָנֵי בפ"ק דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (דַּף ט: וְשָׁם) יוֹבֵל הִיא אע"פ שֶׁלֹּא שָׁמְטוּ וְאע"פ שֶׁלֹּא תָּקְעוּ יָכוֹל אע"פ שֶׁלֹּא שָׁלְחוּ ת"ל הִיא דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר יוֹבֵל אע"פ שֶׁלֹּא שָׁמְטוּ וְאע"פ שֶׁלֹּא שִׁלְּחוּ יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּקְעוּ ת"ל הִיא:

רבינו גרשום

[קָרְיָה הַיְשָׁנָה שֶׁבְּתָחוּם צִיפּוֹרִי]:

על גמלא בגליל. כלומר כל העיירות שבגליל שיתירות מגמלא ועל גמלא בכלל שגמלא היו בה ג' חצרות של [ב'] ב' בתים והן מוקפין חומה מימות יהושע בן נון נידונין כבתי ערי חומה למעוטי הקטנות מגמלא [שאין נידונין] וכן על גדוד בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלים ביהודה שכל אותן שהן גדולות כיוצא בהן או יתירות מהן ומוקפות חומה מימות יהושע בן נון נדונין (כערי) [כבתי] ערי חומה. [רבא אמר. הא דתנא גמלא בגליל לאפוקי גמלא שיש בשאר ארצות שאינן מוקפות מימות יהושע ואף לא גדוד לשאר ארצות. והנך קריה וחקרה ויודפת למוקפות חומה מימות יהושע דלא איכא לכוותיה בשאר ארצות שיהא להן שמות הללו ואין מוקפות חומה לא איצטריך ליה לאדכורי בתוספת']:

עשרה דברים נאמרו בירושלים. פרטן בפרק מרובה:

א"ר יוחנן כירושלים. כלומר כעין ירושלים בעינן שיהא מוקפת חומה מימות יהושע ולא כירושלים עצמה דאין הבית חלוט בה שהיא של כל ישראל:

ואילו הכא. גבי אלו מקומות שהזכרנו:

תרתי קדש הוו. (קאמר) במסכת מכות בפרק אלו הן הגולין:

למה מנו חכמים את אלו. יודפת וגמלא כו']:

וקידשום לשמיטה ויובלות ולמעשרות (ולתודות) [ולתורת] בתי ערי חומה:

[אבל הראשונות. שהיו קדושות כבר והן מוקפות חומה מימות יהושע בטלה קדושתן משבטלה הארץ משגלו]:

מדקאמר קידשום קסבר קדושה הראשונה. שקידשה יהושע:

קידשה לשעתה. כל זמן שהיו בה עד (שגלו) [שעת החורבן]:

ולא קידשה לעתיד לבוא. שאין אותה [קדושה] נוהגת כשחזרו מן הגולה:

וכי אלו בלבד. שהזכרו למעלה היו מוקפות חומה מימות יהושע והלא כבר [נאמר ששים עיר וגו' וכתיב כל אלה חומה גבוהה]:

הא אמרי' (השתא) לקמן דלא צריך לקדושינהו. כדקאמר מפני שקדושה הראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא:

אלא מנאו אלו שלא נשתנו מכמות שהיו [ומנאום להילכותיהן]:

כל מצות הללו. שנוהגות בעיירו' שמוקפות חומה [מימות יהושע] נוהגות בהן. כדתנן בטהרות עיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ממנה:

[תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל בר' יוסי. מר אמר קידשה לעתיד לבוא ומר אמר לא קידשה]:

אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו. דלא כתיב והיה לו חומה אלא אשר לו משמע דאפי' היה לו קודם לכן נחשב ערי חומה אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא:

בחידוש כל הדברים. [הללו אלמא] הוצרכו לקדש פעם שניה:

ואידך. מאן דאמר דקידשה נמי לעתיד [לבוא] במאי מוקים ויעשו כל הקהל השבים [סכות וישבו בסכות]:

קסבר לאו סוכות ממש קאמר אלא דאגין זכותיה דעזרא עלייהו כי סוכה משום דבטיל יצרא דע"ז מנייהו כדמפרשי' במס' סנהדרין בפ' ארבע מיתות:

והיינו דקא קפיד קרא עילויה. דמחסרו וקראו ישוע דלא בעא רחמי ולא בטליה ליצר דע"ז:

ולהאי תנא והכתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה דמקיש אף ירושתך בחידוש כל הדברים אלמא דצריכה לקדושי דלא קידשה לעתיד לבוא הכי קאמר. אמר לך הכי דריש לקרא כיון דירשו אבותיך ירשתה אף [אתה] באותה קדושה עצמה ואי אתה צריך לקידוש אחר]:

כל הקהל כאחד ארבע ריבוא. דאפי' עישור מישראל לא היו במקומן דהכי גמירי [דלעולם] אין ישראל פחותים מששים ריבוא כ"ש דלא מנו יובלות:

[והיו מעורבבים בחלוקת שבט יהודה בבנימין]:

אמר רב יצחק מנו]. יובלות לצורך לקדש שמיטין [לפי שהשמיטין לא בטלו אלא היובלות בלבד ולכך היו מונין יובלות כדי לקדש שמיטין] בזמנן לפי שאין שנת היובל בחשבון שני השבוע לפיכך הוצרכו למנות ולידע מתי הוא יובל לפי שאחר ז' שמיטין הוא יובל ויש לכן לעשות שמיטה שמינית לאחר ח' (ימים) [שנים] לפי שאין שנת יובל עולה לחשבון השמיטה:

תורה אור השלם

וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן [דברים ג, ד]

וֶהֱבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ [דברים ל, ה]

וַיַּעֲשׂוּ כָל־הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן־הַשְּׁבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא־עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן־נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד [נחמיה ח, יז]

כָּל־הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת שִׁשִּׁים [עזרא ב, סד]

וַיָּעַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־רוּחַ פּוּל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וְאֶת־רוּחַ תִּלְּגַת פִּלְנֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיַּגְלֵם לָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וַיְבִיאֵם לַחְלַח וְחָבוֹר וְהָרָא וּנְהַר גּוֹזָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה [דברי הימים א ה, כו]

וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ [ויקרא כה, י]

מסורת הש"ס

א ספרא בהר פרשה ד א; זבחים ס:; שבועות טז.; מגילה י.

ב מגילה י:

ג תוספתא ערכין

ד ספרא בהר פרשה ד ז; מגילה ג:

ה בבא מציעא כח.; ספרא בהר פרק ב ג

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הל' יד:

ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' טו:

ג מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' טז:

ד מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ח:

מסורת הש"ס

א מגילה יד:
ב ספרא בהר פרק ו ב
ג ספרא בהר פרק ו ז
ד לעיל לא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי' מהל' שמיטה ויובל הל' ז:
ב מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' י:
ג מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' ד:

הָנִיחָא לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי: שְׁנַת חֲמִשִּׁים אֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן, לָמָּה לִי? בִּשְׁמִיטִּין סַגִּיא! הָא וַדַּאי דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְלֹא מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת? וְהָכְתִיב: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ"! וְהָוֵינַן בְּהוּ: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים"? וְהָכְתִיב: "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים"! וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שֵׁשׁ לַנִּמְכָּר, וְשֶׁבַע לַנִּרְצָע. הַהוּא בְּתוֹכָחָה כְּתִיב, וְקָאָמַר נָבִיא: הֲשִׁלַּחְתֶּם? וְהָכְתִיב: "וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ"! [א]אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יִרְמְיָה הֶחְזִירָן, וְיֹאשִׁיָּה בֶּן אָמוֹן מָלַךְ עֲלֵיהֶן. וּמְנָא לַן דַּהֲדוּר? דִּכְתִיב: "כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב". אֶפְשָׁר יוֹבֵל בָּטֵל, וְנָבִיא מִתְנַבֵּא עָלָיו שֶׁיִּבָּטֵל? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶחְזִירָן יִרְמְיָה. וּמְנָלַן דְּיֹאשִׁיָּה מָלַךְ עֲלֵיהֶן? דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רוֹאֶה, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית אֵל". וְכִי מָה טִיבוֹ שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ בְּבֵית אֵל? אֶלָּא כְּשֶׁהֶחְזִירָן יִרְמְיָהוּ, יֹאשִׁיָּהוּ מָלַךְ עֲלֵיהֶם. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא: "גַּם יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי".

[ב]מַתְנִי' בָּתֵּי הַחֲצֵרִים נוֹתְנִין לָהֶם כֹּחַ יָפֶה שֶׁבְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה וְכֹחַ יָפֶה שֶׁבַּשָּׂדוֹת, וְנִגְאָלִין מִיָּד וְכָל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כְּבָתִּים, וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף כְּשָׂדוֹת. [ב]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: "עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב" — הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה, מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף, אַף בָּתֵּי הַחֲצֵרִים יוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף. אִי מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, אַף בָּתֵּי הַחֲצֵרִים אֵינָם נִגְאָלִים פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לּוֹ" — מִיָּד. הוֹאִיל וְנָתַתָּ לָהֶם כֹּחַ יָפֶה שֶׁבַּשָּׂדוֹת וְכֹחַ יָפֶה שֶׁבַּבָּתִּים, יָכוֹל לֹא יֵצְאוּ בַּיּוֹבֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא". מַאי קָאָמַר? אָמַר רַב הוּנָא: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְמַקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים, וּגְאָלוֹ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה. לְמַאי מְדַמֵּית לֵיהּ? אִי לְבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה מְדַמֵּית לֵיהּ — אִיחֲלִיט לֵיהּ לְלוֹקֵחַ, אִי לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה מְדַמֵּית — לְכֹהֲנִים נָפְקָא, לְהָכִי אִצְטְרִיךְ "וּבַיֹּבֵל יֵצֵא". מַתְקִיף לַהּ רַב זְעֵירָא: מַאי אִירְיָא גְּאָלוֹ אַחֵר? אֲפִילּוּ לֹא גְּאָלוֹ נַמִּי! אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. מְנָלַן? מִבֶּן לֵוִי — מָה בֶּן לֵוִי שֶׁיִּפָּה כֹּחוֹ בְּמִמְכָּרוֹ, הוּרַע כֹּחוֹ בְּהֶקְדֵּשׁוֹ; יִשְׂרָאֵל — שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ בְּמִמְכָּרוֹ, אֵין דִּין שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ בְּהֶקְדֵּשׁוֹ? [ג]וְהָתָם מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "וְיָצָא מִמְכַּר", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילּוּ עֲבָדָיו מִטַּלְטְלָיו וּשְׁטָרָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ". מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמְכַּר"? מִמְכָּרוֹ יוֹצֵא בְּחִנָּם, וְאֵין הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּחִנָּם, אֶלָּא בְּפִדְיוֹן. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלָל "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". כְּשֶׁפֵּרַט הַכָּתוּב בִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה'" — שָׂדֶה הוּא דְּפָרַק לֵיהּ וְנָפְקָא לְכֹהֲנִים, אֲבָל הָנָךְ כִּדְקָיְימִי קָיְימִי. "וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא", לָמָּה לִי? אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְמוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה. לְמַאי מְדַמֵּית לֵיהּ? אִי לְבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה מְדַמֵּית לֵיהּ — אִיחֲלַט לֵיהּ לְלוֹקֵחַ, אִי לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה מְדַמֵּית לֵיהּ — הַשְׁלָמָה בָּעֵי, לְהָכִי אִצְטְרִיךְ "וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא". [ג,ד]תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב הוּנָא, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הַמַּקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים — הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל מִיָּד וְגוֹאֲלוֹ לְעוֹלָם; גְּאָלוֹ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ, הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאַל — חוֹזֵר לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל.

מַתְנִי'

הָנִיחָא לְרַבָּנַן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּר' יְהוּדָה [דְּאָמְרִי] שְׁנַת חֲמִשִּׁים אֵינָהּ מִמִּנְיַן הַשְּׁמִיטִּין אִצְטְרִיךְ לְמִימְנֵי יוֹבְלוֹת כִּדְקָאָמְרַתְּ: **אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שְׁנַת חֲמִשִּׁים** הָוְיָא שְׁנַת יוֹבֵל וְעוֹלָה נַמִי לְמִנְיַן שְׁמִיטָּה הַבָּאָה ל"ל לְמִמְנֵי יוֹבְלוֹת בִּשְׁמִיטִּין סַגִּיא מִשֶּׁבַע לְשֶׁבַע שָׁנִים יַעֲשׂוּ שְׁמִיטָּה לְעוֹלָם שֶׁאֵין שָׁנָה מַפְסֶקֶת בֵּנְתַיִים וְאֵין כָּאן שׁוּם טָעוּת: **וַדַּאי** דְּקָתָנֵי לְעֵיל מָנוּ שְׁמִיטִּין וְיוֹבְלוֹת בִּימֵי עֶזְרָא דְּלָא כְּר' יְהוּדָה: **וְלֹא מָנוּ יוֹבְלוֹת** בִּימֵי סַנְחֵרִיב: **וְהָא כְתִיב** בְּנָבִיא: **מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ** וְגוֹ' וְהָוֵינַן בָּהּ מִקֵּץ **שֶׁבַע שָׁנִים** מַשְׁמַע לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁאַף שָׁנָה שְׁבִיעִית וְהָא כְתִיב וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים: **שֵׁשׁ לַנִּמְכָּר** כִּדְכְתִיב' (שמות כ"א:ב') שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד: **וְשֶׁבַע לַנִּרְצָע** שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ יוֹצֵא עַל הַיּוֹבֵל וְאִם נִרְצָע וּפָגַע יוֹבֵל בְּשָׁנָה שְׁמִינִית לִרְצִיעָתוֹ יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל. אַלְמָא בִּימֵי צִדְקִיָּה הֲוָה יוֹבֵל וְצִדְקִיָּהוּ בִּימֵי חוּרְבַּן הַבַּיִת הֲווּ כַּמָּה וְכַמָּה דּוֹרוֹת אַחַר גָּלוּת סַנְחֵרִיב: **בְּתוֹכָחָה כְּתִיב** דְּקָא מוֹכַח לְהוּ יִרְמְיָה וְקָאָמַר לְהוּ הֲשִׁלַּחְתֶּם בְּאוֹתָן שָׁנִים שֶׁהֱיִיתֶם חַיָּיבִים לְשַׁלֵּחַ: **דִּכְתִיב** בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב דְּקָאָמַר לְהוּ סוֹפְכֶם לִגְלוֹת וִיהֵא יוֹבֵל בָּטֵל וְלֹא יַחְזְרוּ שָׂדוֹת לְבַעֲלֵיהֶן: **אֶפְשָׁר יוֹבֵל בָּטֵל** מִשֶּׁגָּלוּ שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד וְנָבִיא מִתְנַבֵּא עָלָיו וְכוּ': **מָה טִיבוֹ שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ בְּבֵית אֵל** דְּהָא קְרָא בְּיֹאשִׁיָּהוּ כְּתִיב כְּשֶׁהָיָה חוֹזֵר לְבַעֵר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבֵית אֵל שֶׁל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה וְיֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מַה טִּיבוֹ בָּהּ: **קָצִיר** קִנְיָן דְּנוּ"ן מִתְחַלֶּפֶת בְּרֵי"שׁ כִּדְכְתִיב נְבוּכַד נֶצַּר נְבוּכַד רֶאצַּר: **מַתְנִי' בָּתֵּי הַחֲצֵרִים** שֶׁאֵין לָהֶם לַעֲיָירוֹת חוֹמָה: **כֹּחַ יָפֶה** כִּדְמְפָרֵשׁ נִגְאָלִין מִיָּד וְאֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין שְׁנֵי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ וְהַיְינוּ כְּבָתִּים שֶׁל עָרֵי חוֹמָה: **וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף** שֶׁמְּנַכֶּה לוֹ הַלּוֹקֵחַ לְפִי שָׁנִים שֶׁשָּׁהוּ בְּיָדוֹ כַּשָּׂדוֹת דִּכְתִיב (ויקרא כ"ה:כ"ז) וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְגוֹ': **גמ' עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב** בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים כְּתִיב: **וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף** אִם בָּא לְגָאֳלָם קוֹדֶם הַיּוֹבֵל: **מַאי קָאָמַר** מֵהֵיכָא תֵּיתֵי דְּלָא יָצְאוּ בַּיּוֹבֵל הֲלֹא הוּקְשׁוּ לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה וּלְמַאי אִצְטְרִיךְ וּבַיּוֹבֵל יָצָא: **וּפָגַע יוֹבֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה** לִלְקִיחָתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלְּקָחָהּ מִן הַגִּזְבָּר: **לְלוֹקֵחַ הָוֵי** דְּהָכִי תַּנְיָא לְעֵיל גְּאָלָהּ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה הָיָה חָלוּט לוֹ: **לַכֹּהֲנִים נָפְקָא** דְּהַמַּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָּה וּגְאָלָהּ אַחֵר יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל. וּלְהָכִי נָקַט שָׁנָה שְׁנִיָּה דְּאִי פָּגַע בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה לָא אִצְטְרִיךְ וּבַיּוֹבֵל יָצָא דְּכִי מְדַמֵּית לֵיהּ לְבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה אַכַּתִּי לָא אִיחֲלַט לֵיהּ וְנָפֵיק בַּיּוֹבֵל דְּהָא יֵשׁ לוֹ כֹּחַ יָפֶה שֶׁבַּשָּׂדוֹת: **אֲפִילּוּ לֹא גְּאָלוֹ** אַחֵר נַמִי לִיפּוֹק מִיַּד הֶקְדֵּשׁ דְּהָא כְּתִיב וּבַיּוֹבֵל יָצָא דְּלָא אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב מִשּׁוּם מֶכֶר הַלְוִיִּם דְּהָא אִתַּקַּשׁ לַשָּׂדוֹת: **בֶּן לֵוִי יָפֶה כֹּחוֹ בְּמִמְכָּרוֹ** שֶׁגּוֹאֵל מִיָּד שְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם וּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל כִּדְאָמַר לְקַמָּן: **הוּרַע כֹּחוֹ בְּהֶקְדֵּשׁוֹ** שֶׁלֹּא יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן: **וְיָצָא מִמְכָּר** אִי הֲוָה כְּתִיב וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר בַּיּוֹבֵל וְלֹא הֲוָה כְּתַב בַּיִת הֲוָה אָמֵינָא אֲפִילּוּ שְׁטָרֵי וּמִטַּלְטְלִין שֶׁל לֵוִי אִם מְכָרָן יוֹצְאִין לוֹ בַּיּוֹבֵל: **וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא** הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא לְעֵיל מַקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי חֲצֵרִים וּגְאָלָהּ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ יוֹצְאָה מִיָּדוֹ וְחוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל פְּלִיגָא אַדְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: **בִּכְלָל וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ** שֶׁהַלּוֹקֵחַ כְּלוּם מִיַּד הֶקְדֵּשׁ יָקוּם הַמִּקָּח בְּיָדוֹ לְעוֹלָם: **כְּשֶׁפֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב** בְּגוֹאֵל שְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל אֲחֵרִים מִיַּד הֶקְדֵּשׁ דְּיוֹצְאָה מִיָּדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת הַאי הוּא דְּאַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּהֶדְיָא מִכְּלָל וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ: **אֲבָל הָנָךְ** בָּתֵּי הַחֲצֵרִים כִּדְקָיְימִי קָיְימִי בִּכְלָל וְקָם לוֹ וְלָא נָפְקָא מִידָא דְּלוֹקֵחַ: **וּבַיּוֹבֵל יָצָא** לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא ל"ל: **הַשְׁלָמָה בָּעֵי** לְהַשְׁלִים לוֹ שָׁנָה אַחַת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים שֶׁהִיא רְאוּיָה לִשְׁהוֹת בְּיַד לוֹקֵחַ כִּדְתַנְיָא לְעֵיל בְּרֵישׁ פִּירְקִין אֲכָלָהּ שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל מַשְׁלִימִין לוֹ שָׁנָה אַחֶרֶת לְאַחַר הַיּוֹבֵל: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב הוּנָא** גַּרְסִינַן. כְּרַב הוּנָא דְּאָמַר לְעֵיל מַקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים וּגְאָלָהּ אַחֵר מִיַּד מַקְדִּישׁ יוֹצְאָה לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל: **וּתְיוּבְתָּא דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא** דְּאָמַר כִּדְקָיְימִי קָיְימִי בִּידָא דְּלוֹקֵחַ: **וְגוֹאֲלוֹ לְעוֹלָם** וַאֲפִילּוּ גְּאָלָהּ אַחֵר גּוֹאֲלָהּ אַחֵר מִיָּדוֹ וְלָא הָוְיָא כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה דִּכְתִיב בָּהּ לֹא יִגָּאֵל עוֹד: **גְּאָלָהּ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ וְהִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא גְּאָלָהּ** הַמַּקְדִּישׁ מִיָּדוֹ חוֹזֶרֶת לוֹ בְּחִנָּם:

אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶחְזִירָן יִרְמְיָה וְיֹאשִׁיָּה מָלַךְ עֲלֵיהֶם וְתֵימַהּ שֶׁהֲרֵי אַחֲרֵי שֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָה לֹא עָמְדוּ בָּאָרֶץ קוֹדֶם חוּרְבָּן כ"א ל"ו שָׁנָה כִּדְפָרֵישִׁית לְעֵיל בפ"ב (עֲרָכִין דַּף יב:) וא"כ לֹא הִגִּיעוּ עַד הַיּוֹבֵל וְהֵיאַךְ נוּכַל לְמָנוֹא וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלְּחוּ וי"ל דְּנוּכַל לְמָנוֹא אוֹתָם עֲבָדִים שֶׁהָיוּ לָהֶם קוֹדֶם שֶׁגָּלוּ וְהָא דְּפָרֵיךְ לְעֵיל וְהָכְתִיב וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלְּחוּ עִיקַּר הַפִּירְכָא מִדִּכְתִיב (יִרְמְיָהוּ ל"ד:י') וַיִּשְׁמְעוּ כָּל הַשָּׂרִים וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בָּאוּ בַּבְּרִית מַשְׁמַע שֶׁנִּכְנְסוּ בַּבְּרִית לְשַׁלֵּחַ עַבְדֵיהֶם חָפְשִׁים בַּיּוֹבֵל כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַיּוֹבֵל:

רבינו גרשום

[הניחא לרבנן. אצטריך למימני יובלות כדי לקדש שמיטה בזמן:

אלא לר' יהודה לאמר. דעולה נמי לכאן ולכאן ליובל ולמנות ממנה א' ב' ג' ד' עד ז':

למה לי. למימני יובלות בשמיטין סגיא:

הא ודאי. דקתני אף בימי עזרא מנו יובלות דלא כרבי יהודה דלר' יהודה לא אצטריך ולא מנו שמיטין ויובלות מאחר שגלו שבט ראובן ושבט גד:

והוינן בה מקץ שבע שנים תשלחו מקץ שש שנים תשלחו מבעי ליה לסוף שש דהיינו ועבדך שש שנים:

ואמר רב נחמן בר יצחק. (ועבדך שש שנים) שש שנים לנמכר כדכתיב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובתחילת שביעית יצא לחפשי והאי דקאמר מקץ שבע שנים תשלחו היינו שבע לנרצע שלינו של נרצע לעבוד עד יובל ואם נרצע שהיו שבע שנים על קודם ליובל דהיינו למקץ שבע שנים יצא ביובל אלמא ליובלות נמי הוו מנו מאחר שגלו שבט ראובן וגד:

אמר לך תנא. ההוא דכתיב מקץ שבע תשלחו בתוכחה כתיב דקאמר להו נביא בתמיהא דרך תוכחה השלחתם כלומר וכי קיימתם מקץ שבע שנים תשלחו:

ולא היה יובל נוהג והכתיב וישמעו וישלחו. אלמא דהוה נהיג יובל:

אלא א"ר יוחנן ירמיה החזירן. לשבט ראובן וגד ויאשיה מלך עליהן הילכך מנו שמיטין ויובלות:

ומנא לן דהדור. מדקא מתנבא נביא כי המוכר אל הממכר לא ישוב כלומר שיבטל עוד היובל כבתחלה ולא ישובו שדות לבעליהן ש"מ דהדור שבט ראובן וגד דאי ס"ד דלא הדור מה צורך לו להתנבא שיבטל יובל והלא בטול משעה שגלו שבט ראובן וגד אלא ש"מ דהדור וכשחטאו היה מוכיחן ואמר שיבטל:

ויאמר יאשיה מה הציון הלז וגו' וכי מה טיבו של יאשיה בבית אל. והלא בית אל של מלכי ישראל היתה אלא ש"מ שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהן]:

שת קציר. קציר הוא קנין שהרבה מקומות מתחלפת נ' בר' כמו נבוכדנצר נבוכדראצר יהודה היינו יאשיה שהיה בתחלה מלך על יהודה:

[בתי החצרים. הן כפרים שאין להם חומה:

נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות. כיצד נגאלין מיד לאחר שנמכרו ונגאלין כל י"ב חדש כבתים וזהו כח יפה שבבתי ערי חומה:

בגרעון כסף שנגרע לו לפי שנים שאכל הפירות]:

ויוצאין ביובל [אם לא נגאלו] כלומר שאין נחלטין ללוקח וכשנגאלין נגאלין בגרעון כסף כתורת שדות ואינן דומין לשדות שהשדות אינו רשאי לגאול אלא לאחר שתי שנים ואלו נגאלין [אפילו] מיד:

ת"ל גאולה תהיה לו מיד. כדין בתי ערי חומה:

[יכול לא יצאו ביובל] מאי קאמר. אדרבה כיון דיפה כוחן דינם שיצאו ביובל:

[ופגע בו יובל בשנה שניה. שגאלו:

למאי מדמית ליה. האי בית:

אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח. זה שגאלה מיד הקדש שהרי הוחלטה לו לאחר י"ב חדש כדאמרן לעיל גאלה אחר מיד הקדש הגיע יום י"ב חדש ולא נגאלה היה חלוט לו:

ואי לשדה אחוזה מדמית ליה לכהנים נפקא. שהרי גאלה אחר וכדאמרינן בפרקין לעיל ואם מכרה גזבר לאחר לא יגאל אלא יוצאת לכהנים דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה:

להכי אצטריך וביובל יוצא. דהדרא לבעלים:

אפילו לא גאלו אחר נמי. יוצא לבעלים אם הקדישן דהא כתיב וביובל יצא]:

א"ל אביי. אם לא גאלה אחר אינה יוצאה לו גזירה שלא יאמרו [הקדש יוצא בלא פדיון]:

ומנלן. דאינה יוצאה בלא פדיון מבן לוי [שיפה כוחו במכרו כדתנן לקמן הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם הורע כוחו בהקדשו כדאמרינן לקמן דאינו יוצא בלא פדיון ישראל שהורע כוחו במכרו שאינו גואל אלא לאחר ב' שנים]:

והתם מנלן. דאין הקדשו של בן לוי יוצא בלא פדיון:

דתניא ואשר יגאל [מן הלוים] ויצא ממכר בית ועיר אחוזתו ביובל:

[שומע אני. שאפילו מכר עבדיו ושטריו ומטלטליו שחוזרין ביובל]:

ת"ל בית ועיר [אחוזתו] שהן קרקע למעוטי הני:

א"כ מה ת"ל ממכרו למשמע כל ממכר. לא להכי כתב ממכר לממכרו [של קרקע] יוצא [בחנם] ביובל (אבל הקדישו אפילו קרקע אין) [ואין הקדשו] יוצא בחנם אלא בפדיון וכ"ש הקדשו של ישראל שאינו יוצא מהקדש בלא פדיון:

[והאי דקאמר רב הונא למקדיש בית בבתי ערי חצרים וגאלו אחר מיד הקדש דיוצא מידו ביובל וחוזרת לבעלים. והיינו פליגא דר' אושעיא דאמר ר' אושעיא] הכל היו בכלל ונתן הכסף וקם לו. בין מקדיש ביתו בין מקדיש שדה אחוזתו בין מקדיש בית בבתי ערי חומה בין בבתי חצרים שהוא של פודה ואינו יוצא מידו ביובל:

[כשפרט לך הכתוב. בגואל שדה אחוזה מיד הקדש והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה שדה הוא לפריק לה אחר ונפקא לכהנים ביובל]:

אבל כולהו הנך. גואל בתי חצרים מיד הקדש:

כלקיימי קיימי. ואינו יוצא מידו ביובל והיינו פלוגתא דרב הונא:

[אלא לר' אושעיא וביובל יצא לבתי חצרים למה לי:

לא נצרכה האי וביובל יצא אלא למוכר בית בבתי חצרים ופגע בו יובל כו'. אי לשדה אחוזה מדמית ליה] השלמה בעי. [כדתניא בריש פירקין אכלה שנה לפני יובל משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל]. וסל"א דלא ליפוק ביובל אלא משלימין לו להכי אצטריך וביובל יצא דאין משלימין לו:

[תניא] כותיה דרב הונא. כדקאמר גאלו אחר מיד הקדש הגיע יובל ולא נגאל לחזור לבעלים ביובל. היינו תיובתא דרבי אושעיא דאיהו קאמר אבל הנך כדקיימי קיימי דלא הדרי ביובל:

תורה אור השלם

[ירמיהו לד, יד]
[דברים טו, יב]
[שמות כא, ב]
[שמות כא, ו]
[ירמיהו לד, י]
[יחזקאל ז, יג]
[מלכים ב כג, יז]
[הושע ו, יא]
[ויקרא כה, לא]
[ויקרא כה, לג]
[ויקרא כז, יט]
[שמות כז]
[ויקרא כז, כא]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' יד:
ב מיי' פי"ג מהל' שמיטה ויובל הל' ח:
ג מיי' פי"ג מהל' שמיטה ויובל הל' ד:
ד מיי' פי"ג מהל' שמיטה ויובל הל' ה:
ה מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' כא:
ו מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' יד:

[א(א)]מַתְנִי' וְאֵלּוּ הֵן בָּתֵּי הַחֲצֵרִים — שְׁנֵי חֲצֵרִים שֶׁל שְׁנֵי בָתִּים, אַף עַל פִּי שֶׁמּוּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, הֲרֵי הֵן כְּבָתֵּי חֲצֵרִים. [(ב)]גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בָּתֵּי הַחֲצֵרִים" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה? מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה"? אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חוֹמָה כְּמִי שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה. וְכַמָּה? בָּתִּים — שְׁנַיִם, חֲצֵירוֹת — שְׁנַיִם, שְׁתֵּי חֲצֵירוֹת שֶׁל שְׁנֵי בָתִּים. וְאֵימָא בַּיִת וְחָצֵר! אִם כֵּן לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "חֲצֵרִים", וְכִי תֵּימָא אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "חֲצֵרִים" — חָצֵר בְּלֹא בַּיִת מַשְׁמַע, הַהוּא קַרְפֵּף אִיקְּרִי. [ב(ג)]מַתְנִי' יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרַשׁ אֲבִי אִמּוֹ לֵוִי — אֵינוֹ גּוֹאֵל כַּסֵּדֶר הַזֶּה. וְכֵן לֵוִי שֶׁיָּרַשׁ אֶת אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל — אֵינוֹ גּוֹאֵל כַּסֵּדֶר הַזֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם", עַד שֶׁיְּהֵא לֵוִי וְעָרֵי הַלְוִיִּם, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין דְּבָרִים הַלָּלוּ אֲמוּרִים אֶלָּא בְּעָרֵי הַלְוִיִּם. גְּמָ' וְאֶלָּא כְּמַאן? כְּבֶן לֵוִי. וַהֲדַר תָּנֵי: "עַד שֶׁיְּהֵא לֵוִי וְעָרֵי הַלְוִיִּם". אֵימָא: אֵינוֹ גּוֹאֵל אֶלָּא כַּסֵּדֶר הַזֶּה, עַד שֶׁיְּהֵא לֵוִי וְעָרֵי הַלְוִיִּם, דִּבְרֵי רַבִּי. בִּשְׁלָמָא עָרֵי הַלְוִיִּם — דִּכְתִיב: "כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם", אֶלָּא לֵוִי מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם". תַּנְיָא: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם" — יָכוֹל לֵוִי מִיִּשְׂרָאֵל יִגְאַל, שֶׁזֶּה יִפָּה כֹּחוֹ וְזֶה הוּרַע כֹּחוֹ, אֲבָל לֵוִי מִלֵּוִי לֹא, שֶׁזֶּה יִפָּה כֹּחוֹ וְזֶה יִפָּה כֹּחוֹ — תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הַלְוִיִּם". "מִן הַלְוִיִּם" — וְלֹא כָּל הַלְוִיִּם, פְּרָט לְבֶן לֵוִי מַמְזֵר וְנָתִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין דְּבָרִים הַלָּלוּ אֲמוּרִים אֶלָּא בְּעָרֵי הַלְוִיִּם. אֲבָל עַד שֶׁיְּהֵא לֵוִי — לָא אָמְרִינַן. [ג(ד)]מַתְנִי' אֵין עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגְרָשׁ, וְלֹא מִגְרָשׁ שָׂדֶה, וְלֹא מִגְרָשׁ עִיר, וְלֹא עִיר מִגְרָשׁ. [ה(ה)]אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעָרֵי הַלְוִיִּם, אֲבָל בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגְרָשׁ, וְלֹא מִגְרָשׁ שָׂדֶה, מִגְרָשׁ עִיר, וְלֹא עִיר מִגְרָשׁ, שֶׁלֹּא יַחְרִיבוּ אֶת עָרֵי יִשְׂרָאֵל. הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם, וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "גְּאוּלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם". גְּמָ' אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעָרֵי הַלְוִיִּם, אֲבָל בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין" וְכוּ'. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהָא בִּדְלְוִיִּם לָא מְשַׁנֵּינַן, מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר קְרָא: "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר". מַאי "לֹא יִמָּכֵר"? אִילֵּימָא לֹא יִמָּכֵר כְּלָל, וְהָא מִדִּכְתִיב: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", מִכְּלָל דְּמִזַּבְנִי. אֶלָּא מַאי "לֹא יִמָּכֵר"? לֹא יְשַׁנֶּה. [(ו)]הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם. תָּנוּ רַבָּנַן: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ", יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאוּלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה'", יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאוּלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתוּת", יָכוֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאוּלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם". [(ז)]בִּשְׁלָמָא הָנֵי תַּרְתֵּי לְחַיֵּי, אֶלָּא בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה לִלְוִיִּם מִי אִית לְהוּ? וְהָתַנְיָא: עָרִים הַלָּלוּ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא כְּפָרִים קְטַנִּים וְלֹא כְּרַכִּים גְּדוֹלִים, אֶלָּא עֲיָירוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת! אָמַר רַב כָּהֲנָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן — שֶׁהוּקַּף וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, כָּאן — שֶׁיָּשַׁב וּלְבַסּוֹף הוּקַּף. [ו(ח)]וְכִי הַאי גַּוְונָא מִי הָוְיָא חוֹמָה? וְהָתַנְיָא: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה" — שֶׁהוּקַּף וּלְבַסּוֹף יָשַׁב, וְלֹא שֶׁיָּשַׁב וּלְבַסּוֹף הוּקַּף. יָכוֹל אֲפִילּוּ הִקִּיפוּהָ יִשְׂרָאֵל? נֶאֱמַר כָּאן "חוֹמָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "חוֹמָה", מָה לְהַלָּן גּוֹיִם, אַף כָּאן גּוֹיִם. יָכוֹל אֲפִילּוּ הִקִּיפוּהָ גּוֹיִם לְאַחַר מִכֵּן? נֶאֱמַר לְהַלָּן "חוֹמָה", וְנֶאֱמַר כָּאן "חוֹמָה", מָה לְהַלָּן גּוֹיִם קוֹדֶם לָכֵן, אַף כָּאן גּוֹיִם קוֹדֶם לָכֵן! תַּרְגְּמַהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב סַלָּא חֲסִידָא קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלוּ לָהֶן

הֵן

רש"י

מתני' שתי חצרות עיר שאין בה אלא שתי חצירות: גמ' איני יודע שאין להן חומה דבתי החצרים משמע שאינו בעיר אלא יישוב חצירות הסמוכות: כמי שאין להן חומה הואיל ואין בה כדי עיר: וכמה הן דלא ליחשוב חומה דיהיו כעיר חומה שתי חצרות וכו': אימא בית וחצר בית וחצר אבל אי איכא שני בתים בכל חצר הוו כעיר חומה ולא הוו כבתי החצרים: א"כ ליכתוב חצרים ולא ליכתוב בתי ואנא ידענא דאין חצר בלא בית: מתני' ישראל שירש בתי ערי חומה מאבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה שאם מכרה שתהא נחלטת ללוקח לסוף שנה אלא לעולם גואלה כלוי דכתיב בהו (ויקרא כ"ה:ל"ב) גאולת עולם תהיה ללוים: עד שיהא הוא המוכר לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי דאינו גואל כלוי: ועָרי הלוים מערים שניתנו ללוים בימי יהושע לאפוקי בן לוי שירש את אבי אמו ישראל דאינו גואל כלוי. והשתא קשיא רישא לסיפא ובגמ' מתרץ לה: אין דברים הללו דגאולת עולם אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיהא לוי לא בעינן דישראל שירש את אבי אמו לוי מודו רבנן דגואל כלוי הואיל ומערי הלוים היא זו אבל בבן לוי שירש את אבי אמו ישראל מודו רבנן דאינו גואל כלוי דבערי הלוים תלא רחמנא: גמ' וקא פריך אינו גואל כסדר הזה כישראל אלא כמאן כבן לוי בתמיה והא תני סיפא עד שיהא לוי כו': בשלמא ערי הלוים בעינן לאפוקי בן לוי שירש את ישראל כדכתיב ערי הלוים: אלא לוי מנלן דבעינן שיהא לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי: ואשר יגאל מן הלוים דמשמע למקצת לוים נתתי רשות לגאול ולא לכולם: ותניא דדרשינן הכי. ה"ג לה בתורת כהנים מן הלוים מה ת"ל שיכול לוי מישראל יגאל כלומר אי לא כתב אלא גאולת עולם תהיה ללוים יכולני לומר לוי שמכר לישראל יגאלנה לעולם שישראל הורע כחו במִמכרו דנחלטת לסוף שנה: וזה יפה כחו דכתיב גאולת עולם וגו' אבל לוי שמכר ללוי לא יגאל אלא תיחלט לסוף שנה: ת"ל מן הלוים פרט לבן לוי שבא מן הממזרת ומן הנתינה וכ"ש ישראל שירש את אבי אמו לוי שהרי ישראל גמור הוא: מתני' שדה מגרש מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר מדכתיב (במדבר ל"ה:ד'-ה') מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב וחוץ לאותו אלף היה להם ללוים אלף אמה לשדות וכרמים כדכתיב (שם) ומדותם מחוץ לעיר וגו' נא מהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותו אלא נוי הוא לעיר: אין עושין שדה מגרש משום יישוב ארץ ישראל והיינו חורבן שממעט את הזריעה: ולא מגרש שדה שמחריב את נוי העיר: מגרש אין עושין עיר שיעשו בו בתים שאין עיר נאה בלא מגרש וכ"ש שאין עושין עיר מגרש שאין מחריבין את יישוב העיר: מוכרין לעולם אפילו בשנת היובל עצמה כך שמעתי וקשיא לי מאי הא כי היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא (לעיל ערכין כט:) בישראל שמכר שדהו בשנת היובל עצמה ה"נ איכא לפלוגי הכא ולמימר ק"ו מכורה כבר יוצאה עכשיו דהא אמרינן לעיל (ערכין דף כח.) דממכרו של לוי חוזר בשנת היובל. וכמדומה לי דאיידי דתנא באידך פירקא מקדישין לעולם וגואלין לעולם תנא נמי הכא: גואלין לעולם שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין: גמ' יכול אף זה לוי כן שאם מכר שדה אחוזתו אותן אלף אמה שחוץ למגרש שלא יהא מותר לגאול בפחות משתי שנים: לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה ונגאלה אחר מיד הקדש בשנת היובל יוצאה לכהנים כדכתיב והיה השדה וגו': יכול אף לוי כן אם הקדיש שדה ולא נגאלה יפקיענה ביובל ת"ל גאולת עולם וגו': ערים הללו הניתנים ללוים: אין עושין ערים קטנים לפי שהן ערי מקלט ובעינן שיהא שם יישוב לבית מנוס לרוצחים: ולא כרכים גדולים לפי שמתקבצין שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב את הרוצח ויהרגנו: אלא עיירות בינוניות בלא חומה: כאן שהוקף ולבסוף ישב לא משכחת בהו בלוים כדקאמרת אבל ישב ולבסוף הוקף משכחת בהו שלאחר שניתנו להם בימי יהושע היקיפוה הם: וכי האי גוונא דישב ולבסוף הוקף מי הוי חומה דאצטריך קרא למעוטיה: בית מושב עיר חומה בית שהושב ונבנה עיר חומה דמשמע שהוקף ולבסוף ישב: יכול אפילו הקיפוה ישראל לאחר שכבשו את הארץ ואפילו קודם שישבו בה: ונאמר להלן חומה (דברים ג':ה') כל אלה ערים בצורות וגו': לאחר מכן לאחר שכיבשום ישראל: תרגמה רב ספרא לעולם כשהוקף ולבסוף ישב ודקשיא לך עיירות הללו אין עושין אותן כו': כגון שנפלו להן בגורל בימי יהושע:

מסורת הש"ס

א ספרא בהר פרשה ד א
ב ספרא בהר פרק ו א
ג ספרא בהר פרק ו ח
ד ספרא בהר פרק ו ט; בבא בתרא כד:
ה תוספתא ערכין; בבא בתרא כד:
ו ספרא בהר פרק ו ד
ז מכות י.
ח מגילה ג:

רבינו גרשום

ואלו הן בתי חצרים. שיש לכן דין זה:
שתי חצרות של [ב'] ב' בתים אף על פי שמוקפות. דין כבתי חצרים ככפרים שאין להם חומה אבל פחות)לכאורה משמע דהתנא בא למעט יותר מכאן דאינן כבתי חצירות ואולי לטס"ה וצ"ל אבל יותר מכאן וצ"ע. מיכן אינן כבתי חצרות:
בתי חצרים. משמע כפרים שאין להם חומה:
[מה ת"ל שאין להם חומה שאע"פ שיש להם חומה מוקפות מימות יהושע כמי שאין להם חומה דמו שאינן בתורת בתי ערי חומה:
ואימא בית וחצר בית וחצר. דהיינו ב' בתים וב' חצרות ולא שיהו ב' בתים בכל חצר:
א"כ. דבית אחד בלבד בכל חצר:
ליכתוב. חצרים ולא בעי למכתב בתי דסתם חצר אינה בלא בית אחד:
לא ההוא חצר שאין בו בית לא מקרי חצר אלא קרפף ומדאצטריך למיכתב בתי וחצרים ש"מ דב' חצרות של ב' ב' בתים:
ישראל שירש את אבי אמו לוי] אינו גואל כסדר הזה. כענין שאר ישראל היורשין קרוביהן ישראל (אלא דינו כבן לוי וכן בן לוי כו') [לפי שהלוים אינן בתורת מוכר שדה אחוזה לב' שנים ולא בתורת בתי ערי חומה לחלוט. וכן בתורת חצרים שנאמר כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם על שיהא לוי וערי הלוים משמע השתא דבין ישראל שירש אבי אמו לוי ובין לוי שירש אבי אמו ישראל גואלין בתורת ישראל ולעולם אינו גואל בסדר לוי שמוכר וגואל לעולם על שיהא לוי ובערי הלוים]:
וחכ"א אין דברים הללו אמורין אלא בערי הלוים. [משמע] לחכמים סברי דאפילו ישראל שירש ערי הלוים מוכר וגואל כתורת לוים דבערי הלוים תלא רחמנא. אבל בהא פליגי דעל שיהא לוי לא אמרינן:
[ואלא כמאן כבן לוי. והא תני על שיהא לוי וערי לוים כלומר דמי שהוא לוי ובערי לוים הוא גואל בתורת לוי ולא ישראל בערי לוים גואל כבן לוי]. אלא אימא אינו גואל אלא כסדר הזה. שאמרנו למעלה בתורת ישראל בערי ישראל:

בשלמא ערי לוים. אשכחן דאית להו גאולה לעולם ולאו מידי אחרינא דכתיב כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם. אבל מנא לן ללוי בערי הלוים דיניה כי האי גוונא ולא איניש אחרינא:
דכתיב ואשר יגאל מן הלוים. כלומר לוי שמכר שדהו לישראל יגאל לעולם:
[יכול לוי מישראל יגאל. לעולם:
שזה. בן לוי יפה כחו בממכרו כדאמפר' לעיל:
אבל לוי. שמכר ללוי שניהם יפה כוחם לא יגאל:
ת"ל מן הלוים. דאפילו לוי מלוי יגאל:
מן הלוים ולא כל הלוים. מן הלוים משמע מעוט כלומר שיש ללוים שאינן בתורת גאולה זו והיינו בן לוי נתין ובן לוי ממזר:
(על שיהא לוי לא אמרינן. דלא בעינן תרוייהו) [אבל על שיהא לוי וערי לוים לא אמרינן דלא בעינן תרוייהו]:
מוכרין לעולם. אפילו בשנת יובל עצמו:
וגואלין לעולם. אפילו מיד לאלתר כשמכר:
לא ישנה. מכמות שהיא:
ולפי שנאמר קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו:
יכול אף זה כן. בן לוי שהקדיש את שדהו יוצא לכהנים ביובל:
ערים הללו. של לוים שכתוב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר:
טירים קטנים. כמו מגדלים:
אלא עיירות בינוניות. שאין מוקפות חומה אלמא לית להו בתי ערי חומה:
לא קשיא כאן שהוקף חומה ולבסוף ישב שנתנו הם ללוים לית להוא)נראה דצ"ל לית להו ללוים אלא היו סוברין חומתן וכו'. [לין] בתי ערי חומה לסוברין חומתן ועושין אותן עיירות בינוניות:
כאן שישב. בלא חומה ונתנוהו ללוים:
ולבסוף הוקף. שהקיפוהו הלוים מאחר שהיה שלהם יש להם (לין) בתי ערי חומה:
בית מושב עיר חומה. שיהא עיר חומה קודם שיש בה [בית] מושב:
יכול אפילו הקיפוה ישראל. חומה ואח"כ ישב יהא לה תורת בתי ערי חומה:

ונאמר להלן חומה. כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה:
מה להלן. שהקיפום עובדי כוכבים חומה:
אף כאן. בבתי ערי חומה שהקיפום עובדי כוכבים חומה קודם לכן מיכן קודם שירשו ישראל את הארץ]:
תרגמה רב יוסף. כלומר כי האי גוונא אפשר למיהוי להו בתי ערי חומה:
שנפלו להם. ערים בירושה מוקפות חומה מאבי אמו ישראל:
אין עושין שדה מגרש. אותן אלף אמה שסביב לעיר שהן אויר לנוי העיר אין עושין אותן שדה שאין זורעין אותן ולא שדה שהוא לזריעה אין עושין אותו מגרש:
בל"א בערי הלוים. כלאמר בגמרא לא ישנה:
ולא עיר מגרש שלא יחריבו ערי ישראל. שלא יחריב עיר שהיא מיושבת לעשותה מגרש אויר פנוי שלא ישנה [אותה] מכמות שהיא:

תורה אור השלם

[ויקרא כה, לא]
[ויקרא כה, לג]
[במדבר לה]
[ויקרא כה, לב]
[ויקרא כה, לד]
[ויקרא כה, טו]
[ויקרא כז, כא]
[ויקרא כה, ל]
[ויקרא כה, כט]
[דברים ג, ה]

גליון הש"ס

מתני' אין עושין שדה. עיין טורי אבן מגילה דף י ע"ב ד"ה כל המצות:

מסורת השי"ס

א בבא קמא קט:; לעיל כט.; לעיל כח:

תורה אור השלם

וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כז, כא]

וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה [במדבר ה, י]

וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם [ויקרא כה, לד]

וְאִם־גָּאֹל יִגְאָל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו [ויקרא כז, לא]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' י:

רבינו גרשום

הן ומגרשיהן. כלומר עם חומותיהן:

ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי. כלומר הא עמלין ליסתור חומתן שהרי אין עשין אותן לא טירין ולא כרכין ואכתי לית להו בתי ערי חומה:

[אפילו הכי איצטריך גאולת עולם סל"ח אדמיסתתרי איסתרי. כלומר מקמי לוסתרי לו מחלבנו ליחלטו קמ"ל גאולת עולם:

שדה חרמו. שהחרימה ישראל ובאתה ליד כהן והקדיש ולא הספיק לגאלה על שפנע בו ויובל:

שלא יאמר האומ ויעלה לכהנים ביובל. להאי כהן שמקדיש שדה חרמו הוי כאילו הקדיש שדה אחותו ולא גאלה ויעלה לכהנים ביובל:

בשל אחריה. שדה שהקדישה ישראל ולא גאלה שיעלה לכהנים אני זוכה בה:

בשל עצמי לא כל שכן. שאזכה בה שלא תצא מתחת ידי:

מה שדה חרמו אחוזה של ישראל. שהקדישה ישראל ולא גאלה שיעלה מיד הקדש לכהנים ביובל ונאלה אחר מן הכהנים יעלה מידו ותתחלקת לכל אחיו הכהנים כדאמר לעיל בפרק המקדיש שדהו שאחותו שלו ואין זו שלו אלא של כל הכהנים:

אף שדה חרמו יעלה. ותתחלקת לכל אחיו הכהנים]:

מי דמי התם. קא זכי בעצמה. דרחמנא זכי ליה שדה אחותה של ישראל שיעלה לכהנים עם שאר הכהנים:

הכא קא שקיל ליה כולה. כלומר ממי זכה שיתפוס שדה חרמו לעצמו:

אמר רמי בר חמא. אכתי איעצוריך לסל"ח דהאי דאין הוא יגיע הוי האולא וכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו [ומפרש בסיפרי מעין לישראל שהיה מולל תרומה לכהן ע"ג קרקע מעין שכל כהן שיבא שם באותה שעה שהוא מולל שם לו חלק בהן כמו זה הראשון ת"ל איש את קדשיו לו יהיו] כלומר לכולן בשוה יכול אפילו מלל לו נתון קופתו של ראשון שחכה אחר [עמו] ת"ל אשר יתן לכהן לו יהיה ולא לאחר סל"ח כי היכי דזוכה בקדשים שנטול חלקו עם כהן ראשון אם כא על שלא מלל לו שאינו יכול לחזותו [והאי שדה חרמו כי קדשיו דמי ולא יהא אדם יכול לחזותו אלא תהא שלו להכי איעצוריך היקפא]:

מי דמי. האי קדשים לחרמי קדשים. קדשים לאו ברשותו נינהו אלא ברשות ישראל נינהו [בעלמא] קא זכי ליה רחמנא הכא האי שדה חרמו ברשותו הוא [וברשותו] מאן זכי ליה ולאו דינא הוא:

איעצוריך סל"ח האולא וכתיב כי אחוזת עולם היא להם. להדרא ליה ביובל ואינה יעלה מידו האי שדה חרמו אחוזתו היא ולא תצא מתחת ידו להכי איעצוריך היקפא לאחוזתו היא שלו אבל שדה חרמו לא אלא תצא מתחת ידו ותתחלקת לאחיו הכהנים. לשון מורי הגאון. קדשיו לאו ברשותא)עי' ב"ק דף ק"ט למשמע דמיירי בכהן שבא להקריב קרבנותיו במשמר שאינו שלו דמ"מ עבודתה ועורה שלו ע"ש ואולי דר"ל מלבמיך ליה לקרא לגזל הגר דרשינן סמוכין להך קרא נמי מיירי בגזל הגר וכגון (בכה) [בכהן] שגזל את הגר ויכול להקריב האשם במשמר אחר ועבודתה ועורה שלו. דמוקי ליה להאי קרא בגזל הגר ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים [ואשם למזבח]:

הדרן עלך המוכר שדהו וחסלת מסכת ערכין

הֵן וּמִגְרְשֵׁיהֶן כְּשֶׁהֵן מוּקָפוֹת חוֹמָה: וְהָא לְמִיסְתְּרִינְהוּ קַיְימִי כִּדְאָמַר (לְעֵיל עֲרָכִין דַּף לג:) אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן טִירִין וּכְרַכִּים: **סל"ח** אַדְּמִסְתַּתְּרִי כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִסְתְּרוּ אֵם מִכְרוּם קוֹלֶם סְתִירָתָן לִיחָלְטוּ קמ"ל: מָה **ת"ל** כְּשֶׁדֶה הַחֵרֶם מָה כָּאן שָׂדֶה הַחֵרֶם לְגַמֵּל עַל שָׂדֶה הַיּוֹצֶאת לַכֹּהֲנִים כַּיּוֹבֵל: שָׂדֶה חֶרְמוֹ שָׂדֶה שֶׁהֲחֲרִים יִשְׂרָאֵל וְהִנִּיעָה לְחֶלְקוֹ: הוֹאִיל וְיוֹצֶאָה לַכֹּהֲנִים אֵם לֹא יִגְאָלֶנָּה שֶׁהֲרֵי הִיא שָׂדֶה אֲחוּזַּת יִשְׂרָאֵל יוֹצֶאָה לַכֹּהֲנִים כַּיּוֹבֵל הָיָה לִי חֵלֶק בָּהּ: מָה שָׂדֶה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵם גְּאָלָהּ כֹּהֵן מִיד יוֹצֶאָה מִידוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים כְּלָאמַר בְּאִילֶךְ פִּירְקָא בְּפֶרֶק אֵין מַקְדִּישִׁין (לְעֵיל עֲרָכִין דַּף כה:) אַף זוֹ כּוּ': הָכָא קָא שָׁקִיל לֵיהּ כּוּ': וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ לוֹ וְלֹא לְאַחֵר אֶלָּא בְּהַגְּוֹלֵל כב"ק (דף קט:) מִעֵין לְכֹהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה אֵם יֵשׁ עָלָיו לְהָבִיא חַטָּאת אוֹ הִתְגַּלֵּב עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אֵין צָרִיךְ לְתַתֵּס לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ מַקְרִיב וְיוֹטֵל הָעוֹר וְאוֹכֵל הַבָּשָׂר ת"ל וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ: קָדָשָׁיו נָאוֹ בִּרְשׁוּתוֹ וְלֹאו מִכֹּחַ לִיּוֹלֵיהּ קָא שָׁקִיל לְהוּ אֶלָּא מַקְרִיב אֵימוּרֵיהֶם: הָכָא בִּרְשׁוּתוֹ כְּלוֹמַר מִכֹּחַ לִיּוֹלֵיהּ קָא שָׁקִיל לְהוּ וְלֹא מִשֶּׁלָּהֶן גָּבוֹהַּ בִּשְׁכַר עֲבוֹדָה: אֶלָּא אָמַר **ר"נ** לְכָל אִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב הַחֵרֶם דסל"ח כּוּ' וְהַאי נָמִי אֲחוּזָּתוֹ הִיא וְאֵם הִקְדִּישָׁהּ וְלֹא גְּאָלָהּ לֹא תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל אֶלָּא יִהְיֶה לוֹ רְשׁוּת לִגְאָלָהּ לְעוֹלָם: קמ"ל הָיְקֵשׁ שָׂדֶה הַחֵרֶם לְשָׂדֶה אֲחוּזָּתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְתֵצֵא מִתַּחַת יָדוֹ וְתִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים לַאֲחוּזָּתוֹ הִיא לְהֵיוֹת כַּאֲחוּזָּתוֹ לְעוֹלָם:

הֵן וּמִגְרְשֵׁיהֶן, הֵן וּמִגְרְשֵׁיהֶן לְמִיסְתְּרִינְהוּ קָיְימִי. אָמַר רַב אָשֵׁי: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: אַדְּמִסְתַּתְּרִי מִסְתַּתְּרִי, אִי מִיזְדַּבְּנִי לִיחַלְטוּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [א] תָּנוּ רַבָּנַן: "כְּשֶׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֶה חֶרְמוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְיוֹצֵא לַכֹּהֲנִים, וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי — תְּהֵא שֶׁלִּי. "וְדִין הוּא: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה, בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קוֹדֶשׁ לַה' כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם". וְכִי מָה לָמַדְנוּ מִשְּׂדֵה הַחֵרֶם מַעֲתָּה? הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַקִּישׁ שְׂדֵה חֶרְמוֹ לִשְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל: מָה שְׂדֵה אֲחוּזָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לַכֹּהֲנִים, אַף שְׂדֵה חֶרְמוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים. אָמַר מָר: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה. מִי דָּמֵי? הָתָם זוֹכֶה בְּעָלְמָא, הָכָא קָא שָׁקִיל לֵיהּ. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", הָא נָמֵי כִּי קָדָשָׁיו דָּמְיָא. מִי דָּמֵי? קָדָשָׁיו לָאו בִּרְשׁוּתוֹ, הָכָא בִּרְשׁוּתוֹ. אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "כִּי אֲחוּזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם", הָא נָמֵי אֲחוּזָּתוֹ הִיא, קָא מַשְׁמַע לַן "אֲחוּזָּתוֹ" — אֲחוּזָּתוֹ אִין, חֶרְמוֹ לָא.

הֲדַרַן עֲלָךְ הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ, וּסְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת עֲרָכִין.

רַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹם

לְדַפִּים שֶׁלֹּא הָיָה מָקוֹם לוֹ בַּגִּלָּיוֹן

דף טז:

הוא הבדיל בין איש לאשתו. שגרס להס להתקוטט על ידי לשון הרע שאמר ביניהס:

מעשה פטיט. פיטפט והשמיע קולו בלשון הרע:

לפיכך יביא קרבן פטיט. ציפורין שמשמיעין קול בכל שעה]:

יכול. להיינו (הוא) לא תשנא שלא יכנו כו':

[יכול אפילו פניו משתנים. של מתוכח כגון שמוכיחו בפני רביס]:

לא תשא עליו חטא. שלא תביישנו:

[אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח. כלומר שאפילו הטובים מקלקלין מעשיהן ואינן יכולין להוכיח אחרים שאם יאמר לחברו טול קיסם מבין (עיניך) [שיניך] יכול להשיבו טול קורה מבין (שיניך) [עיניך]:

שיודע להוכיח כגון שלא יהו פניו של מתוכח משתנים]:

שמקבל תוכחה. שאם מוכיחין בדור הזה לאדם מיד שונאו:

[דאמר מר ענוה גדולה מכולם. דתניא במס' (כתובות) [ע"ז] (דף כ) רבי (נחום) אומר זריזות מביאה לידי נקיות כו' על ענוה גדולה מכולם דכתיב רוח ה' עלי וגו':

בתר דנפק. חייא בר רב:

א"ל. רב הונא לשמואל הכי הוה עביד לי]:

חס לי דליכסף זרעיה דרב על ידאי. וזו היא ענוה שלא לשמה שמוטב היה שאמרה בפניו כדי שיוכיחנו והיא היתה תוכחה לשמה ממה שלא אמרה בפניו ואמר לאחריו:

[עד היכן תוכחה. על היכן חייב שלא ימנע מלהוכיח את חברו]:

עד הכאה. על שיכנו המתוכח לומר איני חפץ בתוכחתך:

עד קללה. [או] על שיקללנו המתוכח:

[או] עד נזיפה. על שיגער בו המתוכח:

ויחר אף שאול. שאול היה המתוכח ויונתן המוכיח:

ויחר אף שאול היינו נזיפה שנזף בו:

מסר נפשיה טפי. שהיה פטור מלהוכיחו משעה שנזף בו:

עד היכן לא ישנה אדם מאכסניא שלו. כלומר על כמה צריך האכסנאי לסבול מבעה"ב שלו ולא יצא מביתו:

עד הכאה. [על] שיכנו בעל הבית לומר צא מביתי:

עד שיפשיל כליו לאחוריו. שיניח לו כליו על מקלו ויתנם על צוארו להוציאו מביתו:

בהכאה דידיה. אם יכה את האכסנאי עצמו כולי עלמא לא פליגי דודאי יש לו לצאת:

הכאה דדביתהו. של אכסנאי:

אתי לאיטרודי. להתקוטט עם בעל הבית מפני מה הכה את אשתו:

וכ"כ למה. כלומר למה יש לו לסבול כ"כ קודם שיצא:

[דאמר מר אכסנאי] פוגם ונפגם. [אם ישנה אכסניא שלו] יאמרו מכוער הוא בעה"ב שלא היה יכול לסובלו וגם את האכסנאי [יפגמו ויאמרו] מכוער היה שלא סבל את בעה"ב:

עד המקום אשר היה שם אהלו. מכאן שחזר לאכסנאי שהיה בה בתחלה:

וילך למסעיו. לאותן מסעות שהלך תחלה:

[אכסניא] דאקראי. שאין אדם רגיל שם אלא לפי שעה נזדמנה לו אם צריך לקבוע שם למאן דאמר למסעיו [למסעות] תדירות אבל דאקראי לא:

(וישלח המלך. במלכים כתיב. וכתיב בדברי הימים בן אשה וגו' דאבוה דאימיה היה מדן אלמא שהחזיק):

[ואביו היה ממטה נפתלי ואימיה דאבוה מדן דכתיב בדברי הימים בן אשה מבנות דן הוא והחזיק] באומנות אבותיו מאביו ומאמו:

עד היכן (ין) תכלית יסורין. כלומר על כמה צער קטן יחשב יסורין שאם יארע לו בתוך ארבעים יום שיהא לו כפרה ולא קבל בכאן עולמו:

ואינו מתקבל עליו. שאינו למדת גופו או קטן או גדול הרי אלו (יסוריו) [יסורין]:

נהפך לו חלוקו. בשעה שהיה מבקש ללובשו:

[ליטול שלשה ועלו שנים. שצריך עוד לטרוח להושיט ידו פעם שניה ליקח שלישי]:

וכל כך למה. [למה] לי למידק על היכן תכלית יסורין:

דף כב.

קולפי טאבי. מכות טובות קבלתי מאבימי רבי קודם שהבנתי שמועה זו:

[והכי אמר לי בא להכריז רצופין בכל יום ויום אינו צריך להכריז אלא שלשים אבל אם אינו מכריז אלא בשני ובחמישי צריך להכריז בב' ובה' של ס' יום:

ואע"ג דכי חשיב להו. לא הוו אלא י"ח יום הכי כיצד כשתתחיל למנות מיום שני ס' יום הם ח' שבועות ול' ימים וח' שבועות ט"ז ימי הכרזה ואותן ל' ימים מתחילין ביום שני ומסיימין בחמישי היינו תמניסר:

ביון דמשכא מלתא. דהני תמניסר על ס' יום שמעי אינשי]:

אין נזקקין לנכסי יתומין כשהן קטנים אבל כי גדלי ודאי נזקקין למוכרן לפרוע:

אא"כ רבית אוכלת בהן. שזקף אביהן מלוה ברבית ומפסידים היתומים בכל יום:

[או לכתובת אשה משום מזוני. לפרוע כתובת אשת אביהן שכל זמן שלא גבתה כתובה ניזונת מן היתומים ומפסידי מזונות]:

דהא תקנו להן. ליתמי מעשי ידי אשת אביהן להן הואיל וניזונת משלהן ואין להן הפסד במזונות:

ור' יוחנן אמר. משום הכי נזקקין לכתובה משום דזימנין דלא ספקה מלאכת' כנגד מזונותיה ונפסדין היתומין:

[אילימא. כדי לפרוע לב"ח פרסי מי צאית פרסי להמתין על שנכריז שלשים:

ואי דקא אכיל ריביתא. מן היתומין כלומר דמשום הכי נזקקין מי שבקינן ליה לב"ח ישראל למשקל רבית:

מוקים לה בכתובת אשה. ולהכי נזקקין דקא מפסידי מזוני:

אלא לרב אסי. אמאי נזקקין למכור הא אין רבית איכא בהן]:

ולרבי יוחנן מי ניחא. אמאי מכריזין יתנו כתובתה לאלתר ותסתלק ממזונות השתא שבקינן לה למיכל מזוני דודאי קא מפסדי על שיגמרו ימי הכרזה ונקטינן הכרזה דלא ידעינן אי מרווחנא ליתמי [אי לא] ספק הוא אם יוסיפו על השומא [כלום] אי לא:

[אמר לך ר' יוחנן הא לא קשיא מאי דאמרת שבקינן לה למיכל מזוני דקא מפסדא דבתובעת כתובתה בב"ד עסקינן דאין לה מזונות:

אי הכי. דבתובעת כתובתה בב"ד עסקינן איזדקוקי נמי לא איזדקיק לה לא למכור ולא להכריז הואיל וכבר איבדה מזונותיה:

כיון דאיזקקינן לה מעיקרא. כשתובעת כתובתה מזדקקין לה לבסוף ומגבינן לה כתובתה ובעי הכרזה:

מכל מקום לרב אסי קשיא. דאמר אין נזקקין אלא לרבית ואין כאן רבית:

לעולם בב"ח פרסי. דשקיל רבית ודקשיא לך פרסי מי ממתין על הכרזה שקבל עליו לדון להמתין על ההכרזה אבל נוטל רבית:

פרסי מי צאית למישקל בזיבורית. ואי כרב אסי דאמר משום רבית דקא אכיל ישראל ריבית מי שבקינן כו':

בשלמא לר' יוחנן ניחא. דכתובת אשה בזיבורית היא ומשום דקא מפסדא מזונות:

אפילו מיניה דידיה דבעל לא שקלה אלא זיבורית ומאי קמ"ל דיתמי:

הא לא קשיא. ר' יוחנן כר' מאיר סבירא ליה דמיניה דבעל בבינונית:

שקבל עליו בדיני ישראל למישקל מיתמי בזיבורית אבל נוטל רבית לפיכך נזקקין] על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו בין מנכסי יתומים בין מנכסי הקדש וכגון שהקדיש נכסיו ומת והיתה עליו כתובת אשה זו ובע"ח זה [והיתומין צריכין לפדות הנכסים מן ההקדש ע"מ ליתן לאשה כתובתה כו':

בין למר ובין למר כדשנין. לשטר שיש בו רבית דתרוייהו מודו דנזקקין לב"ח משום רבית] כשחייב מודה [קודם מיתתו שעדיין יש עליו כתובת אשה זו או חוב זה] וצוה לתת:

כולהו נמי. אותה ששנינו למעלה בב"ח פרסי לעולם בב"ח ישראל ואמאי נזקקין:

כשחייב מודה. וצוה לתת:

לגרושה. שגירשה בעלה ומת:

[מנכסי יתמי. אע"ג דגרושה לית לה מזוני:

ההיא דר' יוחנן או לכתובת אשה אנן] משום חינא מתנינן לה כדי שידעו הנשים שיש להן כתובה מן היתומים אפילו כשיתגרשו נזקקין להן להגבותן כתובתן אע"ג דאין להן מזונות ויתרצו לבעליהן ולא יצערו אותן ומתוך כך ימצאו חן בעיני בעליהן הלכך מגבינן לגרושה משום חינא דכל הנשים:

ליזלו בתר שבקייהו. כלומר שהיה מקללן שלא יאריכו ימים אלא ילכו אחר אביהן שהניחן למיתה הואיל ואוכלין שאינו שלהן:

[מיזדקיקנא. כדי למונען מאיסורא:

מעיקרא מ"ט לא. הוה מזדקיק משום דרב פפא אמר פריעת כו':

אימור צררי איתפסיה הלוה למלוה קודם מיתתו שיתפרע חובו מהן]:

איכא בינייהו בשחייב מודה. בשעת מיתתו שעדיין חייב לו מאן דאמר משום מצוה לא פרעי דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו ומאן דאמר משום צררי כיון דמודה ליכא למימר צררי אתפשיה:

[אי נמי. שתפסו לדין] ושמתוה ב"ד ללוה [שיפרעם למלוה] ומית בשמתיה דהכא ודאי ליכא למימר צררי אתפשיה וחייבים היתומים לפרוע ולמאן דאמר משום מצוה לא פרעי:

שלחו מתם דשמתיה ומית בשמתיה. מזדקקינן דהתם ודאי ליכא למיחש דצררי איתפשיה אבל בעלמא אפילו כשחייב מודה לא מזדקקינן דאיכא למימר מודה דחייב ליה אבל איכא למיחש דצררי [משכון] אתפשיה:

[והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר חייבינן לצררי:

דף כט.

הרי הן כהקדש לכל דבריהן. שאסורין בהנאה ומועלין בהן:

לך יהיה אפי' לקדש בהן את האשה ואין בהן מעילה:

[בשלמא רבנן. דאמרי לכהן כדקא מפרשי טעמא דידהו קרא דידהו וקרא דר' יהודה בן בתירא לדרשא]:

אלא לרבי יהודה כשדה החרם למאי אתא. ולחרמי כהנים כדמפרש ליכא לאוקמי דמכל חרם לך יהיה נפקא:

כשלה החרם לכהן תהיה לאחוזתו מה ת"ל ליתא קלש לה' ולכהן תהיה מה ת"ל שלה חרם (ולאחוזתו):

[שדה חרמו. שלה שהחריס ישראל ויצא לכהן והקדישו כהן שלא יאמר הואיל ויצא לכהנים ביובל להאי כהן מקדיש שלה חרמו הוי כאילו הקדיש שלה לאחוזה ולין הוא מה שלה לאחוזה של ישראל שיצאה ביובל נגאלה אחל מן הכהנים יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל הכהנים כלאמר לעיל בפירקין לאחוזתו שלו ואין זה שלו אף מקדיש שלה חרמו נמי מתחלקת לאחיו הכהנים:

ואידך. רבנן נפקא להו הא מה"א להחרם]:

סבר לה כר' ישמעאל. כלומר נפקא ליה לחל על קלשי קלשים ועל קלשים קלים מהיכא לנפקא ליה לר' ישמעאל כלתנן ר' ישמעאל אומר כתוב אחד אומר תקדיש לכתיב כל הבכור אשר יולד תקדיש וגו' וכתוב אחד אומר אל תקדיש לכתיב אך בכור אשר יבוכר לה' (לכהן) [בבהמה] לא יקדיש איש אותו הא כיצד מקדישו אתה הקדש עילוי כלאמרן אם נדר נותן את דמיהן ואם נדבה נותן (טובתן) [טובת הנאה] לבדק הבית להיינו הקדש עילוי לדמיו ואי אתה מקדישו הקדש מזבח לפש זבח אחר וגלי רחמנא בקדשים קלים [כגון בכור לחל על קדשים קלים] וה"ה לקדשי קדשים שחל עליהם חרם להקדש עילוי כלאמרן:

[הלכה כר' יהודה. לאמר סתם חרמים לבדק הבית:

ברייתא איפכא תניא. הואיל ההוא דר' יהודה מוקים לה כרבנן]:

מתניתין נמי איפכא תנא הואיל ותני ברייתא איפכא:

רב נמריה נמיר לאתנייה רבה לברייתא איפכא:

[אי הכי. כיון לאפיך דר' יהודה כרבנן הלכה כרבנן איבעי ליה למימר:

הכי קאמר. לדידי האי לאמריתהו משמיה דר' יהודה נמירנא לה משמא דרבנן לדידכו מאי לאפכיתו תניתו בר' יהודה לבדק הבית הלכה כר' יהודה]:

ושדינהו בנהרא ולישתרי לך. משום לקסבר סתם חרמים לבדק הבית וכיון לדידכא בהמ"ק לית ליה תקנה אלא בפליון ולמיסדי בנהרא:

[**הני מילי בזמן בהמ"ק קיים.** לא הוה שרי למיפרקי לכתחלה אלא בשוויו משום פסידא להקדש]:

משום פרסומי מלתא דבר פלייה הוא הוא לאערכיה ל' זוזי לחשיבי אבל מ"מ בפרוטה סגיא כלשמואל:

[ויהיבנא כולהו לכהנים אלמא קסבר סתם חרמים לכהנים וכיון לדידכא כהנים חרמי כהנים אין להן פליון]:

ר"ש [אומר] מהכא לאין שלה חרמים נוהג אלא בזמן היובל אבל מטלטלי אפילו בזמן הזה:

אין גר תושב נוהג. שמעוין להחייתו ומוזהרין על הונאתו. גר תושב זה הכופר בעבודת כוכבים וכתיב נמי נכי גר תושב בטוב לו לא תוננו להאי בטוב לו בלא תסגיר עבד אל אדוניו [כתי'] ומפרש בסיפרי זה גר תושב:

[שמעינן מהכא לאין שלה חרמים נוהג אלא בזמן היובל ואמאי אערכיה רב יהודה פלייה. לא קשיא מקרקעי אין נוהגין אלא בזמן היובל אבל מטלטלי אפי' בזמן הזה]:

והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה דהאמר לאחריימנהו לכולהו נכסי בין מקרקעי בין מטלטלי:

מקרקעי דחוצה לארץ כמטלטלי דא"י דמו. והא אמרינן דבמטלטלי נוהג אפי' בזמן הזה:

[**מחרים אדם את קדשיו כו'.** כלמפרסינן לעיל]:

רבי ישמעאל אומר כתוב אחד כו' דר' ישמעאל יליף להו מהני קראי לחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים כלמפרסינן לעיל:

ורבנן. לא יליפי לה מהני קראי [הני קראי] למאי מיבעי להו:

[**אל תקדיש.** לכתיב לא יקדיש איש אותו מיבעי ליה למיקס עליה בלאו אם מקדישו לזבח אחר]:

(תקדיש דכתיב) תקדיש מיבעי ליה. שמעיה להקדישו לפש בכור:

ר' ישמעאל אמר לך להכי לא מיבעי דבכור ממילא קדש דקדושתו מרחם אלא לא אתא קרא אלא לכלאמרן:

ר' ישמעאל ההוא קרא לכל חרם [קדש] לרבנן יליפי מיניה שחל על קדשי קדשים [חרמים לבדק הבית שנאמר כל חרם קדש] ועל קדשים קלים מאי עביד ליה:

ר' ישמעאל סבר לה כר' יהודה בן בתירא דדריש להאוא קרא כל חרם קדש קדשים לסתם חרמים לבדק הבית [שנאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה']:

הדרן עלך המקדיש

דף ל:

הריני כבן עזאי בשוקי טבריא. שכשם שהוא היה חכם גדול להיה עומד בשוק ואומר כל מי שרוצה לשואלני דבר הרני משיבו אף אני כן מי שירצה יבא וישאלני:

[מכדי הני קראי דעבד עברי איבא למידרשינהו בין לקולא בין לחומרא]. לחומרא לאיכא למימר כי השביח מנין שאין מחשב (אלא) במאתים ת"ל לפי שניו ואם הכסיף מנין שאין מחשב אלא במאתים ת"ל מכסף מקנתו והיינו לחומרא:

מדאקיל רחמנא גביה. שאין נוהג בו מנהג בזיון אקיל נמי בפליונו:

אבקה של שביעית. אבקה כמו ריח איסור שביעית כלומר שעיקר איסור שביעית הוא זהו שמאכל פירות שביעית על שמיטה וסוחרין בפירות שביעית אינו עיקר איסור שביעית אלא לקא דרשינן לקרא לאכלה ולא לסחורה ואעפ"כ נורס אותו ענן שמוכר מטלטליו לכתיב וכי תמכרו ממכר וי"ו מוסיף על ענין ראשון שמכירה זו באה על ענן מכירת פירות שביעית. (לא באת) [לא הרגיש]. שלא נתחרט בו אלא חזר ומכר עוד:

לא באת לידו. כלומר שמאחר ששנה בעבירה לומה לו כהיתר ואינו משיס על לבו לחזור עוד בתשובה [זהו לא באתה לידו. ואע"נ לבתו בהאי ענינא לא כתיב ניחא ליה לאינש כלומר מוטב היה לו שימכור בתו קולס שלוה ברבית לאילו בתו אם השינה ידו שתפלה עצמה או שפולה אחר מקרוביה מגרעת פליונה ויוצאה כמו עבד עברי שמנכה שני עבדותה ומנכה מלמיה. והלוה ברבית מוסיף ונותן על הקרן הרבית]:

לא לך אלא לגר כלומר [פעמים] שלא יזכה שימכור לך אלא לגר שזה זילות מרובה שעובד לגר:

לגר תושב. שאינו גר לכל דבר אלא שכופר בעבודת כוכבים:

זהו הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. שיהא מכבד ומרבן לפניה והיינו לעקר שענקר לעורך עבודת כוכבים. והואיל ומפני ענן שסוחר בפירות שביעית נורס שנמכר נחמיר עליו עוד וכשינאל תהא ידו על התחתונה:

אמר ליה הא אהדריה קרא שחם הכתוב עליו לאחר מכאן דקאמר קרא גאולה תהיה וביובל יצא אחר שנמכר והואיל ואהדריה קרא (וחסא)נראה לע"ל וחס עליה הלכך כי ננאל נמי חס עליה וידו על העליונה. (נמי) עליה וגאל ידו על העליונה:

וכי יש שנים מרובות או שנים מעוטות. בשמיטה אחת יותר מבאחרת אלא כך פירושו אם נתרבה כספו בשני עבודתו כגון שבכח כשהוא נגאל מחשב אחר כסף מקנתו כלכתיב ואם עוד רבות בשניס לפיהן ישיב את גאולתו מכסף מקנתו:

ואם נתמעט כספו. כגון שהכסיף יהיב בתר (השתא) [השניס] כפי שניו כמו ששוה עכשיו היינו ואם מעטו נשאר בשניס וגו' ומהכא יליפינן בפירוש לנגאל וידו על העליונה:

ואימא [להכי אתו הני קראי] להיכא לעבד תרתי [שני לשמיטה ופייסי תו לרבע שני ופולהו (נגאל) יהיב ליה למי לארבעי שני לבעליו] מכסף מקנתו שנתן בשבילו והיינו אם עוד רבות בשניס שעבד פחות מחני שבוע שיתן לו למי ל' שניס (שנשארו) לפי חשבון שקנאו ואם מעטו נשאר בשניס היינו היכא לעבד לארבע [ופייסי תרתי ועכשיו הוא נגאל ליתן ליה למי לתרתי שני והיינו כפי שניו כלומר כפי מעוטו שניס שנשתיירו ולהכי הוא לאתו ולא להקל עליו כלקא דרשת:

[**א"כ.** הוא דלהכי אתו לכתוב אם עוד רבות שניס:

מאי בשנים. ס"מ לאם נתרבה כספו בשניס שהשביח יהיב מכסף מקנתו להקל כלאמרן]:

כסיני להכי פירושיהן:

[**לא ימכור ברחוק כו'.** כלפרסינן לעיל:

והשיגה ידו יד של עצמו. כלומר אם השיג משלו ולא שילוה:

ומצא. מאחר שמכר פרט למעוי שלא ימכור מה שהיה לו קולס לכן כגון שלא ימכור ברחוק כו':

כדי גאולתו. כלומר אם השיג כלי לגאול הכל בבת אחת נואל ואינו רשאי לגאול לחצאין:

למימרא. דומעא לכתיב והשיגה ידו ומעא להשתא משמע כלומר שמעא מאחר שמכר:

ומצא. את רעהו ומת והוא יונס שנמצא כבר הוא פרט לאם המציא את עצמו שפטור:

מה והשיגה ידו. משמע לאחר שמכר לאם השיגה בשעת מכירה לא הוה מוכר:

אף ומצא. משמע נמי השתא אחר שמכר ובהקדש מותר בכולן למכור כר' ול"ג בקדש וכן כולן זה חומר בהליוטו מבהקדש (בהקדש) שרשאי לעשות כל אלו להוציאו מיד הקדש]:

הורע כוחו. שאינו לוה וגואל כלאמרן:

(**אף כך**) [אבל] במקדיש שלה אחוזה הואיל והורע כחו בענין אחר יפה כחו בענין אחר הלכך בהקדש מותר בכולן:

חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת – מַהַרְשָׁ"א

דף ח:

צדקתך כהררי אל אלו נגעי אדם כו'. ע"פ מ"ש פ"ק דקידושין שדרש אבימי מזמור לאסף כו' ופרש"י קינה מבעי ליה אלא שאמר שירה על שכילה הקב"ה חמתו על העצים והאבנים ומתוך כך הותיר פליטה כו' וכה"א כלה ה' חמתו ויצת אש בציון עכ"ל כמו כן קאמר הכא צדקה עושה הקב"ה שלא כילה חמתו על האדם בנגעיו אלא על הבתים משפטו תהום רבה שיהיו נגעים בהם ג' שבועות וק"ל:

ר"א אומר כובש. פרש"י הקב"ה כובש ומסתיר עונות תחת מחילות כסא הכבוד כו' עכ"ל לפי זה לא הוה כובש ונושא מענין א' אבל בפ"ק דר"ה פרש"י כובש כך מאזנים של זכות ומכריעים את העונות יכבוש עונותינו יכרעו כו' ע"כ ויהיה כובש ונושא שפיר מענין א' וצ"ל לפי זה הא דקאמר רבה כר"א דה"ק צדקתך שאתה עושה עמנו צדקה מפני שמשפטיך דהיינו עונות מוכרעין ע"י שאתה כובש כף הזכיות למטה בתהום רבה ורש"י פירש בע"א הכא לפי פירוש שיטתו כאן וק"ל:

דף י:

א"ל אפשר מלך כו' וספרי חיים וספרי מתים פתוחים כו'. כדקאמר פ"ק דר"ה ג' ספרים נפתחין בר"ה כו' צדיקים לחיים ורשעים למיתה ובינונים בכלל אם לחיים נכתבים ביוה"כ אם למיתה ובכלל ספרי חיים וספרי מתים הוא דקאמר הכא וק"ל:

וישראל אומרים שירה. היינו שירת הלל אבל שירת אז ישיר אומרים בראש השנה וביה"כ דאינו אלא סיפור דבריס שירה שאמרו משה וישראל וכה"ג כתבו התוס' די"ל בר"ה ויה"כ והחיות ישוררו כו' דאינו אלא סיפור דבריס מה שהחיות אומרים וק"ל:

אין אומרים שירה על נס שבח"ל כו'. יש לתת טעם זה לפי שכשנכנסו לא"י נתקדשה והקב"ה נקרא אלהי ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד כמ"ש הרמב"ן פרשת נצבים ע"ש והנס שם על ידו ולא ע"פ שליח וראוי לומר עליו הלל משא"כ נס שבח"ל שנעשה ע"פ שליח או ע"י מלאך ורב נחמן דסבר לקמן כיון שגלו חזרו להיתרן הראשון היינו משום דודאי כשישראל על אדמתן אין השכינה שורה אלא בא"י במקום קדושה ואין לומר שירה אלא על נס שבא"י אבל כשגלו הרי גם שכינה עמהם בח"ל כדאמרינן עמו אנכי בצרה ויש לומר הלל גם על נס שבח"ל ובפורים קרייתא זו הלילה וק"ל:

צלצל היה כו' והביאו אומנים מאלכסנדריא כו' ומכתשת היתה כו'. לא קאמר הכא אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כדלקמן גבי מי שילוח דהתם בא לשנות המי שילוח מכמות שהיה מי השילוח וכתיב הכל בכתב מיד ה' וגו' אבל הכא מימי משה היה ולא באו לתקן אלא הפגם וכמו שהיה מתחלה בלא פגם אלא שהאומנים של אלכסנדריא לא ידעו לתקן וכה"ג אמרינן בפרק א"ל הממונה גבי מעשה לחם הפנים וקטורת דאומנין של אלכסנדריא לא היו יודעים וק"ל:

ועליהם אמר נחושת ממורט נחושת ממורק כו'. צ"ע בהנהו תרי קראי דמלכים וד"ה כתיב ואת הסירות ואת היעים וגו' והנהו ב' כלים מפורש בהו אשר עשה חירם הכא קאמר דמימי משה היו ועוד דבהנהו קראי כתיב ואת הסירות ואת היעים כו' והנהו ב' כלים לצל ומכתשת לא הוזכרו כלל ודו"ק:

ועליהם הוא אומר וכלי נחשת טובה מוצהב שנים כו'. פ"ה בעזרא בכלים ששבו מן הגולה ולפי פשוטיה שנים היינו ב' כלים אבל א"כ ה"ל למכתב וכלי נחושת שנים או ושני כלים מוצהב גו' אבל כתב שנים בסוף למדרש שנים חמודות כזהב אי כמר שהיה טוב כפול כזהב שהיה כ"א וא' שקול כפול כזהב מתוך חמודתו וחשיבתו ואי כמר שהיו שניהם שקולים כזהב שהיה נחושת טוב כ"כ שהזהב לא היה שקול ושוה אלא כשנים מהם ורבי נתן דריש מיניה שנים שהיה כ"א כפול דהיינו ב' צלצלים וב' מכתשות ודו"ק:

שילוח היה מקלח כו' צוה המלך והרחיבוהו כדי כו'. יראה ע"פ מ"ש פ"ק דכריתות שאין מושחין את המלכים אלא על המעיין כדי שתמשך מלכותן שנאמר והורדתם אותו אל גיחון גו' והוא מעיין השילוח כת"י וזה המלך חשב אם יתרבה מימיו ומשיכתו יותר תימשך מלכותו והראו לו דאינו כן אלא נתמעטו המים והמשיכה דהיינו ביותר שהמלך מתגאה במלכותו נתמעט והוא ענין המקרא יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט גו' דהיינו שמאסו במיעוטו והרחיבו שימשך מים הרבה ע"ש מלכותו ואמר לקיים מה שנאמר אל יתהלל בג' הצלחות שזכר כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו' ע"ש הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל וגו' ודו"ק:

דף יא.

עשרה נקבים היו בה כ"א ואחד מוציא י' מיני כו'. היה נראה לפרש דהיינו דכתיב עלי עשור וגו' שנקרא כן ע"ש עשרה נקבים ועשרה מיני זמר שם אבל לקמן קאמרינן דכינור דלעה"ב יהיו בו י' נימין דכתיב עלי עשור וגו' וק"ל:

תחת אשר לא עבדת וגו' הוי אומר זו שירה כו'. והקפיד הכתוב על עבודת השירה בעונש ועבדת את אויביך וגו' כי היא מבטלת הרוח רעה כמו שמצינו בשאול ומביאה רוח הנבואה כמו שמצינו באלישע והיה כנגן המנגן וגו' וק"ל:

ואימא ד"ת כו' טוב לא אקרי כו'. המ"ל הא אקרי תורה טוב כמ"ש ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב וגו' ולמאי דמשני גבי ביכורים טוב לבב לא אקרי ניחא וק"ל:

ישאו קולם וגו' צהלי מים כו'. עי' פירש"י ועוד נראה לפרש ישאו קולם ירונו בגאון ה' היינו שיר שעל היין של הנסכים המשמח ה' ועוד יצהלו מים דהיינו בניסוך המים בחג כדתנן ר"פ החליל החליל חמשה וששה זהו החליל של בית השואבה ופרש"י כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים כדמפרש ושאבתם מים בששון ודקאמר לעיל אין שירה אלא היין היינו שירה שעל הקרבן של כל השנה לא היה אלא על ניסוך היין של אותו הקרבן אבל בחג היה שירה בלא יין דהיינו על המים ועי"ל דאין שירה שדוחה שבת אלא על היין אבל שעל המים אין השירה דוחה שבת כדאמרינן פרק החליל ודו"ק:

דף יא:

מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה כו'. פרש"י זכות ליום זכאי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל עכ"ל והוא דחוק דה"ל להזכירו כמו שזכר ליום (חובה) וע"ק דהל"ל יום זכות ליום זכאי ונראה לפרש אשנה שניה קאי שיצאו ממצרים דמתחלתו יום שהוקם המשכן ביום א' היה ומגלגלין עליו כמה זכיות די' עטרות נטל אותו יום וכן באותה שנה באו המרגלים ביום א' והוא יום חובה גרם לכמה חובות בכייה לדורות דכשחרב הבית בראשונה אותו היום ט' באב היה וכן בשניה ומ"ש היה כיום שבאו המרגלים ומשמרתו של יהויריב גם הוא רמז לחובה כי ה' נצב לריב עם עמו:

[שם] ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וגו'. אונם מלשון בן אוני לא אכלתי באוני דהיינו שהשיב הקב"ה אז עליהם את אונם ותלונתם לקיים בהם מה שאמרו ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ לנפול בחרב נשינו וטפינו יהיו לבז וגו' ומסיים יצמיתם יצמיתם מלשון הכפול על חורבן בית ראשון וחורבן בית שני כדמסיק שהיה יום חובה דאין זה הפסוק שיר של אותו יום אבל איליא נפל בפומייהו וק"ל:

דף יג.

שבע שכבשו מנלן דקאמר כלב כו'. מבואר פ"ב דזבחים:

דף יג:

כינור של מקדש שבעה נימין היה שנאמר שובע שמחות וגו'. מדכתיב שבע חסר וי"ו דריש מלשון שבע דהיינו ז' נימין שכל א' עושה שיר ושמחה מיוחדת והיינו בעה"ז לפי יצירת ז' ימי בראשית כל הקדושות הולכין בשבע. השבת השביעית והיובל והספירה. ושל ימות המשיח שמונה נימין נוסף שיר א' ע"פ מ"ש אין בין עה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות והיינו משום שמחה א' שאין בו שעבוד מלכיות נוסף נימא אחת לימות המשיח. ושל עה"ב עשר נימין שנא' עלי עשור ועלי נבל וגו' הכוונה בו שעה"ב נברא בי' כי אז יתעלה למעלה מכל י' קדושות שבעולם עשר קדושות למטה א"י קדושה מכל הארצות כו' כדאיתא במשנה פ"ק דכלים ועשר קדושות למעלה במלאכים כדאמרינן במדרשות ובקרא בתרא דמייתי כתיב ביה שיר חדש דהיינו שיר לעה"ב אבל קרא קמא דמייתי לא מוכח מידי ואפשר דסמך ארישא דההוא מזמור דכתיב מזמור שיר ליום השבת דהיינו עה"ב יום שכולו שבת ועי"ל דכתיב בתריה כי שמחתני ה' בפעליך במעשה ידיך ארנן שאמר אימתי יהיה עלי עשור וגו' כי שמחתני ה' בפעליך בזמן שהקב"ה יבנה המקדש לעה"ב כמ"ש באש עתיד לבנותה ואז גם אני במעשה ידיך ארנן דהיינו גם בגרוני ובפי שהם עיקר שיר יהיו לעתיד ובכן בב"י וק"ל:

דף טו.

אין הקב"ה נפרע מן האדם כו' מבואר סוטה פ"ק:

אמר קרא וינסו אותי זה י' פעמים על זה נתחתם כו'. מלת זה יתורא היא דריש וק"ל:

כביכול בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם כו'. מפורש פ"ק דסוטה:

שם על דיבת הארץ שהוציאו גם שאמרו גם זבת חלב ודבש היא וזה פריה הוציאו דבת הארץ במה שאמרו ארץ אוכלת יושביה וכפי מה שפירשנו במסכת סוטה במה שאמרו וזה פריה הוציאו דבה ממש על הארץ שאין מגדלת דבריס שיש בהן חיי נפש ע"ש:

א' בעליה וא' בירידה כו'. התימה מדברי הרמב"ם בפ"ד דאבות שתפס לו דרך אחרת בחשבון י' נסיונות דלא חשיב הך דעלייה ולא חשיב נמי רק חדא בשליו דכתיב והאספסוף אשר בקרבו ולא חשיב בשבתנו על סיר הבשר ועייל שלישי במן דהיינו בקשתו ואפשר דהיינו דשליו דכתיב מי יתן מותנו בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם וגו' מיהו הא דחשיב הך דתבערה ומפיק הך דעלייה מן היס הוא קשה דלא חשיב לי' תלמודא אלא דהיינו הך דהאספסוף וגו' ודו"ק:

בעלייה כו' דכתיב וימרו על ים בים סוף וגו'. ולא ניחא ליה למימר דהיינו דירידה שאמרו המבלי אין קברים וגו' וכ"פ הרד"ק דא"כ לא לכתוב רק וימרו על יס סוף ומדכתיב על יס בים סוף משמע שאחר שהיו בים סוף המרו בהקב"ה דהיינו בעלייה שאמרו כשם שאנו עולין כו' ועיין בזה בתוספות באורך וכה"ג כתב הרמב"ם שם פ"ד דאבות וז"ל שהיה נבקע לדרכים רבים כמספר השבטים כעין קשת עגולה עכ"ל:

כלום יש עבד כו' אני נותן לך א' ומחצה כו'. כולה מפורש בפרק ע"פ ע"ש:

שנים במים במרה וברפידים כו'. דאלו נעשו קודם מעשה המרגלים דכתיב ביה וינסו אותי זה עשר וגו' אבל לא חשיב הך דמים דפרשת חקת ולא היה מים לעדה וגו' דזה נעשה בשנת ארבעים אחר מיתת מרים ומעשה מרגלים היה בשנת שניה לצאתם מארץ מצרים ולכך לא חשיב הא דפרשת חקת ותקצר נפש העם בדרך ומעשה קרח ומעשה פעור שכל זה נעשה אחר מעשה מרגלים ודו"ק:

דף טו:

ב' בשליו עיין פרש"י ותוספות ועיין מה שכתבנו בזה פ"ק דחולין גבי לא הותר בשר תאוה במדבר:

מ"ד מה יתן לך ומה וגו' אמר הקב"ה ללשון כו'. כוונת המזמור לפי דרש שיר המעלות אל ה' בצרתה לי וגו' הל"ל בצרה אבל כתב בצרתה רמז על השכינה שעמנו בגלות כמ"ש עמו אנכי בצרה ואמר ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה שהם מרחיקין השכינה ממני שעמי בצרה כדלקמן גבי לה"ר אתו לא אוכל אין אני והוא יכולין לדור בעולם ובשפת שקר כתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ואמר לבעלי לה"ר ושפתי שקר מה יתן לך ומה יוסיף לך וגו' לשון כפול זה דריש מה יתן לך על ב' המחיצות שהם שיניים ושפתים ומה יוסיף לך על שלא להיות זקוף חיצי גבור שנונים להרוס מחיצות השיניים עם גחלי רתמים להרוס מחיצות השפתיים ולפי שהלשון הרע הוא במקום שרבים מצוים אמר ואם ארחיק נדוד שאלין ואדור בכפרים שאין רבים מצוים לשמור עצמן מבעלי לה"ר אויה לי כי גרתי שם מפני סכנת משך שהם אומה הרשעה כמ"ש בן גוריון גם כי אויה לי כי שכנתי שם מפני סכנת אהלי קדר אבל בחרתי לי יותר טוב רבת שכנה לה נפשי במקום רבת עם שם אני חפץ שיהיה שכנה שם נפשי גם שיהיה במקום רבים שונאי שלום ובעלי לה"ר. ומסיים אני שלום וגו' כי זאת התועלת לי במקום רבים כשאני שלום וכי אדבר בד"ת שנקראת שלום אז המה למלחמה במלחמתה של תורה משא"כ בכפר שאין רבים מצויין חרב מלחמה אל הבדים וגו' וק"ל:

כל המספר לה"ר כו' אשר אמרו ללשוננו נגביר כו'. נסמך זה המאמר לדלעיל ללשוננו נגביר להרוס שני חומות הללו כי הנה שפתינו שהיא אחת מב' החומות היא אתנו ומסכים בדבור הלשון הרע ובקל פותח שפתיו לומר כי אדון לנו למחות בדבר וק"ל:

כל המספר לשון הרע כו' מתרגמינן לחלוטים כו'. לקמן אמרינן דעל ז' דברים נגעים באים כו' ומייתי לה מקראי ואפשר להוציא מספר לה"ר מן הכלל דז' דברים מביאים נגעים ויש בהן שאפשר שיכופר גם במצורע מוסגר משא"כ בלה"ר דלא יכופר רק במצורע מוחלט ובעי בטהרתו תגלחת וצפרים ודו"ק:

זאת תהיה תורת המוציא שם רע כו'. מדכתיב המצורע ולא כתיב הצרוע דרש הכי וק"ל:

מ"ד אם ישוך וגו' וכי מה יתרון לבעל הלשון. עיין פירש"י פ"ק דתענית:

מגדיל עונותיו כו' שנאמר שתו בשמים פיהם וגו'. דהיינו במי ששוכן בשמים כמ"ש לעיל שאומרים מי אדון לנו וכה"ג יש לפרש סיפא דקרא ולשונם תהלך בארץ באותם ששוכנים בארץ כבר דהיינו שמוציאין דבה ולה"ר אשוכני עפר וק"ל:

כל המספר לה"ר ראוי לסוקלו באבן כו'. כי ענין סיפור לה"ר היא כזריקת אבן להזיק ברחוק כדלקמן אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך אף לשון כו' ת"ל חץ שחוט וגו' וק"ל:

אין אני והוא יכולין כו' אלא אתו לא אוכל כו'. מפורש פ"ק דסוטה ע"ש:

אמר הקב"ה לשר של גיהנם כו' אין חץ אלא לשון כו'. אין לפרש לחצי דקרא היינו לשון דכיון דגבור הוא הקב"ה שנונים אהיכא קאי ועוד חצי גבור דבק הוא ונראה לפרש לפי הדרש לחצי גבור היינו חציו של הקב"ה שמשלח נגעים בבעלי לה"ר כדלעיל הם שנונים מלשון שניה דהיינו מצורע מוחלט בשבוע שניה אלא דקאמר אמאי נקט לה בלשון חץ וקאמר משום דאין חץ אלא לשון כו' ובמדה זו בא הקב"ה עליו מלמעלה בחציו שהם הנגעים וק"ל:

מה תקנתו כו' אם ת"ח הוא יעסוק בתורה כו'. כדאמרינן מות וחיים ביד לשון דבעי חיי בלישניה דבעי מיתה בלישניה ואמר אם ע"ה ישפיל דעתו כו' דודאי אלו ב' עבירות גבה רוח ולה"ר שותפין הם שכללן הכתוב מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים וגו' כי הגאוה שבו מביאו שמדבר לה"ר על חבירו ועוד יבא בזה בס"ל לקמן ומ"ל סיפר אין לו תקנה כו' שנאמר יכרת ה' כל שפתי וגו' ואין סברא שתהיה עסק התורה ושפלות הדעת שיכפר על הכרת אבל התורה מגנא ומצלא מן החטא כדאמרינן בסוטה והיינו שמשמרתו שלא יבא לידי לה"ר שהוא בכרת והרמז בה בתר האי ענינא ליכרת ה' וגו' אשר אמרו ללשוננו וגו' משוד עניים וגו' כתיב אמרות ה' אמרות טהורות וגו' אתה ה' תשמרם וגו' דה"ק דע"י אמרות ה' וגו' אתה ה' תשמרם אותם העוסקים בתורה מן הדור הזה של בעלי לה"ר שלא יבואו לידי כך וק"ל:

כל המספר לה"ר מגדיל עונות כנגד כו'. ונראה שלא אמר שהיא גדולה כנגד ג' עבירות כו' דהא לא חייב הכתוב מיתה בעון לה"ר כמו בג' עבירות הללו אבל אמר שלה"ר מגדיל כנגד כו' דהיינו שהיא מביאה לכמה עבירות גדולות וק"ל:

לשון תליתאי כו'. עיין פירש"י ותוספות והוא דחוק ונראה לפרש שהוא למל מענייננו דקאמר לה"ר מגדיל נגד ג' עבירות כו' והיינו לישנא תליתאי שהוא שקול כנגד ג' עבירות וק"ל:

וכי יש יד ללשון אלא מה יד ממיתה כו'. השתא לא ידע לפרש מות וחיים על עצמו כדמסיק דבעי חיי בלישניה כו' וביד לשון כמו בכח הלשון אלא יד ממש קאמר להמית אחרים וע"כ קאמר וכי יש יד כו' אף לשון ממיתה דהיינו שממית אחרים בלשונו כדלעיל ומיהו ק"ק למאי דס"ד השתא למות וחיים ביד לשון לגבי אחרים קאמר היאך מפרש לה לגבי חיים וי"ל דה"נ ה"פ לענין חיים מה יד מחייה אחרים כמו האומנים והרופאים אף לשון מחייה אחרים שלומדן תורה ומוכיחן לטוב להן וק"ל:

וכי מאחר דכתיב שתו בשמים וגו' חץ שחוט לשונם וגו' ל"ל. לא אקרא קאי הא לפריך דזה דוד אמרו וזה ירמיהו אמרו על דורו אלא דה"ק חץ שחוט לשונם וגו' הדרשא מיניה למה לן וכן תפרש גבי וכי מאחר לחץ שחוט וגו' מות וחיים וגו' ל"ל כו' וק"ל:

נורא בי פלניא כו'. פירש"י דמשמע עשיר הוא וכל שעה מצוי כו' ע"ש והיינו לישנא בישא דעשיר הוא ואינו מהנה לאחרים וכן הוא בפי' בע"י ולא משמע כן אלא היינו לישנא בישא דנורא בי פלניא לבשל בכל שעה דרעבתן הוא ולכך אם שואלין לאדם היכן אמצא נורא אומר נורא בי פלניא לא הוה רק גילוי מלתא אלא היכא דמפיק ליה כו' דהודעה בזה הלשון אינו אלא לישנא בישא דרעבתן הוא וק"ל:

כל מלתא דמתאמריה באפי מרה כו' א"ל אנא כר"י ס"ל כו'. לכאורה מאי ראיה מרבי יוסי דאימא ה"ק לא אמרתי דבר דהיינו לישנא בישא שהייתי צריך לחזר לאחורי בפני הבעלים וכן נראה מפירש"י פרק כל כתבי וי"ל דה"נ ה"ק כל מלתא גם שהוא נראה מיניה קצת לישנא בישא אילו האומרה לא היה חש לאומרה גם בפניו אין זה לישנא בישא לאומרה שלא בפניו והמשל כגון נורא בי פלניא אם גם בפניו היה אומרה שלא בפניו נמי לית לן בה משום לישנא בישא ודו"ק:

דף טז.

כל מלתא דמתאמרא באפי ג' כו' מ"ט חברך כו'. תרי נמי מפקי לקלא לענין עלות היינו במלתא דלאו טמירתא אבל כי האי מלתא טמירתא היא אבל בפני ג' ודאי מיפרסמא מלתא גם אם האחד לא יגלה השנים יעידו עליו ולא יוכל לכפור וק"ל:

מברך רעהו בקול גדול כו'. דהיינו ברבים שמא ישמעו בני אדם שאינם מהוגנים ויתאכסנו גם הם אצלו ואנסין ליה ויגנבו ממנו בביתו ורש"י פי' בע"א וק"ל:

אספר אדם בטובתו של חבירו כו'. עי' בפ' גט פשוט:

על ז' דברים נגעים באים כו'. יש לעיין על ז' דברים אלו דהא ודאי אין גוזל עונש שוה והוא נתן עונשם שוה בנגעים והקדים לה"ר לכולם ונראה כמ"ש פ' במה בהמה ואין יסורין בלא עון שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אמר נגעים בלשון רבים לפי שיש ז' מיני נגעים בכתוב כמו ששנויים בתחלת מסכת נגעים האחד הבהרת עזה כשלג כו' הב' השאת כקרום הביצה ויש לכ"א ספחת הג' שחין ומכוה יש להן דין א' ד' נתק בראש או בזקן ה' הקרחת והגבחת ו' נגעי בגדים ז' נגעי בתים ושם מפורש לכ"א דין טומאתו וסימניו וז"ש בכאן נגעים באים בלשון רבים ולא אמר נגע או צרעת בא כי ז' מינין הם כמ"ש ויבאו על האדם כפי עונשו בז' עבירות אלו אם בגופו אם בממונו ונקדים בזה מאמר דבמ"ר שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו וגו' ר"מ אומר שש ושבע הרי י"ג רבנן אמרי שבע ומה מקיימין רבנן ושבע שביעית שקשה מכולן ואיזה משלח מדנים וגו' אר"י וכולן לקו בצרעת כו' לפיכך משה מזהיר זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע ע"כ ויש לדקדק לר"מ דקאמר י"ג והכתוב לא חשיב רק ז' ומאי קאמר לפיכך משה מזהיר כו' ולא מייתי רק ממוציא ש"ר ונראה לדעת ר"מ שש אשר שנא ה' לא הוזכרו היא ע"ז האחד ששקולה ככל התורה דכתיב בה אשר שנא ה' וקרי לה שש ע"ש שש לאוין שנכתבו בה ורבנן פליגי וסברי דהנך ו' הם בעצמם בכלל הז' דחשיב ולא קרי לה בלשון שבע אלא משום ששקולה ככל הז' הגם שכולן לקו בצרעת כדמייתי שם היא קשה מכולן ולפיכך משה מזהיר על השביעית שהוא משלח מדנים וגו' יותר מעל כולן שנאמר המצורע ולא כתיב צרוע ע"ש המוציא ש"ר וכתיב בההוא קרא בלה"ר ושבע תועבת נפשו כי הוא תועבת נפשו של אותו איש לאין זה אלא תכונה רעה שאין לו הנאה בדבר כמ"ש אם ישוך הנחש בלא לחש וגו' כדלעיל משא"כ שש עבירות שזכר שיש לו הנאה מהם וע"כ אמר כאן דז' מיני נגעים הנאמרים יבואו כפי עונש עבירה מז' עבירות והתחיל בקשה שבכולן שהיא לה"ר מדכתיב אותו אצמית שיבא לידי מצורע מוחלט ובעי לכפרה תגלחת וצפרים הב' על ש"ד דכתיב אל יכרת מבית יואב זב ומצורע וגו' והוא נגע הנתק שהוא בראש או בזקן דכתיב בריש דהאי קרא יחולו על ראש יואב הג' ועל שבועת שוא שנאמר ויאמר נעמן הואל וגו' דמשום גזל לא הוה דא"כ לא הוה בצרעת בגופו ובגוף בניו לפי המדה אלא בממונו כדלקמן וצוה הכהן ופנו וגו' אבל בשביל השבועה באה בגופו ובגוף בניו והיינו נגע הבהרת כדכתיב ויצא מלפניו מצורע כשלג והוא סימן לבהרת עזה כשלג הד' על ג"ע דכתיב וינגע ה' את בית פרעה וגו' הוא נגע שאת ונקט לה בלשון רבים שיש לה תולדות שע"כ כתיב בה ספחת הה' על גסות הרוח דכתיב ובחזקתו גבה לבו עד להשחית כדאמרי' בפ"ק דסוטה כל המתגאה כאילו עובד ע"ז דכתיב פן תשחיתון והוא נגע הגבחת שזרחה במצחו ואמר לשון זרחה כמ"ש כחמה עמוקה מן הצל הו' על הגזל לטומאת בגדים יבואו בשביל גזילה שבאו לו שגם הבית יטמא בנגע אם בנה בגזילתו והוצרך להוציא כליו ובגדיו מבחוץ שלא יטמאו כדכתיב ופנו את הבית גו' ואמר הוא כנס כו' יבא הכהן כו' דלא הל"ל וצוה הכהן ופנו גו' אלא ופנו הבית בטרם יבא הכהן לראות גו' הז' על צרת עין באה נגעי בתים דהיינו מי שמיחד ביתו לו ואינו מניח העני לבא לביתו רק שמייחל ביתו לעצמו ודו"ק:

מה קרבנות מכפרים אף בגדי כהונה כו'. מפורש כל הסוגיא בזבחים פרק תשיעי:

דף טז:

מה נשתנה מצורע שאמרה תורה בדד ישב גו'. ר"ל לשאר טמאים כגון זב וטמא מת לא נשתלחו חוץ לג' מחנות כמו המצורע וק"ל:

שאמרה תורה שתי צפרים כו'. גם בכאן ר"ל הזב וזבה מביאים קרבן לטהרתן מה נשתנה המצורע דבלאו קרבנו ב' כבשים מביא ב' צפרים א' לשחיטה וא' לשילוח וקאמר אמר הקב"ה כו' לפיכך יביא קרבן פטפוטו כמ"ש לעיל מות וחיים ביד לשון דבעי חיי בלישניה דבעי מיית בלישני' וע"כ ב' צפרים צפור א' השחוטה לרמוז על פטפוט לשון הרע שיבטלו וצפור החיה רמז על פטפוט התורה שזו תקנתו והוא ענין עץ ארז ואזוב כדאמרינן לעיל אם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר ברוח וק"ל:

לא תשנא גו' יכול לא יכנו כו'. איסור הכאה וקללה לחבירו מפורש בתורה אלא דהכא לענין תוכחה קאמר והאי קרא לא תשנא גו' גבי תוכחה כתיב ולכך קאמר יכול לא יכנו ולא יקללנו אפי' גבי תוכחה דבכלל לא תשנא גו' הוא וקאמר ת"ל בלבבך כו' שנאה שבלב כו' ודרך תוכחה אין זה שנאה בלב כמ"ש הוכח לחכם ויאהבך וק"ל:

יכול אפי' פניו משתנים ת"ל ולא תשא עליו חטא. לכאורה לפי פשוטו יש לפרש בהיפך הוכח תוכיח גם בהכאה וקללה כדמסיק הכא ולא תשא עליו חטא על הכאתו וקללתו אלא דכיון דכתיב הוכח תוכיח ומצוה להוכיחו לא אצטריך למכתב שלא ישא עליו חטא אלא לאשמועינן שלא ילבין פניו ברבים והיינו בדברים שבין אדם לחבירו אבל במילי דשמיא מוכיחו גם ברבים כמו שעשו הנביאים לכל ישראל והכי מפורש בת"כ ע"ש וק"ל:

א"ל טול קיסם מבין עיניך א"ל טול כו'. מפורש פ"ק דב"ב ע"ש:

אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח. פרש"י שיודע להוכיח לדרך כבוד שלא כו' ע"ש. ולפי זה קך לאר"י כו' שהרבה פעמים לקה רבי עקיבא כו' וכ"ש שהוסיף בי אהבה כו' אינה ראיה לכאן כלל אלא אדלעיל קאי אמקבל תוכחה כמו ר' עקיבא שקיבל תוכחה ועי"ל דה"פ מי שיודע להוכיח דהיינו שיודע שאין להוכיח אלא את המקבל תוכחה ולא הלץ שאינו מקבל תוכחה ולפי זה שפיר מייתי ראיה מר' עקיבא ומהאי קרא דאל תוכח גו' וכה"ג מייתי לה מהאי קרא ביבמות ס"פ הבע"י ועיין בחדושינו שם:

תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה. פירש"י שלא רצה להוכיחו שלא ישנאנו עכ"ל והתוספות פירשו ענוה שלא לשמה פי' משום גאוה כו' שלא לש"ש אלא לקנות שם עכ"ל ולא שייך זה לתוכחה לשמה גם עובדא דמייתי מרב הונא וחייא בר רב לא שייך לזה כלל דרב הונא ודאי לא עשה כן משום גאוה גם לפרש"י ק"ק הא דלא א"ל בפניו לאו משום שלא ישנאנו הוא דהא הכה אותו אלא שהיה חש עליו דלא ליכסף בפני שמואל ונ"ל לפרש דה"פ דאיזה עדיפא אם תוכחה לשמה שיוכיח חבירו גם אם מביישו או ענוה שלא לשמה עדיפא דהיינו שלא יוכיחו כדי שלא יתבייש והשתא מייתי שפיר מרב הונא שלא רצה לאומרו בתוכחה לחייא בר רב בפני שמואל כדי שלא ליכסף דהיינו ענוה שלא לשמה וק"ל:

למ"ד עד הכאה דכתיב להכותו ולמ"ד עד קללה כו'. צ"ע למ"ד על הכאה ניחא דמצינו שהוכיח יונתן את אביו קודם שבא להכותו כדכתיב ויען יהונתן גו' ולמה יומת מה עשה אבל קודם נזיפה דהיינו ויחר שאול ביהונתן וקודם קללה נמי שא"ל לבשתך ולבושת ערות אמך לא מצינו שהוכיחו יונתן וי"ל דמשמע להו דאי לא הוה מוכיחו מקודם לא היה בא עליו בנזיפה ובקללה וק"ל:

ולמ"ד עד נזיפה הא כתיב הכאה וקללה כו'. ר"ל בתר הכי כתיב קללה והכאה ומשני שאני התם דאגב חביבותי' כו' מסר נפשיה טפי ויש לדקדק דא"כ על נזיפה נמי ליכא למילף מיני' מה"ט דהא אגב חביבותי' מסר נפשיה כ"כ גם על הכאה וי"ל כיון דיהונתן מסר נפשיה על הכאה מסברא אית לן למימר באיש אחר לכל הפחות על נזיפה. ובתוס' ולמ"ד על נזיפה כו' וא"ת למ"ד נמי על קללה הכתיב הכאה כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל נמי לבתר קללה כתיב הכאה ותירוצם שני שכתבו בזה וי"ל דלא דריש לי' קרא דויטל שאול את החנית גו' כו' אינו מובן לי גם אם איתי' בהאי קרא אמאי לא דריש ליה ועוד דא"כ אמאי לא משני תלמודא הכי אהא דפריך ולמ"ד על נזיפה הכתיב הכאה כו' ויש לעיין בזה גבי קללה דמייתי סיפא דקרא לבשתך ולבושת ערות אמך גו' אמאי לא מייתי הקרא שהביא כבר שא"ל בן נעות המרדות וי"ל דאין זה אלא זלזול מה שנעשה כבר וקללה דקאמר ממש הוא שקללו שיהיה זה לבשתך ולבושת כו' וק"ל:

כי פליגי בהנאה דדביתהו כו' מנ"ל מינה כו'. צ"ע היאך לא יחוש על צער וביוש אשתו כצער דידי' הא אמרי' דחייב אדם לכבד אשתו יותר מגופו וק"ל:

שם ריב"ח אמר מהכא וילך למסעיו כו' רש"י הביא זה הדרש בחומש וכתב הרא"ם וקרא חניותיו בשם מסעיו לפי שאין חניי' בלא מסע כו' ע"ש ואין צורך אלא כדקאמר הכא דלמסעיו משמע אפילו באקראי ולא כן חניי' דמשמע קבועה ואולי נעלם ממנו סוגיא דשמעתין:

ומאומנות אבותיו כו' ואמר מר אימי' מבית דן כו'. דמשמע ליה דלמייחסו אחר אמו בן אשה אלמנה הוא לאשמועינן דבאומנתי' דאבותיו מצד אם הוה קאי דמצד אב מפורש בקרא ממטה נפתלי ואבותיו

לנקט מצל אם להיינו אהליאב וק"ל:

וכ"כ למה דתניא כו' כל שעברו עליו מ' יום כו'. נראה לה"פ וכ"כ במעט צער כי הני למה נחשב יסורין וקאמר כל שעברו מ' יום בלא יסורים כו' וביסורים גדולים לא היה יכול האדם לעמוד והיה מחסל אלהים למרק עונות מעט במעט יסורין כאלו בכל מ' יום ובשעה שיבואו עליו גם יסורין כאלו יפשפש במעשיו בכל מ' יום כלאמרי' פ"ק לברכות אם רואה אדם יסורים באים יפשפש במעשיו ושיעור המ' יום ע"ל שנאמר הן בעון חוללתי גו' לעיקר יצירת האדם הוא בעון וימי יצירה שהן מ' יום גם הם צריכים מירוק עונות וק"ל:

דף יז.

אלמלי בא הקב"ה עם אברהם כו' שנאמר ועחה גו' ואת אבותיכם כו'. לפי פשטיה לקרא ואת אבותיכם לא קאי אאברהם יצחק ויעקב אלא איוצאי מצרים כמפורש בקרא לבתרי' ויזעקו אבותיכם אל ה' גו' ויוציאו את אבותיכם ממצרים גו' אבל מלסתם בהאי קרא אבותיכם לרשוהו גם אאברהם יצחק ויעקב שכל מה שעשה להם צדקות ה' הוא ולא מן הדין וק"ל:

וניחותא. פרש"י ענוה אם הדור עז הקב"ה מעמיד עליהם פרנס עז ואם הדור נוחין זה לזה הקב"ה מעמיד עליהם פרנס שמנהיגם בנחת ומ"ל דור לפי פרנס איפכא לאחר פרנס אימשכא ולא ניחא להו למימר לדורשיו קאי אדור שהם כולם דורשי ה' אלא אפרנסים טובים שהם ולאי דורשי ה' או שכינוי דורשיו קאי אפרנסים שהם דורשי טוב לדור כמ"ש דורש טוב לעמו וק"ל:

מ"ד בראשית ממלכת יהויקים ובראשית ממלכת צדקיה גו' עד האידנא לא הוו מלכי אלא בקש הקב"ה כו'. הכי איתא הסוגיא פ' חלק ושם מפורש:

דף ל:

במה קשה אבקה של שביעית כו'. מפורש כל הסוגיא פ"ק לקילושין ע"ש:

דף לא:

חולש מעותיו ללישכה כו'. פרש"י מלשון חלשים על הקלשים לפ' שואל למפרש התם לישנא לפוריא וגורל כמו חולש על גויס ולא ילענא מאי גורל שייך הכא ועי' ברמב"ם פ"א כמו ויחלוש יהושע כו' ע"ש:

דף לב:

אפשר בא דוד ולא עשו סכות כו'. ולא קאמר באו זקנים אחר יהושע בא שמואל ושאול ולא עשו סכות ואפשר לבימי הזקנים ושמואל ושאול היו טרודים במלחמה ולא אפשר להם לעשות כולם סכות כזה שבימי עזרא להטרוד פטור מן הסוכה אבל דוד בסוף ימיו היה לו מנוחה מכל אויביו סביביו כמפורש בקרא וכי לא עשה סכות כזה לכל ישראל אלא מקיש כו' וק"ל:

דבעי רחמי על יצרא דע"ז ובטלוה ואגין זכותא עלייהו כי סוכה כו'. מפורש פ' ל' מיתות לאנשי כנסת הגדולה שהם עזרא וסיעתו בעו רחמי על יצרא לע"ז ובטלוה ומשום לעון ע"ז איתא נמי בהרהור קאמר לתגין עלייהו האי זכותא לתפלת רחמים בא"י ללא ליתי גם לידי הרהור כסוכה זו שמגינה וקאמר ליהושע נמי היה לו לבקש רחמים על כך בזכותא לא"י ולא עשה כן ולכך נפחת לו היו"ל שהוסיף לו משה בבקשתו רחמים עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים בזכותא לא"י ולו"ק:

דף לג.

מלמד שהחזירן ירמיה כו' וכי מה טיבו של יאשיה בבית אל כו'. ורש"י בספר מלכים הביא לרש זה על כל ערי שומרון לכתיב בתר הכי שהוא מוכח טפי ותלמודא נמי אפשר שסמך ע"ז וק"ל:

מהכא גם יהודה שת קציר גו'. כפרש"י כמו קצין ומשמע ליה לעל יאשיה ניבא הושע שיהיה קצין עליהם כשישובו ואפשר לס"ל כמ"ל ס"פ חלק י' שבטים אין עתידים לחזור אבל למ"ל שם עשרת שבטים עתידים לחזור פשטיה לקרא קאי על מלך המשיח לעחיד שימלוך עליהם בשוב גם עשרת השבטים וכן במהרה בימינו אמן סלה:

רַשַּׁיִּישׁ

דף ב.

גמרא אי לאתויי פחות מבן חדש בהדיא קתני לי'. כנ"ל:

רש"י ד"ה מופלא. בן י"ב שנה ויו"א. לפני התוי"ט היה הגי' בן י"ג כו' וכמו שהוא בפי' הרע"ב וכ"מ מלסייס ואינו איש על שיביא שתי שערות ובבן י"ב ויו"א לא מהני ב"ש לקי"ל תוך זמן כלפני זמן בנלה (מו) ע"ש בתל"ה קטנה. ולכן הגהת התוי"ט בהרע"ב בן י"ב אין נראה מלכתב ולא הביא ב"ש:

תד"ה חרש. בחרש שא"י להתרפאות א"נ כו'. לכאורה קשה ללפ"ז המ"ל להכל לנערכים לאתויי חרש כזה לסל"א נדר בערכך כו'. וי"ל לניחא ליה להש"ס טפי לאוקמי' על מנוול ומו"ש להוו נמי בכלל הכל למעריכין:

תד"ה לאתויי. וי"ל כו' בשכלו לו חדשיו. ר"ל והכא לענין ערכין לרשינן מנפש נפשות כלקמן (לף ל ב):

תד"ה כל שישנו בדמים. אלא כל אדם כו'. קשה להלא באלס איכא נמי פחות מבן חלש וטומטוס ואנדרוגינוס. ואיכא נמי אברים שאין הנשמה תלויה בהם:

תד"ה לית ליה. שנתרבתה בשחוטין. כנ"ל וכן בסמוך:

דף ג.

תל"ה אין מעכבין (שבלף הקולס). כלומר בקטן שהגיע לחינוך מתעסקין. הנ"ק הגיה בקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין ובהגיע לחינוך אין מעכבין. אמת שכ"ה פירוש התוס' בר"ה. אבל כאן ע"כ אזלי בשיטת רש"י לשם מלמקשו פשיטא לאין מעכבין כו' ואי בהגיע לחינוך הא מצווין להפרישו כלמוכח מתירוצם וכ"כ בשבת (קכא) ועמש"כ בנלה (מו ב). והא למייתי הכא על הגיע לחינוך מאין מעכבין. ע"ל לסמיך אסיפא לאבל מתעסקין. וכה"ג כתבו התוס' בגיטין (פ ב) ובש"מ ע"ש בגה"ש:

בא"ד וא"ת כו' למ"ד כו' קטן כו' ותימה דה"ל לאקשויי דהא בדרבנן לכ"ע א"מ להפרישו כדמוכח שם. ואולי י"ל לס"ל כמש"כ הר"ן בר"ה שם לשופר שאני למפרסמא כו'. אבל אי אפי' בלאורייתא אין מפרישין ל"ל סברת הר"ן:

תד"ה מזמנות. ותדע מדקא מייתי כו' למ"ד כו' דשנים אם רצו כו'. כנ"ל:

תד"ה למעוטי. ויש לתמוה ל"ל קרא כו' דל"מ קטן נענש. ועי' נלה (מו) בענין מופלא סמוך לאיש. ואולי יש לתרן לקרא אתי למעוטי לגלול המכניס קטן טמא מת למקלש פטור הגלול מכרת עי' שלהי עירובין:

דף ג:

תד"ה לאתויי עבד. ואפי' לפרש"י (ר"ל להכא) לבעבלים כנענים מיירי (לאפוקי פירושו בכתובות למיירי בעבל עברי להיה ק"ל לאי בכנעני. אין מוציאין לאתויי שברח ל"ל כמש"כ הר"ן שם) לרוצה למוכרו (מיירי ברישא וסיפא אשמעינן) שאינו מוציאו מרשותו (ר"ל שאינו חפן להוציאו מרשותו ע"י מכירה):

תד"ה מנוה. ואגב דתנא רישא כו'. כ"נ לנ"ל ע"ש בכתובות. ואגב אורחא למלנו שהיו גורסין שם ואיילי לתני רישא הכל מעלין כו'. וגי' נכונה היא:

תד"ה ציץ. ול"ל אמאי ל"ק כדלעיל קמ"ל נהי כו'. כנ"ל בל"ו:

תד"ה של יד. ואע"ג דאמר בעלמא (מנחות) והיו לטוטפות כו'. כנ"ל:

בא"ד היינו בשעה שמניח שניהם צריך לחלוץ של ראש תחלה. כנ"ל ע"ש במנחות:

תד"ה מוכרין לעולם. וס"ד שבתי ע"ח שלהם כו' וליפקו ביובל. ל"י מאי שייטא ל"ז לכאן. לאלרבה משום זה יפה כח היובל אצלם טפי מאצל ישראל:

דף ד.

גמרא נפשות ולא המת. קשה להא מת ג"כ איקרי נפש כלכתיב ר"פ אמור לנפש לא יטמא והכהנים אינם מוזהרים רק על טומאת מת. (ולפי מש"כ במק"א לתיבת בעמיו פירושו כשהנפש נאסף אל עמיו אין מזה קושיא) וכן כתיב ושרט לנפש לא תתנו וגרסינן במכות (כ ב) ת"ל לנפש אינו חייב אלא על המת בלבד. וכתיב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אלס. וכן איש איש כי יהיה טמא לנפש. וג"ל לייש לילוע שבאלס נמצא ל' נפשות נפש הלוממית (והוא כח המחבר חלקיו יחל). הצומחת. המרגשת. השכלית. וכאשר ימות הוסרו מאתו ג' נפשות אחרונות ולא נשארה אלא הלוממית לבד. ואם הוסרה ממנו גם היא שוב אינו מטמא כלאיתא בנלה (נה) ובשלהי תמורה בשר המת שהופרך טהור ולכן כתבה התורה גבי טומאתו נפש לומר שאינו מטמא אלא בעוד שהנפש הלוממית בו. והכא ממעטינן מת מלכתיב נפשות ל"ר כלמסיק לקמן. ללו אינו רק נפש אחת:

רש"י (ברה"ע) להא תנן מוכרין לעולם. הס"ל:

רש"י ד"ה אינו חוטא. דכתיב לכל העובר עה"פ. ומצויין שמות ל"ח. וג"ל לשבוש הוא. לשם מיירי בתרומת אלנים ללכ"ע לא היה בה שבט לוי כמש"כ התוס' במנחות (כא ב). אלא לנ"ל כל העובר עה"פ הכתוב בר"פ תשא:

תד"ה ולא. וצ"ע דפשטיה דקרא כו' גבי נודר (כנ"ל) כו'. לכאורה קשה מלוע לא הביאו מהא ללעיל סל"א הואיל וכתיב והעמילו לפני הכהן כו'. אלמא להגמרא עצמה מפרשת לקאי אמעריך. ואולי משום ליל"פ ללתירון זה אצטריך כהנים משום נערכים. ובעיקר קושייתם נ"ל לאלרבה מלכתיב על פי אשר תשיג יל הנולר משמע ללא איירי בו מקולס לאי הוה איירי ביה ה"ל למיכתב על פי אשר תשיג ילו. ואף למיבעיא ליה לרשה יל הנולר ולא יל הנילר לקמן רפ"ב ורפ"ל וכן לעשיר והעני לאזלינן בתר שעת הנלר לקמן (יז ב). אנן לפשטיה קיימינן. וכלפי להתורה העריכה את הנערך לפי שניו. לזאת אמרה לאם מך הוא המעריך יעמיל את הנערך לפני הכהן והעריך אותו (ר"ל את הנערך ולא לפוס שניו אלא) עפ"י אשר תשיג יל הנולר יעריכנו (ר"ל לנערך) ונכון בעז"ה. שוב התבוננתי בפרש"י עה"ת שכוון לזה וע"ש בביאור. ובזה מוטעם מאל מה לבערך סתם אינו ניהון בהשג יל לקמן לל"ק לר"נ. לכיון ללא פרט את הנערך. את מי יעמיל לפני הכהן שיעריכנו:

דף ד:

גמרא ד"א בערכך כו' ואינו נותן ערך דמי אברים. מלת למי ליתא לעיל בברייתא:

שם אמר רבא לומר שנידון בכבודו. לפמש"כ התוס' לקמן (ה) ל"ה והא יש לגרוס רבה:

רש"י (ברה"ע) למשמע שהאיש מעריך נפש כל שהוא. משמע למנפש לרשינן שהאיש יוכל להעריך אשה. והרי מפורש בפרשה זכר ונקבה:

תד"ה לומר. וקשה כו' יודע הוא שאינו פחות מבן חדש. כ"נ לנ"ל:

דף ה.

גמרא יכול תצא לחולין. נראה לר"ל ע"י פליון:

שם ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד כו'. משמע אבל הערך הקצוב בפרשה כפי השנים פשיטא ליה לסגי. ואח"כ אמר א"ל לא אשכחן כו' אלא בשויו:

רש"י ד"ה חוץ מדמי אבר. ואם מכרה אינה מכורה. עיין פסחים (פט ב):

רש"י ד"ה והא מר. ה"נ כי אמר ראש כו' תיקדש לגופה הואיל כו' ותפשוט קדושה בכולה. כנ"ל:

רש"י ד"ה הא דאקדיש. לא אמרינן מיגו דקדיש כו' ומיגו דנחתא כו'. נ"ל לסרס המיגות וכמש"כ לקמן בל"ה הקליש אבר וכ"ה בתמורה (יא ב) בגמרא. אך רש"י היפך גם שם המיגות כהכא וצ"ע:

תד"ה בעי רבא (בסופו). כדלעיל. נראה לר"ל בעי' ללמי ראשי לגבי מזבח היא באת"ל להקליש אבר ללמיו. קליש כל הבהמה לחזי לגופיה:

גמרא האומר ערך כלי עלי. הבה"ז נסתפק באומר ערך טומטוס ואנדרוגינוס עלי לר"מ מאי להואיל לאינו מפורש כ"כ לאינו נערכין אלא מלרשה י"ל למולה ר"מ לאמרינן לטעי וסיים להכי מסתברא. ואני אומר לא מיבעי' ללעת התוס' בל"ה אלס שכתבו ואפילו אינו יולע כו'. לולאי נותן למיהם. אלא אפילו ללעת רש"י שנראה שחולק עליהם שכ' לקמן (בע"ב) בל"ה קמ"ל לל"א לטעה אלא ולאי יולע כו'. מ"מ הרי שם ג"כ אינו מפורש לאין אלס מקליש לבר שלבל"ע ואפ"ה לא תלינן בטעות. ולכאורה ראיה לפרש"י מלתנן ספ"ה לתמורה אמר על הבהמה טמאה ועל בע"מ הרי אלו עולה לא"כ. ואמר עלה ר"י א"ר (לפי הי"מ שבתוס' שם) מתניתין ללא כר"מ כו'. והכא אמר ר"א לקמן אף לר"מ אבל אמר הרי זו לא. ולרש"י א"ש להכא ולאי לטעי כיון לאמר הרי זו. אבל התם לליכא למיתלי בטעות ע"כ נתכוון ללמיהם הואיל שאין אלס מ"ל לבטלה. אבל י"ל ללעת התוס' להתם נוכל לתקן הלשון למה לי הן מה לי למיהן אבל הכא אינו שלו. וזה אינו במשמעות לשון לה"ז שיתן למיה:

תד"ה אדם. וא"ת מ"ש כו' המתכוון לומר תרומה ואמר מעשר כו'. לפרש"י בשבועות (ס"ל כו) בהא לאמרינן שם להא תרומה וקלשים שני כתובים הבכ"א. להיינו תרומת מלאכת המשכן. ל"ק קושיית התוס' להכא ג"כ קלשי בל"ה. ואע"ג לתרומה נמי ניטלת במחשבה כמו שהביאו התוס' שם היינו לוקא בלא הוציא בשפתיו לבור אחל נגל מחשבתו. והוא ע"ל תירוצו לרב ששת שם. ואף לפירושם שם לתרומה היינו תרומה ממש. י"ל להכא טעמא לר"מ לאנו מתקנין לשונו ללישתמע לדמי ככוונתו כמש"כ ברים לבריהם וע"ע בכתובות (ע ב) תל"ה אלא משא"כ שם א"א לתקן הלשון ככוונתו וכמו לאר"א בסוף שמעתין וכמש"כ לעיל. ואולי כוונו לזה בועי"ל וללא כנ"ק. ואולם ז"א לפי מאי למצינו במ"ר בראשית פ"א שקורא לתרומה לבלה שם מעשר וע"ש בהגהותי במ"ת אות ו':

דף ה:

גמרא הלכתיה דר"מ מסתברא דכתיב כו' לבנות בית לאלהינו. כנ"ל:

שם דתנן חמש חטאות המתות ומעות כו'. הגרי"פ הגיה לתניא. ולפי מה שהבאתי בגיטין (פה) מכמה מקומות שלרך הש"ס להביא משנה שלא בלשונה בכלי לקצר. י"ל שכוונה הגמרא כאן למשנה לרפ"ג למעילה וולל חטאת כו' תמות כו' ולא מועלין. ולמשנה של אחריה למי חטאת ילכו ליס המלח כו' ולא מועלין בהן:

שם (בסה"ע) ויהי עה"א מרפים כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה וטעמי' לא מסתבר (בסופי'). וא"ל נחמי' כו'. האי לישנא זרובבל וישוע וכו' אמרי ליה בס' עזרא. ובנחמי' מצינו ג"כ לא"ל כזה אבל בלשון אחרת ואנחנו נקום ובנינו ולכם אין חלק גו' בירושלים (נחמיה ב':כ'):

רש"י ד"ה אלא מעתה. הני חטאות דאמרינן בתמורה כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה אלא אמר רבא. ובימי עזרא ה"ט דאמרו להם כו'. כנ"ל:

תד"ה יכול. תרתי איש כתיבי כו' וא"ת הא ממעטינן מאיש דהכא כו'. עיין מש"כ בכ"ז בנזיר (סב) בס"ל:

דף ו.

רש"י ד"ה לבסוף. דאין לומר רפיון ידים מקבלין. כנ"ל:

בא"ד וא"ת האי בתחלה אמקדש ראשון כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה אתון הכי (בסה"ע). כולי פירושה בדר"נ. כנ"ל:

תד"ה מיתיבי. אך היה גוזר שיתנו כו' שהיה מטיל עליהם. כנ"ל. או לנ"ל ממה שהיה מוטל עליהם. ור"ל מן המס שהיה מוטל עליהם לתת לו. ומש"כ שהיה מולך בכיפה ל"ל לבהליא איתא במגילה (יא ב) ללא מלך בכיפה:

תד"ה משבאת. כדאמרינן בשלהי שמעתא. מה שמצויין לף ה' שבוש. ועל השוכר האומנין צריך לציין (עח ב):

דף ו:

רש"י ד"ה ואיכא דמתני לה. להא דר"י ורבא. כנ"ל וכן לקמן בגמרא ובתוס'. או לגם לעיל צ"ל רבה:

דף ז.

רש"י ד"ה חייבין לשלם. דא"כ קשיא סתמא אסתמא. קשה לגפ"ז טפי ה"ל למיפרך מהברייתי' להיוצא ליהרג לס"ל לת"ק להוא שחבל באחריס חייב לשם ליכא לשנויי בשינויא להכא לא"כ מ"ט לרשב"א. וי"ל עפ"י מש"כ התוס' בע"פ (קב ב) בל"ה מיתיבי ועמש"כ שם:

רש"י ד"ה חטא בשוגג. שיצא ליהרג. כצ"ל:

גמרא מידי דהוה אזנב הלטאה דמפרכסת. כה"ג באהלות פ"א מ"ו:

רש"י ד"ה לרבות את הולד. ואנא ידענא דאין ומתו פחות משנים. תמוה לגם בל"ז הא כתיב בקרא להליא האיש כו' והאשה:

רש"י ד"ה ומקרעין (בסה"ע). דזימנין דמיקרי דהיא מייתא ברישא. קשה לא"כ מאי פריך מההיא עובלא לפרכים. אבל התוס' בנלה (מל) מחלקי משום להכא נעקר הולל קולם:

תד"ה ישבה. וליתא דאיוצאה ליהרג קאי. נראה לגפניהם לא הי' הגי' בבבא זו האשה שישבה. אלא ישבה לחולא וכמו שהעתיקו וכ"ה הגי' במשניות ומשמע לקאי אריש. אבל לפני רש"י הי' הגי' שלפנינו האשה שישבה. ומשמע לענין בפ"ע הוא:

בא"ד במתניתין ובשמעתין. כצ"ל:

דף ז:

גמרא ומאי קמ"ל דמספיקא מחללין שבתא תנינא כו'. ק"ל לאי מהתם ה"א לוקא באיסורי לרבנן כמו פיקוח הגל לסתמי' במלאכה לרבנן כמו בר"ה (לב ב) במשנה. ועמש"כ ביומא (פה):

שם ואמאי אה"נ נינהו. וכ"ה לתירוצו לרב. ואף לרנב"י לעת הרשב"א והטור הביאם התוי"ט ס"ל לאסור ע"ש. ולכאורה תמוה לעור למת כ' התוס' בזבחים (עא ב) ובנלה (נה) למותר. והשיער יהיה אסור. אמנם מצינו כיוצא בזה בשבת (קח) למותיב ר"ז אי ס"ל עור הוא (ר"ל של עוף) היכי מרבי לי' קרא פי' להקרבה. ועל הא למפורש בקרא בכנפיו לא קשיא ליה. ע"ש בתוס':

רש"י ד"ה בפאה נכרית. דלא ניחא לה כו' לאיתסרא בהדה כו'. כצ"ל:

במשנה (בסופה) אין בערכין פחות כו'. כצ"ל וכ"ה במשניות ולקמן בפיסקא:

גמרא אראב"א כו' ואמר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי ונתן כו'. כצ"ל:

תד"ה פחות מסלע והעשיר. ל"ד כו' אלא אפי' כו' חוץ מסלע א' כו'. נראה לגם בלבריהם חוץ מסלע לנקטי ל"ל אלא אפי' נשאר פחות מסלע ג"כ מגלגלין. ואני מסתפק לאולי לרבנן ללרשי האי וכ"ע יהיה בשקל כו' לא יהו פחותים משקל ר"ל ג"כ לאם היה לו שקל וחצי אינו נותן אלא שקל. או לאילך גיסא למחוייב ללות ולהשלים לב' שקלים שלמים. ואם לא ישיג נשאר עליו החוב עליין לומיא לאין מחשבין חלשים להקלש לקמן רפ"ז. ומהא לקמן לקאמר יהיב תרתי ופלגא להאי כו' אין ראיה. לי"ל ללאו בלוקא נקיט:

תד"ה בעידנא. אבל אם נדר כשהוא עשיר כו' נותן ערך עני. אולם מלרשינן שם עשיר והעני מלכתיב עפ"י אשר תשיג יל הנולר וכמש"כ שם בס"ל משמע לאזלינן אחר הנלר ממש וכ"כ הלח"מ בפ"ג מהל' ערכין ה"ה בלעת הרמב"ם. וקושיית התוס' ייש שם לנכון. ועמש"כ לקמן (יז ב) סעל גלול ללבריו מפרש"י בס"פ שום היתומים:

דף ח.

גמרא הא תו ל"ל כו'. עמש"כ בשבת (קיב ב) בס"ל:

שם וסתמא כרבנן. ואף לבלא"ה הלכה כרבים. י"ל משום לסל"א למסתבר טעמי' לר"מ וכה"ג אמרינן בנלה (ל ב) וכיוצא בזה כתבתי בתמורה (יח) וע"ש. והתוי"ט נלחק בזה:

רש"י ד"ה פתחה י"ז. ואפי' אם תאמר שיום זה תחילת כו'. כצ"ל:

בסה"ד ואם שלשה תהא זבה. כצ"ל:

רש"י ד"ה שלשה ימים. די"ל שמא שני ימים מהשלשה כו'. כצ"ל:

תד"ה ג"י. הלכך ליכא להרחיק פתח נדותה כו'. כצ"ל:

דף ח:

רש"י ד"ה שנים עשר. והעשרה ז' מהן לנדות והשלשה לזוב כו'. כצ"ל:

בא"ד שאין בין סוף כו' פחות מי"א יום דכלו הי"ח ימים ממנין האחרון. כצ"ל. וכמש"כ בתחלת הלבור "הרי כלו לה ממנין האחרון י"ח ימים". והמגיהים שלפני הגיהו הרבה ותקנו מעט ע"ע:

בסה"ד עד שתשב שבעה עשר נקיים. כצ"ל:

במשנה אין בנגעים כו'. ישנה גם בספ"ג לנגעים:

דף ט.

גמרא השתא נמי קא קדים אתי תרי יומי. כצ"ל:

שם דא"כ מייתרא סיהרא תלתא יומי. כצ"ל:

תד"ה מ"ש תשעה. דבהכי מיתוקמא לפי התירוץ דאין המולד נראה ביומיה כו'. כצ"ל:

בא"ד ואע"ג דזימנין דאיכא טפי כגון כו'. כצ"ל:

בא"ד תמצא המולד ביום ה' י"ד. מה שפי' הצ"ק למש"כ להמולל לאישתקל הוה בי"ח. ר"ל בחצי י"ח ע"ש. ל"ל לנראה לבכיוון כתבו י"ח כלי שילחה ר"ה למחר משום מולל זקן. ואילו בחצי י"ח היה ראוי לקבוע ר"ה בו ביום כמש"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות קה"ח הל"ב והטור בסימן תכ"ח אי לאו משום לחיית אל"ו. ועול אפי' א"ת שר"ל חצי י"ח אכתי כשתצרף תק"מ חלקים (מהתקפ"ט) שהם חצי שעה יפול המולל בט"ו שעה. ולכן הגהת הגליון ט"ו נכונה:

בא"ד דבכך תתפרש לר"ה כדאפרש לה לעולא כו'. כצ"ל:

בא"ד וניחא השתא כו' דמשמע ליה דומיא דרישא דהמולד כו'. כצ"ל:

בא"ד וא"ת כו' אם לא קודם י"ח שעה. כצ"ל:

בא"ד דבשני המלאים היה המולד לששה שעות. כ"נ לצ"ל ולא כבה"ז:

תד"ה מ"ט שלש חסרים דלא. ולפנינו הגי' תשעה. והמכוון אחל. לגי' התוס' ר"ל ג' חסרים יותר על כסלרן שהם ששה:

תד"ה כגון. ונמצא הקיבוע שהיה ראוי להיות ביום שני בשביל הח' חסרים כו'. כצ"ל:

בא"ד דאשתקד היה המולד ה' שעי ביום כו'. ר"ל על היום לבל הלילה ונמצא יחסר כנגל זה ז' שעות מהכ"א להשלמת יום זה ולא ישאר רק י"ל שעות ותקפ"ט חלקים על יום ה' ויהיה עול על הערב ט' שעות ותצ"א חלקים. וזהו שכתבו יהיה המולל ט' שעי מיום. ועזבו החלקים. כ"נ לייש הגירסא הישנה. אבל ק"ל לנהי לחל יומא אמרי איתחזויי איתחזי ואנן לאו אלעתין וכפרש"י. מ"מ הרי תראה להם הישנה ביום ל' שהוא ר"ה ל' שעות קולם לערב:

דף ט:

גמרא הא קמ"ל דלא בעינן מצוה לקדש ע"פ הראייה. ועפרש"י. ועיין מה שתמהתי בזה במנחות (ק ב):

שם והאיכא יומא דשעי. כצ"ל:

שם כיון דליתיה בכל שתא לא קא חשיב. ק"ל להא מ"מ יקשה ללילהו מ"ל ג"כ לאור אור עיבורו. ועמש"כ בר"ה (ו ב) בס"ל:

רש"י ד"ה במאי קמיפלגי. אבל לעבר אפי' ח' מליאין נמי ל"ע. מה שנלפס בגליון לצ"ל ז' והוא מהצ"ק. טעותא היא כמבואר:

רש"י ד"ה אלא ד' ימים. כסדרן. הס"ל ואח"כ ל"ח

ביום הנף כו':

רש"י ד"ה הריני נזיר. או שאמר כמנין ימה"ח. נראה להיה הגירסא לפניו כאן כמו שהוא בתוספתא לפ"א לנזיר "הריני נזיר כימי החמה כמנין ימה"ח כו'". ואו או קתני רישא לרבותא לרבנן וסיפא לרבותא לרבי ע"ש בגמרא ותבין:

בסה"ד צ"ל שם"ה:

תד"ה מעשה. וכי שדית ה' כ"א תקפ"ט הוי המולד כו'. כצ"ל:

בא"ד דכי שדינן ה' כ"א תקפ"ט על כו'. כצ"ל וכן לקמן:

בסה"ד למחרתו דקיבוע הוי כמו כו'. כצ"ל:

הרע"ב כתב בפירוש משנה זו ובלין היו שיהיו כל חלשי השנה אחל מלא ואחל חסר אלא מפני יתירות הב' ילות שעה כו'. ואין טעם זה מספיק על הוספת ב' עיבורין שהיה לי מפני זה עיבור אחל נוסף. ומכש"כ שאינו טעם על ח' חסרין. אלא יש עול סיבות כגון שלא נראה הירח מפני העבים. או משום מתיא וירקא ועיין ברמב"ם בפרק יח מהלכות קה"ח. וז"ל בפירושו (אחר שכתב כטעם הרע"ב) וזו היא אחל מהסבות כו' ואין כוונתינו לדבר בכאן על כל אותן הסיבות ולא על טעם מנינן כו':

דף י.

גמרא וכתיב תרועה יתקעו ש"מ כו'. כצ"ל ותיבת לכם למחוק:

תד"ה שמונה עשר. הא דל"ח ע"פ כו'. עמש"כ בס"ל בברכות (ר"ל יל):

דף י:

גמרא ר"ח דאיקרי מועד לימא כו' לילה המקודש לחג כו'. ק"ל להא בפסחים (עה ב) אמרינן יום לא קא ממעט לאב"א קמא והרע"ב שם תפסו לעיקר:

שם ועליהם אמר דוד נחושת ממורט. הוא במלכים א' ז':

שם וכלי נחושת מוצהב טובה שנים כו'. כצ"ל והוא בעזרא ח':

תד"ה ולא מוסיפין. ול"מ על י"ב כנגד י"ב כו'. ותיבת יום הראשון למחוק:

תד"ה אין פוחתין מי"ב. ולא חש התם למתני כנורים ונבלים לפי כו'. כ"נ לצ"ל. למחלילים בלא"ה ל"ק ללא הוה אלא בי"ב יום:

תד"ה הרדוולים. וכן יש בב"ר כו'. הוא שם בפרשה נו"ן אך בנוסחא אחרת:

תד"ה מגריפה. שגורפין בה הדשן. כצ"ל:

דף יא.

גמרא לעולם קסברי עיקר שירה בפה והכא במעלין כו'. כצ"ל:

שם איני והארשב"נ אר"י מנין כו'. ק"ל מלוע לא פריך אמתניתין לבער"פ החליל מכה לפני המזבח ופרש"י בשעת ההלל שהיה בשעת שחיטת הפסח. והרי פסח לא בעי נסכים. וי"ל כמו למשני בפסחים (עה ב) אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן כו' ואין אומרים הלל ע"ש. שוב נזכרתי שהתוספות בר"פ כ"מ בברכות ובפסחים (סל) הרגישו בזה. ולתירוצם צ"ל לבכורים הוי כעין קרבן משום לטעונין תנופה. וגם קרבן בא עמהם כלאיתא בפ"ג לבכורים מ"ג ומ"ה. ומפרש"י בסוכה (נ ב) בל"ה בשיר של קרבן משמע לגם בע"פ היה החליל בשעת ניסוך היין של תמילי היום:

שם מ"ל כדתני רב יוסף כו'. כן העתיק הר"ש פי"א לתרומות מ"ג ונכון:

שם רנב"י אומר מהכא המה ישאו קולם כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה צהלו מים. יצהלו בשיר בהמ"ק כו'. לכאורה יפלא איפה נזכר בהמ"ק בקרא. וג"ל ליליף מן בגאון כמו שפרש"י בפ' בחוקותי ושברתי את גאון עוזכם זה בהמ"ק והוא מת"כ והביא ראיה מקרא ליחזקאל (כל) הנני מחלל את מקלשי גאון עוזכם. וכן מצינו (שם ז) ועבי עליו לגאון שמהו. ע"ש בפרש"י:

תד"ה השיר. ונסכים מכאן עד ארבעה ימים כו'. לפנינו הגי' שם עשרה. וכן העתיקו לקמן (ר"ל יב) ובר"ה (ל ב) ומספר זה מצינו בכ"מ ששימשו בו על זמן ארוך. וכן בתורה גם לור עשירי (תצא כג) להרצון בו על עולם:

תד"ה מנין. והא דתניא א"מ בכורים משקה אלא היוצא מה"ז ומן הענבים. יש לפרשו בדיעבד אבל קשה דמשמע דלכתחלה מביאין דהא קרא כו'. כ"נ לצ"ל:

בא"ד דמיירי במשקין היוצאין מזיתים וענבים. לכאורה מזיתים לנקטי אינו אלא אשגרת לישנא:

דף יא:

גמרא א"ד עולותיכם דכולהו שתא קאמר. כנ"ל להגיה:

שם ת"ש ויאמר חזקיה להעלות כו'. עי' הגהות הב"ח:

שם והכתיב וביום ששה עשר כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה הכתיב חדא זימנא. בההיא פרשתא כו'. אם כוונתו לפסוק יו"ד לאותו קאפיטול. הלא כתיב קולם ושמרו את כהונתם. ולוחק לומר לקאי על כל הענין ללמעלה למשתעי גם בעבודת הלוים. והכתוב שם בפ' (א נא). קאי על הקמת והורדת המשכן:

תד"ה אלא אמר רמי. ואמאי לא אימלך ממוסף ט"ז דניסן. כ"נ לצ"ל:

תד"ה לעולותיכם. וכן היה שונה אותה ר"מ והכא והתם תני מה שהיה צריך ממנה. כ"נ לצ"ל:

דף יב.

תד"ה א"ה. וכיבשו בה' למלכותו. כצ"ל. שהרי נ"נ לא מלך אלא בל' למלכות יהויקים ובשניה כיבשו א"כ הרי היא שנת ה' ליהויקים:

בא"ד ולתקופת (אולי צ"ל ולתשובת כלישנא לקרא) השנה באותה שנה כו'. ר"ל הכל בשנת י"א ליהויקים והוא בכלי שיבוא לנכון הא לגלו בשבע. אבל קשה ללשון לתשובת השנה משמע בשנה שאחריה. וע"ק כיון לכבשו בשנת ה' וג' שנה היה לו עבד ומרד ובשנת ג' למרדו הרגו א"כ הוא שנת היו"ד למלכותו. ומפרש"י בריש לניאל משמע לג"ש שהיה לו עבד הוא לבד שנה שכבשו ולוחק. ולפמש"כ הרל"ק בסוף ל"ה א"ש הכל. כי לפ"ל הגלהו לבבל בשנת יו"ד למלכו והוא שנת ג' למרדו ואח"כ שב לירושלים והשלים שנת י"א ובאותה שנה נהרג ומלך יהויכין והגלהו הכל בשנת הי"א:

דף יב:

גמרא והתניא ארבע משמרות עלו כו'. עמש"כ בזה בתענית בס"ל:

רש"י ד"ה ידעיה. שבמקדש כו' ומשמרת חרים קודם לפשחור ושל פשחור לאימר. הן בל"ה לא נזכר שם פשחור כלל בין המשמרות. ורש"י עצמו בתענית העיר בזה:

תד"ה הוה. כל הסוגיא ודקאמר נמצא כו'. כ"נ לצ"ל:

תד"ה הנך. ולדידהו כשגלו נהי כו' שמיטין מונין כו'. משמע לשמיטין נוהגין מלאורייתא ולא כמו שהביאו לקמן (לב ב) בשם רש"י לגיטין. לאינו אלא מלרבנן:

בא"ד אבל לר"י כו' לא היו מונין יובלות כלל כו'. כצ"ל. ותיבות שמיטין ולא. נראה למחוק:

דף יג.

במשנה א"פ מששה טלאים כו'. מש"כ התוי"ט להא לתנן בפסחים פסח מצרים מקחו מבעשור אין נראה שיהא פסח מלבר בכללו. תמוה איך ס"ל לומר כן להא חשיב שם ג"כ הזאה בא"א על המשקוף כו' בחפזון וחימוצו כל היום. הכי כל אלו נהגו בפסח מלבר:

דף יג:

גמרא ויעמוד ישוע בניו כו' בני יהודה כו'. כצ"ל בל"ו:

דף יד.

במשנה ובשדה מקנה נותן את שוויו רא"א כו'. ופסק הרמב"ם פ"ל מהלכות ערכין הכ"ו כת"ק ושאינו מוסיף חומש כלמסקינן לקמן בגמרא. וכ"כ הרשב"ם בס"פ המוכר את הבית והתוס' ספ"ל לגיטין לפולין אותה בשוויו. ולפלא בעיני על המל"מ שם שפלפל בלין זה ועלמה מאתו משנה זו עם הגמרא שעליה. וכן פרש"י לקמן (כו ב) במשנה וגם מהכ"מ אישתמיט לפי שעה המשנה והגמרא שלא ציין מקור לינים הללו:

גמרא פחות מיכן כו' ה"ז לא הקדיש כו' שביניהם לפיכך כשהוא פודה פודה את האילנות בשווייהון ול"ע כו'. כ"ה בב"ב:

שם ולא עוד אלא אפי' הקדיש אילנותיו ואח"כ כו'. עפרש"י. ועמש"כ בס"ל פי' אחר נכון בזה בב"ב:

שם דתנן המקדיש אה"ש הקדיש את כולה כו'. כצ"ל:

רש"י (במשנה) ל"א מחוז שם מקום כו'. לפ"ז נל"פ חולת מלשון חול ור"ל מקומות החול של אותו מקום וכ"מ בערוך:

רש"י ד"ה הקדיש שלש אילנות. לפיכך אם הקדישן כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה אלא חרוב. דדרך שקמין לקוץ אותם כו'. כצ"ל:

תד"ה פחות. ותימה דבפ' המוכר אה"ס תניא כו' והם מד' אמות כו'. הצ"ק הגיה מח' אמות. אמת שכן מוכח ממש"כ אלמא כו' כשאין בין זל"ז כי אם ח"א כו'. אבל שם (פג) בברייתא לת"כ לרבא איתא ל' אמות. רק שם בלף הקולם אמר רבא אר"נ משמונה:

שם אלמא לא חשבינן להו כרצופים כו'. כצ"ל:

בא"ד והקשה ר"ש בב"ב מהא דתניא כו'. כצ"ל:

בא"ד מיהו תימה דר"ש כו' דח"א בין זל"ז חשיב כו'. כצ"ל ותיבת לא למחוק:

דף יד:

גמרא והאמרי נהרדעי מאן דמזבן כו'. הציון הוא בטעות וצ"ל ב"ב (לז ב). ולע ללכאורה התוס' שם הקשו בשם הרשב"א קושיא זו עצמה שבגמרא שלפנינו ועי' בה"ז וצ"ק:

שם ת"ר מכסת מה בא כו'. כצ"ל וכן לקמן בברייתא לת"כ לרבא:

שם ר' אליעזר אומר נאמר כאן כו'. כצ"ל בי':

תד"ה ה"ל ש"כ (שבלף הסמוך השייך לכאן). ושמא הכא לכתיב והעריך כו'. וקשה מה יענו במעשר ללא כתיב לא זה ולא זה. וכן לתירוצם בתרא קשה מבהמה טהורה וטמאה ללא כתיב בהו קלש:

דף טו.

תד"ה אילו. לפיכך פר"י כו' פגומה נ' זהו אותו כו' שלימה חמשים זהו אותו כו'. כצ"ל:

גמרא במלאות ספקו כו'. כצ"ל בב' והוא באיוב כ':

שם אל תיקרי כו' ממנו אלא ממנו כו'. עיין לקמן (ע"ב) בתוס'. ובאיור לבריהם לנכון עי' ביסה"נ להרז"ה שער הכינוייס אות י"ט. וכ"כ המגיה במנחת שי בפ' שלח על פסוק זה:

תד"ה כשם. אלא כו' עברו בים לאורך הים כו'. ונ"ל ראיה מלכתיב בפ' מסעי ויעברו בתוך הים כו' וילכו כו' במלבר איתם. וקולם כתיב ויסעו מסוכות ויחנו באיתם כו'. ופשוט לנקרא המלבר כן ע"ש העיר איתם אשר בקצהו הרי מוכח שהיה הכל מצל אחל:

בא"ד ויצאו בצד צפוני של הים שהיא דרומית כו'. כצ"ל:

דף טו:

גמרא שנים בשליו בשליו ראשון ובשליו שני כו'. כצ"ל:

שם אר"ח אמר מר עוקבא כל המספר לה"ר אומר הקב"ה לשר כו'. נראה לצ"ל ואר"ח כו' בו':

שם מה תקנתן של מספרי לה"ר כו' ואין עץ חיים אלא תורה כו'. כצ"ל:

שם לשון תליתאי קטיל תליתאי כו'. עי' רש"י ותוס' וח"א שנלחקו. ול"נ לפרש עפ"י הירושלמי לפ"ק לפאה (וכ"ה במ"ר ר"פ אמור ור"פ חוקת ופ' שופטים) וז"ל ולמה הוא קורא אותו שלישי שהוא הורג שלשה כו' ע"ש. וזהו שאמר כאן לשון תליתאי ר"ל מלוע נקרא כן. ומשני קטיל תליתאי כו':

שם למספרו ולמקבלו ולאומרים עליו. כ"ה בע"י וכן ברמב"ם פ"ז מהלכות לעות ה"ג. ונראה לגי' רש"י היה לאומרו תחת למספרו שלפנינו וכלשון הרמב"ם שם. ובזה לא נצטרך להגה' בלבריו:

שם (בסה"ע) אנא כר"י סבירא לי. כצ"ל:

תד"ה ואמר ר"ל. אמר גרסי' ול"ג ואמר כו'. ול"נ לייסב הגירסא ואמר לר"ל לכן אר"ל ג"כ לצרעת באה על לה"ר. וגי' הרי"ף והרא"ש בפ"ב לשבת והיינו לאר"ל כו':

דף טז.

גמרא באפי תלתא כו' מ"ט חברך חברא א"ל כו'. קשה ללטע"ז אפי' באפי תרי וחל נמי. ועול אלרבה נאמר לגם באפי ג' איכא לישנא בישא וממילא לא יאמר חל לחברי'. ונלע"ל לפרש לרבר"ה מביא ראיה להיכא לילעי ג' שוב אין בו סול מלישנא לברייתא שאומרין על איזה לבר שולאי יתגלה חברך כו' ואינן חושבין רק ג' אנשים מוכח מזה לכיון לילעי כבר ג' תו אין בו ספק שיתגלה הלבר לפני כל:

שם לעולם אל יספר אדם בטובתו ש"ח כו' בא לידי רעתו. מפרש"י נראה לטובתו פי' שבחו. ולפי שמצינו בש"ס הרבה שלברו בשבחן של חכמים וגם בר"פ עושין פסין איתא מקצת שבחו ש"א אומרין בפניו וכולו שלא בפניו לכן הוסיף רש"י לפרש יותר מלאי. והרמב"ם בפ"ז מהל' לעות ה"ל הוסיף לומר בפני שונאיו. והא ללא פירשו כפשוטו לטובתו ר"ל בטובה שהשפיע לו השי"ת כגון בעשרו וכיוצא. או בטובה שעושה עם הבריות כמו שפי' ר"ל לעיל בסמוך קרא למברך רעהו. הוא משום לבב"ב (קסל ב) מוכח לבשבחו קאמר גבי עובלא לרבי ור"ש ברי' ויהולה חייטא. וכ"מ כאן בא"ל לנקיט בא לילי גנותו. אך מהא לב"ב לכאורה נלחו תירוצם לרש"י והרמב"ם לשם לא הרבה בשבחו וגם לא הוזכר שהי' שם שונאיו. אח"ז מצאתי להמ"א בסי' קנ"ו שהרגיש בזה. ופי' הרמב"ם י"ל קצת לשם בעובלא קמא אמרינן לחרה לרבי על כתיבת יהולה חייטא הגט מקושר וה"ל כעין שונא:

שם מה קרבנות מכפרות. כצ"ל:

תד"ה הא. ועוד י"מ כו' הא דאהני מעשיו כו' קאי נמי אש"ד וג"ע כו'. הצ"ק הקשה בגסי הרוח מא"ל. ואולי י"ל לבגה"ר נמי מ"ל אהני מעשיו כמו גבי עוזיה שבא מפני זה להיכל להקטיר קטורת:

דף טז:

תד"ה ה"ג. כתיב ואמו מבני דן. לה"כ שם (ב' ב' יג) בן אשה מבנות לן:

תד"ה לעולם. ומייתי ראיה שאמו כו'. לכאורה ה"נ לריו"ח מפרש לחרש נחושת שב על אביו וזהו עיקר ראייתו. ולרווחא למלתא מייתי לגם אמו היתה משבט לן:

דף יז.

גמרא אילמלי בא הקב"ה כו'. כצ"ל ביו"ל בסוף:

שם מאי דכתיב בראשית ממלכת יהויקים כו' ובראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה (ירמיהו כ"ח:א') ביקש כו'. כצ"ל וכ"ה בע"י ובסנהלרין (קג):

רש"י ד"ה ואע"ג דמדירו עשיר. קרבן מצורע זה עלי. כצ"ל:

דף יז:

רש"י ל"ה ולרבי (בסופו). דמערכין נפקא לן דמייתי בעשירות. ק"ל וכי יש לרבי קרא בערכין ע"ז. אלרבה נימא ללריש במצורע הוא למעוטי עני שאמר קרבן זה לעשיר עלי ויליף ערכין מיניה. והגמרא י"ל לס"ל ללא ילפי מהללי וע"כ בערכין אית לי' לרבי מסברא. לכן אמר שפיר לגם במצורע י"ל כן מסברא ולא איצטרך הוא למעוטי:

תד"ה לפי (בסופו). דקרא ואין ידו משגת. כצ"ל:

במשנה רי"א אפי' עני והעשיר וחזר כו'. כצ"ל וכ"ה במשניות ובגמרא לקמן:

שם אבל בקרבנות אינו כן אפי' כו'. לשון הרמב"ם בפיה"מ אבל היה עני באותו הפרק שנתחייב בקרבן ה"ז יביא קרבן עני ואפי' אחר שהגיעו לרשותו הנכסים. ומשמע לבכל קרבן עולה ויורל הלין כן. ותימה להלא משנה מפורשת בסוף כריתות הפריש לעשירית האיפה העשיר יביא עוף העשיר יביא כשבה כו'. הרי לאפי' כבר הפריש לקרבן עני אם העשיר אח"כ מחוייב להביא קרבן עשיר. וע"כ לא פליגי לקמן בגמרא במצורע אלא בתר איזה קרבן אזלינן אבל למיזל בתר חיוב ליכא למ"ל. ועמש"כ בתמורה (כ) בתל"ה הני:

גמרא עני והעשיר אשר תשיג עשיר והעני עפ"י אשר תשיג יד הנודר. כ"נ לצ"ל. או לצ"ל איפכא עשיר והעני אשר תשיג יל הנולר עני והעשיר עפ"י אשר תשיג וכ"נ מפרש"י. ועי' בלשון הרע"ב שכ' בתרוייהו יל הנולר. והתו"ח גמגם עליו מלשון הגמרא שלפנינו. וע"כ גירסת הרע"ב היה בגמרא כמו שהעתיק. ונ"ל משום למשקל פועל לו שני מובנים. הא') לשמוש התואר כמו ראובן הכותב שתוכל לקראו כן אף בשעה שאינו כותב. והב') הוא לבינוני פועל שהוא כותב בשעה שמלברים עליו. וכאן מפרשינן ליה בהב' מובנים ולחומרא:

שם רש"ס דבר המכפרו כו' ורי"ס דבר המכשירו כו'. כ"ה בכריתות:

שם והא תניא כו' אבל היה יודע כו' ונעשה חתנו כו'. התוי"ט העתיק והא תנן היה קרוב ונתרחק ה"ז כשר כו'. ול"ל כלל במחכ"ת למתניתין יל"פ לנתרחק קולם ראיית העלות וא"כ הי' כשר מתחלתו להיינו משעת ראיית העלות על סופו להוא הגלתו בב"ל. לזה ולאי אין לומר למקשה לליבעי שיהא כשר אף

קולס ראיית העלות. להא גם בערכין לא בעי ר"י שלא יהא עשיר קולס קבלת הערך עליו. אבל מברייתא פריך שפיר למכשרת אף בנפסל ביני לביני:

ד"ה היה עני והעשיר. קודם נתינה. וכ"ה לשון הרע"ב. וכ"ע התוי"ט וג"ל לר"ל קולס שיערכנו כו'. וג"ל לל"ל בזה במחכ"ת לפשוט לאף שהיה עני בשעת הערכת הכהן אם העשיר קולס נתינה נותן ערך עשיר כלמוכח לעיל רפ"ב נתן סלע והעשיר כו' לולאי ר"ל עפ"י הערכת הכהן ואפ"ה תני סיפא פחות מסלע והעשיר נותן נו"ן סלע ומשמע אעפ"י שהעריכו הכהן כבר כלין השגת יל. וכ"מ שם בתל"ה בעילנא לפירשו היה עשיר היינו בשעת הערכת הכהן והעני היינו קולס נתינה. א"כ הי' עני פי' ג"כ בשעת הערכה והעשיר קולס נתינה. וכ"מ מפרש"י בב"מ (קיג ב) בל"ה ומפן שכ' ואפי' העשיר לאחר שאמלוהו ונטל מה שבידו אך לכאורה מפרש"י לקמן בס"פ שום היתומים משמע כהתוי"ט שכ' ולפי למים ששמאוה יתן שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר. ומוכח לאעפ"י שלא נתן אז שהרי כתב מקולס וזה משהא אותה וימכרנה כו' יתן. אולם י"ל ללינא להעשיר אינו אלא שהעשיר בכלי שיוכל לתת כל הערך שעליו משלם. וכה"ג כתב הלח"מ בפ"ג מהלכות ערכין לענין עשיר והעני ויישב בזה קושיית התוס' לעיל (ל ב) ל"ה בעילנא לדעת הרמב"ם ע"ש:

רש"י ד"ה אבל. טעמא דאיקבע בקרבן למר כדא"ל כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה דבר המכפר. דהכי כתיב כו' וכפר הכהן על המטהר וסמיך ליה כו'. כנ"ל. וג"ל ללפ"ז תיבת בטהרתו שבה על זאת תורת אשר בו נגע צרעת ופי' בטהרתו כשבא להטהר:

דף יח.

תד"ה עד. אם יש לו בנים הימנה. כנ"ל:

תד"ה ואלא. וקשיא לר' מאי דרשי רבנן כו' ושמא יש כו'. התוי"ט העיר ע"ל להלא מצינו לקמן (ר"ל כל) ב' לרשות מהאי והוא. ול"ג ליישב להרי ר"י לא פליג על הנך לרשות ללקמן. ואפ"ה לריש ליה להך להכא ג"כ וע"כ צ"ל ליש במשמעו עוד לרשה אחרת לבל הנך ללקמן. ולכן שפיר הקשו מאי לרשי בי' רבנן. אבל עליין צ"ע מגמרא לב"מ (קיל) לאיתא שם הוא ולא ב"ח ואילך על שיהא במכותו מתחילתו ועל סופו וע"ש בתל"ה במכותו ובל"ה מהו:

תד"ה ל"צ. וסוף מילתא דר"י היא. לכאורה יל"פ לסתם מתניתין היא ואליבא לכ"ע וכלמשמע מפרש"י במשנה. ועי' בלבריהם לעיל בל"ה אבל:

גמרא ת"ל בערכך יקום. כנ"ל. וכמו שהעתיק רש"י וכ"ה בהרע"ב. ותמה התוי"ט להאי קרא לא כתיב בערכין אלא במקדיש שלה אחוזה ושם אין לין השגת יל. (השגת יל מאי בעי הכא) ותירן לאם א"ע למקדיש שלה אחוזה כו' תנהו ענין למעריך. כה"ג לריש בחולין (קלט) קרא לונתן את הערכך הכתוב בשלה מקנה לענין ערכין ע"ש בפרש"י:

שם (בסה"ע) לתניא מיום הראשון על יום השביעי. כנ"ל:

רש"י ד"ה שנה יתירא (בסופו). וכן ועד בן ששים שנה. כנ"ל. וגבי בן חמש שנים ללכאורה שנים איצטרך לל"ת לה' חלשים קאמר. י"ל כיון לכתיב קולס ואם מבן חמש שנים ממילא הוה ילעינן לועל בן חמש פירושו שנים לא"ת חלשים א"כ לא כתבה תורה לין ערך מה' חלשים על ה' שנים. ועוד לחמש הוא ל"ג ואם הוה פירושו חלשים הל"ל בל"ז חמשה. גם י"ל לשנת חמש ילפינן משנת עשרים בבמה מצינו לתרוייהו הוו להקל ועמש"כ בבכורות (מט) בס"ל:

תד"ה יכול. דכתיב כי כל אוכל חמץ כו'. כנ"ל:

בסה"ד דסמוך להאי קרא כרת נמי כתיב ביה. כנ"ל:

דף יח:

גמרא שאני סימנים דגופו מסימנים דראשו. ק"ל מלוע ל"ק לבעיקרן הן חלוקין לנגע לגופו מטמא בל' מראות. ולראשו אינו מטמא אלא בניתוק שער ובכל מראות עי' ברפ"י לנגעים בתוי"ט:

שם במספר שני תבואות ימכר לך פעמים שאדם כו'. לקמן (ל):

רש"י ד"ה שאני סימנין דגופו. ובנגע שבמקום בשר נידון כו' ובפסיון. תמוה לפסיון סי' טומאה גם בנתקין כלאיתא שם ובפ"ג מ"ה:

רש"י ד"ה לכל מראה. וא"י לראות כו' בין אצבע לאצבע. עי' מל"מ רפ"ו מהלכות ט"ץ שהשיג עליו בזה:

רש"י ד"ה ונאמר להלן. דכבר נכנס בהחדש. כנ"ל תיבה אחת:

רש"י ד"ה שני תבואות. תבואות ל"ל. ר"ל ללכתוב תבואה כמו ובהמה רבה וכלומה. אולם לקמן (ל) משמע מפירושו לסגי ללכתוב שנים סתם. וקשה להא מיבעי' לי' לתבואות להא לאיתא שם במשנה. לשנת שילפון כו' אינה עולה מן המנין ולברי התוס' בזה אינם מובנים לי:

תד"ה ואב"א. דכתיב מראשו ועד רגליו. כנ"ל:

תד"ה ובשביעית. ביאור לבריהם עי' במהרש"א ס"פ יוצא לופן. וק"ל איך יפרנסו הא ללרשינן בר"ה (י) ובשנה הרביעית ובשנה החמישית פעמים שברביעית כו'. ולולי לבריהם ל"ק מלוע לא נלרוש גבי ערלה ג"כ לענין לניבעי שלשה שנים מעל"ע כמו הכא. לי"ל משום לכבר ילפינן שם לעיל שנה שנה מתשרי. אבל קשה לגבי עבל ג"כ כתיב שנה ובשנה השביעית (ראה ט"ו) נילף נמי שנה שנה מתשרי. וי"ל לא"כ ובשביעית למשמע לבז' נמי יעבול מאי לרשת בי'. לבשלמא התם גבי ערלה איכא טעמא ללימשוך על שבט כלאמר שם (יל) הואיל ויצאו רוב גשמי שנה כו' אבל הכא ליכא טעמא לימשוך עבלותו בשנת השבע. וגם לא נלע על כמה. ולכאורה קשה עול לפי' המהרש"א בכוונתם לובשביעית אתי לארויי לל"ת לל"י בששית חשיב שנה. א"כ הא ללרשינן בזבחים (יב) כתיב והי' שבעת ימים כו' וכתיב ומיום השמיני כו' לילה לקלושה ויום להרצאה. אפי' ביום הז' עצמו יהי' מותר להקלישו למקצת היום בכולו. וי"ל כמו ללרשינן שבעת ימים תהיה בנלתה תהא בנלתה כל ז' עי' ר"ה (י) ברש"י ל"ה ומה נלה. ה"נ לרשינן הכא והי' שבעת ימים תחת אמו יהא כל ז':

דף יט.

רש"י ד"ה שבזכר. כלישנא כו' אם זכר אם נקבה. נראה לר"ל או לכתיב זכר או לכתיב נקבה:

תד"ה דבתר. ויש לומר דה"פ דהכא בתר דשקלי שדו תרי תלתא יותר כו'. כנ"ל:

דף יט:

רש"י ד"ה פרט לבעלי קבין. חוקק קב כו' ונותן שוקו כו'. כנ"ל:

תד"ה ושוקל. ואני כו' דוקא נקט שוקל מעיקרא כו'. לפי' זה נראה שנותן מעט מעט בהחבית על שתתמלא. ואם יותר בבשר ששקל בתחלה ישקול המותר וינכהו ממשקל הראשון. ואם יפחות להיינו שלא יהי' לי בהבשר ששקל בתחלה למלאות הכלי יוסיף עוד בשר אחר שישקלהו טרם נתינתו להחבית על שתתמלא. והתוי"ט לא הבין כן בלבריהם ע"ש:

רש"י ד"ה התם גברא זילא הוא. לברי הרע"ב בזה מגומגמים ע"ש:

דף כ.

גמרא אמר ערכי עלי ומת יתנו יורשין ש"מ כו' הב"ע כשעמד בדין. והרמב"ם בחבורו בפ"א מה"ע הכ"א הצריך ג"כ העמלה בלין אבל מטעם אחר (כי אנן פסקינן למע"פ גובה מן היורשין) והוא מלכתיב והעמילו לפני הכהן כו' וכ"כ בפיה"מ והרע"ב אחריו. והתוי"ט הקשה להאי קרא לא כתיב אלא במך כו' וא"כ כשאינו מך כו'. זה לק"מ להא לעיל (ו ב) אמרינן לגוסס לא נערך ללאו בר העמלה והערכה הוא וכן לעיל (ל). ופשוט לאפי' אם המעריך אינו מך פטור. והוא כפרש"י שם (ל) ל"ה ולא כהן הלכך ליתא בערכין לאי עני הוא לא קרינן בי' והעמילו כו'. ועמש"כ בס"ל בקלושין (ל ב) בתל"ה מעיקרא: מה שהביא מלשון הראב"ל לשם להעמלה והערכה באה למעוטי גוסס ויוצא ליהרג שאינן ראויין כו'. תימה ליוצא ליהרג לא מימעט מטע"ז אלא מקרא לכל חרם כו' כלאיתא לעיל (ו ב). ואולי אשגרת לישן הוא לתרוייהו תנינו להו כאחל שם במשנה:

שם בתוי"ט מה שרצה ליישב לעת הרמב"ם בהא למטלטלי ליתמי לא הוו משתעבדי אלא מתקנת הגאונים. לבריו בזה מגומגמין מאל כמבואר למעיין הישר. ולבסוף מסיק שלפני הרמב"ם לא היתה הגי' בסוגיא כמו שהוא לפנינו. אבל מ"מ ע"כ אוקימתא למיירי בשעמל בלין גם הוא הי' גורס. ואני אומר להתוס' ע"כ לא הוי גרסי כלל כל השקלא וטריא ואוקימתא לכשעמל בלין וכן בסה"ע לא גרסי מאי ניהו שעמל בלין וכו'. ללגי' שלפנינו קשה טובא מש"כ לעיל (ו ב) בל"ה כי פליגי. ובנולר ומעריך שמא יחול מיל ולהכי גובה מן היורשין. ור"ל אפי' לא עמל בלין. לאי עמל בלין אפי' אם הזיק חייב כמבואר שם בסוגיא. ות"ק הא ס"ל למלוה ע"פ אינו גובה מן היורשין. ומלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר למי מלפוטר בהזיק כלאיתא שם. וטעמא נ"ל משום לאמירתו לגבוה כמסירתו להליוט ואפי' בעלי כלמוכח לקמן בפ' המקדיש את שלהו (כז) במשנה חזר כו' ממשכנין כו' וכן הבין שם התוי"ט. וא"כ אין מקום לסוגיא שלפנינו וע"כ ל"ג לה כלל:

שם בפיסקא זה הכלל כו' לאתויי מן הארכובה ולמעלה. לפי מאי לאיתא לעיל לבלשון ב"א נקרא רגל על הארכובה. ואפ"ה תנן ערך רגלי עלי לא"כ. מוכח לנחתך הרגל בין הפרקים להיינו אבר התחתון כולו עליין אינו טרפה. ויהי' מזה לכאורה סתירה גלולה לדעת הרא"ש בפ' בהמה המקשה למטריף בכגון זה עי' פר"ח יו"ל ר"ס נ"ה. וכן יקשה מהא לעיל (ר"ל ה) באומר רגלה של זו עולה לאין כולה עולה לר"מ ור"י ובלבר שהנשמה תלויה בו מולו לכולה עולה:

תד"ה לאתויי. ואם תאמר אמאי נקט כו'. ול"ג ליישב לכלפי לתני ערך רגלי עלי ללא"כ. לכן קאמר ללמעלה קצת נותן ערך כולו. ועוד יש לפרש עפ"י מש"כ הב"ש בשו"ע אה"ע סימן י"ז סעיף ל"ב לאף לדעת ר"ת לאלם טרפה חי יותר מיב"ח מ"מ בלמעלה מן הארכובה קי"ל לחז"ל לאף אלם אינו חי יב"ח וא"כ י"ל ללוקא קאמר מארכובה ולמעלה ולמעוטי שאר טרפות:

דף כ:

רש"י ד"ה מהו דתימא. דעמד בדין נודר כו'. כנ"ל:

גמרא דקתני סיפא דמי שור זה עלי עולה השור חולין כו'. כנ"ל וכ"ה בתל"ה והא. וכ"ה בתוספתא אלא לנחסר שם האי סיומא לא"ח באחריותו כו'. וכן שם בסופה גבי למי בית זה עלי הקלש צ"ל וא"ח באחריותו אבל חייב באחריות למיו וכמו ברישא גבי שור:

רש"י ד"ה ה"נ דקאמר דמי (בסופו). עד שימכרנו ויביא דמיו. כנ"ל. או כמו שהעתיקוהו התוס':

רש"י ד"ה ואיכא דמתני ואביי ורמב"ח. לכאורה נראה להגיה תחת רמב"ח ר' חייא. שהוא המשיב כמו אביי לנקט. או תחת אביי רב פפא השואל כמו רמב"ח:

תד"ה אמר. כיון דאמר זה מת א"ח כו'. כנ"ל:

בא"ד בפ"ק דר"ה איזהו נדר כו'. מה שהקשה הצ"ק ללוקמי שם באמר ה"ז עלי עולה סתם כו'. תמוה לא"כ הרי הפריש ושם נערך לאשכוחי נלבה באמר ולא הפריש:

תד"ה מיתיבי. או נגנב חייב באחריותו. כנ"ל ומלת אינו למחוק:

תד"ה והא. ומשני דקאמר לדמי והשור הוי הקדש כו'. כנ"ל:

בא"ד וצ"ל דה"פ רישא כמו דהוה אמר יקדיש שור לדמיו. כנ"ל:

תד"ה אף על פי. דאי אמרינן דבית הנחלט אסור בהנאה. כנ"ל:

דף כא.

גמרא ואמרי לה רמי בר חמא לר"ח. כנ"ל כלעיל:

שם אר"פ פעמים שחייבי חטאות כו' בחטאות נזיר כו'. וכ' התוי"ט לאשם נזיר טמא מה שאין מעכבו מלמנות מש"ה ל"א לאתי לשהויי. תמוה מאל להא כיון לאינו מעכבו לשום לבר מלוע לא ימנע מלשהות אותו. ועי' בלח"מ בפ"י מהלכות נזירות ה"ח לאשם נזיר טמא באמת ממשכנין עליו וכן אשם מצורע ועולתו לליון ללא פסקינן כרי"ש ב"ש ריב"ב:

דף כא:

גמרא ואאמוראי נמי ל"ק כו'. כנ"ל:

תד"ה אמרי. מדקאמר חייבי עולות ממשכנין כו'. כנ"ל ומלת אין למחוק:

תד"ה בשעת. ור"י מפרש ערב תחלה כו'. וגי' הרי"ף בפי"א לכתובות בלר"י הכנסה קולס. אכן בברייתא גירסתו ג"כ הוצאה קולס:

בא"ד ומש"ה אין לפרש איפכא כו' מביתם ליכנס במלאכתם. כנ"ל:

בא"ד ובתוס' האריכו הרבה. כנ"ל:

דף כב.

גמרא ור"א מ"ט ל"א לכתובת אשה דהא תקינו להו רבנן כו'. כנ"ל:

שם א"ה איזדקוקי לא ניזדקק להו. כנ"ל. או לצ"ל בכולא לה כמו שהוא בפרש"י:

שם א"ה רבית נמי לא לישקול. לכאורה מאי פריך הא בד"י נמי מותר לעובד כוכבים לקחת רבית מישראל. וג"ל דכוונת המקשה הוא דכיון דד"י שא"נ לנכסי יתומים לכן דינא הוא שלא יקח רבית ג"כ עבור משך הזמן עד שיגדלו כמו שאינו בדין שיקח בעד משך ימי הכרזה:

שם השתא דאתית להכי כולהו נמי כשחייב מודה. וכ' הרע"ב והוא מפי' הרמב"ם דהשתא דקי"ל מטלטלי דיתמי הוו משתעבדי לבע"ח הרי בע"ח היה נשבע ונובה כו'. ותמה התוי"ט דמה מקום לשבועה זו כיון שע"י הודאת האב כו'. וי"ל דאין כוונתם רק על בע"ח עובד כוכבים כשרבית אוכלת בהן וכגון שקבל עליו לדון בד"י כדאוקימנא. וכן בכתובת אשה. ואח"ז מצאתי כן בתור"ע וצריכין דבריו הגהה קצת:

רש"י ד"ה קולפי טאבי. הכאות גדולות. ובסוטה (יג) העתיק רש"י טובי. ויתפרש הרבה:

שם על הדא שמעתא שהיה מלמדני שום היתומים לר"מ ששים יום. ברש"י מנחות (ז) מוכח דשנה לו ברייתא בלשון זה:

בא"ד רצופין ל' יום בין יתומין בין הקדש. ר"ל כל חד כדיני' הוו ברצופין:

תד"ה תנן. דודאי מדנחת ב"ד לשום בדתבע להו מיירי כו'. ל"י לאיזה צורך הוכרחו לדייק דמיירי בדתבע. דאדרבה דאי מיירי בדלא תבע תקשה טפי לר"א:

תד"ה אר"נ. והלכה כר"נ כו'. תמוה דהא בסוף הסוגיא אסיקו רבא ורב אשי דאין נזקקין. ונהרדעי דאמרי בכולהו נזקקין פירשו בעצמם דכולהו היינו אפי' שדה זו ומנה זו. גם ראייתם מכתובות אינה מבוררת וצ"ע:

דף כב:

תד"ה ואם (הא'). דאם צוה כו' ליתן מתנה כו'. וגם בזה מעמידין אפוטרופוס לנהרדעי אע"ג דלא שייכי כל הני טעמי שכ' התוס' לקמן. דדלמא יוכל לבטל הצואה וכו' כמש"כ הסמ"ע בסי' ק"י סק"י:

תד"ה ואם (הב'). בפ' ג"פ שכ"מ שאמר מנה לפלוני בידי אמר תנו כו'. כצ"ל:

דף כג.

גמרא בתר עניא אזל עניותא. ב"ק צב א חולין קה ב:

תד"ה אלא. וי"ל דקנוניא זוטרתי כגון להפטר עצמו משבועה בריא עושה כו'. ר"ל דהא אף אם לא אמר הי' הבע"ח נובה מהקדש רק דהיה צריך שבועה וזה פוטרו א"כ ערמה קלה היא דאינו מפסיד להקדש ממון רק שבועת חבירו. אבל הכא אם לא היה מגרשה לא היתה נוטלת כלום נמצא דבערמתו שמגרשה גורם הפסד ממון להקדש. והר"ן בפי"א דכתובות חילק בענין אחר דבדר"ה ערמתו אינה אלא באמירה שהוא אומר מנה לפלוני בידי נוח לו יותר מלילך לפני חכם להשאל על הקדשו. אבל לעשות ערמה במעשה גירושין כי הכא ודאי הי' נוח לו יותר לילך אצל חכם. והתוי"ט במחכ"ת ל"ד כלל בזה שהרכיב ב' התירוצים ועשאן אחד ע"ש בד"ה הערב:

דף כג:

גמרא הקדש תנן כו' בשלמא הקדש משום ריוח דהקדש כו'. מכאן הביא התוי"ט (מפי השמועה) ראיה לפסוק כר"א דמתניתין ע"ש. ואין זה ראיה של כלום דהא גם ר' יהושע מודה דהוי חיישינן לקינוניא אם לא דיש שאלה להקדש כדמסקינן לעיל:

ד"ה והיתה. שקדמו גירושין כו'. לרווחא דמילתא פי' כן. דאיכא לאוקמה כשהדירה:

תד"ה מוסיף. לכן נל"פ שהלוה יוסיף ללות עוד כו'. כצ"ל:

תד"ה עד. דכיון שאינו שוה אלא בציר מפלגא כו'. גי' זו היא עפ"י הגהת הבה"ז וכ"ה דעת הרע"ב. וגי' הישנה היא אלא פלגא. וקיימה הצ"ק. וזהו כדעת הרמב"ם בפי' ובחבורו. והנה זה תלוי בהא דאין אונאה לקרקעות עד פלגא. ובקדושין (מב ב) נסתפקו התוס' אי פלגא כלמטה או כלמעלה. ובב"ק (יד ב) פסיקא להו דהוה כלמטה. ובכתובות (צח ב) בד"ה אלמנה כתבו דהוה כלמעלה:

בא"ד ולל"ב כיון דהחוב טפי מפלגא כו'. הלשון אינו מכוון. ונראה להגיה יותר טפי מפלגא. או טפי מכפילו. עיין לשון הרמב"ם בפי':

דף כד.

גמרא מ"ד התם הוא דסבר מצוה קא עבידנא אבל כו' קמ"ל. מזה אני תמה על התוי"ט שהעתיק על משנתינו מגמרא דב"ק (קב ב) מתקיף לה ר"ז וכי דעתו ש"א על תפיליו. ומשני אביי המקדיש סבר מצוה קא עבידנא. והרי הכא מסקינן דגם בזבינא הדין כן. וג"ל דאביי ל"א שם כן אלא לתרוצי מלתא דר' אבא דאמר כל המקדיש אין דעתו כו' אבל שם במסקנא בלא"ה לא קם דבריו וגם ר' אבא חזר בו שם. אלא אמרינן דאף שאין דעתו ע"ז. כיון דבאמירתו נכללו גם המה. דברים שבלב אינם דברים. ולכן גם בזבינא דינא הכי. וכן סתמא דגמרא בב"ב (קנא) תפילין איקרי נכסי כו'. וקאי על הא דלעיל שם אמר נכסי לפלניא. ומש"כ עוד התוי"ט והיינו נמי טעמא דערכין כו' ולא היה דעתו אתפילין. ל"ד כלל דבערכין ודאי לא מהני מה שבדעתו לא היה ע"ז כדפריש שם רב אושעיא וכי דעתו ש"א ע"ע למשכנו. והחילוק שבין ערכין להקדש הוא משום גזה"כ בערכין דמסדרין מקרא דואם מך הוא. ואע"ג דגם בהקדש ס"ל לריו"ח בב"מ (קיד) דמסדרין היינו דוקא בכגון דאמר הרי עלי מנה לבד"ה כדאיתא שם. אבל במקדיש דבר מיוחד פשוט דאפי' הקדיש מזונו של אותו יום ה"ז מקודש. וה"נ במקדיש נכסיו כיון דתפילין בכללן הוה כאילו הקדישן בפירוש:

רש"י ד"ה לכרך. שדרך סוחרים לבוא שם. בפשוטו יל"פ דשם נמצאים עשירים ונשיהם מתקשטות יותר מדשל עיירות וכפרים:

תד"ה רב (בע"ב

. אינו מגרע כלום אלא גואל כור זרע בחמשים סלעים כו'. כצ"ל:

בא"ד אבל בפחות משתי שנים אין לו גירוע. כצ"ל:

בא"ד שאם יגאל פחות משתי שנים לפני היובל דאז הוא אין לו גירוע. כצ"ל:

דף כד:

גמרא מ"ט דרב דא"ק אם משנת כו' ושמואל מי כתיב אם בשנת כו'. כצ"ל בל"ו:

שם אלא לשמואל כו' אחר אחר. נראה דפליגי בפלוגתא דאמוראי בב"ר פמ"ד אם אחר סמוך או מופלג. וא"ת לרב מנלן דמופלג נגאל בגירוע. י"ל דילפינן מדכתיב עפ"י השנים הנותרות דמשמע מיעוט השנים שעד יובל הבא מדקרי להו שירייס. עי' לקמן (כט ב) אחר היובל כו' מלמד שמוכרין סמוך ליובל כו'. ועמש"כ ביבמות (מח ב) בס"ד. והא דלקמן בסה"ע מפרש לרב אחר היובל דמתניתין באמצע יובל ל"ת לחוד ולשון חכמים לחוד (ועמש"כ בריש מגילה):

שם ה"נ משנת ושנת היובל בכלל. כצ"ל:

שם ר' אומר אומר אני נותן סלע ופונדיון לשנה. כצ"ל כלישנא דמתניתין לקמן:

שם בשלמא לשמואל לא גואלין לאחר היובל פחות משנה. נלע"ד דה"פ לא גואלין בגירוע (דומיא דאין מקדישין דרישא) וכ"מ מדל"ק בשינויא אליבא דרב דולא גואלין היינו בגירוע ע"כ משום דגם לשמואל פירושו כן. ולהכי לשמואל ניחא דאין גירוע פחות משנה אחר היובל דזהו דכתיב אם משנת היובל כו' דפירושו אליבה משנה שאחר היובל והיינו בכל השנה דאין מחשבין חדשים להקדש. אבל לרב הא אפי' יום אחד אחר היובל יש כאן גירוע שנה שלימה דשנת היובל. וג"ל דגם רש"י פי' כן. ומש"כ דקמ"ל כו' הוא ליישב דלא תיקשי גם לשמואל מאי קמ"ל דאין מחשבין כו' כדמקשה אליבא דרב. והתוי"ט נראה דלא הבין כן ע"ש ולשון רש"י אטעיתי'. ולכאורה אינו מיושב לשון המשנה לפי הבנתו. אולי יפרש דיובל פי' תחלתו. דיובל הוא משמט בתחלתו. כדלקמן (כח ב) (וכל השנה כולה נקראה שנת היובל) ואתיא כרי"ש בנו של ריב"ב שם. ואף לרבנן י"ל פחות משנה למנין עולם. ור"ל דא"צ לגאול דהקדישו אינו כלום. אח"ז מצאתי בלח"מ בפ"ד מה"ע הי"ב קצת ממש"כ:

רש"י ד"ה ואנא דאמרי כר'. התם הוא דכתיב עד כו' אבל הכא דל"כ עד כו'. כצ"ל בל"ו:

דף כה.

רש"י ד"ה והיכי דמי. דאי חשבת לחדשים שיצאו שנה גמורה. כן העתיקו המגדל עוז. ונכון לפמש"כ בדבור הסמוך:

רש"י ד"ה אין נמדדין עמה. והן נפדין בשוויין. מש"כ התוי"ט ע"ז כבר כתבתי כו' שאינו מפרש במשנה כפי האמת שבגמרא. תמוה דאף לפי המסקנא דמוקמינן לה במלאים מים הוה הדין כן כדהביא לקמן מרשב"ם ותוס'. ומנ"ל למשוכי דעתיה לדעת הרמב"ם המוקשה כמש"כ לקמן:

רש"י ד"ה ולא מפולת שוורים. שהיו רגילין לתת שקין כו'. בב"מ (קה ב) פי' קצת בע"א. ואנכי כתבתי בע"ה בב"ב (יט) פי' אחר נכון בזה ע"ש:

רש"י ד"ה א"נ לא אכלה. ולא השכירה לשום אדם. תימה דמשמע דיכול נזבר להשכיר. והרי במגילה (כו ב) איתא דאפי' בהכנ"ס אסור להשכיר דבקדושתה קאי וע"ש בפרש"י. וכ"מ לעיל (ר"ד כא) ועי' בהרע"ב בפ"ו דשבועות מ"ה:

תד"ה ליעידה (בסופו). ולא אב. בגליון מח"ז וכ' שהוא ט"ס. וכ"נ מהצ"ק. ותמוה דהרי באמת אב קודם לאח כדאיתא שם בב"ב:

דף כה:

גמרא ת"ר ואם לא יגאל כו' ואם מכר כו'. כצ"ל בו':

שם אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אביו ליבום. בקדושין ובב"ב הגי' תחת אחיו:

שם אדרבה ואם לא יגאל כו'. כצ"ל בו':

רש"י ד"ה ממקדיש בית. יהבי כהנים דמי חמשים כו'. והמל"מ כ' בדעת הרמב"ם שהכהנים פודים בשוויה. ומש"כ שם שבמ"כ שהביא הכ"מ ט"ס כבר קדמו בזה התוי"ט:

תד"ה מה. אלא והיה בצאתו ביובל קדש לה' לכהן תהיה. כצ"ל: ודע דבת"כ איתא מדכתיב השדה בצאתו מגיד שהשדה קרוי ל"ז בלה"ק. וזה סתירה למה שהבין הש"ך בפי' הכתוב זרע רב תוציא השדה וסייעתא להמתרגם האשכנזי הבאתים בב"ק (נח ב) ע"ש:

דף כו.

גמרא בפיסקא ר' אליעזר כו'. נ"ל דצ"ל אלעזר בל"י וכן לקמן בגמרא דהוא בר פלוגתייהו דר"י ור"ש. ורבי אליעזר היה רבי' דרבהון. ועמש"כ בפסחים (עז):

שם א"ק ואם לא יגאל כו'. כצ"ל בו':

שם לאשר קנהו מאתו יכול יחזור לגזבר שלקחו ממנו. לכאורה מוכח דמפרש דהאי קרא לא קאי אלא אאם נגאלה מהגזבר וכדכתב התוספות לקמן (בע"ב) בד"ה שדה לפום רהיטא כו'. ויש לדחות דודאי לפי הס"ד ע"כ נפרש כן. אבל לפי האמת יל"פ דלעולם חוזרת לבעלים הראשונים אפי' עודה ביד הגזבר וכמש"כ התוספות שם בשם רש"י. אבל מסיפא דנקיט וגאלה אחר משמע דלא כרש"י. וראיתי בת"כ דליתא שם וגאלה אחר:

רש"י ד"ה מ"ט דר"א. ואם לא יגאל לא יגאל עוד. כצ"ל:

תד"ה מ"ט. ואם לא יגאל השדה בעלים ואם מכר כו'. כצ"ל:

תד"ה אילימא. שהרי אם גאלה אחר לימכרנה לבעלים כו'. נראה דר"ל דלמאי איצטרך עוד ללמד שיוכל לגאול ושתהא לפניו כשדה מקנה פשיטא דיכול למכרנה לבעלים אם ירצה. והתוי"ט העתיק לא ימכרנה כו'. וגי' זו ל"י להולמה אם לא בלשון תמיהה:

דף כו:

במשנה שנאמר ואם את שדה מקנתו כו'. כצ"ל וכן בגמרא לקמן:

דף כז.

גמרא תנא סיפא נמי בין לפני היובל בין לאחר היובל. כצ"ל:

במשנה א"ל הגיעתך. כ"ה הגי' במשניות והיא נכונה יותר:

גמרא תיפוק ליה כו' טפי ופריק לה. ק"ל בשלמא לטעמא דמתניתין איכא רווחא דהקדש כגון אם החליט בדעתו שלא ליתן בעדה יותר מעשרים לכן אם הוא יפתח ראשון בך'. כשיתן אחר כ"א יכופו אותו לתת כ"ו בע"כ כדלקמן. משא"כ כשיפתח אחר בכ"א תו לא יחפון לפדותה כלל כי יודע שבעד כ' לא יתנו לו. משא"כ לטעם זה אף אם יפתח אחר ג"כ הוא טפי עליה:

שם ועוד מצות גאולה באדון. ק"ל דלמא מתניתין טעמא דקרא קמפרש. וכמו בס"פ דלעיל גבי שדה מקנה דא"י לכהנים ביובל דאמרה טעם שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אע"ג דקרא כתיב. ובמש"כ

התוי"ט שם ליש נ"מ לדינא בהטעם מיושבת קושיא זו אך ק"ל דלפ"ז תליא זה בפלוגתת ר"ש ורבנן אם דרשינן טעמא דקרא עמש"כ התוי"ט בפ"ב דיבמות מ"ה:

רש"י ד"ה ל"א זה באיסר. אלא כו' בביצה. כצ"ל כמו שהוא בפניס:

רש"י ד"ה והתניא וד"ה דמצות. צ"ל דבור אחד:

במשנה אמר אחד ה"ה שלי בכ"א הבעלים נותנין כ"ו כו'. נ"ל דאם ירצו הבעלים לתת לגיזבר החומש לבד להיינו ה' סלעים (ואולי דלי אפי' בד' וכ"מ מקושיית הגמרא ולימרו אתא גברא בחריקין) הרשות בידם והשדה תשאר אצל האחר בכ"א בע"כ. (וכן בשארי הבבות לפי חשבון שימולא רק כ"ה). ואלת"ה לקתה מדת הדין שיבא אחר ויוסיף על מחיר השדה שאמרו הבעלים עד פחות מעט מחומש רק בכדי שיכופו את הבעלים לפדות בתוספתו של זה:

דף כז:

במשנה בעשרים וחמש. במשניות הגירסא בחמשה ועשרים. וכתב התוי"ט דכן העתיק הר"ב תרי זימני. לפנינו נמצאו ד' זימני. ואולי היה לפניו השאר בנוטריק"ן:

גמרא איכא דרמי להו מירמא. סוכה ט"ז ושם ציינתי:

שם ולימרו הבעלים אתא גברא בחריקין. ק"ל דלמא משום דמצות גאולה באדון כייפינן ליה:

שם ודינר מאי עבידתיה. לכאורה י"ל דהא דאמרינן דאין מוסיפין חומש על העילוי אינו רק מה שהוא נגד החומש אבל על היותר מכן מוסיפין. וי"ל:

רש"י ד"ה ששה דברים. מקולי ב"ש כו'. וכ"כ בבכורות (לח). וע"ש מה שהעירותי עליו בקיצור. וצ"ע דהרי כ"ג דברים מנויין בפ"ד דעדיות כמש"כ שם הראב"ד בסה"פ בשם הירושלמי. והנך תנאי דבפ"ה מוסיפין על הנך וע"ש בתוי"ט ברה"פ:

דף כח.

[במשנה אראב"ע מה אם לגבוה כו' עאכו"כ שיהא אדם חס על נכסיו. ובגמרא דאתי לאסופי הא דאל יבזבז יותר מחומש. וקשה דמנ"ל הא. נימא דיו וכר"א] :

גמרא מבהמה ולא כל בהמה. עיין בהגרי"פ. ול"נ דמ' מן מאדם מושך עצמו ואחר עמו (וכדפירש הראב"ע בכ"מ) ושב ג"כ על ובהמה דאחריו. ובמסקנא דקאמר בהמה ל"ל היינו משום דידעינן לה מן מכל אשר לו:

שם איכא בינייהו דר"א דאר"א באושא כו'. וכתב התוי"ט דהרמב"ם פסק כראב"ע. נראה טעמו משום דסתמא דגמ' פריך בכתובות (סז ב) מהא דר"א על מר עוקבא דבזבז לפלגי' דממוניה:

רש"י ד"ה חומש. ר"א ל"ל דר"א כו' אלא ששייר לעצמו קצת כו'. נראה דהיינו כדי פרנסתו. דכי ל"ל הא דדרשינן בב"מ (לג) אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לשל כ"א ועיין סנהדרין (סד ב) דמשמע דליכא מאן דפליג עלה. אך י"ל דההיא דרשה הוא למעוטי מחיוב. אבל אם רוצה להחמיר על עצמו רשאי וכמש"כ הרמב"ם בפי' בריש פאה אפילו לרבי אילא. ובהכי ניחא ההיא דתענית (כד) שקיל כל דהוה בהדיה ויהיב להו פש ליה חד זוזא וע"ש בגבו"א:

תד"ה ת"ל בהמה. וא"ת שדה אחוזה נמי כו'. ול"נ ליישב משום דאחר היובל יוכל לחזור ולמכרה משא"כ בתו כיון שיוצאה בסימני נערות שוב לא היה יכול למוכרה עיין בר"פ דלקמן בפרש"י ותוספות ד"ה התם. ועי"ל דעד היובל נקרא לעולם כמו ועבדו לעולם. וכן בשמואל ויעב שם עד עולם. עיין תמורה (טו) בפרש"י ותוספות. וגם אם מכרה לששים שנה (וה"ה מאה ויותר) אינה חוזרת ביובל כדאיתא בב"מ (עט). ותירוצי הראשון יש לכוונו בא"נ שבתוספות:

גמרא (בסה"ע) ארחב"א החרים כו'. מהתוספות לקמן ריש ע"ב מוכח דגרסי אר"ח ב"א אמר רב חסדא:

דף כח:

ד"ה אלא בכדי טובתה. וכאותן דמים יתן זה כו'. כצ"ל:

דף כט.

גמרא שנאמר כל חרם קדש קדשים כו'. כצ"ל ותיבת בישראל למחוק ולזה כוון הגרי"פ ונדפס לקמיה שלא במקומו:

שם ורב שביק רבנן וכו'. כעין זה בב"ק (צו ב):

שם ל"ק הא במקרקעי הא במטלטלי. לכאורה נראה דזה אתיא כר"ש דלעיל דלא מקיש וא"כ ה"ל למיפסק כר"ש כיון דהנך אמוראי אזלי כוותיה. וכן רחב"א דלעיל אמר הש"ס דאתיא כר"ש. ותימה על הרמב"ם בפ"ו מהלכות ערכין הל"ז שפסק כר"י וכן שם בהלכה ה' פסק דלא כרחב"א. ועוד דקי"ל דמעשה רב והרי רב יהודה עביד עובדיה לפמש"כ כר"ש. אך לפמש"כ הלח"מ בסוף ה"ע בדעתו ז"ל דחרמי גבוה נוהגים אפי' בקרקעות בזמן שאין יובל ודלא כפרש"י. אין מרב יהודה ראיה דס"ל כר"ש. אך מרחב"א ועולא קשיא. ועוד קשה דפסקיו סותרין אהדדי דפסק כר"י דמקיש. ופסק ג"כ דבמטלטלי נוהג חרמי כהנים אפילו בזה"ז וצ"ע:

רש"י ד"ה שהקדיש שדה חרמו. אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו כשיגיע יובל כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה ואין שדה אחוזה וד"ה ואין היובל. צ"ל הד"א:

במשנה רי"ש אומר כו'. הסדר הדורות בהגהות הש"ס הביא בשם הסמ"ג דגורס במשנה הא כיצד אי אתה מקדשו קדושת מזבח אבל אתה מקדשו קדושת חביבות פירוש כו' לומר הרי הוא מקודש בקדושת בכור כו' מפני חביבות המצוה ע"ש. וגירסא זו תמוה דהרי לעיל אמרינן וריב"ב דחל על קק"ד ועל קק"ל מנ"ל ס"ל כרי"ש הרי מוכח דרי"ש דריש ליה להקדש עילוי. אבל קדושת חביבות ל"ל וכדאיתא לקמן בגמרא. והסמ"ג צ"ל דגרים כן בברייתא דמייתי הגמרא לקמן:

שם הא כיצד מקדישו אתה הקדש עילוי. פירש הרע"ב כמה אדם רוצה ליתן כו' להעלותו עולה כו'. ויפה כ"ע התוי"ט דלא דק. דהא אינו רשאי להתפיסו לזבח אחר כדקאמר ואי אתה מקדישו הקדש מזבח. והתו"ח ל"ד כלל בזה דנתחלף לו עולה בבכור עיין עליו:

גמרא מנין לנולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו כו'. נראה דאינו רשאי להקדישו מח"ז עד ליל ח' דדרשת רבי אפוטריקי (זבחים יב) שייכא נמי גבי בכור דכתיב גביה ג"כ (בפ' משפטים) ז"י יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי. ודלא כש"ח שם. אך קשה דא"כ יהא מוכח משם ג"כ דמצוה להקדישו:

רש"י ד"ה ורבנן. דנפקא להו הך דרשה כו'. כצ"ל:

דף כט:

במשנה מכרה לו לפני ר"ה והיא מלאה פירות כו'. נ"פ דאם מכרה לפני ר"ה אחר שקצרה והגיע שנתים ימים ועדיין לא בכרה התבואה אינו מותר לגאול דבעינן תרתי שנים ותבואות. אולם אם רק אותה באגא לא בכרה. אולי יוכל לגאול כמו בשדפון שהביאו התוספות:

גמרא התם נחית לאכילה כו'. ועפרש"י. וק"ל דא"כ אפי' שנה אחת קודם היובל דהיא שנת השמיטה נמי לא נחית לאכילה:

רש"י ד"ה פחות משתי שנים. אם מכרה קודם היובל עשר שנים בי' ליטרים נמצא שמכר פירות של כשו"ש בליטרא כו'. וכ"כ הרמב"ם בפירושו ובחבורו פי"א הלכה ה'. וק"ל דהא בהעשר שנים דלפני היובל נמצאים ב' שמיטות דאינן בנות תבואה וקרא כתיב כי מספר תבואות הוא מוכר לך. וכה"ג פריך בב"מ (קו) על פדיון הקדש דשדה אחוזה. והתם משני דחזי למישטחא בה פירי ופרש"י דלא כתיב ביה שני תבואות. אבל הכא הא כתיב כי מספר תבואות כו'. וצ"ל דס"ל ז"ל דכיון דגבי גאולת מכירת שד"א כתיב וחשב את שני ממכרו ולא כתיב תבואת ממכרו ש"מ דלא קפדינן אלא משנים. וכ"מ בב"מ שם דפריך סתמא שביעית ל"ת לו מן הגירוע דמשמע דפריך מסתם פדיון בין דמכר בין דהקדש דפסיקא ליה דגם במכר עולה בגירוע. וכן רש"י שם בתירוצא כתב סתם דגבי פדיון שד"א ל"כ שני תבואות. דמשמע אפי' דמכר. ואגב ראיתי ברמב"ם שם ה"ו שכ' ואינו מחשב כו' שנאמר ע"פ השנים לא ע"פ התבואות. ותימה דהאי קרא כתיב אצל פדיית הקדש. והביאו על פדיית מכר שהקפידה תורה גם אתבואות. ולפמש"כ י"ל קצת:

רש"י ד"ה אינו עולה. אבל היתה שנה הראויה לתבואה ונרה כו'. ולע"ד הנל"פ דנרה כו' קאי ארישא דאפי' היתה שנת שדפון בכה"ע והוא נרה או הובירה עולה לו דכה"ג אמר שמואל בב"מ שם אמתניתין דהתם ל"ש כו' אבל לא זרעה כלל לא דא"ל אילו זרעת כו' ע"ש:

רש"י ד"ה שנים תקנה. בע"כ של מוכר כו'. ל"י למה דייק לומר של מוכר הא אפילו בע"כ של עצמו נמי דה"ה עובר בעשה:

רש"י ד"ה וחדא הא. צ"ל חדא:

רש"י ד"ה חדא הדרי זביני. אחדא מהנך כו' או אהך כו' או אהך כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה וחדא לא הדרא. ואי קשיא פשיטא דאהך כו'. כצ"ל:

בא"ד אי שמיט לוקח וקצץ (כצ"ל) אילנות כו' לרב כו' ואילנות דקן קן. ק"ל דלרב נמי כיון דיוצאה מיד שמכרה לו (ועיין בתוספות). א"כ בעת הקציצה כבר לא היו שלו אלא של מוכר ולמה לא ישלמנו. ודע דמוכח מדברי רש"י דבמוכר בשאר ימה"ש לכ"ע רשאי הלוקח לקצן האילנות. וה"ה ודאי דרשאי לחפור בורות שיחין ומערות. (וכ"מ מלשון הגמרא דב"מ (קט) התם זביני מעליא הוא ויובל אפקעתא דמלכא היא). ותמיהני על המל"מ בפי"א מהלכות שמיטה שלא זכר מדברי רש"י הללו:

תד"ה התם. היכא דהביאה מיהא איכא ק"ו דלא מזדבנא. כ"ה גירסא הישנה ויש"ה היא. והגהת הצ"ק מגומגמת. וכן לקמן שכתבו כיון שבאו לה סימני נערות לא יפרקו עוד מעליה. ר"ל הסימנים דלעולם היא נערה או בוגרת. והצ"ק הוסיף בדבריהם מלת האב. ואין לה ביאור:

תד"ה ולא (בדף הסמוך). וליתבי ההוא אתרא כו' וליקני לו בחליפין כו'. עצ"ק שהקשה דהא מסקינן שם מת"כ נתינה כתיב בהו וחליפין דרך מו"מ הוא. ותמוה דהא קושיית התוספות היא דליקני ליה המקום בחליפין והמעשר באגב. אך קשה במאי דתלו קושייתם אפירש"י. דהא משם גופיה מוכח דאף דקנין הקרקע אינו אלא על זמן כמו שכירות מ"מ מיקנו אגביה מטלטלין א"כ ה"ה דמתנה ע"מ להחזיר או שאלה ליהני. וכן בקדושין ובב"מ הקשו קושיא זו סתמא בלא פרש"י דהכא:

דף ל.

גמרא ת"ל מספר שני תבואות כו' פעמים כו'. לעיל (יח ב). ועמש"כ שם על פרש"י דהכא:

במשנה לא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב כו'. הנה כשנגאלת בקרובים לא באדה לנו המשנה אם בהם ג"כ נוהגים דינים אלו או לא. והקרא שמביאה הגמרא לקמן למעוטי דברים אלו לא כתיב אלא בגאולת בעל השדה. אך בת"כ פרק ה' סימן ה' ממעטם גם בקרובים מקרא דואם לא מצאה ידו כו' באם אינו ענין ע"ש. אמנם נראה דדין גרעון אינו אלא בגאולת בעל השדה אבל קרובים כשבאים לגאול מחוייבים ליתן כל מחירה שנתן הלוקח בעבורה ואינו מגרע להם השנים שעברו שהיתה בידו. כי לא כתיב וחשב כו' רק בגאולת בעל השדה בעצמו. וכ"מ פשטיה דקרא למתבונן בעינא פקיחא. וק"ל הא דאיתא בקדושין (כא) איתיביה אביי מה ת"ל יגאלנו כו' לרבות כל הגאולות שנגאלו כסדר הזה כו' בתי חצרים ושדה אחוזה בהדיא כתיב כו' ע"ש. מדוע לא נאמר דאתי לרבויי בהן גאולת קרובים בגירוע כמו עבד עברי הנמכר לנכרי דבהדיא כתיב ביה גירוע אף בפדיון קרובים:

רש"י ד"ה אלא ממנה. מה שנמחק בדפוסים תיבות עד שנת היובל הוא שבוש כמש"כ בקדושין (כ) ע"ש. וכן לקמן (בע"ב) ד"ה ואימא כתב ופשו ארבעי עד יובל:

רש"י ד"ה כפי שניו. כפי שנים שעומד בהן. כצ"ל:

דף ל:

גמרא אר"נ ברי"צ כתיב אם כו'. תיבות ברי"צ למחוק וצ"ל ר"נ סתם. עיין רש"ל בקדושין ובהגרי"פ שם. וכן התוי"ט לא העתיק אלא ר"נ סתם:

שם דת"ר והשיגה ידו כו' שלא ילוה ויגאל. נ"ל דאם השיג במתנה מחבירו שפיר קרינן ביה השיגה ידו. וראיה לזה מתמורה (י) ע"ש ובמש"כ:

רש"י ד"ה אלא ה"ק קרא. כלומר מה שהשביח. כצ"ל:

דף לא.

תד"ה תניא. וי"ל דמ"ל כו' עד סופו. ביאור דבריהם נ"ל דר"ל דאינו חייב ליתן לו ה' ליטרין שלמים דאין מחשבין חדשים שיצאו בשעת המכר וא"כ הוי י"א שנה עד היובל והוא קנה ביו"ד ליטרין ומחצה נמצא שאין עולה ליטרא שלימה לשנה. ודברי הצ"ק בזה תמוהים ודברי הק"א בת"כ בזה דחוקים עי' עליהם:

במשנה רבי אומר ניתן שנה ועיבורה. עי' פרש"י והרע"ב. והגרי"פ ברל"צ כ"ע דל"ד שהרי נודע דיתרון שנת החמה על שנת הלבנה היינו יכ"א ר"ד כו'. וממחכ"ת אדרבה הוא ל"ד דהחשבון דיכ"א ר"ד הוא

בהחשב שנת הלבנה שנ"ל ימים ח' שעות תתע"ו חלקים שכך היא שנתה באמת כלאיתא לעיל פ"ב בסוגיא לא"פ מל"ח המעוברין בגמרא ופרש"י. ושנת החמה שס"ה יום ורביע עי' בעירובין (נו). אבל הרע"ב שכ' שנת לבנה שנ"ל יום לבל שכן הוא ברוב שנים כשאחל מלא ואחל חסר. כי אליבא דרבנן ולאי לאין מונין השעות לאמרי בברייתא י"ב חלש. ואמרינן במגילה (ה) שאין מחשבין שעות לחלשים א"כ אלרבה יהיה שנת חמה יתירה י"א ימים ורביע. אבל באמת גם אליבא דרבי לא חשיב הו' שעות כלאמר בברייתא מונה שס"ה ימים כמנין ימות החמה ולא הזכיר השעות וכ"כ הרמב"ם בפי' להליא ואין חוששין לשעות כו' וזה איסתמיט מהגרי"פ. ונמצא שפרש"י והרע"ב מכוון יפה:

תד"ה ורי"ס. וי"ל דל"ח צד אחד בריבית כו'. עי' בפי' הרע"ב שכיון לתירוצם. אבל מ"מ ק"ל על הרע"ב שפי' אליבא דריו"ח ולא כרבא דלכ"ע צל אחל ברבית אסור וע"ש בפרש"י ותוס' וק"ק להרי הלואה פשוטה ג"כ אינה אלא צל אחל ברבית לאם לא יפרענו קולם שביעית תהא משמטתו. וי"ל:

דף לא:

גמרא מה מכר לו ראשון לשני כ"ז שתבא לידו. נסתפקתי אם יכול לוקח ראשון לפלות בע"כ של לוקח שני בתוך שנת לקיחתו של לוקח ראשון. אם נאמר ג"כ מה מכר בעה"ב ללוקח ראשון כ"ז שתבא לידו. וכן שלה מקנה שמכר אם יוכל לפלותה בע"כ מיל הלוקחה ממנו:

תד"ה רבא. א"נ מר אמר חדא כו' ולא פליגי. נראה לר"ל לל"פ בריבית ע"מ להחזיר ללכ"ע שרי. אבל בזה ולאי פליגי ללתנא לילן לא התיר הקרא כלום. לחייב להחזיר לו למי שכירות ולתנא ברא התיר קרא אפילו בלא תשלום למי שכירות:

תד"ה דאי. ולפ"ז מה שהקשינו כו' כיון דכתיב אחוזת עולם כו' (ר"ל כמו שהקשינו מלכתיב אחוזת עולם לכן אינן יכולים להחריס שלותיהן) ה"ל לומר שלא יתנו בתיהם במתנה (ר"ל כמו כן ה"ל לומר שלא יתנו מתנה) ולא ליסתמיט תנא למיתני ללוים אינן רשאים ליתן מתנה ונימא ר"מ היא. ונ"ל לבתיהם לנקטי ל"ל וה"ה שלותיהן. והבה"ז והצ"ק לע"ל במחכ"ת שנו בכוונת התוס' בזה:

תד"ה התקין (בלף לב). כלכתיב כו' אלפים שלש מאות כו'. והוא ג"כ (בעזרא ב':ס"ל):

דף לב.

תד"ה מדאיצטריך. וא"ת לרבא כו' למה היה ללוקח להטמין כו' ויוחלט לו כו'. כצ"ל. ולעל"נ לאם היה בעיר היו ב"ל כופין אותו על שיאמר רוצה אני:

במשנה חוץ מן השדות כו'. משמע לחצירות לכ"ע נחלטות אף אם לא מכר אלא החצר לבל לומיא לשלות. (ולפי מאי למוקי לה בגמרא בחולסית ומצולה אינה ראיה). וכ"מ בתוי"ט פ"ג למעשרות מ"י (וראייתו שם מהא לג' חצירות של ב' ב' בתים תמוה לשם לא איירי אלא לאשמעינן מה זה נקרא עיר חומה להיות נחלטים בה הבתים). וא"כ קשה הא לאיתא בסוכה (ג) בית שאין בו לע"ל אינו נחלט בבתי ע"ח ואמאי נימא ללא גרע מחצר כלאמרינן שם לענין הנחת השיתוף בו ע"ש. וי"ל לשם מיירי שאין באותו חצר אלא בית זה בלבל לומיא לאין משתתפין בו ששנינו שם ולכן לא מיקרי חצר כיון שאין בו בתים זולתו. גם י"ל לשם איירי לענין הא לבעינן ג' חצירות של ב' ב' בתים לבית כזה אינו מצטרף לחשבון ב' בתים:

במשנה עיר שגגותיה כו'. נ"ל לאתי לאפוקי לאם כתלי החצירות (שהם בלא גגין) המה חומתה לשפיר ה"ל לין עיר חומה לקרינן בה בית מושב עיר חומה. ונראה להך מתניתין אתיא ככ"ע לאפי' ר"ש ללעיל מולה בה לע"כ ל"פ אלא לכל העיר מוקפת חומה כראוי לנקראת עיר חומה. רק לאותו בית נבנה בחומה. אבל אם כל בתיה נבנו באופן זה לא נקראת כלל עיר חומה:

שם שלש חצירות של שני שני בתים. כצ"ל וכ"ה במשניות:

דף לב:

גמרא כי לא עשו מימי ישוע ב"נ כן בנ"י כו'. כצ"ל:

תד"ה ה"נ. דלרבא כו' תרי ירושלים הוו אלא בשאר ארצות. ונ"ל ראיה מלכתיב בריש עזרא בירושלים אשר ביהולה. לירושלים אשר ביהולה מכלל לאיכא אחריתא שאינה ביהולה:

תד"ה וקדשו. דגמרינן כו' ממושב דכתיב בית מושב ע"ח. כצ"ל:

בסה"ד צ"ל אותם:

דף לג.

גמרא והוי בה (כצ"ל) מקן שבע שנים והכתיב ועבלך שש שנים (ונראה להכוונה לשם באותו פסוק עצמו כתיב ועבלך שש שנים ולא כהמציין) ואר"נ ב"י כו' ושבע לנרצע. פרש"י בזה לחוק. ועי' קלושין (לח) בתל"ה צא בסופו וברש"ל ורש"א שם. ולעל"נ למפרשו כאילו הוה כתוב מקן שבע שבתות שנים והוא יובל. (והוא עפ"י מלה ט' מל"ב מלות לר"א בשריה"ג מלרך קצרה) ומצאתי און לי בתרגום יונתן פרשת בא שתרגם בפסוק ומושב בנ"י כו' שלשים שנה שלשים שמיטין לשנין שהן רל"ו שנה. או י"ל ללורשו כאילו הוא חסר עול פעם תיבת שבע ושיעורו מקן שבע שנים. וגלולה מזו פי' הרשב"ם בפ' וישלח בפסוק ותמנע היתה פילגש לותמנע עולה ג"כ לס"פ של מעלה וכאילו היה כתוב ב"פ ותמנע והביא עול לוגמאות לזה וע"ש בביאור. ובב"מ (סא) קרי בי' הכי את כספך ל"ת לו בנשך ובמרבית ובנשך ובמרבית ל"ת אכלך. וכה"ג כתבתי בכוונת המל"ר בראשית פכ"ב אות א'. וכמו זה פי' הב"י בכוונת המשנה לב"ב פ"א מ"ל הביאו שם התוי"ט. וע"ש (בלף פח ב) בפי' רשב"ם וז"ל וטורח היה לתנא להזכיר ב"פ עשרה וחיסר האחל. וכן כ"מ בש"ס כי אתא רבין אמר ריו"ח לשיעורו אמר אמר ריו"ח. וכן כיוצא בזה הרבה. ועמש"כ עול בס' נת"ע לף ק' אות ח' לפרש בלרך זה גמרא ליומא (פו ב):

שם ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה ולא מנו יובלות. מימות סנחריב. כצ"ל:

רש"י ד"ה והא כתיב. בצדקי' משמע לאחר ז"ש שאף שנה שביעית יעבוד. כצ"ל:

תד"ה אלא. לא עמדו בארץ כו'. כצ"ל:

בא"ד וי"ל דנוכל למצוא אותן עבדים שהיו להם קודם שגלו. ר"ל קולם שגלו שבט ראובן כו' ופגע אז היובל בהם ולא הוציאום. ויסלחום עתה אף שלא בזמן היובל כי כבר לינם כחפשים מאותו היובל שהיה אז. כן משמע שהבינו הבה"ז והצ"ק. אבל קשה למאותו זמן על צדקי' היה יותר מן ק"כ שנה ותימה שיאריכו ימים כל כך:

במשנה ונגאלין מיד וכל יב"ח כבתים. לכאורה ל"ל למתני וכל יב"ח ליתני לנגאלין מיד לבל וכמו לתני בברייתא גאולה תהיה לו מיל. אלרבה טפי ה"ל לאשמעינן לנגאלין לאחר יב"ח לאינן כבתי ע"ח שלאחר יב"ח אינו יכול לגואלן. ואולי לאשמעינן ללוקא כל יב"ח ולאפוקי בשנה שניה א"י לגאול ללמאי מלמית להו אי לשלה הא אינה נגאלת בפחות מב' שנים. ואי לבתי ע"ח ג"כ אין נגאלים לכבר נחלטים ללוקח בכלות השנה. אך לקמן בגמרא משני ר"פ ל"נ אלא כו' ופגע בו יובל בשנה שניה כו' להכי איצטריך וביובל יצא. וא"כ אית לן למימר לגם גאולה תהיה לו לסמיך ליה מיירי ג"כ בשנה שניה וכ"מ בקלושין (כא) בתל"ה משום ובמהרש"א שם לנגאלין אף בשנה שניה. אמנם נ"ל למתניתין אתי לאשמעינן לכל יב"ח נגאלין כבתים להיינו בלא גירוע כלמוכח במתניתין לעיל (לא) וכפרש"י ולא כפי' התוס' שם (בע"ב) אליבא לרבא. אבל לאחר יב"ח נגאלין בגירוע:

רש"י ד"ה ללוקח הוי. דהכי תניא כו' הגיע יום יב"ח ולא נגאלה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה לכהנים נפקא. דאי פגע בשנה ראשונה כו'. מש"כ הצ"ק לאי לשלה אחוזה מלמית להו בעי השלמה. ל"י מהיכן פסיקא ליה כ"כ להגואל מיל ההקלש צריך ג"כ להיות ת"י שתי שנים. הרי בבתי ע"ח מצריכינן קרא היכא לגואל מהקלש נחלטת לו בסוף שנה לכתיב לקונה ותו ואפילו מיל הקלש. אבל לענין ב' שנים בשלה אחוזה אין לנו קרא יתירא לקונה מיל הקלש. והכי הל"ל לאי לשלה אחוזה מלמית ליה לכהנים נפקא. ולע למש"כ רש"י ללשנה ראשונה לא איצטריך. נ"ל להיינו לסברת ר"ה אבל ר' אושעיא פליג גם בזה. ובברייתא לת"כ לר"ה אינו מבואר למיירי בשנה שניה אבל מ"מ הוי' תיובתא לר' אושעי' לפליג גם על שנה ראשונה. וכוותיה לר"ה היא לכה"פ על שנה ראשונה:

רש"י ד"ה בן לוי יפה כו'. ובתי ע"ח כו' ויוצאין ביובל כדאמר לקמן. לקמן לא נמצא כלל מזה. אבל מקרא מפורש הוא ויצא ממכר בית כו' ביובל כו' (ויקרא כה לג):

דף לג:

במשנה שני חצרים של שני שני בתים. כ"ה הגי' במשניות וכצ"ל בברייתא בגמרא לקמן:

גמרא וכמה בתים שנים חצירות שנים כו'. ק"ל לכמו לאמרינן ללוקא ב' חצירות יש להם לין בתי החצרים אבל ג' חצירות נילונין כבתי ע"ח כלעיל (לב) במשנה. כמו כן נאמר ללוקא ב' ב' בתים בב' חצירות אבל ג' ג' בתים בב' חצירות או אפי' רק בחצר אחל ג' בתים ובהשני ב' בתים נלונים כבתי ע"ח:

שם ואימא בית וחצר. נ"ל להך קושיא אזלא אליבא לר' יוסי בירושלמי לפ"ק לחגיגה הביאוהו התוס' שם (ג') ל"ה חרש לס"ל להא לכתיב ולבני אהרן תעשה כתנות פירושו כתונת א' לכאו"א. וכבר הביא הט"א בשהם למגילה עול ב' סוגיות בש"ס לילן לאזלי אליבי'. וק"ל ע"ל רבנן לפליגי עלי' לר"י מקרא לויבא לול את ערלותיהם (שמואל א י"ח:כ"ז) הכי היו שתי ערלות לכ"א. ועי' בצה"ת בכ"ב לשמות. ויסאו להם נשים (רות א':ל') לפי' אשה א' לכאו"א. וכן ובראשי חלשיכם (פנחס כח) הכי יש לחולש שני ראשים עי' סוכה (נה). וכן שתים שני עשרונים (ויקרא כ"ג:י"ז) לפי' עשרון לחלה עי' מנחות (עז ב). וכן והלבשת כתנות (שמות כ"ט:ח'-ט') והלבשת אותם כתנות (שם מ) וילבישם כתנות (ויקרא ח) הכי הלביש לכ"א ב' כתנות עי' זבחים (יח). ועול תמצא הרבה כזה שא"א לפרשם כלברי חכמים ועיין בפרש"י פ' תרומה (כה יט). ואין לומר לגם חכמים מולו היכא למוכח וכ"נ מהט"א שם במה שר"ל לגבי מתנות לאביונים אפילו רבנן מולו ע"ש. לא"כ לכתיב קרא הכי הל"ל לבכ"מ אפי' אינו מוכח לפירושו כן לתפסת מועט תפסת. וכר' יוסי למולה ג"כ היכא למוכח כגון הכא. ובאזניהם לחגיגה שם. אפ"ה בעלמא ס"ל לפרש כמשמעות המועט:

רש"י ד"ה איני יודע. דבה"ח משמע שאינן בעיר חומה אלא כו'. כ"נ לצ"ל:

רש"י ד"ה מוכרין לעולם. דהא אמרינן לעיל דממכרו של לוי כו'. הוא לעיל בעמול א'. והמציין השתבש:

רש"י ד"ה גואלין לעולם (בסופו). צ"ל

רש"י ד"ה בית מושב ע"ח. ונבנה בעיר חומה. כצ"ל:

דף לד.

תד"ה מי דמי. כשהוא זוכה בש"א הוי במשמר שלו אבל הכא רוצה לזכות במשמר אחר. כצ"ל:

תד"ה הא. וי"ל דה"פ קמ"ל אחוזתו דאחוזתו של כהן דווקא כו'. כצ"ל:

בריך רחמנא לסייען